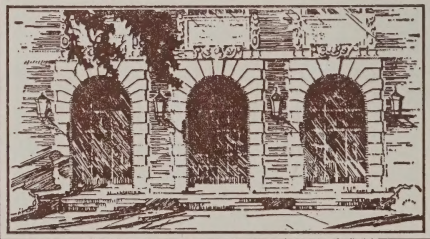


LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

281.9497705

BU

v.4



12

ПЪЛНА
ГОДИШНИЦА В. С.

АНТИКВАРНА - В. С.
цена лв.
№ 195 г.

oels-

A. 55.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРѢГЛЕДЪ

(МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ЯНУАРИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилскій, Исакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитѣ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣвначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чедовѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклонявайте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитѣ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ

1898.

281.9497705

ВЧ.

v. 4

За религията и откровението изобщо.

(Продълж. отъ Основ. Богословие кн. XII 1897 год).

По такъв начинъ, споредъ сжждението на общечеловѣческото религиозно съзнание, къмъ сжществото на религията се отнасятъ, освѣнъ нравственнитѣ проявленія, така сжщо вѣроучението и богослужението: „вѣрата“, нравственността и култа въ своето гармоническо съгласуване именно съставляватъ (или образуватъ) религията. Оттука очевидно е, че *религията и нравственността не сж едно и сжщото нѣщо*: нравствения елементъ влиза въ религията, въ той не обхваща, не исчерпова всичко това, което съставлява религията; нравственнитѣ проявленія прѣдставляватъ отъ себе си само единъ отъ елементитѣ на религията, при това не само не е единственъ, нѣ даже и не е главния или първенствующия. Защото въ всѣка религия централна идея, която насочва всичкия вървежъ на нейното развитие, спорѣдъ свидѣтелството на историята на религиитѣ, се явява не нѣкаква нравствена идея, нѣ *идеата за Бога* (съ всичкитѣ частни прѣдставления или вѣрвания, които влизатъ въ нейния съставъ). Тя именно опрѣдѣлява обикновенно цѣлия вървежъ на религиозния животъ на единъ или другъ народъ, безъ изключение и на нравствения неговъ животъ. — Слѣдующитѣ факти изъ религиозния животъ на хората още по-раздѣлно и по-частно показватъ разликата помѣжду религията и нравственността. а) Нравствено-практическитѣ стрѣмления на чловѣка се хранятъ най-главно съ явления, които иматъ отношения къмъ общественния животъ. Служението за общага

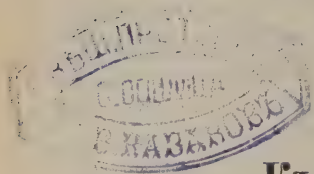
полза, — ето въ какво именно се проявява нашата практическа сила земена сама въ себе си, отдѣлно отъ религията. А религиозния челоѡкъ, на опаки, често пѣти нарочно си затваря очитѣ, за да не види мирѣтъ и това, каквото има въ мирѣтъ, — и отъ историята ние знаемъ, че пустинитѣ много пѣти сѣ бивали мѣсто най-главно за развитието на религиознитѣ подвизи б) Даже тамъ, гдѣто религиозността се явява, като дѣятелностъ, проявява се, като практическа сила, — и тамъ тя ясно се отличава отъ нравственната дѣтелностъ въ строгъ смисълъ на думата. Тази послѣдняя дѣятелностъ, сама въ себе си, е изпълнение на дълга, — сухо, студено, формално, което изключва отъ себе си всичко, което излиза вѣнъ отъ прѣдѣлитѣ на формалнитѣ изисквания. Съвсѣмъ не е такъва дѣятелността, която излиза отъ начала чисто религиозни. Тя винаги е одушевена отъ чувство, не знае излишества въ изпълнението на нравственнитѣ изисквания, не се ръководи отъ никакви смѣтки. Поради това, отъ гледна точка чисто практическа, или строго нравствена, не може да се обяснитѣ, напримѣръ, онѣзи вѣншни форми на Богопочитанието, които сѣ присѣщи на всичкитѣ религии и онѣзи материални пожертвувания и харчения, които никога не е жалилъ религиозния челоѡкъ за вѣнкашнитѣ проявления на своята религиозностъ. в) Най-подиръ, автономическата нравственностъ на Канта цѣла и напълно е основана на нравствения законъ, който е присѣщъ на челоѡческия духъ и на безусловното подчиняване на този авторитетъ. Религиозния челоѡкъ е нравственъ не затова само, че съзнава въ себе си присѣтствието на нравствения законъ и уважава неговитѣ изисквания, а най-главно затова, че благоговѣе прѣдъ Върховния Законодатель на нравственността, който е вложилъ въ него самия този законъ. Съ това именно се и обяснява онова въодушевление въ дѣятелността, онова нравствено геройство, и безгранично самоотвержение, което достига до мъченичество, съ каквото се отличаватъ религиознитѣ дѣатели, подвижници на вѣрата и благочестието отъ всичкитѣ други дѣатели на попрището на гражданския животъ, въ областъта на науката и т. н.

2. Ако на основание на горѣприведенитѣ основания религиознитѣ стремления не трѣбва да бждѣтъ смѣсвани и отождествявани съ нравствено-практическитѣ стремления, то и не можемъ да се надѣваме наедно съ Канта, че неговата автономическа нравственностъ нѣкога ще стане единственна религия на разума и ще замѣстятъ съ себе си всичкитѣ съществуващи сега религии. Това вече е явно отъ туй, че вѣроучението, нравственостъта, култа, като сж постоянни и неизмѣнни проявления на религията, се отнасятъ, както ние знаемъ, всички къмъ нейното същество и, ще рече, до когато съществува религията, тя непрѣмѣнно ще се явява съ всичкитѣ тѣзи три принадлежности. Послѣ какво би станѣло съ чловѣчката нравственостъ, ако би съвсѣмъ да ѣх отдѣлимъ отъ откровението, отъ вѣрата въ божественната помощ и отъ бждѣщето въздаяние, изобщо — отъ всичко това, отъ което иска да ѣх отдѣли Кантъ, за да ѣх направи автономическа и да ѣх постави на мѣстото на религията? — Въ чловѣка има, безъ друго, така наречения нравственъ законъ; нѣ самъ въ себе си тоя законъ не е нищо друго, освѣнъ нѣкакво си тъмно и неопрѣделено чувство. Той побуждава чловѣка къмъ доброто, нѣ гдѣ е именно и въ какво се състои това добро, — той не показва вѣрно. При това и съзнаването изискванията на този законъ се развиватъ въ чловѣка неизведнѣжъ, а постепенно, и приема най-разнообразни форми, като се гледа по особенноститѣ на врѣмето, мѣстото, нацията, умственното образование и т. н. Оттука става и явно, че едно и сжщото дѣло у различни народи и даже у единъ и сжщия народъ въ различни врѣмена се счита ту добро, ту зло, ту нравствено, ту безнравствено. А пита се, съ какво ще се увѣри чловѣкъ въ истинността на своето разбиране нравствения законъ, т. е., че доброто и злото се състоятъ именно въ това, въ което той мисли? — Нѣ да допустнемъ, по-наванататъкъ, че чловѣкъ отъ каквото и да било и както и да било се е увѣрилъ въ истинността на своето разбиране нравствения законъ, — убѣдилъ се, че доброто е

това, а злото е онова. Въ своята душа, между това, той чувствува еднаква наклонностъ къмъ едното и другото, и даже, както показва опита, чувствува по-силно влѣчение къмъ злото, отколкото къмъ доброто. А пита се, какво ще го накара да слѣдва именно влѣченията къмъ доброто и да не слуша влѣченията къмъ злото? Като се стрѣми само къмъ доброто и като избѣгва всѣкѣта отъ злото, чловѣкъ, по необходимостъ трѣбва да се бори самъ съ себе си; да си отказва много работи, да принуждава себе си, а това не е тъй лесно, както повѣкога може да се показва, — тука чловѣкъ трѣбва да има това, което се нарича самоотвержение. А гдѣ и въ какво ще намѣри сила и побуждение къмъ самоотвержението чловѣкъ, ако е прѣдоставенъ самъ на себѣ си? При това, най-подиръ, имали право чловѣкъ да не уважава своитѣ влѣчения къмъ злото също така, както и влѣченията къмъ доброто? Ако ние сме прѣдоставени само сами на себе си, ако е законно всичко, какъто ние искаме и къмъ каквото се стремимъ; то, очевидно е, всичкитѣ наши стремления и влѣчения трѣбва да бждѣтъ за насъ еднакво важни и свещенни, ние нѣмаме никакво основание и право да различаваме между тѣхъ добри и зли и еднитѣ да слѣдваме, а другитѣ да не слѣдваме. По тоя начинъ чистата, автономическата нравственностъ Кантова и не би различавала доброто отъ злото, и не би могла, та и не би имала право да кара чловѣка да прави само доброто и да избѣгва отъ злото. Поради това чловѣчеството изначало е търсило въ откровението вънкашенъ авторитетъ за своята нравствена дѣятелностъ, както казва Кантъ; и то винаги ще го търси, — ще прибавимъ ние отъ себе си, — затова, че инакъ никдѣ не ще намѣри опора на своята нравствена дѣятелностъ. Никакво нравствено развитие никаква нравствена автономия не ще да даде на чловѣка тая опора. Трѣбва да бжде прѣсъздадена чловѣческата природа, трѣбва да забравимъ за нейната ограниченостъ и нравствено поврѣждане, за да бждѣтъ съсрѣдоточени въ самия чловѣкъ всичкитѣ побуждения и цѣли на нравствения животъ...

3. Въ отношение къмъ учението на Канта за источника на религията трѣбва да забѣлѣжимъ слѣдущето. Въ нравственната потрѣбностъ, безъ друго, се заключава сжщественното стѣбло на религията, което ѝ храни и ѝ поддържа; нравственнитѣ появлениа съставляватъ, безъ друго, една отъ стихиитѣ на религиозния животъ на чловѣка. Защото по свойтъ първоначаленъ источникъ като е явление отъ жизнедѣятелността на чловѣческия духъ, като образъ Божий, като сжщество, слѣдователно, религиозно (срав. § 2), нравственната потрѣбностъ, споредъ своето развитие, може обратно, дѣйствително, да служи за запазване, уякване и развиване на религиозния животъ на чловѣка. Нѣ такова значение за религиозния животъ на чловѣка ние трѣбва да признаемъ така сжщо за потрѣбноститѣ на разума и чувството (както това ние ще видимъ при разглѣдването другитѣ психологически теории). По такъвъ начинъ въ зависимостъ отъ свойтъ неправиленъ възглѣдъ върху природата на нашитѣ духовни сили Кантъ преди всичко изказалъ *едностранчивъ* възглѣдъ за произхождението на религията. Отъ друга страна негова възгледъ върху произхождението на религията, безъ друго, страдае отъ много голѣма искусственностъ. Ние не можемъ нито съ единъ исторически или психологически примѣръ да докажемъ, щото религиозната вѣра на нѣкой народъ или чловѣкъ да е възникнѣла отъ съзнанието на несѣотвѣтствието между онѣзирезултати отъ добритѣ и лошитѣ постѣпаци, каквито изисква нравственното чувство, и онѣзи, каквито прѣдставлява дѣйствителността; напротивъ, можемъ да посочимъ много случаи, когато нагледъ тържеството на порока и страданието на добродѣтеля е довеждало хората до съмнѣние въ битието на правосѣдния и всемогщъ творецъ на мира.

Слѣдва.



Къмъ планината Синай

(Продължение отъ книж. XII).

Като приближишъ къмъ манастиря отъ къмъ Югъ, отъ къмъ страната Хоривъ, — пещерата мѣжду него и Синай се вижда тѣсна кухня срѣдъ грамаднитѣ скали покрити съ окърत्या камани. Деня въ срѣдъ нея се виждатъ високитѣ каменни стѣни на манастиря, който слабо се мерджѣе всрѣдъ общий улей отъ скали, като че да е придавенъ отъ тия — послѣднитѣ. Очевидно е, че мѣстото за постройката е не стгодно и архитекта, който го е избралъ. спорѣдъ прѣданието, заплатилъ съ главата си. Построения отъ Императора Юстинияна манастирь, билъ често разрушаванъ и обновляванъ на части. Този е единствения уцѣлѣлъ манастирь въ цѣлий Синайский полуостровъ. Тукъ е имало много християнски манастирчета (обители) на различни националности и вѣроисповѣдания. Свѣдѣнията за тѣхъ възлизатъ къмъ четвъртий вѣкъ и тѣхнитѣ останки и сега се виждатъ на много мѣста, но само гръцкитѣ монаси съумѣли да запазятъ тукъ цѣлостта на своето убѣжище. Много е била потрѣбна далновидността, умѣнието да се ползувашъ отъ обстоятелствата и да се приспособявашъ къмъ мѣстнитѣ условия. Не по-малко е било потрѣбно да се знае: кадѣ е нужно да се дѣйствува на въображението, кадѣ може да се вземе съ лѣжа, съ заплашване, съ подкупъ, гдѣ съ щедри подарявания (рушвети), за да не погинатъ въ врѣме распространение мохамеданството, като живѣли постоянно въ обсадно (обстѣпено) положение всрѣдъ враждебно настроенитѣ мохамедански племена и подъ тѣхното владичество. Сега тия врѣмена сж

прѣминали безвъзвратно. Монаситѣ сж станали отдавна фактически владѣтели на полуострова. Могущата ржка на Руссия, която се простира надъ манастиря и щедритѣ ѳ дарове сж го поставили въ настояще врѣме въ пълно независимо положение и, ако има нѣкаква зависимостъ, тя е само отъ Александрийскій Патриархъ.

Това може да ни се види малко сгранно, но въ сжщностъ то е фактъ, защото главния защитникъ на тоя манастиръ въ врѣме на распространение мохамеданството е билъ самъ пророкъ Мохамедъ. Бидѣйки малко извѣстенъ, той не рѣдко се е ползувалъ отъ гостоприемството на манастиря; монаситѣ, разбира се, видѣли въ неговото лице забѣлѣжителенъ чловѣкъ и неговото възрастающе влияние единъ отъ монаситѣ му прѣдсказалъ и бѣдждщето могущество. Мохамедъ, като не забравялъ това, пожелалъ, както говори прѣданието, да бѣде полезенъ на манастиря. Монаситѣ му прѣдложили да си положи ржката къмъ приготвена за това грамота, която имъ давала различни правдини и землица, и Мухамедъ, като неграмотенъ, приложилъ цѣлата си ржка подъ буквалний смисалъ на документа, която прѣдварително начернилъ. Когато Египетъ билъ завоеванъ отъ Султанъ Селима, тази грамота била прѣдставена нему и отпечатака на Мохамедовата ржка, като свѣтиня била занесена въ Цариградъ, а копие съ потвърждение всичкитѣ права на манастиря, било дадено на монаситѣ. Отъ него врѣие и до сега тѣхнитѣ привилегии се потвърждаватъ отъ всѣки нововъзлизающъ на прѣстола Египетски Хедивъ.

Манастирската ограда е въ видъ на не правиленъ четвероѳгълникъ и има видъ на крѣпостни стѣни съ бойници, изъ които на нѣкой мѣста се виждатъ още гърлата на не голѣми стари топове. Голѣма частъ отъ манастирскитѣ стѣни отъ времето на Юстинияна сж запазени още, само единъ жгълъ разрушенъ отъ наводнение, билъ възобновенъ отъ Наполеона I-ий въ врѣме на египетската му експедиция. Прѣдняята страна, която е обрнута къмъ пжтя по долината, има на врѣхната си частъ подъ бойницата голѣмо отверстие съ дървена стрѣха отъ вѣнка. Прѣзъ това отверстие

се спускали вжжета съ желѣзни куки и по тѣхъ се поемали въ особни кошници тѣзи, които сж желаяли да прибѣгнатъ въ манастиря. Прѣдъ видъ на безопасностъ, само по такъвъ пжтъ се поддържало съобщението съ външния свѣтъ. Сега врѣмената сж други и по кукитѣ се истѣглюватъ само товари. Вратата въ стѣнитѣ е твърдѣ малка и има видъ на тѣсенъ и извитъ проходъ, която се заключва съ два — три желѣзни затвора; прѣзъ нея може да се мине само пѣши. Деня тѣ сж отворени постоянно, но се затварятъ рано вечеръ: отъ шестъ часа на сѣтнѣ въ манастиря може да се влезе само съ особенно разрѣшение отъ Епископа или замѣстника му. Отъ тази страна, отъ кадѣто ние пристигнахме, манастиря има твърдѣ мраченъ изгледъ. Отъ къмъ сѣверъ има малко по други видъ. Тамъ на върхъ стѣната се виждатъ прозорчета на килиитѣ; доло въ ниското къмъ стѣнитѣ се промжква дворъ и градина съ ниска ограда, изъ която се възвишаватъ стройни кипариси, мургави маслини, зелени портакали и купови миндалови дървета, засипани като съ снѣгъ отъ бѣлъ цвѣтъ, а пжкъ лишени още отъ листи. Въ градината се помѣщава църква, бѣлитѣ стѣни на която блѣщукатъ прѣдъ клонитѣ на дърветата. Гробница при манастиря нѣма; останкитѣ на умрѣлитѣ монаси се погрѣбватъ въ гробница, която се намира подъ църквата, слѣдъ като тѣлата се стопятъ въ земята. Въ гробницата може да видите правилно свързани купове отъ черепи и други части отъ скелети изсѣхнали по тѣхъ останки отъ мѣки части на тѣлото. Гробницата грижливо се провѣтрява, така че въздуха въ нея е достатъчно чистъ. Всѣка сжббота тукъ се извършва служба за усопшитѣ.

Главнитѣ стѣни на манастиря сж тѣй високи, че отъ вънъ не се вижда ни камбанария, ни пжкъ други голѣми постройки. Като влѣзешъ въ вратата, ще се отпавишъ по тѣсна и криволична уличка по срѣдъ не красиви постройки отъ обичния типъ на въсточнитѣ дворове съ терраси по всичката дължина на зданието. Трудно е отъ еднажъ да се ориентирашъ: църкви, джамии, библиотеки и редове килии, съеди-

нени съ тѣсни проходи горѣ и съ ниски проходи долу. Невъзможността да се строи вънъ отъ прѣдѣлитѣ на стѣнитѣ, е заставяло да се скъпи всѣка педя земя, да се трупатъ постройки, кадѣто е вече възможно, само тѣхната висота да не прѣришава висотата на каменната ограда.

Надъ постройката се възвишава стройна камбанария съ кръстъ и турско минаре (джамия) съ полумѣсецъ. Сега не служатъ въ джамията: ходжата (мудзина), който нѣкога е призовавалъ правовѣрнитѣ отъ висотата на минарето на молитва, сега служи въ кухнята на монаситѣ. По прѣди силата е била на мусулманската страна, трѣбало да се прави отстъпки, да се показватъ знакове на благорасположение къмъ мусулманитѣ, за да се запази съществуването. — За туй на рѣдъ съ църквата е било построено минаре (джамия) въ манастиря. Въ прохода мѣжду зданията кадѣто има посадени тукъ-тамъ кипариси, се намира источникъ, отъ който спорѣдъ прѣданieto, Мойсей напоилъ овцетѣ на Иоторовата дъщеря.

Главната църква съ нѣколкото си прѣдѣли сама по себе си не прѣставлява нѣщо особено забѣлжително; въ нея се съхраняватъ въ мермерна ракла мощитѣ на „Св. В. М. Екатерина“. Задъ нея се намира въ видъ на не голѣма постройка църквата „Неопалимая Купина“, по видимому най старата частъ отъ зданието. То стои на това мѣсто, гдѣто Господъ се явилъ на Мойсея въ горяща капина (шубрика). Въ това здание може да се влезе само като се изуятъ обущата. Само еднажъ въ годината може да проникне слънчева лжчъ въ това светилище и то прѣзъ едно отверстие на скалата отъ къмъ источната частъ на долината. На тази скала има забитъ кръстъ и тя носи название Джембелъ Ел Салибъ. Въ днешно врѣме манастиря брой не повече отъ 25 монаси. Тѣ се управляватъ отъ единъ Синодъ отъ четири длъжностни лица во главѣ единъ Епископъ. Синайския Епископъ — Прѣосвещенный Порфирий, е уменъ, енергиченъ и привѣтливъ старецъ, съ красива библейска (патриархална) физиономия; той не се отдѣля отъ Сивай. На

него лѣжи управлението на многобройнитѣ имѣния на манастиря и распрѣснати въ Каиръ, Александрия, Смирна, Иерусалимъ, въ Кавказъ, въ Бесарабия и други мѣста.

Въ нѣколко врѣменното си прѣбывание въ манастиря, азъ имахъ възможността при екскурсиитѣ да разгледамъ всичката околностъ и да възлеза на върха на Синай Възлизанието на Синай става доста лѣко по поправяна извивающа пѣтека По пѣтя за върха се срѣща источникъ, водата на който се счѣта цѣлителна за очиболъ, и малка църквица „Св. Пророкъ Илия“. На мѣста пѣтеката е затрупана съ камани; тукъ-тамъ се срѣщатъ групи отъ кипарисови дърви. Върха на планината Синай. се равнява на 2244 мѣтра височина, а манастиря лѣжи на 1528 мѣтрова височина, тъй че за достигане върха ти трѣбва да се въскачишь около 700 мѣтра височина. Върха на Синай прѣдставлява доста голѣмка равнина, върху която се помѣщаватъ не голѣма църквица и полусрутена джамия. Тази планина, както и паметътъ на Мойсея, се високо почита отъ мѣстнитѣ мусулмани. Гледката отъ върха на Синай е чудесна и крайно своеобразна. Вий виждате цѣло море съ гигантски вълни отъ сухи планини, измѣжду които съ своята височина една се отличава а именно върха „Св. Екатерина“, който има 2600 мѣтра височина. До висока стѣпенъ величественна и задавяюща картина се растваря прѣдъ васъ Всичкий Синайски полуостровъ се гледа съ всичката си ширина. На истокъ и западъ хоризонта се завършва съ синитѣ праздини на двата залива и червеното море които миятъ Синайския полуостровъ. Останалитѣ окружающа възвишенности не прѣдставляватъ никакви интересни особености. Само едни грамадни гранити, безжизнени и голи скали и купове отъ камани, прѣсѣчени съ тѣсната долина на Вади—Елъ—Деръ, въ която лѣжи манастиря.

Скитающъ се по склонноститѣ, азъ твърдѣ рѣдко срѣщахъ бедуински становища. Болшинството имъ по това врѣме чергаруваше далеко отъ тукъ, въ мѣста, кадѣто се намира по-обилно вода и храна за ското-

ветѣ имъ. Палаткитѣ имъ, отдвѣнъ много приличатъ на палаткитѣ на закавказкитѣ кюрди. Тѣ състоятъ отъ платове черна материя, обтѣгнали и закривени на колове. Прѣдъ входа имъ по нѣкога се зеленее малка градинка отъ трѣстика; босокраки и едва прѣкрити дѣчурлига се возятъ на около и играятъ обичната тѣмъ нѣкаква игра съ прѣчки. Разложения огнь, обикновенно имъ служи за центръ, около който се съсрѣдоточава всичкия домашенъ животъ. Не далеко отъ тѣхъ се скитатъ камилитѣ имъ, които добиватъ храната си отъ билкитѣ или растящата тукъ единствено за тѣхъ твърда трѣва.

Всичкитѣ бедуини на полуострова се наброяватъ около 4—5 хиляди. На нѣкой мѣста тѣ и сега сж още твърдѣ диви и войнственни. Да ограбватъ мирно пѣтующий кербанъ или пѣтешественникъ за тѣхъ е привичка. Само подъ манастирското покровителство може да се пѣтува безопасно тукъ. Рѣдко е бивало случй, щото поклонници да не сж обиждани съ нѣщо по пѣтя отъ бедуинитѣ. Но случвало се е, че и съ единъ проводникъ отъ Торъ до манастиря да пѣтува сама богомолка и благополучно да достигне. Всички пѣтешественници, биле тѣ руски, или отъ друга националностъ, пѣтуватъ за Синай, като прѣдварително се довъряватъ на манастирското покровителство; а при продълго пѣтешествие се сключва договоръ съ шаихитѣ съ откупъ безопасността си скжпо-скжпо. Манастирското влияние е грамадно надъ бедуинитѣ; освенъ, че бедуинитѣ получаватъ голѣми облаги отъ манастиря, като напр., заплата за привозъ поклонници и пѣтешественници до манастиря, сжществува още и по прѣдание установеното нравствено влияние и считающе за грѣхъ посѣгание на всичко манастирско. До менъ дохжда въ манастиря главния шаихъ на бедуинитѣ въ полуострова, който бѣ докаралъ нѣколко агнета подарѣкъ и помолилъ монаситѣ да се помолятъ за дѣждъ, отъ което страната отдавна страдала, при което молилъ още непрѣменно да се испратятъ свещенници да служатъ молебень на върха, иначе молитвата, спорѣдъ него, не била дѣйствителна. По срѣдъ

околнитѣ мусулмани живѣятъ около 500 потомци отъ робитѣ, които Юстинианъ привелъ изъ Сирия и Анатолия въ числото на 200 християнски семейства и ги подарилъ на манастиря при основаването му. Тѣ вече отдавна приели мухамеданската вѣра и по образа на живота си съ нищо не се различаватъ отъ бедуинитѣ, но паметта за тѣхната зависимостъ отъ манастиря и до сега е спазена мѣжду тѣхъ, и тѣ съ гордостъ се наричатъ „раби на манастиря“, изпълняватъ нѣкакви обязательни задължения, макаръ и при даденъ случай не закѣсняватъ да приематъ враждебно противъ него положение. Епископа ми разказа, че прѣзъ 1883 година, — въ врѣме вѣстанието на Махди, тукашнитѣ мусулмани се силно вълнували, и самитѣ тѣзи роби почнали да се отнасятъ къмъ манастиря твърдѣ враждебно. А манастиря отъ своя страна счита за голѣма длъжностъ да ги благодѣлствува, толковъ повече въ настояще врѣме, когато тѣ се намиратъ въ твърдѣ лошо положение. Азъ не еднажъ присѣтствувахъ при раздаване хлѣбъ на тѣхъ, което става два пѣти въ седмицата. Въобще твърдѣ сложни и интересни отношения сѣществуватъ мѣжду манастиря и мѣстнитѣ мусулмани; съжелявамъ, че размѣра на статията не ми позволява да се спирамъ върху тия подробности. Любопитенъ е така сѣщо и способа на даване заповѣдитѣ. Азъ ще се огранича тука само съ единъ примѣръ. Както за манастиря, така и за богомолцитѣ, често е необходимо да има готови товарни камили, които се подготвятъ отъ бедуинитѣ при строго запазване рѣда по племена. Но като чергарски племена, тѣ се движатъ отъ мѣсто на мѣсто и по нѣкога захождатъ твърдѣ далеко, щото да не може да се знаятъ кои кадѣ се намиратъ. За да се извѣсти, че сѣ потрѣбни камили на манастиря, установенъ е слѣдующия обичай: отрѣденъ пратеникъ съ ботушъ въ рѣка отива на условното мѣсто, което служи като цѣнтъръ, около което бедуинитѣ блиско или далеко чергуватъ, извѣстно подъ име „ласто“, тамъ има пещера и на пѣсѣчното дъно на тая пещера, се прави отпечатъкъ съ монашеския ботушъ. А тукъ чергаритѣ всѣкой день ис-

пращатъ бедуинъ, който, като види отпечатъка на ботуша, бързо тича въ манастиря да пита: колко камили и за кого сж потрѣбни и извѣстява на своитѣ съплеменници.

Азъ не веднажъ споменахъ въ тази си статия за поклонниците. Въобще твърдѣ малко се знае за поклонничеството на Синай, а мѣжду това то се прѣдставлява доста характеристично, за туй считамъ за нужно да кажа тукъ нѣколко думи по това.

Поклонниците, които идватъ на Синай, сж исклучително руси. Всѣка година се отправятъ тѣ на голѣми или малки дружини да странствуватъ по пустинята. При своето прѣбывание въ манастиря, азъ срѣщнахъ съ дружината отъ 97 челоуѣка; отъ тѣхъ около 70 бѣха жени, по голѣмата частъ отъ които бѣха селянки. Мѣжду мъжетѣ имаше единъ старъ казакъ — донецъ, единъ чиновникъ телеграфистъ и единъ иеромонахъ изъ нѣкакъвъ малкъ манастиръ. Останалитѣ бѣха селяни изъ различни губернии. По срѣдъ женитѣ имаше една твърдѣ слаба и стара баба, която на връщане трѣбваше да привържатъ за да не падне отъ високия камилски грѣбъ и да се убие. Повечето не знаятъ нищо за пътя къмъ Синай и пътуватъ отъ Бейрутъ пѣшкомъ, като се надѣятъ така да достигнатъ, нѣщо невъзможно. Деня тѣ злѣ страдатъ отъ жегата, а нощя отъ студенина, понѣже не носятъ покривки. Дружинитѣ за Синай, винаги се образуватъ въ Иерусалимъ. Отъ тукъ трѣгватъ слѣдъ Рождество Христово и се стараятъ да се върнатъ пакъ въ Иерусалимъ за Въскресението Христово. Отъ Иерусалимъ се връщатъ въ Яффа и отъ тамъ по море за Бейрутъ а отъ тукъ пѣшкомъ или по желѣзница до Суецъ. Тука вице-Консула имъ наема камили и тѣ трѣгватъ направо прѣзъ пустинята за Синай, като си приготвятъ яденіе и пиtie за 8 дневно пътувание. Платата за прѣносянието е установена отъ манастиря и бедуинитѣ нѣматъ право да взиматъ повече отъ 20 франка на човѣкъ за прѣпътувание отъ Суецъ, а 10 франка отъ Торъ до манастиря. Манастиря ги съдържа бѣзъ платно въ течение на двѣ седмица, ако това допускатъ

богомолцитѣ; а не имущитѣ да се върнатъ назадъ до Суецъ, снабдява съ продоволствие, което състои отъ хлѣбъ, маслини, финики и нѣкакво си питие.

Когато наближи врѣме да се върне дружината обратно, три дни напрѣдъ почнаха да се приготвяватъ. Първо се исповѣдаха и причистиха, послѣ почнаха да стѣгатъ своитѣ ковчези, въ които дипляха кръстенца, разни дървени изрезки и картинки. Слѣдъ дълго и шумно приготвление, товарение камили и др, кербана потѣгли съ камбаненъ звонъ на обратенъ пѣтъ, който се проточи на нѣколко километра. Кербана се съпроводи отъ двама монаси до Суецъ.

Като прѣстояхъ още нѣколко врѣме слѣдъ отиванieto на поклонниците и като събрахъ още нѣколко бѣлѣжки отъ тоя край, азъ трѣгнахъ на пѣтъ обратно. Прѣди моето трѣгване пристигнаха въ манастиря двѣ англичанки съ драгоманина си и се установиха въ манастирската градина въ двѣ палатки. Тѣ дошле да изучаватъ нѣкакво сирийско ръкописно евангелие отъ II-й или III-й вѣкъ, което се спазвало въ тукашната библиотека. Втория пѣтъ идатъ тѣ по това тукъ. Сега имъ било потребно да снѣматъ фотографически нѣколко страници отъ това евангелие, което у тѣхъ не било достатъчно за пълно издание.

На обратний ми пѣтъ се попадна да пѣтувамъ все по сухо до Суецъ. Отъ начало азъ пѣтувахъ по описаний вече пѣтъ за Тора. отъ кадѣто слѣдъ една почивка, се отправихъ по кербанский пѣтъ за Суецъ. По море да се пѣтува би било рискувано: при почти постоянно противний вѣтръ, твърдѣ бѣше възможно да се почива при нѣкой брѣгъ и да се чака благоприятно врѣме.

Пѣтя отъ Торъ за Суецъ отъ начало върви прѣзъ пѣсѣчната пустиня „Ка'а“, а слѣдъ туй завихме на западъ и вървѣхме почти всичкия пѣтъ въ течение на шестъ-деня край брѣга на морето, имѣющи прѣдъ видъ Суецкия заливъ. По-голѣмата частъ отъ пѣтя бѣше равенъ и мѣкъ, рѣдко се случваше да се промжкваше прѣзъ скали. Това правяхме по необходимостъ за да прѣкосаме често отъ планински вериги, които

се спускаха къмъ морето и прѣсичаха пѣтя. Нѣколко гущери и змии бѣха главната моя зоологическа печала по тоя пѣтъ. Пѣтя бѣше твърдѣ еднообразенъ и утѣгчителенъ. По тоя пѣтъ на пустинята се срѣщатъ твърдѣ рѣдко источники, и то повечето прѣсахнали по причина бездѣждието. Въ нѣкой отъ тѣхъ трѣбваше да дълбаемъ и да чакаме да се прѣбистрятъ, но водата пакъ не изгубваше гжстия си и кафявъ цвѣтъ. Дневната жегга силно мжчеше. Послѣ настѣгнаше студената нощъ, която ни караше да търсимъ и се загъваме въ топло облѣкло.

Като единъ човѣкъ погнахме ние камилиѣ, като видяхме далечъ край пѣтя зеленитѣ палмови групи на оазиса извѣстенъ подъ название „Моисеевъ источникъ“. На рисо пристигнахме ния при него и съ особенно наслаждение стѣпихме подъ гостоприемния покривъ на негова владѣтелъ. Този оазисъ има источника си, спорѣдъ прѣданието, отъ удара на Моисеева жезалъ въ скалата. Источника е обкруженъ отъ двѣ страни съ чисто землище, покрито като кория отъ палми и други дървета, мѣжду които се зеленее и свѣжа трѣва. Водата на источника се набира въ водовмѣстилище, близо при което сж разположени жилища за живѣние. Високата ограда на тия жилища е засипана отъ вѣнъ до върха съ пѣськъ; дѣто ще се каже, че пустинята иска да погълне това прѣлестно и цвѣтуще жгжлче. „Моисеева источникъ“ принадлежи на семейството на руския вице-консулъ въ Суецъ. Втори пѣтъ е вече какъ азъ се ползувамъ тукъ отъ неговото гостоприемство, и не мога да не искажа дълбоката си признателностъ къмъ тоя толкова полѣзенъ прѣдставителъ на рускитѣ пѣтешественници.

Отъ тука, само нѣколко часа е до Суецъ. Прѣминахъ суецкия каналъ при неговото вливание въ залива, прѣгледахъ се отъ митническия надзоръ и пакъ къмъ центра на Суецъ, а отъ тукъ слѣдъ седмица. може би, да съмъ дома.

До висша стѣпенъ дива и еднообразна картина прѣдставлява тукъ окръжаващата природа. Грамадитѣ отъ гранитъ, лишениия отъ веѣкаква расцителностъ

— никакъвъ цвѣтецъ, пѣстѣкъ и камъни, срѣдъ които по нѣкадѣ стърчатъ въртопчета отъ изсъхнала трѣва — ето всичко, каквото се вижда на около пѣтя ви въ тѣчение на нѣколко дня. Нарѣдко, кадѣто има слѣди отъ вода, се появяватъ като малки островчета зелена трѣвица и висока трѣстика, и рѣдко къмъ тѣхъ се присѣдиняватъ групи отъ слаби бѣлѣзи на изчезнали дървета.

По пладнѣ на слѣдующия день, ние прѣвалихме прѣзъ не голѣмъ хребетъ; пѣтя отива по долината на Тарфа, съвършено засипана съ камани отъ различни, цвѣтове и величина, които прѣдставляватъ отъ далечъ пѣстра мозайка. По-нататѣкъ още два прѣвала, подеманieto и спусканието по които е тѣй трудно, че трѣбваше да слизае отъ камилитѣ и да се катеримъ по тѣснитѣ имъ и стрѣмни пѣтечки, навесени надъ ужасни пропасти. Мене ме порази безжизненостъта на тая планина. Не се вижда даже гущеръ. Удаде ми се да видя само три-четири вида насѣкоми; птици нарѣдко ще видишъ. Безмълвие царува тука въ всичката си пълнота. Ако и горѣща страна, зимата сѣ е давала да се посъживява, Пролѣтно врѣме ужъ до нейдѣ природата се посъживява, ако падатъ дъждове, но ето вече една година отъ какъ тука не е имало дъждъ никакъ.

Пѣтуванието е твърдѣ уморително тука. Дивостъта и еднообразието на окръжаващата природа, дѣйствува задушливо на челоуѣка. Силната горѣщина и продължителното качване и слизване отъ камилитѣ скоро ослабватъ организма. Най-сетнѣ се спустнахме въ обширна долина, покрита тукъ-тамъ съ слаби трѣнаци и шубрики, заобиколени съ не високи планини. На противоположний нейнъ край се възвишава каменистата ограда на Синай — бедринския Джебелъ-Муса. Отъ тази страна планината се прѣдставлява доволно проста съ повече стрѣмни спускове на западъ и наведености на истокъ. На върха се провижда бѣла точка — това е църква, построена отъ монаситѣ. Долината, която води къмъ подножието на Синай, носи название Вадисе-Себайне. Тукъ въ извѣстно врѣме се събиратъ

еврейскитѣ поклонници, които идатъ на своитѣ свѣти мѣста и се разполагатъ въ долината въ грамаденъ станъ. Слънцето вече се затуляше задъ планината, нашия керванъ рѣши да се расположи на нощна почивка, ако и да не бѣше далеко до цѣлѣта на нашето пѣтувание; само частъ отъ пѣтниците безъ багажъ се отправиха по ближната планинска пѣтека къмъ манастиря „Св. Екатерина“ и късно прѣзъ нощта влезли въ гостоприемната му врата.

Българския църковенъ напѣвъ.

„Народъ безъ пѣние. безъ музика,
е живъ мъртвецъ“.

Още въ 1891 година, въ града Киевъ (Россия), е напечатана една малка брошурка, която има много важно значение за нашия народенъ духовенъ животъ, но за голѣмо съжаление, тая брошурка остава у насъ не забѣлѣжана отъ специалиститѣ даже и до сегашно врѣме. Тая брошурка има слѣдующето заглавие: *Осмогласные распѣва трехъ послѣднихъ вѣковъ православной русской церкви. II. Болгарскій распѣвъ или напѣвы на „Богъ Господь“ Юго-западной православной церкви (Техническое построение). II. Вознесенскаго. стр. 96.*

Ние смѣтаме да прѣведемъ цѣлата тая брошурка и да запознаемъ читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ съ нейното цѣнно съдържание.

Тѣй като цѣлото съдържание най-главно се распада на два главни дѣла: а) техническо построение и б) происхождение на църковния български напѣвъ, то ние за сега ще прѣведемъ послѣдния дѣлъ, а първия ще оставимъ за по послѣ.

„Напѣва“, казва г-нъ И. Вознесенский, който се нарича въ Россия сега *български*, въ ветитѣ кукасти (крюковыхъ) великорусски пѣвчески книги не се срѣща. Той става извѣстенъ въ Россия само отъ XVII вѣкъ най-главно изъ югозападнитѣ нотно-линейни ирмологии и други нотни сборници, отъ които е вземънъ и вне-

сень въ нотнитѣ великорусски книги Въ велика Россия тоя напѣвъ първи пѣтъ е принесенъ отъ пѣвци и приселенци изъ Юго-западна Россия въ края отъ живота на патриарха Иосифа (1648—1650 г.) и затова като напѣвъ новъ, билъ отхвърленъ отъ мнимитѣ старообрядци¹⁾.

И така непосредственъ источникъ на *българското* пѣние за великорусската църква сж били пѣвческитѣ книги и практиката на православната юго-западна Россия отъ XVII вѣкъ. Но послѣ врѣмето и мѣстото на първоначалното происхождение на *българския* напѣвъ си оставатъ неясни. Въ самата юго-западна Россия българския напѣвъ е извъстенъ само отъ XVII вѣкъ, въ периода на борбата на югозападнитѣ братства съ католичеството и съ унията, и при това само на линейни ноти. А по рано отъ това врѣме паметници отъ тоя напѣвъ тамъ нѣма открити. Нѣма до сега паметници отъ тоя напѣвъ така сжщо и въ *българската* или въ която и да е друга отъ славянскитѣ църкви, и само въ XVIII вѣкъ Барский чувалъ (слушалъ) тоя напѣвъ на Атонъ²⁾). По ясни исторически посочвания за происхождението на *българския* напѣвъ ние до сега не знаемъ.

Нѣманието источници за рѣшаване въпроса за происхождението на *българския* напѣвъ още повече става чувствително поради нѣманието повече или по малко удовлетворителни описания на самитѣ нотни паметници стъ тоя напѣвъ, които се намѣрватъ несъмнѣнно въ различнитѣ библиотеки, и даже нѣма посочвания на тѣхъ. До сега издирвачитѣ, като раз-

¹⁾ За усиленитѣ сношения на Юго-западна Россия съ московското господство въ XVII в. и за четитѣ прѣминуваня на мочаси, повѣкога въ голѣмо количество, въ великорусскитѣ манастири виж. „Исторія Русской Церкви“ Митр. Макарія т. XI, стр. 319 и др. Югозападни пѣвци отъ врѣмето на патриарха Никова много пѣти сж бивали повиквани въ Велика Россия, за да натѣмнятъ тамъ, особенно въ Новгородъ и Москва църковното пѣние спорѣдъ южно-рускитѣ образци.

²⁾ *Барский отецъ Василий Григоровичъ* е руски пѣтешественикъ, който пѣшкомъ е пѣтувалъ въ продължение на 24 години по свѣтитѣ мѣста и два пѣти е посетилъ Атонъ: въ 1726 и 1744 г. г. Пълното заглавие на негово трудъ е слѣдующето: Пѣшеходца Василия Григоровича Барскаго — Плаки Албона, уроженца Кіевскаго, монаха Антиохійскаго, пѣтешествіе къ свѣтитѣ мѣстамъ, въ Европѣ, Ази и Африкѣ находящимися, предпринятое въ 1723 година и окончанное въ 1747 година имъ с-мимъ писанное. Издание 3-е спб. 1793 година. Прѣводача.

гледватъ по нѣкога доста подробно църковния животъ на старата Юго западна Россия, съвсѣмъ мълчатъ за църковното пѣние въ нея и даже за печатанитѣ Лвовски и Почаевски нотни книги, като че съвсѣмъ да ги нѣма. Даже въ специално архиологическитѣ брошури и статии, които описватъ пѣвческитѣ книги отъ Юго-западното происхождение, ние виждаме само описание на миньятюри, лозници и особенноститѣ на текста въ книгитѣ, и никакъ не намѣрваме споменъ даже не само за мелодическото тѣхно съдържание, а даже за количеството и състава на пѣснопѣнията, които се съдържатъ въ тѣхъ.

Такова мълчание на историцитѣ и на археоложитѣ за същественното въ работата, разбира се, не може да приближи въпроса за происхождението на *българския* напѣвъ къмъ неговото рѣшение, но не трѣбва да спираме издирванията и изводитѣ, които се отнасятъ къмъ него, макаръ само да сѣ прѣдположителни. Тѣзи издирвания поне могатъ да уяснятъ частнитѣ точки на въпроса, да отхвърлятъ не умѣтнитѣ прѣдположения, да отбѣлѣжатъ мѣстата, въ които тоя напѣвъ е можалъ да се състави, и пѣтищата, чрѣзъ които той е можалъ да се распространи въ Русия. Огъ друга страна нѣманието положителни исторически свидѣтелства може да бѣде до нѣкадѣ допълнено чрѣзъ разгледването свойствата на самия напѣвъ и чрѣзъ посочване на косвени аргументи. Съ тая цѣль и съ тая оговорка ние се рѣшаваме огъ своя страна да прѣдложимъ по тоя въпросъ нѣкои свои съображения.

Прѣди всичко обръща на себе си внимание неясността, и така да се каже, разнорѣчивостта на историческитѣ и технически свидѣтелства, които като че отхвърлятъ происхождението на *българския* напѣвъ отъ България, а посочватъ на негови источники въ други мѣста. Въ самата България до сега нѣма намѣрени паметници отъ познатия намъ *български* напѣвъ. Но има въ старитѣ нотни великорусски книги нѣдписи, които загатватъ като че тоя напѣвъ да е съставенъ въ самия Киевъ или въ Юго-западна Россия има свойства въ българския напѣвъ, които посочватъ като че

на западно-европейското негово происхождение. А *осмогласитѣ* и кореннитѣ музикални основания на тоя напѣвъ напротивъ сж сходни съ гръцкитѣ а Барскитѣ слушалъ тоя напѣвъ на Атонъ. Но изводитѣ отъ тѣзи откъснати и не досга опрѣдѣлени свидѣтелства за происхождението на напѣва изискватъ много голѣма прѣдпазливостъ. Въ България до сега нѣма открити паметници отъ познатия намъ *български* напѣвъ. Но кой пъкъ особенно се е старалъ да открие тѣзи паметници? Нѣманието тѣхно свидѣтелствува само за нѣмание издирвания по църковното пѣние. Ако въ Россия сж съвсѣмъ оскѣдни историческитѣ извѣстия за русското Юго-западно, нѣкога си цвѣтуще, пѣние, то още по малко ние можемъ да очакваме исторически извѣстия отъ рускитѣ пѣтешественици за пѣнието у българитѣ, което е ставало споредъ древния обичай повечето устно*), или записвано съ непознати за насъ кукички, пѣние сега повяхнало и безсѣмѣнно донѣкадѣ изгубено наедно съ неговитѣ писменни паметници подъ дълговрѣменното робство отъ турцитѣ и най-подиръ пѣние, което се е измѣнило заедно съ измѣнението на вкусоветѣ и на посокитѣ. Нема сега въ Гърция нито русското *стѣзново*, нито даже гръцкия напѣвъ, така не отколѣ донесено изъ Гърция въ Россия отъ иеродякова Мелетия; при всичко това ние не се съмнѣваме, че както единия, така и другия напѣви иматъ своето начало въ византийското пѣние. Въ Россия нѣкога-си е процвѣтало *стѣзновото* пѣние, а сега не само въ пѣвческата практика, но и въ печатнитѣ нотни сборници, ние го срѣщаме твърдѣ рѣдко въ прѣдишния му видъ. Така промѣнливи сж вкусоветѣ и посокитѣ въ църковното пѣние.

слѣдва

*) Спорѣдъ свещенния уставъ на много древни народи всячко божественно и героическо тѣ възпѣвали *наизустъ*. Виж. 2-е путешествие на Аѳонъ архіеп. Порфирія Успенскаго Москва, 1880 г., стр. 228. На Аѳонъ до XIX вѣкъ, поради малчотиията на древнитѣ пѣвчески знакове, ученицитѣ повечето дѣли *наизустъ*, отъ колкото по ноти. Виж 1-е путешествие пакъ Порфирія Успенскаго. Ч. II. От. 2 прилож. 2, стр. 80. Сербскія напѣви въ Сербіи, до нотното му нареждане отъ К. Ставковичъ (1854), се спазвало само въ *устно прѣдание*. Виж. Цер. пѣние въ Россіи, прот. Д. Рѣзумовскаго. Москва 1868, стр. 175.

Нѣма е истина?

Ние живѣемъ въ такъвъ вѣкъ отъ научни чудеса, отъ такива чуднавати неочакваности, щото безъ да щемъ трѣбва съ извънредна търпимостъ да се относиме къмъ предметитѣ, на гледъ, съвсѣмъ неестественни които за първъ пѣтъ противорѣчатъ на всѣкакъвъ здравъ разумъ. Къмъ категорията на такива явления се отнася съобщението на проф. д-ра Грасе, клиницистъ при медицинския факултетъ въ Монпелѣе относително единъ безукоризненъ, на гледъ, опитъ отъ ясновидѣние. Подробности отъ опита сж помѣстени въ № 56 на чисто медицинския вѣстникъ „La Semaine Médicale“. Ето този чудноватъ случай: д-ръ Ферруль отъ Норбона разказалъ на проф. Грасе, че той знаелъ една жена ясновидица, която върши чудновати нѣща, и прѣдложилъ на Грасе да направи съ неж строго обмисленъ наученъ опитъ „четение прѣзъ непрозрачни прѣдмети“. Проф. Грасе, като се завърналъ отъ Норбона въ Монпелѣе, безъ да каже една думица на д-ра Ферруля, който билъ останалъ въ Норбона, написалъ на половина листъ книга тѣзи думи: „Le ciel profond reflète en étoiles nos larmes; car nous pleurons, ce soir, de nous sentir trop vivre“ Уековъ. Kaiser Monptellier — 28 Октомврий 1897 г.“. Като свилъ тая написана книга отъ вжтрѣшната страна и внимателно обвилъ въ *оловенъ листъ*. съ какъвто обвиватъ шоколада, той го турилъ въ пликъ и запечаталъ съ вишнявъ клей. Тѣй като д-ръ Ферруль прѣдупрѣдилъ проф. Грасе, че повторното обвиване на плика съ гжсга книга бърка монѣкога на неговата ясновидица да пречеете това, което се намира вжтрѣ въ плика, то професорътъ про-

каралъ прѣзъ плика сигурна английска карфица въ видъ на петелки, накапалъ на карфицата много восъкъ и подпечаталъ съ собственния си печатъ. Къмъ този пакетъ проф. Грасе турилъ своята карточка съ молба да прѣдложи на ясновидицата да прочете това, което той написалъ безъ да отвори плика и турилъ и едното и другото въ единъ общъ пликъ, надписанъ по пощата на името на д-ра Ферруля въ Норбона 28 Октомврий (н. ст.).

На 30 Октомврий сутринята биль полученъ отговоръ отъ д-ра Ферруля: „При получаванieto на вашето писмо сутринята моята ясновидица нѣмаше при мене. Азъ отворихъ първия пликъ и намѣрихъ въ него вашата картичка. Азъ бѣхъ длъженъ да направя нѣколко визити, а сетнѣ тръгнахъ къмъ ясновидицата, за да я помоля да дойде вечерята при мене. Като узна въ какво се състои работата, тя ми прѣдложи да пристѣпимъ въ сжщата минута къмъ опита на четеньето. А вашия пликъ съ чърния печатъ стоеше у дома въ кабинета на разстояние около 300 метра отъ мѣстото, дѣто живѣе ясновидицата. Като се подпирахъ заедно съ неж на края на една и сжщата маса, азъ промъкнахъ ржката си по очитѣ на моето лице и ето какво ми тя каза, безъ да види вашия пакетъ:

— Ти си отворилъ пликътъ?

— Да, нѣ писмото, което трѣбва да прочетете е вътрѣ и се намира въ другъ запечатанъ пликъ.

— Съ голѣмъ чърень печатъ?

— Да, чети.

— Тамъ има сребърна книга... Ето какво е написано: „Le ciel profond reflète en étoiles nos larmes, car nous pleurons, le soit' de nous sentir vivre“.

„Подиръ това тамъ има такива букви (и съ краищата на прѣститѣ тя посочи длъжината имъ около единъ сантиметръ): Д. Е. К...“

„Подиръ туй има име, което азъ не знаахъ и Montpellier — 28 Октомврий 1897.“

„Ето, драги учителю, резултата отъ опита, който азъ обѣщахъ да произведя надъ моята ясновидица. Цѣлий опитъ се продължава не повече отъ 1½ ми.

нута. А сѣщий часъ прѣпращамъ ви вашия пликъ съ мое писмо: Прѣданный д-ръ Ферруль Норбонъ 29 Октомврий 1897“.

Може ли да си прѣдставимъ очудванието на проф. Грасе, който получилъ назадъ свойтъ съвършено не пишнѣтъ пакетъ, нѣ съ прочитанието въ него надписа, безъ да гледа на покривавшия *ж слей* (пластъ) *слово*, книгата и даже на чѣрния печатъ, като не се забѣлѣзвало никѣдѣ и слѣди за каквото да било нѣ какво отваряние. Ясновидицата прочела двата стиха, безъ да подозира даже, че тѣзи стихове говорѣтъ, *le soir* вмѣсто се *soir*, като пропустнѣла думата *trop*, което прѣдставлява, съвсѣмъ, незначителна погрѣшка.

Ясновидицата видѣла и рускитѣ букви, забѣлѣзала съ прѣститѣ, че били по-голѣми отъ другитѣ и даже ги нарисувала до колкото могла; тя отбѣлѣзала и нѣмцката дума или грѣцката — една отъ тѣхъ, и като ги неразбрала, заявила само, че тѣ били съ по-малка величина, отколкото руската дума. Най-пѣдиръ тя точно опрѣдѣлила числото, годината и мѣстото.

По този начинъ, пише проф. Грасе, опита се извършилъ по най блѣстящъ начинъ и ние съ лице къмъ лицето отъ опита на четенъето не само чрѣзъ *непрозрачни прѣдмети, нѣ и на разстояние*. Като имамъ пълно довѣрие къмъ д-ра Ферруля, който самъ молилъ да обмисли опита по най-строгъ начинъ и на когото професора Грасе нито думица за направения отъ него надписъ не казалъ, а тѣй сѣщо и на никого другиму, професорътъ заключава, че възможността на четенъето прѣзъ непрозрачни прѣдмети се прѣдставлява за установено и слѣдователно ясновидѣнието прѣзъ непрозрачни прѣдмети се вижда на проф. Грасе напълно научно доказано.

Като билъ на такова мнѣние, той прѣдставилъ въ засѣданието отъ 28 Ноемврий на академията на наукитѣ въ Монпелѣ по именования тукъ неотворенъ пакетъ съ свойтъ подписъ, отворилъ го въ присѣствието на всички и расказалъ за случилото се (станѣлото). Академията назначила комисия съ цѣль да произведе, въ съгласие съ Ферруля сѣщо такъвъ родъ

опитъ съ неговата ясновидица при което испроводенитѣ въ Норбона професори не трѣбва да знайтѣ съдържанието на пакета и нито една минута не трѣбва да го испускатѣ отъ очитѣ си.

Не може да се не признава, че цѣлата история, която е попаднала въ страницитѣ на специалнитѣ медицински органи и която се разисква вече отъ учениитѣ и въ научнитѣ колегии възбужда много съмнѣние и недовѣрие. Толкосъ повече, заради истината, не трѣбва да се спираме, — споредъ завѣщанията на такива велики учители, какъвто е Клодъ Бернардъ и Дарвинъ, — нито прѣдъ нѣкакви си опити, колкото да ни се показватъ тѣ на гледъ за безсмисленни и противорѣчиви на всичко установено. Понѣкога най-великитѣ открития проистичатъ именно отъ подобенъ родъ опити. Трѣба само да се спомни съ какво недовѣрие прѣди малко се посрѣщяхъ първитѣ слухове за фотографиранието X. лучитѣ на Рентгена чрѣзъ непрозрачни прѣдмети, затова, за да разберемъ, колко прѣдпазливо трѣбва да се относяме не само къмъ утвърждението, нъ и къмъ отричанието на едни или други нови явления. Отъ такава гледна точка академията на наукитѣ въ Монпелие е зела рѣшение да се прослѣдѣтъ по възможности по-точно фактитѣ, които били прѣдставени ней отъ проф. Грасе.

(„Пб. В.“ № 336. 8 Дек. 1897 г.).

Душата на чловѣка и на животнитѣ споредъ учението на църквата.

(Прѣвелъ И. Г. Бакаловъ)

Като счита чловѣка наедно съ битописателя за вѣнецъ на Божието творение, християнската църква въ числото на основнитѣ положения на своето вѣрочучение поставя, като несъмнѣнна истина, — учението за отличната духовна сѣщностъ на чловѣческата природа въ сравнение съ другитѣ живи твари и посочва, съгласно съ свидѣтелството на Божественното

Откровение и съ учението на св. отци и учители църковни, отличителнитѣ черти на тая духовна сжщностъ. Отличителната особенностъ на чловѣка по неговата духовна природа, споредъ християнското вѣроучение поставя чловѣка на недостигаема за останалия животенъ миръ височина и отдѣля негова животъ до толкова, щото се явява не измѣрима пропасть между двѣтѣ форми на единъ и същия, на гледъ животъ. Чловѣка, въ силата на вроденитѣ нему висши духовни сили, способности и стремления урежда своя животъ при съвсѣмъ исключителни и свойствени само на чловѣческата природа условия и посоки, тогава когато останалия животенъ миръ има своя особенна, твърдѣ ограничена сфера на дѣятелностъ, въ сравнение съ чловѣческата.

Съ малко думи казано, въпроса за сжщественното отличие на духовната чловѣческа природа отъ материалнитѣ мирови сили изобщо и, най-близо, отъ жизненната сжщностъ на животнитѣ — въ християнското вѣроучение има твърдо и опрѣдѣлено разрѣшение и получава напълно утвърдителенъ смисълъ. Но трѣба да забѣлѣжимъ, че такова положение, което се извозжда изъ думитѣ на Словото Божие и изъ учението на св. отци и учители църковни, които въ свое врѣме въпроса за сжществото на чловѣческата природа, отъ хората на материализма и отъ нѣкои естествоисписатели, ако съвсѣмъ да се неотрича (макаръ да се срѣща и това), то все пакъ силно се ограничава и, естествено, на първи погледъ губи всичко онова значение, съ което то встъпа въ системата на християнското вѣроучение. „Споредъ възгледитѣ на материалиститѣ, душата на чловѣка и душата на животнитѣ се различаватъ по между си не качествено и сжщественно, но само количествено и степенно. Всѣкой животъ е проявление на сила, присжща на материата, а психическия по частно е проявление на сили присжщи на материалния елементъ на нервитѣ; а до колкото чловѣческото тѣло заедно съ нервната система състои изъ сжшитѣ сжществени елементи, отъ които състои и тѣлото на животното, то чловѣческата душа нѣма

отъ гдѣ да вземе за себе си особенни качества, за да бѣде сѣщественно отлична отъ душата на животнитѣ. Само нервната система е донѣкадѣ друга у животнитѣ, отъ колкото у чловѣка, а вслѣдствие на това е различенъ и цѣлия нервнъ или душевенъ животъ у чловѣка и у животното. Но различието по между една животъ и другия е се пакъ само относително, а абсолютно различие тука може да създаде само въображението чловѣческо и горделивото желание на чловѣка да стои най-високо отъ всичкитѣ твари на свѣта. Като не се задоволява да бѣде най-благородното, най-прѣкрасното и най-доброто отъ всичко създадено, чловѣка иска още да състои изъ нѣкакво-си особено вещество и да продължава своето сѣществуване вѣчно, тогава, когато всичко друго ще изчезне наедно съ физическата смъртъ“*)).

Отъ само себе си се разбира, като се има прѣдъ видъ важността както въ научно, толкова повече въ религиозно нравствено отношение такова или друго учение по дадения въпросъ и като се има прѣдъ видъ, че има съвсѣмъ противоположни рѣшения на тоя въпросъ, явява се небезинтересна задачата да раскриемъ истинното положение на работата и съ това наедно да си изяснимъ единъ отъ най-важнитѣ прѣдмети на чловѣческата мисль.

Съгласно съ думитѣ на битописателя (Моисей) християнската църква учи, че душата на чловѣка се явява особено висше духовно начало, което отображава природата на най-високото Божественно Сѣщество (Бога), между това когато началото, което одушевява природата на всички други сѣщества, се явява само висша форма на стихийнитѣ сили. Такова положение въ християнското вѣроучение направо и непосредственно се основава на думитѣ на битописателя когато билъ извиканъ отъ Бога къмъ битие животния миръ при посредството на природнитѣ сили, а чловѣка — чрѣзъ божественно вдѣхновение, когато

*) Виж статията: „о духовной природѣ чловѣка“, напис. отъ Малеванский (Прав. обозрѣние 1873 г. стр. 794).

въ произведения отъ Твореца тѣлесенъ организмъ на чeлoвѣка било дадено, диханіе на животъ или особено духовно начало, което носи, по думитѣ на Самия Творецъ (Бат. 1, 26. 27), Негова образъ и подобие.

Като разгледваме и изясняваме повѣствуваніето на Моисея за сътворяваніето отъ Бога мира, животнитѣ и чeлoвѣка, дѣйствително, не е трудно да се забѣлѣжи, че битописателя говори за душата на животнитѣ и душата на чeлoвѣка, като за съвършенно различни сѣщности, които иматъ своя собственна основа и своитѣ отличителни свойства. И наистина, като сравняваме думитѣ на Моисея, въ които се говори за душата на чeлoвѣка и на животнитѣ, съ други подобни мѣста на Божественното Откровение, необходимо е да се забѣлѣжи този фактъ, че тогава когато душата на чeлoвѣка се трактува въ смисълъ на духовна сѣщность, за душата на животнитѣ се говори, като за жизнена сила на животѣ сѣщества, приравнявана и помѣстяна въ кръвта на животнитѣ. Въ всичкитѣ мѣста на св. Писание, гдѣто именно се говори за душата на чeлoвѣка, на еврейски езикъ стои думата „רוח“, а душата на животнитѣ се означава чрѣзъ думата „נפש“.

Като четемъ слѣдующитѣ мѣста въ Библията, ние намѣрваме за душата на животнитѣ такова едно словосказвание: *И рече Богъ: да извѣдутъ воды гады души живыхъ. и птици летающыя по земли по тверди небеснѣй и бысть тако* Быт. 1, 20. 21. Тука думитѣ „душѣ живыхъ“ на еврейски языкъ стоятъ думитѣ „נפשׁתׁ הגאיה“. Сѣщо така: *И рече Богъ: да изведетъ земля душу живу по роду, четвероногая и гады и звѣри земли по роду: и бысть тако* (Быт. 1, 24). И тука стоятъ думитѣ „נפשׁתׁ הגאיה“.

И (дахъ) всѣмъ звѣремъ, и всѣмъ птицамъ небеснымъ и въ всякому гаду пресмикающемуся по земли, иже иматъ въ себѣ душу живота („נפשׁתׁ הגאיה“), и всяку траву зеленую въ снѣдъ: и бысть тако, Быт. 1, 30). Богъ поставя своя завѣтъ съ чeлoвѣка и съ всякой души живущей („נפשׁתׁ הגאיה“), които сѣ съ него (съ Ноя), съ птицитѣ, и съ скотоветѣ (Быт. 9, 10).

Потопа истребва всичко, което е имало *диханіе жизни* (Быт. 7, 22); сѣщо (Второзак 20, 16; Иисусъ Навин 10, 40).

Въ паралелъ съ тѣзи и други подобни мѣста може да имъ бѣде поставено равнозначущето мѣсто изъ книгата на Левитъ, гдѣто се говори за крѣвта на животнитѣ, като за тѣхна душа (Лев. 17, 11, 14).

Съвсѣмъ съ други думи се исказва понятието за душата на чловѣка въ сѣщото св. Писание на Ветхия завѣтъ. въ слѣдующитѣ, напимѣръ, негови мѣста: книгата на Іова 34, 14: *„Аще бо восхоцетъ запрестити, и духъ у себе удержиати („руах“); Псаломъ 77, 39: „И помяну, яко плотъ сумъ, духъ ходяй и не обращающа“ („руах“).*

Въ съотвѣтствие съ това и подобни мѣста, въ които се говори за душата на чловѣка, като особена духовна сѣщность, могатъ да бѣдѣтъ приведени и други сходни съ тѣхъ, въ които се посочватъ характерни свойства на чловѣческия духъ.

Въ послѣдния родъ изречения отъ св. Писание понятието за душата на чловѣка се приравнява къмъ понятието за разума („бинах“): *Наказаніе срамленія моего услышу, и духъ отъ разума отвѣщаваеъ ми* (Іов. 20, 3).

Прѣвелъ: Б.

Български старини.

Вѣрно е заключението на мнозина наши учени, че ние българетѣ почти нищо незнаемъ нашето старо минало какво е, — както онова до прѣвземанието на България отъ турцитѣ, тѣй и онова подиръ нейното подпаданіе подъ тѣжкия яремъ, за това и не по малко вѣрно трѣбва да се държи и утвърждението на одного отъ отличнитѣ наши археолози, че ние можемъ да изучимъ своето минало само, като почнемъ отъ края къмъ началото. Но за да стане това ние трѣбва съ общо старание да се заловимъ да извадимъ на свѣтъ всичко,

каквото се е запазило написано, било на български езикъ, било на чуждъ. Но, струва ни се, някои нѣще откаже, че написаното на турски езикъ отъ врѣмето на завладѣването на България отъ турцитѣ, особено въ първото врѣме, трѣбва да се държи за най важно. Имайки туй прѣдъ видъ, ние и прѣзъ настѣпващата нова година ще помѣстяваме въ списанието си сегизъ тогизъ нѣкои и други български старини на български езикъ и отъ старо врѣме и отъ ново, до врѣмето на възражданieto ни, но за сега считаме за нужно да запознаемъ читателитѣ си съ нѣкои старини, написани на турски езикъ и то отъ официални (правителствени) книжа. Ние правимъ това, защото този видъ книжа иматъ въ много отношения голѣмо значение за насъ.

Тукъ считаме за нужно да поблагодаримъ публично на г-на Ст. Джансжова, моавининъ на сѣрския мугесарифинъ, за досрината гдѣто ни снабди съ прѣводи на нѣколко султански формане и прикази, издадени по разни случаи, отъ които ние и почеваме пачетанието на старинитѣ.

Султанъ Махмудъ-ханъ синъ на султанъ Хамидъ-ханъ.

Слѣдъ приличнитѣ титли до Мевляне кадията на Дубница слѣдва: „Като пристигне Височайший Ми Императорски актъ нека бжде извѣстно, че римский Цариградский Патриархъ и Митрополитский Св. Синодъ, прѣбивающъ въ Царскимъ градъ, поднасятъ подпечатано прошение до Императорский Ми диванъ, въ което заявяватъ, че въ условията, показани въ Височайший Указъ (бератъ), даденъ на помѣнатиъ Патриархъ било разяснено, че оставенитѣ вѣщи, каквито и да сж отъ умрѣлитѣ священници, монаси и монахини, когато се зиматъ и прииматъ за общото, не трѣбва да се зема отъ Беит-юл-мала (държавната каса), касата (дѣлбата, която прави кадията) и други. Въ Импера-

торската Ми държава священномонаситѣ и монахинитѣ, живущи по обителитѣ, дохождатъ прѣзъ животѣтъ си и ставатъ священномонаси и монахини и когато умиратъ каквото и да струпулишатъ тѣ се приема и взима отъ обителитѣ имъ. И до гдѣто и е трѣбвало да имъ се бърка никой, когато умиралъ нѣкой отъ священномонаситѣ живущи въ рила назъваемата обителъ, лѣжеща около Дубница, която е една отъ обителитѣ, които сж подвѣдомственни на нинешний Патриархъ, оставеното му имущество, щото и да било съгласно съ условията на обителта, като пожелали да му взематъ имуществата, Беит-юл-мала, касата и другитѣ забити (полицейски и военни власти) не прѣставали да се мѣшатъ и бъркатъ като казвали Държавната каса, общата и частна имали прѣдписание въ регистра на Императорскитѣ архиви (тефтери хакани куюду) за събиранието имъ отъ тѣхъ и по тази причина го или присвояваме, казвали. Заради това понеже тѣ молятъ и просятъ да се издаде Святата Ми заповѣдъ запрѣтатъ и отмахватъ подобнитѣ угнѣтения и притѣснения, които се случватъ противъ условията. Като се отнесе работата до книгитѣ на мукатата (отсѣка) на Епископитѣ, ксято се съхранява въ Императорското Ми скровище се обяснява въ Височайший Бератъ на Иагриградский римски (румъ) и на подчиненитѣ мѣста Патриархъ, било писано, че подобнитѣ Митрополити, Архиепископи, Епископи, Игумени, Священници, монаси и монахини, които сж умрѣли, ако иматъ било пари, било вѣщи, коние и други каквито и да сж нѣща, Патриарха и Митрополититѣ като ги взиматъ за общото, никой отъ служителитѣ на беит-юл-мала, касата, Мютевелиитѣ (настойницитѣ), воеводитѣ (управителитѣ на окръжитѣ (санджакъ), стражаритѣ (сеимени-сеибанъ) или кой да е отъ тѣхнитѣ челоуѣци, да се ненамѣсватъ, съ извинение, че като бирници на Държавната и собственната Императорски ковчежничества било писано въ книгата ушъ на Императорскитѣ архиви за да го взиматъ тѣ. И понеже е явно, че съгласно условията на отново издадени законъ утвърденъ попрѣди съ Императорскитѣ, че ко-

гато е безъ наслѣдници съгласно условията да се взиматъ общото, а да не се туря рѣка било на паритѣ, било на други имущества и вѣщи на онѣзи, които иматъ наслѣдници. И така за да се постѣпи съгласно съ условията на закона, заповѣдахъ да се издаде Високо Славний Ми указъ. Като пристигне святоото Ми постановление да се постѣпи съгласно заповѣдта Ми. И понеже сѣ забѣлѣжени въ книгитѣ на Императорското Ми съкровище условията на берата нарѣчений Патриархъ съгласно съ тѣзи условия, въ рѣчената обителъ, безъ наслѣдници когато умре священникъ, монахъ и монахиня, каквото и да има, като се взима за общото на нарѣчената обителъ, да не оставате да се смѣсватъ и бъркатъ, Беит-юл-мала, Хасама и другитѣ. Тѣй да знаете на Священний Ми знакъ да се довърявате.

Издаде се на 20-й Джемазиул-евелъ хилядо и двѣстѣ и тридесета и третята (1233) година. (Въ Столичний Ми градъ Константиноула).

Слугуванието на ангелитѣ.

„Не пѣтъ ли птицѣ цѣвнѣтъ пѣнязема
двѣма? И ни едина отъ нѣхъ вѣстъ заб.
вена прѣдъ Богомъ... Мнозѣхъ птицѣ
„унишѣте ви“. — Не се ли продаватъ пѣтъ
врабчета за два асарѣя? И ни едно
отъ тѣхъ не е забравено прѣдъ Бога...
„Вие сте отъ много врабчета по-добри“.
Лук. 12. 6—7.

Знаете ли вие, дѣца, че и между врабчетата има разлика? Американското врабче е по-големо отъ Европейското, а така сѣщо Американската чучулига е по-голема отъ Европейската. Европейското врабче живѣе въ градоветѣ, а Американското — въ селата, въ колибитѣ. Въ Европа, то си прави гнѣздото на покривътъ, или подъ покривътъ на къщитѣ, а въ Америка — въ трѣвата или въ шубръцитѣ. Въ Европа врабчетата хвъркатъ на орляци (стада), обикновено се заселяватъ въ градоветѣ и винаги живѣятъ по улицитѣ; а Американскитѣ врабчета напротивъ, обичатъ

самотията, и никога не се поселяватъ въ градоветѣ. Тѣкмо тѣй пакъ и чучулигата: Американската чучулига начева да пѣе, като се въскачи на върхътъ на дървото, а Европейската чучулига направо захваща пѣсенъта си, като се издига отъ земята, и си пѣе все въ село и радостно, по сщия начинъ, колкото по-високо и по-високо се издига къмъ небето.

Врабчето, което се споменува въ писванието, безъ друго, е това сщщото, което ние обикновенно виждаме въ Европа, и което се прѣселява на орляци въ градоветѣ, и въ такова множество, щото въ очитѣ на хората дѣйствително нѣматъ никаква цѣнностъ. Петъ-тѣхъ врабчета струватъ само два пенеза — шесть стотинки! И при това Христосъ Господъ ни увѣрява, че, „ни една отъ тѣхъ не е забравена прѣдъ Бога!“ А защо врабчето трѣбва да се цѣни толкова малко, а челоуѣкътъ толкова много? Колко често ние виждаме убити врабчета; тѣ си оставатъ на улицата — и никой не се спира даже да погледне на тѣхъ. А нека кажемъ, че е убитъ гдѣто и да е и каквото и да е дѣте: и на часътъ се разнася тази вѣстъ по всичката околностъ и се начеватъ дълъгъ редъ разисквания. Младичкото врабченце, което е останжло безъ баща и майка, начене да си проси храна; ще ли чуе нѣкой жалното му църтение? А нека да попроси за себе си храна сираченцето дѣте, безъ роднини и безъ помощъ дѣте; — и на вѣрно въ минутата ще се намѣри, която и да е добра ржка да му даде храна и да му помогне! Нека макаръ съ стотини, съ хиляди, да нападатъ бѣдни врабчета, — и тука едвамъ ли нѣкой ще ли забѣлѣжи; нѣ да се случи подобно нещастие, макаръ, съ двѣ дѣца, — и това извѣстие съ електрически ударъ ще порази слухътъ и сърдцата на всички близки и далечни съсѣди! И при това Богъ не забравя и най-малкитѣ отъ тѣзи птички; гледа, какъ тя се облича, бди надъ неж, когато тя се опитва първи пжтъ да хвъркне, а и тука — ту дава за неж хлѣбни зрънца, ту имъ приготвя трохи по кръстопжтищата. Нека това малко създание и да нѣма цѣна въ очитѣ на хората; нѣ то е работа на Божията ржка. То е създание на сщиятъ този

създателъ, щедростта на когото е на всичкитѣ му работи. И все пакъ, макаръ Богъ никога да не забравя и да не оставя и най-последната птичка, душата човѣческа има въ очитѣ му не сравнено по-голяма цѣнностъ. Вие можете да съберете наедно всичкитѣ птици, небесни, които нѣкога си сж напълнювали въздухътъ съ своето пѣние, или които сж го вълнували съ своето църканье и перпеление, — Вие можете да доведете на едно поле всичкитѣ животни, които нѣкога си сж затѣпковали ливадитѣ и полетата, и да при-мамите въ едно море всичката риба, която нѣкога си е плавала: — и при всичко това една човѣческа душа ще бжде по-сжпа отъ всичкитѣ тѣзи, зети наедно!

Человѣкътъ е сътворенъ най-високъ, най-благо-родно сжщество, и е поставенъ най-нависоката стълба на творенията. Той е сътворенъ по образътъ и подобieto Божие, тъй щото въ извѣстна мѣрка, той може да мисли, подобно на Бога, може да обича, подобно на Бога, може да чувствува, подобно на Бога.

Мъничкото врабче може да произведе нѣколко музикални ноти, може радостно да църка, но безъ мисълъ и безъ цѣль. То може да хвъркне върху керемидитѣ на къщата, може да кацне на клонченце и т. н., може — даже, да се издигне и да плава нѣколко врѣме по въздуха, като нѣкоя ладийка; може да се спуствне и пакъ да се издигне, и да кацне на най-тънкото клонче, и, най-подиръ, може да се допрѣ до земята тамъ, гдѣто само му се поиска. То може да си вие гнѣздо, и да отвѣжда своитѣ малки по примѣрътъ на своитѣ родители. Нъ то неможе нито да изнамѣрва, нито да обмисля, нито да разсждава. Нѣма ли то на готово нито червейче, нито сѣменце, — и то понавѣрно ще глудува. То неможе нито да подобри своето гнѣздо, нито да изнамѣри нови срѣдства къмъ запазването му. То немисли за бжджцето, и въ сегашния день живота си незнае, че къмъ него пакъ ще се възвѣрнатъ и нощта, и бурята, и зимата. Ако то и да има туй, което ние наричаме мисълъ, то колко малко прилича на мисълта! Нека настане и ясната сутрина, нека се откритъ прѣдъ него видове нѣжни като пухъ, и свѣтливи като да сж

живописи на Ангели; нека и горитѣ, и баиритѣ да се разигражатъ прѣдъ него, и дървета отъ радостъ да плѣскаатъ съ ржцѣ; и все пакъ мѣничкото наше врабче не ще направи никакъвъ особенъ знакъ за очудване.

Който е пжтувалъ по високитѣ планини, на които сребърнитѣ върхове блѣстятъ като да сж подъ зимно небе, нечакано намира понѣкога и себе си и планината подъ покривката на мъглата, която се опира по всичката околностъ. Този покривъ, при това, не се се простира по всичката височина на планината; а при туй, на мѣста, то като че се раздира, тѣй щото очитѣ прѣзъ тѣзи отвѣрстия, като прѣзъ прозорецъ, вижда се почти безъ граничната далечина на синето небе; той вижда, какъ на тѣзи посребрени върхове се отражаватъ свѣтлигѣ лжчи на ясно изгрѣлото тамъ слънце. Тѣй е тъмно и мрачно тамъ, гдѣто пжтешественникътъ; и, на противъ, тѣй свѣтло поразително се ислива свѣтлината прѣзъ тѣзи дупки, щото се струва, като че върховетѣ на планинитѣ достигатъ до самото небе. Той стои посрѣдъ мрачнитѣ сѣнки отъ облацитѣ, които се висятъ надъ него, а тамъ, надъ тѣхъ, е царството на свѣтлината. Мъглитѣ непрѣстанно се движатъ, като замѣняватъ една съ друга; нъ не закриватъ тѣзи свѣтоносни отверстия. Струва се, като че очитѣ на пжтешественникътъ може отъ тамъ да гледатъ въ самитѣ обители на Небесния Отецъ! Горскитѣ върхове, които се бѣлѣжатъ подобни на кули, служатъ за стълпове на свѣтлината (pillars of light) и се прѣдставляватъ като нѣкакви - си цилиндри, облѣчени въ заячена свѣтлина. Мисълта се възноси се по високо и по-високо и неволно се спира на този градъ, вратата на който се отъ чистъ маргарецъ, стѣнитѣ — отъ Асписъ, улицитѣ — отъ чието злато, и койго не се нуждае нито отъ слънцето, нито отъ луната за освѣтяванието си защото славата Божия го освѣтява, и свѣтилката му е Агнецътъ?

Ахъ, всичкитѣ врабчета, и всички, каквито самнѣкога сж били сътворени, немогатъ да иматъ подобни видѣния, немогатъ да се възнасятъ съ подобна мисль къмъ Бога!

Сега, напримѣръ, лежи въ люлката си едно мѣничко дѣтенце, на което, може би, още не сж успѣли да му даджтъ и име. Освѣнъ неговитѣ близки родни, никой за него и не говори и не мисли. И какво? Минуватъ 50 години отъ тази минута, — и това дѣте, тъкмо сега може би ще стои съ телескопѣтъ, обрнжтъ къмъ небото, ще измѣрва разстоянието и величината на слънцето и звѣздитѣ, които свѣтижтъ на небето. Тъкмо сега може, той да научи даже тежестѣта на мироветѣ, толкова отдалечени сега отъ насъ, щото цѣли вѣкове би се изисквали затова, не казвамъ да достигнемъ, а да прѣхвъркнемъ до тѣхъ.

Или, може би, той ще се носи по океанѣтъ, и, безъ да гледа нито на вѣтроветѣ, нито на буритѣ, до сега по неизвѣстни за насъ пжтища, ще открие всичкитѣ земи, които се мижтъ отъ океанѣтъ.

Или, тъкмо сега може, да направи такова здание, което ще остане за хиляди години; за очудване на всичкия свѣтъ.

Или, която работа е възможна, той ще направи таково училище, което да прилича на неисчерпаемъ источникъ, — постоянно ще служи за правилното възпитание на юношеството, и по този начинъ ще се обръщатъ въ благословение отъ родъ въ родъ.

Или, — и това тъкмо сега може, — ще напише такава книга, която ще проникне въ сърдцето не само на неговитѣ съврѣменници, нъ ще се чете съ полза въ всичкитѣ страни и на всичкитѣ езици.

Подиръ 50 години, това дѣте може да изнамѣри нѣщо като железенъ пжтъ, или телеграфъ, което тѣй сжщо ще стане собственостъ на цѣлия свѣтъ, ще пронесе името му по цѣлата земя, и, което е най-доброто отъ всичко, ще стане благословение за всичкитѣ, и на всичкитѣ врѣмена. Сега и вие безъ друго виждате и чувствувате, защо даже беспомощното дѣте, което лежи въ люлчицата си, въ очитѣ Божий, е по-сжпо отъ много врапчета.

Кой може да каже, колко е сжпъ живота даже на единъ чловѣкъ, макаръ той да се състои и въ малко десетини години? Припомнѣте си, какви жъртви

сж направени за търсението сирачето на Джона Френклина, което загинало посрѣдъ сѣвернитѣ вѣчни лѣдове.

Какво да се каже и за вѣчниятъ животъ, за живота, който нѣма прѣдѣли? Когато земнитѣ народи прѣминжтъ, когато врѣмето се свърши, и нѣма вече нито день, нито нощъ, нито земя, нито вода, нито слънце, нито луна, когато всичкитѣ гробове се отворжтъ. — тогава, тогава само душата ще начене да живѣе истинския животъ.

Нейнитѣ сили още не сж извѣстни и напълно открити. Тя е сътворена по образътъ Божий, и е сътворена за това, за да бѣде винаги съ Бога. Когато Мойсей и Илия отново дошли на земята, за срѣщанieto Христа на гората на Прѣображението, то тѣ се явили, както се явяватъ на небето: тѣ се явили въ свѣтливи дрѣхи. И при това тѣ проживѣли на небето само нѣколко стотини години, а какво не ще може да се очаква, когато тѣ прѣсѣджтъ тамъ вѣкове и хиляди вѣкове? Тука — на земята ние обикновенно казламе и мислимъ, че человекъ, който е прѣсѣдѣлъ нѣколко години въ царскитѣ чѣртози, трѣбва да бѣде отъ близу запознатъ съ тонъ оръ къмъ хубавитѣ обращения; а человекъ, който е прѣминжлъ нѣколко години въ кржгътъ на господарственнитѣ мжжѣе и тѣй нареченитѣ велики хора, трѣбва да има обширни възгледи и възвишени понятия: а какво ние трѣбва да кажемъ и да заключимъ, за человека, който е живѣлъ на небето, — разговарялъ тамъ съ Авраама, виждалъ Мойсея, Давида, Исаия, Павла и самиятъ синъ Божий, който се е училъ при свѣтлитѣ Ангели и виделъ всичкото велико семейство Божие на небето?

Христосъ ни говори за малката цѣна на врабчетата въ очитѣ на хората затова, за да би ни показалъ найясно съ това попечението Божие, както въобще за всѣка тваръ, така въ особености за человека, за безсмъртната челоѳческа душа. Ако, т. е. Богъ не забравя и бѣдното врабче, тѣй малко цѣнено отъ хората; то какъ той ще забрави тази тваръ, която е създадена по образътъ и подобieto му?

Ако би нѣкой си сакатъ, бѣденъ, не може нито да ходи, нито да става; то това не за туй, че Богъ

като да го е забравилъ, нъ за туй, защото той е прѣдвиделъ, че това страдание ще бѣде спасително за страдалеца. И този человекъ, който постоянно лежи, постоянно наболѣзненниятъ одъръ, тѣй сжщо Богъ не го забравя; и това бѣдно дѣте, което, може би, и не ще знае, какво нѣщо е здравье и наслаждение отъ здравието, еднакво не го забравя небесниятъ Отець, а този старецъ, който е изгубилъ и сили, и погледъ и слухъ и паметъ, и вкусъ, и вече, който се е отписалъ отъ свѣтътъ и отъ всичкитѣ му удоволствия, тѣй сжщо не е забравенъ прѣдъ Бога!

Ние обичаме дѣцата, не затова, че се надѣваме винаги да ги виждаме дѣца, нъ за туй, че се надѣваме отъ тѣхното порастоване за нѣщо хубаво и свършено. Ние посѣваме мѣничкото дървце нагледваме го и треперимъ надъ него не затова, че то е таквось сега, че е тѣй мѣничко, а затова, защото то ни обѣщава да стане и хубаво и голѣмо. И така и Богъ насъ ни цѣни тука не затова каквото сме ние сега — въ настояще врѣме и въ сегашния нашъ видъ, а затова, каквото нѣкога ние можемъ да станемъ.

Да кажемъ, че на една отъ тѣзи звѣзди, които далече, далече отъ насъ свѣтатъ, се срѣщнатъ два Ангела по срѣдъ дългитѣ имъ странствувания по небеснитѣ височини. Тѣхната срѣща ще бѣде, безъ друго срѣща отъ радостъ и любовъ.

„Гдѣ бѣше ти?“ ще попита единътъ отъ тѣхъ.

„Е, виждашъ ли тамъ тази мѣничка звѣздица, която виси, и като че ще падне?“

„Да, виждамъ я; тя трѣбва да бѣде твърдѣ, твърдѣ далечъ отъ тука!“

„Наистина; азъ бѣхъ тамъ пратенъ съ добро известие отъ бащата на всичкитѣ твари, и моето явление напълни цѣлия този свѣтъ съ радостъ“

„А гдѣ прочее ти бѣше? тебе като че и крилата ти сж се отпустили, и лицею ти показва като да си се утрудилъ?“

„Чувалъ ли си ти нѣкога за свѣта, който се нарича земя?“

„Да, и често. Това е този свѣтъ гдѣто е въ зиданжтъ кръстътъ, и гдѣто е умрѣлъ Бого-человекътъ

за искуплението на жителитѣ отъ този свѣтъ. Азъ съмъ видѣлъ мнозина дошли отъ този свѣтъ, и съмъ чувалъ, какъ тѣ сливатъ своитѣ хвалебни гласове съ ликоветѣ на небеснитѣ жители. О, на каква радостъ тѣ се радватъ тука! — А много ли врѣме бѣше ти на земята.“

„Около педесетъ години, споредъ тамошното брoение; макаръ това е се едно нищо да не значи у насъ — тука, на небето!“

„А за какво бѣше пратенъ ти?“

„Малко дѣте, нѣжно, като цвѣтецъ бѣше ми прѣдадено още при самото му рождение, прѣди 50 години. Азъ трѣбваше да го запазвамъ, да го прѣдвардямъ и защищавамъ. Азъ бѣхъ при кръщението. Азъ го придружавахъ, когато наченяхъ да го проваждатъ да се учи. Азъ вървѣхъ подиръ него, когато то стѣпи въ юношеската си възраст, често го спасявахъ отъ различни опасности. И послѣ когато то дѣйствително се спусти въ морето на живота, азъ все не съмъ го оставялъ. Когато то грѣшеше, азъ скърбяхъ зарадъ него и си закривахъ лицето. Когато настѣпи за него врѣме на благодатно посѣщение Божие, когато сѣдбитѣ му се рѣшавахъ за врѣмето и вѣчността, азъ еднакво нито единъ мигъ съмъ се отдѣлялъ отъ него, — и въ какво неописано болѣзнование бѣхъ тогава! И послѣ, когато видѣхъ на очитѣ му първата сълза отъ покаяние, видѣхъ, че въ сърдцето му отново се породил надѣжда, азъ на часътъ побързахъ да идъ на небето, съ радостната вѣстъ, че още една грѣшна душа прѣминава къмъ животъ. — и, дѣйствително, каква голѣма радостъ бѣше тогава у Божиитѣ ангели за този покаенъ грѣшникъ! И, подиръ покаянието, той дълго още се бори съ различни испитания; много скѣпа му излѣзе побѣдата надъ грѣховетѣ; тежка бѣше борбата му съ духоветѣ на злoбата; нѣ той все продължаваше да сѣе сѣме, което ще дава своитѣ плодъ, до дѣто стои земята; той все продължаваше да подпаля тѣзи малки огньове, които ще горѣтъ и ще даватъ свѣтлина и топлина, до дѣто свѣтъ свѣтува; той е запечаталъ името Исусъ Христово на много сърдца, които

се борѣтъ сега на земята, тъй щото той, и подирѣ смъртта си, все още тамъ ще живѣе съ своето слово и примѣръ! Той свърши сега свойтъ земенъ животъ, своето земно поприще, — и ето азъ, както виждашъ завождамъ го сега въ вѣчнитѣ му обители!“

„Менъ ми се струва, че той е много слабъ и много чуденъ!“

„Да; нѣ припомни си, че всичкия неговъ животъ не е повече отъ 50 години. че той се е борилъ въ тѣлото и въ грѣховния миръ и испытанията, — и едвамъ, тасъ минута се раздѣли съ свойтъ земенъ обителъ и съ мрачната тъмнота на земята. А сега азъ трѣбва да прѣдставя прѣдъ стѣпките на Ангеца; той ще падне прѣдъ него и, азъ ще чуѣ, съ каква неискана радостъ ще извика той: „Достоенъ е!“ — Подирѣ това азъ ще видѣ, какъ той ще се облѣче въ бѣли дрѣхи, какъ ще се покрие главата му съ вѣнецътъ на живота, и какъ ще му се даде въ рѣцѣтъ златната арфа; азъ ще видѣ, какъ той ще прѣминава врѣмената на вѣчността, безъ да има вече нѣкакви остатъци отъ земята, освѣтъ благодарната му любовъ и прославенното му тѣло; и тука азъ напълно ще разбера словата, които сѣ изречени отъ искупителя на свѣта — на хората: Вие сте посѣжии отъ много врабчета!“

Изъ църковния ни животъ.

Казвали сме и другъ пѣтъ, че съ нарѣжданieto постоянно Св. Синодъ да засѣдава. а не периодически, както отъ погрѣди, църковнитѣ наши дѣла се доста високо подигнаха и трѣгнаха въ пѣтътъ на напрѣдкѣтъ; ще кажемъ и сега, че съ това постоянно засѣдаване Св. Синодъ отима възможността да уредира до извѣстна стѣпень и ония църковни дѣла, които светата ни църква държи въ прямитѣ владѣния на султанътъ. Че това е тъй, свидѣтелствува ни сполуката да имаме още трима владѣци въ Македония,

а именно въ Битоля, Струмица и Дебъръ. И тъй отъ постоянното засѣдаване на Св. Сиводъ ние трѣбва да очакваме печалби за църковно-просвѣтителното ни дѣло и тукъ, въ княжеството, и на вънъ отъ него, и като е тъй ние и ще се сирѣмъ на късо тозъ пѣтъ на обстоятелството отимавието още трима владици въ Македония.

Всѣки, койго е прослѣдилъ вървежътъ на гражданскитѣ ни църковни работи въ старо врѣме, когато сме имали царство, безъ съмнѣние е могълъ да забѣлѣжи, че колчимъ се е дѣлила българската църква на отдѣлни части подъ названия на патриаршии и архиепископий, винаги е имало неустройства и въ гражданскитѣ ни и църковни дѣла и влѣдствие на това и народътъ ни се е цѣпилъ на парчета и не е могълъ сгруппиранъ въ едно около своята майка, църквата, съ едни идеи и стрѣмления. да противоборствува противъ народнитѣ врагове. Расцѣпенъ на парчета, той не е могълъ да работи надлежно и за своето просвещение. Добритѣ и самоотверженни синове на майка България, види се, туй сж имали главно прѣдъ видъ, та когато воюваха за въстановлението самостоятелността на светата ни православна църква, тѣ сж гледали тази църква да обнема цѣлото българско отечество, цѣлия български народъ. Въ това тѣ сполучиха много добрѣ, усигуриха го съ издаването на султанския ферманъ въ 1870 година, а сетнѣ и въ Търновското Велико Народно Събрание го наново запечатаха съ идеята за единството на българския народъ.

И българската православна църква въ лицето на Св. Екзархия, при грамаднитѣ спѣшки отъ вѣтрѣ и отъ вънъ съ весма добъръ успѣхъ носѣ и нѣси тая света миссия на народътъ ни. Тя разви просвещението въ широки размѣри мѣжду своитѣ духовни чада, запази послѣднитѣ отъ хищнитѣ вѣлци. упаци имъ народността и писменността, като въ сѣщого врѣме съ истинитѣ на Словото Божие ги учеше на правиленъ земенъ животъ съ упѣтвание къмъ небесния блаженъ животъ, съ мѣжки и неволи. съ скѣпи жертви и постоянни

бдѣния Българската Църква повърна къмъ животъ множеството загинали вънъ отъ нейната сграда нейни синове, турна ги въ своето легло при другитѣ свои чада, носящи общо название българско отечество, български народъ, а сега се грижи и съ даването имъ духовни пастири

Ще повторимъ, безъ българската църква нѣмаше да има цѣль български народъ, общо тѣло, общи идеи и чезнения и общо българско отечество. Тя е била, е и ще прѣбѣде животътъ на българския народъ, затова и отиванието на още трима владици въ Македония трѣбва всичкиятъ народъ да радва.

Такъва е сжщността на работата, отъ такова голѣмо значение е за цѣлия ни народъ отиванието на още трима владици въ Македония. Но тѣй ли се туй обстоятелство разбира отъ всички насъ? Не, и то не по други причини, а собствено отъ туй, че лопното наше възпитание е направило мнозина отъ помѣжду ни да не признаваме друго добро, освѣнъ глупавото направено отъ насъ; това ни възпитание ни кара и сега да сме слѣпи и да не виждаме това, което трѣбва съ четири очи да гледаме и съ крака и ржцѣ да поддържаме. Но, както и да е, нека кой каквото ще да говори, кой както обича да разбира печалбата извършена отъ нашата света църква, — това малко може да врѣди, само църквата ни да не прѣстава да работи и за напрѣдъ се тѣй, както и до сега е работила, та нека бѣде то злохулено и отъ своитѣ, както и отъ чужденцитѣ.

При тия намъ е приятно да прибавимъ, че се има голѣма надежда Св. ни Църква да докара още една печалба. да се издадатъ берати още за двама владици въ Македония, за Мелникъ и Кукушъ, нѣщо което тоже трѣбва всички ни да зарадва и успокои, защото свѣтото ни дѣло се окончателно усягува...

Въ Руската църква, по частна инициатива, почева да се въвежда единъ прѣкрасенъ обичай — да се служатъ молебни въ църквитѣ всрѣдъ нощъ при настѣпанието на нова година Този обичай е билъ установенъ вече въ нѣкои епархии съ цѣль да се отвлечать

християнетѣ отъ лошавия навикъ да посрѣщатъ новата година съ разни неприлични за добъръ християнинъ прѣпровождания на врѣмето, а още и за това да се посрѣща новата година съ молитва къмъ Бога. Каква чудесна картина ще прѣдставляватъ Божитѣ храмове, когато въ срѣдъ нощъ се събератъ въ тѣхъ християнетѣ и тамо съ горѣща молитва посрѣщнатъ новата година!

Този новъ обичай е за подражание, и ние би много придобили въ религиозното-нравствено отношение ако се заловехме да го въведемъ у насъ, макаръ и съ частни инициативи.

Римскій папа Львъ XIII прѣдиде нѣколко дена е отпразднувалъ шесдесетъ годишнина отъ встѣпанието си въ свѣщенически санъ, по поводъ на което е билъ награденъ отъ римо-Католическитѣ царѣ и князове съ разни скъпоцѣнни нѣща. Тѣй австриския царъ му е подарилъ златно ковчежче съ 50 хиляди фиоринта, испанската кралица една златна чаша съ скъпоцѣнни камъни, и султанътъ единъ пръстенъ съ единъ голѣмъ бриллантъ. *Львъ XIII* се е родилъ въ 1890 г. и се е възпитавалъ въ едно тегуитско училище. Той е избранъ за папа въ 1879 година.

Книгописъ.

1. *Отечественна география съ географията на другитѣ страни на Балканския полуостровъ и Романия. Учебникъ за долнитѣ классове на гимназиитѣ и другитѣ класни училища отъ Василъ Кънчовъ. Съ 2 карти на Балканския полуостровъ и 6 чъртежи. Пловдивъ, издание второ, стр. 177, цѣна 2 лъва.*

Отечественната география е много важна наука за всѣкой, който желае да бѣде добъръ гражданинъ и полезенъ дѣятель въ своето отечество. Горѣотбѣлѣжаната книжка съставлява единъ важенъ приносъ въ бѣдната наша книжнина. Ние прочегохме съ услада тая книжка и я прѣпорѣчваме на читателитѣ на „Бъл-

гарски Църковенъ Прѣгледъ“. Изложението и езика, на който е написана тя, е лекъ, гладкъ и ясенъ. Всичко, което съставлява сжщностъ и има най-голѣма важностъ, било отъ миналия или сегашния животъ на България, е засегнато въ нейното съдържание. Не можихме само едно нѣщо да си обяснимъ, а то е слѣдующето: на корицитѣ на книжката, а така сжщо и въ прѣдисловието ѝ се казва, че има „2 карти на Балканския полуостровъ“, а ние не намѣрихме въ книжката нито една отъ тѣзи карти. Какво е станало съ тѣхъ, — не може да се разбере. На страница 67 стр., когато се говори за града Кюстендилъ, е написано, че той е *центъръ на епархия*. Това е било по прѣди, но сега тая епархия е вече присъединена къмъ Софийската. Сжщата грѣшка е оставена и на стр. 106, когато се изброяватъ православнитѣ български епархии. На сжщата страница, гдѣто се говори за манастиритѣ, е казано: „само Рилския манастиръ има свое самостоятелно управление и е подчиненъ направо на Св. Синодъ“. Това не е вѣрно. Такъвъ самостоятеленъ (ставропигияленъ) е и Троянския манастиръ.

Заслужва да се отбѣлжи слѣдующия възгледъ, iskazanъ на 102 страница, въ който се посочва истинското значение на Българската църква. Ето самия тоя възгледъ: „*църквата*“, казва г. В. Кжнчовъ, е важенъ факторъ за развитието на народа въ България, специално за развиванieto на българитѣ. Тя заедно съ училището е съдѣйствувала за народното възраждане на българския народъ и за духовното му развитие. Българската черква, понеже е чисто народна, не прѣслѣдва никакви цѣли чужди за народа“.

С. 22. XII, 98 г.

Великинъ.

СМѢСЪ.

Телеграфо-пощенска кореспонденция на България прѣзъ 1896 г. Прѣзъ 1896 г. нашитѣ Телеграфо-Пощенски станции сж прѣпратели 4. 186,508 писма заплатени и

183,708 незаплатени. Най-много писма сж испратили станциитѣ: София 575,136 платени и 4,26 неплатени, Русе 453,132 платени и 9,090 неплатени Бургасъ 276,714 платени, 3,354 неплатени, Пловдивъ 235,698 платени и 3,291 неплатени, Шуменъ 209,592 платени и 3,918 неплатени, Търново 135,108 платени и 5,736 неплатени, Кюстендилъ 110,354 платени и 3,420 неплатени и Варна 108,786 платени и 4,926 неплатени. Отворени писма експедирани отъ пощата прѣзъ годината 1,838,326 безъ обратенъ отговоръ и 36,600 съ отговоръ. Най-много отворени писма сж испратили станциитѣ: Шуменъ 155,556 безъ отговоръ и 2,256 съ отговоръ, Пловдивъ 144,956 безъ отговоръ и 1,650 съ отговоръ, Варна 99,162 безъ отговоръ и 384 съ отговоръ, Русе 76,956 безъ отговоръ и 2,436 съ отговоръ, Бургасъ 69,792 безъ отговоръ и 1,026 съ отговоръ, Свищовъ 67,372 безъ отговоръ и 156 съ отговоръ, Сливенъ 37,636 безъ отговоръ и 720 съ отговоръ, София 55,860 безъ отговоръ и 498 съ отговоръ.

Цѣнни посылки станциитѣ испратили 4,944 съ тѣгло 52,490 килограма съ стойность 68,331,680 лева. Най-крупни цѣнни посылки сж прѣдали градоветѣ: Русе за 9,699,088 лева, Варна за 8,450,008 лева, Пловдивъ за 4,636,976 л. Шуменъ за 3,633,348 л. Ломъ за 2,651,672 и София за 2,335,568 лева.

Възели станциитѣ принесли 16,440 кжса съ тѣгло 133,620 килограмма и съ стойность 91,013,044 лева. Най-големъ сумми сж прѣдали градоветѣ: Русе 17,589,000 л. Варна 12,453,320 л. София 11,178,928 л. и Пловдивъ 8,093,348 л. Станциитѣ сж принесли пощенски бонове 177,617 на обща стойность 1,299, л. и пощенски записи 112,788 на обща стойность 23,204,943.

Прѣзъ миналата година нашитѣ телеграфо-пощенски станции сж припратели въ странство международна корресонденция въ размѣри, както слѣдва: 618,516 заплатени писма, отъ които 183,914 за Турция и 115,348 за Австрия; 158,842 отворени писма, отъ които 36,108, за Австро-Унгария 29,024 за Ромжния, и останалитѣ за други държави; 202,292 вѣстника отъ които 301,612 за Австро-Унгария 29,928 за ромжния, оста-

налитѣ за други държави. Пощенски взели станции-тѣ припратени 1,180 на обща стойность 4,523,688 лева и 51,028 пощенски записи на обща стойность 4,702,178 лева. Прѣзъ течение на 1876 год. станциитѣ въ княжеството сж получили изъ чужбина 1,150,282 писма, отъ които 25,674 неплатени и 233,010 отворени писма, отъ които 7030 съ отговоръ платенъ.

Княжеството е получено прѣзъ течение на годината 811,368 вѣстника и 49,879 пощенски колети на обща стойность 962,768 л. Постѣпили сж въ станциитѣ взели 1264 на обща стойность 34, 242.232 л. и 6698 пощенски записи на стойность 807,379 л.

Прѣзъ течение на цѣлата 1896 год. въ вжтрѣшността на княжеството сж подадени 1,082,326 телеграми, отъ които 126,041 правителствени и 926,654 частни и 29,631 служебни. Най-много телеграмми сж подали градоветѣ: София (125,385), Руссе (81,079), Бургасъ (59,391), Пловдивъ (56,329) и Варна (54,349).

Отъ чужбина прѣзъ течение на годината сж постѣпили 70,734 телеграмми и експедирани за навънъ 86,165. Най-много телеграмми постѣпели въ княжество-отъ Ромжния (30,237.) и най-малко отъ Тунисъ, Трансвалъ, Малта и Норвегия по една.

Най-много телеграмми нашитѣ станции прѣдали за Ромжния (26,125) и най-малко за Ажтиръ, Гибралтаръ, Персия — по 1. Транзитъ прѣзъ нашитѣ Т.-П станции сж минали 70,734 телеграмми, отъ които 33,603 за Турция, 32,027 за Ромжния и останалитѣ за други държави.

Колко хора има на свѣта? Споредъ послѣднитѣ статистичеки свѣденія на цѣлия свѣтъ живѣятъ 1535 милиона хора, отъ които $\frac{1}{4}$ т. е. около 378.6 милиона припадатъ на Европа. Отъ тѣзи 378.6 милиона падатъ се на Руссия 28 %, на Германия — 14 % и на Австро-Унгария — 12 %. Съединенитѣ Щати съ своитѣ 72.3 милиона прѣдставляватъ нѣщо повече отъ $\frac{1}{2}$ на цѣлото население въ Америка. Интересно е нарасванието на населението въ Руссия. Споредъ приборяванието отъ миналѣта 1896, населението на цѣла Руссия, само отъ 1885, е нараснала съ цѣли 20 %. Въ Франция

пъкъ прѣзъ сѣщо, врѣме, едвамъ е достигнала цифрата 174,783, и то по повечето чужденци.

О Б Я В Л Е Н И Я.

ОТВАРЯ СЕ ПОДПИСКА

ЗА V-ТА ГОДИШНИНА (1898) НА

„БЪЛГАРСКА СБИРКА“

СПИСАНИЕ ЗА КНИЖНИНА И ОБЩЕСТВЕННИ ЗНАНИЯ.

Спис. „Българска Сбирка“, ще излазя, както и досега, послѣдната программа:

I. Статии и очерки върху книжнината и общественитѣ знания, по историята и етнографията; — Пжтешествия.

II. Животописи на знаменити мжжѣ, дѣятели въ науката, книжнината и общественния животъ.

III. Изящна словестностъ: стихотворения: — повѣсти, разкази и очерки изъ нашия животъ; — малки повѣсти и разкази, прѣведени отъ чужди язици и писани отъ по-извѣстни писатели; — прѣводи на нѣкои класически творения.

IV. Изъ книжнината и живота: I. *Въ нашенско.* Бѣлѣжки и разсѣждения върху по важнитѣ явления въ нашата книжнина и общественния ни животъ. — II. *Въ славянскитѣ земи* и III. *На чужбина.*

V. Книгописъ: а) оцѣнка на български и чужди книги; б) показалецъ на новоиздѣлитѣ български книги, и в) показалецъ на по-важнитѣ статии и др. въ по-врѣменнитѣ списания и вѣстници.

VI. Малки вѣсти: изъ книжовния, черковно-общественъ и училищенъ свѣтъ у насъ и на чужбина.

VII. Смѣсъ: свѣдѣния по домакинството, игиената и вѣсти за открития, изнамѣрвания и пр.

Сътрудници: Ив. М. Вазовъ, Д. Б. Поповъ, П. П. Славейковъ, Д. Т. Страшимировъ, Ив. Ст. Андрейчинъ, Ал. Узуновъ, Д-ръ Ник. Бобчевъ, П. Кисимовъ, Д. В. Храновъ, П. П. Карапетровъ, Д-ръ Пасманикъ, Деборовъ (псевд.) К. Христовъ, Ил. С. Бобчевъ, Ив. Бѣлевъ, Хр. Берберовъ, Ил. Веневъ, Д. Т. Душановъ, Ю. Ивановъ, Г. Ив. Маркова, Д. Мариновъ, Кръстю Мирский, Ив. Найденовъ, Ст. Огняновъ, В. Ковачевъ В. Нецовъ, Р. Петковъ и др. и др.

Българска Сбирка ще излиза веднажъ въ началото на всѣки мѣсецъ, освѣнъ въ юлий и августъ, въ размѣръ на 7 печатни коли.

Цѣната на годишния абонаментъ на Б. Сбирка си остава 10 лева за въ България, 12 — извънъ. Половинъ годишни абонаменти не се приематъ. За ученицитѣ, селскитѣ учители, свѣщенниците и за абонатитѣ на „Юридически Прѣгледъ“ прѣзъ 1898 година Българска Сбирка, се отстъпва за 8 л. т. е. двѣтъ списания вмѣсто 22 л. за 20 л.

На настоятелитѣ и на всички, които запишжтъ и събержтъ стойността на 10 абон. прави имъ се обочайната отстъпка — едно на десетъ.

Забѣлѣжка. — Всичко, което се отнася до списанието ни (писма, статии, поржчки. пари и пр.) испрожда се: До администрацията на Българска Сбирка, въ Пловдивъ.

Пловдивъ ноемврий 1897 г.

Редакторъ: С. С. Бобчевъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ

на духовно-академическіе журналы

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“

и

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ.“

1) „Церковный вѣстникъ“ — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей.

„2) Христіанское чтеніе“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи.

Примѣч. Доселѣ „Христ. Чтеніе“ издавалось по одной книжкѣ въ два мѣсяца. Съ настоящаго 1897 года оно, въ удовлетвореніе желанія многихъ подписчиковъ, выходитъ ежемѣсячно, книжками отъ 10 до 12 печ. листовъ. Цѣна на него остается *прежняя*, т. е. 5 рублей въ годъ, и только подписчики, получающіе его совмѣстно „Церковнымъ Вѣстникомъ“ за два рубля, приплачиваютъ на почтовый расходъ за *шесть дополнительныхъ книжекъ* одинъ рубль

Въ качествѣ *приложенія* къ журналамъ редація издаетъ.

Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста

въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1,000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку. При такихъ льготныхъ условіяхъ всѣ подписчики „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ получаютъ возможность при самомъ незначительномъ ежегодномъ расходѣ приобрести полное собраніе твореній одного изъ величайшихъ отцевъ церкви, — собраніе, которое по богатству и разнообразію содержанія составляетъ цѣлую библиотеку богословской литературы ея золотого вѣка.

Въ 1898 годъ будетъ изданъ четвертый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ бесѣды св. І. Златоуста на книгу Бытія.

Новые подписчики, желающіе получить и первые три тома, благоволятъ прилагать къ подписной цѣнѣ по два рубля за томъ, въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 руб. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

а) *Отдѣльно* за „Церковный Вѣстникъ“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“

— 6 р. 50 к.; за „Христiянское Чтенiе“ 5 (пять) руб., съ приложенiемъ „творенiй св. Иоанна Златоуста“ — 6 р. 50 к.

б) За оба журнала 8 (восемь) руб. съ приложенiемъ „творенiй св. Иоанна Златоуста“ — 9 (девять) руб. съ пересылкой.

Цѣна за границей:

За оба журнала 10 (десять) руб.; съ приложенiемъ „творенiй св. Иоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый отдѣльно 7 (семь) руб., съ приложенiемъ „творенiй св. Иоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англiйскiй переплетъ прилагать 50 к.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованiя тамъ: „Въ редакцiю „Церковнаго Вѣстника“ и „Христiанскаго Чтенiя“ въ С.-Петербургѣ“.

Подписывающiеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакцiи (Невскiй пр. 151, кв. 7), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданiя редакцiи и гдѣ принимаются съявленiя для печатанiя и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1898 (третiй) годъ изданiя ПРОТИВОСЕКТАНТСКАГО ЖУРНАЛА „Миссiонерское Обозрѣнiе“ ПОСВЯЩЕННАГО

всестороннему изслѣдованiю и обличенiю русскаго сектантства раціоналистическаго (духоборчества, молоканства, жидовства, субботства, штундобаптизма, пашковщины, толстовства и др.) и мистическаго (хлыстовства, скопчества, мормонства и шалопутства), а также раскола старообрядчества.

Въ 1898 году „Миссiонерское Обозрѣнiе“ будетъ издаваться по прежней программѣ, и выходитъ ежемѣсячно въ томъ-же объемѣ и количествѣ листовъ, но въ нѣ-

сколько *измѣненномъ* порядкѣ, относительно выпуска книгъ журнала, а именно: „Миссіонерское Обзорѣніе въ 1898 году выйдеть въ количествѣ 12-ти ежемѣсячныхъ **первыхъ** выпускомъ, за обиліемъ матеріала, въ *увеличенномъ* сравнительно *объемѣ* на счетъ *вторыхъ* выпускомъ, которыхъ въ теченіи года будетъ выпущено 4 книги (трехмѣсячныя); приложенія миссіонерскихъ листовъ и стѣнныхъ таблицъ остаются безъ перемѣны. Содержаніе *третьихъ* выпусковъ журнала остается тоже статьи а) святоотеческія б) эзеггическія в) очерки и разказы изъ религіозной и быговой жизни русскаго сектантства, г) *Бесѣды* въ *обличеніе* лжемудрованій русскаго раскола и сектантства и въ *огражденіе* православныхъ; д) *догматическія* проповѣди, апологетическія поученія и *библейски-истолковательныя бесѣды*, е) *внѣбогослужебныя чтенія и собесѣдованія*, ж) *историко апологетическія очерки жизни и письменности Мужей Апостольскихъ*, а также будетъ продолжаться печатаніе *проповѣдей* высоко преосвященнѣйшаго Іоанникія, Митрополита Кіевскаго. Такимъ образомъ редакція получить возможность въ новомъ издательскомъ году въ тѣхъ и другихъ выпускахъ давать своимъ читателямъ статьи въ болѣе или менѣе законченномъ видѣ.

Въ истекающемъ году журналъ „Миссіонерское Обзорѣніе“ одобренъ Миссіонерскимъ всероссійскимъ Съѣздомъ въ казани для выписки во всѣ приходы имперіи, зараженные заблужденіями расколосектантства; Учебнымъ Комитетомъ при Св. Синодѣ журналъ рекомендованъ для выписки въ бібліотеки духовныхъ семинарій; Училищнымъ Совѣтомъ при Св. Синодѣ — для выписки въ бібліотеки церковныхъ школъ.

Подписная цѣна годовому изданію журнала, съ пересылкою въ 12 книгъ, прежняя — ПЯТЬ руб., въ 16 книгъ (а такъ-же съ приложеніемъ 12 выпусковъ миссіонерскихъ листовъ и стѣнныхъ таблицъ прежняго изданія а равно и имѣющихъ выдги въ 1898 году) ШЕСТЬ руб. За границу семь руб., съ приложеніями *восемь* руб.

Подписка принимается въ Кіевѣ, въ Редакціи „Миссіонерскаго обзорѣнія“, въ Москвѣ въ Синодальной типографіи; въ Петербургѣ въ магазинѣ Тузова.

Редакторъ — Издатель В. М. Скворцовъ.

Редакторъ Н. В. Переврзевъ.

**О ПОДПИСКѢ НА ОБЩЕСТВЕННО ПЕДАГОГИЧЕСКУЮ И
ЛИТЕРАТУРНУЮ ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ „ЖИЗНЬ И
ШКОЛА“ СЪ ПРИЛОЖЕН. „ШКОЛЬНОЕ ОБОЗРѢНІЕ“ (т. X).**

„Жизнь и Школа“ имѣетъ цѣлью служить органомъ объединенія русскихъ учителей и интересамъ лицъ, стоящихъ близко къ дѣлу образованія въ Россіи, и издается по слѣдующей программѣ:

1. Правительственныя узаконенія и распоряженія, касающіяся образованія въ Россіи.
- 2). Научно-популярныя статьи (съ чертежами и рисунками).
- 3). Мелкіе повѣсти и разсказы (бытовы и историческіе), путешествія, очерки и др. подоб. произведенія.
- 4). Статьи по педагогикѣ, дидактикѣ, методикѣ, училищевѣденію, школьной гигиенѣ. Очерки по народному образованію въ Россіи и на Западѣ.
- 5). Русская печать о школьномъ дѣлѣ. Мнѣнія и сужденія печати по педагогическимъ вопросамъ.
- 6) Библіотечное дѣло въ Россіи и за границей. Организація общественныхъ и школьныхъ библіотекъ и др. образовательныхъ учрежденій для народа
- 7). Библіографія. Критика и рецензіи педагогическихъ сочиненій какъ русскихъ, такъ и иностранныхъ, разборъ учебниковъ и пособій. Обзорѣніе періодическихъ изданій какъ общихъ, такъ и специальныхъ: научныхъ, педагогическихъ и т. п.
- 8). Корреспонденціи. Современное обзорѣніе воспитанія и обученія у насъ и за границей.
- 9). Политическія извѣстия и Новости русской жизни. Обзорѣніе выдающихся событій въ Россіи и др. государствахъ.
- 10). Смѣсь. Наблюденія и замѣтки изъ школьнаго міра. Педагогическія темы.
- 11). Справочный указатель. Справки и указанія по различнымъ практическимъ вопросамъ учебнаго дѣла и школьнаго быта.
- 12). Что намъ пишутъ. Письма и сообщенія въ редакцію.
- 13). Книжный листокъ. Свѣдѣнія о вновь вышедшихъ книгахъ и указатель статей, встрѣчающихся въ повременныхъ изданіяхъ и заслуживающихъ вниманія какъ учителей, такъ и вообще образованнаго читателя.

14). Почтовый ящикъ. Отвѣты редакціи.

15). Объявленія. Послѣднія печатаются на первой стр. по 50 к., на послѣдней по 10 к. Подписчики (годовые) печатаютъ *бесплатно*.

При газетѣ издается, въ видѣ приложенія, особый сборникъ, подъ заглавіемъ „*Школьное Обзорѣніе*“, въ которомъ помѣщаются статьи, по объему, не удобныя для еженедѣльнаго изданія, а также портреты Августѣйшихъ Особъ и выдающихся дѣятелей въ сферѣ государственной дѣятельности, благотворительности и народнаго образованія.

Подписная цѣна съ доставкой и перес. 5 руб., за поклода 3 руб., и за три мѣсяца 2 руб., для начальныхъ школъ и учителей 4 руб., за границу 6 руб. за годъ.

Оставшіеся въ небольшомъ количествѣ полные комплекты газеты за 1893 г. и 1894 можно получать за два руб., 1895 и 1896 по три руб. за г. Библіотеки и бесплатныя читальни пользуются особой уступкой. Подписчики, приобретающіе за всѣ годы пользуются, сверхъ того, уступкой 50%.

Вышедшіе №№ „*Школьнаго Обзорѣнія*“ и „*Жизнь и Шк.*“ тек. г., по требованію, высылаются наложеннымъ платежемъ на счетъ конторы.

Подписка принимается въ главной Конторѣ „*ЖИЗНЬ и ШКОЛА*“ : С.-Петербургъ, Загородный пр., 34.

Редакторъ-Издатель М. Е. Виноградовъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЪ

Н О В Ъ

XIV ГОДЪ ИЗДАНИЯ 1898 Г.

иллюстрированный двухнедѣльный вѣстникъ соврѣменной жизни, политики, литературы, науки искусства и прикладныхъ знаній

ЗА 24 РУБЛЕЯ

безъ всякой доплаты за пересылку премій, подписчики „*НОВИ*“ получаютъ въ 1898 году, съ доставкою и пересылкою за границу слѣдующія шесть изданій:

1) Журналъ **НОВЬ** 24 выпуска въ форматѣ наибольшихъ европейскихъ иллюстрацій;

2) Особый иллюстрированный отдѣлъ **Мозаика** (24 выпуска), составляющій какъ бы самостоятельный журналъ по прикладнымъ знаніямъ, вмѣщающій въ себѣ 16 рубрикъ;

3) Журналъ литературные семейные **Вечера** (отдѣлъ для семейнаго чтенія) 12 ежемѣсячныхъ книжекъ романовъ и повѣстей;

4) Восемь **Переплетенныхъ томовъ** полного собранія сочиненій *П. И. Мельникова (Андрея Печерскаго)*;

5) Четыре **Переплетенные тома** полного собранія сочиненій *Вл. Ив. Даля (Казака Луганскаго)*, и

6) Двѣ роскошно **Переплетенныя книги**, формата in-folio, „живописной россій“, посвященныя описанію **МОСКВЫ** и **Москов. промышлен. обл.**

Годовая подписная цѣна за всѣ вышеобъявленныя изданія съ пересылкою за границу 24 руб.

Согласно почтовымъ правиламъ, за пересылку двухъ книгъ „Живописной Россіи“ уплачивается только до русской границы Дальнѣшая пересылка ихъ производится за счетъ подписчика, при чемъ плата за ное взыскиваютъ на мѣстѣ назначенія, по иностранному тарифу, одновременно съ доставленіемъ книгъ.

Разерочка платежа допускается, при чемъ при подпискѣ должно быть внесено не менѣе 6 руб.; остальные же деньги могутъ высылаться по усмотрѣнію подписчика ежемѣсячно, по 3 руб. до уплаты всѣхъ 24 руб. При подпискѣ въ разерочку бесплатныя преміи высылаются только по уплатѣ всей подписной суммы.

Къ свѣдѣнію Гг. новыхъ подписчиковъ не получавшихъ „НОВИ“ въ 1897 году.

Лица не состоявшія подписчиками „НОВИ“ въ 1897 году и не имѣющія еще первой половины **СОЧИНЕНІЙ АНДРЕЯ ПЕЧЕРСКАГО** и первой половины **СОЧИНЕНІЙ В. И. ДАЛЯ**, могутъ, подписываясь на „НОВЬ“ въ 1898 году, получить первые шесть томовъ (т. е. томы 1 по 6) сочиненій А. Печерскаго и первые шесть томовъ (т. е. томы 1 по 6) сочиненій В. И. ДАЛЯ, вмѣсто томовъ выдаваемыхъ въ 1898 году прежнимъ подписчикамъ. Вторая же половина сочиненій, какъ А. Печерскаго, такъ и В. И. Даля, будетъ выдана этимъ

новымъ подписчикамъ въ 1899 году въ чемъ редація теперь же и принимаетъ передъ ними обязательство.

Новые подписчики на „НОВЪ“ 1898 года, т. е. лица, не бывшія подписчиками на журналъ въ минувшемъ 1897 г., приуплатѣ за 1897 г. 40 рублей, вмѣсто 24 руб., могутъ получить въ 1898 год.:

всѣ 14 томовъ полного собранія сочиненій Андрея Печерскаго и всѣ 10 томовъ полного собранія сочиненій В. И. Даля,

а также и тѣ двѣ переплетенныя книги „Живописной Россіи“, которыя выдавались подписчикамъ въ 1897 году; значить, вмѣсто двухъ книгъ „Живописной Россіи“, они получаютъ четыре переплетенныя книги этого изданія и, вмѣсто 12 томовъ сочиненій А. Печерскаго и В. И. Даля, 24 тома.

Огъ Г. г. болгарскихъ подписчиковъ подписка на „НОВЪ“ принимается: у. г. Хр. М. Златоустова въ Бургасѣ (Болгарія), и въ главной които рѣ періодическихъ изданіи. Товарищества М. О. Вольфъ въ С.-Петербургѣ (Россія). Гостинни дворъ № 21. Подробнѣя объявленія высылаются изъ С. Петербурга бесплатно по первому требованію

МОСКОВСКІЙ ВѢСТНИКЪ

Ежедневная дешевая политическая, экономическая, общественная и литературная газета.

Съ портретами государственныхъ и обществен. Дѣятелей.

на **1898** г. открыта подписка на **1898** г.

съ доставкой въ Москвѣ и пересылкой въ города: Имперіи.

на годъ **5** руб., на $\frac{1}{2}$ года **3** руб., на мѣсяць **60** коп.
за границу на годъ **12** р. $\frac{1}{2}$ года **6** р.

Газета „Московскій Вѣстникъ“ ставитъ себѣ задачей быть живымъ, разнообразнымъ органомъ и служить читателямъ вѣстникомъ событій и вопросовъ, какъ московской, такъ и общерусской и заграничной жизни.

Къ участию въ газетѣ привлечены наиболѣе популярныя и извѣстные сотрудники столичныхъ повременныхъ изданіе. Газета рассчитываетъ кромѣ того на постепенное расширеніе круга своихъ постоянныхъ сотрудниковъ.

Подписка принимается:

въ МОСКВѢ, въ конторѣ газеты, Петровка, Кузнецкій пер., домъ Арбатскаго;

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1898 годъ НА ДУХОВ-
НЫЙ ЖУРНАЛЪ

„СТРАННИКЪ“

СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ

„ОБЩЕДОСТУПНОЙ БОГОСЛОВСКОЙ БИБЛИОТЕКИ“.

Духовный журналъ „Странникъ“ будетъ издаваться въ 1898 году по прежней широкой программѣ, обнимающей весь кругъ движеній богословско-философской мысли и церковно-общественной жизни, интересамъ которой онъ неослабно служилъ въ теченіе почти сорока лѣтъ. Но съ будущаго 1898 года редакція приступаетъ кромѣ того къ новому крупному литературному предпріятію, именно къ изданію „Общедоступной Богословской Библиотеки“, имѣющей своею цілю сдѣлать болѣе доступными для читателей лучшія и капитальнѣйшія произведенія русской и иностранной богословской литературы. Именно:

1) При редакціи журнала „Странникъ“ будетъ издаваться „Общедоступная Богословская Библиотека“ на весьма льготныхъ для его подписчиковъ условіяхъ.

2) Въ нее входятъ лучшія и капитальнѣйшія произведенія русской и иностранной богословской литературы по всѣмъ отраслямъ богословскаго знанія: по св. Писанію (гдѣ кромѣ вспомогательныхъ къ его изученію сочиненій имѣется въ виду издать и полное

толкованіе на всю Библию), основному, догматическому и нравственному богословію (лучшія системы изъ русской и иностранной литературы), библейской и церковной исторіи (извѣстнѣйшія произведенія Фаррара. Шаффа и др.), проповѣдничеству и пр., причемъ для каждой отрасли представителями будутъ избраны капитальнѣйшіе труды лучшихъ богословскихъ писателей — русскихъ или иностранныхъ.

3) Ежегодно издается по два тома отъ 20 до 25 печатныхъ листовъ въ томѣ, — всего 600—700 страницъ убористаго, но четкаго шрифта.

4) Цѣна въ отдѣльной продажѣ на годичное изданіе „Библіотеки“ четыре рубля, а для **подписчиковъ** журнала „Странникъ“ — **одинъ** рубль съ пересилкой. такъ что подписчики нашего журнала, приплачивая по 1 рублю къ подписной цѣнѣ, ежегодно будутъ получать по два тома лучшихъ произведеній русской и иностранной богословской литературы и такимъ образомъ безъ обремененія себя приобрѣтутъ цѣлую библіотеку этихъ произведеній, которая при отдѣльной покупкѣ потребовала бы громадныхъ расходовъ, непосильныхъ большинству нашихъ пастырей.

5) Для перваго года изданія „Общедоступной Богословской Библіотеки“ мы остановились на изданіи „**Православнаго Собесѣдовательнаго Богословія**“ покойнаго придворнаго протоіерея, бывшаго члена духовно учебнаго комитета І. В. Толмачева. Это капитальное и единственное въ свемъ родѣ сочиненіе въ нашей духовной литературѣ составляетъ безусловно необходимую книгу для всякаго пастыря, который по долгу служенія и совѣсти не хочетъ оставаться нѣмымъ при возрастающей жаждѣ къ духовному назиданію въ его пасвѣ „**Собесѣдовательное Богословіе**“, заключающее въ себѣ планы и образцы для проповѣдей и собесѣдованій на круглый годъ и на всевозможные случаи пастырской дѣятельности, есть лучшій спутникъ и помощникъ для всякаго духовнаго пастыря.

6) Все „Собесѣдовательное Богословіе“ состоитъ изъ 4 томовъ, цѣною по 2 рубля за каждый. Въ бу-

дущемъ году редакція „Странника“ издать два тома, которые для подписчиковъ нашего журнала вмѣсто 4 рублей будутъ стоить только **одинъ рубль** съ пересылкой. Къ первому тому будетъ приложенъ портретъ автора.

Журналъ по прежнему будетъ выходить ежемѣсячно книжками въ 10 — 12 и болѣе печ. листовъ (до 200 стр. въ книжкѣ).

Цѣна въ Россіи: а) за журналъ „Странникъ“ **шесть (6) рублей** въ годъ, а) съ приложеніемъ „Общедоступной Богословской Библіотеки“ (двухъ томовъ „Собесѣдовательнаго Богословія“ (вып. V), причемъ подписчики журнала получаютъ каждый выпускъ за одинъ рубль, а не-подписчики — за два рубля.

Адресоваться: Въ редакцію журнала „Странникъ“ С.-Петербургъ, Невскій пр. д. № 173.

Городскіе содписчики благоволятъ обращаться въ контору редакціи — Телѣжный пер. д. 3—5.

Редакторъ-издатель проф. А. Пономаревъ.

„НЕДѢЛЯ“

Принимается подписка на 1898 г. (тридцать-первый годъ изданія).

„НЕДѢЛЯ“ состоитъ изъ двухъ изданій: еженедѣльной общественно-политической газеты „НЕДѢЛЯ“ и ежемѣсячнаго литературнаго журнала „КНИЖКИ НЕДѢЛИ“.

Соединеніе еженедѣльной общественно-политической газеты съ ежемѣсячнымъ литературно-критическимъ журналомъ даетъ возможность редакціи „Недѣли“ охватывать въ своемъ изданіи все интересы текущей жизни, подлежащія вѣдѣнію періодической печати.

Цѣна газеты „Недѣля“ съ „Книжками Недѣли“ **девять рублей** въ годъ съ пересылкой и доставкой.

Въ уплатѣ подписной суммы допускается разсрочка: при подпискѣ — 5 руб. и къ 1-му іюнія — 4 руб., а также и на другихъ условіяхъ по соглашенію подписчика съ конторой редакціи.

Подписка принимается: въ С.-Петербургѣ, въ конторѣ редакціи „НЕДѢЛИ“. Литейный, 9.

1—3

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Открива се подписка за дѣтското иллюстрировано списание

„ЗВѢЗДИЦА“ ГОД. VII (1898).

(Сп. „Звѣздца“ е прѣпорѣчено на родители и учители съ окръжно отъ Министерството на Просвѣщеніето отъ 28 Септември 1896 г. подъ № 15.250.)



„Звѣздца“ е най-распространеното дѣтско списание. То дава на читателитѣ си, освѣнъ отборъ матеріялъ за прочитъ, още и такива приложения каквито друго списание съ такава цѣна не може да даде. (Първото приложение е прѣкрасенъ стѣненъ календаръ, художественно изработенъ въ едно отъ най-първитѣ заведения въ Европа, който се испраща съ I книжка, а при всѣка книжка се прилага по една прѣкрасна цвѣтна картинка. Такива приложения може да даде само „Звѣздца“, защото има много абонати.

Годишниятъ абонаментъ на „Звѣздца“ е само 2 лева, прѣдплатени. Въ странство 2 лева и 50 ст.

Родители и учители! запишете дѣцата ученицитѣ си на „Звѣздца“: Звѣздца е любимото дѣтско списание!

Всичко що се отнася до „Звѣздца“ се испраща до Н. Бѣловеждовъ, учителъ — София.

Забелѣжка: Редакцията на „Звѣздца“ издава и редъ книжки за дѣца подъ название „Дѣтска библиотека“. До сега сѣ издадени 15 книжки, които заедно струватъ 2 л. и 40 ст. Въ странство 3 лева. Цѣната

имъ е съвсѣмъ малка. Обявление за тѣхъ се намира въ всѣка книжка на „Звѣзда“. Обръщаме внимание и на всички и върху тѣзи книжки.

Отъ Редакцията.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ

на еженедѣльный, религиозно-нравственный, иллюстрированный,
народный журналъ

„КОРМЧІЙ“

(ОДИННАДЦАТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНІЯ).

4 рубля за годъ съ пересылкой. 2 р. 50 к. за полгода съ пересылкой.

„Кормчій“ одобренъ Его Императорскимъ Высочествомъ, Государемъ Великимъ Княземъ Михаиломъ Николаевичемъ, какъ полезное чтеніе для солдатъ, и рекомендованъ Имъ къ выпискѣ по Россійской Артиллеріи.

Училищнымъ Совѣтомъ при Св. Синодѣ допущенъ въ библиотеки церковно-приходскихъ школъ.

Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія допущенъ въ библіотеки народныхъ училищъ для внѣкласнаго чтенія учащихся и взрослыхъ.

Костромскимъ Епархіальнымъ Начальствомъ объявлено чрезъ мѣстныя Епархіальныя Вѣдомости (№ 2, 1895 г.), что журналъ „КОРМЧІЙ“ по своимъ внутреннимъ достоинствамъ и дешевизнѣ заслуживаетъ распространенія и пріобрѣтенія въ церковныя и училищныя библіотеки.

Епархіальными Начальствами: Пензенскимъ, Тусьскимъ, Томскимъ, Енисейскимъ, Минскимъ, Астраханскимъ, Подольскимъ и Рижскимъ Училищнымъ Совѣтомъ рекомендованъ для выписки въ церковныя, благотворительскія и училищныя библіотеки, какъ журналъ полезный.

Адресъ редакціи: *Москва, Ордынка, д. Бажановой, (квартира Протоіерея Скорбященской церкви).*

„КОРМЧИЙ“ предназначается для воскреснаго и праздничнаго Народнаго Чтенія. Въ виду этого программа изданія его носитъ характеръ общедоступности, какъ въ выборѣ статей для чтенія, такъ и въ формѣ ихъ изложенія.

„КОРМЧИЙ“ имѣетъ главною своею целью, какъ показываетъ и самое названіе, пугеводить православнаго христіанина, т. е. указывать ему тотъ истинно добрый путь ко спасенію, которы Церковію Православною прѣдначертанъ для всѣхъ чадъ ея. „КОРМЧИЙ“ и въ 1898 году будетъ издаваться Приммѣняясь къ событіямъ недѣли, и такимъ образомъ, можетъ служить удобнымъ подспорьемъ для внѣбогослужебныхъ собесѣдованій съ народомъ на весь годъ, въ особенности духовенству; а для мірянъ и христіанскихъ семей — благоврѣменнымъ и полезнымъ чтеніемъ въ воскресные и праздничные дни.

Программа журнала. I Календарныя свѣдѣнія. II. Объясненіе Свящ. Писанія. III. Объясненія главнѣйшихъ истинъ Христіанскаго вѣроученія. IV. Объясненіе Церковнаго Богослуженія, обрядовъ при таинствахъ и други церковн, службахъ, молитвъ и церковныхъ пѣснопѣній. V. Объясненіе заповѣдей; поученія Св. Отцовъ и Учителей Церкви и соврѣменныхъ проповѣдниковъ; духовныя размышленія; поучительныя разсказы изъ Пролога, Четіихъ-Миней и т. н.; сказанія о различныхъ явленіяхъ Вѣры благодатной и дивныхъ знаменіяхъ милости Божіей. VI. Разсказы изъ Свящ. Исторіи Ветхаго и Нов. Завѣта; изъ Церковной реторіи и преимущественно Русской; описанія Московскихъ и Россійскихъ святынь. VII. Обличеніе заблужденій современныхъ сектъ и лжеученій. VIII. Разсказы изъ быта; народнаго, военнаго, школьнаго, миссіонерскаго, изъ быта раскольниковъ и сектантовъ. IX. Духовно-нравственныя стихотворенія. X. Еженедѣльный обзоръ событий текущей жизни, извѣстія и замѣтки и объявленія.

МѢ МѢ журнала будетъ украшаться рисунками религіозно-нравственнаго содержанія съ соотвѣтствующими поясненіями въ тѣкстѣ.

Въ 1898 году въ журналѣ „КОРОМЧІЙ“ по прежнему
будетъ принимать участіе своимъ литерат. трудами

ИЗВѢСТНЫЙ КРОНШГАДТСКІЙ ПАСТЫРЬ ОТЕЦЪ ІОАННЪ.

Въ 1898 г. Редакція „Кормчаго“ дастъ своимъ
подписчикамъ бесплатное приложеніе подъ заглавіемъ:
„Воскресенныя поученія по житіямъ святыхъ“,

Поченія будутъ разсылаются заблаговременно.

Въ ряду другихъ статей въ 1898 году въ „Кормчемъ“
будетъ печататься „Жизнь современныхъ подвижниковъ бла-
гочестія“, „Толкованіе на Апокалипсисъ“ и Католическія
поученія на символъ вѣры, молитву Господню, заповѣди о
блаженствѣ и на 10 заповѣдей Закона Божія.

Въ редакціи имѣются полныя экзмп. „КОРМЧАГО“
за 1892, 93, 94, 95 и 96 гг. Цѣна 1892 г. 2 руб., 1893
г. (сброшюрованъ) 2 р. 50 к., 1894 г. (сброш.) 3 р. 1895
г. (сброшюрованъ) 3 р., 1896 (сброшюр) 3 р. съ поресыл-
кой. Въ редакціи имѣется въ продажѣ худож. олеографичес-
кая картина: Молитва Спасителя въ Саду Геосиман-
скомъ“, которая служила преміей въ журналу „КОРМЧІЙ“
въ 1894 году; цѣна картины 40 к. съ перес. Листки „Вос-
кресенныя поученія по житіямъ святыхъ“ продаются и отъѣльно
отъ журнала по 60 к. за 100 безъ перес. и по 80 к. за
100 съ перес. Есть сброшюрованные листки по 40 к. съ
пересылкой. Наложенымъ платежемъ изданія „Кормчаго“ не
высылаются.

Для церковно приходскихъ и другихъ начальныхъ школъ,
Редакція, при выпискѣ журнала за прежніе годы, дѣлаетъ
скидку 50% съ объявленной цѣны. Подобная уступка 50%
дѣлается также для тѣхъ, которые выписываютъ журналъ
сразу за всѣ имѣющіеся въ продажѣ годы; при выпискѣ же
не менѣе 10 экзмп. журнала за текущій 1897 и будущій
1898 года, цѣна за каждый экземпляръ 3 р. 50 к. вмѣсто
4-хъ рублей.

Редактори-издатели :

Протоіерей *С. П. Ляпидевскій.*

Священники { *1. Н. Бухаревъ.*
В. П. Гурьвъ.

Отъ Януари 1898 година започва да излѣзва въ София новъ педагогическо-литературенъ и общественъ вѣстникъ

„З О Р А“

излѣзва на 1 и 15 число на всѣкой мѣсець. Годишна цѣна три лева, платими наведнѣжъ или въ три срока: слѣдъ получванъето на първия брой 1 левъ, на 1 Май 1 левъ и на 1 Септември 1 левъ. Редактори: Ив. Д. Ивановъ и Д-ръ Ст. Доновъ. Пари за списанието се испращатъ до П. Калжчевъ, печатаръ въ София.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРѢГЛЕДЪ

(МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ФЕВРУАРИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Исаимъ Г. Вакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитѣ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣиначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чловѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣкласявайте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитѣ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ

1898.

За религията и откровението изобщо.

(Продълж. отъ Основ. Богословие).

§ 9. б) *Естетическия възгледъ на Шиллера и Гете върху религията. Сродния съ този възгледъ върху религията на Шлейрз Махера и неговата школа.* Споредъ естетическия възгледъ на Шиллера (1759—1805 г.) и Гете (1749—1839) за религията (въ основата на този възгледъ лежи философското миросъзерцание на Шеллинга) въ мира отъ вѣчностъ има чудна гармония, която е именно божеството на мира. Тази чловѣкъ я постига, съ разума си, съ чувството си и тука получава най-високия свой смисълъ. Чловѣческиятъ духъ е най-високо проявление на духовния законъ на битие, т. е. на разумната гармония, и за това той е синъ на божеството, което живѣе въ мира. И така блаженството на чловѣка се състои въ това, щото съ мисълта и чувството да постига гармонията на мировия животъ, да се слива съ него, и да го осмъществява въ своя животъ, съ малко думи казано, блаженството се състои въ това, щото да се наслаждаватъ отъ красотитѣ на чловѣческиятъ духъ и отъ външната природа. Къмъ това именно се стремимъ въ религията. Идеалитѣ на религията сж сжщитѣ идеали на поезията и искуството изобщо. Съ този естетически възгледъ на религията е сроденъ и възгледа за нея на германскитѣ богослови, тъй наречени *неолози*, прѣдставителъ на които се счита обикновенно Шлейермахеръ (1768—1834 г.). Първоначално тѣ изваждали религията изъ чувството изобщо, като виждали въ нея неизгладимата потрѣбностъ на чловѣческото сърдце изобщо;

нъ послѣ почнѣли да учятъ по-опредѣлено, че религията се основава на чувството, на безусловната зависимость отъ безконечното. Това чувство ужъ било непосредствено, присъщо, на челоуѣческия духъ. Като полагали религията въ чувството на безусловната зависимость отъ безконечното и произтекающитѣ отъ това чувство сърдечни движения и настроения, германскитѣ неолози не само допушчали, че е възможно да се развива религиозния животъ независимо отъ религиознитѣ истини, нъ ги считали даже врѣдители за религиозния животъ, способни да отслабятъ и да извратятъ.

Въ основата на възгледа на естетицитѣ и на новитѣ богослови (особено на Шлейермахера) лежи всеобразно пантеистическо или полупантеистическо мировъзрѣние върху безусловното. Като нѣматъ възможность, споредъ това, да говорятъ за нѣкакви живи, съзнателно свободни, лични отношения на безусловното (или на Бога) къмъ челоуѣка, такива мислители по необходимость били длъжни да истълкуватъ религията само като нѣкакви неопредѣли чувствования отъ присѣтствието на Божеството въ мира и Неговата дѣятелность върху сърдцето на челоуѣка, като едни благочестиви съзерцания на божеството, като безкрайно въ крайното (ограниченото), едно въ множеството, цѣло въ разнообразието, като свети пориви на нашето сърдце задъ прѣдѣлитѣ на дѣйствителния животъ въ горния миръ, идеалния, божественния, като съзерцание на свѣта, като вселенна, като вѣчно, художественно произведение и пр пр. Нъ вече самата тая нераскъсвана свърска на подобни възгледи съ пантеизма естествено говори противъ тѣхъ, тъй като пантеистическото мировъзрѣние, както е извѣстно, е некаждърно. Отъ друга страна възгледътъ на естетицитѣ и на неолозитѣ (новитѣ богослови) върху сжщността и произхождението на религията, като се явява именно изводъ изъ тѣхното общо мировъзрѣние, което има пантеистически характеръ, справедливо трѣбва да бждѣтъ признати за *прѣдвзетии*. Такива възгледи естествено не могатъ да бждѣтъ оправдани отъ религиозната история и изобщо да бждѣтъ напълно вѣрни.

Основнитѣ положения на възгледа върху религията на естетицитѣ и германскитѣ неолози, че чувството изобщо или какъвто и да билъ частенъ неговъ видъ (чувство на безусловна зависимость, чувство на красота) 1, е единствения источникъ и специаленъ органъ на религията и 2, съставлява нейна сжщность, отъ страна на съдържанието, не могатъ да бждѣтъ

признати за правилни. 1. Религията не е потребност само на човешкото сърдце, както е казвал Шлейермахеръ, водителтъ не германскитъ неолози. Както показва историята на религиитъ, човешки всъкога е търсилъ и търси въ религията удовлетворение не само за сърдцето, нъ тъй сжщо и за ума и подпорка за своята нравствена дѣятелностъ. Следователно, религията е до толкова потребност на умътъ и волята, както и на човешкото сърдце. Освѣнъ това и психологически не е възможно да се обясни религията по нейното първоначално възникване изъ дѣятелността само на сърдцето, или само на чувствованията. Чувството само по себе си не е нѣщо съвършено независимо отъ дѣятелността на другитъ сили на нашия духъ; наопаки, като е проста форма на нашето съзнание, която нѣма готово, опредѣлено съдържание, то получава своята *опредѣленность* (става напр. религиозно, нравствено и т. н.) само отъ прѣдмета, който то извиква. Ще рече, и религиозното чувство, именно като *опредѣлено* чувство, е възможно въ човешка само при дѣйствието на Божеството върху душата на човешка, или при прѣдставлението за Него. Като се свързва по този начинъ съ усѣщанието дѣйствието на Божеството върху нашия духъ или съ прѣдставлението за Него, религиозното чувство съ самото си съществуване свидѣтелствува, че има въ религията теоретически елементъ, благодарение на който само е възможно самото чувство. 2; а) послѣ, ние трѣбва да отхвърлимъ и тая мисль на Шлейермахера, че сжщността на религията по нейното съдържание се заключава само въ чувството изобщо или въ чувството на безусловната зависимостъ на безкрайното. Ако и да може да се казва, че религиозната потребностъ се проявява най-главно въ чувството или въ сърдцето, то все пакъ само съ тази областъ не се обхваща напълно туй, което ние наричаме религия и религиозностъ. За правилната религиозна дѣятелностъ е потребно още ясно съзнаване изискванията на религията, правилно разбиране на религиознитъ истини и съобразна съ това разбиране нравствена дѣятелностъ. Когато чув-

ството става изключителенъ мотивъ на религиозния животъ, то религиозний животъ се проявява въ стремлението къмъ нѣкакво си нѣщо неопредѣлено, въ тъмни пориви на невидимъ миръ, въ мрачни и неустойчиви мечти за религиознитѣ прѣдмети. Такова не нормално състояние на религиозний животъ обикновено се нарича лъжовенъ *мистицизъмъ*, който винаги се съединява повече или по-малко съ незачитание положителното вѣроучение на религията, авторитета на църквата въ дѣлата на вѣрата. съ други думи казано — *съсубективизъмъ* въ областта на вѣрата. Въ нравствено отношение обикновена сетнина отъ такава посока на религиозния животъ биѣ едно кое да е отъ слѣдущитѣ ненормални явления: краенъ аскетизъмъ (или ригоризъмъ), антиномизъмъ, или квиетизъмъ.

Въ доказателство на своето разбиране религията, като непосредствено чувство, Шлейермахеръ посочва на това, че нито мѣрката на богословското знание, нито мѣрката на нравственната дѣятелност не могатъ да служатъ за мѣрка на религиозността на чловѣка. Наистина, ако богословското знание и нравственната дѣятелност не сѣ проникнати и не сѣ обивани съ съответствуващи чувства. Нъ това значи само, че богословското знание и нравственната дѣятелностъ получава характеръ на *живото* благочестие само въ съединение съ чувството, когато, т. е., тѣ се одушевяватъ съ съответствуващи чувства, когато, съ други думи казано, първото прѣминува въ *убѣждението*, а втората се явява изпълнение на нравствения законъ, *като воля Божия*, и по любовта къмъ *свръхвнѣшния законодатель*. Нъ нито самс чувството изобищо, нито даже религиозното чувство не може да служи за мѣрка на *истинното* благочестие. Прѣди всичко, ако за мѣрка на благочестието се счита чувството изобищо, то въ такъвъ случай ние сме длъжни да признаемъ за едно и сѣщото нѣщо религиозността и чувствителността. както сѣ склонни да ги смѣсватъ мислителитѣ, подобни на Шлейермахера. А кой не може да забѣлжи, че такова смѣсване на религиозността и на чувствителността е съвсѣмъ неправилно. Защото съдържание на чувството, което не е нищо повече, освѣнъ една проста форма на нашето съзнание, може да бѣде разнообразно: по своето съдържание чувството може да бѣде религиозно, нравствено, естетическо, и да се явява въ много други видове — Даже и специално религиозното чувство, като свидѣтелствува за несъмненната религиозностъ на чловѣка, който го има, не може да служи за мѣрка на *истинното* благочестие. Истинността или лъжливостта на благочестието може да бѣде засвидѣтелствувана само отъ теорети-

ческото и нравствено негово съдържание. Инакъ ние ще изгубимъ всѣкаква мѣрка за различаванieto на религията и на отдѣлнитѣ религиозни проявления по тѣхното сравнително достоинство. Така, напр., фанатизма, който, безъ друго, е не нормално явление, отъ разгледваната гледна точка трѣбваше да бѣде признатъ за най-високо религиозно настроение.

б) Не се обхваща всичкото съдържание на религията и отъ чувството на зависимостъ отъ безконечното : въ религията има елементъ не само отъ чувството на зависимостъ, нѣ и чувство на свобода, на синовно дързновение къмъ Бога, — и тя не само не тегне и не подавя чловѣка съ себе си (както всѣко изобщо чувство на зависимостъ), а напротивъ докарва му най-висока утѣха и наслаждение. Даже на дивацитѣ, при всичкото прѣобладаване чувството на зависимостъ, пасивностъ въ тѣхното религиозно настроение, има идея на свободенъ съжъзъ съ бесконечното, която въ най-грубата форма на своето исказвание се явява понѣкога въ видъ на простъ договоръ на идолопоклонника съ свойтъ идолъ за взаимни отношения и сгодности. 3) Ако по такъвзи начинъ не може да се извожда религията нито отъ чувството изобщо, нито отъ чувството на зависимостъ отъ божеството, то толкова пѣ-малко може да се смѣсва съ чувството на красотата и съ стремлението къмъ наслаждението отъ природата. Религиозното чувство се проявява съвършено инакъ, отколкото чувството на красотата, както го разбира философията и поезията, която отхвърля религията. Религиозний чловѣкъ обича природата, нѣ не заради самата природа, въсхищава се отъ нейнитѣ хубости, нѣ само затова, че въ тѣхъ за него се вижда друга, висша хубостъ, че съвършенствата на чловѣческия духъ и на видимия свѣтъ му напомнятъ за самия Творецъ на единия и другия, за Неговата беспрѣдѣлна мѣдростъ и безкрайна любовъ. Това съзерцание въ хубоститѣ на природата, небесната красота, върховна, пролива въ душата на истинно-религиозния чловѣкъ такава утѣха, такъвъ миръ и спокойствие, каквито не могатъ да му даждъ всичкитѣ хубости на видимия свѣтъ и каквито би си останѣли въ религиозната душа, даже, и тогава, ако би да исчезнѣхъ

всичкитѣ хубости на природата. Явно е оттука, че е съвсѣмъ други прѣдмета на религиозното чувство и съвсѣмъ е други на естетическото чувство, или на чувството не хубостѣта. Последното има за свой прѣдметъ явленията на видимия миръ (именно отношени-ята на прѣдметитѣ, на звуковетѣ, на боитѣ и пр.). а първото има за свой прѣдметъ сомаго Бога и виспия, духовния миръ. Отъ това именно тѣзи чувства често пѣти се разметешватъ въ дѣйствителността. Художникътъ, напр., много пѣти бива студень и равнодуш-ненъ къмъ религията, а религиозний чловѣкъ бива студень и равнодушенъ къмъ искуството изобщо. По-читателитѣ на искуството, безъ да се гледа даже на това, че сж вземали и взематъ съдържание за него изъ религията, много пѣти сж бивали и биватъ малко религиозни, отличавали сж се и се отличаватъ съ духъ на невѣрие. Тѣзи явления щѣхъ да бждатъ невъз-можни и необясними, ако би религиозното и естети-ческото чувства да бѣхъ тожественни по своето сж-щество. Нъ тѣ се съвършенно разбиратъ при тая ми-сълъ, че религиозното чувство се стреми не къмъ явле-нията на видимия миръ, не къмъ земната хубостъ, а къмъ самото Божество. Религиозний чловѣкъ може съвсѣмъ да затвори очитѣ си за чувствения миръ и за неговитѣ хубости, и отъ това никакъ нѣма да прѣ-стане да бжде религиозенъ, а художника, който обича природнитѣ хубости, нъ който не вижда въ тѣхъ или задъ тѣхъ нищо повече, освѣнъ една природа, една гармония на външния миръ, никога не може да бжде истинно религиозенъ чловѣкъ.

§ 10. Възгледа на Гегеля върху религията.

Гегель († 1831 г.) гледалъ на религията като на потребность на мисълта и знанието; за него рели-гията е сжщо така философия, нъ само въ неразвита и въ несъвършенна форма. Тоя възгледъ на Гегеля е тѣсно свързанъ съ неговото учение за абсолютната идея, която ужъ вѣчно и необходимо се проявява и се развива въ цѣлия миръ съ цѣлъ да достигне само-съзнание*). А достига своето самопознание абсолютната

*) Сама въ себе си неопрѣдѣленна, отвлѣченна и безжиз-ненна, споредъ Гегеля, чрѣзъ нѣкакво си необяснимо самоотри-

идея, споредъ Гегеля, само въ чловѣческия духъ, при това неизведнѣжъ, а постепенно. На най-високата степенъ отъ развитието на чловѣческия духъ абсолютната идея се проявява и се осъществява въ искусството, религията и философията. Съвършенното (адекватното) самопознание тя достига собствено въ философията, която и е за неѣ най-пълното осъществяване. При такова философствование Гегель, естествено, билъ длъженъ да отнеме у религията нейното истинско значение. Религията, споредъ него, е сравнително най-ниската форма за проявлението на абсолютната идея, която се стреми къмъ самопознанието. Чистото знание, къмъ което се стрѣми идеата и което тя достига въ философията, съставлява и послѣдната цѣль на религията; само че тази цѣль никога не може да бжде въ неѣ достигната, докато религията си остава такава, каквато е била тя, и е до сега. Въ религията, както и въ искусството, нѣма чиста, отвлѣченна мисль; тя е закрита тукъ съ образи, съ външностъ, привързана е къмъ частнитѣ явления и историческитѣ. Религията всекога се основава на вѣрата, на чудесата,

чание и самополагание прѣминува и се прѣобразува въ дѣйствителностъ (реализира се) въ вънкашния миръ на явленията и, най-подиръ, въ чловѣческия духъ като че дѣйствително достига до самосъзнание. Нѣ и вънкашния миръ и чловѣческии духъ, въ който се проявява и съзнава себе си тая идея, не е, при всичко това, нѣщо отлично, отдѣлно отъ неѣ: Това е самата тази идея, само на извѣстна степенъ развита. Като съзнава себе си въ чловѣческия духъ, абсолютната идея изъ инобитието (т. е. извъншния миръ) се възвръща пакъ сама къмъ себе си, къмъ своето истинно съдържание и на тоя пѣтъ въ всеки отдѣленъ чловѣкъ, въ всеки отдѣленъ народъ, най-подиръ, въ пѣлото чловѣчество тя прѣминува различни степени на развитието, въ които все повече и повече открива и познава сама себе си. Под-частно, въ чловѣческия духъ тя прѣминава три степени на развитието: степенъ на *субективенъ духъ*, на *обективенъ* и на *абсолютенъ*; а на степенѣта на абсолютния духъ тя се проявява и се осъществява пакъ въ три форми: въ *искусството*, *религията* и *философията*. По тоя начинъ всичко въ свѣта и самия свѣтъ не е нищо друго, освѣнъ диалектически процесъ (положение, отричание, тѣхното примирение), съ помощта на който абсолютната идея се стрѣми къмъ абсолютно самопознание.

слѣдователно на непосреднитѣ явления; не мисълъта, не понятията, не идеитѣ даватъ основание за религиознитѣ прѣдставления, а авторитетътъ и чувството. По такъвъ начинъ религията е така също философия, нѣ само въ неразвита форма, несъвършенна, ниска. Нѣ религията нѣма да си остане такава за винаги. Мисълъта която ѝ е присъща и като скрита въ нея, все повече и повече ще съзнава своитѣ права, ще се разяснява, ще се освобождава, ще отхвърля отъ себе си черупката на вънкашнитѣ покривки и обвивки, и ще се яви, най-подиръ, съ свойтъ чистъ видъ: тогава религиознитѣ вѣрвания ще се прѣвѣржатъ въ чисто—философски понятия и по такъвъ начинъ философията ще замѣни съ себе си религията. Възгледа на Гегеля за религията, като единъ видъ несъвършенна философия, споредъ своята непрѣкъсната връзка съ възрѣнието негово на безусловното, държи се или пада наедно съ тѣзи възрѣния. Нѣ възрѣнието на Гегеля за безусловното, навѣрно е несъстоятелно*, а поради това трѣба да бѣде отхвърленъ и своеобразния неговъ възгледъ на религията, като възгледъ, който истича изъ неговото лъжливо понятие за безусловното. Нѣ и безъ това, възгледа за религията, само като потребностъ на мислитѣ или знанието, само като нѣкакъвъ родъ система отъ знание, при това несъвършенно, не може да бѣде признатъ за правиленъ. Подобенъ възгледъ отива въ разрѣзъ съ очевиднитѣ факти отъ дѣйствителния животъ на хората. а) Хора учени и които много знайтъ често биватъ религиозни. Очевидно, религията прѣдставлява отъ себе си отдѣлно, самостоятелно явление на редъ съ науката и философията. б) Навѣрно, религията е присъща на знанието, нѣ това знание, което се дава на чловѣка отъ религията, е съвършено отлично отъ обикновенното философско знание: религиознитѣ истини се усвояватъ прѣимущественно съ сърдцето, а не съ умътъ, и чловѣческиятъ родъ ви-

*) Безусловното не може да бѣде отвлѣчено и безсѣдържателно, както го прѣдставлява Гегель; послѣ, при Гегелевото абсолютно, съвсѣмъ е неразбрано появляването на нѣкакво-си реално битие, а още по-много на цѣлия миръ.

наги гледа на тия истини, като на непосредствено откровение на Божеството, а не като на изобрѣтение на свойтъ собственъ умъ. Отъ тука религиозния челоуѣкъ се задоволява съ общитѣ необходими истини и ги приема често по довѣрие къмъ гласътъ на истината, макаръ, че при това много нѣщо си остава и неразбрано и неизяснено напълно. Възвишенността и недостъпността на нашия умъ за религиознитѣ истини извиква въ сърдцето и ума на повѣрвалия най-високо благоговѣйно удивление и прѣклонение прѣдъ величието на тайната. А пъкъ философията на основание на собственитѣ начала на знанието стрѣми се да познае до колкото е възможно всичко и да изясни дребнавоститѣ; По самото си сѣщество на философията, противна и е всѣка тъмнота. Непонягността, недостъпността на пълната истина въ философията естествено поражда неприятно чувство за недовършенност, за несполука да удовлетвори стремлението къмъ истината. в) Даже религиозното знание не може съвсѣмъ да исчерпи съ себе си всичко това, което ние наричаме религиозност. Хората, които владѣжтъ въ пълно съвършенство религиозното знание, Богословски-образованитѣ хора много пжти оставатъ студени къмъ религията, не знажтъ туй, което се нарича религиозно въодушевление и което знажтъ хората, които сравнително по малко нѣщо разбиратъ въ дѣлото на религията. г) Въ религията всѣкога е била силна и е имала важно значение онази жизненна страна на религиознитѣ проявления, по която неж отождествявали ту съсъ нравствено практическото, ту съсъ естетическото или художественното стремление. Въ противоположностъ на философията, която се ограничава само съ областта на знанието, религията по таквъ начинъ обхваща всичкитѣ страни на душевния животъ, въ тѣхното отношение къмъ Бога. Ето защо религията не се задоволява съ познанието на Бога или съ вѣрата въ Него, нѣ се проявява и въ животътъ по вѣрата, въ обредитѣ, които изказватъ нашитѣ чувства къмъ Бога, въ тайнствата (дѣйствителни или мними), съ помощта на които челоуѣкъ се надѣва да

влиза въ по-непосрѣдствено общение съ божеството и, най-подиръ, въ надеждата за още по-блиско и съвършено общение съ Бога въ бѣдѣщия животъ. Изобщо религията е животъ, а пъкъ философията е само едно знание.

2) Възгледа на Гегеля върху религията е противенъ на здравето разбиране за челоуѣка. Отвлѣченото философско знание, въ което Гегель поставя сжщността на религията и което, споредъ него, нѣкогаси съвсѣмъ ще замѣсти съ себе си религията, никакъ не обхваща съ себе си цѣлия челоуѣкъ, вземѣнъ въ съвокупность на неговитѣ сили и проявления. Като състои отъ едни само голи, безсѣдържателни прѣдставления, като не храни сърдцето, като не дава енергия на волята, гегелевата религия би могла да има мѣсто само въ такъвъ случай, ако би силата на чувствата и практическата сила да се прѣвърне въ хората въ мислителна сила и да изчезнатъ въ нея. А това би било възможно само тогава, когато хората бѣдѣтъ безъ сърдце, безъ воля и желанія, или иначе — когато челоуѣкътъ би се прѣвърнижлъ въ форма на гегелевска абстракция.

3. Ако религията по своята сжщность не се обхваща само отъ едно знание, макаръ да бѣде и религиозно, то очевидно въ нея и не може да виждаме изразъ на една потрѣбность къмъ знанието и за нейнъ единственъ изворъ и ръководител да считаме разумътъ. Религиозния животъ възниква и се развива не отъ простото знание или отъ съдържанието на нашия умъ, нъ отъ всичката наша душа, като нейно природно неотемлемо свойство, което свидѣтелствува за неземното нейно призвание по ерѣдъ видимия миръ. Че първоначалний источникъ на религиозния животъ не се заключава въ простата потрѣбность къмъ знанието, въ това може да удостовѣри всѣкого личний опитъ, ако нѣкой макаръ малко да вникне въ смисъла и характера на собственния си религиозенъ животъ. А въ това ни убѣждава и историята. Споредъ свидѣтелството нейно, сжществуватъ такива диви племена, които може да кажемъ, стоѣтъ вѣнъ отъ всѣка степенъ на образованность, едва знаѣтъ да броѣтъ до 5, нъ които при всичко това иматъ религия, способни сж къмъ живо религиозно чувство. Въ отношение къмъ такива диви племена, очевидно и навѣрно, вече никакъ не можемъ да признаемъ религията за резултатъ на нѣкакво си общо миропрѣдставление и даже напрѣжение къмъ него, т. е. не може да бѣде и дума за разсѣдно дохождане до идеята за божеството. Въ отношение къмъ културнитѣ народи и хората добръ е засви-

дѣтелствуванъ факта на несъотвѣствието между религиозното развитие и развитието на философията, който утвърдително говори противъ мисълта за происхождението на религията отъ дѣятелността само на едни познавателни сили на нашия духъ. Защото ако би само потребността на мисълта и знанието да бѣхъ онзи вътрѣшенъ мотивъ, който движи и управлява развитието на религията, то въ такъвъ случай и процеса за възникването и развитието на различнитѣ вѣрвания трѣбвало би да съвпада съ развитието и видоизмѣненіята на понятията, на мисленіето за Божеството, на процеса религиозни съ философския. Но не това ние виждаме въ дѣйствителността. Научното или философското знание никога не е било положителенъ мотивъ, който да възбужда и който да подновява религиозния животъ; отъ друга страна философското размисленіе за религиознитѣ прѣдмети, което отвлѣчено и студено, съвсѣмъ не бива моментъ на най-големото религиозно възбужданіе, на най-високото религиозно настроение. Забѣлжително е, че въ края на своето развитие гръцката философия само се подчинила на религията въ неоплатонизма. Ясно е, че религията по своето си сѣщество не е тождествена съ дѣятелността на разума, защото психическиѣ нейни основи сѣ по-широки и нейнитѣ цѣли сѣ по-високи отъ цѣлитѣ на разума.

§ 11 г) *Сроденъ съ възгледа на Гегеля върху религията, е възгледа на най-новитѣ материалисти и позитивисти.* Къмъ възрѣнието на Гегеля се приближаватъ и въ сѣщностъ не се отличава отъ неговото възрѣние върху религията и възрѣнието на най-новитѣ материалисти и позитивисти. Като обясняватъ происхождението на религията или споредъ теорията натуралистическа и анимистическа или споредъ основния законъ за развитието на Огюста Конта, материалиститѣ и позитивиститѣ виждатъ въ неѣхъ, подобно на Гегеля, потребността на мисълта и знанието и се надѣватъ, че съ распространението на образованието тя ще се унищожи и ще се замѣни не само че съ философията, както мислил Гегель, а съ положителната наука. Къмъ казаното противъ възгледа на Гегеля върху религията, като на прѣбностъ на мислитѣ и знанието и като явление вѣременно, тукъ противъ материалиститѣ и позитивиститѣ трѣба да прибавимъ още слѣдующето: а) знанието на силитѣ и законитѣ на природата съвсѣмъ не е това знание, каквото търси човѣкъ въ религията. Тукъ прѣимущественно, ако не исклучително, значение иматъ въпроситѣ за първата причина на всичко сѣще, за происхождението и послѣдната цѣль на мира и човѣка, освѣнъ това, тукъ се откриватъ цѣла областъ въпроси отъ чистонравственъ, или отъ духовенъ характеръ—за доброто и злото, за благоугождението на Бога и др. т. А всичко това сѣ такива въпроси, на които никога не е въ сѣстояние да отговори науката за природата, която се занимава само съ изучаваніе на силитѣ и явленията на видимия миръ и която никога

не може да излѣзе отъ прѣдѣлитъ на този миръ. б) Законитъ на природата, съ които позитивизма мисли да замѣни за чело-вѣка религията, не сѣ нищо друго, освѣнъ отвлѣченно понятие, а поради това и не могатъ да иматъ такова жизнено значе-ние, каквото иматъ за насъ религиознитъ идеали. Законътъ на природата, нека бѣде той най-измѣнимъ отъ законитъ, всѣкога е нѣщо безжизнено, и мъртво за нашето чувство и за основа или подпора на нашия животъ не може да служи; съ него не може да влизаме въ никакво общение. . . . в) най подиръ, невъз-можното обхвдане на надеждитъ материалистически и позити-вистически за това, че съ развитието на самопознанието чело-вѣческо и въобще съ образованието на челоувѣчеството трѣбва да промине и да се унищожи всѣка религия, може да потвърди и историята, която свидѣтелствува, че религия сѣ имали и иматъ у себе си не само едни невѣжи и хора прости и необразовани, нъ и образовани и че при това, колкото по-високо стои извѣ-стенъ народъ или нация по образованието си, толкова е по-ви-сока, по-чиста и по-свършенна у него религията. Безъ да го-воримъ повече за отдѣлнитъ личности, и при това именно, ко-ито сѣ изучавали и по-много отъ другитъ знахтъ силитъ и законитъ на природата, и, които, колкото по-много узнавали природата, толкова по-много се прониквали отъ благоговѣние къмъ Твореца и Промислителя нейнъ и ставали по-религиозни.

Критика върху нравственното учение на Милля.

Джонъ Стюартъ Милль се стрѣми да се освободи отъ недостатъцитъ на бентамовото учение и по въз-можность да приближи утилитаризма къмъ нравствен-нитъ системми, исходящи изъ понятието за дълга на съвѣстята. Нека, като изложимъ накратко нравствен-ното учение на Милля, да отбѣлѣжимъ тѣзи поправки.

Като всичкитъ послѣдователи на утилитаризма Бентамъ признава като единственна мѣрка за нрав-ственното достойнство на чувствата *степенята* на удо-волствието, което имъ се доставя отъ самия дѣятель. На въпроса относително происхождението на общест-веннитъ добродѣтели той отговаря съ учението за вѣн-кашното съвпадение ползата на всичкитъ членове отъ ед-но и сѣщо общество, та и самата законность на дѣятел-ността, отправена къмъ *благо* на ближния, той

признава само въ случаитѣ, кагато тя е полезна на самия дѣятелъ. При рѣшение въпроса за критерия на нравствеността и за прѣминаването отъ егоизма къмъ добродѣтелитѣ на безкористната любовъ Бентамъ се много отдалечава отъ нравствения опитъ. Дохождало му да отрича общепризнатата цѣна на настроението, което се отличава съ *качествено* първосходство, а така сжщо да отрича цѣната на самопожертвуванието. Милль се съгласява съ тая оцѣнка, нъ се старае да ѝ истълкува въ утилитаренъ смисълъ. Исходната точка за него, както въобще и за всичкитѣ утилитаристи, служи стрѣмлението къмъ личното щастие. Всичко останжло се желае толкова, споредъ колкото заключава то въ себе си указаната крайна цѣль, или служи като срѣдство за постиганиято ѝ. Нъ въ понятието за личното щастие Милль внесе важни измѣнения. „Азъ не утвърждавамъ, казва той, че епикурейското учение е прѣдставлявало отъ себе си безупрѣчно развитие на утилитарианския принципъ, — а признавамъ, колко и да е, удовлетворителното изпълнение на тая задача еднакво невъзможно както безъ стоически, така и безъ християнски елементъ. При всичко това не мога да отричамъ, че епикурейското възрѣние на живота е всекогапъ поставяло по-горѣ отъ чувственнитѣ наслаждения умственнитѣ и нравственнитѣ удоволствия, и тѣзи на въображението и чувствата¹⁾“. Това прѣдпочитание удоволствията отъ виспия разредъ трѣбва да се основава не на тѣхното количествено, а качествено прѣвъсходство. По мнѣнието на Милля било би съвсѣмъ нелѣко да се утвърждава, „че удоволствията трѣбва да бждѣтъ оцѣнявани изключително само по тѣхното количество, тогазъ когато при оцѣнката на всеки другъ прѣдметъ ний вземаме прѣдъ видъ и количеството и качеството“. Хората сж способни да прѣдпочитатъ нѣкой удоволствия, достиганиято на които е придружено съ най-големѣ трудности, та макаръ тѣ да имъ се прѣдставляватъ въ по малко количество, отъ колкото другитѣ.

¹⁾ Милль. Утилит. стр. 20; 2) Ibid. стр. 21.

Това показва, че прѣдпочтеното удоволствие има прѣдъ другитѣ толкова значително качествено прѣвѣсходство, щото количественното отношение между тѣхъ губи всяко значение? Вслѣдствие на това ни единъ чловѣкъ не ще да промѣни своя даже бѣдственъ животъ за благополучието на едно задоволено животно, умния чловѣкъ за всичкитѣ блага на свѣтътъ нѣма да се съгласи да стане лудъ. „По добръ е да бѣдешъ недоволенъ чловѣкъ, отъ колкото доволенъ свиня—недоволенъ Сократъ, отколкото доволенъ безумецъ“. Всичкитѣ тия висши удоволствия се явяватъ цѣнни за чловѣка въ силата на присъщето му чувство за собствено достоинство. Удовлетворението на това чувство съставлява необходимото условие за щастieto.

Безъ да се гледа на това че висшитѣ удоволствия, независимо отъ своята количествена страна, повече струватъ за чловѣка, свинѣтъ и лудитѣ се държатъ при друго мнѣние, като прѣдпочитатъ прѣдъ висшитѣ свойгѣ ниски удоволствия. Милль обяснява горното съ това, че имъ е извѣстна само едната страна на дѣлото. Като не сж надарени съ способностъ тѣ да испытватъ висшитѣ удоволствия и поради това като ги не знайтъ, тѣ не сж въ състояние да оценятъ тѣхнитѣ прѣимущества прѣдъ тѣлеснитѣ удоволствия. Нъ единъ пътъ испиталъ висшитѣ удоволствия, чловѣкъ не ги вече промѣнява съ нискитѣ,— „Ний не знаемъ, казва Милль, и можемъ у това да се усѣмнимъ, щото чловѣкъ еднакво способенъ къмъ двата рода удоволствия съзнателно и свободно да е отдавалъ когато и да е прѣдпочитание на нисшитѣ удоволствия прѣдъ висшитѣ“. При все това другото мнѣние, сжществующе макаръ само въ тѣзи, на които сж недостъпни висшитѣ удоволствия, иска указание на такъвъ признакъ, съ помощта на когото всѣки би можлъ да отличи висшитѣ отъ нисшитѣ удоволствия. За такъвъ признакъ може да служи общото мнѣние или, въ случай на разногласия, мнѣнието на болшинството отъ тѣзи, които сж испитали двата рода удоволствия.

Личното щастие на чловѣка е само началната точка въ това движение, а послѣдната цѣль на нрав-

ственното поведение служи не личното най-голъмо щастие, а най-голъмото общо щастие щастие на всичкитѣ¹⁾. Въпрѣки Бентама, Милль високо цѣни самоотречението въ полза на ближния. „Честъ и слава, казва той, на тѣзи, които могатъ да се отрѣкнатъ отъ личнитѣ си наслаждения прѣзъ живота за увеличение общото щастие на всичкитѣ“²⁾. Милль е лишенъ отъ този пасивенъ оптимизмъ, който е подбуждалъ Бентама да признава въ съществуващото общество пълно съвпадение ползата на всичкитѣ му членове. Той прѣкрасно вижда, че въ сегашно врѣме обществото е устроено не толкозъ добръ, щото да изключаватъ възможността на всѣко съперничество. Това той очаква само отъ бѣдецето, а до гдѣто всичко това се устрои, признава, че „самопожертвуванието съставлява, безъ съмнѣние, една отъ най-великитѣ човѣшки добродѣтели. Азъ ще прибавя, продължава сѣщия, — макаръ това може и да се покаже за парадоксъ, — че при сегашнитѣ условия на човѣшкия животъ съзнателната способностъ да се живѣе безъ щастие съставлява най-надеждното орѣдие за достигане щастиято въ всичката му пълнота, каквото само сега може да се достигне³⁾ „Утилитарианската нравственостъ признава въ човѣка способността да жертвува най-голъмото си лично щастие за щастиято на ближнитѣ⁴⁾“ „По такъвъ начинъ грижата за собственото ни щастие се прѣобрѣща въ стрѣмление къмъ всеобщото щастие? Съ други думи: ако моето лично щастие се заключава не въ общото благо, а въ каквото и да е друго. то защо азъ да не мога да отдамъ прѣдпочитание на послѣдното“?

За отговоръ на тѣзи въпроси служи учението за санкциитѣ или подбужданията къмъ самоотверженна дѣятелностъ. Тѣзи санкции Милль раздѣля на двѣ групи: външни и вътрѣшни. Външни санкции сж слѣдующитѣ: „надѣжда на милостта или страхъ отъ немилостта къмъ насъ отъ Бога и нашитѣ ближни.

1) Ibid. стр. 27; 2) Ibid стр. 37.

3) Ibid. 38; 4) Ibid. 39

Къмъ това се присѣдиняватъ симпатия и привязаностъ къмъ ближнитѣ, а любовъ и благоговѣние къмъ Бога, които ни подбуждаатъ да изпълняваме Божиата воля независимо отъ нашитѣ егоистически подбуждения⁵⁾. Не е трудно да се забѣлѣжи, че вѣнкашни санкции Милль нарича тѣзи, които сж били вече указани отъ Бентама. Разликата се състои само въ това, че Бентамъ признавалъ законността на тѣзи санкции толкозъ, колкото тѣ съставляватъ необходимото условие за щастието на самия нравственъ дѣятель, а Милль признава, че любовта къмъ ближнитѣ и Бога може да служи за побуждение къмъ дѣятелностъ „независимо отъ нашитѣ егоистически подбуждения“. Тѣзи прибавка приближава Милля къмъ безкористната мораль, нѣ стои въ противо рѣчие съ неговата изходна точка зрѣния. Само на еднитѣ вѣнкашни санкции Милль не е можълъ да се установи. Бентамъ признавалъ пълното съвпадение интереситѣ на членоветѣ на обществото, и за това тия санкции отъ негова точка зрѣние били съвѣтмъ достатѣчни; когато Милль, наопаки, добръ виждалъ, че при съврѣменното състояние на обществото личната полза много често се сблъскува съ ползата на цѣлото общество. Това призвание го поставяло въ необходимостъ да допълни числото на санкциитѣ и да укаже подбужденията, които би заставили челоуѣкътъ да дѣйствува въ интересъ на обществото и въ тия случаи, когато това принася нему лично ущрѣбъ. Допълнение на вѣншнитѣ санкции за Милля служи вжтрѣшната санкция или съвѣстѣта. Подъ съвѣстъ Милль разбира „нашето собствено чувство, или повече или помалко силното мжчение, което ний чувствуваме при неиспълнение дълговетѣ ‘си и което въ правилно развититѣ натури дохажда въ нѣкои случаи до такѣва сила, щото нарушението дълга става за тѣхъ съвѣтмъ невъзможно. Това чувство е съвѣтмъ безкористно, истича отъ самата чиста идея за дълга, е, още, безъ всякакви примѣси на каквито и да сж вѣншни елементи“⁶⁾. Съвѣстѣта

⁵⁾ Ibid. 61—62.

⁶⁾ Ibid. 63.

е въ висша степенъ сладосно явление, за основа ѝ служи „чувството на общителността, желанието за сдружаване (съ нашитѣ ближви⁷⁾). При това дѣятелността, която се направлява къмъ тѣзи цѣль или, друго яче, добродѣтелята се явява въ нашето съзнание желателна сама по себе си, а не като срѣдство за достигане щастие като нѣщо отдѣлно отъ добродѣтелята⁸⁾.

Ако сравнимъ учението на Милля за съвѣстѣта съ изходната точна на неговото учение за нравственостѣта, което се състои въ признанието като единствено подбуждение къмъ дѣятелностъ стрѣмлението къмъ лично щастие, то не е мжчно да се забѣлѣжи, че първото учение унищожава второто. Това е накарало Милля да съгласи едното съ другото, което достига съ помощѣта на понятието за асоциацията на прѣдставленията. Наистина чловѣкъ отначало търси своето лично щастие, нѣ, „ако за всѣкого неговото щастие е общо блаженство т. е. ако всѣки чловѣкъ иска своето собствено щастие, то всичкитѣ чловѣци заедно искатъ общето щастие⁴⁾), само че до желание щастиято на ближнитѣ чловѣкъ дожда постепенно. Така отъ начало той се въздържа отъ да нанася врѣда на ближнитѣ отъ чувство на самосъхранение и отъ желание да придобие въ тѣхъ за себе си естествени съжъзници въ борбата съ народитѣ въ живота. При това врѣменно дѣйствие не съобщение цѣлѣта на чловѣка се отождествява съ онѣзи на ближнитѣ, и по такъвъ начинъ възниква въ насъ мисълѣта, че цѣлитѣ на ближнитѣ могатъ понѣкога да се съвпадатъ съ нашитѣ. Съ постепенното развитие на обществото ползата на единия му членъ все по-често и по-често захваща да се съвпада съ ползата на другитѣ, а това повече и повече укрѣплява мисълѣта въ насъ за съвпадение личнитѣ цѣли съ благого на обществото. Това съзнание, че нашата лична полза зависи отъ блаженството на нашитѣ ближни още повече се укрѣплява отъ възпитанието и външнитѣ санкции. При таквия условия

7) Ibid., 69—70; 8) ibid., 69—70

4). Ibid. стр. 78.

„чувството за сдружаване съ другитѣ хора може да се развие до такова съвършенство, щото за чловѣка ще стане невъзможно не само желанието, нѣ даже и самата мисль за такова лично блаженство, което въ това сжщо врѣме да не бжде блаженство за всичкитѣ⁵⁾. И сега въ всекого се е дълбоко вкоренило съзнанието, че той е сжщество на обществото, за него е станжло като естествена потребностъ, щото, личнитѣ му чувства и стрѣмления да бжджтъ въ съгласие съ чувствата и стрѣмленията на другитѣ хора⁶⁾. Това като че е станжло за него втора природа⁷⁾. По такъвъ начинъ опитътъ учи човѣка „че въ нѣкой случаи неговата лична полза се съвпада съ ползата въ обществото, въ което той живѣе. Съ усъвършенствуванието на обществото опитътъ сѣ по често и по често ни дава доказателство за потвърждение на тая истина. Вслѣдствие на това често съвпадение личната и общественната ползи, въ ума на чловѣка се образува асоциация отъ тия двѣ явления, въ силата на която той вѣрва, че и въ всичкитѣ други случаи неговитѣ цѣли, ще се съвпаджтъ съ блаженството на другитѣ и трудно може да си прѣдстави, че можтъ да се сблъскатъ личнитѣ и общественнитѣ интереси. И така, като отрича учението на Бентама за *дѣйствителното* съвпадение въ сегашно врѣме личнитѣ съ общественнитѣ цѣли. Милль утвърждава, че това съвпадение сжществува въ умътъ на всекого въ силата на асоциацията на прѣдставленията въ форма на вѣра или убѣждение въ взаимната зависимостъ на стрѣмленията у всичкитѣ хора. Именно тая вѣра служи за подбуждение къмъ дѣятелностъ въ полза на ближния.

Отъ тѣзи гледна точка грижата за щастieto на ближнитѣ, се явява, както и у Бентама, не отъ части крайна цѣль за личното щастие, нѣ само срѣдство за неговото достигане. При все това въ силата на тѣзи асоциация на прѣдставленията тя (грижата) може да

⁵⁾ *ibid.* стр. 73.

⁶⁾ *Ibid.* стр. 75.

⁷⁾ *Ibid.* стр. 76.

се желае отъ нѣкой не въ качество на срѣдство, а въ качество частъ отъ самата цѣль, щастieto. Добродѣтельта, отъ друга страна, може да стане едно отъ срѣдствата за постигание на цѣльта.

Могжтъ да се укажжтъ нѣколко примѣри на такова прѣвръщание първоначалнитѣ срѣдства на цѣль. Напримѣръ, паритѣ сами по себе си не струватъ повече отъ колкото нѣкои каквито и да сж блѣстящи камени, затова ний ги оцѣняваме само толкозъ, до колкото служжтъ като срѣдство за придобивание непосредственни блага за живота. При все това у нѣкой желанието да иматъ пари по нѣкогѣ става по силно, отъ колкото желанието да се ползува отъ тѣхъ, а отъ това първоначалната любовъ къмъ тѣхъ, като срѣдство, малко по малко се обръща въ любовъ къмъ тѣхъ, като цѣль. Сжщо така и властѣта отъ начало се желаетъ като срѣдство за достигание извѣстни цѣли, а по нѣкога само тя става главното желание на чловѣка. По такъвъ начинъ срѣдството за постигание едно извѣстно желание много често става самия прѣдметъ на желанието ни и захваща да служи като источникъ на нашето наслаждение. Това сжщото може да се каже и за добродѣтельта. Въ чловѣка нѣма ни най-малко подбуждение, ни най-малко желание да бжде добродѣтеленъ само затова, за да е добродѣтеленъ. Добродѣтельта възбужда неговото желание само за това, защото съставлява срѣдство да се получи наслаждение, а въ особенностъ да се отстрани страданието, и единственно само въ силата на своего значение, като срѣдство за достигание на щастieto, тя може да стане за чловѣка самото даже най-желателно блаженство, отъ колкото което и да било друго¹⁾. Нъ и въ този случай желанието на добродѣтельта се основава на това, че тя доставя удоволствие на дѣятеля, а напротивъ измѣната на добродѣтельта причинява страдание. Сжщността на страданието, възбудено отъ съзнанието на нарушения дългъ, се заключава въ чувството на отговорността и въ признанието себе си достоенъ за

¹⁾. Ibid. 84;

наказание. Това чувство се образова сѣщо чрѣзъ асоциацията на прѣдставленията. Всѣко дѣйствиe, което нанася врѣда на обществото, прѣдизвиква отъ негова страна отпоръ и служи за прѣдметъ на неговото от-
вращение. Овзи, който извършва прѣстѣпление, не само, че се лишава отъ симпатиитѣ и услугитѣ на свойтѣ ближни, нѣ подхвърля себе си на тѣхното отмъщение, което, между другото, може да се изрази и въ наказанія²⁾. Отъ най-малката дѣтинска възраст идеитѣ за кривитѣ постѣпки и наказанията се прѣд-
ставляватъ на нашия умъ заедно, а интензивния характеръ на впечатленията е причина, щото сдружаването на тия идеи достига до висша степенъ на събиране и тѣсна свѣрска. Идеитѣ за неправдата и наказанията, нераздѣлната асоциация между които се създава направо, безъ помощта не каквато и да е посредствена между тѣхъ идея, се ведно прѣд-
ставлявали на умѣтъ. Това е съвсѣмъ достатъчно, щото човѣчеството съ свойтѣ произволни чувству-
вания да се относи къмъ наказанието и извършителя на прѣстѣплението, като къмъ съответствующи едно на друго, като къмъ съжизъ, причиненъ самъ по себе си, независимо отъ каквито и да сѣ послѣдствия³⁾. „Никой, разбирайки могѣществото на асоциацията на идеитѣ, не може да се съмнѣва въ достатъчността ѝ за създаване изъ тия елементи цѣлата съвокупность на съзнатото отъ насъ чувство на отговорность. За да опровергнѣме този възгледъ, потрѣбно е да прѣд-
ставимъ положителната очевидность, така, на примѣръ, ако е възможно да докажемъ, че чувствуванието на отговорностьта прѣдшества въ редѣтъ на развитието на всѣки опитъ за наказание⁴⁾.

И така Милль попълня учението на Бентама въ двѣ отношения: 1) Критерии за нравственното достоинство на удоволствията признава не само тѣхното

2). Милль. Прѣгледъ философията на съръ Вилямъ Хамилтънъ и главнитѣ философски въпроси, обсеждени въ неговитѣ творения . . . стр. 478 въ руския прѣводъ.

3). Тамъ стр. 483—484;

4). Ibid. стр. 482.

количество, нъ и качество; 2) като признава недостатъчността само на външнитѣ санкции за прѣминаване отъ егоизма къмъ дѣятелността въ полза на ближнитѣ и като не отрича, че може да се служи безкористно на обществото, Милль увѣжда още учение за вътрешната санкция или съвѣстѣта и стареа се да сж обясни съ общитѣ начала на утилитаризма при помощѣта понятието за асоциацията на прѣдставленията.

Като се запознахме въ общи черти съ учението на Милля, нека да минемъ сега къмъ неговата критическа оцѣнка.

I. Признавайки недостатъченъ бентамовия количественъ критерий за удоволствията въ сила противорѣчията му, на даннитѣ на нравственното съзнание, Милль присъединява още къмъ него критерий за качественото различие. А че такова различие сжествува въ дѣйствителностъ, не ще и съмнѣние. Както е показано по горѣ, съврѣменното нравствено съзнание прѣдпочита проникнѣтия отъ виспи цѣли за служение на религията, нравственността и науката животъ, та макаръ да е той пълненъ съ бѣди и лишения, прѣдъ пълното съ животински удоволствия състояние, спокойствие и лично щастие. Нъ, като привѣждалъ утилитарианската система въ съгласие съ даннитѣ на нравственното съзнание, Милль въ сила на това принуденъ билъ да се отклони отъ началата на своята философия. Отъ гледна точка на удоволствията нѣма никакви основания да се грижаме за качеството на приятнитѣ състояния на съзнанието, ако това само не усилва степенѣта на тѣхната приятностъ. Ако всичко се желае до толкозъ, до колкото то доставлява удоволствие, очевидно е, че степенѣта на желанието зависи отъ степенѣта на приятността на удоволствието. Да допуснемъ, че сж дадени двѣ удоволствия, съврѣшенно еднакви по количеството си, нъ различни по качеството си. До когато за цѣль на желанията служи само възможното по-голѣмо наслаждение, до това врѣме нѣмаме никакви основания да прѣдпочитаеме едно удоволствие прѣдъ друго, понеже наслаждението, доставено отъ едното и другото, съгласно нашето прѣдно-

ложение, е равно. Ако изъ тия удоволствия нѣкой избере по горното по своето качество, то, очевидно е, той иска не само едно възможно по-голъмо наслаждение (понеже тѣзи цѣль въ еднаква степенъ могла би да бѣде удовлетворена и отъ нисшето удоволствие, което е равно на първото по количество), а се стрѣми къмъ нѣкой други цѣли, на които качественната страна на духовнитѣ удоволствия повече съотвѣтствува, отъ колкото качеството на чувственнитѣ наслаждения. По нататѣкъ, нека да си прѣдставимъ двѣ удоволствия, отъ които чувственното да е по-силно по своята степенъ, а духовното да е по-слабо. Който се стрѣми къмъ удоволствие, не ще съмнѣние, ще прѣдпочте първото, като по-силно. Ако нѣкой прѣдпочте второто, този съ това ще покаже, че такова удоволствие за него не е важно и че на неговата цѣль служи това, на което съдържанието отговаря на духовно удоволствие. Да се открие тѣзи цѣль е задачата на теоретическата частъ отъ етиката. По такъвъ начинъ, като привѣжда утилитаризма въ съзгласие съ даннитѣ на нравственното съзнание, Милль е лишенъ отъ възможността да обясни тия данни отъ стрѣмлението къмъ възможното по-голъмо удоволствие. Наистина, прѣимуществото, което се дава на умственнитѣ и естетически наслаждения, намира своето обяснение не въ това, че тѣ сж въобще по-приятни, а защото стојатъ по близо до нравственността. За отношението на умствения трудъ и естетическото развитие къмъ нравственността надѣваме се да кажемъ послѣ по-подробно, а сега нека да отбѣлѣжимъ това отношение само въ общитѣ му черти. Развитието на умътъ служи за условие на нравственността, защото никой не ще отиде да прѣдполага, че сжществува нравственностъ у едно животно, та колкото и кротко да бѣдеше то по свойтѣ инстинкти. До гдѣто работата се касае само за врожденитѣ стрѣмления, които увеличатъ сжществото къмъ извѣстна дѣятелностъ наполни неговата воля и съзнание, не може и дума да става за нравственностъ. Сжщо така било би съвсѣмъ чудно да се признаватъ постѣпкитѣ на идиотитѣ и душевно-болнитѣ за нравствени. Наис-

тина, не всѣкогашъ разумътъ служи на нравственността — има случаи, когато всичката му дѣятелностъ се направлява къмъ обсъждане най-добритѣ сръдства за достигане лично щастие и изнамиране най-безопасни способности за извършване прѣстѣпления. Нѣ ако разумътъ не е всѣкогашъ нравственъ, то нравствеността никогашъ не може да бѣде неразумна. Когато Милль говори за умственнитѣ наслаждения, той разбира тия радости, които науката дава на свойтѣ прѣдавни слуги. Тука се разбира мисълта, оттърсена отъ всѣкакви лични интереси и отправена къмъ изучаване прѣдметитѣ, които не стојтъ въ никакво непосредствено отношение съ нашето собствено благо. Именно тѣзи способностъ на мисълта излиза отъ татъкъ прѣдѣлитѣ на личността, впуска се въ изслѣдване прѣдметитѣ, които не зачекватъ личната полза, обгръща свѣтътъ въ неговата цѣлостъ, стрѣми се да прѣправи наличната дѣйствителностъ по свойтѣ собствени идеали и служи за необходимо условие на нравственността.

Казаното за разума е отъ части справедливо и за естетическото развитие. Естетическото развитие въ значителна степенъ помага на нравственното развитие. Така грубитѣ пороци: жедностъ, прѣяждане, пиянство, неумѣние да се владѣйтъ нискитѣ страсти, — сж отвратителни по своята естетическа страна. Вслѣдствие на това естетическото развитие често освобождава чловѣка поне отъ грубитѣ пороци. Това е малко; то продължава пжтя къмъ любовта и молосердието виспитѣ добродѣтели. Поезията и живописа заставляватъ чловѣка да прѣживява въ себе чуждитѣ състояния, развиватъ въ него способността да разбира тия състояния и желание сърдечно да участвува въ тѣхъ. Тѣзи близостъ на естетическото и нравственното се изразява така сжщо въ сходството на чувствата, свойствени на едната и другата области. По справедливата забѣлѣжка на Гюйо¹⁾, естетическото чувство на възвишенното има по-големо сходство съ чувството на уважението, което можемъ по прѣимущественно да нарѣчемъ нравствено и което вслѣдствие на това много

често се полага въ основа на етиката (напримѣръ Кантъ и Кирхманъ).

Ако разумътъ и естетическото чувство стоѣтъ въ такава близко отношение къмъ нравствеността, то неволно се явява въпроса, независими прѣдпочитанието на умственитѣ и естетически наслаждения прѣдъ чувственитѣ отъ това, че на тѣхъ пада отблъсъка на това уважение, съ което ний окръжаваме явленията отъ нравствения строй. Може би прѣимуществото на тия наслаждения да се обяснява не съ това, че ви даватъ по-високо наслаждение, а съ това, че тѣ стоѣтъ по-близко до нравствеността, отъ колкото тѣлеснитѣ удоволствия.

По такъвъ начинъ, като измѣнѣва гледната точка на послѣдвателния утилитаризмъ, като внесе новопонятие за качественнитѣ прѣимущества на удоволствията и като го поставя, както е казано, въ съгласие съ даннитѣ на нравственното съзнание, което различава висшитѣ отъ висшитѣ удоволствия, Милль искупва това прѣимущество на своето учение съ цѣлата на непослѣдвателността, понеже отъ гледна точка на удоволствията не може да възникне даже и въпроса за качеството на наслажденията, а само за неговата степенъ. Нееднаквото отнасяние на човѣка къмъ качественната страна на удоволствията указва на съществуване въ него други цѣли освѣнъ стрѣмлението къмъ щастие, на които духовнитѣ удоволствия съотвѣтствуватъ повече, отъ колкото чувственитѣ. Тѣзи цѣли, които ръководѣтъ човѣческата дѣятелност наравно съ стрѣмлението къмъ щастieto, служатъ за нравствени задачи, въ близко отношение къмъ които и стои развитието на разума и естетическото чувство.

Нека допуснемъ, че утилитариститѣ могатъ да обявятъ за критери на нравствеността качеството на удоволствието, безъ да противоречатъ на основитѣ на своята философия. Тогава се поражда въпроса, възможно ли е, като се ръководимъ отъ качественнитѣ различия на удоволствията, да извлечемъ отъ тѣхъ правила за поведението, които да сѣ задължителни за

всичкитѣ хора. Всѣки чловѣкъ се стрѣми къмъ най-високото щастие. За да би могла дѣятелността на всичкитѣ хора, която съдържа въ себе си тия стрѣмления, да се отличава съ еднообразие, то необходимо е да убѣдимъ всичкитѣ, че такивато строго опрѣдѣлени удоволствия съставляватъ за всѣкого най-висшето щастие. Милль утвърждава, че е достатъчно еднѣжъ да испитаме висшитѣ удоволствия, за да се убѣдимъ напълно въ тѣхната несравнена цѣна. Огъ тѣзи, които сж вкусили удоволствията на умътъ, честността и красотата, никой нѣма да се откаже отъ способнитѣ да ги испитва заради тѣлеснитѣ удоволствия. Това възрѣние на чловѣческата природа страда отъ пристрастие. Опитътъ показва, че много пѣти хора добръ запозвати съ всичкитѣ прѣлести на висшитѣ наслаждения не се отказватъ и отъ нисшитѣ. Такива сж, напримѣръ, Цезарь Мирабо и Байронъ, които сж се ползували въ продължение на цѣлия си животъ въ еднаква степенъ отъ духовнитѣ и тѣлесни наслаждения. Генитѣ на научното творчество сжщо така всѣкогашъ не сж се ползували само отъ умственитѣ наслаждения. Бенонъ, напримѣръ, не е гледалъ небрежно на паритѣ и не се е отличавалъ съ висока честностъ.

Относително степенъта на удоволствието, което се възбужда въ различнитѣ хора отъ единъ и сжщъ прѣдметъ, казахме, че различието ѣ се обяснява съ различието на вроденитѣ способности и придобити привички. Сжщото може да се каже и за качествената страна на удоволствието. Като гледаме на вроденитѣ способности и придобититѣ привички забѣлѣжваме и разнообразни вкусове. Заради това за болшинството много по-достѣпни сж удоволствията на тѣлесното благополучие и удобствата на живота, отъ колкото наслажденията, дадени отъ науката и искусствата. Подиръ това, изисква се дълго упражнение, щото занятията съ науката и искусствата да станжтъ дѣйствиелно источникъ за наслаждение. До колко способността къмъ висшитѣ наслаждения е рѣдка се вижда отъ това, че болшинството ученици свършили срѣд-

нитѣ и висши учебни заведения, макаръ прѣзъ ученичеството си и да сж испытвали удоволствия отъ умствения трудъ, щомъ свѣршжтъ и токо що излѣзжтъ изъ ученическия столъ захвърлятъ книгитѣ, а отъ това захващатъ да понижаватъ своето развитие; когото, споредъ теорията на Милля, единъ пжтъ като сж узнала прѣлестъта на умствения трудъ, тѣ не трѣбва да го замѣняватъ съ нисшитѣ удоволствия. Очевидно е, че училищната наука е служила за прѣдметъ на усиленни занятия не заради удоволствието, доставено отъ нея, а заради положението въ обществото, което дава сега образованието. Милль изяснява това явление съ това, че способността къмъ висшитѣ наслаждения е много нѣжно растение, което иска подиръ себе си старателно наглиждане и което не прѣнася народитѣ на живота. Нъ ние, ако прѣдположимъ въ този случай, че се е изгубила способността къмъ висшитѣ наслаждения, то нѣма да придобиемъ никакви данни, съ които да може се призна едно съглашение между всичкитѣ хора за признание извѣстни удоволствия единствено само желателни. Както за лишенитѣ отъ природата отъ висши способности, така и за тия, които не сж ги развили до необходимата степенъ или сж изгубили първоначалното имъ развитие очевидно висши удоволствия не сжществуватъ. За тѣхъ по желателни се явяватъ удоволствията отъ пълния стомахъ, на който се и прѣдаватъ. Никакви проповѣди за прѣимуществата на висшитѣ задачи на живота за тѣхъ не можтъ да бжджтъ убѣдителни, догдѣто природата и характера имъ оставатъ неизмѣними. Ако човекъ се стрѣми само къмъ удоволствия, то, разбира се, той ще избере само тѣзи отъ тѣхъ, които при дадени условия се явяватъ най-силни. За създадения за науката всичкитѣ удоволствия, които го отвличатъ отъ тѣзи цѣль, не можтъ да бжджтъ привлѣкателни — и наопаки. По такъвъ начинъ човекътъ заема безсвѣднато и непроизволно свето мѣсто подобно на различнитѣ по тѣжина жидкости, распрѣдѣлени въ единъ и сжщъ ссждъ съобразно своята отдѣлна тѣжина. И така на всѣкого най-големо уд-

волствие доставлява този родъ занятие, къмъ което той испытва влѣчение При разбиранieto привлѣкательността на качествената страна на удоволствието може да съществува също такова разногласие, както и при оцѣнката на удоволствието споредъ неговата количествена страна.

Като не намира надеженъ вътрешенъ критери за оцѣнение качественото прѣвъсходство въ удоволствието, Милль указва на външенъ критери въ мнѣнието на болшинството заслужили довѣрие оцѣнители. Нъ при отсъствие на вътрешенъ критери външния не може да бѣде убѣдителенъ; по въпроса за това, що може да ми даде най-висше наслаждение, рѣшающе значение може да има моя гласъ, тъй като никой не може за мене да чувствува моитѣ удоволствия. Има хора съвършено лишени отъ музикални способности, и ако нѣкой захванѣше да ги убѣждава за да се захванѣтъ съ изучаване на музиката, като ги увѣрява, че въ бѣдѣще това занятие ще служи за источникъ на наслаждение и утѣшение въ скърбта, то едва ли краснорѣчието му би имало успѣхъ въ дадения случай. За да подбудимъ чловѣкътъ къмъ трудъ, съ който да развие въ себе си способностъ къмъ висши наслаждения, необходимо е макаръ отъ части да му дадемъ да почувствува сега прѣлеститѣ на тия наслаждения. Нъ, когато отсъствуватъ въ него природнитѣ зародиши къмъ тия чувствувания, да направимъ това е невъзможно. Проповѣдта на повечето отъ компетентнитѣ оцѣнители прѣимущества на висшитѣ наслаждения може да повѣде само къмъ това, што слушателитѣ да си съставѣтъ приблизително прѣдставление до колко сж приятни за проповѣдницитѣ служението на религията, занятията съ науката и искуството, нъ всѣкой отъ тѣхъ ще си състави особено мнѣние относительно това, до колко му би били лично приятни занятията съ тия прѣдмети.

(Слѣдва).

Божията радостъ.

„Возвеселитесь Господь о дѣлѣхъ своихъ.
— Ще се възрадова Господь за дѣ-
лата си“.

По нѣкога ни се случва да виждаме въ прозор-
цитѣ на дюкенчетата нѣкакви си нови картинки. —
и ние дълго врѣме стоимъ прѣдъ тѣхъ, като се ста-
раемъ да си разгатнимъ пълното имъ значение. Понѣ-
кога ни се случва да видимъ нѣкаква си книжка,
и твърдѣ мънинка, — и ние дълго врѣме и съ голѣмъ
трудъ се мжчимъ да по ъхъ разберемъ хубавичко. На
дѣтето даватъ, струва ми се, по нѣкога твърдѣ лесна
аритметическа задача, а между това често тя изисква
по нѣколко часове работа. Като гледате на часовникътъ,
вие безъ друго можете лесно да познаете по стрѣлките
му, колко е часътъ; нѣ испитайте се да го расглобите
и да го сглобите, какво е билъ по-напрѣдъ! А нѣкой
часове показватъ не само минути и секунди, нѣ и го-
дини и мѣсеци и недѣли и днитѣ на мѣсецитѣ и днитѣ
на недѣлитѣ! А какво умѣние и търпѣние ще трѣбва
да се расглоби и да се сглоби подобенъ часовникъ!

Като откъснимъ познато за насъ нѣкое цвѣте, ние
тутакси можемъ да кажемъ и какъ го наричатъ и врѣ-
мето когато цѣфти и цвѣтътъ на неговитѣ листа и фор-
мата на стѣблото му; нѣ колко врѣме е потрѣбно за
това, за да погледаме какъ то се храни, какво го на-
карва да расте, какво му дава цвѣтътъ, какво опрѣ-
дѣлява формата му и какъ то получава животъ! Ето
така бива съ насъ, когато ние земемъ какъвъ да е
текстъ отъ священ. писание: отъ начало той ни се
струва простъ и добръ разбранъ, нѣ послѣ колкото

по-нататъкъ се вгледваме въ него, толкосъ по-вече намираме скрита смисълъ. И на най-краткиятъ текстъ може да се направи дълга бесѣда, а все ще си остане въ него много нѣщо, което ние ще успѣемъ да заблѣжимъ.

Днесъ азъ се опитахъ да разгледамъ думитѣ на приведенъ отъ насъ текстъ и струва ми се, далечъ, далечъ не на пълно.

Тѣзи, които живѣятъ по морскитѣ брѣгове, — знайтъ, че, послѣ силната буря, често отъ дъното на морето се изливатъ голѣмо множество мънички черупчици, отъ морскитѣ черупести животни. Едни отъ тѣхъ сж, като злато; други сж като сребро; други иматъ разни цвѣтове, и нѣкои само единъ, — ту трамдафеленъ, ту зеленъ; има отъ тѣхъ и такива, щото се струва, като че постоянно се отражава на тѣхъ свѣтлината на заходящото слънце: толкова прѣкрасно сж тѣ чертани! И такива раковини тамъ въ самиятъ океанъ сж безбройно множество! А защо тѣ толкова прѣкрасно сж направени? Кое око може да ги гледа тамъ и да се въсхищата отъ тѣхъ? Рибата, която плава надъ тѣхъ, не може да имъ се радва, а хората и да би искали, не могатъ да се спуснатъ въ морето и да ходятъ тамъ по дъното му, за да могатъ да наситятъ очитѣ си отъ красотата на неговата дълбочина. А кой може? Богъ може! Неговтъ умъ ги е исмислилъ, неговата рѣка ги е извѣла на свѣта, неговата прѣмжд-ростъ ги е испъстрила. Подиръ всѣкой день на творението, намъ е казано въ словото Божие, Богъ гледалъ на *дѣло рукъ своихъ*, и всѣкой пжтъ намиралъ, че „*вся добра дѣла*“. Така и сега той гледа на морскитѣ дълбочини, види тамъ всичкитѣ тѣзи неописани красоти и „*веселится о дѣлѣхъ своихъ*“. И защо да се не радва Той? Всичко това е творение на неговата прѣмжд-ростъ.

По нѣкога ние се искачваме, както можемъ, на нѣкоя урвеста височина, и се искачваме на нейъ толкова високо, колкото позволява стрѣмнотата на урвата; най-подиръ, нѣма никаква възможность да отидемъ по-нататъкъ; та и животната растителность, като

че, навсѣкадѣ около насъ се свѣршва, и какво често виждаме изведнѣжъ? Виждаме, че на самия край на уврата, ту въ пукнатинитѣ, ту въ трапчинкитѣ на гората, си висѣжтъ и се люлѣжтъ нѣкакви си най-прѣкрасни цвѣтовци. Кое око ще имъ се радва? Освѣнѣ Ангелитѣ Божии, като слизатъ на земята, погледватъ го само, и се почуджтъ на создателятъ му? Нъ ние не знаемъ и това. А знаемъ само, че Богъ и тамъ живѣе, на високитѣ планини, слѣдов. види и това цвѣтенце, вижда го тамъ, — и се грижи за него. Знаемъ, че той еднакво вижда и всѣка една рибка, която на дъното ли е на океана, или въ водата на неизвѣстна рѣка си играе, и така, при всичкото свое безгласие, слави името Божие. Нито едно човѣческо око не може да види първото исхвъркване на горскиятъ орелъ, какъ той отъ високата кънара или отъ върховетѣ на дървото распѣря своитѣ крила и послѣ се издига къмъ далечнитѣ облаци; нъ този, който е далъ на този орелъ, силенъ погледъ и ягкостъ на крилата и очерталъ всѣко перце на неговитѣ гърди, еднакво го вижда и тамъ, вижда го и му се радва, като на работа отъ неговитѣ рѣцѣ. Когато дивиятъ и необузданъ конь, въ голѣмата живостъ и радостъ, припка по незнаинитѣ за насъ ливади, безъ страхъ и безъ боязанъ като се умайва отъ ясната сутрина, виждали го тогава макаръ единъ човѣкъ? Имали тамъ нѣкой, който би можилъ да му се порадва на прѣкрасната форма и своеволнитѣ негови припкания? Богъ прочее го е създалъ, и тамъ той еднакво е присжщъ; той го вижда, и се радва на работата си. Всичко, което е сътворено отъ него, достойно е за неговото нагледване и попечение. И той нагледва не само великитѣ свои творения, като напрімѣръ на океана, който търкаля своитѣ грамадни вълни и послѣ ги разбива у брѣговетѣ си, или на волканътъ, който се издига отъ утробата на земята и исхвърля отъ тамъ цѣли купове пепель и рѣки отъ огненна лава. или набилото на планинитѣ въ страшнитѣ височини, които се бѣлѣжтъ отъ вѣчнитѣ ледове и снѣгове, или на великото дневно свѣтило, което виси на небето и само

свѣти съ всичката своя сила отъ вѣкъ въ вѣкъ, — не, той еднакво нагледва и всичкитѣ мънички едвамъ растворения цвѣтецъ, и на всѣко мъничко, което се движи отъ вѣтара листенце, и на всѣко перце, което покрива и най-мъничката птичица, всичко, всичко той нагледва, и на всичко се радва, защото всичко това е работа на ржката му, и всичко е достойно за неговата прѣмждость.

Дѣца! вие безъ съмнѣние всички сте и чували и чели за Египетъ. Тя е чудна страна Тамъ не вали дъждъ, и при това земята се напоява и дава изобилевъ плодъ. Още отъ старо грѣме тя е била земя на изобилието, била е тѣй да кажемъ велика житница, отъ гдѣто старата Римска империя обикновено добивала свсята храна.

И цѣлата тази земя се напоява и оплодотворява съ една само рѣка! Отнемѣте отъ нея тази рѣка, — и тя тутакси ще се обърне на безплоденъ песечливъ насипъ. Всѣка пролѣтъ тази рѣка се издига и залива брѣговетѣ си; а народътъ въ това врѣме, който е приученъ вече на подобно явление, приготвя всичкитѣ си мънички и голѣми канали и язове за напълнювание и пазявие на тази вода; щомъ скоро всичкитѣ подобни водовмѣстилища се напълнятъ, всѣкой бърза да посѣе свойтъ оризъ въ водата. Оризътъ пада на дъното, водата слѣдъ нѣколко врѣме исхнува, и оризътъ расте и дава на жителитѣ богата жътва. Така се и сбждва думата.

Много сж мислили и сж се чудили, отъ какво и какъ тази рѣка се издига и излиза отъ брѣговетѣ си Най подиръ нѣкой си, Брюсъ, отишелъ възъ ржката, колкото било възможно, стигналъ до извѣстна планина, на расстояние отъ устието 1500 верста и намѣрилъ, че тѣзи високи гори сж покрити съ снѣгъ. Тогава се открило, че отъ есенното стопявание на тѣзи снѣгове ржката се издига тѣй на високо. Брюсъ достигналъ до самата височина на планината, гдѣто го счаквало ново откритие; а именно, той намѣрилъ тамъ нѣщо прилично на езеро или водохранилище, и това било сжщиятъ изворъ на Нилскитѣ води! Можете да

си прѣдставите, съ каква радостъ той гледалъ тогава на този изворъ! Прѣдъ Него сега било, въ сжщъ смисълъ, малкото начало на великитѣ явления! А Богъ, отецътъ нашъ, любезни дѣца, съ хиляди години до Брюса, гледалъ, какъ сж текли отъ тукъ водитѣ и какъ отъ тѣхъ се оплодотворявала земята на Египетъ! Гледалъ и слѣдов., радвалъ се на чудното свое творение, особено тогава, когато първи пжтъ на воднитѣ плавински струи билъ показанъ пжтътъ къмъ водитѣ на великото море!

Нѣкои отъ Божиитѣ работи сж тѣй съвършени, щото не могатъ повече да се измѣнятъ, нито да се подобрятъ. Джгата — това, тѣй да се каже, дѣте на гърмежа и дъждътъ, неможе да стане по вече прѣкрасна. Утрѣнната зора, която ни се явява, знайте, въ тая минута, когато бързо звѣздитѣ наченватъ да блѣднѣятъ и се отдалечаватъ отъ насъ се по-далечъ и по-далечъ, а краснитѣ лжчи отъ истокъ, като вѣстници бързатъ да кажтъ и на человекъ, и на птицитѣ, и на бърдата за скорото появяване на дневниятъ царь, — утрѣнната, казвамъ, заря сжщо не може да бжде повече прѣкрасна. Стариятъ океанъ, който тѣй прѣкрасно шуми въ срѣдъ тишината и който тѣй страшно реве въ срѣдъ буритѣ, неможе да измѣни своитѣ ужасни красоти. Господъ вижда, че е съвършена работата на ржцѣтъ му, — и се радва.

Нъ, когато, той дохожда и стои при главата на малката люлчица, прѣдъ него се явява тогава нѣщо, което може да расте и да се усъвършенствова непрѣстанно. Мило, прѣкрасно е лежащето тамъ дѣте! И мѣничкитѣ му членове, и свѣтливитѣ му очици, и невинната му усмивка, и копринената му косица, и живописнитѣ му веждички, — всичко това въ него е прѣкрасно. Нъ когато тѣзи крачки тръгнатъ да ходятъ, когато тѣзи ржчици зематъ да се простиратъ къмъ доброто, когато тѣзи очици зематъ да се мокржтъ съ сълзи при видѣтъ на нещастията, и когато този езицецъ земе да въспѣва хвала на Бога и да го призовава въ молитвата си, о, тогава ние ще кажемъ, че това дѣте е достигнало на возрастъ много повече съ-

вършенна Ще прѣминжтъ още нѣколко години, — дѣтето става мжжъ, подкрѣпление на слабата, утрудената своя майка, дѣсна ржка на остарѣлиятъ си баща, утѣшение на сестритѣ си, радостъ за всичкитѣ: ние отново ще кажемъ, че това дѣте още не е достигнало още въ пълната си възраст. А когато, подиръ истечението на много години отъ вѣрното си слугуване, трудове и тяжести, това дѣте стане старецъ, който е побѣлѣлъ въ слугуване на Бога, и сега вече като се готви да отиде на срѣщание на свойтъ Богъ: то, тогава, той ще бжде още по-високо. А когато свърши работата си, — и като остави и грѣхътъ, и скърбта, и болеститѣ на този животъ, той ще отиде, да се облѣче въ бѣлата дрѣха на оправданието христово, въ небеснитѣ поселения, и тамъ съ страхъ и съ сърдечна любовъ, съ животния вѣнецъ на главата и съ хвалебна пѣсенъ на устата си, ще види свойтъ искупитель; о, тогава той ще настѣпи въ такава възраст на съвършенството, щото самъ Господъ ще се зарадва за това. Има нѣща, които ви говоржтъ съ себе си, че Богъ имъ е далъ прѣкрасна форма или прѣкрасенъ цвѣтъ, или поразителни велики размѣри и т. н.; въ красотата на истинно добриятъ и добродѣтеленъ чловѣкъ е „красотата Господня“, — „красотата на свѣтинята“.

Какво има, ако азъ ви раскажж, че има чловѣкъ, който отъ парче въгленъ може да направи най-прѣкрасниятъ алмазъ, или отъ проста мидяна черупка — най-хубѣвиятъ седевъ: не ще ли се покаже той въ вашитѣ очи чуденъ механикъ? И не ще ли се съгласите, че той може съ радостъ да се въсхищава отъ своитѣ произведения?

А какво прочее е направилъ тука на земята Божиятъ Синъ? Като дошѣлъ тука, той намѣрилъ, че въ тъмнотата стожтъ народитѣ, и разбойницитѣ, и убийцитѣ, — и той ги направилъ подобни на Небеснитѣ Ангели. И това прави всѣкой день, и непрѣстанно ще прави това чудо до свършванието на свѣтътъ.

И ето, когато *всичкото* Негово дѣло на искуплението се свърши ще се тогава събержтъ всичкитѣ спа-

сени отъ него въ единъ купъ, всѣкой съ животенъ вѣнецъ на глава, всѣкой съ златна арфа въ ржцѣтъ, всѣкой съ завѣтъ за живота и благословението въ вѣки. какво прѣславнo събрание ще бѣде тогава! И послѣ, когато всѣкой отъ спасенитѣ ще падне прѣдъ краката на Христа Спасителя и хвърли прѣдъ него свойтъ вѣнецъ, Христосъ Господь не ще ли се зарадва за работитѣ на ржцѣтъ си? Или вие не знаете, какъ се радва майката, като гледа исправлението и спасението на своето дѣте, за което тя непрѣстанно се е молила отъ тази минута, отъ която се е зачулъ първиятъ звукъ отъ неговѣтъ гласъ, или по-добрѣ — плачѣтъ? Или вие не знаете, какъ се радва служителтъ на Христа, като гледа най-сетнѣ, послѣ дългитѣ и тежкитѣ му трудове, че паството му се обръща къмъ Христа! Или вие не знаете, какъ проповѣдниктъ на Христовиятъ кръстъ, който оставя своето отечество и всичкитѣ свои за распространението на Христовото Евангелие, радва се, като гледа, че и помраченото съ тъмнота язичество, съ тъмнотата на идолопоклонството, като че сж отново родени, покланятъ се прѣдъ името на Христа Спасителя и му възпѣватъ хвалѣбни пѣсни и благодарения? А сждѣте сегѣ сами, каква трѣба да бѣде радостъта на Господа за спасенитѣ отъ него! Всичкото това е негова тварь, всичко е негово създание! О, Той ще даде да се запалѣтъ и изгорѣтъ и златото и среброто и всичко, което е скжпоцѣнно на земята, той ще даде да се запали и да изгори всичката земя; нъ ще спасе душитѣ на тѣзи, които сж спасени отъ него и ще се зарадва за работитѣ на ржцѣтъ си, въ вѣки!

Критически разборъ на римско-католическото учение за „непорочното зачатие на Прѣвета Дѣва Мария“.

Извѣстно е че Римската Църква основавайки се на мнимото първенство на своя основателъ св. Ап. Петръ прѣдъ другитѣ св. Апостоли, отдавна още врѣме

(отъ 2-й вѣкъ на самъ) изъязвявала е силно желание за главенство въ Църквата, и стремление да подчини на себѣ си всичката Вѣсточна Църква. За да си достигне тази цѣль, тя нерѣдко е прибѣгвала къмъ безчеловѣчни и безбожни, даже сръдства. Така, напримѣръ, между друго, като е искала тя да покаже, че римский папа е единствения замѣстникъ на земята на Исуса Христа и видима глава на Църквата, и че той само единъ има пълна и неограничена властъ въ църквата и за това може бесконтролно да се распорѣжда съ вътрѣшния и вънкашния животъ на църквата, прѣдоставила му е пълно право да провъзгласява нови догмати и църковни-обряди по негово усмотрѣние. Подобно стремление на западната Църква ний видимъ и въ дадения случай, когато папата Пий IX-ий въ 1854 год. е провозгласилъ за богостроковенъ догматъ на Църквата западното учение за „непорочно то зачатие на Богоматерь отъ Св. Йоакимъ и Анна, безъ да обърща внимание на това, че съ тази пострѣпка тя навлече надъ себе си гнѣвътъ Божий и проклягнето на цѣлата Вѣсточна и древна римска Църква.

Дѣйствително, Църквата отъ самото начало на своето си основание е отдавала особена честь и почитание къмъ Прѣсвета Дѣва Мария прѣдъ всичкитѣ други св. угодници Божий, защото Тя се е сподобила да стане майка на въплотившия се Синъ Божий и за това е получила особена смѣлость прѣдъ Бога да ходатайствува прѣдъ Него за грѣшния родъ челоуѣческий въ сила на крѣстнитѣ страдания на Своя Синъ — Господа Нашего Ис. Христа. Нѣма съмнение, че подобно почитание като виражение на вътрѣшния религиозенъ животъ на челоуѣка само по себѣ си е похвално и угодно Богу, нъ може да се прѣобърне въ явна ересь, ако то прѣминава прѣдѣлитѣ на длѣжното и дохожда до обоготворение на Прѣсвета Дѣва. Въ такава, именно, ересь е паднала римската църква съ своето си учение за непорочно то зачатие на Богоматерь Мария. Напразно римскитѣ богослови се стараятъ да намѣрятъ основания на своя новоизмисленъ догматъ въ св. Писание, творенията на Св. Отци и учители на Църквата, а

така сѣщо и въ разсѣдѣчни доводи и съображения. Всичкитѣ тѣхни старания ни най-малко говорятъ въ тѣхна полза.

Католицитѣ говорятъ: още въ В Завѣтъ Богъ е открилъ на нашитѣ прародители, че тѣ ще бѣдѣтъ избавени отъ грѣха чрѣзъ жената, съ сѣмето на която — Мессия, ще да стріе главата на змията. И за доказателство на това тѣ се осланятъ на словата въ Библията, които Богъ е казалъ на змията слѣдъ грѣхопаданието на прародителитѣ. (Бит. 3, 15). По Вулгатата това мѣсто се чете тѣй: „я ще положѣ вражда между тебе (дявола) и жената, между сѣмето твое и сѣмето ѝ; тя ще сътрие твоята глава. . .“ Западнитѣ богослови разсѣждаватъ тѣй: ако Богъ е прѣдопрѣделилъ да тури вражда между жената — Прѣсвета Дѣва, и дявола; ако тя е прѣдназначена отъ Бога да противоборствува на дявола и да унищожи неговата властъ, то какъ може да се допусне, че Тя нѣкога се е намирала подъ неговата властъ, била негова рабиня, и, слѣдователно, се е намирала въ първороденъ грѣхъ? Но подобно мѣждоугование на западнитѣ богослови при всичко, че по законитѣ на чловѣческата логика е съвършено правилно, но не е съгласно съ Божествената истина. Прѣди всичко католицитѣ се силаватъ само на своята библия и не обръщатъ внимание не само на първоначалния текстъ на Библията (еврейски), нѣ и на другитѣ прѣводи на Библията. А въ еврейски текстъ както и въ всички други прѣводи стои не: — „тя ще стріе. . .“ а: „той (т. е. Искупителя) ще сътрие главата на змията“. И освѣнъ това подъ жената най-знаменититѣ отци на Църквата, както: Св. Василий Великий, Св. Иоанъ Златоустъ, Блаженный Теодоритъ и др. разумѣватъ не Дѣва-Мария, а проматеръ Ева, на която далекия потомъкъ, т. е. І. Христосъ щѣлъ да избави чловѣчеството отъ робството на дявола. Слѣдователно, въ даденото мѣсто поражението на змията се приписва не на жената, а на нейното сѣме, т. е. Мессия. Въ такъвъ, именно, смисълъ е разбирала винаги даденото мѣсто на Библията Вѣсточната и древне-римската Църква, и така е учила винаги своитѣ си члена.

Така сжщо несъстоятелно е и обяснението отъ Римската Църква на слово за въ книгата „Пѣсень-Пѣсней“: „вся добра еси ближняя моя, и порока нѣсть въ тебѣ“ (4, 7) Тукъ подъ ближната католицитѣ искатъ да разумѣхтъ „Приснодѣва-Мария, а подъ думата „порокъ“ — първородний грѣхъ Тѣ казватъ, че Дѣва Мария е била свободна отъ порока, т. е. отъ първородний грѣхъ. Нѣ и тукъ очевидна е злонамѣрността на западната Църква да изврати и да се отклони не само отъ истиния смисълъ на Библията, нѣ и отъ богооткровеното учение на църквата. Св. Църква винаги е учила, че въ книгата „Пѣсень Пѣсней“ символически се изображава таинствения съюзъ на І Христа съ Църквата подъ образа на брачния съюзъ между жениха и невѣстата или между възлюбления и възлюбената. Слѣдователно подъ „ближната“ се разбира не Дѣва Мария, а св. Църква Христова. И това е съвършено правилно и справедливо, защото думата „ближна или невѣста“, най-вѣрно изказватъ понятието за Църквата, която по своята си вътрѣшна страна дѣйствително съставлява едно тѣло, единъ организъмъ, или е невѣста Христова, сътворена отъ плътта и кървта на самага І Христа (т. е. искуплена отъ Него на кръста). А по отношение къмъ насъ тя (Църкват) е наша Матеръ, която е родила и постоянно рожда на І Христа многочислено потомство чрѣзъ благодатта на св. Духа, както и Ева на Адама по естественъ начинъ. Такива, имено, понития за Църквата, като невѣста Христова се раскрѣватъ въ посланията на Св. Апостолъ Павелъ. Но ~~и~~ Самъ І Христосъ нерѣдко въ Св. Евангелие нарича Себе си женихъ по отношение къмъ църквата. Но ако се съгласимъ съ католицитѣ, че тукъ подъ ближната се разбира Приснодѣва Мария, тогава и самия контекстъ на рѣчта ще говори противъ насъ. Най първо никой още не ни дава право тукъ подъ порока да разбираме първородния грѣхъ. По скоро тукъ съгласно съ хода на рѣчта се разбира порокъ въ собствена смисълъ и тогава смисълта на дадения стихъ по отношение къмъ Прѣсвета Дѣва ще бѣде съвършено съгласно съ учението на Православната Цър-

ква. А ако приемеме мнѣнието на католицитѣ, тогава не ще бждемъ въ състояние да обяснимъ 5-ий стихъ на първата глава на същата книга, гдѣто се говори, че тази близна е била нѣкога „очернена“: „не дрите мене, говори тя сама къмъ дѣщеритѣ Иерусалимски, яко очернена есмъ, яко спали мя солнце.“

По нататѣкъ отъ архангелското привѣтствие къмъ Богоматерь, на което така също се основаватъ католицитѣ никакъ не слѣдва западното учение за непосредното значение на Св. Дѣва Мария. Извѣстно е, че архангела привѣтствува Прѣсвега Дѣва съ слѣдующитѣ думи: „Радуй ся благодатная, Господь съ Тобою, благословена ти въ женахъ“ и т. н. (Лук. 1, 28) Католицитѣ разсѣждаватъ тѣй: „Прилично ли е на Тази, която е станала благословена между всичкитѣ жени и источникъ на благословенията Божий за всичкитѣ народи; която се е удостоила да стане избрана дѣщеря на Бога Отца, приснодѣствена Матерь на Бога сина и нетлѣна невѣста на Бога Духа Святаго, прилично ли е на нея да бжде чадо на гнѣвътъ Божий и рабиня на отца на грѣха т. е. дявола? Но всичкитѣ тѣзи разсѣждения на католицитѣ, ако и да сж симпатични, но сж съвършено неправилни и едносторонни. Прѣсвета Дѣва Мария е наречена отъ Архангела „благодатна“ или облагодарствована (καὶ χαρ Δωθέν) само за това, че Тя за своитѣ лични добродѣтели е била удостоена съ особена милость Божия да стане Матерь Божия чрѣзъ наитието на св. Духа още до зачатието на Спасителя на мира. А относительно зачатието на самаа Богоматерь и Нейното рождение отъ праведнитѣ Иоакимъ и Анна, то по учението на Православната Църква, което е свършено съгласно и съ словото Божие. Тя никакъ не се е отличавала отъ другитѣ чловѣци, и се е родила по естественъ начинъ. А че тѣй именно, трѣбва да се разбира, се потвърждава и отъ самия контекстъ на рѣчьта: „Она же видѣвши, смутися, о словеси его и помышляше: како будетъ цѣлование сие“ и отъ по нататѣшнитѣ слова на Архангела „обрѣла бо еси благодать у Бога и се зачнеши и родиши...“ Слѣдователно, Тя сама счита себе си като обикновена

жена, която не е заслужила за такава голѣма честъ, защото ако бѣше иначе, нѣмаше защо да се сгушава и да се удивлява. Това сжщото потвърждаватъ и съ по нататъшнитѣ думи на Евангелието: „како будетъ сіе, идѣже мужа не знаю“. И ангелъ Господень разрѣшава това Нейно недоумѣние и говори: „Духъ Святыи найдетъ на Тя и сила Вишняго осѣнитъ Тя.

(Слѣдва).

Изъ нашия църковенъ животъ

Ние и другъ пѣтъ сме споменавали, че нуждитѣ на светата ни църква сж грамадни и че тя тия свои нужди може да посрѣща само като гледа отъ ржцетѣ на други, но колкото за нуждитѣ на своята просвѣтителна дѣятелность тя и до сега се бори, тѣй като въ туй именно най-много не се улесняватъ тия ржцѣ. На църквата у насъ се гледа като на нѣщо не само не нужно, но даже и врѣдно — възгледъ на нѣкои западни мислители, породили се въ тѣхъ отъ господствующия чисто плѣтски елементъ въ западното християнство, римо-католичеството и протестанството и по причина на таковото възрѣние колчимъ прѣдлежи да се говори за нейнитѣ нужди, гледа я или като прѣзъ прѣсти или и направо се противодѣйствува, като за това се привождатъ водитѣ отъ деветдесетѣхъ и деветъ дерега на лѣжеименния разумъ, — туй отъ една страна, а отъ друга когато се обръща погледъ къмъ общата деморализация на народѣтъ, на грубостта на неговитѣ нрави, на разнитѣ суевѣрия и прѣдразсѣдци, пакъ сжщата църква и само *тя* люто се обвинява въ мъртвило и недѣятелность, а на прѣдставителитѣ и, долни и горни, се приписватъ най-гнусни спикурейски качества. Имаше даже врѣмена у насъ, когато въ срѣдъ народнитѣ събрания се говореха горѣщи рѣчи противъ тази църква и се искаше нейното затривание отъ срѣдата на българския народъ...

Но въ похвала на тази борена църква и отъ свои люте чужди, тя не се отчая, неизгуби присжтствието на

духътъ си и неизмѣни на своигѣ божественни принципи да почене работа въ посоката на римско-католическата църква — тя остана съ своигѣ духовни чада и споредъ възможността продължи да работи съ тѣхъ и за тѣхъ. При всичкитѣ неслоди и противодѣйствиа обаче тя се пакъ не малко е направила въ религиозно-нравствено и просвѣтително отношения, а сега на послѣдне за окончателно наръждаше на своето просвѣтително дѣло тя е положила здрава, ягка основа. Думата ни е за тия мѣрки, които св. Синодъ е зель за наръжданieto на духовното учебно дѣло и тукъ въ княжеството и на вѣнъ, като е рѣшилъ прѣмѣстванието на Самоков. Духов. училище въ г. София гдѣто да може да функционира подъ личния неговъ надзоръ и обезпечаванието това училище въ неговитѣ нужди, та при едни нови зли обстоятелства за църквата върху неговия животъ никой да не може да пружва ржка. За да може туй да стане както трѣбва св. Синодъ, въ съгласие съ правителството, е рѣшилъ да се образува единъ фондъ отъ помощи на цѣлото духовенство въ княжеството, та като се направатъ нужнитѣ помѣщения за училището, да може то и за напредъ да расчитва за своето сѣществование на този фондъ. Тия помощи на духовенството ще състоятъ отъ една мѣсечна плата или възнаграждение и то исплащани на 4 пѣти въ годината — нѣщо, което ни най-малко нѣма да бѣде отгичително за нашето самоотверженно духовенство.

Като похваляваме земенитѣ мѣрки отъ св. Синодъ за образуванието на свой фондъ за обезпечение на духовното училище, въ успѣхътъ на което ние ни най-малко не се съмнѣваме, ние ще прибавимъ, че е желателно този фондъ да се увеличи и прѣименува въ общъ фондъ на църквата, който да обнема всичкитѣ нейни нужди, та че и даването награда на примѣрнитѣ и заслужили нейни слуги. А такъвъ единъ фондъ безъ частни нѣкои пожъртвования, каквито могатъ да се направатъ, може да се увеличи и прѣзъ идущата година съ още по една мѣсечина помощъ отъ нашето духовенство. Ще забѣлѣжимъ, че въ този фондъ не-

би било прѣстѣпление ако влезеше останалата сума отъ блаженнопочившия Софійски митрополитъ Мелетий, както и онази на блаженнопочившия Авксентий, която бѣ похарчена едно врѣме за общи народоцърковни работи, ако не се лъжемъ, както извѣстнитѣ сумми на повърнати вече на тѣхнитѣ притежатели.

Изъ църковния животъ на православна Россия Извѣстно е, че тамо, гдѣто Църковната проповѣдь се слѣдва енергически отъ църковнитѣ пастири, тамо винаги християнетѣ прѣусиѣватъ въ религиозно-нравствения си животъ, а сѣщо тѣй и обществения и частно благосѣстояние тѣхно прогрессира. Отъ старо още врѣме въ руската църква на проповѣдта се е обръщало особено внимание и не единъ извѣстенъ нейнъ църковенъ вития се намира на страницитѣ на изгоритѣ ѱ, но най много църковната проповѣдь въ нея е поченала да процвѣтава отъ 20—30 години на самъ и сега често пѣти чловѣкъ може да срѣдне отлични проповѣдници и между селскитѣ свещенно-служители, както що има такива отлични и на литературното поле.

Вслѣдствие на такавато усиленна църковна проповѣдь и християнетѣ на много мѣста сѣ се изоставили отъ разни пороци и суевѣрия и сѣ поченали да живѣятъ по указанието на Християнския законъ. Особенно благодѣтелно послѣдствие сѣ имали прѣвъ послѣднитѣ години църковнитѣ проповѣди въ Россия въ туй, гдѣто на много мѣста хората се отказали отъ употрѣблението на спиртливитѣ питиета и даже въ едно село, по общо рѣшение, е закривало крѣчмитѣ си. Църковната проповѣдь на свещенно-служителитѣ е породила въ разни мѣста на империята въздържателни отъ пиение дружества, чрѣвъ това и на много мѣста благосѣстоянието на хората се е поправило и трѣгнало къмъ напрѣдкъ.

Но не е само тази добрината отъ Църковната проповѣдь; на послѣдне врѣме нѣкои отъ рускитѣ вѣстници съобщаватъ, че вслѣдствие на добръ обмислени проповѣди и мѣдро рѣководение отъ страна на нѣкои московски свещеннослужители, мнозина московски тър-

говци сж се заловили да съставляватъ дружества и противъ пушението на тютюнъ, нѣщо ново, но заедно съ това спасително като дѣлото на въздържателнитѣ дружества. Съставянието на дружества противъ пушението тютюнъ високо свидѣтелствува за отличната дѣятелность на православното църковно пастирство въ Россия и то ще е, по всѣка вѣроятность, прѣдтечета на много други подобни дружества, които ще ошастливятъ православния руски народъ и ще го направятъ дѣйствиелно великъ на земята.

Изобщо колко много работи руската православна църква за руската държава и за руския народъ, свидѣтелствуватъ слѣднитѣ думи на в. „Москов Вѣдомости“, казани въ една отъ передовитѣ му статии въ началото на миналий мѣсець „Може безъ страхъ отъ упрѣкавание въ прѣуголѣмявание на истината, да се каже смѣло, че отъ цѣлия свѣтъ признатото и тѣй тържественно засвидѣтелствовано миналата година съ знакове на почитъ отъ страна на великитѣ държави могѣщество на руския народъ, е плодъ на съвмѣстна задружна работа на всичкитѣ учрѣждения, въ туй число и на духовното и е резултатъ отъ туй проникновение на началата на православната църковность въ всичкитѣ гѣнки на народния животъ, работата надъ което и съставлява въ собственъ смисълъ църковния животъ на православна Россия“.

Въ началото на настоящий мѣсець *православната сръбска църква* въ кралство Сърбия постигна една голѣма жалба, която не тѣй лесно се прѣнася. Почина първостоятелтъ на църквата сръбскій митрополитъ и Бѣлградскій Архиепискомъ Михаилъ, който ръководи сръбската църква повече отъ 50 години. Блаженопочившиятъ митрополитъ Михаилъ бѣ единъ отъ рѣдкитѣ свети архиереи въ Вселенската православна църква и по пастирската си дѣятелность и животъ и по своитѣ високи богословски звания. Но особено неговата многогодишна дѣятелность е тѣсно свързана съ цѣлата история на сръбския народъ отъ 50 години на самъ.

Кой ще бѣде замѣстникътъ на Блаженно-почившиятъ, още не се знае, но не скоро на Бѣлградската ка-

тедра ще има да сѣдне като него църковенъ вития и дълбокомисленъ теологъ.

Като пожелаваме Богъ да упокои съ праведнитѣ Блаженнопочившаго архiereя Михаила, ние ще прибавимъ, че той по народностъ бѣ българинъ, роденъ въ Алексиначка Баня отъ прѣселенци българе въ Сърбiя и въ извѣстни случаи не се стѣсняваше да говори чисто български и да признава своето българско происхождение. Пишущия тия рѣдове бѣ отлично запознатъ и съ него и съ майка му, като не единъ пѣтъ се е наслаждавалъ съ доброто, чистото български говоренъе на послѣдната. До 1862 година майката на митрополита Михаила на всеуслишание говореше, че сж българе и даже къмъ това врѣме по български традиции съ 60 дуката дадени отъ сйнъ ѣ, отиде да посѣти светата рилска обитель и сетнѣ съ въсторгъ приказваше за *нашъ св. Отецъ*.

Прѣзъ истеклий мѣсецъ Декеврий м. г. въ *Антиохийската църква* сж произлезнали събития, които издѣно ще обрватъ нѣкои работи на тази църква. Извѣстно е на читателитѣ ни, че гръцкия елементъ, който отъ години врѣме напредъ бѣ взелъ въ ржцетѣ си управителното дѣло на тази църква, и до послѣдне врѣме не рачеше да удовлетвори нѣкои национални трѣбования на своитѣ чада—арапи. отъ що, както и у насъ едно врѣме що ставаше срѣщу бившето ни духовно началство-гръцката Цариградска патриаршия, тѣ въстанали и направили това, що желаяли. Нѣколко отъ Митрополититѣ на тази църква се събрали на съборъ безъ знанието на патриархътъ, но съ позволенieto на мѣстното, турско, правителство и на този съборъ рѣшили свалянието отъ прѣстолътъ на патриархътъ на мѣстото на когото и поставили замѣстителъ свой человекъ. Като имали поддържката на правителството на страната си, тѣ сполучили и сега вече нарѣждатъ църквата по своитѣ нужди.

Ще прибавимъ при това, че вслѣдствие антагонизмътъ, който сжществува между християнетѣ арапи и управителитѣ гърци както на тази църква, тѣй и

на иерусалимската и Александрийската въ тѣхнитѣ огради отколѣ врѣме сѣ се вмѣкнули и католицитѣ и протестантитѣ и на много мѣста сѣ постигнали своитѣ цѣли — заблудили сѣ въ своето лъжеучение не една, и не двѣ хилядници православни арапи. И това краднение на чуждитѣ овци можеше да достигне до грамадни размѣри, ако на врѣме руската православна църква, въ лицето на своето палестинско дружество, не се бѣ заловила да противодѣйствува.

Спорѣдъ рѣшението на станалия провинциаленъ съборъ въ гр. Львовъ прѣзъ м. г. сега сѣ турнали подъ печатъ въ печатницата на ставропигиялния институтъ въ Львовъ литургията на Св. Иванъ Златоустъ, исправена отъ Львовския митрополитски ординариатъ. Слѣдъ нея ще бѣде отпечатана и книгата «Трефологионъ», а по сетнѣ и рѣстната «Триодъ».

Православието въ Виена. Още отъ прѣди 10—15 години православieto въ Виена поченало да се разпространява между нѣкои отъ славянетѣ, но на послѣднѣ врѣме то е зело доста широчки размѣри. Тѣй напр. за сега вече тамо се е съставило дружество на православнитѣ чеси въ Виена“ съ около 300 семейства членове, което дружество е вече признато и отъ правителството за отдѣлна корпорация. Освѣнъ това туй дружество си има вече и уставъ, утвърденъ отъ правителството, една отъ цѣлитѣ на който е и туй да се грижи за распространението на православнитѣ идеи както между чехитѣ—римокатолици, тѣй и между другитѣ славяне, живущи въ Виена.

Тази православна чешка общинка въ Виена за сега се ползова съ руската посолска църква, но за въ бѣдѣще е зела грижата да си направи своя църква.

Книгописъ.

1. — *Отворено писмо до Българското духовенство. Отъ нѣколко членове на тѣхното стадо и тѣхни доброжелатели. Пловдивъ. Печатница на Хр. Г. Дановъ 1897 год. стр. 18.*

Една малка брошурка сѣ издали нѣколко неизвѣстни доброжелатели на Православна Българска църква.

Тая брошура носи горнето заглавие и съдържа всичко VI въпроса, за отговоръ на които сж приведени, низано текстове отъ Св Писание, безъ да сж придружени отъ други нѣкакви мисли или коментарии. Само въ началото на брошурката е направено слѣдующето обръщение къмъ Православното Българско духовенство: Ваше Блаженство, Прѣосвященни Архиепископи Епископи и благоговѣйни священници. Любезни ни Духовни Пастири!

Много добръ разбираете, че религията и църквата изъ день въ день губятъ своето достолѣние, и своето благотворно влияние върхъ една голѣма частъ отъ помладото и по-интелигентното ни население. А това е подѣйствувало твърдѣ злотворно върху цѣлата маса на народа. Порокътъ и тѣглото растятъ съ неимовѣрна бързина между насъ. Но злото е още поправимо и вие сте, които можете да сторите много нѣщо за поправянieto на това зло. Ний, членове на вашето духовно паство вѣрваме, че изпълняваме единъ священъ дългъ, както къмъ васъ, тѣй и къмъ народа, като прѣдлагаме прѣдъ вниманието ви слѣдующитѣ думи на Великаго Бога, дадени отъ Него нарочно за ръководство на духовнитѣ служители“ (стр 1).

Въпроситѣ, които тѣзи неизвѣстни членове на Православната Българска църква прѣдлагатъ на нашето духовенство, сж слѣдующитѣ: I какви трѣбва да бждятъ духовнитѣ пастири? II каква е работата на духовнитѣ пастири? III какво добро правятъ духовнитѣ пастири, когато вѣрно изпълняватъ своитѣ длѣжности? IV. Какво зло правятъ духовнитѣ пастири, когато занемаряватъ своитѣ длѣжности? V. Каква награда ще приематъ духовнитѣ пастири, ако вѣрно изпълняватъ своитѣ длѣжности? VI. Какво наказание очаква духовнитѣ служители, ако прѣнебрѣгнатъ своитѣ длѣжности?“

Върху всичкото съдържание на това отворено писмо ние нѣма какво да говоримъ, а ще забѣлѣжимъ само, че анонимността на православнитѣ доброжелатели много по ясно ни показва кои и какви сж тѣ, отколкото ако бѣхж си подписали имената. Чрѣзъ печатното слово

ние ги поканваме да ни кажѣтъ имената си, па тогава ще имъ отговоримъ да ли се намѣрва въ опасностъ българската православна църква или не. За сега ние имъ привеждаме само слѣдующитѣ думи пакъ на Великаго Бога: *Славы отъ чловѣкъ не приѣмлю: Но разумѣхъ вы, яко любве Божія не имате въ себѣ. Азъ приидохъ во имя Отца моего, и не приѣмлете мене: аще инъ приидетъ во имя свое, того приѣмлете. Какъ вы можете въровати, славу другъ отъ друга приѣмлюще и славы, яже отъ единого Бога, не ищите?* (Иоан. 5 гл. 41—45).

С. 17/I 98 г.

Великинъ и Искринъ.

Къмъ читателитѣ на Българ. Църков. Прѣгледъ.

Явява се съ настоящето на всички за знание, че отпечатванието на Дѣянията на Вселенскитѣ събори въ списанието ще става прѣзъ тази година прѣзъ всѣка една книга на цѣла кола, отдѣлно на края на книгата, тѣй като миналогодишното имъ отпечатване въ всѣка книга на половинъ кола се видѣ доста непрактично. Тѣй, на примѣръ, въ Януарската книга нѣмаше отъ тѣхъ нищо, но въ Февруарската се помѣстява цѣла кола; въ Мартската нѣма да има, а въ Априлската ще има и т. н.

Това за знание на всички, та всѣки да откъсва цѣлата послѣдня кола и да я пази отдѣлно и сетнѣ вече ще има цѣлъ томъ за Всел. събори.

Редакцията.

Грамота на императоритѣ Теодосий и Валентинианъ къмъ александрийския епископъ Кирилла¹⁾

Самодържавнитѣ императори, Теодосий и Валентинианъ, побѣдоносни, тържествующи, велики, досточтимѣйши, августѣйши, — до Епископа Кирилла.

По горѣ отъ всичко ние тургаме Божия страхъ, спорѣдъ който и на съгрѣшающитѣ се прави снисхождение. Но не е похвално туй, гдѣто нѣматъ снисходителностъ тия, които би трѣбвало да заслужаватъ отъ насъ всѣкакви похвали и особно уважение за дълбокото (си) благочестие. Свещеннослужителитѣ трѣбва да бѣдѣтъ примѣръ и на добритѣ нрави и на чистата вѣра, трѣбва винаги да се отличаватъ съ простъ животъ, да знаятъ сжщността на всѣко нѣщо, а най-много учението на благочестието, особно ако се породилъ нѣкакъвъ въпросъ или съмнѣние. Защото и отъ цървотуй учение сж опрѣдѣлили за насъ не заплашванията на нѣкой господарь, или ималъ намѣрение да господарува, но съвѣщанията на св. отци и на священния съборъ. Впрочемъ на всѣкиго е знайно, отъ заповѣди ли повече ягката получава благочестието, или отъ разбиране. Затова твое благочестие сега още трѣбва да ни изяснишъ, защо ти, като си отминалъ насъ, които, както ти е знайно, се грижиме твърдѣ много за благочестието, и священнитѣ лица на всичкитѣ мѣста, на които събранието би могло добрѣ да разрѣши недоумѣнията, произвелъ си самъ смутове и раздѣления въ църквитѣ. Като да сж повече прилични на учението на благочестието прѣхластнатитѣ пориви, отколкото точното изслѣдование, и като да има прѣдъ насъ голѣма сила дързостъта, отколкото умѣренностъта, и намъ се нрави

¹⁾ Съдържанието и духътъ на тая грамота (писмо) се тълкува съ туй, че прѣди съборното изслѣдование и осжждение несторианската ересь, императоритѣ нѣмали възможностъ да видятъ и разбератъ всичкитѣ зловѣрни и зловрѣдни нейни свойства и да опѣнатъ ревността на св. Кирилла, въстаналъ противъ нея. Сжщо по такъвъ начинъ императоръ Константинъ великий, прѣди низложението на Ария отъ никейския съборъ, по недоразумѣние, упрѣкавалъ александрийския епископъ Александра въ разваляние на мирътъ на църквата, когато той въстаналъ противъ Ария.

повечъ тънкотата (въ вѣроучението), отколкото простотата. Да, ние не сме мислили, щото твое благочестие тѣй да приеме въздаваемитѣ ти отъ насъ почести. щото всичко тѣй да смутишь, — като да сме и ние сжщо тѣй наклонни били къмъ раздражение. Напротивъ, ние ще се грижимъ за църковната тишина. А ти знай, че всичко си смутилъ, както не би трѣбвало. И никакъ не е чудно, глѣто прѣстѣпилия мѣрквата въ този случай не се е спрѣлъ въ нападението на църквитѣ и на священниците, но и за насъ самитѣ е повѣрилъ по нѣщо, недостойно за нашето благочестие. Защото коя е била причината — друго да се пише на насъ и на моята благочестивѣйша сжпруга Августа Евдокия, и друго на сестра ми благочестивѣйшата Августа Пулхерия, ако ти не си мислилъ, че ние се намираме въ разномислие, или си се надѣялъ да произведешъ по между ни съ своитѣ писма разномислие? Ако би и било, наистина, такова разномислие то да узнава за него отъ любопитство чловѣкъ, който е толкозъ далечъ отъ насъ, е съвършено осждително. А ако не би имало разногласие, то да се желае да се произведе такова, е свойственно на всѣкиго другиго, но не и на священно лице. Наистина това е могло да стане отъ едно намѣрение и стрѣмежъ да се произведе расцѣпление въ църковнитѣ и царски работи, като да нѣма другъ случай за постигание на слава.

И тѣй научи се какъ ние мислиме; знай и туй, че църквата и държавата се намиратъ въ сѣюзъ по между си и подъ нашето влияние още повече ще бждатъ съединени съ промисълтъ на нашия Спасителъ — Богъ. Но и на тебение даруваме прошка, за да нѣма прѣдлогъ и ти да неможъ да кажешъ, че за дѣлото на вѣрата и благочестието ти си се подложилъ на безчестие. Ние само желаеме, щото тази работа да бжде разгледана и рѣшена на священния съборъ тѣй, както се намѣри за по-добрѣ, ще получатъ ли прошка побѣденнитѣ отъ отцитѣ, или не. Но ние нѣма да прѣтърпимъ, щото градоветѣ и църквитѣ да се намиратъ въ смутове и да остане неизслѣдовано учението, на

което съдѣи трѣбва да бѣждѣтъ прѣдстоителитѣ на свещенството отъ всичкитѣ мѣста, съ посредството на които и ние се ягко държиме и ще се държимъ о истинното учение. Отъ тия, който макаръ и малко да участвува въ управлението, никой не трѣбва да мисли, че има право да свозволничи, ако стори намѣрение отъ самомнѣние да се освободи отъ такъвъ съдѣ. Това нѣма да бѣде позволено на никого, който и да би поискалъ. Наше величество ще одобри необходимо тия, които съ готовность побѣрзатъ къмъ такова изслѣдване, но нѣма да прѣтърпи — този, който би поискалъ повече да заповѣдва, отколкото да излага само своитѣ мнѣния, или да се съвѣтѣва съ другитѣ за такива прѣдмети. За това и твое благоговѣйство трѣбва да пристигне до това врѣме, каквото ще бѣде назначено съ други писма, испратени до всичкитѣ епископи на главнитѣ градове, и инакъ не се надѣвай да повърнешъ нашето благоволение, освѣтъ, ако оставишъ всичкото оскѣрбление за другитѣ и възмутително, доброволно се явишъ за изслѣдване въпроснитѣ прѣдмети. Защото въ такъвъ случай ти ще докажешъ, че не по причина на лична неприятность, нито отъ неприлична неприязненность къмъ когото и да е, ти си постѣпялъ тѣй жестоко и необмислено, защищавайки своето мнѣние, и че най-сетнѣ желаетъ да постѣпишъ законно. Пакъ и да би пожелалъ ти друго-яче да направишъ, ние нѣма да позволимъ.

Височайша грамота, пратена въ Александрия до епископъ Кириллъ и до епископитѣ на областнитѣ митрополии.

Самодержавнитѣ императори, Теодосий и Валентинианъ, побѣдоносни, тържествующи, велики, досточтимѣйши, августѣйши, — на епископа Кирилла.

Състоянието на нашата държава зависи отъ начинътъ на богопочитанието и у тѣхъ има много общо и сродно. Тѣ поддържатъ едно друго, и всѣко отъ тѣхъ напредва съ успѣхитѣ на другото, тѣй щото истинното богопочитание се освѣтлява съ права дѣятелность, и държавата цвѣти, когато съединява въ себе

си и едното и другото. Затова поставени отъ Бога на царството, назначени да бждемъ срѣдоточіе на благочестието на поданицитѣ, ние винаги пазимъ тѣхния съюзъ неразкъсванъ, като служимъ на промисъла и на хората: на промисъла служимъ въ прѣуспѣванието на държавата, а поданицитѣ, въ всичко, тѣй да се каже, като имъ принадлежимъ увѣждаме въ благочестивата вѣра и въ животътъ, приличенъ на вѣрующитѣ. И за едното и за другото се грижимъ, както трѣбва. Защото не е възможно, като си присвояваме едното, да се не грижимъ тѣй също и за другото. Повече отъ всичко ние се грижимъ за туй, щото състоянието на църквата да остава достойно на Бога и прилично на нашето врѣме, щото отъ едномислието на всички да произлиза спокойствие, и отъ тишината въ църковнитѣ работи невъзмущавана тишина, щото богопочитанието и богослужението да бжде безкоризнено, щото намиращитѣ се въ Клирътъ и извършвающитѣ великото служение на священството да бждѣтъ свободни въ животътъ си отъ всѣкакво похулване.

Като съобразяваме, че всичкото това се поддържа отъ любовта къмъ Бога и отъ еднодушното мисленъе на вѣрующитѣ, ние отодавна вече спорѣдъ обстоятелствата на врѣмето сме признавали за нужно боголюбивото събрание на святѣйшитѣ епископи отъ всичкитѣ мѣста. Но за да не ги утруждаваме, ние дълго бавихме. Но изслѣдванието на днешнитѣ необходими църковни и свързани съ тѣхъ общественни въпроси ни показва необходимата нужда въ такова събрание. За това, да би нѣмарението за прѣдлежаще изслѣдование толкозъ важнитѣ въпроси да приведе до нѣщо по лошо, каквото не е свойственно на благочестието на нашето врѣме, твое преподобие (нека бжде казано съ Бога), да се погрижи, подиръ идущата пасха, да дойде въ Азия въ Ефесъ, за самия день на петдесетница, като заповѣда тамо да дойдатъ не мнозината, за които ти благоразсѣдиши, светѣйши епископи отъ подчиненното на тебе окръжие, тѣй, щото и въ самото окръжие да остане достаточнo число (епископи) за святѣйшитѣ.

църкви и за съборътъ да нѣма недостатъкъ въ способни.

За казанния святѣйши съборъ сжщото е написано отъ наше величество на боголюбезнитѣ епископи на всичкитѣ митрополии. А когато туй стане, тогава станалото отъ прѣпирнитѣ смущение ще бѣде разрѣшено по църковнитѣ правило. незаконнитѣ постъпки ще бѣдѣтъ исправени, на богопочитанието и обществената полза ще се даде ягка основа. Само по себе се разбира, че прѣди святѣйшия съборъ и по общото негово дѣното за всички правила, не трѣбва да има нововедения отъ никого въ частностъ. Ние сме увѣрени, отъ една страна, че всѣки отъ боголюбезнѣйшитѣ священнослужители, като се научи, че съ това наше опрѣдѣление се учрѣждава святѣйшия съборъ за църковнитѣ и вселенски дѣла, ще се погрижи да дойде и да подаде своята помощ на дѣлата, толкозъ необходими и спомагающи на благоугождението. Отъ друга страна ние, които се толкозъ много грижиме за това, нѣма да прѣнесемъ равнодушно ничие отсѣтствие. Пакъ и никакво оправдание не може да има ни прѣдъ Бога, ни прѣдъ насъ този, който не побърза веднага да пристигне въ назначеното врѣме въ посоченото мѣсто. Понеже когото приканватъ на свещенния съборъ, и той не бърза съ готовностъ да дойде, у такъвъ, явно е, съвѣстѣта му не е чиста. Богъ да пази тебе, святѣйшии и благочестивѣйши отче, на много години.

Издадена въ Цариградъ на 13-й Декемврий въ царуването на нашитѣ господари, винаги августѣйши — Теодосия въ — тринадесетата, а Валентинианъ — въ трѣтята година.

XXIX.

Първо послание на Кирила, писано отъ Родосъ, прѣди съборѣтъ.

Кириллъ на възлюбленнитѣ и вожделеннѣйши пресвитери и диякони и народъ александрийски желае о Господѣ всѣкакво добро.

По благодатѣта и чловѣколюбието на Христа, Спасителя на всички ни, ние прѣплувахме великото и

широко море, при легкъ и най-тихъ вѣтъръ, тъй щото достигнахме Родосъ, като прѣкарахме плуването си безъ страхъ и безъ всѣкаква опасностъ, за което и прославяваме Бога съ думитѣ на псалмопѣвеца: *Ти сладичествуеши державою морскою; возмущение же волнъ его Ти укрощаеши* (Пс 88, 10). А като отсъствамъ съ тѣло, а духомъ присѣтствамъ, нужно е, макаръ писмено да ви пригърна, като дѣца, то азъ счетохъ за нужно да ви напиша и увѣдомиа баремъ за това. Надѣвамъ се, че Богъ, прѣклоненъ съ молбата на всички ви, ще прибави и останалото. Затова направете, като плодъ на любовта, молитва за насъ, особно въ сегашне врѣме (и азъ непрѣстанно туй права), щото Богъ, който строшава всѣка битка, Господъ на силитѣ, като спрѣ разногласието и смири противоборството, изново да ни повърне въ радостта за ваше радвание, като за дѣца (Лук. 1, 37). А вие пазете свойственното и прилично вамъ смирение. Това особенно ще докаже зашето право за уважаване, именно, че вие, и въ присѣтствието и, въ отсъствието на духовния ви отецъ, скъпите благородния достохвалния животъ. *Цѣлуйте другъ друга лобзаниемъ святымъ* (Рим. 16, 6). Поздравляватъ ви намиращитѣ се съ мене братия. Желая ви, възлюблени и возжелѣннѣйши да сте здрави о Госдѣ.

XXX.

Второ послание на сѣщия.

Кириллъ на възлюбленнитѣ и возжелѣннѣйши пресвитери и диякони и народъ александрийски желае о Господѣ всѣкакво добро.

Когато азъ жадувахъ изново да разговарямъ съ ваше смирение, мене се прѣдсгави случай и врѣме да ви пиша. И тъй (нека ви е извѣстно), съ общитѣ ваши молитви, ние стоимъ въ Ефесъ въ добро здравие и се приближаваме най-сетнѣ до врѣмето на съборътъ. Ние се надѣме, че Христосъ, Спасителътъ на всички, ще покаже своитѣ църкви чисти отъ искривени мисли и ще въстанови православната вѣра въ всичкия блѣсъкъ, тъй щото всички, чисти и непорочни, които я неиз-

мѣнно държатъ, на всѣкъждѣ ще просгиратъ праведнитѣ (си) рѣцѣ за молитва, говорейки съ думитѣ на блаженнаго Давида: *Да исправится молитва моя яко кадило прѣдъ тобою, воздѣяние руку моею жертва вечерняя* (Пс. 140, 2). Лукавия, този неспавающъ звѣрь, обикаля на всѣкъждѣ и устроява примки противъ славата Христова: но никакъ въ нищо не успѣва, защото неговото криводушие остава безъ дѣйствиe и лукавството му нѣма сила. Той прави примки не противъ обикновенъ, не противъ простъ, единъ подобенъ намъ чeловѣкъ, както мислятъ новитѣ учители, а противъ всемогщия Богъ. Затова всѣки, който обича Христа, ще му каже: *жестоко ти естъ противу рожна прати* (Дѣян. 9, 5). Нещастенъ, той самъ себе поразява, и заедно съ своитѣ исчадия ще падне въ погибель. Защото развращающитѣ правото учение на светата църква сж негови съучастници, и не ще избѣгнатъ Божия сждъ. Молете се за насъ, щото Богъ, Спасителтъ на всички да ни повърне въ радостъта за ваша радостъ. Той всичко може и невъзможно за него нѣма рѣшително нищо. Поздравете другъ друга съ свето цѣлование. Намирающитѣ се съ мене братия ви поздравляватъ. Желая ви, възлюбленни и вождедѣлѣтѣйши, да бждете здрави о Господѣ.

XXXI.

Височайша грамота, пратена на святия съборъ чрѣзъ придворния сановникъ Кандидиана, на когото било поръчано и да пази благочинието на съборътъ.

Самодържавнитѣ императори Теодосий и Валентинианъ, побѣдоносни, тържествующи, велики, досто-чтимѣйши, — на святия съборъ.

Ние се много грижиме за всичко общеполезно, но най-много за туй, що се отnosi до благочестието, защото благочестието докарва на хората и другитѣ добрини. Затова, що бѣше потрѣбно, ние ви вече писахме за вашето събрание въ Ефеската митрополия. Но понеже справедливостъта го изисква да се погрижимъ и за благочинието и тишината, потрѣбна на светѣйшия ви съборъ при съвѣщанията, то ние не испуст-

нахме отъ прѣдъ видъ и туй за да би се упазила неговата тишина отъ всѣка страна. Макаръ ние и да сме увѣрени, че вашето благочестие нѣмате нужда въ никаква вънкашна помощъ, за да се досгави миръ и на другитѣ, но горѣщата наша грижа за благочестието ни кара да не прѣнебрѣгнемъ и туй.

За това е заповѣдано на извѣстния придворенъ нашъ савонникъ Кандидияна да дойде при вашия свѣтѣйши съборъ, щото отъ една страна като никакъ не се намѣсва въ ставающето изслѣдвание за догматитѣ (като не принадлежащъ на числото на свѣтѣйшитѣ епископи не е право да се намѣсва въ църковнитѣ дѣла), а отъ друга, както мирянитѣ, тѣй и монаситѣ, и събралитѣ се вече и тия, които ще се събератъ, всѣкакъ да отдалечава отъ самия градъ (защото никакъ ненужнитѣ хора за прѣдстоящото изслѣдвание догматитѣ, не трѣбва да се допускатъ, за да не праватъ смущения, и по такъвъ начинъ да бъркатъ на мирнитѣ постановления на вашата светиня); сѣщо той трѣбва да се грижи и за туй, щото отъ недобри взаимни расположения разномислието да не достигне до голѣми размѣри, а отъ това да не посрѣщне прѣчки разискванieto на свѣтѣйшия ви съборъ, и отъ шумътъ, който би могълъ да произлезе, да не се забави прилѣжното изслѣдвание истината, но всѣки, като изслушва безъ злоба, що се говори, или да възразява или да дава своето мнѣние и по такъвъ начинъ чрѣзъ прѣдложение мнѣнията и рѣшение тѣхното изслѣдвание за истинното учение би се свършило безъ всѣкакво смущение и по общото рѣшение на светиня ви би отимало неоспорвано и на всички угодно утвърждение. А най-много отъ наше величество е заповѣдано на сѣщия Кандидиана да гледа, щото никой да не оставя опрѣдѣленното за разсѣждение мѣсто нито по причина да се завърне въ дома си, нито отъ желание да дойде при наше величество, нито пакъ съ намѣрение да отиде на друго нѣкое мѣсто; сѣщо да не бѣде по ничие искание прѣдложенъ нѣкой другъ църковенъ въпросъ, или да не се яви отъ когото и да било прѣдложение не относяще се до прѣдлежащото

разглеждане святогo учение, прѣди да бѣждѣтъ рѣшени всичкитѣ недоумѣния за въпросния прѣдметъ и що е потрѣбно за издирванието на истината, всичко туй, подиръ точно издирване, ще получи утвърждение прилично на православното богопочтение. Нека знае ваше благочестие и туй, че на наше величество е угодно, щото нито на вашия свети съборъ, нито въ народното тамо сѣдилище да не се обвинява никой за парични работи, или за прѣстѣжления, ако би се случило съ нѣкого такова, но всичкитѣ отъ такъвъ видъ работя да се сбератъ въ великоименития градъ; че знаменития мѣжъ Иринеи отиде заедно съ Несторія, боголюбезнѣйшия епископъ на великоименития градъ, само отъ приятелство къмъ него, но никакъ не е длъженъ да приема участие нито въ работитѣ на светѣйшия вашъ съборъ, нито въ порѣжкитѣ на пратения отъ насъ знаменитъ мѣжъ Кандидіяна.

XXXII.

Посланне на Иванъ антиохийски къмъ Кирилла.

На моя господарь, боголюбезнѣйшия и святѣйши съслужитель Кирилла, Иванъ желае о Господѣ всекакво добро.

Не малко ме наскърбява туй, гдѣто азъ закѣснѣхъ съ малкото тия дни, а пакъ ваша святость вече сте пристигнали въ Ефесъ. Защото любовъта къмъ светиня ти много повече, отколкото самата нужда, ме кара по-скоро да направа пѣтьтъ си. Но, ето, по молитвитѣ на твоята светиня, азъ съмъ вече при вратитѣ, като прѣнесохъ трудността на пѣтьтъ, защото азъ вече се намирамъ въ пѣть тридесетъ дни (толкова е голѣмъ пѣтьтъ), безъ да си дамъ почивка, тѣй щото нѣкои отъ боголюбезнѣйшитѣ епископи въ врѣме на пѣтьтъ серазболѣха, а отъ добитѣцитѣ (ни), много изгинаха отъ бързание въ пѣтьтъ. И тѣй, владико, моли се, да изврѣшиме ние тия петъ-шестъ дена отъ пѣтьтъ ни безъ скърбъ и съ утѣха да пригърнемъ свещавата за насъ и свята твоя глава. Боголюбезнѣйшия господинъ епископъ Иванъ, Павелъ, Макарий поздравляватъ твоята святость. Азъ и намирающитѣ се съ мене безбройно

пяти поздравяваме всичкото твое братство. Бъди здравъ и продължавай да се молишъ за насъ, боголюбивѣйшии и святѣйши владыко“.

Второ отдѣление.¹⁾

Начало на съборътъ.

Дѣяние I.

Въ врѣме на управлението на нашитѣ господаре, винаги августѣйшии Флавий Теодосий — тринадесета година (отъ царуването му) третия на Валетиниана, на 23-й Юний, въ ефеската митрополия, по назначение на боголюбивѣйшитѣ и христолубиви императори, и въ святѣйшата църква, наричана Мария, възсѣднаха боголюбивѣйшитѣ и святѣйши епископи: Кириллъ Александрийски; прѣдставлявшъ сѣщо и Келестина святѣйшия архиепископъ на римската църква.

Ювеналий иерусалимски, Мемнонъ ефески, Флавианъ Филиппийски, прѣдставлявши сѣщо и Руфа, благоговѣйниши солунски епископъ. Теодотъ анкирский, отъ първа Галатия. Фирмъ Кесарийски, отъ първа Каппадокия, Акакий мелитински, изъ Ермения, Иконий гортииски изъ Критъ, Перигенъ коринтски отъ Еллада, Киръ афросидийски, отъ Кария, Валерианъ иконийски, Исихий парийски, Елланинъ родоски, Донатъ никополски, отъ древния Египтъ. Евхарий доракийски, отъ новия Египтъ, Порекъ фармилски, Евдокий соматски, отъ Ликия, Силуанъ херетопски, отъ Фритя, Вериниотъ порзийски, отъ Памфилия, Амфилохий Сидески, отъ Памфилия, Епифаний Кратийски, отъ Опорияда, Григорий карасунтски, отъ полемониски, понтъ, Профимий комански, Паладий амазийски, отъ Хелеспондъ, Сенекимъ кодрски,

¹⁾. Първото отдѣление на съборътъ съставляватъ актитѣ (посланията на епископитѣ и проч.), станали прѣди съборнитѣ съвѣщания, а отъ тукъ се почеватъ самитѣ съвѣщания на съборътъ.

Дилматий козический, Акакий аркеский, Докимаси маронийский отъ Тракия, Иванъ приконниский, Данаилъ Колонийский отъ втора Каппадокия, Романъ рафийский, Павлианъ мануилский, Павелъ антидоиский, Фидъ ионийский, Аканъ сикамазонский, Теодоръ гадарский, Литовъ ливиадский, Ампелай Елуский, Теодоръ аривилский, Петръ паремволский, Иванъ августополский, Санди фенский, Руфинъ тавский, Анисий Тивский, Каллиратъ навактский, Домнъ опуитский, Никий мегарский, Агатоклъ колонийский, Фелискъ аполопский и велиадский, Теодоръ додонский, Кириллъ пилский изъ Херсониса, Андирий херрониский отъ Критъ, Павелъ лампский, Зиновий кносский, Лукрианъ топирийский изъ Тракия, Еввепий максимианополский, Секундианъ ламийский, Дионъ тивский изъ Тессалия, Теодоръ Ехинейский, Маргирий Илестрский, Тома Дорвийский, Атавасий Пароситский, Темистий Пасский, Афтонитъ Ираклюйский, Филитъ Амазонский, Апелай Кивирский, Спудасий Керамский, Архелай Миндский, Фавия Арпаский, Промахий Алиндский, Филипъ Пергамский изъ Азия, Максимъ Кумский, Доротей Мирский, Максимъ Аскский, Апоръ Иппеский, Александръ Аркадпополский, Евтимий Теодохополский, Роджъ Палеополский, Евтрений, Егейски, Афовий Коланский, Несторий Сианский, Ираклеонъ Трамийский, Теодотъ Ниский, Теодоръ Авинитский, Тимотей Вриулский, Теодосий Маставрский, Евт. еритрийски Евсевий Клагомеиский, Евталий Колофонский, Модестъ Анейский, Теодосий приенский, Евсевий Матисийский, Саприкий Пафский отъ Кипръ, Зипонъ Кирийский (Киренский, отъ Кипръ), Ригинъ Константиийский, Евагрий Солеский, Кесарий областенъ епископъ, Тривонианъ аспендский, изъ Пемфилия, Нунехий селгийский, Солопъ Коралийский, Акакий Котевский, Нисий Коривраский, Ноктарий Синейский, Матидпанъ коракийский, Ноктарий спиейский, Евтроний епенский, Таврианъ ливвийский, Евсевий аспоиский, изъ Галатия, Филуменъ кипиский, Астрапитъ, Евсевий ираклийский, изъ Окориада, Паралий андраиский изъ Хелеспонтъ, Силуанъ коратанский, Термогенъ ринокурурский, Евонтий неполенандский,

изъ Вентаполъ, Евсевий пилусийскій, Евлогій тере-
пужидскій, Аделфій охуфейскій, Павелъ флаворийс-
кій, Фиваммонъ катискій, Теопемтъ каваскій, Макарий
метилейскій, Аделфій сасскій, Македоній ксоскій,
Маринъ илиополскій, Митродоръ леонтскій, Макарий
антейскій, Павискъ аполонийскій, Петръ оксиринх-
скій, Стратисій атривитскій, Атанасій паралекскій,
Силуанъ копритидекскій, Иванъ ифестскій, Аристовулъ
тмуйскій, Теона сетритскій, Лампонъ касийскій, Киръ
ахейскій, Попий олвийскій, Самуилъ дистейскій, Зи-
новій вархскій, Зинонъ тивхирскій, Данаилъ дар-
нейскій, Сосипатръ септимианскій, Евсевий нисопол-
скій, Ираклидъ ираклейскій, Хрисаорій атродитскій,
Андрей ермополскій, Савинъ папоскій, Авраамъ остра-
кийскій, Иеракъ афнейскій, Елинъ селскій, Александръ
клеопатридскій, Исакъ тавайскій, Аимонъ вутскій,
Ираклидъ тинейскій, Исакъ елсархийскій, Ироклидъ
тамиатидскій, Теона психоскій, Аммонний панефес-
кскій, Весула, дияконъ картагенскій.

Тогава Петръ, александрийскій пресвитеръ и
първенствующи отъ нотаритѣ, казалъ: „изминали се
само нѣколко дена слѣдъ рѣкоположението на благо-
говѣнѣшия Несторія въ епископъ на св. цариградска-
църква, и нѣкои отъ Цариградъ вече заявили неговитѣ
тълкования, възмутителни за читателитѣ, тъй щото
отъ тукъ произлезнало голѣмо смущение по светитѣ
църкви. Благочестивѣшия и боголюбезнейшия епископъ
александрийскій Кирилъ, като се научилъ за това,
написалъ на достопочитаемия Несторія едно подиръ
друго двѣ послания. пълни съ увѣщания и убѣжде-
ния. Несторій отговорилъ на тѣхъ отрицателно и
злѣ се отнесълъ съ пратеницитѣ. Освѣнъ туй сжщій
благоговѣнѣшии епископъ Кирилъ, като узналъ още,
че и въ Римъ сж пратени отъ Несторія писма и
книги на неговитѣ тълкования, и самъ написалъ на
благочестивѣшия епископъ на Римъ Келестина чрѣзъ
диакона Посидонія, като му далъ такава заповѣдъ:
„ако намѣришъ, че книгитѣ на Несториевитѣ тълко-
вания и писма сж прѣдадени (на Келестина), то прѣ-
дай (му) и моитѣ писма; а ако ли не, то — не ги пре-

давай и ми ги донеси тукъ. Посидоний, като узналъ че тълкуванията и писмата несториеви сж прѣдадени на Келестина, и той отъ себе му прѣдалъ, Кириловитѣ. Святѣйшия епископъ на римската църква Келестинъ напѣсалъ, каквото било потрѣбно, въ най-ясни изречения. Поради това, когато по императорската, боголюбезна воля се е съставилъ тукъ вашия св. съборъ, за дългъ считаме да явимъ, че ние за това имаме на рѣшетѣ си книгитѣ за прѣдставяние на вашата светиня.

Ювевалий, иерусалимский епископъ, казалъ: „да се прочете боголюбезната грамота на благочестивѣйшитѣ и христоролюбиви императори наши, писана до митрополититѣ, и да освѣтли пѣтътъ на почеванитѣ сега работи.

Благоговѣйнѣйшия александрийски пресвитеръ Петръ, като донесълъ грамотата, прочелъ я тѣй: „Самодържавнитѣ императори, Теодосий и Валентинианъ, побѣдоносни, велики, винаги августѣйши, — до епископа Кирила. Състоянието на нашата държава зависи отъ начинътъ на богапочитанието“ и проч.

Фирмъ, епископъ на каппадокийска Кесария, казалъ: боголюбезнѣйшия и святѣйшия епископъ на гр. Ефесъ Мемнонъ да засвидѣтелствува прѣдъ насъ колко дена сж се изминали отъ нашето пристигване.

Мемнонъ, епископъ на града Ефесъ, казалъ: отъ ерохътъ назначенъ въ благочестивата и боголюбезна грамата, сж се изминали шеснадесетъ дена.

Кирилъ, александрийския епископъ, казалъ: светия и великия съборъ е прѣкаралъ доста врѣме да чака дохожданието на боголюбезнѣйшитѣ епископи, пристиганието на които е очаквалъ. Но тѣй като едни отъ епископитѣ се разболѣли, а други и умрели, и врѣме е вече да изпълнимъ назначеното ни дѣло, и за ползата на всичката поднебесна да изслѣдваме учението на вѣрата, то нека се прочетатъ на редъ книжата, относящи се до този прѣдметъ, най-много за това, че чрѣзъ Кандидияна свѣтѣйшия и знаменитий придворенъ сановникъ, е испратена на съборътъ втора грамота отъ боголюбезнѣйшитѣ и христоролюбиви.

императори, която заповѣда да се изслѣдва и изложи учението на вѣрата безъ всѣкакво забавяние.

Теодотъ, анкирския епископъ, казалъ: книжята ще се прочетатъ въ свое врѣме, а сега трѣбва, щото при нашитѣ съвѣщания да присѣдствува и боголюбивѣйшия епископъ Несторий, тъй щото учението на благочестието да се установи съ общо обсъждане и съглашение.

Гермогенъ, епископъ ринокурурский, казалъ: „вчера отъ ваше благочестие ние бѣхме пратени да напомнимъ на благоговѣйнишия Нестория, че той е длъженъ да засѣдава заедно съ васъ въ този Св. Съборъ, и — ние бѣхме при него съ припомняние за това. Но той рѣшително каза: ще видя и ако ми е нужно да отида, ще дойда.“

Атанасій, паралский епископъ, казалъ: „ваше благочестие ни прати вчера да съобщимъ на благоговѣйнишия Нестория, че той е длъженъ да засѣдава заедно съ васъ на този св. съборъ. Като дойдохме при него, ние му доложихме за това. Но той здравата каза: ще видя, и ако е на мене потрѣбно да отида, ще дойда“.

Петръ, паремволский епископъ, казалъ: „вчера ние бѣхме пратени отъ ваше благочестие при благоговѣйнишия епископъ Нестория да му напомнимъ, че св. съборъ днесъ ще има засѣдание. Той въ отговоръ на това каза: ще видя, ако ще ми бѣде нужно да отида ще дойда. Туй ние напомнимъ и на намиращитѣ се при него благоговѣйши и боголюбивѣйши епископи, които на брой бѣха шесть или седемъ души. Тѣ сжщо казаха: ще видиме, и ако намѣриме за нужно, утрѣ ще дойдемъ“.

Павелъ, ламскій епископъ, казалъ: светия и блаженъ вашъ съборъ ни порѣча да отидеме при благоговѣйнишия Несторий и да му явимъ, той да дойде днесъ на светия и блаженъ вашъ съборъ. Заедно съ светитѣ братия, които вече казаха за това, отидохъ и азъ да го извѣстявамъ, щото той да дойде днесъ на светия вашъ съборъ за съвмѣстно засѣдание, а той каза: ако намѣра за нужно, то въ свое врѣме

ще дойда. И не само нему нии явявахме, но и на нѣкои благоговѣйнѣйшии епископи, намиращи се съ него. А съ него имаше шесть или седемъ епископи. Флавианъ, филиппийский епископъ, казалъ: нека нѣкои отъ благоговѣйнѣйшитѣ епископи отидатъ и изново напомнятъ на Нестория, щото той да дойде за засѣдание съ светия съборъ.

И отъ светия съборъ били испратени: Теодулъ епископъ на палестинска Елуза, Андирий, епископъ на критский Херронисъ, Теопемтъ, епископъ на египетский Равасъ, и Епафродитъ, чтецъ и нотариий на благоговѣйнѣйшия Елланика, епископъ родоский. Тѣ имали отъ св. съборъ и прѣдписание до самага благоговѣйнѣйшаго епископа Нестория съ такова съдържание: „Твое благочестие, вчера отъ благочестивѣйшитѣ и боголюбивѣйши епископи извѣстенъ за туй, щото да дойдешъ на св. съборъ, станалъ днесъ въ светата и съборна църква, нетрѣбваше да отбѣгвашъ отъ това. Но тѣй като светиня ти и сега нѣма на събранныя вечъ св. съборъ, то чрѣзъ благоговѣйнѣйшитѣ и боголюбивѣйши епископи, Теопемта, Теодула и Андирія, и чрѣзъ чтецѣтъ и нотариа на родоския Епафродитъ, ние по нужда изново те убѣждаваме да дойдешъ и да не се отклонявашъ отъ дѣлото, наймного за това, че благочестивѣйшитѣ и боголюбивѣйши императори сж ни заповѣдали, като оставиме всичко, да се заловимъ съ утвърждението на вѣрата“.

И когато се тѣ върнали, Петръ, александрийский пресвитеръ и първенствующий отъ нотаритѣ, казалъ: тѣй като пратенитѣ отъ св. съборъ благоговѣйнѣйши и боголюбивѣйши епископи сж пристигнали, то ние желаеме, щото тѣ да яватъ какъвъ отговоръ сж получили.

Теопемтъ, кавиский епископъ, казалъ: като бѣхме пратени отъ св. и великий съборъ при благоговѣйнѣйшия Нестория, ние отидохме въ кжщата му и, като видохме множество войници въоръжени, ние молихме да ни пустнатъ при него. Но тѣ ни спираха, казвайки: той почива и спи, и намъ е заповѣдано да не допускаме никого при него. А когато ние казахме

че ние неможеме да си отидеме, безъ да получимъ отговоръ, защото св. съборъ е испратилъ до него прѣдписаніе, съ което му заповѣдва да се яви на заседание заедно съ другитѣ; тогава излѣзнаха неговитѣ клирици и ни дадоха сжщо такъвъ отговоръ, какъвто и войницитѣ. Ние продължавахме да ги молимъ, както и войницитѣ за да получимъ отговоръ. Тогава трибунътъ Флорентій, съпровождавшъ Кандиана, знатния придворенъ сановникъ, прѣдложи ни да почакаме, като да имаше намѣрение да ни донесе отговоръ. И ние чакахме. Но сѣгнѣ като излѣзе съ неговитѣ клирици, каза ни: азъ не можахъ да го (Нестория видя, но той заповѣдалъ да се каже на ваше благочестие, че когато се събератъ всичкитѣ епископи, тогава и ние ще излеземъ при тѣхъ. Тогава ние помолихме Флорентія, всичкитѣ, намиращи се, тукъ войници и клирици на Нестория, да бждѣтъ свидѣтели и си отидохме.

Теодулъ, епископъ елуский казалъ: и азъ това сжщето чухъ и сжщото казвамъ.

Андрій, епископъ на критскій херронисъ, казалъ: по осрѣдѣлението на светия и блаженный съборъ и азъ бѣхъ тамо, и сжщото сжмъ говорилъ и слушалъ, което безъ испусканіе казаха бившитѣ съ мене благочестивѣйши епископи.

Флавианъ, филиппійскій епископъ, казалъ: тѣй като нетрѣбва да се отпуска нищо отъ църковния редъ и между тѣмъ боголюбивѣйшии Несторій, безъ да гледа на двукратното му напомняние вчера и днесъ, явно е противи се, то потрѣбно е изново да му напомнимъ съ трѣто прѣдоисаніе именно, благочестивѣйшитѣ съслужители, Анисій, епископъ ноивскій изъ Еллада и Домнъ, епископъ отъ сжщата Еллада, Иванъ, епископъ на Ифестъ авгистамниский, и Данаилъ епископъ дорнейскій изъ Ливія, — нека отидатъ при Нестория и трѣти нѣтъ да му напомнятъ. И тѣ отишли съ Анисія, съ нотарія и съ чтецѣтъ на каппадокійскій епископъ Фирмъ, имайки при себе прѣдписаніе съ такова съдържаніе:

Слѣдва.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

МАРТЪ

Редантори-Издатели:

Игнатий Рилский, Иоакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибъгваме до хитрости и не прѣначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чловѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣкланяйте се подъ чуждин яремъ съ невѣрнитъ, защото праведносгѣта какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ

1898.



За религията и откровението.

(Продължение отъ II книж.)

Такива сж били, напр., Нютонъ, Кеплеръ, Линей и др. естествоиспитатели ¹⁾. А изобщо не може да си не спомнимъ по този поводъ въ най-висока степенъ справедливото забѣлзване на английскій философъ Бакона веруламски: *cehes gustus in philosophia movere fortasse ah atheigmum, sed peensores haustus ad religionem reducere* (de augmscientiarum, lib i), т. е. че само слабото и повърхностно занимание съ науката може да ни води къмъ безбожието, а по пълното и по основателното ни привожда къмъ религията.

§ 12. д) *Теантропический възгледъ върху религията на Фейербаха.* († 1872 г.) Фейербахъ е искавалъ *теантропическия* възгледъ върху религията, споредъ който тя не е нищо друго, освѣнъ самоизлъгване на челоуѣка, който се покланя самъ на себе си, на своето собствено сжщество. Въ религията челоуѣкъ олицетворява и си противопоставя своето собствено сжщество и се туря къмъ него въ различни отношения, каго къмъ външенъ, реаленъ прѣдметъ: по този начинъ той самъ на себе си се моли, самъ на себе си се покланя, принася жъртви; нъ въ сжщото врѣме

¹⁾ За Нютона е извѣстно, че той непроизнасялъ името Божие, безъ да свади шапката отъ главата си. Резултатътъ отъ великитъ негови открития е искаванъ въ забѣлежителния надписъ на гробницата, му: „той прослави въ своята философия величието на всемогъщия Богъ, а съ живота си прѣдставлявалъ евангелската простота“. Кеплеръ своето съчинение за хармонията на мирoветъ завършва съ тѣзи думи: „Благодарѣхъ Ти, Създателю и Боже мой, че Ти ми си подарилъ тая радостъ за творението Твое, това въсхищение отъ дѣлата на ржцѣтъ Твои. Азъ открихъ на хората величието на дѣлата Твои, до колкото е могълъ мойтъ ограниченъ духъ да постигне Твоята бесконечность. Ако азъ съмъ казалъ нѣщо-си недостойно за Тебе, то ме прости милостиво“. Линей въ своето съчинение *Systema naturae* така сжщо исповѣдва величието и прѣмъдростта на Бога — Творца и Владиката на вселенната („Прав. Со- бес.“ 1771 г., ч. 2, стр. 273—79).

той е увѣренъ, че прави всичко това не на себе си, а на особено нѣкакво сѣщество, което се намѣрва вънъ и по високо отъ него, — на Бога.

А какво побуждава чловѣка да поставя своето сѣщество вънъ отъ себе си и послѣ да се отнася къмъ него, като къмъ нѣщо-си вънкашно и по-високо отъ него? — Себелюбието на чловѣка! Отговаря Фейербахъ. Опитътъ показва, че всѣка изобщо религия има практически цѣли, въ всѣка религия чловѣкъ е убѣденъ, че Божеството се грижи за него, вниква въ неговитѣ нужди, удовлетворява неговитѣ потребности; въ религията винаги и всѣкъждѣ първиятъ въпросъ за чловѣка състои въ това, какво трѣбва да прави, за да се спаси, да достигне щастие, да получи вѣчно блаженство. По този начинъ всѣко религиозно стремление по свѣто сѣщество е себелюбиво, и всѣка религия има за основно начало и главенъ свой мотивъ себелюбието. На помощъ на себелюбието въ изработването на религията се явява фантазията. Тя прѣвърща вътрѣшнитѣ желания и тайни стремления на чловѣка въ живи сѣщества, дава имъ физиономия, животъ, предметна реалностъ. Недоволний отъ горчивата дѣйствителностъ, чловѣкъ би искалъ да има по добра наредба на нѣщата, отколкото е тая, която той вижда и знае: фантазията дохожда на помощъ на това желание и създава идеалитѣ на тази по-добра наредба: създава небе и горенъ духовенъ миръ. Споредъ естествения самолюбие, или отъ любовта къмъ живота, на чловѣка никога не би се искало да умира: фантазията, като не е въ състояние да се расправи съ факгтъ на всеобщата смъртностъ, затова обѣщава на чловѣка безсмъртие задъ гробътъ. Недоволно е нашето сърдце отъ чловѣчеството, което го заобикаля и то би желало да види около себе си хора въ всичко съвършени, — и фантазията създава такива съвършени хора, които нарича богове, и увѣрява, че тѣ живѣятъ нѣкъждѣ си тамъ, въ другъ свѣтъ. А за да бждѣтъ тѣзи хора или Богове колкото е възможно по-добри и по-съвър-

шенни, фантазията имъ приписва всичко, което само намѣрва най-добро въ човѣка, приписва имъ всичко това въ най-пълна мѣрка и въ най-висока степенъ: така фантазията е прѣнесла върху Бъжеството съ увеличаванне въ бескрайна степенъ — мъдростъ, могъщество, любовъ, справедливостъ и други такива качества. Тѣ съставляватъ отъ себе си въ религиите тѣй наричанитѣ свойства Божии, нѣ въ сжщностъ не сж нищо друго, освѣнъ идеализирани свойства на самия човѣкъ. По този начинъ себелюбието и фантазията създаватъ и всичкото съдържание на религията, която въ своята сжщностъ не е нищо друго, освѣнъ идеализация на нашето собствено *азъ*, затова се и видоизмѣнява съ измѣняването понятията на човѣка за своето съвършенство. „Съдържанието и прѣдмета на религията“ винаги и всѣкждѣ „е напълно човѣчески; божествената мъдростъ е човѣческа мъдростъ; тайната на богословието е антропологията, а тайната на абсолютния духъ е тѣй наречений *конеченъ, собективенъ духъ*“.

Какво да се каже за това учение на Фейербаха за религията? Прѣди всичко да забѣлѣжимъ, че да се счита религията, това всемирно историческо явление, не отдѣлното и най-скжпото съкровище на човѣчеството за празна илюзия ще рече да признаемъ цѣлия човѣчески родъ за умопобърканъ. А какъ, наистина, ако не умопобъркване трѣбва да се нарича онуй състояние на душата, когато човѣкъ счита образитѣ, създадени отъ собствената му фантазия, за дѣйствително сжществуващи прѣдмети и постоянно ги вплита въ всичкитѣ отношения на своя животъ? и безъ да се гледа на измѣрваната съ хиляди години своя възраст човѣчеството не е придобило до сега разумъ и умствено здравье даже до толкова, щото да се разубѣди въ дѣйствителността на мечтанията на своята поврѣдена фантазия! Може ли подиръ това да си прѣдставимъ по малко уважение къмъ човѣчеството, къмъ човѣческия разумъ и историята, може ли по-ядовито да се надсмѣе човѣкъ надъ тѣхъ?

По-нататкъ, казва Фейербахъ, религията е плодъ на себелюбието. Нѣ на кого не е извѣстно, че рели-

гията, даже въ нискитѣ и груби свои форми, виваги е изисквала и изисква отъ чловѣка, повече или по-малко, отричане отъ чувствителността, властъ надъ страститѣ, пожъртуване на своето себелюбиво азъ въ полза на обязанноститѣ и изискванията, които се налагатъ отъ името на върховното сжщество? Колкото е по-висока и по-свършенна религията, толкова е по-рѣшително въ неж това изискване — изискване на самообуздаване, на самоотвържение, на самоотричане въ името на виспитѣ религиозни интереси. Въ древнитѣ религии, въ языческата и иудейската, чловѣкътъ се задължавалъ да принася въ жъртва на божеството най-добритѣ и най-цѣннитѣ нѣща отъ своята собственостъ, — задължавалъ се да сдържа и да ограничава нѣкои свои естествени потрѣбности, да подхвърля себе си на извѣстни лишения, за да угоди на Бога. Христианството, което е най-висока и най-свършенна религия, изисква вече не само вънкашни и вещественни жертви и подвизи, нъ пълно самоотричане, заповѣдва да се откажемъ отъ себе си, да намразимъ и да погубимъ своето грѣховно себелюбиво азъ, за да намѣримъ истинния животъ и блаженство въ Бога. А може ли да се допусне, че всичкитѣ тѣзи правила и изисквания, насочени противъ самолюбието, сж плодъ на самолюбието? Фейербахъ, дѣйствително, така и мисли. Нали всичкитѣ тѣзи изисквания за жъртва на Бога, — казва той, — всичкитѣ тѣзи правила на самоотвержението и на самоотричането се мотивиржтъ само отъ желанието да бждемъ спасени; чловѣкъ мисли и иска да удовлетвори съ това своето стремление къмъ блаженството; ще рече, и въ самоотвержението той има прѣдъ очи именно себе си и своето благо, и повече никого и нищо, а това е именно и самолюбие. Нъ ако грижанието на чловѣка за себе си и за своето спасение, или вроденото на чловѣка стремление къмъ щастие и блаженство се счита за самолюбие, то за такова самолюбие трѣбва да се счита и това, когато чловѣкъ ѣде, пие, спи, расхожда се и т. н. Та и всичко друго безъ изключение, каквото и да прави чловѣкъ, отъ тая фей-

ербахова гледна точка ще бжде самолюбие, затова, че въ всичкитѣ свои дѣйствия и стремления, като се започне отъ чисто физиологическитѣ и се достигне до най-високо нравственнитѣ, чловѣкъ всѣкога излиза изъ самото себе си и никога не може да се откъсне отъ своето азъ, отъ своята личностъ. А ако здравия чловѣчески разумъ не позволява всичкитѣ чловѣчески стремления и дѣйствия да се считатъ плодъ на самалюбието, то не може да се допустне за плодъ на самолюбieto и стремлението на чловѣка къмъ блаженство и дѣйствията, насочени къмъ достиганieto на това стремление. Ако чловѣкъ се стреми къмъ цѣльта, за която е повиканъ въ битие, ако той се старае да развие и да усъвършенствува себе си съобразно съ своето високо призвание и назначение, то това още не ще рече, че той е самолюбивъ. Въ такъвъ случай, самоотвержението, макаръ и да се прѣдписва въ религиитѣ и да се приема отъ чловѣка, за да може да достигне чрѣзъ него вѣчното блаженство, не може да бжде признато като плодъ на самолюбieto. А ако е така то и религията, която прѣдписва самоотвержението, не е плодъ на егоизма (самолубие).

Има още една чърта въ всичкитѣ религии, която още по-нагледно показва, че тѣ не могатъ да бждатъ признати като плодъ на самолюбieto. Въ всичкитѣ религии има учение не само за вѣчно блаженство, нъ и за вѣчни мъчения, — и божеството се прѣдставлява въ тѣхъ не само като раздавачъ на награди, нъ и като наказвачъ на чловѣка. Гръцко-Римската митология, напр., е проповѣдвала не само за емпирея, гдѣто ще блаженствуватъ душитѣ на праведнитѣ, нъ и за тартара, гдѣто ще се мъчатъ душитѣ на грѣшницитѣ. Това учение за тартара, ада и изобщо за наказанията въ загробний животъ е право-противно на себелюбивитѣ надежди на чловѣка. А какъ подиръ това ще считаме това учение за произведение на самолюбieto?

Друго основание на религията Фейербахъ признава чловѣческата фантазия, която ужъ подъ влиянието на самолюбieto създава висшия миръ, небето и боговетѣ. Нъ, като обръща внимание на основното по-

няние на всичкитѣ религии, т. е., на понятието за Бога, не е трудно за чловѣка да забѣлѣжи, че това понятие е много по-високо отъ всичко туй, което би могла да изнамери най-смѣлата фантазия. Като приписва на фантазията творчество, психологията при всичко това не допуска, щото фантазията да може да измисля *самитѣ елементарни чѣрти* на своитѣ произведения. Тя заема материалитѣ за своитѣ произведения изъ областта на дѣйствителния миръ и само своеобразно се распореща съ тѣхъ, като ту твърдѣ много увеличава, ту твърдѣ много намалява сразитѣ на дѣйствителния миръ, ту ги прѣкроява въ такива сглобявания, каквито въ дѣйствителността нѣма; нѣ нѣщо такова, което може да се нарече въ собственъ смисълъ на думата *ново* или *което не го е имало* тя никога не създава. А въ понятието за Бога ние срѣщаме такива чѣрти, които не могатъ да се образуватъ отъ никакви прѣкроявания на дѣйствителнитѣ образи и явления на видимия миръ; такава е, напр., идеата на абсолютния духъ, на само-сщцото сщщество; такива сж напр. понятията за първата причина на всичко, на бескрайността, на вѣчността и т. н. Най-смѣлата фантазия, колкото и да расширява границитѣ на чловѣческата природа, не би могла да изнамери ония абсолютни признаци, които се приписватъ отъ чловѣка на най-високото сщщество, нито да образува понятието затова сщщество. Ще рече, источникътъ на това понятие никакъ не е въ фантазията.

Сжщата фантазия, която измисля боговетѣ или Бога, му приписва послѣ всичитѣ чловѣчески свойства, като прѣнася върху него до колкото е възможно въ увеличени размѣри всичко, каквото намири по-добро въ чловѣка, и по такъвзи начинъ излиза, че тайната на всичкото богословие е антропологията. Нѣ 1) ако би това било така въ сщцностъ, то антропоморфизма щѣше да бѣде единственна форма на всичкитѣ религии, каквито само нѣкога-си сж сщществували на свѣта. А напротивъ ние знаемъ, че религията е имала не само формата на антропоморфизма. На най-нискитѣ степени на религиитѣ Божеството се е почитало ту подъ видъ

на неодушевени прѣдмети въ природата (фетишизмъ), ту подъ видъ на животни (зоолатрия), ту подъ видъ на небесни свѣтила (сабеизмъ) и др. т. 2) Въ най-антропоморфическитѣ религии, каквато е, напр., древнегръцката религия, чловѣкъ не е търсилъ и никакъ не е чувствувалъ самъ себе си, а сжщество по-високо отъ себе си, върховно, абсолютно. Поради това само чловѣкъ отличавалъ винаги идеалнитѣ хора отъ боговетѣ. Идеалнитѣ хора се явявали въ народнитѣ сказания подъ имената на герои, на мъдреци и юнаци, нъ народътъ никога не ги отождествявалъ съ бесмъртнитѣ богове, като турялъ винаги послѣднитѣ на такава висота, която оставала недосѣгаема за първитѣ. 3) Най-подиръ, ако чловѣкътъ въ религията е ималъ работа само самъ съ себе си, да е идеализировалъ своето собствено азъ; то, като достигне свойтъ идеалъ въ религията на антропоморфизма, той на това и би се спрѣлъ, или пъкъ, като съзнае своето самоизмавание и безрасждното самообожение, напусналъ би всѣка въобще религия. Нъ въ дѣйствителностъ ние съвсѣмъ не виждаме това. Древнитѣ гръци не сж спрѣли за винаги на своята антропоморфическа религия, и гръцкитѣ мислители, като съзнали безрасждността на антропоморфизма, не унищожили религията съвсѣмъ, а почнали само да ѝ очистяватъ, и усвършенствуватъ, като се мъчили да познажтъ Божеството при помощта на чиститѣ понятия на разума. Всичко това показва, че чловѣкътъ е търсилъ, честовалъ въ всичкитѣ религии съвсѣмъ не самъ себе си, а най-високото сжщество — Бога и че тайната на богословието никакъ не е антропология.

Въ заключение върху разгледването на фейербаховата теория и върху всичкитѣ изобщо разгледани по горѣ психологически възгледи ще отбѣлѣжимъ още слѣдующето: Религиознитѣ идеали, като се отличаватъ отъ всичкитѣ други идеали чловѣчески по своето съдържание, отличаватъ се отъ тѣхъ и по своето значение за живота и за дѣятелността на чловѣка, и самъ чловѣкъ всѣкога е правилъ разлика между еднитѣ и другитѣ идеали. Така на своитѣ собствени идеали,

напр., идеалътъ на искуството, чловѣкътъ никога не приписвалъ тая обязательна силата, каквато всѣкога сѣ имали и иматъ за него религиознитѣ идеали, които управляватъ отъ себе си посоката на живота му; не приписвалъ той на своитѣ собствени идеални създания и обективно значение или дѣйствително битие, тогава когато религиознитѣ идеали сѣ били за него авторитетъ, въ битието и въ сила на който е вървалъ, като въ нѣщо неизмѣнно. А отъ тукъ слѣдва, че идеалитѣ собствено — чловѣческитѣ никогашъ не сѣ могли и не могатъ да служатъ за источникъ на това блаженство, каквото търси чловѣкъ въ религията. Въобще съ отрицанието дѣйствителността на високия религиозенъ идеалъ и съ признанието на това, че такъвъ идеалъ за чловѣка служи пакъ той самъ, чловѣкъ се явява най жалко сѣщество на свѣта: духовно-нравствения неговъ животъ се явява съвършено непонятенъ, суетенъ и бесцѣленъ (срав. § 2, 1).

§ 13. *Взгледъ на Библията за произхождението и за сжщността на религията, като възгледъ единствено истиненъ и съвършенъ: религията е сжжъ на Бога съ чловѣка.* Въ своето много вѣковно просѣществувание историята на чловѣческата мисль, както ние знаемъ, прѣдставлява ни много опитвания върху началата на естественното знание да рѣши въпроса за религията, — какво нѣщо е тя, откъдѣ е тя и какъвъ е смисълътъ и нейното значение. Нъ всичкитѣ тѣзи опитвания, даже най-новитѣ и най-много сериознитѣ (виж. §§ 5—12), не могатъ да постигнатъ своята цѣль, не даватъ правилно рѣшение на въпроса за сжщността и произхождението на религията. Не успѣхътъ на всичкитѣ тѣзи опитвания, помежду другитѣ причини, зависи много отъ самата природа на естественното наше познание. Отъ него сѣ скрити изрвоначалнитѣ причини на всичкитѣ въобще явления и въ нравствения миръ така сжщо, както и въ физическия. Още повече това трѣбва да кажемъ за такова изключително явление, каквото е произхождението на религиозната идея въ чловѣка. Живота на тая идея е скрита въ най-тайнитѣ дълбочини на чловѣческия духъ, къдѣто не достига не само философското умозрѣние, нъ и най-остро, проникателно вътрѣшно чувство. И нашето непосредствено самосъзнание въсприма само разнообразнитѣ признаци или проявления на тая идея, които подъ дѣйствието на разнообразни причини иейлувватъ, така да кажемъ, върху повърхността на душата.

Както въ много други случаи, и въ този случай на помощъ на естественното наше познание дохожда Божественното отгро-

вение, което дава ясенъ, простъ и въ сѣщото врѣме дълбокъ и единственъ истиненъ отговоръ на въпросътъ за произхождението и сѣщността на религията.

Макаръ въ св. Писание, се едно, както и въ учението на църквата, да нѣма подробно развита. научна теория по въпросътъ за произхождението и сѣщността на религията, при всичко това тука (и само тукъ) ние можемъ да намѣримъ твърди основн за разрѣшението най главнитѣ страни на тоя въпросъ. Така по въпросътъ за произхождението на религията въ Божественното откровение ясно се исказва тая истина, че религията има вътрѣшно и външно или, казано на наученъ езикъ, субективно и обективно основание. Въ Библията не се употрѣбляватъ тѣзи термини; нѣ мисълта, която имъ отговаря, е несъмнѣнно мисль библейска. Тя е искавана още въ първитѣ страници на священното Писание, именно въ повѣствованието за сътворението на чловѣка и неговия райски животъ. Споредъ духовната своя страна чловѣкътъ, разказва Библията, е сътворенъ отъ Бога по Неговия образъ и подобие (Бит. 1, 23 – 25). Богоподобieto на чловѣческия духъ и е тая дълбока основа и почва, на която естествено възниква и се развива религиозния животъ както на отдѣлния чловѣкъ, така и на цѣлото чловѣчество. *Родъ убо суще Божій* (Дѣян. XVII, 28), въ своето лице като носи, тѣй да кажемъ, отражение на лицето Божие, чловѣкъ естествено по самата своя богоподобна природа се явява прѣдрасположенъ къмъ религията, отъ самото начало на битието свое носи въ себе си сѣме или зародишъ отъ религията. Инакъ: силата и свойствата на духовната природа на чловѣка, като на сѣщество богоподобно, сж такива, че чувството за Божеството, Неговата близость къмъ насъ, мисълта за Него, стремлението къмъ Него, жаждата за съединението (общението) съ Него се явяватъ и се развиватъ въ нашата душа, тѣй да кажемъ генетически, т. е. съ такава сѣщо естественность и необходимость, съ каквата, напр., отъ едно или отъ друго цвѣтово сѣме се развиватъ при благоприятни условия извѣстенъ видъ цвѣтове. По такъвъ начинъ, когато въ Библията

се говори за създаването на човѣка по образъ Божий, то съ това ясно се указва на туй, че за религията е положено отъ Самия Творецъ твърдо основание въ вътрѣшното сѣщество на човѣка, въ Богоподобие то му; при което субективного основание на религията се поставя отъ св. Писание, очевидно не само въ една каквато да било духовна сила или способностъ на човѣка, нѣ въ цѣлостта на богоподобната духовно—нравствена природа на човѣка, заради това, че, това което се означава въ Библията съ думата „Образъ Божій“ указва не на отдѣлна нѣкаква си способностъ или сила въ нашата душа нѣ на общото свойство на всичката духовно-нравствена природа на човѣка. Отъ друга страна, когато въ св. Писание се изважда на лице, че първъ ръководителъ на сътворенигѣ хора и първъ възбудителъ на тѣхнитѣ духовни способности е билъ Самъ Творецъ, то съ това пакъ толкова ясно то указва на туй, че религията има задъ себе си и вънкашно или обективно основание — въ свѣрхъестественното въздѣйствие на Бога върху човѣка (срав. § 20). Въ свѣрска съ изложения библейски възгледъ за происхождението на религията, по своята сѣщность тя се прѣдставлява въ свещ. Писание като *живъ, съзнателенъ и свободенъ съязъ между Бога и човѣка, — съязъ богочовѣчески, въ който необходимо се прѣдполага снисхождението на Бога къмъ човѣка и възвишението на човѣка къмъ Бога*. Такова понятие за религията дава намъ словото Божие, когато първобитната религия изобразява именно съязъ на Бога съ човѣка и на право говори за врѣмето до паданieto на човѣка, че *Господь заветъ вѣчный постави съ ними (съ първитѣ хора) и судьбы своя показа имъ*, — когато разказва за заветъ на Бога съ падналитѣ праотци, съ Авраама (Быт. XVII, 1, 6 и др.), съ Моисея (Исх. XXXIV, 27), когато, най-подиръ, и новозавѣтната религия изобразява отново като съязъ на Бога съ човѣка и на право го нарича заветъ (Евр. VIII, 6) Библейски възгледъ за происхождението и сѣщността на религията е възгледъ единствено истиненъ и свѣршенъ. Самоостоятелността на религията въ реда на другитѣ про-

явления на нашия духъ, нейната първоначалност, всеобщност, неискореняемост. безъ да се гледа на най-грубата дивостъ на хората въ необразованнитѣ страни и на ожесточеното противодѣйствие противъ неѣ отъ страна на антирелигиознитѣ хора въ просвѣтенитѣ страни, най-подиръ, нейното могъществено, животворно влияние върху живота на хората. — всичкитѣ тѣзи свойства на религията отъ библейска гледна точка се явяватъ напълно естествени, понятни и лесно-обесними. — (което и трѣбва да служи за бѣлгъ на нейната истинностъ). Второ, съ истинността на библейския възгледъ за сжщността и происхождението на религията по косвенъ начинъ се доказва несъстоятелността на всички други теории по сжщия този въпросъ, когато тѣ или съвсѣмъ изоставятъ, което да било отъ двѣтѣ необходими нейни основания (субективното, или обективното), или ги разбиратъ, а наедно съ сжщността на религията ги разбиратъ по-друго-яче до нѣкъдѣ, отколкото ги разбира библейския възгледъ. Всичкитѣ тѣзи теории намъ (вече) сж извѣстни. Отъ тѣхна гледна точка дѣйствително ставатъ съвсѣмъ необесними, както само възникновение на религията, нейното развитие (виж. § § 85, 86), тъй и самостоятелността на религията, и всеобщостта, и нейното всемирно историческо значение (виж. § § 5—11). Най-подиръ, трето, истинността на библейския възгледъ върху религията, като на Бога съ чловѣка, открива се отъ това, че въ историята, безъ да се гледа на голѣмото нейно искривяване, религията винаги и на всѣкъдѣ се прѣдставлява именно като съжъзъ на Божеството съ чловѣка, макаръ понѣкога и въ груба форма*).

(Слѣдва)

*) Отъ многото и различни производства на думата-религия филологически за възможни се признаватъ само двѣ: Цицероновото и Лактантиевото. Цицеронъ произвеждалъ тая дума отъ *re-legere* — изоставямъ на страна, оставямъ за особено упо-трѣбление, въ прѣносенъ смисълъ — да се отнасяме къмъ нѣщо съ особено внимание и почитание. Поради това, религията у Цицерона се опрѣдѣля, като благоговѣние прѣдъ нѣщо-си таинствено, божествено, като изпълнено съ страхъ на богопочита-

Критически разборъ на римско-католическото учение за „непорочното зачатие на Прѣсвета Дѣва Мария“.

(Продължение отъ II книжка).

Като най силно доказателство въ полза на непорочното зачатие на Богоматерь римскитѣ богослови искатъ да видятъ въ думитѣ на Св. Апостолъ Павелъ; „Таковъ намъ подобаше архіерей“ прѣподобенъ, незлобивъ и безкверенъ, *отлученъ отъ грѣшникъ* и више небесъ бивий (Евр. 7, 26). Думитѣ „отлученъ отъ грѣшникъ“ католицитѣ обясняватъ въ такъвъ смисълъ че б. Христосъ не е ималъ никаква органическа или родствена свърска съ грѣшниците. Слѣдователно, ако Прѣсвѣтая Дѣва е Негова Майка, то естествено е, да се прѣположи, че Тя не е била грѣшница, и не е

ние. Лактанция произвожда думата—религия отъ religare—свързвамъ съединявамъ и съгласно съ това производство опрѣдѣля религията, като съжъзъ на чловѣка съ Бога. По такъвъ начинъ самото название на религията указва на нейната сжщностъ, особено споредъ послѣдното словопроизводство негово. Въ свещен. Писание, ссвѣнъ собственото название—съжъзъ на Бога съ чловѣка—религията често се нарича така сжщо вѣра. Това название на религията указва отличителното свойство на религиозния съжъзъ, споредъ, който послѣдний необходимо прѣдполага, отъ една страна, откровение отъ Бога на чловѣка и вѣрностъ или истинностъ Божия (Рим. III, 3), отъ друга страна—вѣрата на чловѣка, която той може и трѣбва да усвои за себе си отъ откровението Божие и чрѣзъ това да остава вѣренъ на Бога. А поради туй и св. Отци и учители на църквата по-често отъ вѣчно наричатъ този завѣтъ въ своитѣ писания вѣра. И въ нашата православна въ България църква отъ най старо врѣме и до сега думата—вѣра била най-употрѣбителна и общопонятно название на този завѣтъ.

подлѣжала на първородния грѣхъ, значи тя е зачата непорочно. Нѣ да се придава такъвъ смисълъ на думитѣ на Апостола, ще бѣде съвършено произволно. Отъ контекста на рѣчта, нищо подобно не се вижда, напротивъ, даже, самия ходъ на рѣчта дава ни право да разберемъ, че тукъ цѣлия 26-й стихъ на 7-ма глава отъ посланието на Апостолъ Павелъ, къмъ еврейцитѣ съдържа една и същата мисълъ, а именно, че Исусъ Христосъ е билъ чуждъ отъ всѣкакъвъ грѣхъ, който грѣхъ не е свойственъ на Неговата Природа. Или пакъ, по тълкованието на други — че Онъ „више небесъ“ е раскъсалъ всѣкаква свръска съ грѣшниците и е сѣдналъ „отдѣснюю Прѣстола Божия съ светитѣ ангели и други угодници Бижий. Слѣдователно думитѣ: „отлъченъ отъ грѣшникъ“ съдържа сжщата мисълъ, каквато и думитѣ: „прѣподобенъ, незлобивъ“ и никакъ не могатъ да се отнесжтъ къмъ непорочното значение на Св. Дѣва Мария.

Като не намиратъ въ Св. Писание прочна опора на своя си догматъ римскитѣ богослови се обръщатъ и къмъ Св. Отци и Учители на църквата и въ тѣхнитѣ творения се старажтъ да намѣржтъ основания на своя новоизмисленъ догматъ, но пакъ напрасно. Дѣйствително, у нѣкой отъ Отцитѣ и Учителитѣ на църквата се срѣщатъ такива выражения, които повидимому говорятъ въ полза на латинитѣ. Така, напр., у св. Амвросия Медиоланский се срѣща слѣдующето мѣсто: „благоволи приятъ меня Боже, не отъ Сарри, но отъ нескверной Дѣви Марий, която по твоята благодать е станала чужда отъ всѣки грѣхъ“ (тълкование на 78 псаломъ). А Оригенъ е писалъ: „до Мария не се е приближило съблазнителното дихание на земята“. Но относително първото мѣсто трѣбва да се забѣлѣжи, че то поскоро говори противъ латинитѣ, отколкото за тѣхна полза. Защото ако Прѣсвета Дѣва по благодать Божия е станала чужда отъ грѣха, то естествено е да се прѣдположи, че тя по рано е била причастна Нему (на грѣха) до когато благодатьта Божия не я осѣнила и нея освободила отъ него. А относително второто мѣсто, очевидно е че то говори, не

за непорочното зачатие на Св. Дѣва Мария, а за І. Христа, когато Тя го е зачала безъ да прѣтърпи соблазънъ на земята или плътска похоть т. е. безсѣмено. Нанослѣдъкъ римскитѣ богослови, като чувствуватъ, несъстоятелността на своя догматъ на основание Св. Писание и творенията на Св. Отци и учители на църквата, се обърцатъ и къмъ разума и въ разни разсѣдъчни доводи и съображения искатъ да намѣрятъ потвърждение на своето си учение. Тѣ говорятъ тъй: плътта на І. Христа е била еднаква съ плътта на Св. Дѣва, нѣ плътта на Първия е безгрѣшна, безъ първороденъ грѣхъ, слѣдователно и плътта на Последната трѣбва да бѣде безгрѣшна. Защото, какъ светѣйшето отъ светитѣ Слово Божие е могло да восприема плътъ и кръвъ отъ жена зарамена съ първороденъ грѣхъ? І. Христосъ е можалъ да се роди само отъ непорочно зачета Мария. Но всичкитѣ тѣзи и подобни на тѣхъ умствования на латинитѣ, ако и да сѣ съгласни съ закона на логиката, но сѣ съвършено схоластични и бездоказателни. Немѣ тѣ не знайтъ, че въ дѣлата на вѣрата чловѣчески разумъ ако и да има извѣстна сила за доказателство, нѣ отъ единъ само никога не може да опрѣдѣли и да узакони каквато и да е истина въ областта за религията, ако въ словото Божие нѣма за това никакво основание. Доводитѣ на разума си оставатъ едни сухи доводи и сами не можтъ да ръководятъ чловѣка въ областта на религията. а толкозъ повече и да се даватъ за богооткровено учение на църквата, както правятъ папиститѣ. Не религията се основава на разума, а съвършено обратно — разума на религията. Въ частности относително първото възражение на католицитѣ, трѣбва само да се забѣлѣжи, че споредъ учението на Православната Църква, което се основава на словото Божие Св. Дѣва е зачала и родила І. Христа като прѣдварително е била предпочистена отъ Св. Духъ който я е осѣнилъ и направилъ отъ Нея плътъ и кръвъ Христови безъ распространение върху послѣднитѣ на грѣховния ядъ. Очевидно е, че западната Църква нарочно закрива очитѣ си прѣдъ истината.

Защото въ Св. Писание ясно се говори: „единѣмъ челоуѣкомъ грѣхъ въ мѣръ вниде и грѣхомъ смъртъ и такомъ смъртъ во вся челоуѣки вниде въ немже вси согрѣшиша“ и по нататѣкъ: „якоже одинаго прѣгрешениемъ во *вся челоуѣки* вниде осуждение, такожде и одинаго оправданіемъ во вся челоуѣки вниде оправданіе (Рим. 5, 12 и 18). Отъ тѣзи мѣста на Св. Писание, както и отъ много други, ясно се види, че ако всичкитѣ люде сж виновни въ пѣрвородния грѣхъ и всичкитѣ сж искуплени отъ Спасителя на мѣра, то защо да изключаваме отъ това само Дѣва Марія? Св. Писание нарича безгрѣшенъ и Светия едного само І. Христа. Той единъ е билъ зачатъ и роденъ „святъ“ (Луки, 35) т. е. безъ пѣрвороденъ грѣхъ. А относително втория пунктъ трѣбва да се забѣлѣжи че, ако се съгласимъ съ католицитѣ, че І. Христосъ е могълъ да се роди безъ грѣхъ само отъ непорочно зачатата Марія Дѣва, то, като слѣдваме по тази логика, ний трѣбва да распространимъ тази непорочностъ на всичкитѣ прѣдки, на Св. Дѣва, безъ да се изключи отъ това и самата праматерь — Ева. Нѣ ако признаемъ непричастността въ пѣрвородния грѣхъ на всичкитѣ прѣдки на Богоматерь даже и на Ева, тогава ще сме принудени да отхвърлимъ и самия пѣрвороденъ грѣхъ, а наедно съ това и най-важнитѣ догмати на християнската религія — паданіето на нашитѣ прародители (а въ тѣхното лице и на цѣлото челоуѣчество) въплотеніето на Сина Божий и искупленіето, за които тогава нѣмало никаква нужда, защото и самий пѣрвороденъ грѣхъ трѣбва да се унищожи. И по таквъ начинъ ний ще сме принудени да отричаме и всичкото дѣло на Божественното домостроителство. Нѣ съ това нѣщо, несъмвѣно, нѣма да се съгласятъ и сами тѣ католици, ако не искатъ да противорѣчатъ на Словото Божие и на здравия челоуѣчески разумъ.

Въ заключение, не ще да е излишно да се спомени и за това, че самото сжществуваніе на дадения догматъ (както и на много други) въ западната църква говори за неговата несъстоятелностъ. Извѣстно е, че този догматъ се е распространилъ въ западната

слѣдъ отпаданieto на тази църква отъ съюза съ Вѣсточната Църква (при всичко че нѣкои негови признаци ний срѣщаме и по-рано, въ 9-й вѣкъ нѣ тѣзи сж били частни мнѣния на отдѣлни личности, а не въобще вѣрование на църквата). А до това врѣме църквата нѣщо подобно не е знала. Но немѣ това значи, че до това врѣме (до 1854 година) Църквата се е намирала въ мракъ и заблуждение, и само въ послѣдно врѣме удадело се е на западната църква да открие истината? Трѣбва да е съвършено противоположното. Истина е не това, което исповѣдватъ отдѣлни личности, или нѣкоя частна църква, но — това, въ което е съгласна и исповѣдва цѣлата съвокупность на църквата.

Иерод. Викторъ Нисянчевъ.

Църквицата св. Никола въ с. Баня.

Два часа на истокъ отъ гр. Дупница въ селото Баня се намира една поврѣдена, стара, църквица — свети Никола. Тая църквица сега не е нищо друго, освѣнъ оцѣлѣлъ паметникъ отъ минжлото на нашия животъ. Църквицата изобразява отъ себе си, каквато е сега, здрава, стара направа отъ добрѣ испечени квадратни тухли на 35 см. основа, прошарени понѣкъдѣ съ тънки каменни площици отъ синкавъ цвѣтъ, замазвани отъ всички страни съ варъ, безъ всѣкакъв дървенъ материалъ. Направата ѝ е втвърдена до толкова, щото не може да се отчупи нищо отъ нея, като че е цементирана по-най здравъ способъ. Самото здание завзема около 40 метра пространство, обградено отъ четире стѣни, съ дебели 70 с. м. и еднокубе, подпрѣно на четиретѣ крайща на тия стѣни; кръстообразно въ кубето свѣтатъ четире прозорци, високи до 70 см., а широки до 25 см.; въ върхътъ на кубето има кръгло отворстие съ диаметръ около 40 см.. Това отворстие трѣбва да не е било направено веднага съ самото здание, а отъ сетнѣ е било

избито. Двѣтъ стѣни, южната и сѣверната посрѣдата сж избити (издѣвени), както и най-источната частъ на св. олтарь. Входнитѣ врата нѣма никакви. Дирецитѣ и праговетѣ сж направени отъ гранитѣ. Църквичата или нашия паметникъ, да ѝ наречемъ сега, нѣма никакъвъ покривъ отъ горѣ, освѣнъ, че е обраснѣла съ трѣва и буренъ. Вътрѣ, като се влѣзе, въ църквата, и, като се погледне, на всѣкъждѣ личатъ части отъ ликоветѣ на различни светци, които сж явно свидѣтелство, че цѣлата църквица е била изографисана. Отличаватъ се ясно ликоветѣ на четиретѣ евангелисти, на свети Никола, на пророцитѣ и на прѣподобнитѣ свѣтии; отличаватъ се сжщо ясно и свитацитѣ, които държатъ пророцитѣ и прѣподобнитѣ въ рѣцѣтъ. Съглеждатъ се, нъ се мѣчно четятъ при светиитѣ славѣнски надписи и букви. Ясно личатъ буквитѣ *м, н, к* и др. нѣкой, а почти е неповрѣденъ надписа до останалитѣ части отъ ликътъ на светителя Никола, съ който се означава ликътъ на тоя светия. Други украшения извътрѣ нѣма нашата църквица, освѣнъ единъ иконостасъ закаченъ на стѣната отъ дѣсната страна на св. олтарь, а въ него има една дървена икона и една щампена съ ликътъ на св. Никола и прѣдъ тѣхъ окачено едно кандилце. Въ кое врѣме е правена тая църквица не може да се каже опрѣдѣлено, защото не се намира никждѣ записано нѣщо затова по църквичата. Имало до 1894 година единъ камъкъ въ светия олтарь, на който е билъ подпрѣнъ св. прѣстолъ и който въ туй врѣме е вдигнѣтъ и откаранъ въ София въ археологический музей. Отъ този камъкъ ме увѣряваше священника Михаилъ Петровъ отъ с. Баня, че като вдигали камънѣя за София, казвали, че църквичата била правена прѣди 834 или 835 години, около 1,160 година по дир. Р. Христово.*) Нъ дали неще да бжде правена

*) На 29 Дек. 1897 г. се случихъ въ г. София и ходихъ въ арх. музей, намѣрихъ камъкътъ, за който говорѣхъ, нъ нищо неможахъ да прочета на него, защото мѣчно се чете писмото, а пъкъ още не е прѣваденъ на отдѣлно отъ камъка.

отъ по-старо врѣме нашата църквица, останѣла отъ римското владичество още, а по-сетнѣ е само изографисана, тъй като на сѣщото това мѣсто е билъ стария римски градъ Германъ.

Познава се, че отъ западната страна на нашата църквица е имало пристройка, нѣщо като хартика. Туй показватъ и нѣколкото камѣнни дѣрека, които се търкалятъ тукъ. Това сѣщото се забѣлѣзали селянетѣ въ 1839 година, когато искали да подновятъ църквицата, защото като почнѣли да копатъ основитѣ, намѣрили стари основи, ископали и дѣреци.

Прѣзъ врѣмето на турското робство два пѣти сѣ правени опитвания за възобновяването на тая църквица, а именно въ 1839 и 1859 година, нъ нѣкой и други причини попрѣчили да се осѣществи тоя планъ на мѣстното население и първий и вторий пѣтъ.

Този паметникъ сега стърчи на срѣдъ селото, а до освобождението наше е билъ заобиколенъ отъ турски кѣщи и кафенета*). И по-рано и сега това мѣсто, гдѣто е църквицата, е било сборище на селскитѣ добитѣци, отгдѣто ги забиратъ селскитѣ пастии. Като не е била заградена отъ никоя страна, съ каквато да било ограда и като сборище на селскитѣ добитѣци; тукъ въ църквицата вечеръ, сутринъ и нощъ, постоянно, живѣли въ неж добитѣцитѣ, а селскитѣ кози спѣли отгорѣ върху кубето ѝ.

Заобиколена църквицата съ турски кѣщи и кафенета и като срѣдище още на селото турцитѣ не се съгласявали никога, както се не съгласили нито въ 1839, нито въ 1859 година, тя да се поднови.

*) Селото Бая се отличава съ добрий си климатъ, защото лежи въ сѣверо-источнитѣ поли на Рила-Планина; плодородието му е умѣрено; има отлични студени води и отлични топли минерални води; въздухътъ тукъ е съвсѣмъ здравъ и чистъ. Тѣзи добрини на мѣстността сѣ накарали да се заселятъ много турци въ селото Бая, нъ, които слѣдъ освобождението ни избѣгали и, сега има 3—4 кѣщи турски и нѣколко цигански. Остатѣци отъ турцитѣ сега има още една джамия, която е вече на събаряние. Всичко друго е срито.

за да се черкува въ неѣх мѣстното християнско население.

Единъ случай около 1838 години насмалко останѣло да помогне да се поднови тая църква и то ето какъ: това село, Баня, до освобождението ни въ административно отношение се намирало подъ самоковскитѣ аги и бейове. То било обикнѣто отъ тѣхъ за хубавия климатъ, за плодородието му и за хубавитѣ студени и топли води, та за туй тамъ си имали самоковскитѣ аги и бейове своиѣ чифлици, гдѣто отивали да живѣхтъ лѣтно врѣме. Единъ знаменитъ самоковецъ турчинъ. Иосрефъ паша, на когото думата и волята сѣ слушали и изпълнявали тогава по цѣлата самоковска нахиа, така сѣщо и той ималъ въ с. Баня свой чифликъ и Бичкийници за дѣски да се работхтъ. Този турчинъ, билъ интелигентенъ и е оставилъ добри споени между самоковчени и вънъ помежду населението, както разказватъ за него по-стари хора. Иосрефъ паша ималъ на ложница една гъркиня, земена нѣкъдѣ отъ грѣцкитѣ острови. Тая робиня си останѣла християнка*) и въ рѣцѣтъ на Иосрефъ паша. Тя родила сѣ пашата мѣжко дѣте, което отъ сетнѣ носило името Колъ-Асѣ. Колъ-Асѣ израствѣлъ при майка си. Лѣтно врѣме майката и сина живѣли въ с. Баня на чифликътъ. Майката, както разказва сега отъ сѣщото село Баня дѣдо Петре Кметски, не се крила отъ сина си Колъ-Асѣ, че е християнка. Тя прѣдъ сина си, си извършвала всички християнски обичаи: готвила си свинско, постила, имала си икона, палила ѣ кандило, молила се прѣдъ иконата и се причастявала въ църквата свети Никола надъ селото Сапарево (половина часъ по-истокъ отъ с. Баня), защото до това врѣме нѣмало църква въ другитѣ на около села. Колъ-асѣ незабранявалъ на майка си да изпълнява всички християнски обичаи, гледалъ даже да ѣ угождава още на туй нѣщо. Въ

*) Питайъ и въ гр. Самоковъ и въ с. Баня по стари хора за християнското име на тая робиня, не можи никой да ми го каже.

1837 година Колъ-асж повикалъ християнетѣ отъ с. Баня на чело на дѣдо Никола Кметски или Шейновъ. Когато прѣкарвали още. Дѣдо Никола билъ доста влиятеленъ чловѣкъ прѣдъ Иосрефъ паша съ своя практически умъ, а отъ туй и думата му се слушала на всѣкъдѣ въ нахията Колъ-асж казалъ на дѣда Никола и на населението, чорбаджии, „азъ искамъ да си поправите отново църквата св. Никола и да се черкувате за напредъ въ неж: отъ васъ искамъ, чорбаджи, да си докарате дървета и камъне, а за ферманъ и пари е моя работа“. Това било прѣзъ есенъта на 1837 година. Дѣдо Никола и другитѣ селяни наредили, та прѣзъ зимата още насѣкли дървета, докарали ги, като и камъне на докарали на мѣстото, гдѣто е църквицата св. Никола. Никой отъ турското население неможелъ да се противи, че не може да се прави и въздига християнска църква въ срѣдъ селото помежду турскитѣ кѣщи и кафенета, защото Колъ-асж билъ синъ на Иосрефъ паша и каквото речелъ, това и бивало, никой не можелъ да му се противи, нито да го критикува. Нъ за зла честъ на Банченъе не могло да се осъществи отъ сетнѣ това рѣшение на Колъ-асж: на пролѣтъта 1838 година се появила чумата. Колъ-асж се уплашилъ отъ чумата и отишелъ та се скрилъ въ една отъ бичкиджиницитѣ надъ селото Баня въ планината. Крилъ се тукъ около 20 дни, нъ най-подиръ и тукъ го намѣрила чумата. отъ която билъ ударенъ и умрѣлъ. Колъ-асж, когато умрѣлъ, билъ на 25—26 годишна възраст. Колъ-асж умрѣлъ, чумата прѣминжала и Банченъе се заловили да копатъ основитѣ на църквата, за която дървета и камъне били накарани. Щомъ видѣли турцитѣ, повдигнали се и заявили, че не само не може да се гради на това мѣсто, посрѣдъ турски кѣщи и кафенета църква, нъ се въспротивили изобщо, че и на друго мѣсто въ с. Баня не може да си градятъ църква. Църква, ако искатъ да си направятъ, можатъ не въ Баня, а въ с. Георгево, което лежи на дѣсния брѣгъ на рѣката Германъ, като се отива възтечението ѝ, срѣщу Баня. И въ турско и въ сегашне

врѣме с. Баня и Гюргево съставляватъ една община, само, че Гюргево е половина па-малко отъ Баня, нѣ безъ турско население. Турцитѣ подготвили чорбаджи Маринко отъ Гюргево, прочутъ тогава по голѣмото си богатство, и чорбаджи Дамянъ, когото почитали за добрий умъ, тъй като той билъ сиромакъ; повдигнали и цѣлото Гюргевско население турцитѣ да иска църквата да се направи въ Гюргево. Почнѣла се ожесточена борба между дѣдо Никола отъ Баня, чорбаджи Маринко и чорбаджи Дамянъ отъ Гюргево и помежду Банченѣе и Гюргевченѣе. Тая борба се свършила съ проклетии между дѣдо Никола и чорбаджи Маринко. Дѣдо Петре кметски казва, че, когато да се раздѣлѣтъ за послѣденъ пѣтъ дѣдо Никола и чорбаджи Маринко, хвърлили камънѣе единъ подиръ другъ: знакъ на клетва да се не повръщатъ по-нататъкъ единъ къмъ другъ; родътъ имъ да спрѣ продължението си по нататъкъ, както спира камъкътъ и др. т.*)

Въ борбата Гюргевченѣе подпомогнѣти и отъ турцитѣ надвили и се рѣшило църквата да се прави въ с. Гюргево. А дърветата и камънѣети вдигнали и откарали отъ Баня въ Гюргево, ископанитѣ основи при св. Никола въ Баня затрупали отново. Отъ този материалъ била съградена църквата въ селото Гюргево на 1840 година.

Подиръ това Банченѣе изгубили надежда да си съградѣтъ църква въ селото. Нѣ слѣдъ Кръмската война въ 1856 година, когато турското правителство издало „хатихомаюнътъ“ за равенство и братство на своитѣ подданници. Банченѣе поискали отново фирманъ отъ правителството да си съградѣтъ църква. Правителството имъ позволи и Банченѣе почнѣли да

*) Родътъ и на тримата тѣзи водители: дѣдо Никола, чорбаджи Маринко и чорбаджи Дамянъ, продължаватъ да съществуватъ и днесъ още, само, че всичкитѣ клетви сѣ се струпали върху родътъ на чорбаджи Маринка. Потомцитѣ на чорбаджи Маринко сега сѣ почти всички сѣ разни природни недостатѣци: сѣ гуши, глухи, лунатици и др. Мѣстното население вѣрва, че това е наказание Божие за грѣхътъ на прадѣда имъ.

копатъ основа за църква пакъ на сѣщото мѣсто св. Никола. Турцитѣ отъ селото се въспротивили и този пѣтъ и Банченъе съградили църквата си въ западния край на селото върху оброчището свети 40 мъченици въ 1859 година.

Нашата църквица и този пѣтъ останжала на срѣдъ пѣтъ, — не защитена нито отъ животни, нито отъ хора, нито отъ вѣтрища и бури; нито отъ мразове, нито отъ дъждове и пекове. — Подиръ 1859 година намѣрилъ се единъ благочестивъ селянинъ и поискалъ отъ турцитѣ да му позволѣтъ да загради църквичата на около съ плетъ, за да се забрани отъ прѣсканието ѣ на разнитѣ селски добитѣци. Турцитѣ и на това се не съгласили; дори слѣдъ освобождението отъ турцитѣ тая църквица е заградена отъ три страни съ доваръ, а отъ четвъртата, источната съ плетъ, защото тая страна граничи съ кѣщя прѣдъ себе си. Споредъ насъ, за да бѣде запазена тая църквица като паметникъ отъ нашето минжло, трѣбва да се загради на около добръ, да се развѣдѣтъ дървета въ оградата и да се затворѣтъ издѣнетитѣ стѣни, безъ да се пита повече нѣщо, като се остави всичко както е сега. Съ тази само поправка може даже да се служи въ неѣ поне поведнѣжъ въ годината за паметъ. За да се направи подобна поправка едва ли ще трѣбва да се исхарчѣтъ повече отъ 300—400 лева. Това, мѣсто поправено така, ще бѣде едно скѣпо-цѣнно украшение за цѣлото село, а така сѣщо и за всички, които отиватъ лѣтъ на топлитѣ и твърдѣ лѣковититѣ и полезни минерални бани тамъ, и които главно се спиратъ на този центръ въ селото.

П

Живота и смъртъта на народитѣ.

Учения французски стенографъ *Густавъ Лебонъ* въ журнала „*Bevue Scientifique*“, помѣстилъ е едно интересно разсѣждение, въ което характеризира условията за ражданието, живота и смъртъта на народитѣ. Цѣн-

нитѣ заключения отъ тая статия ние прѣвождаме тука за читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ тѣй, какго ги намѣрваме въ едно русско списание*):

Най-малкитѣ измѣнения въ вѣрванията на народа има, споредъ мнѣнието на Густава Лебона, за необходимата сѣтина цѣль редъ измѣнения въ вѣчкия неговъ животъ. Друго важно средство, което има влияние върху характера на народа е войната или даже самото заплашване отъ нея, която съставлява могъщъ стимулъ (двигателъ) на народа. Войнитѣ раждатъ истинската общностъ на интереситѣ и на чувствата, като принуждаватъ да се съединятъ расхвърленитѣ отдѣлни личности и повдига народния духъ. Като вникваме въ причинитѣ, по които загинватъ народитѣ, ние въ всичкитѣ вѣкове намѣрваме една основна причина: измѣняването на умственната наредба на мислитѣ, която се явява като сѣтина отъ отслабването на характера. Като достигне до оная висока степенъ образование, когато вече не се бои за своето съществуване, народа начева да се ползува съ лесно добивание богатства; нуждитѣ при това се уголѣмяватъ, а съ тѣхъ наедно расте и егоизма. Общитѣ бѣлѣзи за падението на народитѣ сж: развалянието на нравитѣ, разсипванието на семействата, изнѣженността на характеритѣ, липсуването на самостоятелностъ. Сегашния чловѣкъ (въ западна европа) подобно на гражданина отъ вѣрмето, когато Римъ отиваше къмъ упадване, започва да прилича на параходъ безъ компасъ, който се блѣска по разни посоки, по прищевката на вѣтроветѣ. Чловѣка е изгубилъ вѣрата, а слѣдователно и надеждата. Религията е едничкия факторъ, способенъ въ единъ мигъ да даде на народа общностъ на интереситѣ, чувствата и мислитѣ.

Тържеството на социализма ще турне край на западната цивилизация; това тържество ще доведе тая цивилизация до най-нискитѣ форми и ще направи възможно разсипванието на европейскитѣ общества отъ неистощенитѣ сили на народитѣ, каквито сж Россия,

*) Книжки Недѣли. Януарь, 1898 г. стр. 232—233.

Англия и Китай; но до това врѣме още е далеко: Европа ще трѣба по напредъ да опита социалистическия деспотизмъ, като се надѣва въ него да намѣри спасение.

Прѣвелъ: *Великинъ.*

Кратки бѣлѣжки за живота и дѣйността на блаженнопочившия Иерусалимски патриархъ Кирилла втори.

I.

Въ сегашно врѣме твърдѣ начесто въ нашата журналистика почна да се повдига въпроса за така наречената „схизма“, скована и натрапена на православната българска църква отъ нейнитѣ едноврѣмешни поработители и притѣснители, познати въ историята на църквата съ името *фанариоти*. Тѣй като схизмата е само една завръска отъ великата и сѣдбоносна драма, която се нарича *църковенъ гръцко-български въпросъ*, то ще и дума, че проучването на всички важни фази, каквито е имало въ нея до сега, а така сѣщо и на всички важни и бѣлѣжити борци, които сѣ вземали каквото и да било участие въ нея, е и поучително и насърчително за родолюбивитѣ български синове. Ето защо ние, като имаме прѣдъ видъ това, прѣдлагаме на вниманието на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ кратки черти отъ живота и дѣйността на едно видно и бѣлѣжито лице, *името и смъртта* на което сѣ тѣсно свързани съ *схизмата*. Това лице по происхождението си, ако и да принадлежи къмъ враговетѣ на България, но смѣло може да се каже, че е пожертвувало положението си, плодотворната своя дѣйностъ, здравето си и живота си за насъ, за нашата църковна свобода, за потѣпканитѣ правдини на Словото Божие и на човѣческия разумъ!... Тогава, когато Богъ бѣ рѣшилъ да възкреси потѣпкания, зарования въ забвението, прѣзрението и пепелищата на своето славно минало българский народъ, когато никой други освѣтъ Бога не му подаваше своето слово, сво-

ята помощъ, тогава именно това лице доблесно заяви прѣдъ свѣта, че схизмата не е дѣло за зашитата на Слово Божие, на Православното Християнско учение, а, напротивъ, схизмата е позоръ за нейнитѣ автори и, като обидна за истината и за правдата, не може да не е мерзостъ и за Самаго Бога. Тоя великъ и доблестенъ мжжъ, тоя челоуѣколюбивъ и високъ християнинъ бѣ *Иерусалимския патриархъ Кириллъ втори*. Слаби сж нашитѣ сили да можемъ да прѣдставимъ достойно пълното величие и заслуги на тоя Богоугоденъ и челоуѣколюбивъ светителъ. Голѣми сж неговитѣ заслуги и за насъ и за неговото и до сега още поробено паство — арабитѣ; но ние си поставяме тука скромната задача: да дадемъ само кратки бѣлѣжки за живота и дѣйността на Блаженный Патриархъ Кирилла II, а останалото дано извърши нѣкой достоенъ ученъ мжжъ, въоръженъ съ знания, опитность и источники, съ каквито ние не располагаме. И така ние ограничаваме разказа си за блаженочившии светителъ само съ слѣдното:

II.

Блаженный патриархъ Кириллъ втори, се родилъ въ 1795 г. на островъ Самосъ*). Родителитѣ му били хора бѣдни, но благочестиви и добри. При светото кръщение, блаженный святителъ, билъ нареченъ *Константинъ*. Още когато билъ дѣте, малкия Константинъ, съ своята скромность, набожность и любознателность обърналъ върху себе си вниманието на тогавашния Самоски митрополитъ Кирилла, който билъ челоуѣкъ родолюбивъ и богобоязливъ**). Той взелъ Константина за

*) Островъ Самосъ при ионическия брѣгъ на Мала-Азия, има около 530 квадратни мѣтра съ 35,878 души жители гърци, доста много е хубавъ и плодороденъ, произвожда вино, храни, масло и шикалки. Той се счита за княжество, подвластно на Турция и плаща данѣкъ. Главния му градъ е Вати. По всеѣка вѣроятность тоя градъ ще да е билъ рѣдното мѣсто и на патриархъ Кириллъ втори.

**) Съжеляваме, че нѣмаме възможность да узнаемъ повече нищо за тоя похваленъ и добродѣтеленъ архипастиръ, безъ участиена когото патриархъ Кириллъ II едали би можилъ да се подготви за великото свое служение.

свой ученикъ и го испращаль въ училище. Въ началото на гръцкото въстание, когато всѣко живо и родолюбиво гръцко сърце, гдѣто и да се намѣрвало, пламтелo отъ желание да вземе участие въ борбата съ петстотинъ годишния свой притѣсниль Митрополитъ Кирилъ не можаль да остане вънъ отъ това движение, напуснжль острова Самось и отишелъ въ Гърция; а неговия ученикъ Константинъ останаль въ Самось и слѣдъ нѣколко врѣме постжпилъ въ мѣнастиря свети Кръсть, гдѣто приель монашеството и съ името *Кирилъ* билъ ржкоположенъ въ иеродиаконски чинъ; подиръ нѣкоя година иеродиаконъ Кирилъ билъ ржкоположенъ и за свещеникъ***). Въ 1834 година иеромонахъ Кирилъ отишелъ на поклонение въ *Иерусалимъ*, гдѣто Божия Промисль го приготвяляль за велико и славно бжджще и той останаль тука за винаги, като постжпилъ въ числото на божигробското братство¹⁾. Подиръ нѣколко врѣме иеромонахъ Кирилъ билъ избранъ за игуменъ на Гетсимания, тука неговата сръчностъ, ревностъ и честность засвидѣтелствували прѣдъ всички за благородната и искренно християнска негова душа и въ награда за трудоветѣ му билъ възведенъ въ чинъ архимандритъ. Негова умъ и образованность сравнително съ другитѣ братия, му давали прѣимущество да бжде избранъ и хиротонисанъ за Севастийски епископъ въ 1836 година, а подиръ 4 годишна плодотворна дѣйность той билъ избранъ (1840) за Архиепископъ Лидски. Като членъ на Иерусалимския патриаршески синодъ, той живѣяль въ Иерусалимъ и билъ назначенъ за намѣстникъ на Иерус. патриархъ

***). Споредъ думитѣ на свещ. Петра Соловьевъ иеромонахъ Кирилъ билъ и енорийски свещеникъ въ о въ Самось. Страникъ 1873 г. Июнь, стр. 177.

1) По думитѣ на негова ученикъ, бившия Иерусалимски патриархъ Никодимъ, иеромонахъ Кирилъ постапиль на служба при драгоманина (протосингела) Митрофана въ Иерусалимската патриаршия.

2) Всички епископи отъ Иерусал. патриархатъ, освѣнъ Назаретския, отдавна живѣять во Иерусалимъ. Стран. 1873 г. Июнь 177 стр.

Атанасия, който живѣялъ въ Цариградъ²⁾. Въ 1844 г. 17 Декемврий Иерусал. патриархъ Атанасий се поминалъ и Архиепископъ Кирилъ билъ избранъ за Иерусалим. *патриархъ съ името Кирилъ П* (16-й Мартъ 1845 год.³⁾). До това врѣме Иерусалимскитѣ патриарси се избирали отъ синода на Цариградската патриаршия; Цариград. синодъ не питалъ даже синода на Божигробското братство. Блаженнѣй Кирилъ П прѣвъ билъ избранъ отъ синода на Иерусалимската патриаршия и по тоя начинъ Иерусалимската църква си възвърнала едно священно отдавна изгубено свое право, — *правото сама да си избира своитѣ патриарси*. Тука се показала благородната душа на Патриарха Кирилла П-й, който най-много е работилъ за вѣстържествуванието на правдата и законността въ църквата и за свободата на прѣробенитѣ и притѣсненитѣ чада на Иерусалимската църква. Фанариотитѣ цариградски съ сжщото онова право свсволетвували и грабили Иерусалимската църква, съ което сж държели толкова вѣкове въ окови и и бѣлгарската църква.... Оттука вече лесно може да се разбере каква висока нравственна сила е прѣдставлявалъ Блаженнѣйшии Кирилъ П и колко отблизко е познавалъ алчността и распуснѣжността на фенерскитѣ властолюбци и користолюбци!.. Слѣдва

За светитѣ Икони.

Слѣдъ трикратното апостолъ петрово отричание, Спасителя, безъ да каже нѣкаква укорна или друга

³⁾. Въ своитѣ спомени г. П. Кисимовъ ни разказва, че и той и много още бѣлгари поклонници се случили въ Иерусалимъ въ това врѣме. Въ деня на рѣкоположението му въ съборний храмъ на Божигробската църкви, вѣтрѣ въ широкия олтаръ, когато 12 тѣ владици въ архиерейски одежди наредени около полукръгъ съставляющата задня стѣна на олтаря, а посрѣдъ тѣхъ на патриаршеския прѣстолъ рѣкополагаемия новъ патриархъ .. азъ като *анагносъ*,... стояхъ отъ дѣсната му рѣка, за да му поемамъ патерипата. Тогавъ припадна на патриарха, та донесоха етомна съ вода да го припрѣскажѣ, за да се съвземе'.... Бѣл. Сбирка год. IV, кн. IX, стр. 933.

дума, се обърналъ само и погледналъ на Петра (Лука 22; 61) и едничкия тоя погледъ прѣдизвикалъ въ апостола дълбоко раскаяние и го принудилъ да пролива съззи и горке да плаче.

Тъй че, не само съ думи изразеното назидание или изобличение може да дѣйствува на душата и да ѝ дава извѣстно направление. Сжщата наставителна мисль, която обикновенно се изразява съ гласния говоръ или съ писмо, може да бжде изразена и прочетена въ образа, било на живи лица или въ явления прѣходящи прѣдъ нашитѣ очи въ различенъ видъ, дѣйствующи и говорящи на нашата душа, било пъкъ въ образа, изработенъ съ кистата на художника. И по тоя начинъ придадената мисль може да дѣйствува на душата не по-малко силно, отъ колкото прѣдадената съ словото на гласа и съ писменнитѣ знакове. Писмото не еднакво могатъ да го прочетатъ и разбератъ; то може да бжде написано и на языкъ, който ния да не разбираме; а языка на картиното изображение всѣкога е единъ и сжщъ и всѣкому еднакво достъпенъ. Особенно въ областта на религиозното чувство, картинното изображение има твърдѣ голѣмо значение: съ изобразяването славата Божия то храни естественната религиозна потрѣбностъ на челоуѣка. Както въ евангелския расказъ: единъ безмълвенъ погледъ и ликъ на Спасителя, били достатъчни да възбудятъ въ апос. Петра чувството на раскаянието и да потрѣсятъ всичката му душа; така често бива достатъчно единъ съ свещенно изображение безмълвенъ ликъ гледащецъ на насъ да възбуди съзнание и чувство на раскаяние. Въ историята на светитѣ икони можемъ да срѣцнеме доста раскази подобни на евангелското повѣствование за апос. Петра и поразителни случаи за обращение грѣшника въ пж-тя на покаянието, подъ впечатлението на тоя или оня свѣщенъ овразъ. Бивало е и така, щото, грубитѣ явичници, които нищо не сж знаели за Христа или сж само равнодушно слушали нѣщо за Него, неожидано да се побѣдятъ и приематъ вѣрата прѣдъ видѣтъ на показанието имъ свещенно изображение.

Такова дълбоко основание има употреблението и почитанието светитѣ икони въ християнскитѣ църкви. Даденото намъ писмено слово Божие, учението на което за да се помни, въ старо врѣме го запечатвали съ особени символи на вѣрата, но съ картиннитѣ църковни изображения особено се запечатва то въ сърцата на вѣрующитѣ. И това не е случайно явление. Свети апос. Лука, който ни описва въ своето Евангелие земния животъ и учението на Исуса Христа, а въ книгата „Дѣяния Св. Апостолъ“, подвигитѣ на светитѣ апостоли, билъ сжщеврѣменно иконописецъ и изобразявалъ съ разни краски туй, което ни описва въ тия книги. Само по себе си се разбира, че евангелиста е намиралъ това за твърдѣ потрѣбно, щото вѣрующитѣ не само да четатъ и слушатъ евангелската история, но и да я виждатъ прѣдъ себе си. По примѣра на тоя апостолъ Християнската църква отъ старо още врѣме украсявала своитѣ свещенни мѣста съ свещени изображения за назидание вѣрующитѣ. Св. Григорий Великий, като описва древния християнски храмъ казва: „Храма е мѣсто за назидание и поучение вѣрующитѣ. Когато влеземъ въ църква, виждаме тамъ изобразени чудесата на Господа Исуса Христа, изображението на Неговата прѣнепорочна Майка съ прѣдвѣчния младенецъ на ржцѣ, изображението на окрестъ прѣдстоящитѣ ангели пѣющи трисветата пѣсень и други, които ни внушаватъ такова впечатление, че ние излизаме отъ тамъ напоени съ сърдечно умиление. Кой отъ насъ не ще падне въ восторгъ и умиление като гледа иконитѣ на Тайната вечеря, исцѣлението на слѣпия, възкресяването на Лазаря, исцѣлението на прокажения и разслабения, прѣображението Господне на Таворъ, а особено пъкъ на распятието Господне, на Негова гробъ, на Неговото възкресение изъ мъртвитѣ, на Св. възнесенне или съшествието на Св. Духа? Вѣрующия, като влиза въ храма съ дѣца или съ новообърнати въ вѣрата, посочва имъ нагледно тия изображения и съ обесняване тѣхната история, внушава вѣра и благочестие на тия си събѣсѣдници“. Слѣдъ свещенната история на Ветхий и особено Но-

вий завѣтъ, старитѣ християнски иконописци сж слѣдили по нататѣкъ историята на Христовата църква. По стѣнитѣ на старитѣ Християнски храмове сж се писали изображения на светитѣ мъченици и борци църковни, на нейнитѣ равноапостоли просветители, светители и пастири. Свети Василий Великий, въ едно свое слово въ деня на Св. мъченика Варлаама, като изображава неговитѣ славни мъченически подвизи, прѣкъсва речъта си съ тия думи: но нека застанатъ прѣдъ мене искуснитѣ живописци, нека тѣ съ свое искусство изпълнятъ описанния въ моята речъ образъ на тоя Божи воинъ, нека съ своитѣ краски го изобразятъ въ въ борбата му съ огъня, въ който изгара неговата ржка! Добрѣ би било да имаше всѣкога прѣдъ очитѣ си такъвъ живописенъ образъ. Както се украсявали съ Свети икони старитѣ християнски храмове, тъй се украсяватъ и сегашнитѣ въ всичкий миръ православнитѣ. И тия священни изображения наистина прѣдставляватъ жива и дѣйствителна проповѣдъ на християнската вѣра, но не чрѣзъ слуха, а чрѣзъ погледа на вѣрующия. Чрѣзъ изображението на священнитѣ ликове, намъ се прѣднасятъ живи свидѣтели на чловѣческото спасение, удостоверяющи истината на словесното учение на св. църква и съ пришествието си говорящи: *аминъ, алилуия* (Апок. 19; 5—6).

Какго чрѣзъ священнитѣ изображения намъ се прѣдава нагледно писменното заключение на священната история за чловѣческото спасение, тъй и чрезъ картинното изображение често се прѣдава и изучава мирската история, но съ различна цѣль. Чрѣзъ мирскитѣ картинни изображения могатъ да се изучатъ, било лѣтописитѣ на стара и нова истории, било по какъвто и да билъ клонъ на науката съ цѣль само на едно обогатяване ума съ твърди исторически познания. Та и самого опрѣдѣление, което ни дава мирската история съ изображено въ нея нѣщо бивало, но изчезнало — съществуващи сега или въ старостъ явления и събития, не си приличатъ съ священната история. Като четемъ священната история на чловѣческото спасение, ния вѣрующитѣ, виждаме себе си не въ обик-

новенна историческа срѣда, гдѣто нѣма нищо твърдо и неизмѣнно, гдѣто лицата и събитията прѣминаватъ за винаги, а въ съвършено особена областъ не човѣческа, въ която лицата и събитията не блѣднѣятъ отъ врѣмената и не се заслоняватъ отъ отдалеченитѣ исторически напластения. Изъ всѣка мирска история внимателния читателъ може да извѣче за себе си добри уроци и назидания, но това си остава само назидание отъ далечни чужди примѣри. Но свещенната история я чете всѣки вѣрующа като своя собственна история, като история на божественно снисхождение къмъ него именно, тъй както въ дѣйствителностъ божественното попечение обнема всичкитѣ човѣци безъ изключение. Четението свещенната история възбужда въ сърдцето на вѣрующия заедно съ чувството на благоговѣние прѣдъ близостта на Бога и особено молитвенно настроение, което не може да възбуди никаква мирска история. Отъ това и самата книга и речъ евангелска история се съблюдава отъ насъ високо отъ всѣкакъвъ мирски лѣтописъ, като книга на завѣта, като завѣтна християнска светиня на вѣрующитѣ църковни чада. Сжщото е и съ свещеннитѣ изображения на иконитѣ, взети отъ тази сжщата история на човѣческото спасение.

(Слѣдва)

Критика върху нрав. учение на Милля.

(Продължение отъ II кв.)

Обикновено примѣрътъ бива по-убѣдителенъ отъ проповѣдта, нъ въ дадения случай и примѣрътъ се указва безсиленъ да докаже погрѣшната смѣтка на тѣзи, които се прѣдаватъ на нискитѣ стрѣмления. Да допустемъ, че вий ще имъ укажете на човѣкъ, който е прѣминжлъ отъ увлѣчение на бурно прѣкараната младостъ къмъ най-искренното благочестие; нъ съ това вий никакъ не ще убѣдите скептицитѣ въ това, че духовнитѣ радости сж по-горѣ, отъ колкото удовлетворение страститѣ. Тѣ ще ви възразжтъ, че не

при еднакви обстоятелства правите сравнение. А от-
носително това, че за такъвъ чловѣкъ въ зрѣли го-
дини духовнитѣ блага сж по скжпи отъ чувствени-
тѣ удоволствия, на драго сърдце съ васъ ще се съ-
гласжтъ. Нъ можтъ да ви възразжтъ още, че въ
младитѣ години, когато въ него сж още кипели стра-
титѣ, чувствениитѣ удоволствия сж били за него по-
привлекателни отъ благочестието, мирътъ и блажен-
ството, които испитва неговата работа. Че вий неще
докажете, че религията дава висше блаженство, безу-
словнo, независимо отъ промѣните, които указания
чловѣкъ е испиталъ съ годинитѣ по такъвъ начинъ
като допускаме качествено различие въ удовольствие-
то, се е нужно да признаемъ, че като излизаме отъ
това прѣдположение, неможемъ да установимъ общи
правила за нравственното поведение, понеже нѣмаме
общезадължителни критери за оцѣнение качествено-
то прѣвѣсходство на удовольствието и не можемъ се
надѣ да привѣдемъ всичкитѣ хора въ съгласие по тж-
зи оцѣнка. II Както бидѣ показано, като изложихме
учението му, Милль, признава недостатъченъ егоизма
за да се основжтъ на него общественитѣ добродѣте-
ли, за принципъ на нравственността той признава
не личното щастие, а щастieto на обществото или
чловѣчеството, нъ при все това за подбуждание къмъ
дѣятелностъ въ полза на чловѣческото щастие той
признава сжщото това стрѣмление къмъ лично щас-
тие. Още на първъ погледъ едното и другото стожтъ
въ пълно противорѣчие по между си, особено пѣкъ
слѣдъ като се убѣдихме, че интереситѣ на отдѣлнитѣ
личности и обществената полза не се съвпадатъ. За
да обясни по какъвъ начинъ чловѣкътъ, които се
стрѣми къмъ личното си щастие, захваща да се гри-
жи и за ближнитѣ, Милль привежда слѣдующето съо-
бражение „ако за всѣки чловѣкъ“, казва той, „него-
вото щастие е блаженство, то общото щастие е общо
блаженство т. е. ако всѣки чловѣкъ иска своето щас-
тие, то всичкитѣ хора искатъ общото щастие“. Несъс-
тоятелността на това расжждение може да се разяс-
ни съ слѣдующия примѣръ. Единъ чловѣкъ има ед-

на глава, сто души — сто глави, слѣдвателно всѣки човекъ има сто глави. Въ дѣйствителностъ всѣки човекъ желае собственното си щастие; всичкитѣ хора заедно желаятъ общото щастие, слѣдвателно всѣки желае общото щастие. Въ този софизъмъ *общото желание за личното щастие* се разбѣнява съ понятието *личното желание за общо щастие*. Ако азъ желая да изямъ една ябълка, а вий да прочетете едно стихотворение, то заедно ний желаемъ едното и другото, нѣ отъ тука не можемъ да заключаваме, че азъ освѣнъ ябълката искамъ сжщо да се запознажъ съ това стихотворение, което ви пленява.

По-голѣмо внимание заслужава второто обяснение на Милля, основано върху закона на асоциацията на прѣдставленията. Като забѣлѣзва въ нѣкой случаи съвпадение на свойтѣ лични цѣли съ цѣлитѣ на другитѣ, човекъ по учението на Милля, малко по малко привиква да вѣрва въ тождеството на свойтѣ интереси съ интереситѣ на обществото и подъ влияние на тѣзи вѣра, като се стрѣми къмъ собственното си щастие, старе се да го достигне като служи на общото благо. Да допуснемъ, че една подобна асоциация на прѣдставленията би могла да се образува и именно по този пжтъ, на който указва Милль. Нѣ прѣдъ всѣки човекъ, проникнжтъ стъ такъва вѣра въ тождеството на свойтѣ интереси съ интереситѣ на обществото, неизбѣжно се исправя въпроса: съответствували тѣзи вѣра на дѣйствителността или е тя основана само на неплна индукция? Милль признава, че при съвременното положение на нѣщата щастие на личността и ползата на обществото се съвпадатъ само отчасти, нѣ съвсѣмъ не всѣкогажъ и въ всѣки случай. По такъвъ начинъ вѣрата въ тождеството на личнитѣ и общественни интереси е лъжа на въображението. Слѣдъ това възможно ли е да укажемъ нѣкое основание за човекъ, който като счита за свой дългъ да се стрѣми къмъ колкото се може по пълното си лично щастие, да се подчинява на тази вѣра, която знае за лъжлива? Едва ли ще се найде макаръ единъ утилитаристъ, който би захваналъ да

се ползува за достигане щастие съ сръдство, за което знае, че не е цѣлесобразно. Нъ да се открие несъстоятелността на тѣзи вѣра никакъ не е трудно не само за научното, нъ и за обикновенното мисленіе. Понѣ много често може да чуваме въ живота си расжжден я за незгодността на добродѣтелитѣ заради личното щастие, отъ колкото да сръдщемъ увѣреностъ въ съвпадение интереситѣ на членоветѣ отъ едно и сжщо общество ¹⁾

Като възражение на горното може да служи учението на Милля за прѣврѣщаніе добродѣтелитѣ отъ сръдство въ цѣль. Въ силата на асоциацията на прѣдставленията добродѣтелтъ, по неговото мнѣніе, отъ мжчно сръдство за достиганіе лично щастие малко по малко се прѣврѣща въ цѣль, която е приятна за челоука, независимо отъ доставенитѣ чрѣзъ неж згоди. За да обясни, че е възможно такова прѣврѣщаніе сръдството въ цѣль, Милль се основава на примѣритѣ за скжперничеството и властолюбіето. Властѣта и паритѣ, отъ първо се желяжтѣ само като сръдство за достиганіе други цѣли, малко по малко ставатъ желательни сами по себе и образуватъ страсть къмъ скжпость и властолюбіе. Нъ ни единия, ни другия примѣръ можтѣ да служжтѣ за достатъчно обясненіе на происхождението безкористната любовь къмъ добродѣтелта, понеже между сравняемитѣ величининѣма пълна аналогия. Властѣта доставя удоволствие непосредствено, като лѣсти егизма и гордостѣта на челоука, а не за това само, че челоука гледа на неж, като на сръдство за достиганіе други цѣли. При тия условия е разбираема възможността на привычката да се полага всичкото щастие въ единъ видъ удоволствие, именно въ наслаждението отъ властѣта, За да има аналогия между властѣта и добродѣтелта необходимо е да се прѣдположи, че и добродѣтелта сама по себе си е приятна по рано отъ образуваніето на привычка къмъ исключително служение ней. Нъ за Милль би било непослѣдвателностъ да допустне то-

¹⁾ Juyau Op. c. t. p, 285 — 286

ва, тъй като цѣльта му е да докаже, какъ първоначално безразличната и даже тягостна добродѣтель става приятна. Да признаемъ, че добродѣтелята отъ начало може да даде удовлетворение сама по себе си, ще каже да се отречемъ отъ опитътъ да ѝ извлѣчемъ изъ стрѣмлението къмъ щастие и да признаемъ за необходимо ислѣдванието въ силата на кои особености на нашата природа, които не се свеждатъ къмъ егоизма, е възможно такова явление?

Въ втория примѣръ между сравняемитѣ понятия повидимому, има пълна аналогия. Както паритѣ сами по себе си за насъ сж безразлични, така по понятието на утилитариститѣ, е и добродѣтелята. Ако може въ насъ да се образува страсть къмъ паритѣ, то защо да не допустнемъ, че и добродѣтелята, която е отъ начало безразлична за насъ, както и паритѣ, може да стане прѣдметъ на страстьта. И наистина този примѣръ се повтаря отъ всичкитѣ утилитаристи слѣдъ Милля. Нѣ и въ дадения примѣръ сжщо нѣма пълна аналогия. Наистина има ѝ, така да се каже, въ изходнитѣ точки, нѣ ѝ нѣма въ изводитѣ. Ако се съгласимъ съ утилитариститѣ, че паритѣ и добродѣтелята въ начало сж за чловѣка еднакво безразлични сами по себе си, то никакъ не можемъ да признаемъ, че развивающата се любовъ къмъ паритѣ е съвършено подобна на любовта къмъ добродѣтелята. Колкото силно и да се е развила страстьта къмъ паритѣ, чловѣкъ никога не ги обича като цѣль, нѣ всекогашъ като срѣдство. Скъперникътъ обича паритѣ затова, че въ неговото съзнание тѣ малко по малко се прѣвръщатъ въ символъ на многочисленни удоволствия или условия за тѣхната възможность. Паритѣ сж само условия, което позволява, щото чловѣкъ да мечтае за своето могъщество. ¹⁾

¹⁾ Като прѣкрасно изображение състоянието на скъперника служи монолога на скъперникътъ рицъръ:

„Като нѣкой демонъ

„Отъ сега свѣта да управлявамъ азъ могъ.

„Само да поискамъ — ще се издигнатъ палати;

„Въ великолѣпнитѣ ми градини

Скжперника се наслаждава не отъ паритѣ, а отъ въображаемитѣ удоволствия, които за него могатъ да бѣдѣтъ достѣпни, благодарение на обширнитѣ сръдства. Тѣзи страсть прѣдполага болезнено развитие на въображението, което замѣнява отъ себе си реалното ползувание отъ богатствата. Въ сжщностъ между скжперничеството и нормалното отношение къмъ паритѣ нѣма сжщественно различие. При нормалното отношение къмъ паритѣ съ тѣхъ хората копуватъ за себе си дѣйствителни наслаждения, когато скжперникътъ прѣдпочита да ги трупа, за да има възможность вслѣдствие тѣхната наличность да се прѣдава на мечтания за възможнитѣ удоволствия. Малко по напрѣдъ ¹⁾ имаме вече случая да докажемъ, че идеалното и реално владѣния не се твърдѣ много различаватъ по между си, че прѣдставлението за извѣстно удоволствие заключава въ себе си отъ части това сжщето наслаждение, което человекъ би изпиталъ и при неговото реално прѣживяване, а вслѣдствие на това мечтанието често бива по-приятно отъ неговото изпълнение. И така разликата между нормалния человекъ и скжперника се свежда къмъ това, че първий прѣдпочита реалнитѣ удоволствия, а втория въображаемитѣ: както единия, така и другия се отнасятъ къмъ паритѣ като къмъ сръдство, само че за постигание реалнитѣ удоволствия потрѣбно е да се харчатъ паритѣ, а за да се възбудятъ мечтания потрѣбно е да се събиратъ.

„Ще се стѣкнѣтъ нимери цѣла жива тѣла,
 „И волнийчени ще ми се покори;
 „И добродѣтеля и безсѣний трудъ
 „Смирено ще очакватъ мойта награда.
 „Азъ само да свиря — и къмъ менъ послушно, страховито
 „Ще попълзи окървавеното злодѣйство,
 „И рѣка ми ще лиже, и въ очи ми
 „Ще гледа, по тѣхния знакъ ще чети мойта воля.
 „Менѣ е всичко послушно — азъ никому;
 „Азъ съмъ по-горѣ отъ всичкитѣ желания; азъ съмъ спокоенъ
 „Азъ знамъ моята мощъ — менѣ ми е стига
 „Това съзнание.

Че паритѣ дѣйствително не се обръщатъ въ цѣль даже за скжперницитѣ, за това доста убѣдително говори този фактъ, че ни единъ скжперникъ не би трупалъ пари, ако би тѣ внезапно изгубѣхъ цѣнността си и за напредъ не би се имало никаква надѣжда за нейното възстановление.

По такъвъ начинъ паритѣ, като пари, независимо отъ тѣхното значение за постигание положителни блага, никога не сж прѣдметъ на любовта, когато, наопѣки, добродѣтелята сама по себе си е цѣнна въ нашитѣ очи. Потрѣбно е скжщо така да се вземе въ внимание и друго едно различие между страстта къмъ паритѣ и стрѣмлението къмъ добродѣтелята. Паритѣ по отношение къмъ чловѣка сж нѣщо вънкашното поведение, колкото настроението, за изражение на което то служи. Чловѣкъ цѣни самото намѣрение да бжде добродѣтеленъ, а пѣкъ изпълнението на едно намѣрение се явява второстепенно дѣло, което не умалява цѣнността на намѣрението толкозъ повече, колкото проявлението на настроението срѣща прѣпѣтствия, не зависими отъ неговата воля. Между това, ако би чловѣкътъ цѣнѣше добродѣтелята само като срѣдство за достигание удоволствие, то отношението цѣната на дѣлото и настроението трѣбваше да бжде обратно. За право срѣдство служи дѣлото, а не настроението, затова чловѣкъ би прѣдпочиталъ дѣлото, ако уважението на добродѣтелята би се развивало върху почвата на асоциацията между удоволствието и срѣдството за неговото достигание.

И така между страстта къмъ паритѣ и любовта къмъ добродѣтелята не сжществува пълна аналогия. Чловѣкъ всѣкогашъ паритѣ обича като срѣдство, а добродѣтелята обича независимо отъ нейното отношение къмъ личното щастие. Това ни заставлява да признаемъ за несъстоятелно учението на Милля за произхождение безкористната любовъ къмъ добродѣтелята изъ стрѣмлението къмъ лично щастие.

Най послѣ, за послѣдно проявление на съвѣстѣта служи чувството на отговорността. Сжщността му се състои въ това, че като извърши нѣкое прѣстѣп-

ление, челоуѣкъ счита себе си достоенъ за наказания, прѣзрѣния и въобще страдания, които искупватъ вината. Чувството на отговорността, нагледъ, стои въ пълно противорѣчие съ точката на отправлението въ учението на Милля. Така челоуѣкъ, който се стрѣми само къмъ собственото си щастие, неочаквано захваща да иска страдания за искупление на вината си, извършенна, именно за постигане на тѣзи цѣль. Като срѣдство да зауши това противорѣчие Милль си служи и съ сжщата всемогъща асоциация на прѣдставленията. Още отъ най-малката дѣтинска възрѣсть въ съзнанието на челоуѣка се сблъскватъ прѣдставления за винаги наказание, които малко по малко до такъва степенъ се сливатъ, щото на личността на първото прѣдставление съ необходимостъ извиква и второто. Нъ такова прѣдставление за възникване чувството на отговорността дължи своето произхождение на неправилния възгледъ върху челоуѣка, като сжщество, именно отъ всеѣкава вжтрѣшна самодѣятелностъ. Споредъ Милля, прѣдставленията за вината и наказанието се сливатъ чисто механически и образуватъ чувството на отговорността безъ всеѣкаво участие на нашето азъ, когато, цѣкъ анализирано това понятие открива самодѣятелността на субекта. Въ сжщностъ, чувството на отговорността е присжще на челоуѣка не само при извършвания прѣстѣпления, които се прѣслѣдватъ отъ закона, нъ и въ тоя случаи, когато прѣстѣплението не подлежи на никакво наказание. Така напримѣръ вжтрѣшното настроение догдѣто не се прояви въ дѣятелностъ, не подлежи на наказание. По провицателно и вжискателно е общественното мнѣние, нъ и то клейми съ прѣзрѣние само това лошо настроение, което се исказва по какъвто и да е начинъ, макаръ да кажемъ и въ думи. По такъвъ начинъ сжществуватъ цѣль редъ проявления или актовъ на волята, които не могатъ да иматъ за насъ лоши послѣдствия. Въ всичкитѣ тия случаи въ насъ има на лице само единия членъ отъ асоциацията, именно прѣдставлението за виновността, а другия членъ или прѣдставлението за наказа-

ния минува. Това прави за невъзможно да възникне въ подобни случаи механическа асоциация между виновността и наказанието; слѣдвателно чувството на отговорностъ съвсѣмъ не би могло да възникне по указания отъ Милля пжтъ и челоуѣкъ въ такъвъ случай би се относилъ къмъ подобни проявления на своята воля съвсѣмъ безразлично. Въ сжщностъ ний виждаме съвършено друго нѣщо. Така ние се чувствуваме отговорни за вътрѣшното си настроение и за такива прѣстѣпки, които съвсѣмъ не се прѣслѣдватъ отъ закона и не осжждатъ отъ общественото мнѣние, а често пжти има и такива, които считатъ хората такива. Когато напримѣръ, жанна д'Аркъ почувствувала въ себе си призвание да освободи Франция отъ не приятелитѣ ѝ, то несъмнѣнно е, че тя е щитала себе си за отговорна при всѣко закжснение или отклонение отъ правия пжтъ, та макаръ за това никой да не ѣж осжждалъ и никой да не ѣ искалъ героизма.

(Слѣдва)

Български напѣвъ.

(продължение отъ I кн.)

Послѣ, въ нѣкои стари великорусски ржкописи *българския* напѣвъ се срѣща съ надписи ту отъ *Киевъ*, ту отъ Киево-печерската лавра, ту отъ южно-рускитѣ братства. Но и това обстоятелство, както ще видимъ по-долу, не посочва на неговото първоначално произхождение, а само на това, че въ Велика Россия той е заетъ непосредственно изъ юго-западна Россия чрѣзъ пѣвцитѣ на киевския районъ (область). Барски слушалъ *българския* напѣвъ на Атонъ, но той слушалъ тамъ и *сръбския* напѣвъ, а по подирнитѣ пжтешественици слушали тамъ и придворния (руски) напѣвъ*). Това значи не туй, че тѣзи напѣви тамъ сж съставени, а

само това, че надошлитѣ хора да живѣятъ въ Атонъ сж отъ различни страни, отъ гдѣто донасятъ съ себе си и напѣвитѣ, на които тѣ сж привикнали.

Българския напѣвъ не може да бѣде заменъ и отъ Гърция, тъй като при нѣкои общи съ гръцкото пѣние музикални основания. свойственни и на други осмогласни напѣви, има и конструкция и характеръ на мелодическо движение съвсѣмъ особенни отъ гръцкото пѣние. Най-подиръ, прѣдположението за заемаването на *българския* напѣвъ въ юго-западна Россия отъ западнитѣ славѣнски плѣмена, които живѣятъ вънъ отъ прѣдѣлитѣ на Россия, нѣма за свое подтвърждаване никакви исторически свидѣтелства. *Симметрическиятъ ритмъ* и *тактъ* е можилъ да бѣде употребенъ и въ България подъ влиянието на европейскитѣ музикални начала, а нотнитѣ книги, въ които има *българския* напѣвъ, сж писани и печатани не вънъ отъ Россия, а въ Лвовъ, Почаевъ и въ близкитѣ къмъ тѣхъ мѣста, съ грижитѣ на православнитѣ юго-западни братства, или пъкъ подъ тѣхното знание и покровителство.

И надписитѣ въ нотнитѣ книги отъ юго-западното происхождение, и съдържанието на натѣменитѣ на *българския* напѣвъ пѣснопѣния и, главното, конструкцията и мелодическитѣ свойства на тоя напѣвъ, ясно свидѣтелствуватъ, че тоя напѣвъ има славѣнско, но не русско и не южно-руско происхождение. Въ нѣкои великорусски нотни книги българския напѣвъ се нарича по нѣкога *Киевски* и *южно-руски*, но нито Киевъ, нито юго-западна Россия не си го присвояватъ, а го наричатъ *български* напѣвъ. Така той поне се нарича съгласно въ всичкитѣ юго-западни нотно-линейни ирмолози, познати отъ 1652 г. Това название, даже при неговата не точностъ, поне свидѣтелствува, че този напѣвъ се е съставилъ не въ прѣдѣлитѣ на юго-западна Россия, а е донесенъ тамъ извънъ, именно отъ славѣнскитѣ племена, които живѣятъ на юго-западъ отъ Россия, подъ каквито частни названия тѣ и да сж извѣстни. Защото не е възможно, щото юго-западнитѣ съставители на нотнитѣ книги и пѣвци да наричатъ роднитѣ свои напѣви отъ мѣстно происхождение съ

името чуждо на народа или на племето, противъ очевидната истина и въ вреда на своята честъ и слава. Това название само не посочва точно мѣстото и врѣмето на происхождението на напѣва и пѣтищата, по които той е дошелъ въ Россия. а така сжщо, едно само по себе си, не гарантира за точността на неговото заемане.

Че *Българския* напѣвъ нѣма руски и южно-руско происхождение, това се потвърждава, между другото, и отъ съдържанието на натѣкменитѣ по него пѣсно-пѣния. Тоя напѣвъ въ юго-западнитѣ ир-молози се явява съвѣтъ не основенъ напѣвъ при богослужението, а само *допълнителенъ*. Той се прилага въ тѣхъ почти само къмъ онѣзи пѣснопѣния, пѣянието на които се изисква стъ църковния уставъ, но които не сж биле натѣкмени по древне-рускитѣ *стол повни* и мѣстнитѣ *киевски* напѣви, а особено въ *тропаритѣ*, *кондацитѣ*, нѣкои *подобни* стихирѣ, а така сжщо къмъ пѣснопѣнията *сѣдални*, тъкмо така, както въ Велика Россия отъ втората половина на XVII вѣкъ къмъ такива пакъ пѣснопѣния е прибавенъ *гръцкия* напѣвъ. Едина и другия напѣвъ, като *допълнителни*, очевидно, сж заети изъ църкви повече благоустроени относително прѣдписанието отъ устава на источната православна църква вънкашно храмово богослужение, отколкото руската църква, въ която не е достигало напѣви за испѣвание на означенитѣ пѣснопѣния, но е имало нужда отъ по тържественно и пълно *изпълнение* на богослужението*). А такива църкви

*) Тържественността на богослужението въ юго-западната църква въ XVII вѣкъ е била противодѣйствиe на церимониялността и на органното сладкозвучие, което придружава римско-католическото богослужение, а въ Москва тържественността се изисквала отъ висотата на патриаршеския чинъ, а така сжщо и отъ това, че тамъ присѣтствували лица отъ царския родъ. За тържественността на служението на патр. Николае и за употрѣбаванieto въ него врѣме на *гръцкото* четение и пѣние, Виж. Ист. рус. Цер. Митр. Макарія ж. XII, отъ стр. 283. Въ Соловецкия манастиръ на 15 Августъ 1702 г. въ присѣтствието на Петра Великий всичкото всенощно бдѣние е било пѣяно на *гръцки* напѣвъ.

отъ източното православие само сж може да бѣдѣтъ църквитѣ грѣцка и на придунавскитѣ славѣни,—църкви, които по мѣстото на своето мѣстоположение и по своята наредба, сж най-близки къмъ прѣвоисточника на християнското храмовно богослужение, църкви които освѣнѣ това сж дали нѣкога си прѣвоначалната наредба на руската църква. Римската църква, на която устава е отличенъ отъ устава на източната православна църква, и протестанскитѣ църкви, поради бѣдността на тѣхното богослужение, не сж може да дадѣтъ на руската църква никакви допълнителни напѣви. Нѣма никакви свидѣтелства и за това, че *българския* напѣвъ има грѣцко происхождение. Този напѣвъ е можель да бѣде заменъ не отъ другитѣ, освѣнѣ изъ богослужебната практика на нѣкоя, отъ църквитѣ на придунавскитѣ славѣне, напр. отъ сръбската или отъ българската, които сж биле повече благоустроени въ чина на уставното богослужебно пѣние, отъ *колкото е била* южно руската църква.

Послѣ, *българския* напѣвъ по своята конструкция и мелодически свойства не прилича нито на грѣцкия старъ или новъ, нито на духовнитѣ кантати на отъ поляшко-униятско происхождение, които се излагатъ, напр., въ книгитѣ „богогласници“. Но той нѣма така сжщо почти нищо общо и съ несъмнѣнно рускитѣ напѣви—*стѣлцовия* и *киевския*, а между това има на себе си явни бѣлѣзи отъ славѣнско народно пѣние, което така сжщо ясно свидѣтелствува за югославѣнското негово происхождение. На това негово происхождение не помалко показва и неговото твърдѣ усѣтително сходство съ сръбско—българскитѣ напѣви отъ поновитѣ врѣмена, познати отъ изданието на Корнилия Станковича *).

Слѣдва.

*) Корнилий Станковичъ е идалъ въ 8854 година литургията на св. Иоанна Златоуста на 4 гласа. виждаме сжщия тоя общъ характеръ.

Изъ нашия църковенъ животъ.

Въ II-а книжка на списанието „Български Църковенъ Прѣгледъ“ ние споменахме, че св. Синодъ е зель мѣрки за съставянието на фондъ за Духовно Училище въ гр. София, а сега считаме за нужно да запознаемъ читателитѣ на списанието съ самото окръжно на св. Синодъ, издадено по съставянието на този фондъ. Туй окръжно ето какъ гласи.

Окръжно № 95, 22 януарий 1898 г.

„Извѣстно Ви е, че подъ вѣдомството на св. Синодъ има само едно Богословско (до скоро „Духовно“ наричано) училище, и то е въ Самоковъ. Зданието въ което се помѣщава, е до сущъ неудобно и недостатъчно, а и помѣщенията на пансиона сж още по неудобни и недостатъчни. Отъ друга страна, опитътъ даде да се разбере, че благоустройството на тия двѣ важни за светата ни Църква заведения, училището и пансиона, належаще изисква и по близкия надзоръ и ръководство на висшето началство.

Въ желанието си да стори по възможности по-скоро всичко потрѣбно за това благоустройство, св. Синодъ попроси, и почитаемото Столично Общинско Управление бѣ добро да отпусне, даромъ едно отъ най-отличнитѣ мѣста до самата Столица, на голѣмина отъ 37.500 метра, дѣто като се построятъ нуждитѣ помѣщения, да се прѣнесе Богословското училище и пансионътъ. За издиганието же на помѣщенията св. Синодъ въ засѣданието си отъ 27-й Ноемврий м. г. намѣри за благопотрѣбно да пристѣпи прѣдварително къмъ образуванieto на единъ фондъ, и рѣши да прикани да даджтъ лептата си за тая цѣль всички духовни лица, служащи подъ заплата или възнаграждение.

Прѣдъ видъ важността на проектираното прѣд-
приятие и доста внушителнитѣ размѣри на фонда,
потрѣбенъ за привеждането му въ изпълнение, св.
Синодъ опрѣдѣли помощта да се състои отъ едно мѣ-
сечно възнаграждение или една мѣсечна заплата, вне-
сени прѣзъ текущата 1898 г., на четири пѣти, въ
Епархийското Управление, споредъ сроковетѣ за рас-
плащанье възнаграждението на благоговѣйнитѣ све-
щенници. Епархийскитѣ Управления, ще внасятъ тъй
събранитѣ помощи направо въ Българската Народна
Банка тукъ върху името на св. Синодъ подъ назва-
ние „Фондъ за Богословско Училище“, като увѣдомя-
ватъ за това св. Синодъ своевременно и му прѣдста-
вляватъ вѣдомости спорѣдъ особенъ образецъ.

Като увѣдомяваме Ваше Високопрѣосвещенство
по всичко горѣизложено за надлѣжно отъ страната Ви
распорѣждане, прѣпорѣчваме се на св. Ви молитви
и оставаме

на Ваше Високопрѣосвещенство
во Христѣ братъ:

Прѣдсѣдателствующий на св. Синодъ

Доростолский и Червенский

Митрополитъ: Григорий“

Относително диганието на схизмата, за което на-
ново поченаха да пишатъ нѣкои отъ нашитѣ и чуж-
дитѣ вѣстници, като при това искарватъ работата, ка-
то свършена, ние не можемъ да кажемъ този пѣтъ
друго при казанното си отъ по прѣди, освѣнъ, че и
самитѣ ние трѣбва да желаемъ това и че ако е дош-
ло врѣмето то да стане ни най-малко да се съмняваме,
че нашата църква може да направи нѣщо противно
на онова, що е извършила до сега. Всеизвѣстно е, че
измисленната схизма е велика неправда, турена на
гърбътъ на нашата църква, на нашия народъ, но не е
да не се знае, че никогашъ нашата църква нѣма да
помисли да признае макаръ една стотна частъ отъ
тази неправда за истина. Че туй трѣбва тъй да дър-
жимъ всички, увѣряватъ ни думитѣ на Н. Блажен-

ство Екзархътъ, прѣдадени отъ в. „Зап. България“, за истинността на кѣито ние ако и да не можемъ да гарантираме, но тѣ неможеше да бѣдѣтъ други ако Н. Блаженство намѣрише за нужно да се произнесе по този въпросъ и официално. Ето какъ прѣдава казавия вѣстникъ тия думи на Н. Блаженство:

„Ако гръцката патриаршия е сзнала своята си грѣшка, нека вдигне схизмата; Българската черква не може да прави никакви жертви и никакви отстъпки, пагубни за народнитѣ интереси — поне азъ догдѣто стоѣмъ на чело на тая черква нѣмъ да допусна това нѣщо“ Азъ прѣди всичко сѣмъ българинъ, и сѣмъ се посвѣтилъ да служа на Българската черква и на Българския народъ“.

Впрочемъ въ идущата книжка на Бъл. Цър. Прѣгледъ по този въпросъ ще се напечати една статия, написана отъ авторитетно лице и съвсѣмъ блиско знающе същността на работата, отъ която читателитѣ ще могатъ да си съставатъ най-правилно понятие. Ще прибавимъ, че тази статия ще бѣде най-доброту нѣщо въ нашата литература казано до сега по схизмата и по нейното дигание, за това е желателно тя да се прочете отъ повече людие, а особено отъ тия наши братия, кѣито държатъ исото у насъ на противославянскитѣ и противоправославни пѣвци и то толкозъ усърдно, щото по нѣкогашъ прѣдставляватъ извѣстния Кривовъ концертъ.

Освѣнъ въпросътъ за схизмата на послѣдне се явява на сцената и другъ единъ въпрѣсъ, който има голѣмо значение за дѣятелността на нашата св. църква въ отношението и спрямо турското правителство, нѣщо твърдѣ обезпокоително, тѣй като прѣдвѣщава не добри послѣдствия за народно-църковното ни дѣло. То е въпросътъ за диганието на скопския нашъ Митрополитъ Г-нъ Синесий съ нѣколко мина свещеници, което турското правителство настоятелно искало отъ св. Екзархия подъ прѣдлогъ, че тѣ били замѣшани, ужъ, въ политическитѣ дѣйствия на нѣкои отъ македонскитѣ християни. Като невѣрно туй обвинение и св. Екзархия не е могла и не може да испълни туй искание на турското правителство и настоява то да

се засвидѣтелствува по сѣдебенъ редъ, а пакъ туй нейно настояване и не се нрави, защото ще засвидѣтелствува, че нито Високопреосвещенный Синодъ, нито подвѣдомственното му духовенство сж се бъркали въ каквито и да сж политически дѣла, а напротивъ ще се раскрие, че турцитѣ иматъ прѣдъ видъ да съсипатъ църковно-училищното дѣло на българитѣ па и самия тѣхенъ духъ. тръгналъ вече въ пѣтьтъ на прогресътъ. Какво ще се свърши този въпросъ, ние ще явимъ на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“.

— Прѣзъ истеклий мѣсець февруарий постигна една загуба и руската църква съ смъртъта на Московския Митрополитъ Сергия, който бѣ единъ отъ виднитѣ руски архипастири.

На мѣстото на блаженнопочившия Сергий е назначенъ Грузинския Екзархъ Г-нъ Владимиръ, човѣкъ високообразованъ и отличенъ архипастиръ.

Подиръ смъртъта на новия Златусть, бивший Московский Митрополитъ Филаретъ, който повече отъ 50 години бѣ владикувалъ, Високопрѣосвѣщенни Владимиръ е шестий Московский Митрополитъ и то въ едно не тѣй продължително врѣме—отъ 1867 година. Московското паство питаяло голѣми надѣжди на новия си Митрополитъ и се надѣяло, че той ще застѣпи мѣстото на незабравимия му светителъ Филаретъ.

Книгописъ.

Въ редакцията на сп. „Б. Ц. Пр.“ се получи: *„Отчетъ на Кюстендилското Държавно Педагогическо, Трикласно и образцово училище“*; *отчета е съставенъ прѣзъ 1897 година“*.

Въ неофициалния отдѣлъ на този отчетъ има написана отъ г. Ефрема Карановъ, учителъ при Педагогическото училище въ г. Кюстендилъ, една твърдѣ интересна статия за Кюстендилскитѣ училища подъ заглавие „Кюстендилскитѣ училища до освобождението.“ Въ тази статия като се описва историята, какъ е станжло първъ пѣтъ отварението на училищата въ

гр. Кюстендилъ, когато е ставало нашето възраждане,—какъ постепенно сж напръдвали тѣзи училища,—говори сж, при това, още за учителитѣ бѣлци свещеници, и монаси, които въ тѣзи училища сж учителствували прѣзъ всичкото врѣме, отначалото на отварението имъ, първата четвъртъ на сегашното столѣтие, дори до нашето освобождение отъ тур. робство, т. е. до навлизанието на Рускитѣ войски въ г. Кюстендилъ въ началото на 1878 година. Между тѣзи учители, на които имената захващатъ единъ периодъ повече отъ 80 години, се споменува и учителътъ Иеромонахъ Аверкий попъ Стояновъ. Отъ казаното въ статията за отецъ Аверкий попъ Стояновъ, се вижда, че този учител е заслужилъ доста много по училищното и църковното дѣло на г. Кюстендилъ и на цѣлата му епархия. Като говори г. Ефремъ Карановъ за вървежа на учебното дѣло въ г. Кюстендилъ, той самъ ето какъ се произнася за Иеромонахъ Аверкий попъ Стояновъ: „до гдѣто прѣзъ 51-ва година отъ чисти Понедѣлникъ се цѣнява за учителъ единъ отъ най-добритѣ учители—Аверки Стояновъ. Отецъ Аверки, заедно съ владиката Авксентия, твърдѣ много е заслужилъ за събужданieto на Кюстендилъ и на всичката Кюстендилска епархия. Иеромонахъ Аверки попъ Стояновъ, когото често смѣсватъ съ дяконъ Аверкия Петровичъ, е билъ монахъ отъ Рилския манастиръ, родомъ отъ село Рила съученикъ на отца Неофитъ Рилски въ Сѣрското Гръцко училище, близкъ на Неофита и твърдѣ заслужилъ челоуѣкъ“. —Отецъ Аверкий е учителствувалъ повече отъ 20 години, въ 1835 година учителствувалъ въ Видинъ, и въ 1836 година въ Казанлъкъ, а отъ 1851—58 година въ Кюстендилъ. „Като учителъ въ Кюстендилъ и секретаръ на владиката Авксентия“, каже г. Е. К., „отъ 51—58 година. Аверки е принелъ голѣма полза за събужданieto на Кюстендилъ. Него сж твърдѣ обичали особно за скромността му; владиката Авксентия е билъ най-добрата му опора: съ напушанieto Кюстендилъ отъ Авксентия прѣзъ 58 а год. и Аверки напуща Кюстендилъ“. Че отецъ Аверкий е билъ подържанъ отъ владиката

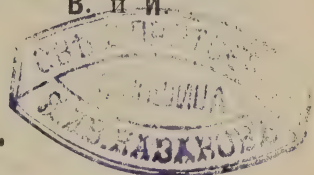
Авксентия това се вижда и отъ туй, че, освѣнъ запла-тата отъ общината 3000 гроша на учителя Аверкия, „господина“ владиката му плащаль още 1000 гроша. За тая подѣрка свидѣтельствува и самъ отецъ Аверкий като е посветилъ своята книга, „житіе святаго Григорія архіепископа Омиритскаго и прѣніе съ нѣкого Евреина, именуемаго Ервана, собрано и составено на словено-българскій языкъ отъ Аверкия П. С. Монаха Рилскаго“, на Митрополита Авксентия съ тѣзи думи: „Высокопрѣосвященнѣйшему и Богопроизведенному митрополиту свето-Велескому Господину Авксентію величайшему ревнителю Болгарскаго просвѣщенія и Христіанскаго душеспасенія, заради неговата ко миѣ отеческа любовь и благодѣтелна наклонность съ высокопочитаніемъ и благоговѣйствомъ. — Тая книга посвящавамъ издательтъ“.

Отецъ Аверкий е държалъ прѣписи отъ много писма писани до разни лица по Българскитѣ работи, дори на султана турски, на гръцкия патриархъ по църковния въпросъ. Нѣ много отъ неговитѣ работи сж прѣснжти по разни лица и не сж още събрани всички, както казва г. Е. К., за туй споредъ насъ добрѣ ще бѣде, които знайтъ нѣщо отъ трудоветѣ на о. Аверкий или пъкъ притежаватъ отъ тѣхъ сами нѣщо, да ги явятъ на публиката по какъвто начинъ намѣрйтъ за добрѣ, за да се види, че е имало и отъ църквата ни много хора, които е болѣло сърдцето за народното добро. Подиръ напушчанието на Кюстендилъ въ 58 г. о. Аверкий се прибралъ да живѣе въ манастиря „свети Иоакимъ“ Осоговски като монахъ и послѣ игуменъ, а въ 1878 год., кога Кюстендилъ се освободилъ отъ Руситѣ, отецъ Аверки дошелъ въ Кюстендилъ, прибралъ се въ Жабленския манастирь Радомирско и като игуменъ тукъ умрѣлъ въ 1881 година. Честитъ билъ съ това, че можелъ да види поне една часть отъ Българската земя свободна и да ѝ се порадва, за която е работилъ цѣлъ животъ безъ спиръ и отидихъ.

Ние сме убѣдени, че който и когато да се залавя съ въпроса за възражданіето на кюстендилско съ благо-

дарность ще споменува името на тоя неуморимъ работникъ. Достойнитѣ работници съ своитѣ дѣла живѣятъ между своитѣ близки и подиръ прѣминуванieto си въ задгробния животъ. Дано числото имъ да расте въ българската земя!

В. и И.



СМѢСЬ.

Въ № 2 отъ т. г. въ Руския „Церковный Вѣстникъ“ срѣщаме слѣдното: „Добро извѣстие се получи изъ *България*. Както е извѣстно, встѣпването на княза Бориса въ лоното на светата православна църква породило цѣлъ рѣдъ сблъсквания и прѣспирни за смѣтка на възпитанието на Българския прѣстолонаслѣдникъ въ духа на православната вѣра. Между другото, Българскитѣ опозиционни вѣстници заявявахъ, че възпитанието на княза Бориса съвсѣмъ не е удовлетворително, че духовний неговъ възпитателъ, отецъ архимандритъ Василий, вижда свойтъ възпитанникъ само веднѣжъ въ годината, и че даже князь Борисъ не само въ продължение на четире години непосѣщавалъ православенъ храмъ, нъ и не се причастявалъ съ светитѣ Христови Тайни споредъ православния обредъ. Тѣзи свѣдѣния не се опровергавахъ нито отъ двореца, нито отъ отца архимандрита Василия, и тежко лѣжеше това на съвѣстѣта на Българитѣ. Тѣ се страхувахъ за духовното бѣдѣще на свойтъ князь. Нъ сега страховетѣ се отмахнахъ съ радостното извѣстие, че въ двореца на княза Фердинанда въ София е осветена нарочно направена за княза Бориса домашна православна църква, на която осветяването сж извършило на 28 Дек. подиръ литургията, отслужена отъ Високопрѣосвещенный митрополитъ Григорий, прѣдсѣдателствуващъ на Българския св. Синодъ, придруженъ въ службата отъ софийското духовенство. Князь Фердинандъ, княгиня Мария Луиза и князь Борисъ присѣтствуваха при богослужението, както и принцеса Климентина, братѣтъ на княза-принцъ Филипъ саксенъ-кобургъ-готски, прѣд-

ставителитѣ на православнитѣ държави, т. е. на Русия, Румъния и Сърбия, министритѣ, високитѣ граждански и военни чиновници и по-забѣлжителни лица отъ града. Подиръ свършването на богослужението князь Фердинандъ произнесълъ слѣдущата знаменателна рѣчь:

„Слѣдъ толкова вѣковно прѣкъсване настъпи най-подиръ за първи пътъ днесъ, когато намъ било опрѣдѣлено да извършимъ въ този дворецъ обряда на осветяването на народната църквица. Като господаръ на тази страна, азъ съ чувство на благодарностъ къмъ Господа Бога, възлагамъ на себе си обязанността на свѣтски покровителъ на този свети обителъ. Обръщамъ се съ молитва къмъ светитѣ апостоли, къмъ св. Иоанна Евангелиста, къмъ св. Иоанна Златоуста, Василий Велики и Григория Богослова, къмъ нашитѣ свети распространители на вѣрата, Кирила и Методия, св. Николая Чудотворецъ, св. Иоанна Рилски и къмъ нашия правовѣренъ царъ Борисъ. Просѣмъ Високопрѣосвещенний прѣдставителъ на нашата света църква, както Софійския митрополитъ, членоветѣ на моето правителство и прѣдставителитѣ на православнитѣ господарства, тукъ, който присѣтствуватъ, да приемѣте това за свѣдѣние и да бждете свидѣтели на това велико тържество, което трѣбва да стане въ свое врѣме исторически день въ нашитѣ сѣдбини, да би тѣ присѣдинили своитѣ молитви къмъ нашитѣ, и Господъ Богъ да би благословилъ това дѣло, извършено отъ главата на Българския народъ“.

Тази дворцова църква е прѣдзначена исклучително за княза — прѣстолонаслѣдника Иконостасътъ и църковното украшение въ неж*) сж изработени отъ мѣстни мастори споредъ образаца на иконостасътъ и църковното украшение на църквата въ село Бистрица, Доростоло-Червенска епархия, подарени отъ въ Божѣ починжлия императоръ Александръ II. Образитѣ на светиитѣ сж били поръчени въ Русия на сжщитѣ тѣзи

*) Струватъ около 50 хиляди лева. Всичката работа е отъ древно-руски стилъ. (Вижъ Богосл. В. 1898 г. м. Януари, стр. 80).

художници, които сж работили иконитѣ за сега правещата се Българска църква на името на св. Стефана въ Цариградъ на фенеръ. „Съ осветяването домашната църква забѣлѣзва Екзарх. органъ „Новини“, се погълнява нуждата въ Сѳийския дворецъ, която одавна се осѣщаше. Сега ще бѣде дадена възможность на прѣстонослѣдника да се възпитава въ догмитѣ на православната вѣра“.

— На 3 й Януарий тая година въ ст. Сѳия тѣлото на покойния Български князь Александъръ Батембергъ, което почиваше въ църквата свети В. М. Георгий, бѣ прѣнесено съ подобаещето тържество отъ тамъ въ нарочно приготвената за него гробница. Съ това, както може да се прѣдполага, казаната църква е вече свободна и навѣрно нѣкога ще могатъ за на прѣдъ да се чъркуватъ православнитѣ християни въ неж. Тая църква е една отъ старитѣ наши паметници и се намира на едно отъ виднитѣ мѣста на гр. Сѳия.

ОБЯВЛЕНИЯ.

ОТВАРЯ СЕ ПОДПИСКА

ЗА V-ТА ГОДИШНИНА (1898) НА

„БЪЛГАРСКА СБИРКА“

СПИСАНИЕ ЗА КНИЖНИНА И ОБЩЕСТВЕННИ ЗНАНИЯ.

Спис. „Българска Сбирка“, ще излазя, както и до сега, послѣдната программа :

I. Статии и очерки върху книжнината и общественитѣ знания, по историята и етнографията; — Пжтешествия.

II. Животописи на знаменити мжжѣе, дѣятели въ науката, книжнината и общественния животъ.

III. Изящна словестность: стихотворения: — повѣсти, разкази и очерки изъ нашия животъ; — МАЛКИ

повѣсти и разкази, прѣведени отъ чужди язици и писани отъ по-извѣстни писатели; — прѣводи на нѣкои класически творения.

IV. Изъ книжнината и живота: I. *Въ нашенско.* Бѣлѣжки и разсждения върху по важнитѣ явления въ нашата книжнина и общественния ни животъ. — II. *Въ славянскитѣ земи* и III. *На чужбина.*

V. Книгописъ: а) оцѣнка на български и чужди книги; б) показалецъ на новоизлѣзлитѣ български книги, и в) показалецъ на по-важнитѣ статии и др. въ по-врѣменнитѣ списания и вѣстници.

VI. Малки вѣсти: изъ книжовния, черковно-общественъ и училищенъ свѣтъ у насъ и на чужбина.

VII. Смѣсъ: свѣдѣния по домакинството, игиената и вѣсти за открития, изнамѣрвания и пр

Сътрудници: Ив. М. Вазовъ, Д. К. Поповъ, П. П. Славейковъ, Д. Т. Страшимировъ, Ив. Ст. Андрейчинъ, Ал. Узуновъ, Д-ръ Ник. Бобчевъ, П. Кисимовъ, Д. В. Храновъ, П. П. Карапетровъ, Д-ръ Пасманикъ, Деборовъ (псевд.) К. Христовъ, Ил. С. Бобчевъ, Ив. Бѣлевъ, Хр. Берберовъ, Пл. Веновъ, Д. Т. Душановъ, Ю. Ивановъ, Г. Ив. Маркова, Д. Мариновъ, Кръстю Мирский, Ив. Найденовъ, Ст. Огняновъ, В. Ковачевъ В. Нецовъ, Р. Петковъ и др. и др.

Българска Сбирка ще излазя веднажъ въ началото на всѣки мѣсецъ, освѣнъ въ юлий и августъ, въ размѣръ на 7 печатни коли.

Цѣната на годишния абонаментъ на Б. Сбирка си остава 10 лева за въ България, 12 — извънъ. Половинъ годишни абонаменти не се приематъ. За ученицитѣ, селскитѣ учители, свѣщенниците и за абонатитѣ на „Юридически Прѣгледъ“ прѣзъ 1898 година Българска Сбирка, се отстъпва за 8 л. т. е. двѣтѣ списания вмѣсто 22 л. за 20 л.

На настоятелитѣ и на всички, които запишѣтъ и съберѣтъ стойността на 10 абон. прави имъ се обочайната отстъпка — едно на десетъ.

Забѣлѣжка. — Всичко, което се отнася до списанието ни (писма, статии, поръчки, пари и пр.) испро-

вожда се: До администрацията на Българска Сбирка, въ Пловдивъ.

Пловдивъ ноемврий 1897 г.

Редакторъ: С. С. Бобчевъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ

на духовно-академическіе журналы

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ“

и

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ.“

1) „Церковный вѣстникъ“ — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей.

„2) Христианское чтеніе“ — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи.

Примѣч. Доселѣ „Христ. Чтеніе“ издавалось по одной книжкѣ въ два мѣсяца. Съ настоящаго 1897 года оно, въ удовлетвореніе желанія многихъ подписчиковъ, выходитъ ежемѣсячно, книжками отъ 10 до 12 печ. листовъ. Цѣна на него остается прежняя, т. е. 5 рублей въ годъ, и только подписчики, получающіе его совмѣстно „Церковнымъ Вѣстникомъ“ за два рубля, приплачиваютъ на почтовый расходъ ~~за~~ *шесть дополнительныхъ книжекъ* одинъ рубль

Въ качествѣ *приложенія* къ журналамъ редація издаетъ.

Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста

въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (около 1,000 страницъ убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку. При такихъ льготныхъ условіяхъ явятся подписчики „Церковнаго Вѣстника“ и „Христианскаго Чтенія“

получаютъ возможность при самомъ незначительномъ ежегодномъ расходѣ пріобрѣсть полное собраніе твореній одного изъ величайшихъ отцевъ церкви, — собраніе, которое по богатству и разнообразію содержанія составляетъ цѣлую библиотеку богословской литературы ея золотого вѣка.

Въ 1898 год. будетъ изданъ четвертый томъ въ двухъ книгахъ, въ который войдутъ бесѣды св. І. Златоуста на книгу Бытія.

Новые подписчики, желающіе получить и первые три тома, благоволятъ прилагать къ подписной цѣнѣ по два рубля за томъ, въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — по 2 руб. 50 коп.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ

а) *Отдѣльно* за „Церковный Вѣстникъ“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“ — 6 р. 50 к.; за „Христіанское Чтеніе“ 5 (пять) руб., съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“ — 6 р. 50 к.

б) *За оба журнала* 8 (восемь) руб. съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 (девять) руб. съ пересылкой.

Цѣна за границей:

За оба журнала 10 (десять) руб.; съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“ — 11 р. 50 к.; за каждый *отдѣльно* 7 (семь) руб., съ приложеніемъ „твореній св. Іоанна Златоуста“ — 9 рублей.

За изящный англійскій переплетъ прилагать 50 к.

Иногородные подписчики надписываютъ свои требованія тамъ: „Въ редакцію „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“ въ С. Петербургѣ“.

Подписывающіеся въ С.-Петербургѣ обращаются въ контору редакціи (Невскій пр. 151, кв. 7), гдѣ можно получать также отдѣльныя изданія редакціи и гдѣ принимаются объявленія для печатанія и разсылки при „Церковномъ Вѣстникѣ“.

Редакторъ проф. А. Лопухинъ.

ОТКРЫТА ПОДПСКА

на 1898 (третій) годъ изданія

ПРОТИВОСЕКТАНТСКАГО ЖУРНАЛА

„Миссіонерское Обозрѣніе“

ПОСВЯЩЕННАГО

всестороннему изслѣдованію и обличенію русскаго сектантства раціоналистическаго (духоборчества, молоканства, жидовства, субботства, шгундобаптизма, пашковщины, толстовства и др.) и мистическаго (хлыстовства, скопчества, мормонства и шалопутства), а также раскола старообрядчества.

Въ 1898 году „Миссіонерское Обозрѣніе“ будетъ издаваться по прежней программѣ, и выходить ежемѣсячно въ томъ-же объемѣ и количествѣ листовъ, но въ нѣсколько *измѣненномъ* порядкѣ, относительно выпуска книгъ журнала, а именно: „Миссіонерское Обозрѣніе въ 1898 году выйдетъ въ количествѣ 12-ти ежемѣсячныхъ **первыхъ** выпускомъ, за обиліемъ матеріала, въ *увеличенномъ* сравнительно объемѣ на счетъ *вторыхъ* выпускомъ, которыхъ въ теченіи года будетъ выпущено 4 книги (трехмѣсячныя); приложенія миссіонерскихъ листовъ и стѣнныхъ таблицъ остаются безъ перемѣны. Содержаніе *третьихъ* выпусковъ журнала остается тоже статьи а) святоотеческія б) эзегитическія в) очерки и разказы изъ религіозной и бытовой жизни русскаго сектантства, г) *Бесѣды* въ обличеніе лжеудрочаній русскаго раскола и сектантства и въ *огражденіе* православныхъ; д) *догматическія* проповѣди, апологетическія поученія и *библейски-истолковательныя бесѣды*, е) *вѣббогослужебныя чтенія и собесѣдованія*, ж) *историко апологетическія очерки жизни и письменности Мужей Апостольскихъ*, а также будетъ продолжаться печатаніе *проповѣдей* высоко преосвященнѣйшаго Іоаннікія, Митрополита Кіевскаго. Такимъ образомъ редакція получитъ возможность въ новомъ издательскомъ году въ тѣхъ и другихъ выпускахъ давать своимъ читателямъ статьи въ болѣе или менѣ законченномъ видѣ.

Въ наступающемъ году журналъ „Миссіонерское Обозрѣніе“ одобренъ Миссіонерскимъ всероссійскимъ Съѣздомъ въ

казани для выписки во всѣ приходы имперіи, зараженные заблужденіями расколосектантства; *Учебнымъ Комитетомъ при Св. Синодѣ* журналъ рекомендованъ для выписки въ библиотеки духовныхъ семинарій; *Училищнымъ Совѣтомъ при Св. Синодѣ* — для выписки въ библиотеки церковныхъ школъ.

Подписная цѣна годовому изданію журнала, съ пересылкою въ **12** книгъ, прежняя — **пять руб.**, въ **16** книгъ (а такъ-же съ приложеніемъ **12** выпусковъ миссіонерскихъ листовъ и стѣнныхъ таблицъ прежняго изданія а равно и имѣющихъ выдти въ 1898 году) **шесть руб.** Заграницу *семь руб.*, съ приложеніями *восемь руб.*

Подписка принимается въ **Кіевѣ**, въ Редакціи „Миссіонерскаго обозрѣнія“, въ **Москвѣ** въ Синодальной типографіи; въ **Петербургѣ** въ магазинѣ *Тузова*.

Редакторъ — Издатель *В. М. Скворцовъ*.

Редакторъ *Н. В. Перверзевъ*.

О ПОДПИСКѢ НА ОБЩЕСТВЕННО ПЕДАГОГИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ЕЖЕНЕДѢЛЬНУЮ ГАЗЕТУ „ЖИЗНЬ И ШКОЛА“ СЪ ПРИЛОЖЕН. „ШКОЛЬНОЕ ОБОЗРѢНІЕ“ (т. X).

„Жизнь и Школа“ имѣетъ цѣлью служить органомъ объединенія русскихъ учителей и интересамъ лицъ, стоящихъ близко къ дѣлу образованія въ Россіи, и издается по слѣдующей программѣ:

1. Правительственныя узаконенія и распоряженія, касающіяся образованія въ Россіи.
- 2). Научно-популярныя статьи (съ чертежами и рисунками).
- 3). Мелкіе повѣсти и рассказы (бытовы и историческіе), путешествія, очерки и др. подоб. произведенія.
- 4). Статьи по педагогикѣ, дидактикѣ, методикѣ, училищевѣденію, школьной гигиенѣ. Очерки по народному образованію въ Россіи и на Западѣ.
- 5). Русская печать о школьномъ дѣлѣ. Мнѣнія и сужденія печати по педагогическимъ вопросамъ.
- 6) Библиотечное дѣло въ Россіи и за границей. Организація общественныхъ и школьных библиотекъ и др. образовательныхъ учрежденій для народа.

7). Библиографія. Критика и рецензіи педагогическихъ сочиненій какъ русскихъ, такъ и иностранныхъ, разборъ учебниковъ и пособій. Обзорѣніе періодическихъ изданій какъ общихъ, такъ и специальныхъ: научныхъ, педагогическихъ и т. п.

8). Корреспонденціи. Современное обзорѣніе воспитанія и обученія у насъ и за границей.

9). Политическія извѣстія и Новости русской жизни. Обзорѣніе выдающихся событій въ Россіи и др. государствахъ.

10). Смѣсь. Наблюденія и замѣтки изъ школьнаго міра. Педагогическія темы.

11). Справочный указатель. Справки и указанія по различнымъ практическимъ вопросамъ учебнаго дѣла и школьнаго быта.

12). Что намъ пишутъ. Письма и сообщенія въ редакцію.

13). Книжный листокъ. Свѣдѣнія о вновь вышедшихъ книгахъ и указатель статей, встрѣчающихся въ повременныхъ изданіяхъ и заслуживающихъ вниманія какъ учителей, такъ и вообще образованнаго читателя.

14). Почтовый ящикъ. Отвѣты редакціи.

15). Объявленія. Послѣднія печатаются на первой стр. по 50 к., на послѣдней по 10 к. Подписчики (годовыя) печатаютъ *бесплатно*.

При газетѣ издается, въ видѣ приложенія, особый сборникъ, подъ заглавіемъ „Школьное Обзорѣніе“, въ которомъ помѣщаются статьи, по объему, не удобныя для еженедѣльнаго изданія, а также портреты Августѣйшихъ Особъ и выдающихся дѣятелей въ сферѣ государственной дѣятельности, благотворительности и народнаго образованія.

Подписная цѣна съ доставкой и перес. 5 руб., за поклода 3 руб. и за три мѣсяца 2 руб., для начальныхъ школъ и учителей 4 руб., за границу 6 руб. за годъ.

Оставшіеся въ небольшомъ количествѣ полные комплекты газеты за 1893 г. и 1894 можно получать за два руб., 1895 и 1896 по три руб. за г. Библиотеки и бесплатныя читальни пользуются особой уступкой. Подписчики, приобретающіе за всѣ годы пользуются, сверхъ того, уступкой 50%.

Вышедшіе №№ „Школьнаго Обзорѣнія“ и „Жизнь и Шк.“ тек. г., по требованію, высылаются наложеннымъ платежемъ на счетъ конторы.

Подписка принимается въ главной Конторѣ „ЖИЗНЬ и ШКОЛА“: С.-Петербургъ, Загородный пр., 34.

Редакторъ-Издатель М. Е. Виноградовъ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ НА ЖУРНАЛЪ

Н О В Ъ

XIV ГОДЪ ИЗДАНИЯ 1898 Г.

иллюстрированный двухнедѣльный вѣстникъ современной жизни,
политики, литературы, науки искусства и прикладныхъ знаній

ЗА 24 РУБЛЕА

безъ всякой доплаты за пересылку премій, подписчики „НОВИ“
получаютъ въ 1898 году, съ доставкою и пересылкою за границу
слѣдующія шесть изданій:

1) Журналъ **НОВЪ** 24 выпуска въ форматъ наибольшихъ европейскихъ иллюстрацій;

2) Особый иллюстрированный отдѣлъ **Мозаика** (24 выпуска), составляющій какъ бы самостоятельный журналъ по прикладнымъ знаніямъ, вмѣщающій въ себѣ 16 рубрикъ;

3) Журналъ литературные семейные **Вечера** (отдѣлъ для семейнаго чтенія) 12 ежемѣсячныхъ книжекъ романовъ и повѣстей;

4) Восемь **Переплетенныхъ томовъ** полного собранія сочиненій *П. И. Мельникова (Андрея Печерскаго)*;

5) Четыре **Переплетенные тома** полного собранія сочиненій *Вл. Ив. Даля (Казака Луганскаго)*, и

6) Двѣ роскошно **Переплетенныя книги**, формата in-folio, „живописной Россіи“, посвященныя описанію **МОСКВЫ** и **Москов. промышлен. обл.**

Годовая подписная цѣна за всѣ вышеобъявленныя изданія съ пересылкою за границу **24 руб.**

Согласно почтовымъ правиламъ, за пересылку двухъ книгъ „Живописной Россіи“ уплачивается только до русской границы. Дальнѣшая пересылка ихъ производится за счетъ подписчика, при чемъ плата за нее взискиваютъ на мѣстѣ назначенія, по иностранному тарифу, одновременно съ доставленіемъ книгъ.

Разсрочка платежа допускается, при чемъ при подпискѣ должно бытъ внесено не менѣе 6 руб.; остальные же деньги могутъ высылаться по усмотрѣнію подписчика ежемѣсячно, по 3 руб. до уплаты всѣхъ 24 руб. При подпискѣ въ разсрочку

бесплатныя преміи высылаются только по уплатѣ всей подписной суммы.

Къ свѣдѣнію Гг. новыхъ подписчиковъ не получавшихъ „НОВИ“ въ 1897 году.

Лица не состоявшія подписчиками „НОВИ“ въ 1897 году и не имѣющія еще первой половины СОЧИНЕНІЙ АНДРЕЯ ПЕЧЕРСКАГО и первой половины СОЧИНЕНІЙ В. И. ДАЛЯ, могутъ, подписываясь на „НОВЪ“ въ 1898 году, получить первые шесть томовъ (т. е. томы 1 по 6) сочиненій А. Печерскаго и первые шесть томовъ (т. е. томы 1 по 6) сочиненій В. И. ДАЛЯ, вмѣсто томовъ выдаваемыхъ въ 1898 году прежнимъ подписчикамъ. Вторая же половина сочиненій, какъ А. Печерскаго, такъ и В. И. Далья, будетъ выдана этимъ новымъ подписчикамъ въ 1899 году въ чемъ редакция теперь же и принимаетъ передъ ними обязательство.

Новые подписчики на „НОВЪ“ 1898 года, т. е. лица, не бывшія подписчиками на журналъ въ минувшемъ 1897 г., приуплатѣ за 1897 г. 40 рублей, вмѣсто 24 руб., могутъ получить въ 1898 год. :

всѣ 14 томовъ полнаго собранія сочиненій Андрея Печерскаго и всѣ 10 томовъ полнаго собранія сочиненій В. И. Далья,

а также и тѣ двѣ переплетенныя книги „Живописной Россіи“, которыя выдавались подписчикамъ въ 1897 году; значить, вмѣсто двухъ книгъ „Живописной Россіи“, они получаютъ четыре переплетенныя книги этого изданія и, вмѣсто 12 томовъ сочиненій А. Печерскаго и В. И. Далья, 24 тома.

Огъ Г. г. болгарскихъ подписчиковъ подписка на „НОВЪ“ принимается : у. г. Хр. М. Златоустова въ Бургасъ (Болгарія), и въ главной които рѣ періодическихъ изданіи. Товарищества М. О. Вольфъ въ С.-Петербургѣ (Россія). Гостинни дворъ № 21. Подробнѣя объявленія вписылаются изъ С. Петербурга бесплатно по первому требованію

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1898 годъ НА ДУХОВ-
НЫЙ ЖУРНАЛЪ

„СТРАННИКЪ“

СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ

„ОБЩЕДОСТУПНОЙ БОГОСЛОВСКОЙ БИБЛИОТЕКИ“.

Духовный журналъ „Сграницъ“ будетъ издаваться въ 1898 году по прежней широкой программѣ, обнимающей весь кругъ движеній богословско-философской мысли и церковно-общественной жизни, интересамъ которой онъ неослабно служилъ въ теченіе почти сорока лѣтъ. Но съ будущаго 1898 года редакція приступаетъ кромѣ того къ новому крупному литературному предпріятію, именно къ изданію „Общедоступной Богословской Библіотеки“, имѣющей своею цілію сдѣлать болѣе доступными для читателей лучшія и капитальнѣйшія произведенія русской и иностранной богословской литературы. Именно:

1) При редакціи журнала „Сграницъ“ будетъ издаваться „Общедоступная Богословская Библіотека“ на весьма льготныхъ для его подписчиковъ условіяхъ.

2) Въ нее входятъ лучшія и капитальнѣйшія произведенія русской и иностранной богословской литературы по всѣмъ отраслямъ богословскаго знанія: по св. Писанію (гдѣ кромѣ вспомогательныхъ къ его изученію сочиненій имѣется въ виду издать и полное толкованіе на всю Библію), основному, догматическому и нравственному богословію (лучшія системы изъ русской и иностранной литературы), библейской и церковной исторіи (извѣстнѣйшія произведенія Фаррара. Шаффа и др.), проповѣдничеству и пр., причемъ для каждой отрасли представителями будутъ избраны капитальнѣйшіе труды лучшихъ богословскихъ писателей — русскихъ или иностранныхъ.

3) Ежегодно издается по два тома отъ 20 до 25 печатныхъ листовъ въ томѣ, — всего 600—700 страницъ убористаго, но четкаго шрифта.

4) Цѣна въ отдѣльной продажѣ на годичное изданіе „Библіотеки“ четыре рубля, а для **подписчиковъ** журнала „Странникъ“ — **одинъ рубль** съ пересылкой, такъ что подписчики нашего журнала, приплачивая по 1 рублю къ подписной цѣнѣ, ежегодно будутъ получать по два тома лучшихъ произведеній русской и иностранной богословской литературы и такимъ образомъ безъ обремененія себя приобрѣтутъ цѣлую библіотеку этихъ произведеній, которая при отдѣльной покупкѣ потребовала бы громаднхъ расходовъ, непосильныхъ большинству нашихъ пастырей.

5) Для перваго гола изданія „Общедоступной Богословской Библіотеки“ мы остановились на изданіи „Православнаго Собесѣдовательнаго Богословія“ покойнаго придворнаго протоіерея, бывшаго члена духовно учебнаго комитета І. В. Толмачева. Это капитальное и единственное въ свсемъ родѣ сочиненіе въ нашей духовной литературѣ составляетъ безусловно необходимымую книгу для всякаго пастыря, который по долгу служенія и совѣсти не хочетъ оставаться нѣмымъ при возрастающей жаждѣ къ духовному назиданію въ его пасвѣ „Собесѣдовательное Богословіе“, заключающее въ себѣ планы и образцы для проповѣдей и собесѣдованій на круглый годъ и на всевозможные случаи пастырской дѣятельности, есть лучший спутникъ и помощникъ для всякаго духовнаго пастыря.

6) Все „Собесѣдовательное Богословіе“ состоитъ изъ 4 томовъ, цѣною по 2 рубля за каждый. Въ будущемъ году редакція „Странника“ издастъ два тома, которые для подписчиковъ нашего журнала вмѣсто 4 рублей будутъ стоить только **одинъ рубль** съ пересылкой. Къ первому тому будетъ приложенъ портретъ автора.

Журналъ по прежнему будетъ выходить ежемѣсячно книжками въ 10 — 12 и болѣе печ. листовъ (до 200 стр. въ книжкѣ).

Цѣна въ Россіи: а) за журналъ „Странникъ“ **шесть (6) рублей** въ годъ, а) съ приложеніемъ „Общедоступной Богословской Библіотеки“ (двухъ

томовъ „Собесѣдовательнаго Богословія“ (вып. V), причемъ подписчики журнала получаютъ каждый выпускъ за одинъ рубль, а не-подписчики — за два рубля.

Адресоваться: Въ редакцію журнала „Странникъ“ С.-Петербургъ, Невскій пр. д. № 173.

Городскіе содписчики благоволятъ обращаться въ контору редакціи — Телѣжный пер д. 3—5.

Редакторъ-издатель проф. А. Пономаревъ.

„НЕДѢЛЯ“

Принимается подписка на 1898 г. (тридцать-первыи годъ изданія).

„НЕДѢЛЯ“ состоитъ изъ двухъ изданій: еженедѣльной общественно-политической газеты „НЕДѢЛЯ“ и ежемѣсячнаго литературнаго журнала „КНИЖКИ НЕДѢЛИ“.

Соединеніе едженедѣльной общественно-политической газеты съ ежемѣсячнымъ литературно-критическимъ журналомъ даетъ возможность редакціи „Недѣли“ охватывать въ своемъ изданіи все интересы текущей жизни, подлежащія вѣдѣнію періодической печати.

Цѣна гозеты „Недѣля“ съ „Книжками недѣли“ **девять** рублей въ годъ съ пересылкой и доставкой.

Въ уплатѣ подписной суммы допускается разсрочка: при подпискѣ — 5 руб. и къ 1-му іюня — 4 руб., а также и на другихъ условіяхъ по соглашенію подписчика съ конторой редакціи.

Подписка принимается: въ С.-Петербургѣ, въ конторѣ редакціи „НЕДѢЛИ“. Литейный, 9.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СНИСАНІЕ)

АПРИЛЪ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатий Рилскій, Иосифъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Половъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣвначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоуѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклонявайте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ

1898.

Диганието на схизмата.

Прѣзъ 1896 година, когато Н. Ц. В. князътъ се намѣрваше въ Цариградъ, за да се прѣдстави на Султана, общественото мнѣние въ България бѣше се развълнувало отъ новината, че ставали нѣкакви дѣйствиия за вдиганието на схизмата. Това извѣстие обнародвано най-напрѣдъ отъ чуждитѣ вѣстници прѣминжъ въ нашия опозиционенъ печатъ съ прибавка, че министритѣ ни отъ желание да угоджтъ на Руското правителство били наклонни да пожертвуватъ важни общенародни интереси. Правителственнитѣ вѣстници побързахъ да опровергаятъ тази новина и да заявжтъ, че нито прѣговори за вдиганието на схизмата били водени, нито пъкъ отстъпки въ полза и угода на когото и да било били направени отъ страна на министритѣ ни. Въ подкрѣпление на думитѣ си тѣ навеждахъ обнародванитѣ по онова врѣме въ Цариградъ и Петербургъ опровержения на разнесенитѣ слухове за вдиганието на схизмата.

Сжщитѣ слухове се подновяватъ въ нашитѣ вѣстници сега, слѣдъ като се добихъ три още епархии въ Македония и нашето общество взе пакъ да се вълнува и смущава на вѣрно отъ страхътъ да не би да се пожертвуватъ общенародни интереси.

Имало ли е прѣди двѣ години, каквито и да било прѣговори за вдиганието на схизмата, подновени ли сж тѣ и въ сегашно врѣме, и ако има, по чия инициатива ставатъ, помѣжду кои се водятъ и въ какво състоятъ, ний незнаемъ ще забѣлѣжимъ само, че ако е достовѣренъ обнародвания въ 1896 г. прѣзъ врѣмето на коронационитѣ празници на руския царъ въ кьо-

лската газета разговоръ на петербургския кореспондентъ на тоя вѣстникъ съ г-на Стоилова, види се, че е имало по онова врѣме нѣкакви прѣдложения за схизмата, нѣ тѣ били отклонени. На сжщата газета и сега наскоро съобщихъ отъ Петербургъ, че въ тоя послѣденъ градъ имало мнѣние да се отстъпятъ на българитѣ петъ още епархии въ Македония и слѣдъ това да се направятъ постѣпки за едно помирение помѣжду цариградската патриархия и българската църква.

Ако допустнемъ, че наистина е имало и има било прѣдложения, било прѣговори за вдиганieto на схизмата и че тоя въпросъ се повдига отъ Руссия, както даватъ да се разбере съобщенията на кьолнската газета отъ Петербургъ и както поддържатъ нашитѣ опозициони вѣстници трѣбва ли да се смущаватъ и тревожатъ духоветѣ въ България?

Дѣйствията на Руссия противъ схизмата не сж ново нѣщо. Тѣ се започнахъ още отъ когато заговорихъ гръцитѣ за нейното провъзгласяване.

Прѣзъ 1872 г., когато цариградския помѣстенъ съборъ провъзгласи схизмата, руската дипломация бѣ употребила всичкитѣ си усилия, за да осуети тази несправедлива хула хвърлена на лицето на българския народъ. Тия усилия не се увѣнчахъ наистина съ успѣхъ, нѣ тѣ сж единственната причина, за да излѣзе схизмата неджгава т. е. да не се припознае не само отъ руския св. Синодъ, нѣ и отъ Сърбия, отъ Ромъния, отъ Иерусалимския патриархъ Кирилъ и отъ св. Синодъ на Антиохийската църква и съ тоя начинъ положението на българската църква да бѣде сравнително по крѣпко. Ако руската дипломация не бѣше употребила всичката си енергия да осуети или да умаловажи значението и силата на схизмата, навѣрно всички помѣстни църкви гръцки и не гръцки щѣхъ да ѝ припознаятъ и въ такъвъ случай възобновлението на българската църква щѣше да бѣде споредъ насъ съвършено проблематическо. Слѣдъ несполуката си да осуети схизмата руската дипломация не е преставала отъ да настоява въ разни врѣмена, за да се вдигне тя. Знаемъ, че прѣзъ 1874 година, ако се не

лжжемъ, въ екзархията бѣше прѣдложена една черновка за едно писмо до цариградския патриархъ, съ което се искаше да се махне сжществуващата мѣжду грѣци и бѣлгари вражда, нѣ на писмото не се даде ходъ. Ний отиваме по нататѣкъ и поддържаме чудноватата, може би, мисълъ, че проектитѣ на свиканата прѣзъ 1876 г. въ Цариградъ конференция, споредъ която се даваше извѣстна автономия на населенитѣ отъ бѣлгаритѣ страни, а така сжщо и Санстефанската Бѣлгария, сж мѣркали мѣжду друго и вдиганieto на схизмата, защото нѣма никакво съмнѣние, че слѣдъ учрѣждението на едно автономно управление, съ силата на което бѣлгаритѣ ставахъ господари на сждбинитѣ си, цариградската църква нѣмаше какво да се надѣва вече отъ схизмата и щѣше да склони, за да ѣж вдигне.

На рускитѣ дѣйствия, за да се вдигне схизмата, мнозина отъ нашитѣ гледатъ на криво и подозиратъ, че иматъ за цѣль да се облагодѣтелствуватъ грѣцитѣ. Като си спомнимъ поведението, което е държала руската дипломация въ църковната ни борба, мислимъ, че би било грѣхота да сподѣляме подобни подозрѣния. Чували сме, че прѣзъ първата половина на настоящето столѣтие руската дипломация въ Цариградъ била противъ нашитѣ дѣйци по църковния ни въпросъ, защото въ тѣхъ съглеждала единомисленици на поляцитѣ, нѣкои отъ които слѣдъ полското въстание отъ 1831 г. бѣхъ се установили въ Цариградъ и не прѣставахъ да коватъ интриги срѣщу Руссия. За поражение на тия подозрѣния дали поводъ близкитѣ сношения, що сж имали нѣкои отъ нашитѣ дѣйци съ полскитѣ емигранти въ Цариградъ. Нѣ отъ както църковния ни въпросъ се обърнѣ въ една общенародна борба противъ цариградската патриархия, руската дипломация взе страната на бѣлгаритѣ и ги подкрѣпяше прѣдъ Високата Порта. Съврѣменниците на църковната ни борба трѣбва да помнятъ какъвъ остъръ и ядовитъ езикъ държеше противъ Руссия Грѣцкия печатъ въ Цариградъ и Атина за това, че защищавала и покровителствувала бѣлгаритѣ. Прѣзъ 1870 г.,

когато се издаде ферманътъ за учрѣждението на българския екзархъ, на всички бѣ извѣстно въ Цариградъ, че за издаванието на тоя ферманъ много бѣше спомогналъ тогавашния руски посланикъ въ Цариградъ генералъ Игнатиевъ. Цариградската патриархия бѣше повдигнала цѣла борба противъ тоя ферманъ, патриархъ Григорий си даде оставката, на негово мѣсто се избра Антимъ Куталяносъ. Въ първо врѣме на патриархуванието на Куталяноса бѣхж се употребили усилия да се докара едно споразумѣние помѣжду грѣци и българи и въ начало тия усилия се виждаше, като че ли ще сполучатъ, защото и двѣтѣ страни бѣхж миролюбиво настроени. Нашитѣ владици и първенци посѣтихж патриархж, а той имъ върнж посѣщението въ ортакъой. Такива вѣжливости мѣжду Вселенския патриархъ и водителитѣ ни по църковния въпросъ отколѣ бѣхж неизвѣстни. Слѣдствие отъ това миролюбиво настроение у двата враждебни лагера бѣ една смѣсена коммисия, на която бѣ възложено да опрѣдѣли точно границитѣ на екзархата и да се отстрани десетия членъ отъ фермана, който членъ до днешенъ день е, може да се каже главната пречка за споразумѣнието на грѣцитѣ съ насъ. Споредъ списъка паведенъ въ съчинението на Теплова „Греко-Български църковний въпросъ“ патриархъ Антимъ билъ наклоненъ да отстѣпи освенъ епархиитѣ споменати изрично въ фермана и слѣдующитѣ: Охридска, Скопска, Неврокопска и Сѣверната часть отъ Битолската епархия въ Македония, а въ Тракия казатѣ новии отъ Одринската епархия и Ахж-Челеби отъ ксантската. Но споразумѣнието не може да се сбждне за двѣ причини. Едни отъ нашитѣ духовни лица се убояхж, че слѣдъ съглашението ще останжтъ вънъ отъ църковното управление. На нѣкои отъ мирянитѣ пъкъ бѣше особено тѣшко, защо съглашението да става мимо тѣхъ и при участието на Кръстовича и Пенчовича тѣхнитѣ противници. Тия двѣ елементи се съединихж и повдигнахж силна агитация противъ съглашението като прѣскахж, че българскитѣ интереси били пожертвувани и въ добавъкъ щѣло било да се даватъ и пари на патриарха. Тия агитации произве-

дохж цѣла буря мѣжду бѣлгаритѣ въ Цариградѣ и прѣдизвикахж въ началото на 1872 г. Богоявленската служба и прѣкъсванието на по нататѣшнитѣ прѣговори съ цариградския патриархъ. Добрѣ ли е станжло, гдѣто се прѣкъснхж тогавашнитѣ прѣговори или не, това не може да се каже още положително. Станжилитѣ до сега събития като че ли искатъ да даджтъ право на ония, които бѣхж противъ съглашението. Нѣ не трѣба да забравяме двѣ обстоятелства: първо че върху църковния ни въпросъ не е още казана послѣдната дума и второ че тогава имаме за противници само грѣцитѣ, а сега на тѣхъ се прибавихж сѣрбитѣ, ромжнитѣ, турцитѣ, та кой знае какви още, и слѣдователно при всичкитѣ ни видими успѣхи борбата ни станж по тѣжка и краятъ ѝ по неясенъ.

Слѣдъ провъзгласяването на схизмата не веднжжъ е била почувствуванa ползата отъ руската защита. Краятъ на 1872 г. и цѣлата 1873 г. е била ознаменуванa съ единъ голѣмъ натискъ отъ страна на турското правителство противъ екзархията. Великий везиръ Митхадъ паша и министрътъ на външнитѣ работи Халилъ Шерифъ Паша настоятелно изисквахж отъ екзархията, ту да се промѣни издадения прѣзъ 1870 г. ферманъ, ту да приеме бѣлгарското духовенство като схизматическо облѣкло различно отъ онова на грѣцкото духовенство. Турското правителство имаше въ екзархията въ лицето на Чомакова и съпартизанитѣ му свои хора и единомисленици, които залѣгахж да се изпълни желанието му. Нѣ болшинство бѣше противно и противопостави славенъ отпоръ на турскитѣ искания. Едвамъ прѣзъ 1874 г. екзархията е била оставена на мира благодарение на мощната намѣса на покойния царъ освободителъ. Прѣзъ неж година той бѣше слѣзълъ въ Одесса, за да отиде на Ливадия. Султанъ Азисъ испратилъ тогавашния министръ на външнитѣ дѣла Рашидъ паша да поздрави царя отъ негово име. Въ тоя случай покойния царъ казалъ на Рашидъ паша да съобщи на султана, колко тѣжко впечатление произвеждали нему и на руския народъ мжчнотиитѣ причинявани отъ правителството му на

българитѣ, които сж' едновѣрни и едно крѣвни съ русситѣ. Царевитѣ думи съобщени на султана отъ Рашидъ паша имахъ за слѣдствие да престане враждебното отношение на турското правителство спрямо екзархията.

Тия факти доказватъ, че въ залѣганията си да докаратъ едно помирение помѣжду цариградската патриархия и екзархията русситѣ сж' се водили не отъ чувства на вражда къмъ насъ, нѣ отъ други побуждения. Тия побуждения можемъ да ги разберемъ и оцѣнимъ, ако си припомнимъ, че единственнитѣ застѣпници и покровители на православието и на православнитѣ народи въ Истокъ сж' русситѣ. Като такива тѣ не могатъ да търпѣтъ да има раздори мѣжду православнитѣ народи и като се поевятъ такива тѣ не могатъ да не желаятъ и да не се стараятъ, щото да се уравниятъ тия раздори. Сжщитѣ тия причини сж' накарали русситѣ да посрѣдствуватъ за едно помирение и помѣжду цариградската патриархия и църквата въ свободната Гръция, защото както е извѣстно цариградската църква нѣмаше църковно общение съ Еллинската до 1850 година, когато съ посрѣдството на русситѣ се установихъ правилни сношения мѣжду тия двѣ църкви.

Освенъ указанитѣ по-горѣ подбуждения происходящи съ традиционата имъ политика, допущаме русситѣ да сж' имали и да иматъ и други по непосредствени причини, за да искатъ прѣмахването на схизмата.

Споменѣхме по-горѣ какъвъ езикъ е държалъ противъ русситѣ гръцкия печатъ въ врѣме на черковната ни борба. Руссофобския бѣсѣ, който бѣше уловилъ гръцитѣ, бѣше достигналъ до послѣдното си развитие една година прѣди провъзгласяването на схизмата и една година слѣдъ него. Нѣмаше обида, нѣмаше клѣвета, която да не пишѣтъ противъ русситѣ. Руссофобскитѣ гръцки вѣстници по умраза, по яростъ, по клѣветничество противъ русситѣ не падахъ по-долу отъ нашитѣ такива съ тази само разлика че гръцкитѣ вѣстници ги сдържалъ малко повече по-

добающето на възпитани хора, приличие и турската цензура. Тѣ отивахъ до тамъ, щото да заплашватъ и самата Руссия, че ще ѝ провъзгласятъ за схизматическа, ако слѣдва да поддържа българитѣ и не ги признае за схизматици. Подобно заканване накарало, казвахъ то врѣме русското правителство да заяви на турското, че ако се позволи на гръцитѣ да нанесжтъ на руситѣ такава кръвна обида, отговорно ще се има самото турско правителство. Схизмата прочее е провъзгласена не само, за да се запазятъ интереситѣ и правата на цариградската патриаршия и на гръцката народностъ отъ българскитѣ посѣгателства; тя е плодъ не само на една крайна несправедливостъ къмъ насъ, нъ тя е още и изражение на умразата, отъ която се въодушевлявахъ противъ руситѣ подстрекванитѣ отъ бѣсната руссофобска Митхадъ-пашова клика и отъ враждебнитѣ на русия западни европейски сили гръци. Помнимъ и до сега, какъ си триехъ ржцѣтъ отъ удоволствие и радостъ Митхадъ-пашовитѣ клевети слѣдъ провъзгласяването на схизмата, като ни казвахъ, е! Вий сте вече раздѣлени отъ гръцитѣ и руситѣ! Австрийскій посланикъ въ Цариградъ контъ Людолфъ отъ своя страна ни прѣдлагаше услугитѣ си, за да снабдяватъ църквитѣ ни съ богослужебни книги отпечатани въ Австрия, защото като сме били отдѣлени отъ руситѣ не щѣли сме вече да можемъ да зимае отъ Руссия църковни книги. Като е била схизмата слѣдствие на такива чувства и цѣли спрямо руситѣ, трѣбва ли да се чудимъ, че тѣ се мжчжтъ да заличжтъ една слѣда отъ своитѣ несполуки и бивали да се трѣвожимъ, за гдѣто отъ врѣме на врѣме въпросътъ за диганието на схизмата се слага на зелената маса?

Ний мислимъ, че вмѣсто да се смущаваме и се тревожимъ отъ слуховѣтъ за диганието на схизмата увѣковѣчаванието на която могатъ да искатъ само нашитѣ заклѣти врагове, трѣбва да погледнемъ на въпроса трезво, да го разгледаме спокойно и съ опрѣдѣлени мисли и възглѣди да посрѣщнемъ всѣко прѣдложение по него.

Защо помѣстния Цариградски Съборъ ни провъзгласи за схизматици? За това ли, че сме се отклонили отъ учението на светата православна Църква? Никакъ не. Отъ 1858 г., отъ когато собствено се е започнѣла борбата ни съ цариградската патриархия, имало е наистина тукъ тамъ проявления на малодушие и отстъпление отъ православната църква у отдѣлни личности и общини, които впрочемъ всички съ малки изключения пакъ се завърнѣхъ въ лоното на православната църква, нѣ изобщо българскиятъ народъ е останалъ като вѣковна канара твърдъ и вѣренъ на праотеческата си свѣта православна вѣра. При нѣмание на религиозна основа цариградския помѣстенъ съборъ не можеше да мотивира присѣдата си противъ насъ съ отказването ни да се покоримъ на цариградския патриархъ като на нашъ канонически началникъ, защото прѣдъ съвѣстѣта на членоветъ му навѣрно бихъ се испрѣчили образитъ на Охридската и Търновска църкви унищожени противъ всѣки законъ и правда отъ цариградската патриархия съ помощта на турцитъ. Въ недоумѣнието си съборътъ прибѣгнѣ до всеизвѣстната по своята плодовитостъ и изобрѣтателностъ грѣцка фантазия. Той скова и приписа на българитъ едно ново учение несъобразно божемъ съ Евангелието и прѣданията на св. православна църква—учението на филетизма. Приписа се на българитъ това учение, защото искали ужъ да образуватъ църква състояща изключително отъ християни принадлежѣщи на българското племе. Като оставимъ на страна въпросътъ да ли съществуването народноститъ въ християнската църква е запретиено или не, както поддържатъ грѣцитъ възъ основание на криво тълкуваното Апостолъ Павлово изречение, че во Христъ Исусъ нѣсть иудей ни Еллинъ, трѣбва да забѣлѣжимъ, че ний българитъ никога не сме поддържали нито искали да основемъ църква изключително отъ християни принадлежѣщи на българското племе. Ний сме искали и искаме да сѣ подвѣдомственни на българската църква извѣстни Епархии, въ които болшинството на населението е бъл-

гарско, за да може това население свободно да се моли и развива на езика си, нѣщо, което не вредомъ допущаше цариградската патриархия, безъ обаче да изключаваме находящитѣ се въ тия епархии инородни меншинства. Доказателство, че ний не сме искали да основемъ църква, която да обѣма християни само отъ българското племе, служи окръжното писмо, съ което екзархията е протестирала прѣдъ всичкитѣ помѣстни православни църкви противъ несправедливото и безосновно обвинение отдавано отъ цариградския помѣстенъ съборъ на българитѣ. Другото доказателство за несправедливостта на горното обвинение имаме това, че българската църква не само че приема и търпи инороднитѣ християни, въ имъ позволява свободно да употрѣбляватъ матерния си езикъ въ Богослужението. Румѣнитѣ, дѣто ги има изъ българската екзархия, безпрѣпятствено употрѣбляватъ въ църквитѣ си румѣнскій езикъ. На грѣцитѣ, гдѣто и колкото ги има подвѣдомствени на екзархията, всѣкога имъ е било позволено да се молятъ и учятъ на грѣцки. Нѣщо повече, приеманието на инороднитѣ елементи въ българската екзархия и търпимостта на езика имъ сж признати и узаконени въ нашето църковно законодателство. Събранныя прѣзъ 1871 г. въ Цариградъ църковенъ нашъ съборъ е постановилъ въ екзархийския уставъ, че въ смѣсенитѣ енории свѣщенниците сж длѣжни да знаятъ българскій и езика на меншинствата. Цариградската църква нѣмаше прочее никакви данни да ни обвини, а цариградския помѣстенъ съборъ да ни осъди въ филетизмъ.

Въ филетизмъ, ако той е прѣстѣпление противъ единството на православната църква, може справедливо да се обвини самата цариградска църква. Никой не може да откаже голѣмитѣ заслуги, които има цариградска патриархия къмъ Вселенската Православна Христова Църква. Въ расстояние на повече отъ десетъ вѣка Цариградъ при всичкитѣ си пороци и вѣмощи е билъ лѣчезаренъ центръ, отъ гдѣто се е разпространявала христовата свѣтлина къмъ разни посоки на тогавашния свѣтъ. На апостолскитѣ трудове на

цариградската църква длъжжтъ словенитѣ и други сѣверни народи встѣпванието си въ християнството. Нейнитѣ мисионери първи сѣ посѣли мѣжду тѣхъ семената на гражданствеността, които противостояхъ на вѣковни бури, изникнахъ и сега се развиватъ въ сила и не съкрушима мощъ. Нъ Цариградската Патриархия бѣше не църква на еллинското племе и като учреждение състояще отъ челоуѣци тя е служила и служи на идеалитѣ и интереситѣ на това сѣщо племе. Може би този характеръ на цариградската църква за първо врѣме да не е билъ въ нейното съзнание, нъ отъ седмия вѣкъ на сѣтнѣ еллинското самосъзнание въ цариградската църква постепенно се развива и крѣпва така щото тя ставѣ единъ отъ главнитѣ фактори за погърчванието на вѣсточната римска империя. Като на прѣдставителка на еллинската народност гледатъ на цариградската патриархия и най-новитѣ гръцки историци, Папаригопуло и Павелъ Каролиди. За подкрѣпление на думитѣ си ний ще наведемъ тукъ едно извлѣчение отъ съчинението на послѣдния „Введение въ историята на 19 ѣ вѣкъ.“ „Когато словенитѣ, казва той, дойдохъ въ съприкосновение съ гръцката римска империя, въ вѣстокъ имаше една народност съ силно самосъзнание — гръцката народност. Индивидуалността и самостоятелността на тая народност вмѣсто да отслабнѣтъ отъ идеята на общата римска християнска империя и на вселенската православна църква, напротивъ тѣ добихъ нова сила и крѣпостъ отъ идеята, че държавата и църквата се представляватъ отъ гръцката народност и че тия двѣ понятия — държава и църква — се сливатъ съ онова за народната индивидуалностъ. Прѣдъ таково народно единство неразривно свързано и закрѣпено политически и църковно словенскитѣ елементи се явяватъ лишени отъ всѣка връзка било по мѣжду си било съ гръцката империя.“ А на друго мѣсто отъ сѣщото съчинение Каролиди казва, „когато една и сѣща политическа участъ сполете и гръци и православни словени и ги повали подъ чуждо иго, въ врѣме на това общо робство силата на еллинизма подъ

форма не на политическа, а подъ онази на една духовна властъ, дѣйствующа чрѣзъ общата църква, е била много по-голѣма върху славенитѣ, отколкото прѣзъ врѣмето на политическото надмощие на еллинизма. (Введение въ историята на 19-й вѣкъ. стр. 159 и 161).

Въ това отношение тия гръци историци изказватъ не свое частно мнѣние, нѣ онова, което мисли и вѣрува цѣлия гръцки народъ духовни и миряни. Така е гледала и гледа на себе си и самата цариградска църква. Въ борбата си съ насъ тя е имала прѣдъ видъ прѣди всичко да запази интереситѣ на еллинизма. За това въ възраженията си противъ проекта изработенъ за разрѣшение на въпросътъ ни прѣзъ май 1869 г. отъ една правителствена комисия, състояща отъ Александра Каратеодори, Христати Зографо, Х. Иванчо Пенчовичъ¹⁾. Гаврилъ Кръстовичъ, и Георги Стояновичъ, въ тия си възражения цариградската патриархия тѣтателно се е погрижила да задържи подъ своето вѣдомство на всѣкждѣ гръцкитѣ меншинства на вѣрно отъ страхъ, че като бѣджатъ подъ екзархията постепенно ще се слѣятъ съ бѣлгарскитѣ.

Нѣ независимо отъ тия възражения усилията на цариградската патриархия и на нейнитѣ служители да наложатъ еллинския езикъ врѣдомъ изъ Македония и Тракия, гдѣто въ пѣрвитѣ години слѣдъ рускотурската война вѣдомството на Бѣлгарската Екзархия бѣше почти унищожено, тия усилия доказватъ като двѣ и двѣ четири, че цариградската патриархия е прѣдставителка на еллинското племе и защитница на неговитѣ национални интереси. Слѣдъ всичко това да се налага на бѣлгаритѣ схизмата за филетизмъ, това е голѣма неправда, която цариградската патриархия е длѣжна да исправи.

¹⁾ Въ проекта, гдѣто имаме на гръцки, презимето на покойния Х. Иванчо е писано «Петровичъ». Това навѣрно е погрѣшка на прѣписвача гръкъ. Проектътъ на комисията както и възраженията на патриархията обнародваме понататѣкъ, защото мислиме, че тѣ не сѣ публикувани на бѣлгарски. Зехме ги отъ покойния Х. Иванчо Пенчовичъ.

Схизмата е провъзгласена съ чисто мирски расчети. Въ нея се кръстосвахъ разни интереси и надѣжди, всички осуетени благодарение на здравия разумъ на българския народъ. Гръцитѣ сж прѣдполагали, че Българитѣ ще се уплашатъ отъ несправедливата схизма, ще се откажатъ отъ екзархията и ще останатъ подъ вѣдомството на цариградската патриархия. Гръцитѣ въ това отношение бѣхж до такава степенъ заслѣпени, щото и слѣдъ пристиганието въ Цариградъ на първия български екзархъ, така тържественно и възторжено испратенъ и посрѣщнатъ отъ народа на всѣкъждѣ отъ Видинъ до Цариградъ, тѣ слѣдвахж да увѣряватъ султановото правителство, че църковното българско движение се ограничава само въ нѣколко души. За това и тогавашния Велики Везиръ Махмудъ Паша, който се съгласи да приложи въ дѣйствиe фермана и слѣдователно имаше личенъ интересъ да не излѣзатъ истински думитѣ на гръцитѣ, при първитѣ си срѣщи съ покойния първи Български Екзархъ Антимъ, съ особено внимание и интересъ го распитваше, нѣма ли да се уплашатъ българитѣ отъ афоризмото, което се готви да имъ наложи патриархътъ. Махмудъ Паша се освободи тогава само, когато отъ рапортитѣ на провинциалнитѣ власти се увѣдомилъ, какви небивали посрѣщания бѣ направилъ народътъ на българскитѣ владици, които бѣхж излѣзли първи въ епархиитѣ си. Посолствата на католишкитѣ и протестански държави въ Цариградъ, както и Мидхадъ Паша така сжщо сж способствували за провъзгласяването на схизмата, защото се надѣвали, че съ този начинъ ще се отвори въ България широко поле за дѣятелностъ на папищашкитѣ и протестански пропаганди и че съ отклонението на българския народъ отъ православието ще се скъсатъ религиознитѣ му връзки съ руситѣ.

Надѣждитѣ на папищашкитѣ и протестантитѣ не сж изчезнали още както се вижда, окончателно, за това и сега при най-малкия слухъ за вдиганieto на схизмата вѣстниците въ папищашкитѣ и протестански държави вдигатъ аларма и шумъ, като че ли се посѣга

на нѣкои сѣщественни интереси на тия държави. Нѣ какво е мнѣніето на цариградската патриархия, убѣдила ли се е, че отъ схизмата не можѣ и не ще може да извлече очакваната за еллинизма полза, или не се е убѣдила, това незнаемъ. Не веднажъ сме имали случай да четемъ изъ нѣкои сериозни грѣцки вѣстници, че схизмата не е оправдала надѣждитѣ, които сѣ имали провъзгласителитѣ ѳ. И дѣствително какво сѣ искали грѣцитѣ да постигнатъ съ схизмата си? Да въстановятъ както споменяхме по горѣ властѣта на цариградската патриархия въ Бѣлгарія. Че такива надѣжди и желанія сѣ имали ръководителитѣ на патриаршеската политика, се вижда отъ това обстоятелство, че веднага слѣдъ провъзгласяваніето на схизмата цариградската патриархия бѣ назначила за повечето бѣлгарски епархії свои владици. Великия везиръ Митхадъ папа бѣше готовъ да подкрѣпи патриархията, нѣ прѣди да направи това, той се бѣ опиталъ да подведе Екзархията да направи една постѣпка, съ която да се оправдае съдѣйствието, което имаше намѣрение да даде на цариградската Патриархия. Съ тази цѣль той бѣше испратилъ въ Екзархията двама чиновници на Портата г-на Г. Кръстовича и покойния Х. Иванчо Пенчовичъ съ заповѣдъ да съобщятъ на екзархията, че слѣдъ провъзгласяваніето на схизмата нѣмало резонъ да сѣществува вече ферманътъ за учреждението на екзархията, а трѣбвало да се замѣни съ другъ, съ силата на който щѣло да ѳ бжде възможно да испраща владици, гдѣто да пожелала. Ако екзархията бѣше се съгласила да приеме това Митхадъ пашово прѣдложение, освѣнъ че щѣше да признае сама схизмата, тя щѣше при това да улесни високата Порта въ намѣрението ѳ да поддържа съ всичката си сила патриархията. Нѣ упорития и смѣлъ отпоръ на екзархията противъ Митхадъ пашовото прѣдложение отъ една страна, а отъ друга съобщеніята на провинциалнитѣ власти, че излизаніето на патриаршескитѣ владици въ бѣлгарскитѣ епархії ще прѣдизвика безъ друго сериозни смущения, накарахъ Митхадъ папа да се изостави отъ намѣрението си да подкрепи патриархията въ желаніето ѳ да се възползува отъ схизмата.

Тази първа несполука на патриархията слѣдъ схизмата е била послѣдвана до днешно врѣме отъ непрѣкъснатъ рѣдъ несполуки, които трѣба да ѝ сж дали да разбере, че отъ схизмата нѣма какво да очаква и слѣдователно би трѣбвало да ѝ вдигне, защото е несправедлива и незаконна, а отъ несправедливи и незаконни рѣшения не могатъ да произлѣзятъ, освѣнтъ разочарования и болки.

Нъ не по малко трѣбва да желаемъ и ний вдиганieto на схизмата. Противницитѣ на това мнѣние у насъ основани на досегашнитѣ наши сполуки въ църковния въпросъ ще възразятъ може би, че понеже схизмата е била до днешенъ день полезна за насъ, нѣма защо да желаемъ да се вдигне. Ний сме на противно мнѣние. Ний желаемъ да се вдигни схизмата за двѣ причини: едната църковна, а другата политическа

Въ църковно отношение ний сме днесъ въ едно положение по долно стъ онова, въ което се намѣрвахме политически, прѣди да се признае князътъ. Казваме по долно, защото българското княжество бѣше признато съ единъ мѣждународенъ актъ, а се оспорваше само законността на княза, за това при всичко, гдѣто не се признаваше князътъ официално, при всичко, гдѣто прѣдставителитѣ на иностраннытѣ държави не бѣхж акредитирани до него, нито имаше официални сношения съ него, нъ тѣ все пъкъ се срѣщахж съ него като съ фактическия глава на държавата ни и водѣхж официални сношения съ нашитѣ министри като съ прѣдставителитѣ на властта въ една призната и въ основание на единъ мѣждународенъ актъ съществующа страна. Обаче съ българската църква не е така. Наистина българското духовенство и служебнитѣ му дѣйствиия се признаватъ до сега и отъ другитѣ църкви като законно православни. Нъ това не стига. Нуждно е да има и нашата църква такъво общение съ другитѣ православни църкви, каквото иматъ и тѣ помѣжду си, а такъво общение нѣма да ни се даде, догдѣто не послѣдва църковенъ актъ за съществуването на българската църква, а този актъ нѣма да се издаде, догдѣто не се вдигне схизмата. Ако се махне схизмата

и нашето църковно самоуправление се признае от другитѣ православни църкви, тогава нито гръци, нито сърби, нито власи ще могатъ да бораватъ въ подвѣдомственнитѣ на българската църква Епархии, и да развращаватъ съ подкупитѣ си населението, нито пъкъ податливитѣ на всеѣкакви прищѣвки турски чиновници ще могатъ да своеволничятъ както става сега. Това е църковната страна на въпроса за вдиганието на схизмата

Политическата му страна пъкъ състои въ това, че съ вдиганието на схизмата ще се отстрани една отъ причинитѣ за сѣществующата помѣжду гръцитѣ и насъ вражда. Каквото и да правимъ, съ когото и да се сдружаваме, ний не бива да забравяме, че единъ отъ факторитѣ за разрѣшението на това, що се казва источенъ въпросъ, сѣ и гръцитѣ. Въ много мѣста тѣ сѣ наши съсѣди, въ много мѣста живѣягъ размѣсомъ съ насъ. Тѣ сѣ наши сънаслѣдници. Въ расстояние на хиляда години, отъ какво сме се установили въ балканския полуостровъ, често пѣти сме имали съ тѣхъ продължителни и упорити борби, нѣ нито ний можахме да ги унищожимъ, нито пъкъ тѣ насъ. Враговетѣ ни ще намѣрватъ въ тѣхъ готови и надѣжни сръдия сръщу насъ. Въ 1878 г. слѣдъ сключаванieto на Санстефанския договоръ австрийскиятъ посланикъ Контъ Зичи прѣвъ бѣше показалъ на нашитѣ първенци границитѣ на Санстефанската България и ги попиталъ, задоволява ли българитѣ едно княжество съ такива граници? Да! му отговорили нашитѣ. Нѣ българското княжество, възразилъ той, не бива да има такива граници, защо обзема много мѣста населени отъ гръци, които протестиратъ. Читателитѣ ни могатъ да си припомнятъ, какъвъ аргументъ противъ Санстефанската България бѣше въ рѣцѣтъ на Биконсфилда гръцкия елементъ въ врѣмето на берлинския конгресъ.

Съ вдиганието на схизмата ще ли да станжтъ гръцитѣ наши приятели веднага и ще се установжтъ ли на часа тѣсни сношения помѣжду двата народа? Взаимната наша борба и умраза е била тѣй продължителна и упорита, щото не можемъ за съжаление

да кажемъ, че очакваме такива бързи послѣдствия отъ вдиганieto на схизмата. Нъ съ него ще се отстрани една причина, за да се мразимъ съ гръцитѣ, и при една взаимна добра воля може да се тури основата на едно по трайно споразумѣние. Издавания въ Триестъ гръцки вѣстникъ „Неа Имера“ въ броя си отъ 19 априлий 1896 год. като съобщаваше, че въ тържествата по коронацията на Руския царъ щѣла да присѣтствува една депутация отъ пратеници на цариградската и другитѣ источни православни патриархии прилагаше, че тази депутация щѣла да има възможность да разисква съ водителитѣ на руската политика великия въпросъ за схизмата, отъ който зависи прѣди всичко бѣднѣщето нарѣждане на источнитѣ работи. Отъ казаното до тука се вижда, че църковнитѣ и политически интереси на двѣтѣ замразени и спорящи страни изисквагъ да се вдигне схизмата.

Нъ какъ да се вдигне? Гръцитѣ казватъ ни: откажете се отъ българскитѣ епархии въ Македония и Тракия, съгласете се да приемете едно самостоятелно църковно управление въ княжеството, а въ южна България една екзархия подвѣдомственна на цариградската патриархия и схизмата ще се вдигне. Такъвъ понѣ планъ за разрѣшение на българския църковенъ въпросъ, казватъ, прѣдложилъ на интересующитѣ се за вдиганieto на схизмата патриархъ Иоакимъ третий, който се качилъ на цариградския патриаршески прѣстолъ прѣзъ октомврий 1878 г. паднѣлъ отъ него прѣзъ 1884 г., а сега се намѣрвалъ на покой въ света гора. Нъ и тоя неговъ планъ му билъ вмѣненъ въ прѣстѣпление и за това по внушение и съдѣйствие на гръцкия президентъ министръ Трикуписъ гръцитѣ го свалили. Събитията, които станѣхъ отъ 1884 година насамъ, убѣдихъ ли цариградската патриархия и гръцитѣ изобщо да се установѣтъ на други възглѣдове, не знаемъ. Нъ ний не можемъ да не забѣлѣжимъ тукъ, че отдавания на бившия патриархъ Иоакимъ планъ още веднажъ дохожда да удостовѣри, какви цѣли сѣ имали гръцитѣ, като сѣ провъзгласявали схизмата си и какво искатъ да постигнатъ съ нежъ. Тѣ ни казватъ, отстѣпете еди

кои си и еди кои си епархии, и вѣй нѣма да бѣдите вече схизматици. Ще настоявате ли да казвате, че не можете да направите такъва отстъпка, вѣй сте схизматици. Ще се каже, че за да бѣдемъ членове на светата православна църква, спорѣдъ теорията на грѣцитѣ, се изисква отъ насъ не да държимъ до черта учението на тази църква, нѣ да кажемъ на милиони хора, които по кръвъ, по вѣра, по исторически съдбини сѣ едно съ насъ, и които се борихъ и борятъ за идеали едни и сѣщи съ нашитѣ, да имъ кажемъ, вѣй не ни сте братия, не ни трѣбате, ний си искаме платното, дирете си и вѣй леснината. Испорѣдваме, че българитѣ немогатъ да иматъ такъво поведение и ако има хора, които изискватъ отъ насъ подобно нѣщо и мислятъ или се надѣватъ да сполучатъ, тѣ се маматъ. Цариградската Патриархия вмѣсто да изисква отъ насъ да ѣ станемъ съюзници въ борбата ѣ противъ нашитѣ братия, би трѣбвало тя сама искрено и християнски да поработи, за да задоволи населението отъ ония Епархии, които иска отъ насъ. И за подобна работа тя имаше и врѣме и обстоятелства удобни. Слѣдъ Русско-Турската война, въ растояние на десетъ речѣ години въ прямитѣ владѣния на султана никадѣ нѣмаше български владѣци. Българската Екзархия въ Цариградъ нѣмаше никакво значение. Въ извѣстни врѣмена псради отсъствието на екзарха отъ Цариградъ екзархията кажи, че бѣше затворена. Никой нито ѣ слушаше, нито ѣ зачиташе. Цариградската патриархия на противъ се радваше на честъ и сила. Какво е направила тя въ растояние на тия десетъ години, за да привлече българското население и се примири съ него? какви срѣдства е употребила, за да бѣде уважавана и обикнута отъ това население, което бѣше останжло подъ нейното безпорно расположение, та да забрави и Българска Екзархия и български владѣци и свѣщенници? Тя не само че не е направила нищо, за да го привлече, а напротовъ е работила тѣй, щото окончателно да го отчужди и отклони отъ себе си. Като си е помислила, че сега е най-удобното врѣме да прокара панелинистическитѣ си замисли

гонила го е, затваряла му е училищата, забранявала му е да се моли по славянски и българскитѣ свѣщенници и учители, гдѣто е могла, наклѣветявала ги е и испроваждала на заточение изъ Азия. Слѣдъ такъво поведение, което е държала цариградската патриархия и подвѣдомственнитѣ ней владици, за чудо ли е, че българското население съ отвръщение гледа на патриархията и нейнитѣ хора, и се мъчи да се отърве отъ нежъ? Има ли право тя да ни прѣдлага да си изберемъ отъ двѣтѣ едно: или да ѝ помогнемъ да покори подъ своята властъ българитѣ въ турско или да оставемъ подъ нейната схизма? Това искание надминава и границитѣ на баснята за вълка и агнето. Нъ ний агнета несме. И ний имаме зѣби за вълцитѣ.

Спорѣдъ възгледитѣ, които имаме ний за основата и мотивътъ на схизмата, тя би трѣбвало да се отдѣли съвършено отъ въпроса за помиренieto на цариградската патриархия съ насъ. Спорѣдъ насъ схизмата е една хула несправедливо хвърлена на лицето на Българския народъ. Цариградската Патриархия ако искрено желае да възстанови мирътъ Христовъ помѣжду българския народъ и себе си, трѣбва да исправи тази неправда и слѣдъ това трѣбва да се подновятъ прѣговоритѣ за условията, подъ които може да съществува едно църковно управление за странитѣ населени отъ българи, съ други думи цариградската патриархия трѣбва да приеме да се повърни въ положението на работитѣ прѣди провъзгласяването на схизмата. Тя е прѣкъснжала съ схизмата си прѣговоритѣ за уравниение българо-гръцката распря, тя е длъжна и да ги възстанови. Тоя начинъ за подновяване прѣкъснатитѣ прѣговори заедно споразумѣние помѣжду гръци и българи не прѣдставлява нито опасностъ нѣкаква за гръцитѣ, нито облага съществена за българитѣ. Съ вдиганieto на Схизмата не се рѣшава българо-гръцката църковна распря нито се признава отъ цариградската патриархия каноническото съществуване на българската църква. За това послѣдното се изисква единъ църковенъ актъ, който цариградската патриархия може да издаде то-

тава само, когато се опрѣдѣлятъ точно всичкитѣ условия за помириеніето на българитѣ и гръцитѣ. Непостигне ли се подобно споразумѣние и помирение, цариградската патриархия да не издава нуждния актъ, и въ такъвъ случай българската църква ще си остане въ сжщото положение, въ което се намѣрва и сега. Съ вдиганието на схизмата цариградската патриархия ще исправи една несправедливостъ и ще даде едно дѣйствително доказателство, че желае да възстанови мирътъ христовъ помѣжду българи и гръци, а това ще послужи въ полза на светата православна църква и въ честъ на самата патриархия. Догдѣто цариградската патриархия не даде това доказателство, догдѣто тя неисправи нанесената на българитѣ неправда и обида, всека дума за помириеніето ни съ нежъ, спорѣдъ насъ, е и трѣба да остава праздна приказска, която незаслужава никакво внимание.

0.

Забѣлѣжка. Прѣводъ отъ гръцки. Комиссията за българскій въпросъ, като се събра пакъ и днесъ двадесетъ и седемъ май хиляда осемстотинъ шестдесетъ и девета година день вторникъ, като взе прѣдъ видъ прѣдишнитѣ си свѣщания и рѣшения както и станалитѣ върху тѣхъ забѣлѣжки, като счита пакъ за необходимо нужно да се даде благополученъ край на появилшия се отъ нѣколко врѣме между Великата църква и Българитѣ въпросъ, който причини толкова грижи както на интересующитѣ се, така и на високото правителство, като намѣрва, че единственното удобно срѣдство, за да се удовлетвори желаніята на българитѣ, а въ сжщото врѣме да не се наруши установената отъ свещенитѣ правила система за управленіето на църквата, е да се учреди една българска екзархия, опрѣдѣлява съгласно и еднодушно своето окончателно мнѣние върху въпроса както слѣдва:

Членъ А.

Отъ изброяванитѣ по-долу църковни епархии и мѣстности се учреждава една особенна областъ подъ наименованіе българска екзархия, която въ църковно отношение ще има пълно вътрѣшно управление.

Членъ В.

По-горний по редъ митрополитъ въ тази областъ е екзархъ на цѣлата областъ, а въ сѣщото врѣме и канонически прѣдсѣдатель на бѣдѣщия около него постояненъ български синодъ. —

Членъ Г.

Всичко що се отnosi до вѣтрѣшното църковно управление на казаната областъ ще се нареди съ особенъ уставъ, който ще се подложи на удобрението на императорското правителство. Съ силата на този уставъ нѣма да се допуща каквато и да е посрѣдственна или непосредственна намѣса на Вселенската патриархия въ управлението на казаната областъ, а особенно въ изборитѣ на архiereитѣ и на самия екзархъ.

Веднага слѣдъ избиранieto на казания екзархъ Екзархийския синодъ е длѣженъ да се отнася до Вселенския патриархъ, който ще дава колкото се може по скоро надлѣжното за рѣкоположението му патриаршеско разрѣшение.

Членъ Д.

Казаний екзархъ се назначава съ високъ императорски берать, а споменува канонически името на Вселенския Патриархъ.

Членъ Е.

Казаний екзархъ ще има право да се отnosi за всѣка екзархийска работа до административнитѣ власти въ екзархията или въ столицата направо и съ свои собствени отношения. Особенно же имеющитѣ да се издадѣтъ отъ високото правителство берати, ще се издаватъ възъ оспование на отношения прѣдставлявани отъ екзарха на високото правителство. —

Членъ Ж.

Ако се случи да се появѣтъ чърковни и религиозни вѣпроси, които за охранение и укрѣпване на православното население би трѣбовало да се подложѣтъ на общо сѣразмишление и сѣдѣйствие, въ такъвъ случай екзархийскій синодъ ще се отnosi до Вселенския Патриархъ и до неговия свети синодъ, които отъ своя страна ще даватъ съ готовность поисканото сѣдѣйствие и нуждитѣ отговори

Членъ З.

Синодътъ на казаната екзархия ще получава отъ Вселенската патриархия светото миро, колѣмъ стане нужда.

Членъ II.

Епископитѣ, архиепископитѣ и митрополититѣ на Вселенската Патриаршия и на българската екзархия ще могатъ свободно да минаватъ взаимно прѣзъ църковнитѣ епархии на Вселенската Патриаршия и на екзархията и да прѣбиватъ по работа въ сѣдалищата на вилаетитѣ и въ другитѣ административни центрове, безъ обаче и да могатъ по каквѣто и да било прѣдлогъ и поводъ да свикватъ синоди и да упражняватъ каквото и да е вѣдомство върху живущитѣ вънъ отъ границитѣ на епархиитѣ имъ гърци или българи, нито да священнодѣйствуватъ безъ каноническото разрѣшение на епархиалния архиерей.

Членъ K.

Българский метохъ въ Цариградъ и находящия се при него храмъ зависятъ и се нагледватъ отъ екзарха на българската областъ, както и Божигробския метохъ зависи и се надзирава отъ Блаженѣйшия иерусалимски патриархъ.

Екзархътъ може, колкото пѣти нуждата го изисква, да прибѣгва въ него за случивши се народни и църковни свои работи, безъ обаче да може да се намѣсва въ въпроси относящи се до българи живущи вънъ отъ прѣдѣлитѣ на българската екзархия, било въ Цариградъ, било другадѣ.

Членъ I.

Епархиитѣ: Червенска, Доростолска, Прѣславска, Търновска, Софийска, Врачанска, Ловченска, Видинска, Нишка, Нишавска, Кюстендилска, Самоковска, Скопска, Велешка, Могленка, Воденска, Струмишка, Полянска Варненска освѣнтъ, града.

Сливенския санджакъ, освѣнтъ градоветѣ Анхиело и Месебъръ;

Отъ Созополската епархия, Созополската кааза, освѣнтъ крайбрѣжието;

Отъ Одринската епархия каазата Чирменъ и Чифи Мустафа паша;

Отъ Драмската Епархия, неврокопската кааза;

Отъ Скедѣската (ксанти) епархия, каазата „ахъ челебѣ“,

Отъ Пелагонийската епархия, прилепската кааза;

Отъ Мелнишката епархия, сѣверната часть освѣнтъ градътъ — и южната страна на епархията.

Отъ Призренската епархия. приципската кааза; Отъ Прѣспанската епархия, Охридъ както и всички мѣста, които сж възъ отъ едноврѣмешната Преспенска епархия съ нейнитѣ синори;

Филипопулската епархия, съ исключение на града, на паланката Станимжжа и селата Кукленъ, Воденъ, Арбанаси, Паная, Ново-село, Лясково, Ахленъ, Бачково, Белагунци, ако сж смѣсени, при това и мѣнастиритѣ „св. Параскева“ (Воденъ), „св. Безсребреници“ (Кукленъ) „св. Георги“ (Белащица), съставляватъ българската екзархия, подъ вѣдомството на която ще бжде и филипопулската махла Марашъ и Каршияка, а при това и градската енория „св. Богородица“ съ това обаче условие, колкото отъ жителитѣ на тази енория пожелахтъ, тѣ по исключителна привелегия ще останхтъ възъ отъ вѣдомството на тази енория както и отъ църковното вѣдомство на екзарха на българската областъ.

Членъ АІ.

Понеже слѣдъ приложението на указанитѣ по горѣ граници на българската екзархия ще останатъ българи подъ вѣдомството на Вселенската патриаршия, както и не българи въ границитѣ на казаната българска екзархия; за това ще се положи взаимно всеко старание, за да се удовлетворяватъ съгласно съ Божественнитѣ и свещенни правила справедливитѣ искания на българитѣ и на не българитѣ и да не се смущава всегдѣшното желаемо спокойствие и съгласие.

Членъ ВІ.

Установения, съгласно съ правилата, редъ на ставропигиалнитѣ манастири, които се намѣрватъ въ казаната екзархия ще остане неизмѣняемъ.

Върху горнитѣ условия като останахж съгласни долуподписанитѣ, написахж и подписахж настоящия протоколъ, за да се подложи на удобрението на Н. В. Великия Везиръ.

Въ Бебекъ, въ Цариградъ.

(Подписаха) Ал. Каратеодори, Хр. Зографо, Х. Ив. Петковичъ, Г. Кръстовичъ, Г. Стояновичъ.

Поправки на послѣдния проектъ:

На Г. членъ. Този членъ трѣбва да се раздѣли на двѣ и да се поправи както слѣдва:

Членз Г. Всичко що се отnosi до вътрѣшното църковно управление на казаната областъ ще се опрѣдѣли съ особенъ уставъ, който възъ основание на светитѣ правила и священнитѣ прѣдания на вѣсточната православна църква ще гарантира вътрѣшното самоуправление на областта и ще се подложи на удобрѣнието на честното правителство.

Членз Д. Изборитѣ на екзарха и на другитѣ въ тази областъ митрополити се извършватъ свободно, съгласно съ установения отъ светитѣ правила редъ отъ Синодътъ на екзархията като се съхранява каноническото потвърждение за Вселенскій патриархъ, който — щомъ се извѣсти официално за избора на екзарха — ще испраща потвърждението на избора или разрѣшението за ржкополаганието, ако избрания е презвитеръ или диаконъ. (А. Вселенскій съборъ 4 Д. Всен. соб. 28).

Членз Д. На проекта трѣбва да се поправи така:

Членз Е. Назначението на екзарха се потвърждава съ високъ Императорски Братъ, който се издава послѣдствие отношение отъ страна на Вселенския патриархъ и ще се испрати веднага на екзарха. Както екзархътъ, така и другитѣ митрополити споменуватъ канонически въ Богослужението името на Вселенския патриархъ (на първо втория съб. 15).

На Ѳ. членз. Слѣдъ думитѣ „колкото пкти стане нужда“ да се прибави: да дохожда безприпятственно слѣдъ прѣдварителното каноническо разрѣшение на Вселенския патриархъ (Сардик. Г. и други). На края на същия членъ трѣбва да се прибави и това: „колчимъ се случи да извърши нѣкое священнодѣйствие било вътрѣ въ метоха, било вѣнъ отъ него, длъженъ е да взема разрѣшение отъ Патриарха съгласно съ правилата нѣщо, което прави Иерусалимския и другитѣ патриарси, колкото пкти се намѣрватъ въ Цариградъ (Антих. Прав. 13 втор. Всел. съб. 2 и други).

Членз І. Епархиятѣ: Червенска, Доростолска (освѣнтъ Кюстенджа) Прѣславска, Търновска, Софійска, Врачанска, Ловчанска, Видинска, Нишка, Нишавска, Кюстендилска, Самоковска, Велешка, Варненска, съ исключение на града и крайбрѣжнитѣ села отъ града Варна до Кюстенджа, около двадесетъ на брой.

Отъ Месебърската епархия, Провадийската кааза; отъ Анхиалската епархия Айтоската и Карнобатската каази; отъ Сливенскій Санджакъ, епархия Одринска, каазитѣ: Сливенска,

Ямболска и Новайска; отъ филипопулската епархия, всичкитѣ каази освѣнъ конушката нахия и градътъ отъ който се исключва Карши-яка.

Отъ Пелагонийската Епархия, Прилепската кааза; отъ Скедженката (ксанти) Епархия Ахх-челебийската кааза;

Забѣлѣжки върху 1. членъ

Епархиитѣ: Воденска, Могленка, Полианка, скопска и Струмиска се исключихъ, защото до днесъ се намѣрватъ въ сношение и съгласие съ Патриархията, така също каазитѣ Прищинска (Раско призренска Епархия), северната частъ на Мелнишката Епархия и Неврокопската кааза отъ Драмската Епархия.

Крайбрѣжнитѣ села отъ Варна до Кюстенджа се исключихъ и за наведенитѣ по горѣ причини, нъ и за това, че по-много отъ тѣхъ сж чисто грѣцки или смѣсени, така също и крайбрѣжието на анхиалската и Месебърска Епархи и Созополската епархия до пороса. Чирменската и Чифи Мустафашенска каази, Одринска епархия се исключихъ за това само, че по положението си сж свързани съ другата частъ на Одринската Епархия и се намѣрвахъ всекоги въ съгласие съ митрополията. Първата особено отъ тия каази е населена повечето отъ гърци и се говори тамъ грѣцкый езикъ.

За сжщитѣ причини се исключи и конушката нахия, филипопулската епархия, въ която нахия се нахожатъ и споменуванитѣ въ проекта села и паланки, защото повечето отъ тѣхъ както и селото Дерменъ дере съ прошения заявихъ, че не желажтъ да се отдѣлжтъ отъ Патриархията. И други села отъ Хасковската кааза особено сж отправили до патриархията такива же прошения, нъ понеже тѣ не сж отъ Конушката нахия, оставиха се на екзархийската областъ

Така също се оставж и нахията каршияка отъ Пловдивъ при всички, гдѣто и тамъ живѣжтъ гърци, които въздигатъ сега и църква.

Енорията света Богородица и Марашътъ въ Пловдивъ не може да се обемжтъ въ Екзархийската областъ, защото е противно на свещеннитѣ правила, които не допушжтъ да има двама епископи въ сжщий градъ (първ. Всел. 8 и Д Всел. съб. 12).

За религията и откровението

Продължение отъ 3 книж.

Господъ Богъ не само *първъ* се обръща къмъ чловѣка за встѣпване въ съжъзъ съ него и му прѣдлага Своята любовъ, нъ го обичалъ *още до неговото създаване*, за което и го направилъ същество свободно— разумно, което може да разбира Неговото откровение и да отговаря на неговата любовъ пакъ съ любовъ. Толкозъ много сж вѣрни думитѣ на Ап. Иоана: *ние Го обичаме (Бога), защото Той пѣ-напрѣдъ ни е възлюбилъ* (I Иоан. IV 19); *още ние не сме съществували, а Той вече ни е обичалъ!..* Най-подиръ, като е свързалъ съжъзъ съ чловѣка, Господъ Богъ постоянно го и поддържа. Така, когато първий чловѣкъ не останжлъ вѣренъ на първий свой завѣтъ съ Бога и прѣстѣпилъ първобитния съжъзъ съ Него, Господъ не го оставилъ, нъ свързалъ съ него, а въ неговото лице и съ всичкото чловѣчество, втори завѣтъ, въ който още повече се открила Неговата любовъ къмъ чловѣка. А отъ стра-
ла на чловѣка въ този неговъ съжъзъ съ Бога винаги се изисквало и се изисква само едно, щото, на Божията любовъ като отговаря пакъ съ любовъ, той доброволно да се повинява на волята Божия и напълно да се прѣдава на прѣмждрото и всеблагото ржководение Божие.

Б. За откровението.

§ 15. *Свжрската на въпроса за откровението съ 'понятието за религията.* Религията е съжъзъ на Бога съ чловѣка; затова, за да възникне този съжъзъ между

Бога и чловѣка, както ние вече знаемъ, необходимо е, щото самъ Богъ да открие себе си на чловѣка, или да му яви своитѣ свойства, дѣйствия и своята воля за чловѣка. По този начинъ, самата възможность на религията вече прѣдполага да има Божие откровение за чловѣкъ и съ понятие за религията необходимо се свързва въпросътъ за откровението.

§ 16. *Откровение въ общъ и широкъ смисълъ на думата и въ смисълъ строгъ, или собственъ.* Божието откровение обикновенно се разбира въ науката въ два смисъла—въ общъ и широкъ и въ смисълъ строгъ, или собственъ. Въ общъ и широкъ смисълъ подъ думата откровение Божие се разбира всичко туй, което Богъ открива за себе си, за своитѣ свойства и дѣйствия въ видимата и неразумната природа, въ самия чловѣкъ и въ историческитѣ негови сѣдбини. Видимата природа, както се знае, е велика книга, която краснорѣчиво проповѣдва на всичкитѣ хора, като говори на всички язици, за всемогществото, прѣмъдростта и благостта на Твореца и Промислителя на всичко—Бога. (Рим. 1, 19—20). Чловѣческата душа съ своето устройство, съ своитѣ сили и способности и съ своитѣ нравствени потребности още по-краснорѣчиво отъ видимата природа говорѣтъ за Бога, Който е направилъ чловѣка, като му е далъ високото прѣд-назначение и др. т. Това откровение Божие въ видимата природа и въ природата на чловѣка се нарича иначе откровение *естественно*, поради това, че Богъ открива Себе Си тукъ въ природата или въ естеството на Своитѣ твари, и при това се открива естествено, както, напр., художникътъ въ Своитѣ произведения, авторътъ въ своитѣ съчинения и др. т. Нѣ освѣнъ естественното откровение има още откровение Божие *свѣрхестественно*, или откровение въ строгъ и собственъ смисълъ. Подъ името на това откровение въ богословскитѣ науки се разбира обикновенно съобщение на чловѣка истината на религията чрѣзъ начинъ по-високъ отъ естествения: чрѣзъ непосредственното въздѣйствие на Бога върху духътъ чловѣчески ¹⁾ чрѣзъ словото Божие ²⁾ и други непосредствени

дѣйствиа Божий¹⁾. Всичкитѣ въпроси за откровението които подлежатъ на нашето рѣшение, ще се отнасятъ до това откровение—свѣрхестественното.

§ 17. *Възражения противъ възможността на свѣрхестественното откровение отъ страна на деиститѣ. Отхвърка на тѣзи възражения.* Основанието, о което се държатъ деиститѣ, като отхвърлятъ свѣрхестественното откровение Божие, се заключава въ това, че, споредъ тѣхното учение, Богъ, като направилъ мирътъ, прѣдставилъ го самъ на себе си, на неговитѣ собствени сили и закони, а Самъ Той остава въ покой. Богъ така сжщо се отнаси къмъ мирътъ, както художникътъ къмъ своята машина, която механически извършва свойтъ естественъ вървежъ споредъ тѣзи закони, на които е основано нейното устройство, като никакъ нѣма нужда отъ непосредствена помощъ и съдѣйствие отъ страна на свойтъ масторъ. По такъвъ начинъ мирътъ, като е зависимъ отъ Бога споредъ своето битие, съвършено е зависимъ отъ Него въ проявлението на свойтъ животъ и въ развитието на живота: Богъ се не вмѣсва въ неговитѣ дѣла и наредби. Това което е казано за мирътъ въобще, сжщото туй трѣбва да кажемъ и за чловѣка въ частности: и той е прѣдоставенъ самъ на себе си, като никакъ нѣма нужда отъ помощта на свойтъ Творецъ, и Богъ се не вмѣсва въ неговитѣ дѣла, въ негова животъ и въ неговата история. Слѣдователно, нѣма, та и не трѣбва никакво особено откровение Божие на чловѣка. Нъ такова прѣдставление за отношението между Бога и мирътъ положително противорѣчи както на понятието за най-високото съвършенство на Бога,

¹⁾ *Духъ Господень глагола* во мнѣ, казва пророкъ и царь Давидъ за себе си, и слава Его на языкѣ моемъ (II Цар. XXIII, 2). *Отъ Святаго Духа просвѣщаеми глаголаша святѣи Божѣи чловѣцы* (II Петр. I, 20, 21). ²⁾ Напримѣръ откровението на Мойсея при г. Хоривъ и учен. на Исуса Христа. ³⁾ Напримѣръ чрѣзъ сновидѣние и видѣние. Напр. откровения въ видѣния—на Авраама (Быт. XV), на Исайя (Ис. VI, на апостола Павла. (Дѣян. X, 10, XVI. 10)—откровения и сновидѣния—на вълхвитѣ, на Иосифа обручника (Мет. II, 12—14 и слѣд.).

така и на понятието за създаването условността и ограничеността на мира. Можемъ ли да признаемъ бесконечна, всемогъща и всеблага тази сила, която, като се прояви веднѣжъ въ творението на другитѣ конечни сили, да се отстрани слѣдъ туй съвършенно и на вѣки (винаги) да остане сама за себе и само страдателно да гледа на играта на тѣзи сили, които нѣматъ нужда повече отъ нежъ? Такава сила, очевидно, не може да бѣде абсолютна сила, а по-скоро ще бѣде абсолютна немощъ (слабостъ); поради това, че до нежъ би дѣйствували други сили съ абсолютна независимостъ отъ нежъ, когато, напротивъ, тя би оставала въ абсолютно бездѣйствие. А мирътъ съ своитѣ закони, като станѣлъ по нѣкакъвъ си начинъ независимъ отъ Бога, самодовлѣжѣе битие, при което не само би ограничавалъ съ себе си своитѣ Творецъ, но до известна мѣрка би станѣлъ самъ на Неговото мѣсто. По такъвъ начинъ прѣдставлението на деиститѣ за отношението между Бога и мирътъ довежда въ сжщностъ къмъ обоготворението на мира. Що се отnosi до любимата на деиститѣ аналогия—художникътъ въ отношение къмъ своята машина, то тази аналогия съвсѣмъ е не приложима къмъ Бога въ Неговото отношение къмъ мира. Человѣкътъ—художникъ, безъ прикаска, може да остави направената отъ него вещь на произволътъ на сждбата и даже съвсѣмъ да забрави за нежъ, и безъ да се гледа на това тя може да си сжществува благополучно. Това е възможно по слѣдущитѣ причини: първо, създадената отъ человѣка вече не е въ безусловенъ смисълъ негова собствена вещь, като създадена отъ него изъ готовъ, чуждъ материалъ; второ, человѣкъ и неможе да бѣде постоянно съ нежъ, поради туй че за него е безъ друго потрѣбно въ различно врѣме да отдѣля отъ нежъ тази или онази граница на пространството; трето, той даже не може, поне отъ врѣме на врѣме, да не забравѣ за нежъ, затова, че неговото съзнание не може да не бѣде заето, освѣнъ съ нежъ, съ тѣзи или онѣзи отъ безбройното множество натрапейи на неговото внимание прѣдмети; най-подиръ, той може и съвършенно да

забрави за неж, и тя все пакъ може да се спаси и благополучно да съществува, благодарение или просто на благоприятнитѣ условия на своето съществуване посредъ другитѣ вещи, или пъкъ на надзора и пазението на другитѣ хора. Нѣ възможни ли сж, мислими ли сж същитѣ тѣзи отношения между абсолютниятъ единъ Творецъ на мира и мирътъ, единственното Негово създание? Ако мирътъ е създание само на творческата воля Божия, безучастието на всѣкакъвъ чужди за неж материалъ, съ малко думи казано, ако е творение Божие, то защо Богъ би заискалъ да забрави за него и не щѣше ли това да значи за Него да се отрече самъ отъ Себе Си? Ако между Бога и мирътъ нѣма никаква посредствуваща пространствена граница, то какъ може мирътъ да се намѣрва вънъ отъ Божията сила, какво може да го отдѣля отъ тази сила? Ако мирътъ само е единствено създание на абсолютнаго Бога, то какво може да го измѣсти изъ абсолютното Божественно съзнание? Ако вънъ отъ мира и неговитѣ сили нѣма повече други миръ и други сили, то на какво, на какъвъ други субстратъ (сума отъ материално вещество) той може да се основи и да се държи, освѣнъ на всеобемлющата и всемогущата сила Божия. А при това, отъ друга страна мирътъ и не е *машина*, натъкмена веднѣжъ за винаги. Мирътъ не можемъ да си го прѣдставимъ съвършенно истинно, вкученело или окаменено дѣло на мисълта и волята Божия съвокупность на съвсѣмъ слаби, мъртви сили. Не можемъ да си го прѣдставимъ такъвъ още за това, че той е създание Божие, тъй като съвършенно би било неразумно да допустнемъ, че Богъ въ мира е положилъ противъ Себе Си нѣщо за Самаго Себе Си непроницаемо, недостъпно, непродолимо, съ една дума казано мъртвичина. Нѣ и опитътъ и науката не позволяватъ да се приеме такъвъ възгледъ върху мира: тѣ свидѣтелствуватъ, че мирътъ не е мъртва, пасивна машина, нѣ подвиженъ, животъ, одушевенъ космосъ, че въ природата нищо нѣма мъртво, а напротивъ всичко въ неж е живо; тѣ откриватъ животъ даже и тамъ, гдѣто най-малко

може да се прѣдполага да го има: напр. въ буцитѣ (блама, грамуда) на прѣстѣта, ледовѣтѣ и каманитѣ. Не говоримъ вече за чловѣка, този най-високъ членъ на мирѣтъ: като духъ разуменъ и свободенъ, съ появяванието си само въ мира отрича мъртвичината на мира.

Деиститѣ възразяватъ: създадения отъ Бога миръ, безъ съмнѣние, е такъвъ, въ който по най-пълненъ начинъ се осжществили прѣмждростѣта и благостѣта Божия, т. е. Най-добъръ и най-свѣршенъ, и всичко въ него се извършва по първоначалния веднѣжъ за винаги установенъ отъ Бога планъ и наредба, въ най-свѣршенна хармония въ всичкитѣ негови части. Ако слѣдъ това Богъ би наченжлъ да се намѣсва въ негова животъ и наредба, то по отношение къмъ мира това би значило, че Богъ растурия неговата наредба, побърква неговата хармония, неговѣтъ чинъ и строй, а по отношение къмъ Бога би значило, че Той поправа Самаго Себе Си, допълня допустнѣжитѣ отъ Него при създаванието на свѣта не доглеждания, недостатѣцитѣ. Значи, намѣсата Божия въ дѣлата на мира не само не е нужна, нѣ даже е невѣзможна.. Въ отговоръ на това ще кажемъ, че не е справедливо да се утвърждава, ужъ, че създадения отъ Бога миръ е най-свѣршенния, т. е. такъвзи, въ който изведнѣжъ е дадена всичката пълнота на възможнитѣ свѣршенства и който поради туй никакъ нѣма нужда въ каквито и да било подпомагания отъ страна на свойтъ Творецъ. Ние казваме напроотивъ, че такъвъ миръ Богъ даже и не е могълъ да създаде, затова, че въ такъвъ случай Той би създалъ нѣщо равно на Себе Си, и, че мирѣтъ, като битие условно и ограничено, неизведнѣжъ е създаденъ свѣршенъ, а може да се развива и усвѣршенствува Само постепенно, малко по малко. И ако творческата сила отново и отново постоянно излиза дѣятелна въ мирѣтъ за да подпомага на Неговото свѣршенство, то не само не-свидѣтелствува за несвѣршенството на Твореца, а напроотивъ свидѣтелствува за неговото свѣршенство все повече и повече, което се открива, което, ако и да не сж е проявило въ мира изведнѣжъ, то свѣѣмъ

не затуи, че това съвършенство него е ималъ Творецътъ, а единствено затова, че всичко създадено, по самата своя сжщностъ, не е могло да въсприеме всичката пълнота на неговото съвършенство. Безъ съмнѣние, явленията и дѣйствиата на промислителната сила Божия въ мира щѣхъ да бжджтъ отъ страна на Бога поправки на своята работа, които накръняватъ въ извѣстна мѣрка неговия прѣдишенъ чинъ и наредба, въ този случаи, ако би тѣ първоначално да не влизахъ въ планана Божественното мироправление, ако не сж били прѣдвидени отначало при самото творение, а сж били чисто случайна работа измжквана отъ Бога отъ случайни, непрѣдвидени (Слѣдва)

Длъженъ ли е и може ли всѣкой членъ отъ домашното общество да изпълнява своитѣ обязанности? *)

Християнски юноши и дѣвойки! Запомнете здраво, че Домашното общество, семейството, прѣдставлява въ малкъ видъ господарственното общество, държавата. Сжщитѣ добродѣтели въ семейството и въ господарството съставляватъ добродѣтина, а така сжщо едни и сжщитѣ пороци довеждатъ злочестини. Като се научите да бждите полезни членове на семейството вие безъ съмнѣние ще бждете полезни членове и на отечеството. Добродѣтелния сжпругъ, баща, синъ привнасятъ и въ обществото добродѣтелитѣ изъ своитѣ домове, така сжщо и заразенитѣ съ домашни пороци и въ обществото ги привнасятъ съ себе си. Съ малко думи казано, науката да заповѣдваме, да се покоряваме, да пазимъ взаимното спокойствие въ кжщата си е началното основание на науката за общественното поведение и, може да се каже, на общественната наука. Поради това и апостолъ Павелъ, като изобразява, какъвъ трѣбва да бжде управителя на църквата, прѣдписва му да има всичкитѣ домашни добродѣтели: *онъ долженъ бытъ непороченъ, одной жены мужъ, трезвъ,*

*) Прѣводъ отъ книж. „Обязанности домашнаго общества по слову Божию у древнихъ християнъ“ отъ протоиерея Г. Мансветова. Изд 2—е.

цѣломудренъ, благочиненъ, честенъ, страннолюбивъ, учителенъ, не пѣяница, не бѣйца, не сварливъ, не користолюбивъ, нъ тихъ, миролюбивъ, не сребролюбивъ, добръ управляющій домоу своимъ, дѣтей содержащій въ послушаніи со всякою честностію; ибо кто не умѣетъ управлять собственнымъ домоу, тотъ будетъ ли пеиць о церкви Божіей ¹⁾? Каквото тука е казано за служението на църквата, то трѣба да се каже за служението на отечеството: затова че навсѣкадѣ се изискватъ добри работи, които Богъ приема за истинно служение на себе си. *Гдѣто двама или трима сж събрани во имя мое*, казва самъ Иисусъ Христосъ, тамъ азъ съмъ между тѣхъ ²⁾. Ето защо семействата и домоветѣ на първитѣ християни били истинни църкви и храмове Господни ³⁾.

Изъ посоченитѣ наставления излиза слѣдующата истина: има *обща* пѣтека, по която Богъ води всички християни къмъ царството небесно: тая пѣтека е християнския животъ. Но по тая *обща* пѣтека всѣка душа може да достигне не друго-яче, освѣнъ по своя пѣть *частенъ* или *особенъ*, който ѣ е отворенъ въ първоначалнитѣ обязанности. Тѣзи обязанности се начевать въ семейството; като се повдигатъ, прѣминуважтъ въ общественни състояния; най-подиръ, като достигатъ своитѣ цѣли, образуватъ истиненъ християнинъ, съвършенъ человекъ, *плодоносную вѣтвь Христову* ⁴⁾.

И така, ако и въ тоя животъ и задъ неговитѣ прѣдѣли желаете да имате благополучие, то бждете благочестиви, т. е., за Божията слава изпълнявайте обязанноститѣ си, каквито съобразно съ вашата възраст или звание, Богъ е възложилъ на васъ въ домашното общество. Това благочестие е до толкова потрѣбно за васъ, колкото вамъ е потрѣбенъ чистия въздухъ за вашето дишание. Джхѣйте, живѣйте, наслаждавайте се отъ вашето благочестие. Самъ началника и извършителя на нашето спасение насъ ни ржково-

¹⁾ I Тимоо. III, 2—5.

²⁾ Виж. св. Атанасій въ посланието си къмъ постинниците за своето възвръщаніе.

⁴⁾ Иоан. XV, 1—6.

ди къмъ това съ своя примѣръ. Той изпълнявалъ всичкитѣ домашни обязанности къмъ Иосифа и прѣчис-тата си Майка: *и былъ въ повиновеніи у нихъ* ⁵⁾. Апостолитѣ и тѣхнитѣ прѣемници, като научавали вѣрующитѣ на вѣрата, любовта и надеждата, постоянно имъ напомняли за семейнитѣ добродѣтели. Дѣцата на Словото Божие, първитѣ християни, съ благоговѣние изпълнявали тѣхнитѣ наставления, това *иго благое и бремя легкое* ⁶⁾ приемали на себе си съ радость, чрѣзъ което станали и свети наставници на своето потомство

Не мислете, че добродѣлитѣ на първитѣ християни за васъ сж невъзможни. Человѣкъ и сега е такъвъ, какъвто е билъ и прѣди, така сжщо както и закона е винаги единъ и сжщия: слѣдователно, ако на първитѣ християни не е било трудно да го изпълняватъ, то безъ съмнѣние, не е трудно и за васъ. Като се наслаждавате отъ семейното щастие, вие можитѣ да го запазите, като не се отричате отъ честно-придобитото имание. Милосердый Богъ, който знае вашата слабостъ, е далъ за васъ такъвъзи законъ, който е съобразенъ съ вашитѣ сили. Привържете се къмъ него съ цѣло сърдце, и ви по-добъръ и по лекъ отъ него нѣма да намѣрите. Единъ отъ светитѣ отци разказва, че въ негово врѣме живѣлъ въ Цариградъ единъ младъ момъкъ, който нѣмалъ повече отъ 20 годишна възраст, на когото името било Георги. Той непрѣкарвалъ постнически животъ, не се молилъ цѣлитѣ нощи, не спялъ на голата земя, не носилъ власеница и никога не отбѣгвалъ отъ мирѣтъ; той живѣлъ между градския шумъ, слугувалъ при царския палатъ, билъ управителъ на кжщата на единъ царски голѣмецъ; но той при всичкото това билъ до толкова обиченъ на Бога, щото въ едно врѣме се удостоилъ да види (да съзерцава) едно небесно видѣние, каквото рѣдко се удостоявали да видятъ и най-строгитѣ постиници. Ви ще попитате: съ какво е намѣрилъ той у Бога та-

¹⁾ Лук. II, 51.

⁶⁾ Мат. XI, 30.

кава благодатъ? . . . Едничко съ това, че тоя благочестивъ юноша съ голѣма грижа се старалъ да запази своята съвѣстъ въ такава чистота, щото тя въ нищо да го не осѣжда, и съ радостъ изпълнявалъ всичко, което тя му заповѣдвала ⁷⁾. Отъ това се вижда, че нито младостта, нито свѣтътъ, нито господарственната служба, нито семейнитѣ обязанности не ни прѣпятствуватъ да изпълняваме Божиитѣ заповѣди, ако само ние имаме расположение за това.

Млади български християни! прѣдставете си само онова сладко удоволствие, което Богъ е съединилъ съ изпълняването изобщо на обязанноститѣ, а особено съ семейнитѣ обязанности, — тогава ще се съгласите съ насъ, че много по трудно нѣщо е да прѣстѣпимъ, отколкото да изпълнимъ тѣзи заповѣди. Да виждаме миръ и добродетелна въ сами себе си — ето плодетъ на домашнитѣ добродѣтели! Наопѣки, скръбта, която се намѣрва около насъ не докарва ли мѣчително състояние на нашитѣ сърца?

Особено чудно се прѣдставлява това, че нѣкои млади хора, като прѣдставляватъ, извинение на човѣческитѣ слабости, извиняватъ се повечето пѣти въ домашнитѣ, отколкото въ други нѣкакви бъркотии: като че е по трудно нѣщо да бѣде изпълнено това, което е по близо до сърдцето! Въ такъвъ случай подобро е да си кажемъ право, че нѣмаме потребното расположение къмъ благочестието. Общественнитѣ прѣстѣпления биватъ наказвани отъ гражданския законъ, или отъ безславието и укоритѣ на свѣта: а семейнитѣ прѣстѣпления като скрити отъ пазителитѣ на закона и отъ очитѣ на свѣта по вече пѣти се прѣдставляватъ прѣдъ нашата съвѣстъ и прѣдъ Божия сждъ. Строгоститѣ на законитѣ и укоритѣ отъ свѣта сж страшни за човѣка, а за съвѣстта и за Бога рѣдко и помислюва. Не е ли срамъ това за християнската душа!

Но да допустимъ, че човѣкъ изобщо е слабъ; при всичко това божията благодатъ винаги е готова

⁷⁾ Виж. въ кн. „Добролюбие“ слово Симеона, новата Богослова о вѣрѣ, на стр. 65.

да му помогне. Ангелъ Пазителъ ръководи, поддържа и запазва всѣкого, който съ дѣтинска покорностъ на Божието слово отива подиръ неговитѣ угодници, които въ всѣка възраст, полъ и състояние сж намѣрвали спасение. Светитѣ праведници сж поставени за насъ като примѣръ за вѣрата и благочестието: подражайте на тѣхъ, тъй като отъ това зависи вашата добродетелна въ този свѣтъ и блаженството въ бѣдния вѣкъ задъ гроба. Подражайте имъ безъ страхъ, затова че, колкото повече имате прѣдъ себе си спасителни примѣри, толкова по лесно можете да успѣвате въ подвизитѣ на благочестието. Въ това васъ ви увѣрява Апостолъ Павелъ, когато, като изброява ветхозавѣтнитѣ праведници, казва: *посему и мы, имѣя вокругъ себя всякое бремя и запинаящій насъ грѣхъ, и съ терпѣниемъ будемъ проходитьъ подлежащее намъ поприще* ⁸⁾ на благочестивия животъ.

Между грѣховетѣ, които прѣпятствуватъ на християнитѣ да изпълняватъ семейнитѣ си обязанности, най-често пжти се испрѣчватъ свѣтскитѣ обичаи. Отъ силата на тѣхното съблазняване родителитѣ често пжти ставатъ разсѣяни и не само забравятъ за истинното щастие на своитѣ дѣца, но понѣкога не помислюватъ и за врѣменнитѣ тѣхни сгодности; дѣцата твърдѣ рано се показватъ въ свѣта и искатъ да живѣятъ по своята воля; роднини често пжти се срамуватъ отъ сиромашията на своитѣ еднокръвни, съ малко думи казано, всичкитѣ членове отъ домашното общество повечето се въртятъ въ свѣтския вѣтъръ, отколкото да се придържатъ у своитѣ обязанности, като се извиняватъ обикновено съ поговорката: *така е прието въ свѣта!* Но Божието чадо, родено отъ Неговото Слово, трѣбва ли да оправдава своето поведение съ обичаитѣ на свѣта? Малко внимание се изисква, за да ги видимъ каквито си сж. Освѣтъ нѣкои благоприличия, необходими въ общежитието, по голѣмата частъ обичаи иматъ върху себе си бѣлѣгъ на гордостъ, лу-

⁸⁾ Евр. XII, 1.

⁹⁾ Римл. XII, 2.

ковѣрие, пустославие, а понѣкога иматъ бѣлѣгъ на лудосии и неприличия. И така, послушайте свѣтитѣ на апостола: *не сообразуйтесь съ вѣкомъ симъ, но преобразуйтесь обновленіемъ ума вашего, чтобы вамъ познать, что есть воля Божія, благая, угодная и совершенная* ⁹⁾. Не вѣрвайте, ужъ че обичаитѣ свѣтски сж до толкова силни, щото не е възможно да не ги изпълняваме. Какво е било по силно отъ ония обичаи, които ги е имало въ Атина, въ тая столица на просвѣщението и на разврата! Но Василий Великий и Григори Богословъ, безъ да се глѣда на тѣхното богатство, чутостъ и млади години, и въ тоя Парижъ на древния свѣтъ живѣли до толкова благоразумно и свято, както семейството на праведния Лотъ въ Содомъ, и никъкъ не се поддали на общата распущеностъ на нравитѣ. Това е било отъ туй, че знаменититѣ другари се ръководили въ живота си отъ Словото Божие и отъ примѣритѣ на светитѣ прѣдшественници; обръщали вниманието си само върху това, което е било помагало къмъ благочестивия животъ, и най-славно отличие за себе си считали да се наричтъ и да бѣдѣтъ християни. Не мислете, че чрѣзъ това може да възбудите противъ себе си омразата или, поне, присмѣха на така нареченитѣ *свѣтски хора*. Историята свидѣтельствува, че не е имало въ Атина нищо толкова славно и отъ всички уважавано, каквито били имената на тия юноши. Истинната добродѣтель сама по себе си е толкова прѣкрасна и знаменита, щото нея противъ волята си и самия порокъ я уважава.

Юноши и дѣвойки български! ви току що начевате да живѣете въ свѣта . . . Дългата пжтека на домашнитѣ обязанности почти цѣла е прѣдъ вапитѣ очи. Ако желаете да вървите по нея безпрѣпятствен-но, слушайте Словото Божие и гледайте на поведението на първитѣ християни. Заради това прѣдъ васъ тукъ посочихме картина отъ тѣхния семѣенъ животъ.

Великинъ.

Кратки бѣлѣжки за живота и дѣйността на блаженнопочившия иерусалимския патриархъ Кирила вторий

(Продължение отъ III кн.)

III.

Новоизбрания патриархъ, блаженный Кирилъ II, побързалъ да отиде въ Цариградъ, почнѣлъ да работи енерично, и Цариградската църква, като познала съ каква сила има работа „волно и не волно“ трѣбвало да признае и да утвърди новоизбрания патриархъ. Като наредилъ тука работитѣ си, Кирилъ II се възвърналъ въ Иерусалимъ и ревностно се заловилъ да подобри дѣлата на църквата Палестинска. Наистина въ Иерусалимъ църковиитѣ работи въ скоро врѣме трѣгнали на добръ. *Енергията и непрѣстаината грижа надвили за благо на църквата всички онѣзи прѣпятствия, които: когато нѣма достойни работници и умѣние се показватъ за непрѣодолими.* Той избралъ за помощници хора добри и прѣдадени искренно на служението на църквата, а нѣкои отъ по не пригоднитѣ по отстранилъ отъ участието въ дѣлата на Синода*) и най-напрѣдъ: а) наредилъ контролъ надъ приходитѣ на патриаршията, която била бѣдна и потънала въ дългове отъ злоупотрѣбленията, свързани съ прѣдшната наредба на работитѣ**); б) направилъ ново помѣщение за патриаршията; в) подновилъ църквитѣ и мѣнастиритѣ, г) набавилъ църковни одежди и други нѣща потрѣбни при богослужението; д) далъ възмо-

*) Между тѣзи последнитѣ билъ и по прѣдшния патр. намѣстникъ *Дионисий*, родомъ българинъ, когото назначилъ за митрополиитъ Витлеемски. Отгдѣ е билъ, какъвъ е билъ негова животъ, дѣйность и пр., — остава за сега неизвѣстно.

**) Виж. „стр. 1873 г. Юнь, стр. 197 г.“

жностъ на бѣднитѣ палестински християни да се за-
ловятъ за работа и да искарватъ честно своята прѣ-
храна; „православнитѣ араби знаятъ, че ни единъ па-
триахъ не е направилъ за тяхъ толкова благодѣяния
въ всѣко отношение, колкото блаженный Кирилъ II“***);
е) основалъ семинария (арабитѣ поради бѣдностъ и
поради нехайство не били въ състояние да напра-
ватъ нѣщо за себе си) и събралъ въ нея около 25
арабски ученици, на които прѣподавали наукитѣ на
арабски и на грѣцки ****); но поради невѣжеството
на арабитѣ малцина отъ тѣхъ се възползовали
и досвършили тамъ образованието си; ж) опрѣдѣ-
лилъ да се дава заплата отъ патриаршескитѣ сумми
на учителитѣ въ арабскитѣ първоначални училища;
з) распоредилъ да се отвори въ града Иерусалимъ
първоначално дѣвическо училище; и) докаралъ въ
Иерусалимъ цѣла печатница съ арабски букви и се
започнало събиранieto на арабскитѣ рѣкописи и пе-
чатанието на арабскитѣ рѣкописи и печатанието на
арабски езикъ нужнитѣ богослужебни книги*), подъ
надзора и обработката на хурий (свещенникъ) Спиръ
отъ Дамаскъ и на хурий Илиасъ отъ Витлеемъ. . . .
„Тая висока черта отъ дѣятелността на блаженный
Кирила II, като го повдигала въ мнѣнията на хората
които разбиратъ сжщността на работата, доказва, че
той не се стрѣмилъ, както цариградската църква да
погърчи пасомитѣ си, а напротивъ, съзнавалъ и под-
помагалъ, до колкото е можилъ, за повдиганieto духа
на своитѣ бѣдни духомъ пасоми, мѣкаръ тѣ и да билъ
араби, като ималъ при сърдце ползата на правосла-

***) Ibid. 181.

****) Най-първо семинарията се помѣстятъ въ гр Иерусалимъ,
а послѣ била прѣместена въ мѣнастиря св. кръстъ, единъ и по-
ловина километра далечъ отъ града. Тука семинарията била
наречена *лицей*.

*) До това врѣме въ палестинскитѣ православни църкви
не употрѣбявали при богослужението книги на арабски и грѣцки
езици. Но на арабски езикъ имало само: Часословъ, Псалтирь,
Евангелието и Апостола; а всички др. били на грѣцки езикъ.
Стр. 1873 г. Jionl, ст. 186.

вието и националното тѣхно пробуждение. Арабитѣ разбрали това и били много благодарни на своя отецъ и благодетель, макаръ и да не можли да го запазятъ отъ цариградскитѣ грѣцки коварства“**).

Града Иерусалимъ билъ въ това врѣме, както е и сега, центръ на християнскитѣ исповѣдания; всичкитѣ видове протестански секти, а така сжщо и католическитѣ ордени, тука отдавна сж се загнѣздили



Блаженнопочившии Кирилъ Иерусалимскій
Патриархъ

и съ всевъзможни срѣдства, хитрости, насилия, подкупничество, интриги прѣдъ турското правителство се старали да завлекжтъ въ своитѣ заблуждения бѣдното арабско народонаселение. Блаженный Кирилъ II не оставилъ безъ внимание и тая опасна язва, отровата на която разядала живота на неговото паство....

**) Ъвр188 стр.

Патриарха въ борбата съ тѣзи свои противници, които били поддържани и отъ Римъ, и отъ католическитѣ, и отъ протестанскитѣ държави въ лицето на тѣхнитѣ консули и въ Цариградъ и въ Палестиня, — нѣмалъ отъ никого подкрепление*). Само Богъ, правдата, собственвата опитностъ и голѣмитѣ грижи били неговии защитници. . . . Както е извѣстно отъ историята, само интригитѣ на католическата и протестанска пропаганди за прѣобладание въ Иерусалимъ докара така наречената севастополска война въ 1852-1853 година. . . .

Като се грижилъ за подобрѣнието на православната община и за сгодноститѣ на поклонницитѣ, блаженный патриархъ положилъ не малко усилия да подобри и санитарното (здравословното) положение на православнитѣ въ светия градъ Иерусалимъ. Този градъ нѣма здравъ климатъ и това особено лесно можѣтъ да забѣлѣжѣтъ поклонницитѣ. Освѣнъ това натрупванието на народъ отъ различни страни, нѣманъето храна, тѣснотата и влажността въ помѣщенията, непривикнатостъта къмъ климата и къмъ тамкашнитѣ храни, неумѣренното употребление на суровитѣ плодове и зеленчуци и прочее, всичко това вземено наедно докарвало често пѣти много болѣсти и смъртъ . . . Въ 1851 година, напр. измрѣли много поклонници русии, българи, молдовани и др. Блаженный патриархъ побързалъ да помогне на нѣщастнитѣ както и съ каквото можилъ. Той се погрижилъ за попълнянието на патриаршеската аптека съ прѣснии лѣкарства, намѣрилъ способенъ аптекаръ, плащалъ на турския воененъ лѣкаръ особена заплата и най-подиръ условилъ особенъ докторъ и пр. Патриарха не жалилъ нищо за запазване здравието на бѣднитѣ и злочеститѣ, но изисквалъ отъ доктора да не отказва своята помощъ никому, да не иска възнаграждение за труда си отъ бѣдното население. А всичко това показва, че той съзнавалъ всичката важностъ на своя християнски подвигъ, за който благо-

*) До 1856 година въ Иерусалимъ нѣмало даже руски консулъ.

славя името му всичкото православно палестинско население и до сега*). Слѣдва.

Български старини. Извлечения отъ Ваквието.

1-во. Въ вакиамето (завѣщанието) на името на по-светението (вакфа) на Рикасъ Сиванъ бей, което е направено отъ него за спасение на душата му въ 893 год. (1487 год.) въ свѣршека на Ребиюл-ахъръ отъ бѣгството Мухамедово, пише: че той направилъ хубава месчидъ, джамия въ гр. Каринъ-абадъ (Карнобадъ) и като отдѣлилъ отъ собственитѣ си имущества съ правата, които ималъ надъ тѣхъ т. е. земитѣ находящи се въ селото, въ което той живѣлъ подъ име чифликъ. Хаджи Хаджъръ или съ друго название село Кеопекли ⁽¹⁾ въ Карнобадската околия, дѣто и тамъ построилъ единъ Месчидъ ⁽²⁾. Земитѣ сж въ слѣдующитѣ прѣдѣли: като се начина отъ четиритѣхъ страни отъ голѣмата лѣджа, лежаща на рѣката Елмалж по рѣката на горвата страна допиратъ до голѣмий дикили ташъ послѣ нагорѣ до Яжклжа на Коджа дере, послѣ до Коджа дере, до мѣсността черкова на мѣстото „Емирлеръ“ послѣ до гробищата на Упсалъ, послѣ Доганджикъ мерасж и отъ главната Исмаилъ мезра до Дегирмендере, дирия, послѣ край дерето на сбирщето на дѣбитъкъ, послѣ покрай дерето до пжтътъ Гезилеръ, послѣ по рѣчений пжтъ до гробището на селото Демирхаилъкъ, ⁽³⁾ послѣ по пжтеката Касаблъкъ,

*) Блаженный Кирилъ II никога не отказвалъ своята материална помощ на нуждающитѣ се, а за некадърната сиротиня опрѣдѣлилъ да се дава отъ суммитѣ на патриархата всеки день милостиня.

⁽¹⁾ Това село сега е въ сливенска околия подъ име Скобелово.

⁽²⁾ Месчидъ е малка джамия или на български черкови (параклисъ).

⁽³⁾ Днесъ въ Одринъ Кебиръ капусу нема, има Герме или Герме капусу, нъ най голѣмитѣ порти сж били на Куле капусу.

диря, послѣ на пѣтя, който лѣжи подъ селото Ески-кеопекли, послѣ по рѣчений пѣтъ допира до началото означено сирѣчь до Плѣмата лѣджа. Послѣ посветителътъ посветилъ на рѣчената джамия и месчидъ, двата хамама единъ въ гр. Карнобадъ, и другий въ гр. Ахиялъ извѣстни подъ име Синанъ бегови хамами съ всичкитѣ имъ принадлежности, всички права и даждия да се иждивяватъ за работитѣ на нарѣчената джамия и месчидъ и за слѣдующитѣ работи на училището. Посветителътъ е посветилъ още въ столичний градъ Одринъ (тогава) прѣдъ голѣмитѣ портии на този градъ (Кебри капусу)⁽⁴⁾ седемъ дюгени обиколени отъ главенъ пѣтъ единъ до други залепени за работитѣ на поправкитѣ и постройкитѣ на посветений хамамъ въ Карнобадъ, за водопровода и за поправката на водопровода на текущата вода за светата джамия, той посветилъ още поменатитѣ земи и посветени земи въ селото Кеопекли съ показанитѣ граници съ всичкитѣ права надъ тѣхъ и тѣхнитѣ подчинености мезри (орища), мери, права за пасение (месарихъ), пѣтища (муварии), плодородни и не плодородни дървета, съ всичкитѣ имъ страни и причини и св. законнитѣ даждия (рюсюмишерие) и задължителни данѣци (юрфие). Настояничеството и наблюдението на рѣченитѣ посветения, посветителя направи условие до дѣто е живъ да става отъ самия, да располага съ употреблението на произведенията; а когато му се затвори светлината на очитѣ (умрѣ), да става отъ най голѣмитѣ му пълнолѣтни синове, испослѣ отъ тѣхнитѣ синове, отъ родъ въ родъ. Подиръ направи условие подиръ него голѣмий му синъ да го настѣди и който носи името Беширъ Мурадъ синъ Абдуллаховъ, послѣ неговитѣ синове и тѣхнитѣ синове. Настояницятъ и надзирателитѣ (мютевелиитѣ и назжри), слѣдъ като изпълняватъ длъжноститѣ си и си извършватъ задълженията условието е да зиматъ за правото на настояничеството отъ наемътъ на двата ха-

(4) Въ сливенската околия има село Демирдишли, нъ Демиръ Хаилѣкъ сега нема.

мама, десятъка; а отъ произведенията на посвѣтенитѣ земи една третя. Който ще бжде на врѣмето си на-стойникъ, ще се старае съ ножъ въ рѣка и полага голѣми старания да изпълнява въ всичкитѣ редове истигляна (употрѣбление доходитѣ) за всичкитѣ нѣща на истегляла на рѣченитѣ посветения и всичкитѣ муѣгали (занятия) и за извършванието на всичкитѣ рѣдове на употрѣблението посвѣтителя прави условие да се старае за ползата на посветенията. Настойника на посветенията, като събира всичкитѣ доходи задър-жа ги съ Божия воля отъ наемътъ и дохода, нюмата (ползата) отъ даждията (рюсумъ) и отъ другитѣ про-изведения на описанитѣ посветения, които даватъ най първо да иждивява за прѣуспѣванието на джа-мията, Месчида и училището и за имарета имъ (за душбината). Второ за опрѣдѣлени дѣла. Речений по-светителъ прѣобърна на училище собственната си кжща, находяща се близо до рѣчената джамия. Той опрѣдѣлилъ на това училище единъ учителъ за да се занимава съ учението священото писание (Курана) на сирацитѣ на жителитѣ мюсюмани; съ условие учителътъ да не зима нищо отъ училището, той му опрѣдѣли два драма (сребро) на день и отъ произве-денията на посветенията за мастилото, книгитѣ и пи-салкитѣ на ученицитѣ опрѣдѣли на день единъ драмъ. Посвѣтителътъ опрѣдѣли още за длъжността на про-повѣдничеството (хитабетъ) на рѣчената джамия отъ лихвата на среброто въ всѣки случай на день два драма, за длъжността свещеничеството (имаметъ) на день три драма, такожде на пѣвеца (мюстинъ) на день три драма, на рѣчената джамия, дѣлъ (късметъ) на день единъ и половина драмъ, на джабията ѝ (бир-ника на доходитѣ) на день единъ драмъ, за маслото на кандилата и роюзкитѣ ѝ отъ произведенията на посветенията на день половина драмъ. Посветителътъ опрѣдѣли и направи условие още отъ четцитѣ на Курана трима души да се занимаватъ съ слѣдване въ рѣчената джамия, отъ тридесетъ части на Божес-твенитѣ книги на день три части четение на Божието слово да се чете; отъ тѣзи три части едната да се

чете за душата на Божия пророкъ, другата за душата на послѣдвателитѣ на пророка на Мухамеда, другата за душата на посвѣтителя. Той назначилъ за всѣкиго отъ тѣзи четци на день по единъ драмъ. Той опрѣдѣлилъ, който е имаминъ на рѣчената джамия да прочити отъ светия куранъ ежедневно по една часть и посвѣщава това на св. душа на Божий пророкъ, за това прочитание услови да се дава на день по единъ драмъ. Посвѣтителя услови на свещеничеството на месчитата построенъ отъ него въ селото, въ което сѣди, на день два драма; на оня който е пѣвецъ по единъ и половина драмъ, той да има и замѣстникъ; назначающе половина драмъ на день за маслото на кандилата и рогозкитѣ, той опрѣдѣли единъ и половина драмъ на день отъ произведенията на посветенията на онзи, който направи поправки на тѣзи посветения, когато потрѣбва, ако се появи нѣщо повече освѣнъ рѣченитѣ разноски отъ произведението на посветенията, чрѣзъ ржката на настояника и чрѣзъ надзирателя по удобрението на настояника иждивява се тамъ дѣто удобри настояника. Посвѣтителя посвети всичката арница (мезрата) називаема подъ иие Курдъ хаджи ¹⁾ въ околията Карнобадъ (Карнобадъ) съпрѣдѣлна съ слѣдующитѣ прѣдѣли, която му била собственостъ, до дѣто да стане посветението, което било негово собствено имущество и владѣние съ всичкитѣ принадлежности. Четиритѣхъ страни на рѣчената посвѣтена земя сж: Въсточно съ селото Найбъ-Али Мюсляманъ, ²⁾ сѣверно дешраде планината западно минава отъ прѣдѣлитѣ на селото Акъ-бунаръ ⁴⁾ донира до пжтеката Елмамъ. Тѣзи посвѣтени земи въ рѣченитѣ всички прѣдѣли, съ всичкитѣ имъ права, подчинености, присѣдинения начини, ползи вътрѣшно и външно съ всѣкаквитѣ имъ права съ всичкитѣ имъ начини, причини и крайности услови

1) Куртходжа сега село се намира въ Карнобатската околия.

2) Такъво село днесъ нема.

3) И съ подобно название се срѣща.

4) Акъ Бунаръ е въ Ямболската околия сега.

да се иждивятъ всичкитѣ рѣчени произведения на рѣчената орница (мезра) само за проповѣдничеството на джамията, която настрои и съзида въ селото си. Посвети рѣченитѣ посветения споредъ както го изискватъ текущитѣ правила на св. законъ съ всички истини условия. лишени отъ нарушителни прѣпятствия съдържающаи потрѣбното постановление, съ окончателно, съ истинско постановление, съ почтено обясно завѣщание, съ вѣчно услишание, всегдашно потвърждение, окончателно и рѣшително постановление. Огъ това послѣ мѣстний сѣдия слѣдъ като постанови истиностъта и потрѣбностъта на посветението и огъ какъ врегиструва въ книгата си точно условията, врегиструва го съ св. законно врѣгиструвание въ книгата споредъ както го изискватъ правитѣ св. законни и правитѣ религиозни правила. Спорѣдъ тѣзи означения, спорѣдъ както исповѣда врегиструва се и въ регистратурата на посвѣтенията. Тѣзи посветения вече не може да се продаватъ, да се подаряватъ, да се наслѣдватъ, да се залагатъ, да се ступанисватъ по никакъвъ начинъ и по никакви причини отъ сега до дѣто земята сѣществува, до дѣто чловѣци се намиратъ на свѣта, до дѣто Богъ е всегдашенъ, било пророчески намѣстникъ (Халифе), султанъ (императоръ), царъ (меликъ), Везиръ (министеръ), амиръ (князъ), кадия (св. законенъ сѣдия) мюфтия тълкувателъ на закона или защитникъ на св. законъ) и професоръ (Мюдерисъ) и отъ членовѣтъ на чловѣчеството, всѣкой който вѣрва въ Бога, въ пророцитѣ му и въ второто пришествие, на никого отъ всичкитѣ не се позволява, да наруши това посветявание и да наруши, да го преиначи, промени, унищожи, отрече и измени. Който посѣгне за нарушението му той би пожелалъ злоупотрѣблението. Никой като чуе да не въстава за променението му, тежестъта пада върху него, защото Всевишний Богъ е вселипателъ и Всевѣдущъ, той стои върху него, той ще привлече на сѣбе-си проклѣтията на Бога, ангелитѣ има всичкитѣ членове отъ чловѣчеството. Написа се на осемъ стотинъ деветде-

сетъ и третата година въ свѣршѣка на мѣсець Ребиул-ахжръ.

Отъ дѣйността на протестантската пропаганда у насъ.

Кой проповѣдва противъ Св. Писание.

Сърдцето на разумныйтъ търси знание: А устата на безумныйтъ хранятъ ся съ глупость. (Прит. Сол. 15; 14).

Присѣтствувахъ единъ день прѣзъ мѣсець Февруарий т. г. въ тукашната Евангелска (протестантска) молилна, въ която слѣдъ отпускъ на събранието чухъ, че проповѣдникътъ каза: „тѣзи дни ще дойде единъ *нашъ братъ* и че той ще проповѣдва въ Недѣля.“ Полюбопитствувахъ и отидохъ въ Недѣля въ протестантската молилна, за да видѣхъ този „*нашъ братъ*“ билъ дѣдо *Трайко Константиновъ*, на когото и другъ пѣтъ съмъ слушалъ проповѣдитѣ и които е извѣстенъ съ своитѣ нападения и хули върху Св. Православна църква и върху нейнитѣ священнослужители. Не е възможно, щото той въ нѣкоя отъ проповѣдитѣ си да не нападне на тайнства, догми, обряди и священнослужителитѣ на Св. Православна църква. Чловѣкъ, като присѣтствува при неговитѣ проповѣдвания и забѣлѣжи неприятното му тѣлодвижение и викание, неподобающи на единъ епископъ и проповѣдникъ, (глед. членов. на вѣр. и общ. пр. на метод. Еписк. Църква § 113 т. 7), отведнѣжъ ще почувствува, че той не се намира въ една църква, а се намира въ едно комическо прѣдставление. Тукъ нѣма да спомѣнувамъ за разнитѣ подигравки и нападения за обрадитѣ и догмитѣ на св. Православна църква, защото такива подигравки и хули тя (църквата) е търпѣла деветнадесетъ вѣка и че тя, при всичкитѣ гонения и еретически заблуждения, ще остане вѣрна пазителница на думитѣ Христови: *Созижду църковъ мою, и врата адова не одолѣютъ ей . . . се азъ съ вами есмъ во вся дни до скончанія вѣка.* (Мат. 16; 18; 28; 20); думата ми е тукъ за изказанитѣ нападения върху священ-

нослужителитѣ на св. Православна църква. Така напрѣвъ една отъ проповѣдитѣ си държавна на 19 февруарий т. г., Дѣдо Трайко, нападна съ думи Негово Високо Прѣосвещенство св. Доростоло — Червенский митрополитъ *Григория*. Ето и самитѣ думи на дѣда Трайка: „ . . . въ Руссе ставало суша и не валяло дъждъ отивали да се молятъ разнитѣ народности отъ различни вѣроисповѣдания: турци, евреи, и др., а като дошло редъ питали се и *нашитѣ* т. е. православнитѣ, кога ще отиджтъ и тѣ. . . Хж? че оня Григорий не е глупакъ, нито ахмакъ да се моли за дъждъ; ами послѣ, ако би да не вали, на ли ще остане засраменъ?! . . . Григорий не е вчерашенъ. Той има въ стаята си барометръ и щомъ види, че барометрътъ се е покачилъ и показва дъждъ, ще видите, че и православнитѣ отишли да се молятъ“ . . . ! Но добръ да знае, дѣдо Трайко, че бѣдствията, които Богъ испраща заради нашитѣ безакония, подобни на израилския народъ, ний трѣбва да ги търпимъ и трѣбва се обѣрщаме къмъ него съ молитви, защото той е *дълготерпеливъ и много милостивъ* и може да прости безаконията ни. . . *И слушай моленията на робитъ си, и на людитѣ си когато се молятъ на това мѣсто и слушай Ти отъ мѣстото на обиталището си, отъ небето, и като слушашъ бивай милостивъ.* (Вт. кн. лѣтовъ. 6, 21. 7, 14. Дѣдо Трайко, още добръ да знае, че св. Православна църква въ разни случаи като: бездъждия, наводнение, нашествия на скакълци и др. т. има отредени милитви, съ които моли Бога да прости безаконията на людитѣ си и да имъ покаже благиятъ пѣтъ по който трѣбва да ходятъ. „*Когато се затвори небето та не става дъждъ; защото сж ти сзгършили, ако се помолятъ на това мѣсто и прославятъ името Ти и се обѣрнатъ отъ грѣховѣтъ, като ги смиришъ, тогазъ ти послушай отъ небето, и прости грѣхътъ на рабитѣ си, и на людѣтъ си израиля, и покажи имъ благиятъ пѣтъ, по който да ходятъ; и дай дъждъ на земята, която си далъ на лядѣтъ си за наслѣдие*“. (Вт. кн. лѣтов. 6: 26—28) Ето на какви основания църквата, съгласно съ думитѣ на св.

писание е съставила тия молитви. Ето прочее на какво основание се е молилъ и Високо прѣосвещенный Григорий съ паството и народа, съ което Той е изпълнилъ единъ Православенъ християнски дългъ, а не да гледа на бараметръ, както мисли „нашия братъ“...

До когато България има достойни Архипастири, които да управлялатъ кормилото на св. Православна църква, до тогава напразни ще бждатъ усилията и старанията, които полагатъ разнитѣ евангелски дружества, да поддържатъ лица като дѣда Трайка и др. т. да проповѣдватъ противно на св. писание.

Нека прочее този „нашъ братъ“ (дѣдо Трайко) отговори на слѣдующитѣ въпроси: 1) Коя година е изнамѣренъ барометрътъ? 2). Израилскиятъ народъ, както е ходилъ да се моли Богу, гледалъ ли е на барометри, както философствува дѣдо Трайко? 3) Съ това проповѣдване не противорѣчи ли дѣдо Трайко на свещенното писание?

Гр. Варна 18/II 25/98 год.

И. П. Софийски.

Намѣсто книгописъ

Едно малко обяснение прѣдъ високоуважаемия редакторъ на сп. „Вѣра и разумъ“, въ г. Пловдивъ. Въ I-та кн. на сп. „Вѣра и разумъ“, отъ тая 1898 година, на страница 60-та, почтенния редакторъ, священникъ Мина, е напечаталъ «единъ малкъ отговоръ», въ който излялъ всичкото свое негодование противъ насъ. Много ни се расърдилъ о. Мина, за гдѣто сме си позволили да кажемъ въ сп. «Бъл. Цър. Прѣгледъ», (кн. VП и VШ отъ 1897 г.) нѣколко думи за прѣведената отъ него книжка: Бесѣди по Хигиената, съчинена отъ рус. священникъ Ландишевъ. Ка-то прочетохме „малкия отговоръ“ останахме очудени отъ догаткитѣ на отецъ Мина и отъ логиката му. Той не ни казва нищо, съ което да обори писаното отъ насъ за неговата прѣведена книга, а се заловилъ да лучка кой съмъ азъ и какъвъ.

Отецъ Мина ни нарича „самонадѣяна личностъ“ за това, защото сме се усмѣлили да не се съгласяваме съ авторитетни „институти“ (парижкий всемирнен медицински конгресъ 1895 год., министръ на Народното Просвѣщение и медицинския съвѣтъ въ Россия.... Жболѣкар. сборникъ и медицин. Бесѣда), които се произнесли най-сѣчувствено за прѣведената книга. Нека знае почтения редакторъ, че ние не желаемъ да си затваряме очитѣ и да казваме на некадѣрното съдържание „полезно“, па макаръ, че казалъ това не само „института“(!) Министръ на Н. Просвѣщение въ Россия, а даже и жболѣкарския сборникъ въ Севлиево и самия Отецъ Мина.

Ако чловѣкъ, който, мисли че има очи и се залавя да води слѣпитѣ, а въ сжщностъ нѣма очи, или нѣма вѣра въ тѣхната дѣятелностъ, не играе ли ролята на оногова, за когото Спасителя казвалъ въ Евангелието: *вожди сѣтъ слѣпи слѣпцима: слѣпецъ же слѣпца аще водитъ, оба въ яму впадутъ* (Мат. 15, 14)? Вѣрвайте повече на своето разбиране, любезни Отецъ Мина, а не на чуждитѣ мнѣния и на чловѣчески авторитети. Мѣстото не ни позволява да привождаме примѣри и затова ще Ви кажемъ само, че, ако рабски пригърщате всички чужди мнѣния, ще станете и смѣшни и вѣдни за интереситѣ, за които мислите, че работите.

Никакъ не желаемъ да исказвате мислитѣ си въ философски стиль, защото това не е нито споредъ мнитѣ, нито споредъ Вашитѣ сили, любезний отче! Имената Кантъ и Кудрявцевъ, може би, сте слушали нѣкадѣ, но, по всичко се вижда, че не сте изучавали произведенията имъ.

Колкото се отнася работата до послѣдния Ви, навѣрно, най-силенъ аргументъ, съ който мислите, че сте доказали неопѣнимото достоинство на прѣведената отъ Васъ книжка, има да Ви кажемъ, че никакъ не сте сполучили. Казвате ни, че „въ кѣсо вѣме били разграбени 1500 екземпляра отъ Бесѣдитѣ по хигиената“ и че това „опровергавало всѣка критика, колкото философска и да била тя“, харно. Ами отъ „въздушната

природа“ на покойния Семковъ, като има, пакъ въ кѣсо врѣме, разграбени повече отъ 2000 екземпляра, показвали, че книгата на Семкова има нѣкакво научно достоинство? Не доказва ли това пакъ истината, която ние искаваме въ самото начало на бѣлѣжката си, помѣстена въ VII и VIII кн. на „Българския Църковенъ Прѣгледъ“ 1897. година? . . .

Като се надѣваме, отецъ Мина, че ще разберете думитѣ ни, вѣрваме, други пакъ ще знаете какъ прилича на скроменъ свещеннослужителъ да възразява на ония, които му казватъ истината.

Великинъ.

СМЕСЬ.

Защо врѣмето прѣзъ Марта е толкова начасничево (непостоянно)?

Марта и Сечко били братъ и сестра. Всѣкой си ималъ по башка грозѣе (грозие), па отъ него си направили еднашъ вино. Арно, ама баба Марта си имала каца дека да го сипе, а деда Сечко немалъ, сиромашкио, ни паница, а то не ли каца. Чудилъ се, какво да направи, чудилъ па отишелъ та захваналъ да се моли на баба Марта да го прибере и той да сипе виното си у нейната каца. Или (нали) е сестра, сожалила го, — пристанала (сѣгласила се). Насипалъ деда Сечко неговото напрѣдъ, па приградилъ кацата съ трѣние, защо немало съ що друго. Насипала после баба Марта нейното. И деда Сечко немалъ кога да чека, зафаналъ да пуца отъ доле, отъ кандулицата (канелката), да си пие неговото. Днеска, ютре пуцалъ пилъ, пуцалъ пилъ, като лагалъ баба Марта; неговото е озѣдоле, а нейното нать трѣнието. И она, сиротата, го верувала, та ичъ не пила — чувала си го (пазила си го) за зоръ заманъ. Деда Сечко най-после пресушилъ и дното (дѣното). Кога погледнала баба Марта — ни каука. Отъ тогай ю станало ногу (много ѣ). За това сега, кога се сети за виното, рас-

плаче се, та иде дашъ (дѣждъ), па биле некога се ногу (много) разлюти, та профърли и снѣкъ (снѣгъ). Па туку отъ веднага се размисли и рече: „па най-после, аку го е испилъ, братъ ми не — свой човекъ, та не ие некой ябанджия“. И веднага ю (и) мине, насмеие се (засмѣе се) и слънце огрее — времето се разубави. Ама мине се малку, или ие жена (нали е жена), па се досети и каже: „я му добро направихъ, прибрахъ го да го сипе у моята каца, а онъ да ме лаже! Най-послѣ, ако е братъ по есапъ! зацо да го испие сичкото?“ Така като се сосети, расплаче се и туку видишъ одъ веднага врѣмето па зубави се и така си кара чакъ доде дрѣжи она.

(Народна мѣдрость по говора и прѣданието на село Кралевъ-долъ, Софийска околия).

Огъ В. Кралевски.

ОБЯВЛЕНИЯ

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1898 ГОДЪ

на еженедѣльный, религиозно-нравственный, иллюстрированный,
народный журналъ

„КОРМЧІЙ“

(ОДИННАДЦАТЫЙ ГОДЪ ИЗДАНИЯ).

4 рубля за годъ съ пересылкой. 2 р. 50 к. за полгода съ пересылкой.

„Кормчій“ одобренъ Его Императорскимъ Высочествомъ, Государемъ Великимъ Княземъ Михаиломъ Николаевичемъ, какъ полезное чтеніе для солдатъ, и рекомендованъ Имъ въ выпискѣ по Россійской Артиллеріи.

Училищнымъ Совѣтомъ при Св. Синодѣ допущенъ въ библиотеки церковно-приходскихъ школы.

Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія допущенъ въ бібліотеки народныхъ училищъ для внѣкласнаго чтенія учащихся и взрослыхъ.

Костромскимъ Епархіальнымъ Начальствомъ объявлено чрезъ мѣстныя Епархіальныя Вѣдомости (М. 2, 1895 г.), что журналъ „КОРМЧІЙ“ по своимъ внутреннимъ достоинствамъ и дешевизнѣ заслуживаетъ распространенія и пріобрѣтенія въ церковныя и училищныя бібліотеки.

Епархіальными Начальствами: Пензенскимъ, Тусьскимъ, Томскимъ, Енисейскимъ, Минскимъ, Астраханскимъ, Подольскимъ и Рижскимъ Училищнымъ Совѣтомъ *рекомендованъ* для выписки въ церковныя, благотворительскія и училищныя бібліотеки, какъ журналъ полезный.

Адресъ редакціи: Москва, Ордынка, д. Бажановой, (квартира Протоіерея Скорбященской церкви).

„КОРМЧІЙ“ предназначается для воскреснаго и праздничнаго Народнаго Чтенія. Въ виду этого программа изданія его носитъ характеръ общедоступности, какъ въ выборѣ статей для чтенія, такъ и въ формѣ ихъ изложенія.

„КОРМЧІЙ“ имѣетъ главною своею целью, какъ показываетъ и самое названіе, путеводить православнаго христіанина, т. е. указывать ему тотъ истинно добрый путь ко спасенію, которы Церковію Православною прѣдначертанъ для всѣхъ чадъ ея. „КОРМЧІЙ“ и въ 1898 году будетъ издаваться Приммѣняясь къ событіямъ недѣли, и такимъ образомъ, можетъ служить удобнымъ подспорьемъ для внѣбогослужебныхъ собесѣдованій съ народомъ на весь годъ, въ особенности духовенству; а для мірянъ и христіанскихъ семей — благовѣрнымъ и полезнымъ чтеніемъ въ воскресные и праздничные дни.

Программа журнала. I. Календарныя свѣдѣнія. II. Объясненіе Свящ. Писанія. III. Объясненіи главнѣйшихъ истинъ Христіанскаго вѣроученія. IV. Объясненіе Церковнаго Богослуженія, обрядовъ при таинствахъ и други церковн, службъ, молитвъ и церковныхъ пѣснопѣій. V. Объясненіе заповѣдей; поученія Св. Отцовъ и Учителей Церкви и соврѣ-

менныхъ проповѣдниковъ; духовныя размышленія; поучительныя разсказы изъ Пролога, Четѣихъ-Миней и т. н.; сказанія о различныхъ явленіяхъ Вѣры благодатной и дивныхъ знаменіяхъ милости Божіей. VI. Разсказы изъ Свящ. Исторіи Вѣтхаго и Нов. Завѣга; изъ Церковной реторіи и преимущественно Русской; описанія Московскихъ и Россійскихъ святыхъ. VII. Обличеніе заблужденій современныхъ сектъ и лжеученій. VIII. Разсказы изъ быта; народнаго, военнаго, школьнаго, миссіонерскаго, изъ быта раскольниковъ и сектантовъ. IX. Духовно-нравственныя стихотворенія. X. Еженедѣльный обзоръ событій текущей жизни, извѣстія и замѣтки и объявленія.

М. М. журнала будетъ украшаться рисунками религиозно-нравственнаго содержанія съ соответствующими поясненіями въ текствѣ.

Въ 1898 году въ журналъ „КОРОМЧІЙ“ по прежнему будетъ принимать участіе своими литерат. трудами

ИЗВѢСТНЫЙ КРОНШТАДТСКІЙ ПАСТЫРЬ ОТЕЦЪ ІОАННЪ.

Въ 1898 г. Редакція „Кормчаго“ дастъ своимъ подписчикамъ бесплатное приложеніе подъ заглавіемъ:

„Воскресенныя поученія по житіямъ святыхъ„

Почтенія будутъ разсылаются заблаговременно.

Въ ряду другихъ статей въ 1898 году въ „Кормчѣмъ“ будетъ печататься „Жизнь современныхъ подвижниковъ благочестія“, „Толкованіе на Апокалипсисъ“ и Катихизическія поученія на символъ вѣры, молитву Господню, заповѣди о блаженствѣ и на 10 заповѣдей Закона Божія.

Въ редакціи имѣются полныя экзмп. „КОРМЧАГО“ за 1892, 93, 94, 95 и 96 гг. Цѣна 1892 г. 2 руб., 1893 г. (сброшюрованъ) 2 р. 50 к., 1894 г. (сброш.) 3 р. 1895 г. (сброшюрованъ) 3 р., 1896 (сброшюр.) 3 р. съ поресылкой. Въ редакціи имѣется въ продажѣ худож. олеографическая картина: Молитва Спасителя въ Саду Геосиманскомъ“, которая служила преміей къ журналу „КОРМЧІЙ“ въ 1894 году; цѣна картины 40 к. съ перес. Листки „Воскресенныя поученія по житіямъ святыхъ“ продаются отдѣльно отъ журнала по 60 к. за 100 безъ перес. и по 80 к. за

100 съ перес. Есть сброшюрованные листки по 40 к. съ пересылкой. Наложенымъ платежѣмъ изданія „Кормчаго“ не высылаются.

Для церковно приходскихъ и другихъ начальныхъ школъ, Редакція, при выпискѣ журнала за прежніе годы, дѣлаетъ скидку 50% съ объявленной цѣны. Подобная уступка 50% дѣлается также для тѣхъ, которые выписываютъ журналъ сразу за всѣ имѣющіеся въ продажѣ годы; при выпискѣ же не менѣе 10 экзempl. журнала за текущій 1897 и будущій 1898 года, цѣна за каждый экземпляръ 3 р. 50 к. вмѣсто 4 хъ рублей.

Редактори-издатели :

Протоіерей С. П. Ляпидевскій.
Священники { 1. Н. Бухаревъ.
 { В. П. Гурьевъ.

„Светѣйшия съборъ, като изпълнява правилата и като ти прави великодушно снисхождение, ето вече трети пътъ приканва твое благоговѣйство. Благоволи, поне, сега да се явишъ и да се оправдаешъ прѣдъ църковния сонмъ (събрание) въ туй еретическо учение, което, казватъ, ти си проповѣдвалъ по църквитѣ. Знай и туй, че ако ти не се явишъ и не устоишъ противъ туй, що ти приписватъ устно и писмено, тогава святѣйшия съборъ ще бѣде принуденъ да състави противъ тебе опрѣдѣление, каквото е потрѣбно споредъ правилата на светитѣ отци.»

Подиръ връщанieto на пратенниците, александрийския прѣзвитеръ Петръ и първенствующий отъ нотаритѣ, казалъ: „тъй като и днесъ испратенитѣ благоговѣйниши епископи се върнаха, то молимъ да кажатъ какъвъ отговоръ сж тѣ получили.

Иванъ, ифестския епископъ, казалъ: „ние бѣхме испратени отъ светия и боголюбезния съборъ съ трѣто прѣдписание при благочестивѣйшия Нестория, щото той, поне, сега да се яви на св. съборъ за изслѣдване учението на вѣрата въ присѣтствието на неговото благочестие. Съобразно даденото ни отъ ваше благочестие повеление, ние отидохме тамо, гдѣто се е той остановилъ. Като се приближихме до прѣдверието, ние срѣзнахме множество войници съ палици, стоящи въ самата прѣдна негова стая. Ние помолихме, щото или да ни позволятъ ние да влеземе въ стаята, която занема самъ благочестивѣйшия Несторий, или, поне, самитѣ войници да му яватъ за насъ, че ние сме пратени отъ светия съборъ съ трѣто прѣдписание, който го приканва кротко и съвършено дружелюбно на св. съборъ. Ние останахме много врѣме. Войниците не ни позволяваха да стоимъ и подъ навѣсътъ, но съ дързостъ ни бутаха и отгонваха отъ мѣстата и не ни даваха никакъвъ чловѣколюбивъ отговоръ. А когато ние дълго врѣме не прѣставахме да молимъ и да говоримъ, че ние на брой четирма епископи, сме пратени не за обиди, не за нѣкакво неприлично дѣло, а като спазимъ всичко дължно, и сега да просимъ Нестерия да дойде въ светата църква

за съприсъжителство на св. съборъ: тогава войниците, най-сетнѣ, ни испратиха, като ни казаха, че ние нѣма да получиме никакъвъ другъ отговоръ, макаръ да чакаме до вечерта въ предвѣрието на кжщата. Тѣ прибавиха още, че тѣ за туй сж и поставени, щото никого отъ пратенитѣ отъ съборътъ да не пускатъ, че тѣ сж получили такава заповѣдъ отъ самия Несторий“.

Анисий, тивский епископъ, каза: „що каза светѣйшия братъ и съслужителъ Иванъ, то е истинно Именно, ние като стояхме дълго врѣме въ прѣдната стая на благоговѣйниѣшия Нестория, видохме и чухме това сжщето“.

Домнъ, отунтский епископъ отъ Емади, каза: „и азъ видѣхъ и чухъ това сжщето, що казаха святѣйшитѣ и боголюбивѣйши братия и съслужители — Иванъ и Анисий.

Данаилъ, епископъ дарнейский, каза: „това, що тия благочестивѣйши епископи обадиха, това сжщето и азъ чувахъ и туй е сжщинската правда.

Подиръ това свещенния съборъ почена да обсъди учението на Нестория.

Ювеналий иерусалимский епископъ каза: „макаръ църковнитѣ постановления и да заповѣдватъ да се задоволяваме и съ трикратно приканване повикванитѣ за оправдание, въ що ги обвиняватъ, но ние бѣхме готови, освѣнъ дължността ни, чрѣзъ боголюбивѣйшитѣ епископи още съ четвърто прѣдписание изново да поканимъ благоговѣйниѣшия Несторий. Но като той, като е поставилъ редъ войници около своето живѣлище, както ни казаха благочестивѣйшитѣ епископи не позволява да влизатъ при него (пратенниците), то явно е, че той се отказва да дойде на св. съборъ не съ добра съвѣсть. За това трѣбва да се кара дѣлото по-нататѣкъ по редътъ на правилата, и да се прави туй, що е полезно за утвърждение на православната и благочестива наша вѣра. Прѣди всичко нека се прочете символътъ на вѣрата, изложенъ отъ 318 святѣйши отци и епископи, събрани въ Никея, тѣй щото по сравнението учението съ това изложение, съгласното да бѣде утвърдено, а несъгласното отхвърлено. И символътъ билъ прочетенъ по този начинъ.

Никеискія съборъ е изложилъ вѣрата тѣй:

„Вѣруваме въ единого Бога Отца“, и прочее до край.

Подиръ прочитанието на символътъ, Петъръ Александрийския презвитеръ и първенствующий отъ нотаритѣ, казалъ: „ние имаме на рѣцетѣ си посланието на святѣйшия и благочестивѣйши архиепископъ Кирилла, писано до благоговѣйнѣйшия Нестория, пълно съ свѣти и убѣждения въ туй, че той мисли неправилно. Ако ваша святость заповѣда, азъ ще прочета посланието“.

Акакий, мелитинский епископъ, каза: „тѣй като благоговѣйнѣйшия и боголюбивѣйшия прѣзвитеръ Петръ, положи въ началото на рѣчта, каза, че имало нѣщо написано отъ боголюбивѣйшия и праведнѣйшия Кирилла, до благоговѣйнѣйшия Нестория, като излагающъ неправославно учение, то трѣбва да се прочете и това послание.

И то било прочетено и положено между прѣдварителнитѣ документи. Началото на посланието е таково: „Нѣкои, както азъ узнахъ, искривяватъ моето мнѣние прѣдъ твое благочестие“ и проч.

Подиръ прочитанието на посланието, Кирилъ Александрийский епископъ казалъ: „светия и великия съборъ чу, що съмъ азъ писалъ на благоговѣйнѣйшия Нестория въ защита на православната вѣра. И азъ мисля, че никакъ немогъ да бѣда обличаванъ въ отстъпание отъ истинното учение на вѣрата, или въ прѣстъпление противъ символътъ, изложенъ отъ светия и великия съборъ, станалъ нѣкогажъ въ Никея. Но моля ваша святость да каже, правилно ли съмъ азъ написалъ това, безукоризнено и съгласно ли е съ този свети съборъ, или не“.

Ювеналии, иерусалимский епископъ казалъ: тѣй като подиръ прочитанието на символътъ на св. вѣра, изложенъ въ Никея, и посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла, и посланието и изложението на св. съборъ се оказаха съгласни, то съ това благочестиво учение азъ съмъ съгласенъ и го одобрявамъ.

Фирмъ на каппадокийска Кессария, казалъ: „твоего благочестие съ точностъ и подробностъ е изяснило туй, що е изложено отъ св. Никейскій съборъ кратко и въ главни основи, и по такъвъ начинъ направило е за насъ разбиранieto на изложената вѣра най-ясно и най-очевидно, тъй щото въ израженията нѣма нищо обоудно, всичкитѣ помежду си сж съгласни и вѣрата се утвърдява. И тъй, като тѣ сж точни и неизмѣнни и не внасятъ никаква новостъ, то и азъ, който съмъ приелъ таковато учение отъ моитѣ отци светитѣ епископи съгласенъ съмъ съ посланието.“

Мелтонъ, ефеския епископъ, казалъ: „прочетеното послание на Святѣйшия и благочестивѣйшия отецъ, епископъ Кирилла, по своето съдържание е съгласно съ символътъ на вѣрата, изложенъ отъ 318 свети отци, събрани въ Никея; затова, ненамирайки въ посланието ни недостатъкъ, ни противорѣчия, азъ съмъ съгласенъ съ него и го одобрявамъ.“

Теодотъ, анкирскій епископъ, казалъ: „чудното и благочестивѣйше и правилно изложение на Св. вѣра, съставено отъ 318 св. отци, събрани въ Никея, е станало още по-ясно и по-разбирано чрѣзъ посланието на боголюбивѣйшия нашъ отецъ епископъ Кириллъ ни най-малко не разноголасно съ туй изложение на вѣрата, но по-пространно изложивше туй, що е така казано на кжсо. За това като признавамъ единогласието на споменатото послание съ разбиранieto и вѣрата на 318 Св. отци, ние сме съвършено съгласни, както съ тѣхъ, тъй и съ този нашъ отецъ, който чрѣзъ своето послание е изяснилъ тѣхното изложение, и съ вѣра приемаме туй, що сж тѣ изложили, а посланието на споменѣтия епископъ Кирилла е изяснило.“

Флавиянъ, епископъ филиппийскій, казалъ: „подиръ прочитанието намъ символътъ на вѣрата изложенъ въ Никея отъ 318 св. отци, събрани въ този градъ, и подиръ него на посланието на святѣйшия отецъ и епископъ Кирилла, писано до благоговѣйшия Нестория за вѣрата, ние намѣрихме, че туй послание по най-явенъ начинъ е съгласно съ никейското изложение на вѣрата и пролива велика свѣтлина

върху разбиранieto неговитѣ изрѣчения. За това и азъ съмъ съгласенъ съ посланието на святаѣшния и боголюбезнѣшния отецъ и съ служителъ Кирилла, което ни най-малко отстъпя отъ православната вѣра, но е съгласно съ апостолската проповѣдь и съ православната вѣра изложена отъ светитѣ отци въ Никея.

Азъ утвърждавамъ сжщо, че съ туй е съгласенъ и святѣшния нашъ отецъ Руфъ, солунский митрополитъ. Понеже, по причина на болѣстъ, той се отказа лично да дойде тукъ, то, той като ме испращаше на великия и святия съборъ, даде ми такава порѣка. Азъ съмъ убѣденъ сжщо, че и всичкитѣ епископи отъ Иллирикъ иматъ еднакви съ мене мисли и никакъ не се съмнѣватъ относително прочетеното послание“.

Акакий, мелитинский епископъ, казалъ : „като виждамъ, че посланието на святѣшния и благочистивѣшния епископъ Кирилла е съвършено благочестиво и съгласно съ 318 отци, бивши въ Никея, азъ приемамъ неговитѣ мисли, и исповѣдвамъ, че църквата отъ самото начало мисли сжщо тѣй, и зная, че сжщо такова мислене тя има на основание творенията на св. отци, священнитѣ писания и прѣданията на вѣрата.“

Иконий, епископъ на градътъ Гартина, отъ критската митрополия, казалъ : „отъ прочитанието на символътъ на святаѣшитѣ отци, събрани въ Никея, и посланието на святѣшния отецъ и епископъ Кирилла азъ узнахъ, че изложението на послѣдния е съгласно съ първитѣ, и затова съвършено съмъ съгласенъ да се държж о сжщитѣ мисли, каквито и тѣ държатъ во имя отца и сина и святаго духа, и за тия, които не мислятъ тѣй, знамъ, че св. съборъ ще ги изверже.“

Еллагикъ, епископъ отъ родоската митрополия, казалъ : „азъ слѣдвамъ никейското изложение на православната вѣра и съгласното съ него послание на святѣшния и боголюбезнѣшния епископъ Кирилла и тази вѣра паза, като истинна и православна. На тия, които мислятъ противното на това, се противи самъ Богъ. Анатема на този, който не вѣрва, че Св. Дѣва Мария е Богородица.“

Паладий, амастийский епископъ, казалъ : „прочетеното послание на святѣшния и боголюбезнейшия

отецъ нашъ Кирилла въ всичко е съгласно съ вѣрата изложена отъ св. отци събрани въ Никея. Затова, като правилно само по себе и, както азъ казахъ, съгласно съ изложението на св. отци, азъ съ любовъ приемамъ това послание и държа тия мисли, които и той (Кириллъ) и светитѣ отци, т. е. събранитѣ въ гр. Никея.

Киръ, епископъ на градътъ Афродисията, карийска областъ, казалъ: „като видохъ, че посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия Кирилла, писано до благоговѣйнѣйшия Нестория, е съгласно и едномисленно съ вѣрата, изложена отъ святѣйшитѣ отци, събрани въ града Никея, и азъ обявявамъ същето мнѣние, каквото искаха отцитѣ прѣди мене.“

Перигенъ, Коринтски епископъ, казалъ: „за изложението на вѣрата, което сега тѣй добръ е съставилъ святѣйшия и праведнѣйшия нашъ епископъ Кирилъ, азъ държа същето мнѣние, както и за символътъ, съставенъ отъ святѣйшитѣ и праведнѣйши отци на св. съборъ въ Никея, за това желая прѣдаденнитѣ отъ начало и до сега пазени у насъ постановления да пазя безъ съмнѣние,

Амфилохий, епископъ на Сиде, казалъ: „тѣй като посланието на боголюбезнѣйшия въ всички отношения праведнѣйши архиепископъ Кирилла въ точностъ пазимъ апостолското прѣдание и е съгласно съ изложението на вѣрата на св. отци, събрани въ Никея, то азъ съ любовъ приемамъ туй православно учение, признавамъ и потвърждавамъ благочестието на исповѣданнитѣ догмати“.

Протимий, команский епископъ, казалъ: „изложението на вѣрата, прочетено отъ посланието на святѣйшия нашъ отецъ и епископъ Кириллъ, азъ намирамъ ни въ никакво отношение ни повече, ни помалко (освѣнъ въ едни само думи) отъ вѣроучението, изложено отъ 318 отци, и за това исповѣдамъ, че въ тая азъ съмъ кръстенъ, израстналъ, ржкоположенъ и удостоенъ священство; въ тая вѣра азъ желая да умраи нея да запазя на Владика Христа за въпросний день“.

Иванъ, епископъ приконийскій, казалъ: „и азъ сжщето обявявамъ, и тъй вѣрвамъ, както и благоговѣйшия епископъ Протимий“.

Константинъ, епископъ на накатиянска Фригия, казалъ: „и азъ сжщо тъй обявявамъ, и сжщо тъй вѣрвамъ“.

Валарионъ, иконийскій епископъ, казалъ: „въ различниѣ изражения ние намираме едно и сжщото правило на вѣрата, понеже всѣко едно отъ тѣхъ е внушено отъ одного и сжщия Святій Духъ. Затова, като разбрахъ, че посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ и епископъ Кирилъ е еднакво и съгласно съ православнитѣ точни изражения и съ изложението на св. соборъ Никейски, ние одобряваме и приемаме посланието, и намираме, че то изново разлива благоуханието на вѣрата на отцитѣ, като нѣкакво миро“.

Теодулъ, епископъ елуский, казалъ: „азъ съ любовъ слѣдвамъ православната вѣра на святія и великия съборъ, т. е. и символа на вѣрата, изложенъ въ Никея отъ 318 святѣйши наши отци, и на посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла“.

Фидъ, Нопиский епископъ, казалъ: „азъ тача изложението на вѣрата на 318 св. отци, бивши въ Никея. Не помалко почитамъ и прочетеното сега послание на святѣйшия по вѣрата и боголюбезнѣйшия епископъ Кирила, което е съгласно съ никейския символъ като написано по внушение на Светий Духъ. И азъ съмъ увѣренъ, че той, който не стои въ тази самата вѣра ще бѣде отлученъ отъ Духъ Святій отъ света-та и вселенска църква“.

Павлианъ, манумскій епископъ отъ първа Палестина, казалъ: „като узнахме, че благочестивѣйшия епископъ Кирилъ е изложилъ вѣрата на отцитѣ, на която сме се ние научили отъ 318, бивши въ Никея, и че казаното отъ него е съгласно съ внушението на Св. Духъ, ние почитаме неговото писание, държиме и съ него се съобразяваме.“

Данаилъ, епископъ на кападокийска колония, казалъ: „като разбрахъ изрѣченията и, може да се каже,

самитѣ букви, заключающи се въ изложението на св. отци, съставлявши едно врѣме съборътъ въ Никея, а тъй сжщо и мислитѣ за догматитѣ, напечатани въ посланието на светѣйшия и праведнѣйшия нашъ отецъ Кирилла, като изучихъ нѣкакъ като отечески букви, приемайки самъ това учение и като знаемъ, че то е закоренено и въ повѣренната на мене църква удостовѣрено е и посѣяно отъ Светитѣ отци, — исповѣдвамъ, че посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла е съгласно съ изложеното на св. отци. И това не е само мое мнѣние, но е мое и на повѣренната ми св. църква въ името на светата и единосжщна Троица. Отца и Сина и Святаго Духа“.

Анисий, тивский епископъ, казалъ : „като участвамъ въ общето присѣствие на всичкитѣ святайши епископи и като имамъ едни съ тѣхъ мисли, като чувствувамъ правотата на учението на святѣйшия и праведнѣйшия архиепископъ Кирилла, азъ го приемамъ като сходно и съгласно съ изложението на св. отци събранни въ Никея.“

Каликратъ, епископъ навпактийский, казалъ : „азъ приемамъ посланието, изложено отъ святайшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилъ, като съгласно съ изложението на светитѣ и блаженни отци, събрани на светия никейски съборъ.“

Домнъ, епископъ опунтский, казалъ : „ако на незнающитѣ вѣрата въ подробностъ нѣкогашъ и да имъ се е прѣдставляло нѣщо нелесно вразумително, то се е прѣдставлявало несправедливо. Ни ние, що е изобразено отъ святайшия архиепископъ Кирилла, това признаваме и сега за справедливо и съвършено равно на светия никейски съборъ на 318 богоносни отци. За това рѣшително признаваме за справедливо да пазимъ заедно съ съборътъ и учението на Кирилла. Азъ вѣрвамъ въ Отца и Сина и Святаго Духа, и въ тая вѣра желая да остана до края на живота ми и въ нея да умра.“

Никий, епископъ магарский, казалъ : „както сме дошли съ еднакви мисли, тъй сме се научили и да
(Слѣдва).

говоримъ едно и сѣщо. Тѣй като изложеното отъ святѣйшия архиепископъ Кирилла и попрѣди, отъ светитѣ отци въ Никея е съгласно по между си, то и ние сме на едно съ другитѣ мнѣние, и никакъ не се съмнѣваме въ туй, че и сега вѣроучението е изложено добрѣ.“

Романъ, рафийский епископъ, казалъ: „и азъ мисля съгласно съ изложението на светитѣ 318 отци, събрани въ Никея; приемамъ сѣщо посланието на свѣтѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла, съгласно въ съдържанието (си) съ вѣрата на св. отци.“

Григорий, епископъ керасунтский, казалъ: „посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла по съдържанието (си) е съгласно съ вѣрата на св. съборъ никейски; доволенъ отъ него, като съгласно съ вѣрата на църквата азъ го приемамъ и го одобрявамъ; и азъ съмъ дошълъ тукъ не само за себе си, но и за благочестивѣйшия Евсевия, неокесарийский митрополитъ, като получихъ отъ него довѣрие за това.

Нунехий епископъ на памфилийска Селзия, казалъ: тѣй като прочетеното намъ послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ архиепископъ Кирилла въ всичко е съгласно съ символътъ на вѣрата, съставенъ отъ светитѣ отци въ Никея, то и азъ съмъ съ него съгласенъ и тѣй вѣрвамъ и като преживѣя въ тази вѣра, желая съ дързновение да се явж прѣдъ Христовото сѣдилище, като упажж тая православна вѣра.

Солонъ, епископъ коралски отъ Памфилия, казалъ: „както святѣйшия и благочестивѣйшия архиепископъ Кирилъ е прѣдалъ и прѣдава Христовата вѣра въ всичко съгласно съ светия и великия никейски съборъ, тѣй съмъ и азъ кръстенъ, и тѣй вѣрвамъ, и тѣй желая да упазя тая вѣра до послѣдното мое издихание“.

Акакий, епископъ котенски отъ Памфилия, казалъ: „Като изслушахъ посланието на святѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла, въ всичко съгласно съ православната вѣра на св. отци, събрани въ Никея, и азъ исповѣдвамъ, че и азъ тѣй държа и вѣрвамъ, и желая до край да упажж тая вѣра“.

Таврианъ, епископъ Лирвийскій изъ Памфилия, казалъ: „и като изслушахъ посланието на святѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла, съгласно въ всичко съ православната вѣра на св. отци, събрани въ Никея, исповѣдувамъ че и азъ тѣй държа и вѣрвамъ и желая да упазя тая вѣра“.

Нектарій епископъ Синейскій, отъ Памфилия, казалъ: „и азъ сжщо тѣй вѣрвамъ и държа учението на св. отци наши и епископи и посланието на благоговѣйнишия и благочестивѣйшия архиепископъ Кирилла“.

Матидианъ, Коракисинскій епископъ отъ Памфилия, казалъ: „и азъ съмъ съгласенъ съ исповѣданието на правата и здрава вѣра, съставено сега отъ присъствующитѣ св. отци и отъ тия които въ гр. Никея сж съставили изложението на вѣрата не безъ Божие внушение; азъ го признавамъ за апостолско; въ него желая да оставамъ и да го пазя въ чистота до послѣдното ми издихание“.

Нисій, епископъ Коривраскій, изъ Памфилия, казалъ: „съ светата вѣра изложена отъ светитѣ и блаженни отци въ Никея, е съгласно и прочетеното сега послание на святѣйшия и бололюбезнейшия архиепископъ Кирилла. Тази вѣра азъ желая да упазя до послѣдното ми издихание“.

Епифаний, епископъ Кратийскій, казалъ: „и азъ приемамъ учението на св. отци и епископи и посланието, писано отъ святѣйшия архиепископъ Кирилла, и желая да прѣбжда въ тѣхъ до послѣдне издихание“.

Евсевій, епископъ Ираклийскій отъ областта Онорияда, казалъ: „азъ съмъ съгласенъ съ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия нашъ отецъ Кирилла, тѣй като то въ всеко отношение е съобразно съ вѣрата на светитѣ 318 отци, събрани въ Никея, и желая въ туй вѣрване да свърша врѣмето на животътъ си, което ми е опредѣлено отъ Вседържителя“.

Силуанъ, епископъ Херетопскій, отъ пакатианска Фризия, казалъ: „макаръ азъ и да се сподобихъ много късно съ светото кръщение, но азъ съмъ кръстенъ въ тая вѣра, която е изложена отъ светитѣ 318 отци

епископи въ Никея и сега по пространно изяснена въ посланието на архиепископа Кирилла, съгласно съ нея, въ нея съмъ кръстилъ азъ твърдѣ мнозина, и нея желая да упазя неповрѣдена до денѣтъ на въскръсението и да я прѣдставѣ на Христа“.

Евтроний, епископъ Етенский, изъ Памфилия, казалъ: „и азъ приемамъ и одобрявамъ прочетеното послание на святѣйшия и праведнѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла, въ всичко съгласно съ всичко, изложено отъ светитѣ 318 отци, събрани въ Никея, и въ туй исповѣдание желая да се явѣ прѣдъ Владика Христа“.

Секундианъ, епископъ на градътъ Ламия, отъ тесалийската областъ, казалъ: „и азъ вѣрвахъ и вѣрвамъ, и тѣй съмъ мислилъ и ще мисля, както учи символа на вѣрата, изложенъ въ Никея отъ светитѣ и духовни отци, 318 епископи, съ които е съгласно и прочетеното послание на святѣйшия и боголюбознѣйшия нашъ отецъ и епископъ Кирила“.

Теодоръ, епископъ на града Ехинея, отъ тесалийската областъ, казалъ: „азъ сжщото изявявамъ и приемамъ“.

Руфинъ, епископъ тафский, казалъ: „и азъ мисля сжщо тѣй, както святѣйшитѣ отци, събрани въ Никея и приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия боголюбознѣйши нашъ отецъ и епископъ Кирилла, което по своето съдържание е добро и право, и съгласно съ самата тази изложена вѣра“.

Теодоръ, епископъ аревилский, казалъ: „и азъ сжщото обявявамъ и приемамъ посланието на святѣйшия праведнѣйшия епископъ Кирилла, което по съдържание е добро и православно“.

Павелъ, епископъ антидонский, казалъ: „и азъ приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла, което по съдържанието е добро и православно и еднакво съ вѣрата на светитѣ отци наши, събрани въ Никея“.

Литой, ливиадский епископъ, казалъ: „и азъ вѣрвамъ тѣй, както сж постановили и св. отци наши, събрани въ Никея, защото тѣ сж изложили въ символътъ

истинно православна вѣра, и приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла“.

Петръ, епископъ паремволски, казалъ: „и азъ мѣдрувамъ сжщо тѣй и приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла, което е добро и благочестиво по съдържание“.

Иванъ, епископъ августополский, казалъ: „както сж изложили вѣрата нашитѣ св. отци, тѣй и азъ вѣрвамъ и приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла, съгласно по съдържанието си съ тази вѣра“.

Саида, фенский епископъ, казалъ: „тѣй като посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла е съгласно съ православната вѣра, то азъ го приемамъ“.

Теодоръ, гадаркий епископъ, казалъ: „тѣй като прочетеното послание на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла въ съдържанието си е добро, благочестиво и съгласно съ вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея, то и азъ го приемамъ“.

Айанъ, сикамазонский епископъ, казалъ: „сжщо и азъ приемамъ посланието на святѣйшия и праведнѣйшия епископъ Кирилла, съгласно съ православната вѣра, изложена отъ святѣйшитѣ наши отци“.

Теодосий, маставирйски епископъ, изъ Азия, казалъ: „отъ начало и до сега азъ съмъ твърдо държалъ изложението на вѣрата на св. отци, събрани въ Никея, именно 318; вѣренъ оставамъ и на съгласното съ него послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла, което е той написалъ за благоговѣйнѣйшия епископъ Нестория, и го приемамъ, като съгласно, по горѣказанното, съ душеполезното учение на отцитѣ“.

Александръ, аркадиополский епископъ, казалъ: „съгласно съ посланието на боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла, еднoмисленно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ отци, събрани въ града Никея, т. е. 318, и азъ вѣрвамъ, вѣрвалъ съмъ, и за напредъ тѣй желая да мисля“.

Максимъ, кумский епископъ, отъ Азия, казалъ: „посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ

отецъ архиепископъ Кирилла, което е съгласно съ православната вѣра, изложена отъ 318 свети отци, събрани въ Никея, азъ одобрявамъ и приемамъ, и исповѣдвамъ, че тази вѣра е православна“.

Теосевий (Теодосий), приемскій епископъ, казалъ : „азъ държа вѣрата, изложена отъ 318 свети отци, която е отъ мене прѣдадена и на светитѣ Божий църкви; сѣщо приемамъ и посланието на святѣйшия, боголюбезнѣйшия архиепископъ Кирила, написано до благоговѣйнѣйшия Нестория, тѣй като то е съгласно съ вѣрата на св. отци, бивши въ Никея“.

Евтропий, епископъ евазскій, казалъ : „съгласно вѣрата на 318 епископи, събрани въ Никея, и посланието на боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла, съгласно съ нея, азъ съмъ вѣрвалъ, вѣрвамъ и въ тая вѣра желая да умрѣ“.

Евталий, епископъ на азийския Колофонъ, казалъ : на вѣрата на св. отци, събрани въ Никея и на съгласното съ нея послание на святѣйшия и благочестивѣйшия епископъ Кирилла до благоговѣйнѣйшия Несторий (испратено), се покорявамъ, одобрявамъ и вѣрвамъ по това прѣдание.

Докимассий, маронийскій епископъ, казалъ : като виждамъ, че посланието на боголюбезнѣйшия и святѣйшия нашъ отецъ архиепископъ Кирилла е съгласно съ вѣрата на св. отци, която тѣ сж изложили въ града Никея съ благоговѣние и любовъ къмъ Христа, азъ сжмъ съгласенъ съ посланието и го приемамъ; тѣй съмъ азъ мислилъ и желая да упая святата вѣра до до край неизмѣнно.

Лукианъ, топирійскій епископъ, казалъ : съ съдържанието на прочетеното послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ Кирилла, което е той пратилъ на благоговѣйнѣйшия Нестория, азъ съмъ съгласенъ съ св. съборъ, станалъ въ никейската митрополия, приемамъ го и до края (на живота ми) ще го пазя неизмѣнно.

Епнедий, епископъ максимианополскій, казалъ : като забѣлѣзвамъ, че посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ епископъ Кирилла, напи-

сано до благоговѣйниѣшия Несторія, е съгласно съ вѣрата изложена отъ святѣйшитѣ отци въ града Никея, азъ го приемамъ, и съмъ съгласенъ да мисля тѣй, както то, и се надѣя да упазя непоколебимо тая вѣра.

Стефанъ, дийскій епископъ, казалъ: ние прочетохме посланието на святѣйшия и прѣблаженъ нашъ епископъ Кирилла, съгласно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ и богоносни отци, събрани въ Никея; за това и азъ го приемамъ, и сжмъ вѣрвалъ и тѣй вѣрвамъ, както е то.

Модестъ, епископъ на фригийския градъ Аней, казалъ: и азъ прѣбивавамъ въ вѣрата, изложена отъ 318 свети отци, събрани въ Никея, сжщо както приемамъ и прочетеното сега послание на святѣйшия отецъ нашъ архиепископъ Кирилла, писано до благоговѣйниѣшия Несторія, тѣй като то е съгласно съ вѣрата, изложена отъ горѣказанитѣ св. отци.

Афовий, колонскій епископъ, казалъ: тѣй като посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла, прочетено прѣдъ св. съборъ, е съгласно съ вѣрата, изложена въ Никея отъ 318 свети отци, то азъ сжмъ съгласенъ съ тая вѣра, и вѣрвамъ тѣй.

Максимъ, епископъ аскій, изъ Азия, казалъ: и азъ вѣрвамъ и прѣбивавамъ въ вѣрата тѣй, както я опрѣдѣли святѣйшия и благоговѣйниѣшия нашъ епископъ Мемнонъ.

Доротей, миррскій епископъ, изъ Азия, казалъ: и азъ вѣрвамъ и мисля тѣй, както (учи) прочетеното послание на святѣйшия въ всѣко отношение и боголюбезнѣйши епископъ и отецъ нашъ Кириллъ, съгласно съ вѣрата, изложена отъ 318 свети отци.

Евхарий, доракийскій епископъ, казалъ: азъ разбрахъ, че посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйши архиепископъ и отецъ нашъ Кириллъ, написано до благоговѣйниѣшия Несторія, е православно и въ всѣко отношение истинно, и го намѣрихъ съгласно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ наши отци, събрани едно врѣме въ Никея, за това и азъ тѣй мисля и вѣрвамъ, и желая да живѣж и да умрж о Господѣ.

Теодоръ, анинитский (анинимский) епископъ, казалъ: и азъ съмъ съгласенъ съ опрѣдѣлението на свѣтитѣ отци относително вѣрата, изложена въ Никея, и съ посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла, написано до благоговѣйнѣйшия епископъ Нестория.

Евдоксий, епископъ на града Ликия, отъ Хоматъ, казалъ: азъ се чуда на посланието на правѣднѣйшия и святѣйшия нашъ отецъ Кирилла до благоговѣйнѣйшия Нестория, какъ е то съгласно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ отци въ Никея; и азъ съмъ съгласенъ съ него, и исповѣдвамъ, че азъ мисля сжщо тъй, както сж изложили святѣйшитѣ наши отци.

Филипъ, пергамский епископъ, казалъ: азъ съмъ съгласенъ съ вѣрата, изложената отъ 318 свети отци, събрани въ Никея, а по правилата, които сж тѣ изложили, приемамъ и посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла, като съгласно съ сжщитѣ правила, и по такъвъ начинъ мисля и вѣрвамъ.

Евсевий, магнасийски епископъ, изъ Азия, казалъ: и азъ съмъ съгласенъ съ вѣрата, изложена отъ 318 свети отци събрани въ Никея и съ посланието на святѣйшия отецъ нашъ архиепископъ Кирилла, което е еднакво съ нея по съдържание, и (както тѣ учатъ), тъй и азъ мисля и вѣрвамъ.

Евтимий, епископъ на градътъ Еритръ, изъ Азия, казалъ: „азъ въ исповѣданието и вѣрата се покорявамъ на сжждението и доказателствата на св. отци, събрани въ Никея, и на митрополититѣ на разнитѣ области, и на посланието на святѣйшия епископъ Кирилла, което е той написалъ до благоговѣйнѣйшия Нестория“.

Донатъ, никополский епископъ, отъ старий Епиръ, казалъ: „като изслушахъ прочетеното сега при този свети и велики съборъ послание, което святѣйшия и боголюбезнейши отецъ нашъ и съслужителъ Кириллъ е написалъ до благоговѣйнѣйшия Нестория, и като го намѣрилъ съгласно и едномисленно съ светитѣ отци, събрани въ Никея и изложили православната вѣра, и като признавамъ достойни за всеко приемане изло-

жението на посланието и написаната въ него православна вѣра, азъ сжщо тѣй и вѣрвамъ и заявявамъ“.

Доротей (Теодоръ), епископъ на града Додона, казалъ: „и азъ одобрявамъ и приемамъ сжщото, що е опрѣдѣлилъ святѣйшия епископъ на моята митрополия, Донатъ“.

Ираклеонъ, тралийскій епископъ, казалъ: „азъ вжрвж по стѣпкитѣ на св. отци, и прѣбивавамъ въ изложението на съборътъ, бившъ въ Никея отъ 318 епископи, извѣстили православието; сетнѣ, на този свети съборъ, станалъ въ ефеската митрополия, като чухъ святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ, отца Кирилла, проповѣдующъ сжщото и още повече просвѣщающъ ни, и като признавамъ тази проповѣдь съгласна съ 318 отци, азъ я приемамъ и желая да прѣбѣждамъ въ тая вѣра и да умира въ нея съ вашитѣ молитви“.

Парасій, епископъ на градътъ Андрановъ, казалъ: „въспитанъ въ вѣрата, изложена отъ 318 свети отци въ Никея, азъ и сега сжщо вѣрвамъ, потвърждавамъ тази вѣра и за напрѣдъ желая да я пазя. И не отколѣ прочетеното отъ насъ послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ архиепископъ Кирилла намирамъ въ всичко съгласно съ изложението (на св. отци) само по пространно изяснено, за това го обожавамъ и желая да умрж въ тая вѣра“.

Архелай, епископъ на градътъ Миндъ, изъ Кария, казалъ: „посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ архиепископъ Кирилла до точностъ е съгласно съ вѣрата, благочестно и спасително намъ прѣдадена отъ светитѣ и боголюбезнѣйши отци и епископи, събрани въ гр. Никея, и азъ сжщо тѣй исповѣдвамъ и желая и въ бѣдѣще врѣме тѣй да вѣрвамъ“.

Апеллай, епископъ, кивирийскій, изъ Кария, казалъ: „и азъ обявявамъ сжщото и съ това съмъ съгласенъ“.

Тома, дервийскія епископъ, изъ Ликиония, казалъ: „и азъ държа туй, що е съгласно съ вѣрата на св. отци и съ посланието, написано отъ святѣйшия и благоче-

стивѣйшия архиепископъ Кирилла; и азъ еднакво съ него мисля и вѣрвамъ“.

Темистий, каский епископъ, изъ Кария, казалъ: „както учи здравата вѣра на 318 св. отци бивши въ Никея, и единогласното съ нея послание на боголюбивѣйшия архиепископъ отецъ нашъ Кириллъ, прочетено (тукъ), сжщо тѣй и азъ вѣрвамъ и разсуждавамъ“.

Спудассий, керамский епископъ, отъ карийската областъ, казалъ; „азъ съмъ живѣлъ и желая да живѣя на вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ гр. Никея. Сжщо тѣй, като виждамъ, че съ нея е еднакво и посланието на святѣйшия архиепископъ и нашъ отецъ Кирилла до благочестивѣйшия Нестория, азъ приемамъ и него и го намирамъ ни най-малко не различиво съ вѣрата: затова и азъ въ нея и въ другото отъ тѣхъ вѣрвамъ, и нея и другото приемамъ“.

Афтонитъ, епископъ ираклийский, отъ Кария, казалъ: „посланието на святѣйшия и боголюбивѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла е изяснение и потвърждение на благочестивата вѣра, прѣдадена намъ отъ святѣйшитѣ отци и епископи, бивши въ Никея; за това азъ исповѣдвамъ и желая да вѣрвамъ съгласно съ двѣтѣ“.

Филитъ, амазонский епископъ, изъ Кария, казалъ: „както учи небесната и православна вѣра, изложена отъ 318 благоговѣйниши и боголюбивѣйши епископи събрани въ Никея, и е съгласно съ това самото свето изложение посланието, писано отъ святѣйшия и боголюбивѣйшия отецъ архиепископъ Кирилла, тѣй и азъ мисля и вѣрвамъ и одобрявамъ неговото благочестие“.

Фания, епископъ на арпаския градъ, изъ Кария, казалъ: „азъ обявявамъ и утвърждавамъ, че мисля сжщо тѣй, както учи изложението на небесната вѣра, съставено отъ 318 св. отци, събрани въ Никея, и прочетеното намъ послание на святѣйшия и боголюбивѣйшия епископъ и общъ нашъ отецъ Кирилла, писано до благоговѣйнишия епископъ Нестория, въ сжщность еднакво съ вѣрата на св. отци“.

Промахий, епископъ на алиндитѣ, изъ Кария, казалъ: „като знамъ, че посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилъ е съгласно съ вѣрата, изложена отъ святѣйшитѣ и боголюбезнѣйши отци наши епископи, събрани въ Никея, и азъ вѣрвамъ сжщо тѣй, и мисля и одобрявамъ“.

Сандъ, епископъ на Фенъ, изъ самотрия на Палестина, казалъ: „азъ съмъ съгласенъ съ посланието, изложено отъ святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ архиепископъ Кирилъ, като знамъ, че то е съгласно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ и богоносни отци, събрани въ Никея, и съобразно съ него вѣрвамъ и мисля; сжщо тѣй приемамъ и одобрявамъ и опрѣдѣлението на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ епископъ Ювеналия, тѣй като и то е съгласно съ изложението на отцитѣ“.

Сенекионъ, епископъ на градътъ Кодрия, е казалъ: „азъ вѣрвамъ и утвърждавамъ съобразно съ вѣрата, опрѣдѣлена въ Никея отъ 318 св. отци наши, изпълнени отъ Духа Святого, съобразно сжщо и съ посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ Кирила, което ни е прочетено“.

Иванъ, епископъ на августалимский Ифестъ, казалъ: „тѣй като вѣрата изложена отъ светия съборъ на св. отци въ Никея, и посланието до благоговѣйнишия Неестория, писано отъ святѣйшия и боголюбезнѣйши отецъ нашъ и епископъ Кирилъ имамъ една мисль и една вѣра само въ различни думи, то азъ съмъ съгласенъ съ тѣхъ, еднакво мисля съ тѣхъ, и по благодатьта на св. Троица, желая въ тая вѣра да прѣбждж до край животъ“.

Атавасий, паралский епископъ, казалъ: „и азъ съмъ сжщо на такова мнѣние, и азъ одобрявамъ православната вѣра на нашия архиепископъ Кирила“.

Евсевий, епископъ на градътъ на аспитѣ, изъ Анкира, казалъ: „като узнахъ, че има голѣмо съгласие между изложената вѣра въ посланието на благочестивѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ и епископъ Кирила, и вѣрата, отъ старо врѣме изложена отъ святѣйшитѣ отци, азъ ги одобрявамъ и приемамъ и сжщо тѣй вѣрвамъ, мисля и уча“.

Теонъ, епископъ на Сетритъ, казалъ: „и азъ одобрявамъ посланието на святѣйшия нашъ архиепископъ Кирила, тѣй като то е съгласно съ вѣрата, изложена едно врѣме отъ святѣйшитѣ отци, събрани въ Никея“.

Данаилъ, дариейскій епископъ, казалъ: „и азъ одобрявамъ прочетеното послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ Кирила, тѣй като е изложено съгласно съ вѣрата на святѣйшитѣ наши отци събрани въ Никея“.

Макарий, епископъ на градътъ Антея, казалъ: „като намирамъ една и сѣщата благодать на св. Духъ въ вѣрата изложена отъ святѣйшитѣ наши отци въ Никея, и въ посланието на святѣйшия и правѣднѣйшия архиепископъ Кирилл, азъ съ богоговѣние прѣбивавамъ въ нея, и желая за напредъ да пазя тази благодать, която опѣтва и спасява чловѣческия родъ“.

Сосипатръ, семтамиаскій епископъ, казалъ: „да се изскажъ въ повече думи и да опиша чудесата на светитѣ отци, — ще бѣде не по силитѣ ми, но то прилега на нѣкого друго, който е знаенъ съ по-голѣмо образование. Впрочемъ, тѣй като прочетеното послание на [святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилл, написано до Нестория въ съдържанието си е съгласно съ съборътъ, станалъ въ Никея, то и азъ тѣй мисля и утвърждавамъ, както сж мислили и вѣрвали светитѣ наши отци“.

Самуилъ, дистейскій епископъ, изъ Пситанолъ, казалъ: „азъ вѣрвамъ съгласно съ св. отци, събрани на съборъ въ Никея, и мисля и вѣрвамъ тѣй, като слѣдвамъ по посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия отецъ нашъ и архиепископъ Кирилл“.

Стражилий, епископъ на Атривида, отъ Августамиската областъ, казалъ: „тѣй като прочетеното послание на святѣйшия и боголюбезнѣйшия архиепископъ Кирилл, писано до благоговѣйнѣйшия Нестория по съдържанието си е съгласно съ вѣрата на св. наши отци, 318 епископи, събирали се въ Никея, то и азъ съмъ мислилъ и мисля, вѣрвалъ съмъ и вѣрвамъ сжщо тѣй, и по благодатъта на Св. Троица и на този боголюбезенъ св. съборъ, (и за напредъ) ще остана въ сѣщата вѣра“.

Евсевий, нилополский епископъ, отъ Аркадийската областъ, казалъ: „азъ приемамъ посланието, съгласно съ вѣрата на св. отци, и вѣрвамъ едномисленно съ него“.

Маринъ, илиополски епископъ отъ августанникската областъ, казалъ: „азъ приемамъ посланието на святѣйшия нашъ архиепископъ Кирилла, тѣй като то е православно и съгласно съ вѣрата на св. никейски отци“.

Павелъ, флавоныйскій епископъ, казалъ: „азъ държа едната и сѣща свѣтла вѣра, която по прѣди била изложена въ Никея отъ св. отци, а сега е едногласно обявена отъ този велики съборъ и още по ясно е извѣстена отъ самото послание на святѣйшия нашъ отецъ Кирилла; по нея вѣрвамъ, нея одобрявамъ и съ нея се надѣя да се спасѣ, като я исповѣдвамъ во Христа“.

Митродоръ, леонтскій епископъ, казалъ: „тѣй като светата вѣра, изложена отъ св. наши отци въ Никея, и сега прочетеното послание на святѣйшия и боголюбивѣйшия отецъ и архиепископъ Кирилла, написано на прѣдъ до благочестивѣйшия Нестория, заключаватъ едно исповѣдание и учение (само) въ различни думи, то и азъ одобрявамъ това послание и, по благодатѣта на св. Троица, вѣрвамъ, мисля и исповѣдвамъ сѣщо тѣй“.

Теонеундъ, каваскій епископъ, казалъ: „да се изисква отъ египетскитѣ отци отчетъ въ православната вѣра е излишна работа, защото на всѣкого е явно, че ние слѣдваме вѣрата, изложена отъ святѣйшия и праведнѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла и се държимъ о нея съгласно съ вѣрата на св. отци“.

Ираклидъ, ираклейскій епископъ изъ Аркадия, казалъ: „тѣй като вѣрата на светитѣ наши отци, събрани по прѣди въ Никея, и посланието на святѣйшия и боголюбивѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кирилла съгласно проповѣдватъ и исповѣдватъ едно учение; то и азъ, роденъ и възпитанъ въ нея, по благодатѣта на св. Троица, желая за винаги да оставамъ едномисленъ съ това учение“.

Савинъ, епископъ на Паносъ, отъ тивандската областъ, казалъ: „тъй като вѣрата на св. отци, изложена по прѣди въ Никея, и посланието на благочестивѣйшия отецъ нашъ Кирилла, заключаватъ въ себе си еднакво учение, то и азъ, по благодатъта на св. Троица, държа тази вѣра“.

Ираклидъ, епископъ на Тиваида, казалъ: „тъй като посланието на святѣйшия и благочестивѣйшия отецъ нашъ и архиепископъ Кирилла не съдържа никакво измѣнение противъ вѣрата, изложена по прѣди отъ св. отци въ Никея, то и азъ, по благодатъта Христова него държа“.

Исакъ, елархийский епископъ, казалъ: „азъ исповѣдвамъ, че символътъ на св. отци и посланието на святѣйшия Кирилла сж съвършено съгласни, за това и азъ, по благодатъта Христова, съмъ съгласенъ съ тѣхъ“.

Евтидий, теодосиополски епископъ, изъ Азия, казалъ: „както сме ние отъ млади години вѣрвали, тъй ни най-малко не сме се отклонили отъ посланието, написано отъ боголюбивѣйшия архиепископъ Кирила, пратено до благоговѣйниѣйшия Нестория, защото то излезе съгласно съ вѣрата, изложена отъ 318 (епископи), събрани въ Никея; и азъ вѣрвамъ сжщо тъй, както сж изложили учението св. отци на този великъ съборъ“.

Аделфий, саский епископъ, казалъ: „тъй като вѣрата на св. отци, изложена по прѣди въ Никея, и посланието на боголюбивѣйшия и благоговѣйниѣйшия отецъ нашъ Кириллъ заключаватъ въ себе си еднакво учение, то и азъ съмъ съгласенъ съ тѣхъ, по благодатъта на св. Троица“.

Родонъ, епископъ на гр. Пилея, отъ Азия, казалъ: „тъй като посланието на святѣйшия и праведниѣйшия епископъ Кирилла въ нищо не е различно съ светитѣ отци събрани въ гр. Никея, то и азъ вѣрвамъ сжщо тъй, и вѣрата, отъ тѣхъ изложена, утвърждавамъ“.

Несторий, сионский епископъ, изъ Азия, казалъ: „азъ съмъ вѣрвалъ и вѣрвамъ съгласно изложението, съставено отъ св. отци въ Никея; съгласно съ него

по съдържанието азъ намѣрихъ и посланието на боголюбивѣйшия епископъ Кирилла. За това и азъ съмъ съгласенъ съ тая вѣра и съ изложението на св. отци, и въ тая вѣра желая, по благодатъта Христова, да проживѣя останалото врѣме отъ животътъ ми“.

Ондирий, епископъ на града Херронисъ, отъ критската областъ, казалъ: „вѣрата на св. отци, събрани въ Никея, разпространена като скѣпоцѣнно миро, още повече е облагоухала насъ чрѣзъ посланието на святѣйшия и благочестивѣйшия отецъ нашъ Кирилла, което е съ нея съгласно и едномисленно. И азъ я държа и желая да вѣрвамъ тѣй въ всичкото продължение на животътъ ми“.

Павелъ, епископъ на Лампа, отъ критската областъ, казалъ: „като изслушахъ посланието на святѣйшия и боголюбивѣйшия епископъ Кирилла и като го намирамъ съгласно и едномисленно съ вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея, азъ го приемамъ, вѣрвамъ съгласно съ него и въ тая вѣра желая да прѣбжда за винѣги“.

Зиновий, епископъ на града Кноссъ, отъ критската областъ, казалъ: „тѣй като православната вѣра на св. отци, събрани въ града Никея, е ясна; и православието на святѣйшия отецъ и епископъ Кирилла ние намираме едномисленно и съгласно съ отцитѣ, изложили тогава православната вѣра; то азъ го приемамъ и одобрявамъ, и въ тая вѣра желая (за винѣги) да прѣбжда“.

Макарий, метилейскій епископъ, отъ Египетъ, казалъ: „тѣй като прочетеното послание на святѣйшия архиепископъ нашъ Кирилла е съгласно съ вѣрата, изложена по внушение отъ Духа святаго отъ св. отци, събрани въ Никея, то азъ вѣрвамъ еднакво съ него, защото то не съдържа друго учение, но, както азъ казахъ по прѣди, е съгласно съ вѣрата, която святѣйшитѣ отци сѣ прѣдали на светата Божия църква“.

Лампетий (Лампонъ), камиский епископъ, отъ августанникската областъ, казалъ: „азъ съмъ съгласенъ съ прочетеното послание на святѣйшия архиепископъ

нашъ Кирилла, тѣй като то е съгласно съ никейския съборъ, и съ вѣрата, изложена отъ св. отци.

Македоний, ксоокски епископъ, казалъ: „и азъ вѣрвамъ споредъ прочетената ни сега вѣра на светия съборъ, станжлъ въ Никея отъ святѣйшитѣ отци, която подтвърждава още и святѣйшия нашъ архиепископъ Кириллъ, едномисленъ съ нея; вѣрвамъ сжщо догдѣ съмъ живъ, и тѣй съмъ наученъ да прѣдавамъ на другитѣ“.

Аммонъ, епископъ на града Вутъ, казалъ: „азъ съмъ съгласенъ съ св. съборъ на св. отци, станжлъ въ Никея, и съ посланието на святѣйшия нашъ архиепископъ Кирилла, и желая да пазя тая вѣра до послѣдния день на животътъ ми“.

Аммоний, епископъ на града Панефасъ, отъ августамникската областъ, казалъ: „азъ вѣрвамъ бивавамъ и прѣбивамъ въ вѣрата на 318 епископи; приемамъ и съ св. отци послание на святѣйшия архиепископъ Кирилла, писано до Нестория, вѣрвамъ сжщо и желая да умрѣ въ тая вѣра“.

Алипий (Елицъ), епископъ на Села, отъ августамникската областъ, казалъ: азъ изслушахъ посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия нашъ архиепископъ Кирилла, писано до благоговѣйнѣйшия Нестория; това послание е съгласно съ вѣрата, изложена отъ светитѣ и богоносни отци: „и азъ вѣрвамъ тая сжщата православна вѣра, и съ нея желая да оконча тукашния животъ ѝ да се явж прѣдъ Христового сѣдилище“.

Перевиъ, (Перекий), епископъ на тесалийскитѣ гори, казалъ: „тѣй като вѣрата изложена отъ св. отци въ Никея, е ненарушима и неизмѣнна, и вѣрата, изложена въ посланието на святѣйшия епископъ Кирилла, е съгласна съ нея, то азъ я съ любовъ приемамъ, както що се изказали и всичкитѣ св. отци, които говориха прѣди мене.

Филумель, епископъ на града Кинна, изъ Галатия казалъ: „като намирамъ посланието на святѣйшия и боголюбезнѣйшия епископъ Кирилла съгласно съ изложението на вѣрата на 318 св. епископи, събрани въ Никея, азъ съмъ съгласенъ съ тѣхъ и вѣрвамъ сжщо

тѣй, както тия св. отци сж изложили и както съдържа посланието на святѣйшия епископъ Кирилла“.

Гермогенъ, епископъ ринокурурский, казалъ : единъ и сжщий св. Духъ говорилъ за вѣрата въ отцитѣ, събрани въ Никея , и въ душата и въ языкътъ на святѣйшия и праведнѣйшия отецъ и архиепископъ Кирилла, написалъ посланието за исправяние на туй що е лошаво говорилъ въ църквитѣ благочестивѣйшия Несторий. За това и азъ, като се чудя на туй съгласие, и държж еднакво съ отцитѣ мнѣние, стоя съвършено еднакво съ святѣйшия съборъ“.

Евонтий, епископъ на Птолеманда, и Пантаполъ, казалъ : „азъ се чудя на съгласието между посланието на святѣйшия и боголюбивѣйшия нашъ отецъ и архиепископъ Кириллъ, написано за исправление на неправославнитѣ изражения на благочестивѣйшия Нестория и между символътъ на святѣйшитѣ и благочестивѣйши наши отци, събрани въ Никея, и като не съзнавамъ никакво измѣнение въ първото (противъ послѣдния), на равно съ всичкия съборъ го приемамъ, като съгласно съ православната вѣра“.

Фиваммонъ, коптский епископъ, отъ Тиваида, казалъ : „прочетеното послание на светѣйшия нашъ отецъ Кирилла въ нищо не отстѣпя отъ догматитѣ, изложени на никейския съборъ, и има равна съ тѣхъ сила за утвърждение на православното учение и отхвърляние еретическитѣ мѣдрования: за това и азъ тѣй вѣрвамъ и тѣй исповѣдвамъ“.

Зинонъ епископъ на градътъ Курия¹⁾, на островъ Кипръ, казалъ : „тѣй като опрѣдѣленията на светитѣ никейски отци сж напълно съгласни съ туй, що е писалъ святѣйшия нашъ отецъ архиепископъ Кириллъ, то и ние съгласно съ тѣхъ исповѣдваме сжщата вѣра“.

Мартирий, иместрский епископъ, казалъ : „като сме възпитани отъ дѣтинство въ правилата на никейския съборъ, ние се надѣеме да ги упазиме до край животъ.

(Слѣдва).

1) Споредъ други: Кирия или Кирани.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

МАЙ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатий Рилски, Иоакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ
срамни работи, като не прибѣгваме до
хитрости и не прѣвначаваме Словото
Божие, а откриваме истината, прѣдста-
вяме себе си на съвѣстѣта на всѣки че-
ловѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣглавяйте се подъ чуждия
яремъ съ невѣрнитъ, защото правед-
ността какво общение може да има съ
беззаконието? Какво общо има свѣтла-
ната съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ

1898.

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

THE CITY

За религията и откровението

Продължение отъ 4 книж.

обстоятелства. Но какво насъ ни принуждава къмъ такова именно, а не къмъ друго прѣдставление? Защо не може да си прѣдставимъ, че Богъ отъ вѣчностъ е провидѣлъ всичкия вървежъ на мировитѣ събития и пакъ отъ вѣчностъ е прѣдопрѣдѣлилъ цѣлия редъ на дѣлата на своето промишлително въздѣйствиенa природната мирова наредба, и при това по такъвъ начинъ, щото тѣ не само да не побъркватъ на тая наредба, а напротивъ само да му подпомагатъ и още повече да го заягчаватъ и да го възвишаватъ. При такова прѣдставление, намѣсата Божия въ работитѣ на мирътъ не ще бѣде вече нито побъркване на мировата наредба и хармония, нито поправка отъ Бога на самитѣ свои несвършени дѣла, а ще бѣде само подпълняние на творението, нѣй-пълното изказване на все повече и повече явяванитѣ всемогъщество и благостъ Божия.

§ 18. *Обяснение възможността на свѣрхестественното откровение както отъ страна на Бога, така и отъ страна на чловѣка.* Че е възможно свѣрхестественно откровение отъ страна на Бога за чловѣка, въ това не може чловѣкъ да се съмнѣва, щомъ ние сме убѣдени въ туй, че Богъ е духъ личенъ и че Той е сътворилъ чловѣка по своя образъ и подобие. Между Бога и чловѣка, при всичката безмѣрна разлика, има и нѣкакво нравствено сродство: едина и другия сж живи духове, лични, а затова и могатъ да влизатъ помежду си въ живо общение. Ако нашия духъ може да се намѣрва въ постоянно общение и взаимодѣйс-

твие съ вещественната природа, безъ да съ гледа даже на това, че тя никъкъ не е однородна съ него; то толкова повече Божия духъ може да се намѣрва въ общение и взаимодѣйствиe съ однородния съ Него, макаръ и много по нискъ отъ него, човѣческии духъ. Богъ, като сжщество лично и духовно, може да съобщи нѣкои истини на човѣка; а човѣкъ, като сжщество така сжщо духовно и лично, може да приеме и да усвои съобщенитѣ нему истини. По частно: отъ страна на Бога, за да може Той да съобщи на човѣка откровение, изисква се само, щото Той да знае, какво да съобщи, и да има срѣдства какъ да съобщи. . . Но като сжщество всевѣдяще, Богъ знае всичко, знае всички наши нужди, най-скрититѣ и подобрѣ отъ самитѣ насъ, знае, въ какво именно можемъ да поминемъ съ даденитѣ намъ отъ Него сили и въ какво е необходима намъ неговата свѣрхестественна помощъ. Като сжщество всемогщо и прѣмъдро, на което е съвсѣмъ подчинено всичко — и вещественния и духовния миръ, Богъ винаги, безъ съмнѣние, въ свое распорѣждане всички срѣдства да съобщи откровение на човѣка, чрѣзъ непосредствено ли въздѣйствиe върху духа на човѣка, или чрѣзъ вещественни прѣдмети при посрѣдството на наптитѣ вънкашни чувства. Другитѣ свойства Божии не противоречатъ на тая възможность откровение. Не по малко е възможно откровение и отъ страна на човѣка. Той изобщо е способенъ да приема истини отвънъ, съобщавани нему отъ друго: а защо да не може да приема истини само отъ Бога? Като се състои отъ душа и тѣло, човѣкъ естествено има въ себе си способность да въсприема впечатлѣния както вещественни, така и духовни: ще рече, той може да си усвои божественнитѣ откровения все едно, бждѣтъ ли тѣ съобщени на неговата душа непосредствено или чрѣзъ посрѣдството на нѣкакви чувствени знакове. По тоя начинъ свѣрхестественното откровение е възможно както отъ страна на Бога, така и отъ страна на човѣка.

§ 19. *Необходимостта на тайнитѣ въ откровението и тѣхното значение за религиозното просвѣщение на че-*

ловѣка. Противъ възможността на свѣрхъ естественното откровение често указватъ на това, че въ него необходимо се прѣдполагатъ тайни, или истини непостижими за човѣческия разумъ. Най блиската цѣль на божественното откровение е да даде помощъ за невѣдѣнието на човѣка въ дѣлото на религията. А по какъвъ начинъ, казватъ, ще съотвѣтствува на тая цѣль откровението на човѣка тайнитѣ, или непостижимитѣ истини?

Не увеличаватъ ли тѣ отъ себе си още повече невѣдѣнието на човѣка вмѣсто това, за да би дали помощъ на туй невѣдѣние? Та и какъ изобщо човѣкъ може да възприеме и да усвои за себе си тайната, това, което за него рѣшително е непонятно.

Прѣдметъ на откровението е религията, или съязътъ между Бога и човѣка; слѣдователно, истинитѣ на откровението трѣбва да се досѣгатъ до Бога съ Неговитѣ височайши свойства и безконечни съвършенства, съ неговото отношение къмъ мира и човѣка; трѣбва да се досѣгатъ до човѣка, въ самото негово сщщество и съ неговата съдба настояща мнѣла и бѣдѣща; трѣбва, най-подиръ, да се досѣга до невидимо, вътрѣшното, непосредствено общение и единение между Бога и духътъ на човѣка. А кой ще каже, че въ всичко това не може да бѣде за насъ много и твърдѣ много нѣщо съвършено недостижимо? Ако въ видимия миръ, ограничения, споредъ забѣлѣзването на мѣдри хора всичко е на напълнено за насъ съ тайни и загадки и самъ човѣкътъ е най-първата загатка за себе си; то не е ли естествено да очакваме тайни и загадки при откриванieto намъ невидимия миръ, свѣрхестествения, особено при необикновенното откровение на безконечното сщщество? Като сѣ по такъвъ начинъ съвършено необходими въ откровението, тайнитѣ иматъ важно значение за религиозното просвѣщение на човѣка. Всѣка тайна има въ себе си двѣ страни: една е призрачна, непостижима за нашия умъ, а другата свѣтла, лесноразбираема; затова, че всѣка тайна исказва съ себеси опрѣдѣлена мисль, опрѣдѣлена истина, съдържанието на

която може да бжде напълно ясно за ума, макаръ вътрѣшната възможность да си остава непонятно. Следователно, всѣка тайна, като опрѣдѣлена мисль, лесно може да бжде приета отъ ума въ реда на другитѣ негови мисли и, като е свѣтла по съдържанието, естествено, може да съобщи своята свѣтлина на другитѣ мисли на чловѣка и потакъвзи начинъ да помогне на неговото невѣдѣние. Така (да земемъ примѣръ отъ дѣйствителното откровение) тайната на паданието, проповѣдана отъ християнството, исказва тая ясна мисль, че чловѣкъ, създаденъ чистъ и невиненъ, нарушилъ нѣкога заповѣдта Божия и потакъвзи начинъ допустилъ въ себе си отровата на грѣха, която, като поврѣдила всичката негова природа, распространила се послѣ приемствено и на всичкитѣ негови потомци, на цѣлия чловѣчески родъ; тайната на въплощението исказва тая свѣтла истина, че синъ Божий е благоволилъ да стане чловѣкъ, безъ да спрѣ въ сѣщото врѣме да бжде Богъ; тайната на искуплението проповѣдва тая опрѣдѣлена истина, че въплотилия се синъ Божи е умрѣлъ на кръста заради нашитѣ грѣхове, за да удовлетвори за насъ божията правда и да придобие за насъ всичко потрѣбно заради нашето спасение; тайната на възрождението и на освещението исказва тая истина, че ние можемъ да се очистимъ отъ грѣховетѣ и да прѣуспѣваме въ добродѣтелитѣ само съ помощта на Божественната благодать отъ Светаго Духа и пр. Всичкитѣ тѣзи мисли по своето съдържание, безъ друго, сѣ разбрани за нашия умъ, макаръ ние да не можемъ да знаемъ какъ отровата на грѣха може да поврѣди всичката природа на чловѣка и да зарази цѣлия чловѣчески родъ, — какъ богъ е станълъ чловѣкъ, — какъ смъртъта, на сина Божи е могла да искупи насъ отъ грѣха, проклѣтието и смъртъта — какъ духъ свѣтій възражда и подновява чловѣка съ своята благодать. Като ясни и понятни отъ вънкашната своя страна, макаръ непостижими по своето вътрѣшно сѣщество, тѣзи непостижими истини не само не умножаватъ съ себе си нашето невѣдѣние, а напротивъ твърдѣ много нѣща обясня-

ватъ намъ въ самитѣ насъ и въ всичко каквото ни заобикаля. Така, напримѣръ, тайната на падението обяснява на насъ, откъдѣ е физическото и нравствено зло въ мира, отъ какво е така злочестъта и жалостна съдбата на чловѣка на земята и цѣлата негова история прѣдставлява отъ себе си редъ почти само заблуждения и пороци отъ разни родове; безъ тайната на въплощението, искуплението и освещението ние никога не би примирили този нещастенъ порядѣкъ на прѣдметитѣ въ насъ и около насъ съ мисълта за съвършения Творецъ на мира и Негова промисълъ; никога не би обяснили на себе си, каква е цѣльта на нашето битие на земята посрѣдъ толкось зливи и бѣдствия и не щѣше ли да бѣде по-добрѣ, ако ние съвсѣмъ се не бѣхме явили на свѣта и др. т. Не говоримъ вече затова, колко много тѣзи тайнствени истини могатъ да спомогнатъ за нашето нравствено прѣуспѣвание, което така сжщо съставлява цѣль на божественното откровение . . .

Колкото що се отnosi до това какъ чловѣкъ може да възприеме и да усвои тайнитѣ, то той несъмнѣнно притежава пълна способностъ къмъ това. Извѣстно е, че чловѣкъ, по самото устройство на свойтъ умъ, усвоява за себе си истинитѣ по два начина: едни — *съ знание*, други — *съ вѣра*, т. е. едни на основание на собствения опитъ и непосредственното съзнание, че това е точна истина; а други на основание на свидѣтелствата и авторитета на хора отъ страна, както изобщо се придобиватъ познанията исторически по нѣкога географически и изобщо познанията за такива прѣдмети, които ние сами не сме виждали, нъ за които ни прѣдаватъ извѣстие други. Съ послѣдний способъ, очевидно е, чловѣкъ може да усвои за себе си и тайнитѣ на откровението, именно на основание на свидѣтелствата за тѣхъ и на авторитета на Самаго Бога, — Който открива, Който, като истиненъ никога не може да измами (излъже). Само въ този случай чловѣкъ не би могълъ да усвои за себе си тайнитѣ, ако би тѣ противорѣчили на неговия умъ. Нъ, първо, тѣй като тайната, споредъ самото понятие за нея

е съвършено непостижима за нашия умъ, прѣвишава неговото разумѣвание, то за тайната никой не е вправо да утвърждава нито това, че тя е съобразна съ умътъ, нито това, че тя му противорѣчи. Второ, тайнитѣ, или непостижимитѣ истини, открива на човѣка, наедно съ другитѣ постижими истини, самъ Богъ. Нъ нема Богъ може да съобщи на насъ нѣкакво — нѣщо противно на нашия разумъ? Най-подиръ, въобще трѣбва да забѣлѣжимъ, че истинитѣ на божественното откровение както непостижимитѣ, така и постижимитѣ могатъ да ни се покажътъ противорѣчиви сомо на разумътъ егоистически, високомѣрнъ и самодоволенъ, който не може да съзнае ясно нито своето безсилие и ограниченность, нито нуждата отъ висша помощъ, а за разумътъ въ собственъ смисълъ здравъ тѣ никога не могатъ да бѣдѣтъ такива, а на противъ съставляватъ за него неотемлема сродна за него духовна храна.

§ 20. *Необходимостта на откровението, основана както изобию на ограниченността на човѣческата природа, така и особено на поврѣжденността и нравствената разваленность на човѣка.* Необходимостта на свѣрхестественното божествено откровение истича прѣди всичко изъ ограниченността на човѣка. Стига само прилично да изяснимъ на себе си, какво нѣщо е тя, и за насъ ще стане ясно, че въ дѣлото на своето духовно религиозно-нравствено развитие човѣкъ дѣйствително не може да живѣе безъ особено или свѣрхестественно бежественно ръководителство.

Какво нѣщо е ограничено или създадено битие, това може да бѣде изяснено прѣди всичко чрѣзъ съпоставянието негово съ неограниченото и безусловното битие. Битие неограничено — това е такова битие, което е *самобитно*, което, т. е. Само въ себе си има причината не само на своето битие, нъ и на всичкия свой животъ. Поради това то е непрѣмънно същество все съвършено или всереално, пълнота на всички вѣчно живи съвършенства: въ него нищо нѣма само въ възможность, нъ всичко е въ дѣйствителность, все едно както не може да става прѣминява-

ние отъ една степенъ на съвършенство къмъ друга. Въ противоположностъ, създаденото или ограниченото битие, очевидно, ще бѣде такова битие, което, като не заключава причината на своето битие и свойтъ животъ въ самото себе си, както споредъ началото на своето битие, така и продължението негово, въ своето животоразвитие и животопроявление, непрѣмѣнно се свързва съ нѣкаква си вънъ отъ него нахождана се причина. Нѣтъ раскрытото отъ насъ понятие за безусловното Сщщество е необходимо искание на нашия разумъ, иначе ние не можемъ да мислимъ за безусловното; а тази немислимостъ на противното е необоримъ признакъ за безусловната достовѣрностъ на даденото понятие. Слѣдователно, и установяваното чрѣзъ противоположанието на безусловното битие понятие за създаденото битие трѣбва да бѣде признато сѣщо така за безусловно — истинно. Нѣтъ казаното понятие за създаденото битие се оправдава и отъ опита. Ограниченото битие всѣкога е прѣдъ насъ; ние постоянно се въртимъ въ него ние сами принадлежимъ къмъ него. Не виждаме ли ние, че въ вънкашния миръ за своето възникване всичко има нужда отъ дѣйствието на друго какво да е нѣщо и че видоизмѣнението на веднажъ възникналото винаги се ограничава съ нови влияния отъ страна? Ако се замислимъ за владѣнието на закона на причинността въ вънкашния миръ, то ние не ще ли найдемъ, че въ сщществото на дѣлото той прѣдставява отъ себе си именно изразъ на творение или ограниченностъ на нашия миръ? Человѣкъ, безъ дума, е сщщество именно ограничено или създадено, т. е. такова, което, както и всичко създадено, както по началото на своето битие, така и въ своето животоразвитие е зависимо. Това е очевидно и не трѣбватъ за него особенни доказателства. Въ частности и духовно-правствения животъ въ человѣка можлъ е да се почне първи пѣтъ само съ помощта на заражданието и пробужданието въ него отъ страна. А отъ кого то; е можлъ да бѣде зароденъ и възбуденъ въ человѣка и сщщността на духовно-правствения животъ на человѣка, безъ дума, се открива отъ неговитѣ коренни

висши стрѣмления — къмъ истината, доброто, красотата или блаженството. Истината, доброто и блаженството въ тѣхното постепенно осъществяване отъ чловѣка — ето въ що се заключава истиния духовно-нравственъ животъ на чловѣка и наедно съ това истинно-чловѣчески животъ, съ който той се отличава отъ всичкитѣ други одушевени същества на земята. Ако сега, заедно съ по-горѣизложеното, ние земемъ подъ внимание този неопровержимъ общъ законъ, споредъ който въ дѣйствието не може да бѣде повече нѣщо, отколкото въ причината, то ние сме длѣжни безъ друго да дойдемъ до това заключение, че духовно-нравствения животъ е могълъ да бѣде зароденъ и пробуденъ въ чловѣка само отъ такова същество, въ което самия този животъ вече е билъ раскрытъ и осъщественъ. Не е мѣчно сега да видимъ, че въ отношение къмъ първия чловѣкъ такова същество е могло само да бѣде непосредствено*). Самъ

*) А защо *непосрѣдствено* Самъ Богъ, а не също създаденото, макаръ, че, по-високо отъ чловѣка духовно-нравствено същество (напр. нѣкои отъ ангелитѣ), въ което духовно-нравствения животъ вече по-рано е могълъ да бѣде зароденъ и да се раскрые? Безъ съмнѣние, и при това прѣдположение необходимостта за чловѣка отъ свѣрхестественно божественно откровение си остава очевидна и незамѣнима. Защото въ самитѣ ангели, като създадени същества, духовно-нравствения животъ трѣбвало да бѣде зароденъ, безъ друго, вече непосредствено отъ Самаго Бога, слѣдователно и посрѣдствено и духовно-нравствения животъ въ чловѣка трѣбва да бѣде признатъ за дѣло Божие. Безъ да се гледа при всичко това въ зараждающия се първи пѣтъ по срѣдъ хората религиозно-нравственъ животъ необходимо е да признаваме именно *непосрѣдственното дѣло Божие*. Защото *първоначално* този животъ могълъ да бѣде положенъ въ чловѣка само *творчески*, а творчески да полага нѣщо може само Богъ.

Не може ли да обяснимъ, както това правѣтъ, напр. рационалиститѣ, появяването на духовно-нравствения животъ въ чловѣка само съ естественното развитие на неговитѣ сили, подъ влиянието на вънкашната природа. На гледъ такова прѣдприятие благоприятствува и на нашитѣ християнски възгледи. Ние вѣрваме, че чловѣкъ е произлѣзълъ изъ рѣцѣтъ на Твореца съ сили духовни, здрави, нормално насочени. Отъ друга страна ние признаваме, че *небеса повѣдають славу Божию* и

Богъ, въ Когото отъ вѣка е осъществена истината, доброто и блаженството, Коего е вѣчно, най-високо духовно-нравствено същество.

По такъвъ начинъ очевидно и несъмнено е, че при ограничеността на челоуѣка началото на религиозно-нравствения животъ въ челоуѣческия родъ могло да бѣде положено само отъ самага Бога, иначе — за неговото появяване е било необходимо свѣрхестественното Божественно откровение.

2. Нъ не само за началото и възбужданieto на религиозния животъ въ челоуѣческия родъ е било потребно свѣрхестественното откровение отъ Бога на челоуѣка; то е необходимо така също и за подържанieto и развитieto на живота. Ограничеността съ-

дѣла руку Его воздѣваетъ твердь; че невидимая Его отъ созданія міра твореніи помышляема видима суть и присносущная сила Его и Божество. При всичко това, ако ние земемъ отново подъ внимание, че челоуѣкъ е ограничено същество, ние сме длъжни да признаемъ казаното прѣдположение за съвсѣмъ несъстоятелно. Челоуѣкъ, като духовно-нравствено, свободно същество, повиканъ по самата си природа къмъ съзнателно и свободно осъществяване въ своя животъ на истината, доброто и блаженството. Нъ, както въ ограниченото същество, въ челоуѣка съдържанieto на негова животъ е могло да бѣде само отбѣлзано, подарено въ форма само на зачатъчии, макаръ прави и чисти, извиквания, стрѣмления, които сж били длъжни да бѣдѣтъ пробудени и удовлетворени, както е по-напрѣдъ казано, отъвнъ. И такава роль никога не може да изпълни вънкашната природа. Тя е мъртва и безлична и поради туй именно не заключава въ себе си способностъ да дѣйствува за пробужданіе и развитие на личенъ, т. е. религиозно-нравственъ животъ въ ксгото да било друго. Ако тя дѣйствително проповѣдва за Божията слава, за присносъщната сила на Бога, то е само за тогава, въ ксгото вече има чувство на Божеството, въ ксгото е положено началото на религиозно-нравствения животъ, въ ксгото подъ нейното влияние е присъща нѣкаква по-висока божествена свѣтлина, която прави не само нагледни, нъ понятни впечатленията на всѣкъдѣ въ природата отъ слѣдитъ на прѣмъдрія и всеблагія нейнъ Творецъ (срав. § 6). И дѣйствително прѣдставенъ самъ на себе си и на влиянието на вънкашната природа, челоуѣкъ, както ще видимъ по-долу, не само се явява неспособенъ за създаването на духовно-нравствения животъ, нъ малко по малко го заглушава съ себе си, ако по-рано той го е ималъ въ него.

ставява сжщественно, природно свойство на челоуѣка, който заради туй никога не прѣстава да бѣде ограниченъ. Очевидно и негова духовно нравственния животъ никога не може да стане безусловно самостоятеленъ и самодовлѣющъ. Наопѣки, за самото свое начало като е обязанъ на божественното откровение, той и въ своето по-нататѣшно сжществуване само раскрива собственното начало на откровението и въ-обще може да се съхранява и правилно да се развива само въ свръска съ него и споредъ степенъта на тая свръска; иначе той бързо се изопачава, а по-пѣкога като че и съвсѣмъ прѣмира. Послѣ, истинята, доброто и блаженството сж безкрайни, за възможното, пълно достигане на които въ религията на всеблагий Богъ угодно било да прѣдназначи челоуѣка. И челоуѣкъ, споредъ своята ограниченность, може да възприема и да осжществява въ свойтъ животъ тѣзи начала само постепенно, малко по малко, което необходимо прѣдполага потрѣбность все отъ по високо и по-високо откровение тѣхно. По такъвъ начинъ вече по своята ограниченность челоуѣкъ абсолютно и постоянно се

Слѣдва.

Протестантското учение за оправданието съ вѣрата.

Протестантскитѣ богослови особено много обичатъ да се хвалятъ съ това, че ужъ въ протестантизма е въстановено и изяснено истинното християнско учение за оправданието или спасението на хората само съ вѣрата въ искупителната благодать на Исуса Христа, при което както личнитѣ заслуги на хората — добритѣ тѣхни работи, така и всѣкакви други вънкашни помагала къмъ спасението — помощъта на църквата, взаимнитѣ молитви на християнитѣ единъ за други и най-главно молитвитѣ на живитѣ за умирѣлитѣ, ходатайствата на светитѣ хора за грѣшнитѣ нѣматъ никакво значение въ дѣлото на спасението. Но

въ сжщностъ това едвамъ ли не е най-несполучливо-то отъ протестантскитѣ учения. Това учение се е появило въ свръзка съ личнитѣ случайни опити и въспоменания на основателитѣ на протестанството (особенно на Лютера), и се развило въ противоположностъ на католическата църква, гдѣто твърдѣ много било прѣувеличено значението на личнитѣ заслуги на челоуѣка прѣдъ Бога, гдѣто благочестието не рѣдко пжти било свеждаемо най-главно на вънкашнитѣ добри дѣла, гдѣто било измислено съкровище на излишни добри дѣла, и твърдѣ много били изопачени ученията за молитвитѣ на църквата, за ходатайството на светийтѣ и т. н. Протестантитѣ основаватъ своето учение за оправданието съ вѣрата върху нѣкои неправилно разбираани мѣста изъ посланията на Ап. Павла (най-главно Римл. гл. III ст. 24, 28; Галат. гл. III ст. 8, 11). Но Ап. Павелъ, въ тѣзи свои послания, като раскрива християнското учение за оправданието на хората съ благодатъта Божия по вѣрата въ Исуса Христа, никакъ не е мислилъ при това да отхвърля значението и необходимостъта на добритѣ дѣла, а въставалъ само противъ лъжовната самоувѣреностъ на иудействующитѣ учители, които полагали спасението на хората въ вънкашнитѣ дѣла на мойсеева законъ, т. е. въ обрѣзанието, пазианието на сѣботата и т. н. Въ сжщото това послание къмъ Римлянитѣ Апост. Павелъ говори, че Господъ въ деня на праведния свой сждъ ще въздаде на всѣкого по дѣлата му (Римл. II гл. ст. 6). А въ посланието къмъ Коринтянитѣ Ап. Павелъ казва, че ако би нѣкой ималъ всичката вѣра, така че да може и балканитѣ да прѣмѣстятъ, а ако нѣма дѣятелна любовь, отъ това не би имало никаква полза (I Коринт. гл. 13. ст. 2 — 3). Подобни мисли могатъ да се намѣратъ и у апостолитѣ Петра и Иоанна (I Петр. I гл. ст. 17; I Иоан. гл. 3, ст. 18). Апостолъ Иаковъ, направо като насочва своето учение противъ лъжовно разбраната мисль за оправданието на хората само съ вѣра, казва: „каква полза въ това, ако нѣкой говори, че той има вѣра, а дѣла нѣма? nemá може вѣрата да го спаси? . . . Какъ

то тѣло безъ душа е мъртво, така и вѣра безъ дѣла е мъртва (Иаков. гл. II ст. 14, 27).“ Заради тия думи протестантитѣ твърдѣ не обичатъ посланието на ап. Иакова и отхвърлятъ неговата подлинность. Самъ Иисусъ Христосъ заповѣдалъ на ученицитѣ си да показватъ чистотата на вѣрата своя въ добритѣ работи (Мат. гл. V, ст. 16); и казвалъ, че не всѣкой, койго му казва „Господи, Господи“ ще влѣзне въ царство-то небесно, но който изпълнява волята на Отца небеснаго, и че на мнозина, които въ деня на праведния сждъ ще казватъ, че тѣ призовавали неговото име, и съ неговото име сж пророчествували и чудеса правили, Той ще каже: „Азъ не ви зная“ (Мат. гл. VII, ст. 21—22). Протестантското учение за оправданието само съ вѣрата, ако да можеше да се прокара послѣдователно въ самия животъ, щѣше да разсипе най-по-диръ християнската нравственность. За добра честь протестантитѣ и въ тая точка на своето учение излѣзли невѣрни къмъ исказаното отъ тѣхъ начало (учение). Съ исключение на нѣколко протестантски учители, у които отъ истина протестантскитѣ идеи за благодатъта, свободата и оправдавающа вѣра били обрѣщани въ проповѣдь на своеволието и на всѣкаква нравствена распустижностъ, по голѣмата частъ отъ протестантскитѣ водители своя принципъ за оправдаващата вѣра свеждали само къмъ това, че вътрѣшното благочестиво настроение на хората въ дѣлото на спасението има по-голѣмо значение, отколкото вънкашнитѣ подвизи на благочестието. Поради това въ нравствения животъ на протестантитѣ тѣхното учение за оправданието само съ вѣра не е докарало голѣма повреда. Но въ развитието на догматическото учение тая идея, при отричанието на църковното прѣдание, довела протестантитѣ още къмъ нѣколко лъжовни мнѣния и заключения, които още повече ги отдалечили отъ правилното разбиране на християнството.

Прѣвель: Б.

Кратки бѣлѣжки за живота и дѣйността на блаженнопочившии иерусалимскии пат- риархъ Кириллъ второй.

(Продѣлжение отъ IV кн.)

III.

При всичката на гледъ голѣма расточителность на патриарха Кирилла II за ползата на православната Палестинска църква, нѣкой си (безсѣмнѣние не грѣкъ) съвѣтвалъ патриарха да бжде по спестовенъ и да отдѣля въ нѣкоя европейска банка по малко пари за себе си и за патриархата за „черни дни“, но той отговорилъ: „закакво да трупамъ пари? азъ съмъ монахъ, на когото не трѣбать много нѣща; азъ съмъ навикнѣлъ да се отказвамъ въ много работи; а какъвъ смисълъ ще има въ това, че ние ще трупаме пари за нѣкакво си неизвѣстно бждѣще тогава, когато православнитѣ сиромиси ходять полуголи и въ невѣжество? Не! ние ще се погрижимъ да направимъ всичко което можемъ; заради това православния свѣтъ испроважда и донася тука своята лепта, за да я употрѣбяваме пакъ за православнитѣ. Като умрѣмъ поне нѣма да кажатъ, че ние нищо не сме направили, а само сме трупали пари. Добритѣ хора ще видять, че ние сме направили нѣщо и друго за славата на гроба Господень, и нѣма да откажатъ своята помощъ и за въ бждѣще. Нека подиръ мене правять, каквото искать а до когато съмъ живъ азъ и завземамъ прѣстола на св. Иакова, ще се придържамъ у евангелското наставление: *Сотворите себѣ влагалища неветиающа, сокро-*

*вище неоскудѣмо на небесѣхъ, идѣже татъ непрближа-
ется, ни молъ растлеветъ“ (Лук. 12, 33). *)*

Отъ казанитѣ думи на блаженный патриархъ твърдѣ добръ се вижда, че той не приличалъ на нѣкой отъ своитѣ събратия, които заграбвали всичкитѣ приходи отъ църквитѣ и ги правили своя собственостъ, завѣщавали всичко на своитѣ роднини, които повечето пѣти биватъ личности негодни за никаква добра работа . . .

Той знаелъ много добръ, че само грижата за по добръние участъта на пасомитѣ може да даде взаимно довѣрие, искренна, не лицемерна любовъ и прѣданность, които съ нищо друго не могатъ да бѣдѣтъ придобити. . . Не само това, сиромашията, невѣжеството и притесненията, които не милостиво убивали челоѣческото достоинство и народния духъ у жестоко измѣчвания арабски народъ, дълбоко покъртвали любвеобилното негово сърдце и той не можалъ да не навивада всички ония свои еднородци, които отъ алчностъ и корисмолубие въ много по голѣма степенъ измѣчвали християнитѣ араби, отъ колкото това вършили самитѣ мусеулмани *).

Споредъ личния характеръ и частния си килеанъ животъ блаженный Киллъ II прѣдставлявалъ единъ образецъ, който рѣдко се срѣща между грѣцкитѣ ие-

*) Виж. Странникъ 1873 г. Июнь, 203 стр.

*) Ето що разказва единъ очевидецъ за обносикѣ на грѣцитѣ отъ Еллада и Цариградъ къмъ православната Иерусалимска патриаршия, когато се случавало да додѣтъ на поклонение на гроба Господень: «тѣ (елинитѣ) навлизатъ въ патриаршията сѣщо като нѣкакви баши бозуци и, колкото врѣме бѣдѣтъ тука, ядѣтъ, пиятъ отъ братското имущество, безъ да заплащатъ или оставятъ пари, когато си трѣгнуватъ; тѣ се надуватъ прѣдъ тукашнитѣ християни, като считатъ себе си за тѣхни покровители нѣщо, което нито е било, нито ще бѣде, като се знае каква е авторитетността и значението на Еллада прѣдъ турция. . . Турскиѣ чиновници които по нѣкога дохождатъ отъ цариградъ по работитѣ на Иерусалимската патриаршия и живѣятъ въ нея, биватъ много по вежливи, по челоѣчни и по скромни въ сравнение съ еллинскитѣ православни поклонници». Ibid, стр. 199.

раси. Той билъ всѣкога кроткъ въ обхожданията си съ другитѣ, незлобивъ, безкористенъ, състрадателенъ, гостеприемливъ и прочее, но въ изпълнението на длъжноститѣ той билъ строгъ и къмъ себе си и къмъ другитѣ; неуморимо се грижилъ за изпълнението на църковнитѣ правила и канани и за никакви блага на свѣта той не приемалъ да потѣпка гласа на съвѣстѣта или православното учение на църквата. Словото Божие, въ истински правилния неговъ смисълъ, е било единичкия неговъ съвѣтникъ и ръководителъ въ всичкитѣ негови постѣпки и дѣйствия. . . .

Сърдечната негова доброта се изказвала както на лицето му, така и въ думитѣ и постѣпкитѣ му. Блаженний Кирилъ II е ималъ среденъ ръстъ (височина) съ широки плещи, малко пригърбенъ и доволно пълень; руса, побѣляла отъ прѣклонни години, дълга и кичеста брада, която му прѣдавала благообразенъ изгледъ, носа и устата били умѣренни, черни изразителни очи, и най-послѣ усмивка, която постоянно била на неговото лице — билъ ли е спокоенъ или огорченъ — вдъхвала къмъ него довѣрие у всѣкого, и никой не оставалъ излѣгванъ въ неговото добродушие. Той говорилъ твърдѣ тихо, но наедно съ това и безъ претенции на краснорѣчие и ученостъ, а затова говорилъ ясно, опрѣдѣлено и логично . . .

За забѣлѣжаване била и неговата голѣма въздърженостъ отъ храна, а така сѣщо и отъ пиянѣ на спиртни питиета и даже на кафето и пушението на тютюня, безъ който твърдѣ мъчно можѣтъ да се обхождатъ хората въ источнитѣ страни и особено въ прѣдѣлитѣ на Турция.

(Слѣдва)

Справедливостта е красота на царетѣ.

I.

Въ врѣме на единъ отъ своитѣ безбройни походи Александръ Македонски пристигналъ и въ Африка, при единъ народъ, който живѣялъ въ колиби и осмотено отъ другитѣ народи. Той не знаелъ нито какво

нѣщо е война (бой), нито какви хора сж завоевателитѣ. Александра въвели въ колибата на управителя на тоя народъ и управителя се погрижилъ много, за да посрѣщне както прилича великия гостянинъ. Прѣдъ Александра сложили на трапеза: златни смокини, златни фурми, златенъ хлѣбъ. „Немá вие ядете злато?“ попиталъ Александръ. — „Не“, отговорилъ управителя, — „прости ястия, азъ мисля, ти би можалъ да намѣришъ и въ своето царство, у дома си. А за какво ти си дошелъ при насъ, ако не за злато? „Не вашето злато мене ме е привлѣкло при васъ“, възразилъ Александръ, — „а желанието да узная вашитѣ прави“. — „Въ такъви случай, казалъ управителя, — остани при насъ до когато не ти умрѣзне, до когато не ти се втрѣсне“.

До гдѣто тѣ така се разговаряли, при управителя дошли двама души отъ народа му, за да се сждятъ. Едина отъ тѣхъ, който билъ ищецътъ, казалъ: — „Азъ купихъ отъ тогова челоуѣка една нива; но когато почнахъ да я копая, да я обработвамъ, намѣрихъ въ нея иманье. Иманьето не е мое, затова че азъ съмъ купилъ отъ него само нивата, а той не ще да го вземе“. — Отговорника, продавеца, казалъ: — „Азъ съмъ по честенъ не помалко отъ моя съгражданинъ. Азъ му продадохъ земята съ всичко, каквото има въ нея, гдѣто ще се каже и съ иманьето“. — Управителя, който билъ въ сжщото врѣме и сждия, повторилъ думитѣ и на одного и на другиго, за да видятъ тѣ, така ли ги е разбралъ той; послѣ, като помислилъ, попиталъ одногото: — „Струва ми се, ти имашъ синъ, нали? — „Имамъ“, казалъ той. — „А ти имашъ дъщеря, нали? — „Имамъ“, отговорилъ другия. — „Е. тогава нека негова синъ да се ожени за твоята дъщеря и нека тѣ да взематъ иманьето като прикия (зестра)“.

Александръ билъ много зачуденъ отъ тая прѣсжда. — „Нема ти намѣрвашъ моята прѣсжда за несправедлива?“ попиталъ управителя.

— „О, съвсѣмъ не“, отговорилъ Александръ, — само мене ми се вижда всичко това много чудно“. — А какъ би рѣшили това дѣло въ вашитѣ страни?“ —

„Истината да ти кажа“, отговорилъ царя, — „азъ да бѣхъ на твое мѣсто щѣхъ да заповѣдамъ да затворятъ едного и другигото, а иманьето щѣхъ да взема за въ хазната“. — „Въ царската ли хазна?“ попиталъ управителя съ искрено зачудване; — ами по вашитѣ страни грѣе ли слънце?“ „Какъ да не грѣе!“ „И дъждъ вали ли?“ — Разбира се! — „Чудно! Ами има ли нѣкакъвъ добитѣкъ?“ — „Има много, разни родове“. — „Така!“ казалъ управителя; — вижда се, че заради бѣдния, невинния добитѣкъ Всеблагия Създателъ дава и вамъ слънце и дъждъ, затова че вие сами не заслужавате това“.

II.

Прѣдъ сѣдѣтъ всички сѣ равни.

Принцътъ Хенрихъ, синъ на английския кралъ Хенрихъ IV-й, когато билъ младъ живѣлъ твърдѣ беспѣтно и неприлично. Единъ отъ неговитѣ слуги, за нѣкаква си неопростителна шега, билъ затворенъ и осѣденъ. Принца, като се научилъ за това, твърдѣ много се разсърдилъ, сѣмъ отишелъ въ сѣда и изисквалъ незабавно да освободятъ слугата му. Прѣдсѣдателя на сѣда станалъ и съ достоинство му казалъ:

— Ваше Височество, азъ уважавамъ ваши заповѣди, *но прѣдъ закона ние всички сме равни*. Вашия слуга е осѣденъ. Ако Ви желаете да го освободите, то се обърнете къмъ краля, който има право да помилва.

Принца се разсърдилъ отъ тоя твърдъ, макаръ почтителенъ отговоръ, и до толкова се забравилъ, щото почналъ да се кара и да се заканва.

— Доволно! прѣкъснѣлъ го прѣдсѣдателя на сѣда. — Ваше Височество сте твърдѣ смѣли. Азъ стоя тука прѣдставителъ на закона и на краля, Вашия баща; и едина и другия ви трѣбва да уважавате. Поради това азъ Ви заповѣдамъ да давате на бѣдѣщитѣ Ваши поданници по-добъръ примѣръ отъ уважение къмъ закона. А сега, за Вашето не уважение, азъ Ви осѣждамъ на тъмниченъ затворъ, въ който ще оста-

нете до тогава, до когато краля Ви съобщи своята воля.

Принца билъ така поразенъ отъ спокойствието на сѣдния, щото доброволно си далъ сабята и мълчаливо билъ отведенъ въ затвора.

Когато се расчула тая работа, всичкитѣ царедворци се обявили, че безстрашния сѣдня ще пострада по обвинение въ оскърбяване царския родъ. Но Хенрихъ съ благодарностъ издигналъ ржцѣтъ си къмъ небето и казалъ: „Благодаря ти, Боже! Ти си ми далъ сѣдня, който на нищо като не гледа, прилага закона по своята съвѣсть и право, и ти си ми далъ синъ, който е пожертвувалъ своята воля за правото и закона!“

Сетнѣ, когато станалъ кралъ, принцъ Хенрихъ блѣскаво оправдалъ доброто мнѣние на баща си за своя характеръ.

(Прѣведено отъ руски, изъ „Добрыя дѣти, честныя люди“. Издание: М. О. Вольфа).

Великинъ.

За светитѣ икони.

(Продължение отъ кн. 3-та)

Ето защо почитаме ния свещеннитѣ изображения, палимъ прѣдъ тѣхъ свѣщи и кандила, кадимъ съ тамянъ и имъ се кланяме, нѣщо, което не вършме никога прѣдъ мирскитѣ изображения. Съ туй обаче ний не почитаме произведението на художниковата ржка, не почитаме дървото и камъка, както се изразяватъ въкои сектанти, но отдаваме честъ на тия светии, които сж изобразени на иконитѣ, возносяйки мислитѣ си горѣ къмъ прѣвообраза имъ, както се изразяватъ св. отци църковни. „Иконопсклонението,“ казва св. Леонтий Неаполский, „прилича на този, който като почита книгата на Божия законъ, почита не самото въщество книгата и нейнитѣ букви, не искуството на писеца, а самитѣ слова и мисли Божий, изразени чрѣзъ буквитѣ; така и този, който се кланя на иконата Христова, покланява се не на дървото и на неговитѣ

краски, а на самага Христа. Както патриархъ Иakovъ, когато прие окървавената дреха на Иосифа, продадена отъ братията му, цѣлува и пролива сълзи надъ тази дрѣха, то той не плачеше за дрѣхата, а си прѣдставляваше, че държи и цѣлува въ обятията си сина си Иосифа. Тѣй и ний християнитѣ, като се допираме въ иконата на Христа, или на апостола, или на мѣченика съ тѣлеснитѣ си уста, съ душата си и мислитѣ си се допираме къмъ самага Христа или негова мѣченикъ“. Устрѣмлящи по такъвъ начинъ своитѣ мисли къмъ горния първообразъ, вѣрующитѣ християни не се плѣняватъ робски на живописното искусство на художника иконописецъ. Просто изработената икона и искусно изработената, сж еднакво свети за тѣхъ, както сж еднакво свети великолепната съ злато украсена църква и простата, бѣдна, селска църква.

Свещеннитѣ изображения иматъ и това важно значение, че принасятъ мисълта на вѣрующия въ горния миръ и поддържатъ духа въ молитвенно настрояние. Мнозина отъ насъ често биха забравили да извършатъ своитѣ дневни молитви, ако не ни напомняха това прѣдстоящитѣ ни домашни св. икони. За туй особено, св. икони не трѣбва да бждатъ само въ храмоветѣ, но и въ всѣка християнска къща. Именно по присѣтствието на св. икони сж се отличаваха въ старо врѣме християнскитѣ домове отъ не християнскитѣ. За да запазятъ заповѣдта на Сгарий завѣтъ (Втор. 6, 9; 11, 20) да има особено знамение на вратата по всичкитѣ входи и врати на домоветѣ, старитѣ християни писали и изображавали светии, особено светиитѣ мѣченици на лицето отвѣнъ, надъ вратитѣ на своитѣ домове, щото всѣки, който прѣминава отъ тамъ да познава, че тукъ живѣятъ християни, а не язичници. Но за съжаление, между вѣрующитѣ се срѣщатъ днесъ твърдѣ печални явления въ туй отношение: освѣнъ че е пренебрегнато старото установление на иконопочитание, но ще намѣрите домове на вѣрующи и безъ всѣкаква св. икона. Това сж тия християни, които считатъ себе си напълно просветени съ духа и вкуса на врѣмето и които се кланятъ само Богу

нинешиаго вѣка. Споредъ мнѣнието на тѣзи църковни чада, никакви свещенни изображения не трѣбва да има и всичкитѣ молитвословия, общественни и частни, трѣбва да се исвършватъ между голи стѣни. Това е едно лъжеучение: съ отричанieto на светитѣ икони, се отрича и Божий храмъ и всичкий църковенъ обредъ, тѣй като едното е изражение на другото. Да се отрече богослужебний обредъ, значи да се отрѣче цѣлото сѣщество на християнското служение Богу; да се отричатъ св. икони, значи да се отрича истинската молитва даже и вѣрата въ историята на чело-вѣческото спасение. Да кажемъ че се осмѣли нѣкой да изрече: „не се покланяйте на това изображение; изнесете го вѣнъ изъ дома; хвърлете го татѣкъ;“ съ това той нима не ще нанесе дълбока обида (оскърбление) на изобразеното тамъ лице? Нима съ туй не искава своето нежелание да знае това лице и да му служи? Св. Симеонъ столпникъ говори: „нима закона не наказва поругателя на царския ликъ, съ сѣщата строгость, както за личното оскърбление царското величество?“ Възможно ли е вѣрующия християнинъ да прави такива обращения къмъ образа на своя Спасителъ или къмъ всички други свещенни изображения, които сѣ благовѣстили намъ историята на спасението? Не, само потѣвналий въ невѣрие чело-вѣкъ може да се отвърне тѣй дързостно отъ свещеннитѣ изображения, както това правятъ нѣкои лъжеучители — сектанти. И какво странно стремление, да извършватъ своитѣ молитвословия непрѣменно всредъ глухитѣ стѣни на молитвенний домъ! Това е неестественно вече за туй, че чело-вѣкъ има и тѣлесни очи, които желаятъ и могатъ да разгледатъ и тази си потрѣбность съ видѣние.—Както вѣтрѣшното сѣщество на чело-вѣческата душа бива прѣпълнена всѣкога съ питающата я какви не образи, -- ту истински, добри и спасителни, -- ту грозни, неприлични и развращающаи, а пѣкъ задачата на свободната самодѣятелность чело-вѣческа състои въ това, да задържа и запазва въ скривалището на душата си добритѣ и полѣзнитѣ образи, а напротивъ да изгонва и изглажда лошитѣ и

вредителнитѣ; така и външната срѣда въ която се върща чловѣкъ не може да бѣде пуста и неговитѣ тѣлесни очи трѣбва да се спиратъ върху доброто, полезното и възвишеното. Ако отдалечимъ отъ себе си добритѣ, навидателнитѣ образи и видове, подкреплящи вѣрата и благочестието, то тѣхното мѣсто скоро ще бѣде занято отъ другъ родъ образи и видове, — противоположни на първитѣ. Историята ни казва, че и въ старо врѣме имало хора, които наддѣлили да не се молятъ на никакви свещенни изображения, а само на яспото небе; но какъ се завършило това? Тоя сжщий видимий небесенъ сводъ съ всичкитѣ му свѣтила имъ ставалъ кумиръ, комуто се покланяли и съ туй се прѣвърнали въ най-грубо язичество.

Имало е и има обичаи да запазваме и държиме въ насъ си изображенията на почитаемитѣ си и скѣпи лица: на родители, на другари, въобще на лица, съ които ни свързватъ добри въспоминания и надѣжди.

Въ свободнитѣ си часове ния обичаме да разгледваме такива изображения, като при това се привамяме съ мислитѣ си къмъ отсътствующия другаръ или ближень, съ припомняния тѣхнитѣ дѣла и отношения къмъ насъ. По тоя начинъ се поддържа памятьта за отсътствующитѣ и духовната близость къмъ тѣхъ. Таквояъ напълно естествено и законно происхождение и назначение иматъ и светитѣ икони, както го обяснява и древния църковенъ историкъ Евсевий Памфилъ (църков. истор. VII. 18). Разликата тука е сама въ това, че прѣдизвиканото отъ св. икони памятувание е съвършено отъ другъ родъ, отъ каквито сж всички наши земни въспоменания; тѣ се касаятъ не до слабото и смертно създание, но до всемогущаго и въздесжщаго Бога и се съпровождатъ съ тропоть и чувство на благоговѣние къмъ него и, възгрѣвайки съ вѣра и любовъ християнската душа, приематъ форма на молитвенно памятование къмъ благодарность и словословие. Отсътствующитѣ наши другари не виждатъ тоя обходъ съ какъвто ни често окръжаваме тѣхнитѣ изображения спазени въ насъ, а Господъ ни вижда, когато се прѣклоняваме прѣдъ

прѣчистий му образъ, цѣлуваме го и го рѣсиме съ сълзитѣ на вѣрата и любовта. И това просто установление, исходяще изъ самата природна човѣческа потребностъ, утвърдена отъ всичкитѣ християнски истории, синоветѣ на вѣка искатъ да отричатъ.

Слѣдва.

Критика върху нрав. учение на Милля.

(Продължение отъ III кн.)

Ако по нѣкога се чувствува човѣкъ отговоренъ за такива проявления на волята, които въ неговото съзнание никога не сж се срѣщали заедно съ прѣдставлението за наказание, то, отъ друга страна, много пжти той нѣма да признае себе си за отговоренъ, макаръ неговата постъпка споредъ общественото мнѣние да заслужава наказание. Иоанъ Хусъ и Джордано Бруно чувствували се на Костера за невинни страдалци, макаръ още отъ най-малката си дѣтинска възраст да съзнажтъ, че всѣка отправена въ ущърбъ на католическата църква дѣятелностъ се строго наказва.

И така човѣкъ се възвишава надъ механическото сцѣпление на прѣдставленията и самостоятелно развива въ себе си чувството на отговорността, което се проявява въ такива форми, които нѣматъ за себе си опора въ опита. Нъ и въ случаетѣ, когато чувството на отговорността съотвѣтствува на даннитѣ на опита, човѣкъ не очаква само лоши послѣдствия отъ прѣстѣплението, а още счита себе си достоенъ за тия лоши послѣдствия. Свѣрската на прѣдставленията по близкостъ може да ни обясни само очекванието на наказанието, а не и нравственното оправдание.

Главния недостатъкъ, когато се обясняватъ по механически начинъ нравственнитѣ чувствувания, се заключава въ това, че се считатъ за послѣдни тогазъ, когато тѣ се отличаватъ въ висша степенъ съ акти-

венъ характеръ. Въ нашитѣ нравственни или безнравственни постѣпъци всичко отнасяме къмъ нашето азъ и считаме себе си за отговорни и достойни за наказание, ако има прѣстѣпление, когато за Милль чувството на нравственната отговорностъ се явява просто произведение на механическото сливане на прѣдставленията.

Този недостатъкъ, повидимому, може да се отстрани безъ да отричаме отъ основитѣ на утилиторната философия, просто като се основаваме на чловѣшката способностъ къмъ подържание. Така нахоящия се вѣнка отъ чловѣка авторитетъ му прѣдписва нѣкой дѣйствия. Самодѣятелността, която не можемъ да отричаме въ човѣка, не само че се покорява на това прѣдписание, нѣ се и стрѣми да продължи въ самата душа направлението, въ което дѣйствува вѣншния авторитетъ. Отъ това излиза, че свѣстѣта е вжтрѣшно подържание на вѣншното влияние. Отъ начало това подържание е пълно, а послѣ вѣншнитѣ влияния малко по малко се измѣняватъ и нашето азъ налага на себе си свойтѣ собствени правила. И така най-послѣ намъ се вижда, че нравствения законъ има происхождението си въ самата наша душа.

Нѣ и понятието за подържанието не прави повѣроятно происхождението на нравственнитѣ чувствувания отъ опитѣтъ. Подържанието, отъ своя страна, може да бжде пасивно или активно. Въ първия случай то е дѣйствително въ пълна зависимостъ отъ опитѣтъ, нѣ пъкъ затова е точно въспроизведение на дѣйствителността, каквато е при опитѣтъ. Както е доказалъ Тодоръ¹⁾, подържанието се распространява обикновенно въ нискитѣ или долнитѣ слоеве на обществото отъ горнитѣ, защото послѣднитѣ съ своето богатство, могщество и блѣсъкъ сж по-способни да поражѣтъ въображението. Ний можемъ да прослѣдимъ формитѣ, въ които се проявява, пасивното подраже-

¹⁾ Въ книгата „Законы Подражанія“, изд. Павленкова С. П. Б. 1892 г.

ние въ подчиненитѣ, прѣдизвикано отъ строгостъ и изискванията на началника. Подрѣжанието на подчиненитѣ въ този случай се изражава главно въ това, че тѣ ставатъ отъ своя страна строги и вѣскателни къмъ свойтѣ пѣкъ подчинени, а не и къмъ себе си. Въобще пасивното подрѣжание ще се искаже въ точното въспроизвеждане отношенията на властѣта и на обществото къмъ насъ самитѣ, т. е. ако вънкашния авторитетъ ни прѣдписва нѣкой постѣпки, то ний сж-що така ще ги прѣдпишемъ на другитѣ; ако насъ за отстѣпванието отъ тѣзи правилани наказватъ, то и ний ще се стремимъ да наказваме другитѣ. Чувството за нравственната отговорностъ съвсѣмъ не се отличава съ такъвъ характеръ, а прѣдполага активно подрѣжание. При него человекъ признава законността на своето наказание, приема го и му се подчинява. Нъ това е възможно само въ случаятъ, когато въ неговата душа вече сжществува наклонностъ да осжжда себе си за характера на свойто поведение. Значи, не стѣвѣтъта заимствува авторитета си отъ външния такъвъ, а наопѣки послѣдния заимствува свѣята сила отъ вжтрѣшния авторитетъ на гласѣтъ на стѣвѣтъта¹⁾. Справедливостѣта на това, че чувство за отговорностъ може да се развие подъ въздѣйствието на външния авторитетъ само въ този случай, ако въ душата на човѣка сжществува извѣстни прѣдрасположения къмъ това, се потвѣрждава отъ наблюденията надъ нѣкой хора, така наречени нравствено побѣркани (полудѣли).

По нѣкогашъ самата природа, като разрушава въ човѣка нѣкои сили или ги пѣкъ съединява по между имъ въ различни отношения, спомага на изслѣдвателя на душевния животъ и му дава възможностъ да провѣри свойтѣ наблюдения, както надъ искусствѣния опитъ. Значи, лудостѣта служи за замѣна на искусствѣния опитъ. Нъ какво показватъ наблюденията надъ душевноболнитѣ, които сж се лишили вслѣдствие на болести отъ вжтрѣшнитѣ основи на нравственостѣта? Ето що разказва по това единъ специалистъ: „нрав-

¹⁾ Guyau. Op. cit. p. 345—342.

ственно слабо умния не може да усвои правилата на нравственността. По-големата част от тѣзи болни прѣкрасно запомняватъ, що е добро и що е лошо; тѣ могатъ да изучатъ и най-подробния нравственъ катихизисъ, нѣ само че за тѣхъ всичко въ него ще остане за всѣкога мрътва буква. Най-добрия педагогъ, най-добрия проповѣдникъ не може да имъ изясни, че, напримѣръ, лъжата е позорна, че най-доброто е да любишъ истината, отечеството и т. н. т.; за тѣхъ за всѣкога ще остане неразбрано, защо хората да обичатъ доброто и ненавиждатъ злото; за тѣхъ не съществува ни добро, ни зло, а само приятно и неприятно въ тѣсна егоистическа смисълъ; злото имъ е извѣстно до толкова, до колкото за него ги наказватъ. Като допускаме, че много здрави хора само заучватъ отъ другитѣ, що е добро и що е лошо, то ний намираме, нравственно слабоумнитѣ се отличаватъ и отъ тѣхъ по това, че не могатъ даже да разбержатъ вжтрѣшния смисълъ на тѣзи правила. За пояснение на това положение този сжщия авторъ привежда нѣколко примѣри и въспоминания изъ собствената си лѣчебна практика.

„Не мож да забравя“, казва той, „единъ лѣкаръ, на когото болестъта дълго врѣме се протакаше като нравственна лудостъ. Много часове азъ прѣкарахъ съ него, като се стараехъ да Му обясня, че освѣнъ приятното и неприятното, вѣрното и лъжливото има още добро и зло, нѣ всичкитѣ ми опити не се увѣнчахъ нито съ най-малкъ успѣхъ. Неговитѣ доводи бѣхъ съвсѣмъ послѣдователни и, трѣбва да се съгласимъ, напълно разумни. Въ него не съществуваха никакви идеали, освѣнъ идеала за личното щастие, нѣ и той побръканъ“. За единъ душевно-боленъ, направилъ нѣколко пожари, сжщия авторъ казва: „безъ да се гледа на това, че се бѣше изучилъ въ висше заведение и може да постѣпва като всичкитѣ порядъчни хора въ обикновеннитѣ условия на своя животъ, той свършено не разбираше какво ужасно прѣстѣпление лежи на неговата съвѣсть, тѣй като на единъ отъ пожаритѣ заминалъ единъ неговъ другаръ. Не мож да

забравя единъ пияница, инѣкъ обикновенно добъръ, който бѣше убилъ въ пиянство жена си. Всичкитѣ ми усилия да му обяснѣ значението на неговото прѣстѣпление нищо не помогнахъ. Той настойчиво утвърждаваше, че жена му е сама виновата, понеже тя съ лошия си характеръ го е подбудила да извърши прѣстѣплението, и, че въ сжщностъ трѣбва него да съжаляваме, тъй като за това нѣщо той седѣлъ въ тъмницата, а въ болницата той се лишилъ отъ дължността и т. н. т. Още много такива примѣри можемъ да наведемъ. Поразителната неспособностъ да разберѣтъ доброто и лошото, отжтствието на нравственъ законъ въ душата на тия болни просто зачудватъ наблюдателя. Това, което за всичкитѣ хора е така ясно, така убѣдително, за нравствено слабоумния е положително недостѣпно¹⁾.

И така никакви асоциации на прѣдставленията не сж въ състояние да образуватъ нравственитѣ чувствувания, ако за това не сжществуватъ въ човѣшката душа нѣкакви зачатъци. Наблюденията надъ душевноболнитѣ показватъ, че щомъ се разрушатъ тѣзи зачатъци или основания, то човѣкъ се лишава отъ нравственнитѣ чувства, та макаръ да остава у него неповрѣдима способността да асоцира прѣдставленията и даже да мисли логически. Значи, само при сжществуванието на нѣкои нравствени зачатъци е възможно вникванието на нравственнитѣ чувства. При това асоциацията на прѣдставленията има само второстепенно значение, като поводъ или причина, която възбужда дѣятелността на скрититѣ нравствени основи на нашата природа.

(Слѣдва)

1) На сжщото мѣсто стр. 144—145.

Изъ сърбския църковенъ животъ.

Съ кралевски указъ на 15 февр. м. мѣсець тая година е билъ свиканъ съборъ въ Бѣлградъ, който да избере замѣстникъ на покойния Бѣлградски Архиепископъ и Сърбски митрополитъ — Михаилъ. На събора сж участвували 42 избиратели, отъ които трима епископа, 15 архимандрита, 16 протопрѣзвитери; прѣдсѣдателя на министерския съвѣтъ, прѣдсѣдателя и подпрѣдсѣдателя на народната скупщина; прѣдсѣдателитѣ: на държавния съвѣтъ, на кассационния сждъ и на смѣтната палата; ректора на висшата школа и министра на народното просвѣщение. На събора най-много 25 гласове е получилъ Нишкия епископъ Инокентия за Бѣлградски архиепископъ и сърбски митрополитъ, който вече и е утвърденъ отъ Краля за такъвъ. Значи замѣстникъ на покойния митрополитъ Михаила е Нишкия епископъ Инокентий. Новий Бѣлградский архиепископъ и сърбски митрополитъ Н. В. Пр. Инокентий е на 58 години. Той е свършилъ наукитѣ на киевската духовна академия на 1863 год. До като билъ още въ Русия, той се оженилъ за дъщерята на единъ священникъ и щомъ се завърналъ въ Сърбия той завземалъ учителска длѣжностъ въ гимназията, професорска и ректорска въ Богословското училище. Въ 1892 година умрѣла жена му и той още същата година приелъ монашески чинъ, като го прѣименували при този обрѣдъ отъ Яковъ въ Инокентий, а когато Нишкий епископъ Иеронимъ 1894 год. умрѣлъ, той билъ избранъ и посветенъ за намѣстникъ на Еписка Иеронима.

Вижда се, че и сегашний сърбски митроп. Инокентий, както и неговия прѣдшественникъ митропол.

Михаилъ ще се ползува съ почитъ и уважение отъ страна на руската църква. Това може да се заключава поне отъ промѣненитѣ телеграми между оберъ-прокурора на руския Св. Синодъ и Негово Високопрѣосвященство епископъ Инокентия, на които даваме тукъ мѣсто: „Митрополиту Инокентию Бѣлградъ“. Като поздравлявамъ вашето назначене на митрополитската катедра, възносимъ най-усърдни моления прѣдъ Божественния Глава и най-високия Пастиръ на Църквата, да излѣе Той надъ васъ своитѣ милости, за благото на сръбската църква и сръбския народъ“.

Побѣдоносцевъ.

На горната телеграма е послѣдвалъ тези отговоръ: Негово Високопрѣвѣсходителство К. П. Побѣдоносцевъ, оберъ — Прокуроръ на Св. Синодъ. С.-Петербургъ“.

„Твърдѣ съмъ трогнатъ отъ израженията въ поздравителната телеграма и благопожеланията на ваше прѣвѣсходителство за църквата и сръбския народъ. Избранъ отъ избирателитѣ на събора и отъ негово величество благочестивия кралъ Александръ I за прѣемникъ на о Божѣ починѣлия многоопитния глава на сръбската църква Михаилъ, азъ приехъ управлението на сръбската църква съ голѣмъ трепетъ. Чувствата, изказани отъ ваше прѣвѣсходителство, даватъ ми мѣжество, въодушевляванъ отъ надѣждата, че азъ ще се ползувамъ съ благосклонността, съ която Св. Синодъ и ваше прѣвѣсходителство ще се отнасятъ къмъ православната църква въ Сърбия за най-голѣма слава на нашия Спасителъ и успѣхътъ на славянското православие“.

Инокентий.

Привѣтствие отъ Руския св. Синодъ до новоназначения Сърбски митрополитъ.

Бѣлградъ. Митрополиту Инокентию. „Светѣйшия Всерусийски Синодъ принася Вамъ своитѣ поздравления по поводъ избиранието Ви за митрополитъ Сърбски и възноси своитѣ усърдни молитви къмъ Бо-

жественния Пастиреначалникъ, за да би той съхранилъ своята мисль надъ Васъ и православната сърбска църква“.

Въ отговоръ на горната телеграма митрополитъ Инокентий испратилъ до митрополита Паладий слѣдната телеграма.

„Испитанието, на което Божественния Промисль подвъргна правослазната сърбска църква, като ѝ лиши отъ нейния приснопаменъ първосветитель, великия иерархъ Михаилъ, е толкова печално, колкото и неочаквано. Когато Всеблагий Господъ възложи тежкото негово бreme да наслѣдъ азъ, немощния, и когато Негово Величество нашия благочестивъ Монархъ, Кралъ Александръ благоволи да утвърди постановлението на събранието, което повика мене, недостойний на това велико служение, тогава азъ приехъ това наслѣдие съ голѣмо недовѣрие къмъ своигъ сили и съ дълбоко съзнание тѣжката отговорность. И сега, като приемамъ отъ Ваше Високопрѣосвященство драгоцѣното увѣреніе въ благосклонното расположение на светѣйшия Всеросійски Синодъ, азъ считамъ себе си щастливъ, защото изъ туй азъ извличамъ непоколебимата увѣренность, че Господъ винаги ще покровителствува Сърбия, тѣй както Той съизволява, за да би съжъзтъ на любовта винаги прѣбѣдвалъ между светитѣ православни църкви на Русия и Сърбия. Моля нашия Божественъ Пастиреначалникъ, Господа Иисуса Христа да ми дарува своята благодатна помощъ, щото азъ да би могълъ да послужъ на Неговата слава и да имамъ възможность да докажъ съ моигъ дѣла, колко ми е скъпъ съжъза на любовта, който съединява нашитѣ църкви. Мене като войникъ Христовъ крѣпи надѣждата да се издигна на висотата на моето служение, за да би могълъ азъ да спасѣ душитѣ повѣрени отъ Бога на моето водителство. Моля православната Русійска Цър. винаги да съхранява любовь къмъ православ. сърбска църква“.

„Цер. Вѣстникъ“.

Български напѣвъ.

(Продължение отъ кн. III)

Въ *българския* напѣвъ ние виждаме сжщия общъ характеръ на мелодическо движение, сжщото пакъ мелодическо раздробяване на протегнатитѣ ноти, еднакво както повторението на музикалнитѣ фрази, повторението думитѣ на текста и пр.

За историята на *българския* напѣвъ, най-послѣ, иматъ значение и други нѣкои отъ неговитѣ свойства, които не се срѣщатъ въ другитѣ напѣви. На първо мѣсто отъ тѣзи свойства стои това, че въ неговитѣ гласовни напѣви се е запазилъ характеръ на мелодическото движение, свойственъ на *народно-мирското* важно пѣние на славѣнитѣ. Послѣ тоя напѣвъ, особено въ най-много художественнитѣ негови произведения има *симметриченъ ритмъ* и *тактъ*, който не се забѣлѣзва въ древнитѣ напѣви отъ источно происхождение. Най-подиръ тоя напѣвъ както въ Юго-западна, така и въ Велико-Россия въ XVII в. се появява не на кукасти, а на квадратни ноти отъ линейната система съ западно-европейско происхождение.

Изобщо горѣизложенитѣ факти, а особено свойствата на *българския* напѣвъ, довежда къмъ слѣдующитѣ твърди, макаръ доволно общи, заключения относительно врѣмето и мѣстото на неговото происхождение:

1) Тоя напѣвъ е съставенъ не въ Россия, не въ Гръцко-византийската църква и не въ Западна Европа, свободно и независимо както отъ старото-руско *стѣлповно* и отъ мѣстнитѣ руски напѣви, така отъ непосредственното влияние на гръцкото и римекото пѣния.

2) Той се образувалъ на прѣдѣла на християнския Истокъ и Западъ и принадлежи именно на *славянска* народностъ, отъ *источното православие*, като спазва не само духа, но и формата на славѣнското-народно пѣние, съ приспособяванието имъ къмъ богослужебната практика именно на *источната православна църква*.

3) По своитѣ свойства тоя напѣвъ съставлява прѣходъ отъ древния строго *църковенъ* стиль къмъ новия *народния*, отъ *источно-мелодичното* и *нессимметрично* къмъ *западно-хармоничното симметрично* пѣние. Той съединява въ себе си музикалнитѣ основания на древня Византия съ мѣстно-народни елементи и съ поподирнитѣ усвѣршенствования на западното музикално-вокално искусство.

4) По всичко това той не принадлежи къмъ древнитѣ църковни напѣви. Неговото възникване и систематическото му обработване трѣба да се отнасятъ къмъ врѣмето на новата история, а именно къмъ периода на прѣобразуването на църковното пѣние въ западна Европа изъ староцърковното въ *народно* и къмъ врѣмето, когато е било введено въ пѣнието *музикаленъ ритмъ* и *тактъ*. А епохата на тѣзи прѣобрезования въ църковното нѣние въ западна Европа съвпада съ епохата, когато тамъ се развило всеобщо недоволство отъ бездушнитѣ форми на католицизма и пада на врѣмето на църковно-протестантскитѣ прѣобразования отъ хуса до Лютера.

5) Но като се доближава къмъ новитѣ напѣви на Западна Европа съ *народността* на мотивитѣ и приеманието на музикалния *ритмъ* и *тактъ* българския напѣвъ послѣ съвсѣмъ нѣма нищо общо съ пѣнието на западнитѣ религиозно-протестантски общества. Той, даже съвсѣмъ противъ тѣхъ, нѣма пѣяние на псалми, — този основенъ текстъ на протестантското богослужебно пѣние, — и е приспособенъ къмъ пълния чинъ на богослужението на древнята *источна православна църква*, който чинъ съвършено отхвърлятъ протестантитѣ.

А изобщо всичкитѣ тѣзи изводи (заключения) се клонятъ къмъ подтвърдяването на тая частна мисль,

че *българския* напѣвъ е съставенъ не въ друго нѣкое мѣсто, освѣнъ въ земитѣ на придунавскитѣ славѣни и именно принадлежи на *българската православна църква*, отгдѣто по единъ или по други начинъ билъ заеменъ и въ Юго-западна православна Россия.

България отдавна е имала доста *самостоятеленъ* отъ Византия и съвършено независимъ отъ Россия църковенъ животъ, поради което е могла да има и самостоятелни църковни напѣви. Тя е била църква само отъ *славѣнска* народностъ и лесно е могла да задържи въ църковното пѣние чисто славѣнския народенъ характеръ; Тя е била църква отдавна и напълно благоустроена, съ *пъленъ* чинъ на богослужението и църковното пѣние, който чинъ „издревле“ (отдавна) е прѣдавала и на другитѣ славѣнски църкви*). За пълнотата и самостоятелността на църковния животъ въ България свидѣтелствуватъ и древнитѣ славѣнски прѣводи на богослужебнитѣ книги и изработванието въ тѣхъ особенъ църковно-славѣнски езикъ, който е станалъ по-послѣ общъ богослужебенъ езикъ на словѣнитѣ, а така сжщо и особенния стилъ на българската иконопись. Но българитѣ отколѣ били любители и искусни и въ църковното пѣние. Най-старитѣ руски богослужебно-пѣвчески книги, а разбира се и напѣвитѣ, които се съдържатъ въ тѣхъ, сж отъ българско происхождение. Въ България отколѣ имало и особенни отъ грѣцкитѣ кукасти бѣлѣзи. Българскитѣ пѣвци, а особено пѣкъ монаситѣ (споредъ Григория Цамблака, умрѣлъ въ 1420 година) се отличавали нѣкога-си съ голѣмо искусство въ пѣнието, но и сега не стоятъ подоло отъ грѣцкитѣ пѣвци въ това искусство, както може да се слуша това, напр. въ атонскитѣ мѣнастири*). А между това България се намѣрвала именно на прѣ-

*) „Царь и Патріархъ гречестіи прислаше“, къмъ св. кн. Владимира, „Митрополита Михаила, мужа вельми учнаго, болгарина суца и съ нимъ четьре епископа и мнози іереи, диаконы и демественники (калугери) отъ славѣнъ“. Виж. въ Іоакимовской лѣтописи. Бѣлѣж. на прѣводача.

*) Виж. Путешествия на Аeonъ епископа Порфирія Успенскаго.

дѣла на Християнския Истокъ и Западъ и затова, като задържала источнитѣ основи въ пѣнието, чрѣзъ западнитѣ свои съсѣди е могла лесно да усвои най-добротѣ изъ западното искусство на музиката и да го приспособи къмъ своето богослужебно пѣние.

На правото или на косвенното происхождение на *българския* напѣвъ именно изъ България посочватъ и други нѣкои обстоятелства, а прѣди всичко самото название на тоя напѣвъ *български*. Защото нѣма никакъвъ поводъ да прѣдполагаме, щото южно русситѣ подъ името българи да сж разбирали нѣкакво-си друго славянско племе, освѣнъ сега извѣстното българско племе, което живѣе при р. Дунавъ, или да сж давали на това название значение на името *словѣни* изобщо. Напротивъ въ всичкитѣ пѣвчески юго-западни (въ Руссия) книги (напр. *ирмолозитѣ*) напѣвитѣ се означаватъ съ съответственни частни надписи, напр., *киевского напѣлу*, *островского напѣву*. А по тоя начинъ и надписитѣ: *българского напѣву* или *българское* ние трѣба да считаме точно тѣхно обозначавање, което показва происхождението на напѣва именно изъ дунавска България. А за названието на различнитѣ напѣви съ тѣхнитѣ собствени имена южно-русситѣ заедно съ тѣхнитѣ просветени братства (дружества) на чело сж имали здрави исторически основания, макаръ и да не сж дошле до нашето мѣсто и врѣме.

За Юго-Западна православна Руссия е имало не малко поводи да заима допълнителнитѣ църковни напѣви именно изъ православната българска църква. Тая църква е най-пълната (най-древната) отъ всичкитѣ славянски църкви. Въ течението на много вѣкове тя е била неуклонна пазителка на источното православие и е имала пълнѣнъ чинъ на православното богослужение. Тая църква е била прамайка на другитѣ православни църкви, а въ това число и на Русската църква. Българския езикъ има, сравнително съ другитѣ славянски племена, най-голѣма близость къмъ руския езикъ, а църковния езикъ има съвършено и пълно сходство съ него. Пѣснопѣнието на българския напѣвъ (напр. „приидите ублажимъ Іосифа“ и „Тебе одѣюща-

гося“) сж дошле въ Руссия безъ всѣкакво измѣнение и поправка въ текста*). Тѣзи обстоятелства прѣдполагатъ сходството на българитѣ и на русскитѣ славѣне и въ музикалнитѣ вкусове. Не се присажда у русситѣ полския езикъ и полскитѣ мотиви на пѣнието, а българската пѣсенъ звучи за русситѣ сжщо като роднинска и като такива звукове, на които вече слуха е привикнжлъ. Сжщо така и българския напѣвъ. Ние (русситѣ) слушаеме въ него роднински за насъ (руситѣ) и като че отъ самитѣ насъ (русситѣ) създадени пѣсни, лесно ги разбираме и усвояваме.

Извѣстността на *българския напѣвъ* въ Атонъ така сжщо твърдѣ лесно се съгласява съ мисълта за неговото происхождение именно изъ България. Ока-толиченитѣ повечето, като приели унията или протестантизма, западни славѣнски племена: поляцитѣ, чехитѣ, моравцитѣ не сж можли да иматъ нѣкаква намѣса въ църковното пѣние на православнитѣ атонски мѣнастири, които нѣматъ нищо общо съ инославнитѣ западни вѣроисповѣдания, между това когато православнитѣ придунавски славѣне, а въ тѣхното число и българитѣ, сж имали тамъ свои мѣнастири и постници, въ които сж привнасяли съ себе си и църковнитѣ напѣви въ своето отечество. Само по тоя начинъ е можалъ да бжде распространенъ по Атонъ *българския напѣвъ*.

По тоя начинъ познатия въ Руссия *български напѣвъ* несъмнѣнно е съставенъ именно отъ българското племе и навѣрно въ самата България. Но трудно е да се опрѣдѣли врѣмето, въ което е билъ съставенъ. Всѣки систематически напѣвъ се образува, получава своитѣ типични черти и обща извѣстность постепенно и твърдѣ бавно. Стотини мастори работятъ надъ неговото съставяние, стотини години прѣминуваатъ, до когато той получи достатѣчна пълнота на пѣнитѣ, систематическо обработване, прилагание къмъ пъл-

*) Богослужебнитѣ книги печатани въ Москва така сжщо безъ всѣкакви измѣнения българитѣ на Атонъ употребяватъ, напр., въ Зографския мѣнастъръ. Виж. 2-е путешествіе на Атонъ архим. Порфирія Успенскаго. М. 1880 г. стр. 256.

ния кръгъ на богослужебнитѣ пѣснопѣния, и послѣ, така да се каже, право на гражданство въ реда на другитѣ църковни напѣви. А распространението пъкъ на пълно сформирания напѣвъ, споредъ обстоятелствата, може да бжде и бързо, чрѣзъ заемане. Поради това врѣмето на заеманieto на единъ или на други напѣвъ въ нѣкоя страна или мѣстность по нѣкога може да бжде опрѣдѣлено доволно точно съ десятилѣтия или даже съ години, а врѣмето за съставянието на напѣвитѣ може да бжде опрѣдѣлено само съ голѣми периоди отъ врѣме и най-главно съ *epochи* на най-важнитѣ църковни или граждански събития. *Българския* напѣвъ е прѣнесенъ въ Велика Руссия въ 1648 — 1650 година. Въ юго-западна Руссия той станалъ извѣстенъ отъ началото на XVII в., въ периода на ревностната дѣятелность тамъ на православнитѣ братства противъ унията, въ периода на подновяванието южно-руското монашество и усиляванието сношенията съ придунавскитѣ словени и съ Агонъ, въ периода когато тамъ било приложено къмъ църковнитѣ напѣви линейното нотописание. Но кога се е образувалъ, безъ съмнѣние, въ периода на самостоятелността и цвѣтущото състояние на българската църква. А тоя периодъ пада особено на XIV и първата половина на XV вѣкове, когато България е имала свои собствени патриарси (1234—1463 г.) и не е била още напълно покорена отъ турцитѣ*). Въ тѣзи вѣкове България проявявала особена енергия и живость въ религиозния благочестивъ животъ: въ нея цвѣтѣла духовната литература, имало много благо-

*) България била обрѣната въ турска областъ въ 1393 година, но въ нея имало не малко дребни владѣлци съ собствени правдини. Отъ XIV вѣкъ проявили стрѣмление къмъ самостоятеленъ църковенъ животъ и други отъ славенитѣ: въ Сърбия въ 1346 година е уредено особено патриаршество, а въ Полска Галиция въ 1371 година — особена отъ московската митрополия. Сто години подиръ това и московската митрополия станала независима отъ гръцката патриаршия; отъ това врѣме въ Велика Руссия е получило прѣобразование и църковното пѣние.

творители къмъ атонскитѣ мѣнастири**). Като отималъ въ това врѣме систематическо сформироване, *българския* напѣвъ продължавалъ да съществува и въ XVI и XVII вѣкове и билъ извѣстенъ на Атонъ чрѣзъ многобройнитѣ негови български населенци, отгдѣто най-подиръ въ началото на XVII вѣкъ билъ прѣнесенъ и въ юго-западна Руссия. Дири отъ тоя напѣвъ на Атонъ, споредъ свидѣтелството на Барски, имало и въ XVIII вѣкъ, но послѣ той, нагледъ, както на Атонъ, така и въ самата България излѣзалъ изъ употребленіе и постепенно билъ замѣненъ съ напѣви близки по своята конструкция къмъ сегашнитѣ напѣви на грѣцката църква. Понѣ по подирнитѣ пѣтешественици по Атонъ (сп. Порфирій Успенскій) и въ България за тоя напѣвъ не сменуватъ, и увѣряватъ, че българитѣ пѣятъ като грѣцитѣ*).

На врѣмето, когато се е образувалъ *българския* напѣвъ въ XIV и XV вѣкове приблизително, посочватъ и нѣкои негови особенни отъ другитѣ църковни напѣви свойства, които располагатъ челоуѣка да го причисли къмъ групата на новитѣ *национално-музикални* напѣви въ Европа, възникнали и уакчени въ нея въ периода на религиозния протестъ противъ римско-католическата църква (XV—XVI в. в.). На западъ въ Европа прѣди Лютера църковната музика е имала характеръ изолированно *църковенъ*; а отъ дѣятелността на Лютера и на неговитѣ другари Вал-

**) Отъ писателитѣ на XIV в. сж извѣстни: Иоанъ Педасимъ, който обяснилъ стихотворенията на Теокрита, Дионисій монахъ, който прѣвелъ много книги отъ грѣцки на словѣнски езикъ, Иосафъ митрополитъ Видинскій, който е написалъ похвално слово на св. Филотея Търновска, Евтимій Българскій патриархъ, който написалъ нѣколко похвални слова, жития на светии и др. съчинения. Виж 2-е путешествіе на Атонъ архим. Порфирія Успенскаго. М. 1880 г., стр. 195—197. О славянскихъ благодѣвателяхъ аѳонскимъ монастырямъ. вижъ въ съчиненията на сжщия авторъ.

*) Вижъ „1-е путешествіе въ аѳонскія монастыри и скины“, архим., нинѣ епископа, Порфирія Успенскаго. Кіевъ. 1877 г ч. I, отд. 1, стр. 68—72; отд. 2, стр. 117; часть II, отд. 1, стр. 6; „2-е путешествіе отъ сжщия. М. 1880 г., 256 и др.

тера и Зевфля тя е получила посока *популярна* и се искажала най-главно въ форма на нѣмския харалъ, характеристическитѣ черти на който още по-рано отъ това сж били прѣдначертани въ Бохемия въ духовнитѣ пѣсни на хусититѣ*). Тая нова посока се е искажала въ исхвърляние изъ пѣнието „хниканието и звуковетѣ“**), т. е. протегнатостта и мелодическитѣ украшения вѣнъ отъ текста, въ подновяване потрѣбното значение на текста при пѣнието и въ допускание общенародно църковно пѣние Църковното пѣние съединило въ себе си мотивитѣ на древното грегорианско пѣние съ привичнитѣ вече за народа *метрически* и *хармонически* елементи отъ по-подирно происхождение. За църковната музика до нѣкадѣ сж заемени познатитѣ и въ сжшото врѣме обични мелодии на староцърковнитѣ химни, а до нѣкждѣ аронжирани (нареждани) за църковно употрѣбление лесно разбирами мелодии отъ мирски пѣсни съ отново съставени стихотворни текстове. Подобно на това е било пѣнието и на другитѣ протестантски общества. Това пѣние отъ начало е било най-просто на три и четири гласа, а послѣ многогласно, безъ да бжде придружавано съ свиренъето на органъ, и само по-послѣ се появили мелодически издания въ унисонъ и особенни отъ тѣхъ органи придружавания ***). — Нѣщо подобно на това, но безъ измѣнение на църковно богослужебния текстъ и безъ органично придружавание ние виждаме и въ познатия нашъ *български напѣвъ*. Въ него така сжщо твърдѣ много се забѣлѣзва *националния*, именно славѣнския елементъ, а въ нѣкои негови мелодии и мотиви на важна *лирска пѣсенъ*, приспособена къмъ богослужебния текстъ. Българското пѣние така сжщо дава по-важно значение на текста, отколкото на мелодията, именно: то нѣма растегнатостъ на мелодията, почти недопуска мелодически из-

*) И. Хусъ е изгоренъ въ 1415 г., а Лютеръ излѣзалъ съ откритъ протестъ противъ римската църква в 1517 година.

**) Изражение на Лютера.

***) Виж. Schluter: Allgemeine Geschichte der Musik. гл. 7.

вивки безъ подписи отъ словата на текста и затова допуска или съкращение на мелодическитѣ редове, или повтаряние думитѣ на текста. То не измѣстя съ себе си старо-църковното русско знаменно пѣние, а служи само като допълнение на неговитѣ пропуснатости. То така сжщо, безъ съмнение, както и *киезското* (споредъ мнѣнието на Гербиния), е ставало съ участието на народа, защото съдържа въ себе си народно-славенски мотиви, разбрано и народа се свикналъ съ него и до сега по-добрѣ и не-естественно може да бжде изпълнявано (пѣяно) отъ множество народъ съ тѣхнитѣ похвати и манери (способи) отколкото отъ добри пѣвци, сформирани (натѣкмени) на чуждестраненъ европейски гласежъ. Наедно съ това *българското* пѣние е съединило въ себе си съврѣмения на неговото създаване европейски музикаленъ ритмъ и даже правиленъ размѣръ на *такта*, а така сжщо и най-проститѣ хармонически съгласувания на звуковетѣ, доста видни въ мелодическото му изложение. Въ края на XVI и първата половина на XVII въ юго-западното църковно пѣние, а слѣдователно и *българското*, е било така сжщо *многогласно*, но се спазило до наше врѣме само въ по-късни унисонно-мелодически редакции.

При всичко това *българското* пѣние трѣба да се счита не само независимо отъ западното протестантско пѣние, но и по прѣдишно отъ него по врѣмето на своето създаване. Народното пѣние въ Европа е възникнало и се е развило при иерархическата автономия на народитѣ, едновременно и въ свръзка съ употребяването на народния езикъ при богослужението. А българското племе е било първи народъ въ Европа (подиръ грѣцкия и римския), който отдавна е ималъ и своя особенна иерархия и богослужение на бащиния си езикъ, а наедно съ това естествено и свои родни (собствени) напѣви. Туй, което у западнитѣ народи на Европа било закѣснѣло явление, което се проявило послѣ отъ бързо прѣобразование, съ ряско и насилственъ прѣвратъ, въ България ставало отколѣ, постепенно, чрѣзъ естествено развитие. Поради това, мислимъ, и

националния елементъ въ пѣнието е възникналъ и *напѣн*налъ въ България по-рано, отколкото у западнитѣ народи. Западнитѣ народи, като въвеждали националния елементъ въ богослужението и църковното пѣние, вече имали за това, готови примѣри и образци въ земитѣ на придунавскитѣ славѣни, каквито примѣри и образци безъ съмнѣние не останали безъ влияние прѣди всичко на бохемскитѣ хуссита, а послѣ и на другата протестантска Европа. Отъ това именно въ *българския напѣвъ* има музикални усъвършенствования на западна Европа, но нѣма мотивитѣ чуждестранно западни, чужди на славѣнството, нѣма нито западния богослужебенъ текстъ, нито инструменталното придружаване, възникнали и наякнали въ западна Европа вече по-подиръ.

Като допустимъ мисълта за происхождението на *българския напѣвъ* именно изъ придунавска България за насъ ставатъ ясни и пѣтищата, чрѣзъ които тоя напѣвъ е можилъ да бѣде прѣнесенъ въ юго-западна Руссия. Тѣзи пѣтища сж: а) непосредственнитѣ сбирания на южно-русситѣ съ придунавскитѣ славѣни и б) и особеннитѣ тѣхни сбирания съ атонскитѣ мѣнастири.

За непосредственнитѣ сношения на юго-западна Руссия съ славѣнскитѣ племена: придувски българи, сърбитѣ, молдованитѣ и власитѣ — ние имаме не малко исторически извѣстия. Още въ XV в. киевския митрополитъ повикалъ въ Руссия искусния църковенъ пѣвецъ и игуменъ на сръбския Деченски мѣнастиръ българина Григорий Цамблакъ. Въ половината на XVI в. юго-западнитѣ братства Лвовското и Перемишлското испроваждали своитѣ дякони въ Молдавия, за да изучатъ тамъ *гръцкото* и *сръбското* пѣние*). Сношенията на православната юго-западна русска църква съ славѣнскитѣ църкви на придунавскитѣ и частно съ българската църква особена живостъ получили въ края на XVI и въ началото на XVII вѣкове прѣдъ видъ опасността отъ унията, утвърдена на Брестския съ-

*) Виж, «Церков. пѣние въ Россіи» прот. М. Разумовскаго, стр. 174.

боръ въ 1596 г. „Не малко вредятъ на унията въ нашето (поляшко) кралевство, писалъ униятския митрополитъ Рутский въ 1619—1620 г., чуждеземнитѣ вла-
(Слѣдва).

Изъ нашия църковенъ животъ

Ние казахме и другъ пѣтъ, че отъ като се урѣди св. Синодъ да засѣдава постоянно дѣятелността на нашата църква трѣгна въ пѣтътъ къмъ успѣхъ и вече има доста много църковни работи, отъ по-прѣди стоящи въ застои, които се наредихъ и сега, по мѣрѣ възможности, принасятъ своя плодъ. При все това обаче св. Синодъ има още твърдѣ много да работи догдѣ дойде желателното врѣме, щото и нашата църква да застане на това положение, на което нѣкои отъ нейнитѣ сестри стоятъ по настоящемъ и вършатъ Христовото дѣло якоже подобае.

Между многото такива сотанали да се работятъ църковни работи, е и нарежданieto на духовнитѣ училища и мѣнастиритѣ, а особено ставропигиялнитѣ и Св. Синодъ, както пишатъ нѣкои софийски вѣстници съ тия именно въпроси и щѣлъ да се занимае прѣвъ настоящата си летня сессия.

Наистина, че Св. Синодъ не е прѣставалъ да се занимава и отъ по-прѣди съ тия въпроси и е доста нѣщо вече направено за тѣхъ, но все пакъ тѣ като да стоятъ още открити, не довършени, за това той тозъ пѣтъ ще гледа окончателно да свърши съ тѣхъ. Особено е било работено за духовнитѣ училища слѣдъ като тѣ оставаха подъ прямото вѣдомство на Св. Синодъ. но, се има още много да се работи по тѣхъ. Тѣй, сега, като ще се рѣши окончателно въпросътъ дали още тази година да се прѣнесе Самоков. Духов. училище отъ гр Самоковъ въ гр. София, или да остане за подиръ като се направи новото здание за него, заедно съ това прѣдлежело да се нареди и неговата программа и да се изработатъ

правилници, по които то за напредъ да работи. Затова за изработванието на последнитъ вещь е била съставена и комисия отъ учителитъ на Самоков. Духов. училище.

Разбира се, че както программата и правилниците ще бжджтъ цѣлесъобразно направени, тъй ще се земе грижата и самитъ тѣхни изпълнители да бжджтъ напълно подходящи и по такъвъ начинъ и просвѣтителната дѣятелность на църквата ни ще застане на яжки основи, отъ кждѣто вещь не ще я расклатяватъ никакви бури и подземни огньове.

Но за по-пълненъ успѣхъ въ туй, казватъ необходимо е да се реализира мисълта да се създаде при св. Синодъ особено отдѣление, отъ извѣстни опитни знающи и прѣданны на църквата лица, което специално да завѣдва дѣлата на духовнитъ училища самоковско и цариградско, законочителството въ недуховнитъ ни училища, а съ това заедно да подбиратъ най-добритъ учебници по законъ божий за прѣподавание въ последнитъ. Като се земе прѣдъ видъ множеството разнообразни и сложни работи, съ които е прѣтрупанъ Св. Синодъ, неговитъ високи задължения въ отношение на множество църковно-граждански въпроси, ние не можемъ да не прибавимъ, че всѣки единъ желающъ доброто на народътъ ни съ особена душевна услада ще посрѣщне турганието въ дѣйствие на казаната мисль. Нарѣжданието по такъвъ начинъ църковната просвѣтителна дѣятелность ще състави друга една свѣтла страница отъ нашата история, на която съ особенъ блескъ ще личатъ имената на тия, които ще създадатъ това.

Що се отnosi до въпросътъ за нарѣжданието на нашитъ мѣнастири, то Св. Синодъ е направилъ тоже немалко нѣщо и това, що тъкми да прави сега, ще бжджтъ, по всѣка вѣроятность, необходимитъ подробности, отимали законенъ характеръ, на старитъ нарѣдби прѣвъ дългото врѣме на сѣществуванието имъ, но заварени по чисто исторически причини. Въ тия подробности, както се мисли, щѣло да се има прѣдъ видъ прѣсушванието на свѣтския характеръ вкорениль

се тукъ-тамъ, и оставянето въ сила инициативата на прѣмия контролъ на църквата.

На 11-й този месѣцъ, Май, славянското благотворително дружество въ Петербургъ отпразднува своята 30-на отъ основанието си, поради което то е било отъ много мѣста поздравено. Отъ страна на нашата св. църква Св. Синодъ го е поздравилъ съ слѣдующата телеграмма, която ние заемаме отъ в. „Свѣтъ“.

„Тридесетогодишнината на славянското благотворително дружество дава приятенъ поводъ на Синодътъ да поздравя днесъ съ празникътъ на светитѣ равноапостоли славянски просвѣтители Кирилла и Методия и съ изпълнението на тридесетогодишнината на дружеството отъ страната приведена въ свѣтлина отъ наше сиятелство(1) и отъ вашето дружество, което при кратковрѣменното си съществуване е успѣло съ своитѣ трудове и усилия да подигне освобождението на нашето отечество. Като си припомнимъ днесъ съ истинска радостъ живото участие на дружеството въ поддържанieto напата сждба и великитѣ жъртви за развитието на духовното просвѣщение научащата се българска младежъ, ще му прѣбждеме за винаги искрено благодарни и признателни за тия истиннопохвални трудове на достапочитаното славянско дружество. Св. Синодъ свидѣтелствува отъ своя страна, чувствата на дълбока признателность и моли Всеблагия да подаде сили за постиганиято на прѣдначертаната цѣль за радостъ на всичкото славянство“.

(1) Разбира се прѣдсѣдателятъ на дружеството извѣстний графъ Н. П. Игнатиевъ.

КНИГОПИСЪ.

1. Църквата и Господарството. Отъ Графъ Левъ Николаевичъ Толстой. Прѣводъ отъ руски. Габрово, издава книжарницата на: Н. К. Водски, Б. Ил. Банковски. 1898 год., 23 стр. 16-на, цѣна 20 ст.

Чудни хора се срѣщатъ по хубавия Божий свѣтъ!.. То бива-бива. ама пъкъ и чакъ до толкова не очаквахме! . . . Право, никакъ не очаквахме да изпадватъ нѣкои хора до толкова ниско, щото да се залавятъ така безбожно да продаватъ афионъ, въ България въ г. Габрово, и да прѣдлагатъ на младитѣ хора да го пушатъ. Чели сме, че се правѣло търговия съ афионъ, стъ бесѣвѣстни английски експлоататоре, но такава търговия вършили тѣ не въ Европа, не между образованитѣ хора, а тамъ нѣкъдѣ въ затѣнченитѣ кюшетии на Индия, къдѣто мислили че нѣма отъ кого да ги е срамъ, че нѣма кой да разбере какво прѣстѣпление вършатъ. Тѣ имали прѣдъ очи само своята прѣхрана или обогатяване. . . . Тая е била едничката благородна цѣль, която подобни търговци прѣслѣдвали. А че стоката, която тѣ прѣдлагатъ на невиннитѣ, необразованитѣ свои жертви, убива и физическитѣ имъ сили и душевнитѣ имъ способности, че най-послѣ утравя самия имъ животъ, това безсѣвѣстнитѣ английски експлоаторе не щѣли и да знаятъ даже . . . „Индийскитѣ диваци не сж хора, тѣ нѣматъ чловѣчески достойнства, тѣхния животъ нѣма никакво значение за никого, а пъкъ че щѣли да се утравятъ съ афиона, или да умирътъ отъ неговото употребление, ние търговцитѣ не сме имъ виновни: да не сж се раждали въ Индия, да не сж толкова глу-

пави, не сме ги създали ние такива, всичко това тѣ длѣжжтъ на своя Творецъ... Той е виновенъ, Той нека Му мисли за всичко. Ние знаемъ само едно: „живота е борба и въ тая борба слабия и глупавия не могатъ да не бѣдѣтъ смазани. Това е необходимъ законъ на природата.“ ...

Само такива или подобни на тия съображения могатъ да служатъ за оправдание на г-да Габровскитѣ издатели, които, както може да се прѣдполага, скоро сѣ отворили своята книжарница и въодушевени отъ „високата и благородна цѣль“ по-скоро да се обогатятъ, намѣрили за добръ да издадѣтъ брошурката, заглавието на която приведохме въ началото на тая си бѣлѣжка. Ние прочетохме съ внимание цѣлата брошурка и отъ прочитанието додохме до заключение, че, ако българскитѣ граждани така разбиратъ свободата на печата, то хиляди пѣти е по-добръ да има въ България *цензура*, отколкото да я нѣма. Ние вѣрваме, че единъ благороденъ работникъ въ полето на българското просвѣщение ще разбира каква висока задача се нагърбя той да изпълнява, когато се рѣшава да работи за просвѣщението на своитѣ братя. Ние вѣрваме, че той ще се гнуси отъ мръснитѣ сръдства на безсѣвъстното обогатяване, че той ще има прѣдъ очи и близо до сърдцето си и общественитѣ и отечественитѣ интереси на ония, които счита за хора, за разумни същества... Тѣзи нѣща трѣбва да има прѣдъ очи и учителя, и свещеника, и книжара, и писателя и всѣкой отъ малко-малко интелегентенъ работникъ. Ние, като разбираме това именно така, не можемъ да си обяснимъ какво друго нѣщо може да е подбудило г-да издателитѣ да печататъ тая брошурка? и мислимъ, че не се лъжимъ, ако кажемъ, че жаждата за обогатяване само може да ги оправдае. И наистина: по съдържанието, по изложението, по езика и прочее, тая брошура не може да привлече внимание то на никой сериозенъ чловѣкъ. Темата е вече вѣта, избита и никой други отъ послѣдователитѣ на Спасителя, освѣнъ едноврѣменнитѣ наши богомили, русскитѣ расколници и нѣкой отъ протестанскитѣ секти,

не отхвърлятъ значението и богоучеждениостта християнската църква, тайнствата, спасителното тѣхно дѣйствие, дълбокия нравоучителенъ смисълъ изобщо на всички църковни обряди и установления, свързани съ исповѣданието на христовото учение у народитѣ, които живѣятъ личенъ, общественъ и господарственъ животъ... Така щото бѣлѣжития руски писателъ, Графъ Левъ Толстой, въ тая своя брошура не ни дава нищо свое, нѣщо оригинално или съгласно съ законитѣ на разума, или съ словото Божие. Огъ изопачаванията на фактитѣ Христовата църква не се бои „вратата адови нѣма да я побѣдятъ“. Да се нарича апостолъ Павелъ „мераклия проповѣдникъ“, да се именуватъ светитѣ мощи „чували напълнени съ плѣва, да се счита за глупостъ „тайнството причащение“ и т. н. всичко това, струва ми се, не може да се не признае, че води къмъ непризнаването Божественността на Спасителя, отричанието на самага Бога. Но и това не е нѣщо ново. Псалмопѣвеца още много по отдавна казва, че и въ негово врѣме имало такива мислители, за които той споменува, че тѣ неговорятъ нѣщо умно... Да се считатъ „историческитѣ и юридическитѣ науки за апология на насието“, струва ми се, че това могатъ да повѣрватъ само такива учени мъже, които познаватъ и едната и другата наука тѣкмо толкова, до колко сж ги ризбрали издателитѣ на брошурката...

Изложението и езика на брошурката сж ужасни. Но за тѣхъ нѣма да говоримъ нищо, защото тѣ напълно отговарятъ за подготовката на г-да издателитѣ, които сж се запрѣтнали да просвѣщаватъ българскитѣ граждани отъ горѣща любовъ къмъ науката къмъ прѣуспѣванието и правилното развитие...

Въ заключение ще кажемъ, че съжеляваме твърдѣ много, за гдѣто г-да издателитѣ сж избрали такъвъзи доленъ трудъ отъ произведенията на бѣлѣжития руски писателъ, съ който никаква полза не принесатъ на българското читающе общество, а само внасятъ въ понятията му дивотии, гнилотии, и въ чувствата му ядъ и утрова.

Великинъ.

СМѢСЬ.

Въ журналътъ „Списке Църкве“ отъ мѣс. мартъ тая година срѣщаме слѣдующето: „Жителитѣ на двѣтѣ харватски села при Копица у Истрия заявихъ на държавната и духовната власти, че напущатъ католическата вѣра и прѣминаватъ у православната. Причината на това е отношението на тамкашнитѣ католически свещеници, родомъ Италианци, които непристойно пострѣпали съ своитѣ енорияши и имъ отричали тѣхната славенска народностъ“.

Това е станжло на 26 мартъ т. г., споредъ Българскитѣ новини изъ г. Загребъ.

ОБЯВЛЕНИЕ

Въ редакцита на „Български Църковенъ Прѣгледъ“ ще се намѣри на скоро книгата *Основно Богословие* отъ Августина, прѣведено отъ 4-то руско издание безъ измѣнение. Книгата е около 22 коли и ще струва за абонатитѣ на „Църковенъ Прѣгледъ“ 2 л. 25 ст., а за другитѣ лица 3 лева.

Който благоволи да запише спомоществуватели за *Основ. Богословие* получава на 10 едно. При записването спомоществователитѣ прѣдплащатъ 1 левъ, а при получаванието доплащатъ остатъка.

Адресъ: г. Самоковъ Редакция „Църк. Прѣгледъ“.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРѢГЛЕДЪ

(МѢСЕЧНО СПИСАНИЕ)

ЮНИЙ и ЮЛИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Иоанимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣвначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чедовѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклонявайте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ

1898.

Кратки бѣлѣжки за живота и дѣйността на Кирила II.

(Продължение отъ книжка V.)

IV.

Прѣгледванъето общитѣ черти отъ патриаршеската дѣйность и животъ на блаженный Кирила II не може да не ни доведе до заключение, че той се е ползувалъ съ почитъ, уважение и любовь у всички, които желаятъ доброто и благочестието да бждатъ распространени и заягчени между хората въ свѣта. И наистина това така е било въ дѣйствителность. Патриархъ Кирилъ II заради високитѣ свои нравствени качества, заради многото свои добродѣтели и за плодотворната своя дѣйность билъ у уважаванъ не само отъ своето православно паство, но и отъ враговетѣ на православната църква. При всичко, че блаженный Кирилъ II управлявалъ най-достойно почти цѣли 28 години иерусалимския патриархатъ, но той не билъ честитъ да умрѣ между своитѣ пасоми и на своята катедра. Той, подобно на Св. Иоанна Златоуста, умрелъ за правдата и за нейната защита далечъ отъ нѣдрата на своята църква!... Причината за неговото изгонване и заточение била слѣдующата: Както е извѣстно изъ историята, заедно съ падението на българското царство подъ турската власть, 17 Юлий 1393 г. унищожена била и българската църковна самостоятелность. Послѣдния светителъ отъ тая църква е билъ *Търновскій патриархъ Евтимий*. Цариградския патриархъ въсползованъ отъ усиленитѣ врѣмена на ис-

треблението и робството на българската интелигенция поробва духовно България. Въ края почти отъ първата половина на сегашното столѣтие българския народъ, обвитъ въ пеленитѣ на робството, почналъ да се пробужда отъ 5-вѣковния литургически сънъ; той сериозно потърсилъ своята църковна свобода и поискалъ да му възвърнѣтъ потѣпканитѣ правдини. Подиръ една дълга и опорита борба българския народъ, на основание на единъ ферманъ, издаденъ отъ турското правителство сполучи да се сдобие съ особенъ, свой, народенъ църковенъ глава, въ лицето на *блаженный Екзархъ Антимъ I*. Подновяването на самостоятелната българска църква бѣше смъртоносенъ ударъ за панеленизма. Поради това, фанариотитѣ, виднитѣ водители на гърцизма слѣдъ като не признахъ самостоятелността на българската църква, употребявахъ всички средства даже и най-вискитѣ, за да поробятъ отново прѣдишната своя робиня, но, за голѣмо тѣхно и на цѣлия свѣтъ учудвание, тѣзи средства непомогнахъ. Оставаше само едно и то бѣше послѣдното срдѣство, което цариградската патриаршия държеше, като нѣкакво плашило и къмъ което най-послѣ прибѣгна. Това срдѣство бѣше *схизмата*, прѣдаването българския народъ на проклятие и отлъчване отъ общата источна православна църква.

На 11 Май 1872 година блаженнопочившия български Екзархъ Антимъ I извършилъ заедно съ български митрополита божественна служба въ Цариградъ въ българската църква св. Първоимъченикъ и Архидиаконъ Стефанъ. Тукъ билъ прочетенъ единъ обширенъ актъ, съ който се провъзгласявала независимостта на българската църква. Въ отговоръ на това цариградския патриархъ, слѣдъ като провъзгласилъ за лишенъ отъ чина българский екзархъ, рѣшилъ да свика помѣстенъ съборъ, въ който трѣбало да взематъ участие и всички други патриарси и епископи, живущи въ Цариградъ. За тая цѣль били испроводени покани до всички источни самостоятелни църкви. Въ отговоръ на тая покана на цариградския патриархъ, Атинския Синодъ одобрявалъ строгитѣ мѣрки,

приети противъ българитѣ и заклева прѣдставители-
тѣ на събора да се придържатъ у тоя пжтъ. А па-
триарситѣ: Иерусалимский Кирилъ II, Антиохийския
Иеротей, Александрийский Софроний и архиепископа
отъ Кипърската църква пристигатъ въ Цариградъ
благоприятно настроени по отношение къмъ българитѣ
и обѣщавали да дѣйствуватъ безпристрастно и при-
мирително... Но гърцитѣ въ Александрия съ викове
прѣдъ патр. Софрония се стараяли да го заплашатъ
и да му вдхнѣтъ умраза къмъ българитѣ. Така сж-
що цариградскитѣ гърци и много атински пришелци,
начело съ нѣкой си архиепископъ Ликургъ, съ вико-
ве и заплашвания прѣди официалното откривание на
събора се явявали не веднѣжъ по улицитѣ и прѣдъ
патриарситѣ и настоявали непрѣменно да се съгла-
сятъ да осѣдятъ българитѣ*). При всичко това, безъ
да се гледа на заплашванията отъ страна на грѣцки-
тѣ вѣстникари и грѣцкиятъ народъ*), патриарситѣ,
които дошле въ Цариградъ дълго врѣме си оставали
твърди и непрѣклонни. Тѣ познавали своето достоин-
ство и важността на въпроса.

Когато се отворилъ официално събора, иерусалим-
ския патриархъ Кирилъ II отивалъ на засѣданието.
На пжтя го заобиколила една тълпа (тумба) на фана-
тизирани гърци, които съ всевъзможни викове го за-
плашвали, че ще го завлекатъ на сила, ако той до-
броволно не отиде въ засѣданието. Него го наричали
Иуда, Кайафа, русеки шпионинъ и пр. Всичко това
било извършено върху Патриарха Кирилъ II, за това
защото той като съзнавалъ на чия страна е правдата,
свободно и безстрашно изказвалъ истината, че иска-
нията на българската църква сж напълно законни и
свещенни и че Цариградската църква трѣба да удов-
летвори исканията на българитѣ. Това го изисква уче-

*) Това настроение на гърцитѣ намѣрило поддръжка и
подклаждане отъ английския консулъ Елиотъ.

*) Особено отъ депутацията, въ която влизали високопо-
ставенитѣ турски чиновници, по народностъ гърци, като: Сава-
паша, по сетиѣ мин. на външ. работи, Милтиадъ-Аристархъ, нѣ-
когашенъ князь на о-въ Самос, Калияди, Икиадесъ и Зографо.

нието на Словото Божие, канонитѣ на църквата, църковната практика и чловѣческия разумъ. Беспристрастното и християнско убѣждение на патриарха Кирила II възмутили силно гърцкото фанариотско съзнание у прѣдставителитѣ на цариградската патриаршия и тѣ чрѣзъ най-нехристиянски срѣдства искали да го принудятъ да потѣпче гласа на своята съвѣсть, гласътъ и на истината. Но доблестния църковенъ и Божий служител не се уплашилъ отъ никакви заплашвания, той, като прѣнасялъ всички незаслужени оскорбления, доблестно се явилъ въ събора. Тука той прѣди всичко испъжда изъ него мирянитѣ и, като се обръща къмъ духовенството, моли да не бързатъ да произнасятъ схизмата и да не увеличаватъ пропастьта между православнитѣ народности. Цариградския патриархъ Антимъ се мъчилъ да опровергава това мнѣние и изисквалъ незабавното провъзгласяване на схизмата. Подиръ дълги прѣпирни събора съставилъ протоколъ за провъзгласяването на схизмата, но патриархъ Кирилъ II не подписалъ тоя протоколъ. Отъ тая доблестна постѣпка на блаженный светителъ враговетѣ на българската църква страшно били смутени и тѣхната злоба нѣмала ни мѣрки, ни искаждане. Тѣ били готови да раскъсатъ на части бореца за честта на църквата и за зацита на божественната правда. Когато цариградския патриархъ Антимъ прѣдложилъ на блаженный Кирила II да отидатъ въ храма, за да се помолятъ на Бога, да му поблагодарятъ за силата, която Той далъ на събора да опази църквата отъ нововведения и племенни учения и пр., Блаженный Кирилъ II се отказалъ, като добавилъ, че ще „отиде въ храма не за друго, освѣнъ за това, за да умолява Господа Бога да настави Неговата църква на добрия пѣть и да озари съ своята свѣтлина отцитѣ на църквата, които се лутатъ, както се вижда, въ тъмнината“ *).

*) Виж. греко болгарский цер. вопросъ. В. Теплова. стр. 115. Това убѣждение на блаженный патриархъ Кирила II напълно сподѣлялъ и Антиохийския патриархъ Иеротей, но заплашванията скоро повлияли на неговата воля и той се побоялъ да защити правдата и да пострада за истината.

Слѣдъ това патриархъ Кириллъ II обявилъ на цариградский патриархъ Антима, че той нѣма вече да взема участие въ събора и твърдо остава на своето рѣшение, безъ да обръща внимание на интригитѣ, които били подкладени въ Палестиня противъ него и които заплашвали да го свалятъ отъ патриаршеския прѣстолъ.

Гърцитѣ, като видѣли, че съ заплашванията си немогътъ да повлияятъ върху убѣжденията на иерусалимския светитель, обърнали се къмъ него съ молба и съ опитване за подкупване, но и молбитѣ имъ, както и подкупванията и заплашванията имъ, останали напразно. Два дни, прѣди да се свѣршжтъ за сѣданията на събора въ Цариградъ, патриархъ Кириллъ II си отишелъ отъ Цариградъ за въ Иерусалимъ. Прѣди да си замине блаженный Кирилъ II повторилъ, че той осжда прибързанитѣ дѣния на иерарситѣ, които съставляватъ събора; въ сжщото врѣме той заявилъ, че, като не счита себе си въ правото да подпише рѣшение, направено подъ влиянието на народнитѣ страсти, които сж обладали, за нещастие, вселенската църква, той ще поиска за това мнѣнието на своя синодъ и ще даде послѣ, писменъ отговоръ. Но събора не чакалъ тоя отговоръ*).

Съ душа прѣпълнена отъ искренна скърбъ блаженный Кирилъ II напустнжлъ Цариградъ и заминжлъ за Иерусалимъ, гдѣто той имаше пълно право да очаква справедливо оцѣнение на своята доблестна християнска, чловѣколюбива и Богоугодна постѣпка; но, силата на злобата, интригитѣ на лукавия духъ, който бѣше обхваналъ и распалилъ заслѣпителнитѣ

*) Въ засѣданието си на 12-й Септемврий 1872 год., работата на подготвителната комисиия била прочетена и одобрена, а въ засѣданието си на 16-й Септемврий събора обявилъ официално самата схизма съ едногласно съборно опрѣдѣление, подписано отъ 32 патриарси, архиепископи, митрополити и проч. всѣчки по народностъ гърци. Главния виновникъ за провъзгласяването на схизмата билъ Дерконския митрополитъ, чловѣкъ уменъ, похвatenъ и интригантинъ. Него поддържали гърцитѣ банкери. Нib 118 стр.

страсти у гърцитѣ въ Цариградъ, бѣше подготвилъ нови удари върху блаженный Кирилъ II; но неговѣтъ великъ характеръ и дълбоко съзнание правотата на своето поведение, силната вѣра въ Бога и въ Негова промисълъ дадоха нужното търпение на светителя: той бодро посрещна тежкитѣ огорчения, нравственни и физически мъки и възложи грижата за себе си на Всеблагаго Бога.

V.

Блаженный патриархъ Кирилъ II, като тръгналъ да си отиде въ св. градъ Иерусалимъ, гръцката умраза вече била успѣла да бжде распалена противъ него. Когато патриарха пристигналъ въ града Смирна, то враговетѣ му викали противъ него и показали въ заплашания и хули всичката умраза къмъ защитника на правдата. Светителя мъжествено прѣнесълъ всички обиди и оскърбления отъ заслѣпенитѣ свои еднородци и продължилъ пътя си.

При влизанieto си въ Иерусалимъ, светителя Кирилъ II билъ поразенъ, но не съсипанъ отъ едно ново бѣлѣжито обстоятелство. Ужъ отъ лицето на цѣлата иерусалимска патриаршия прѣдъ него се явила, вънъ отъ града, една депутация отъ гръцки монаси, която прѣдложила на патриарха непрѣменно още тука да се съгласи съ постановленията на цариградския съборъ, който провъзгласява схизмата, инѣкъ депутацията му казала, че нѣма да го допусне да отиде въ патриаршията. Патриарха съ прѣзрѣние отхвърлилъ това условие, продължилъ пътя си и отишелъ въ патриаршията, защото знаелъ, че това е работа на една малка клика, а не на всичкото братство. Още не успѣлъ блаженный Кирилъ да си отпочине отъ уморителното пътувание и отъ нравственнитѣ мъки и билъ нападенъ отъ незаконнитѣ дѣяния на цариградската църква и на своята Божегробеска община... Безъ да се гледа на протеститѣ отъ страна на честнитѣ старци, прѣдписанията и интригитѣ на цариградската патриаршия, иерусалимския патриаршески

Синодъ, който състоялъ отъ фанатици гърци, обявилъ блаженный Кирилла II за схизматикъ, защото не подписалъ опрѣдѣлението на цариградския съборъ, рѣшилъ да го сваля отъ прѣстола и да избере новъ патриархъ *). Блаженный Кирилъ II далъ пълна свобода на дѣйствиата на своитѣ противници въ самата патриаршия и, като не оставялъ катедрата, търпеливо очаквалъ формалното си сваляние изъ Цариградъ, гдѣ то неуморно молила турското правителство и цариградския синодъ и фанариотитѣ, които при промѣнването на патриарха обикновено получаватъ подраци отъ новоназначения.

Когато се научили православнитѣ араби за пакоститѣ, които готвили да извършятъ тѣхнитѣ умразни притѣснители, гърцкитѣ монаси *), върху обичния тѣхенъ архипастиръ и благодѣтель, всички въстанали, за да го защитятъ. „Турското правителство по настояванието на цариградската патриаршия, взело всички мѣрки, за да не допуси православнитѣ араби да защитятъ блаженный Кирила II. Освѣнъ това и самъ патриарха молилъ своитѣ беззащитни духовни чада да се откажатъ отъ насилственни мѣрки за негова защита, — като знаялъ, че нѣма да се мине безъ кръвопролитие, а на работата пакъ не ще могатъ да помогнатъ... Намѣрението на арабитѣ, тѣхното вълнувание, противъ желанието на Кирилла, имали за самия патриархъ печални сетнини *). Иерусалимския управителъ, Назифъ-паша, и германския консулъ баронъ Алтенгъ се отнесли къмъ него, като къмъ политически прѣстѣпникъ *). Той билъ поставенъ подъ дома-

*) Избранъ билъ Прокопій, който билъ по напрѣдъ патриаршески намѣстникъ.

*) Въ Иерусалимската патриаршия нѣма нито единъ монахъ изъ арабитѣ, а всички сж гърци, надошли въ Палестиня. Виж. странникъ 1873 г. Юнь, стр. 208.

*) Ibid. 208—209 стр.

*) Ето какво писмо писалъ барона до патриарха, когато патриарха си дошелъ отъ Цариградъ въ Иерусалимъ: «Г-нъ патриархъ Въ отговоръ на вашето писмо, което ми бѣше дадено вчера, азъ трѣба да Ви кажа:

шенъ затворъ . . . и на 6-й Декемврий 1872 година билъ сваленъ отъ патриаршеския прѣстолъ . Назифъ-паша даже не позволилъ на блаженный Кирилл II да отслужи божественна литургия за последенъ пѣтъ въ храма на гроба Господень, не му позволилъ и да се распрости съ бѣдното и обично свое паство... То-зи, който до сега защищавалъ всички и всѣкого отъ ближнитѣ, убитъ отъ скърбъ, сега е оставенъ да го влекътъ подъ конвои турскитѣ заптии чакъ въ града Яффа. Тука той билъ хвърленъ въ тъмница. гдѣ-то го държали около дванадесетъ дни. На 18 Декемврий 1872 година блаженный Кириллъ билъ изваденъ изъ тъмницата и натоваренъ на турския параходъ „Таллъя“ и завезенъ въ Цариградъ, а оттука на островъ Принкипо, въ мраморно море, гдѣто пристигналъ тъкмо на 25-й Декемврий 1872 г.

VI.

По заповѣдь отъ Иерусалимския Синодъ, епитропа на цариградския метохъ на „Братството на Гроба Господень“ наелъ една кжца на островъ Принкипо, въ която трѣбало да живѣе бившия патриархъ Кириллъ II. Кжщата била голѣма, но праздна, неуредена, и поради това била съвсѣмъ негодна за живѣние*). Тежко било положението на блаженный Кири-

Като вземамъ въ внимание положението, въ което Ви се намѣрвате поради Вашето поведение по отношение къмъ правителството на Високата Порта и по отношение къмъ Вашитѣ духовни началници;

Като вземамъ въ внимание съдѣбносното упорство, съ което Ви се подавате на внушенията, противни на Вашия дългъ;

Азъ крайно съмъ учуденъ, че считате себе си въ правото да искате отъ мене обяснения по поводъ начина на дѣйствията на прѣводача въ моето консулство.

По тоя начинъ азъ не считамъ пристойно да давамъ на Васъ обяснения, които, безъ съмнѣние, азъ нѣма да откажа да прѣдставя комуто трѣба.

Примете, Г-нъ патриархъ, моитѣ поздравления усърдни: „Freiherr con Alten, Consul Général d'Allemagne“. Виж. В. Тепловъ, стр. 116—117.

ла отъ негодноститѣ на кѣщата и още по тежко ставало то отъ това, че никой не смѣялъ да се доближи до него. Като се научилъ за това положение на блаженный Кирила нѣкой-си богатъ чловѣкъ на име *Хаджи Георги Константинидисъ*, бивши арендаторъ на имуществата на Гроба Господень въ Молдавия и Влахия*), писалъ му, че му отетѣхва кѣщата си въ Пера (Цариградъ), съ всичкитѣ и привадежности и мебели, въ която да живѣе до когато е живъ*). Блаженный Кирилъ подалъ на турското правителство прошение, съ което молилъ да му се разрѣши да живѣе въ кѣщата на Хаджи Георги Константинидисъ и благодарение Богу скоро получилъ за това позволение. Тѣй се поселилъ въ тая кѣща, но враговетѣ и тука не оставили мѣченика въ спокойствие. Въ кѣщата на Хаджи Георги Константинидисъ има домашна църква въ честь на Св. Савва Свещенный. Блаженный Кирилъ II мислилъ, че ще може да има на расположението си и тая църква; но останалъ излѣганъ. Цариградската патриаршия, като не можала да сполучи да вземе ферманъ отъ турското правителство и да отдалечи блаженный Кирилла II отъ Цариградъ, подирѣ

*) Недостойното за цариградската църква отмѣщение къмъ блаженный Кирилла, заради несъгласието му да признае българската църква за схизматическа, прѣминало всѣка граница даже на обикновенното чловѣческо отмѣщение; неговитѣ врагове искали да го уморятъ съ студъ; тѣ назначили за *своята жертва* такава кѣща, въ която и младъ и здравъ чловѣкъ би можилъ да заболѣе и да умрѣ отъ студъ. Стран. 1873 г. Юнь, стр. 210.

*) Ужъ поради безсѣвъстно обирание имуществата на Гроба Господень този Хаджи Георги Константинидисъ билъ нареченъ „Гробъ на Гроба Господень“. Постѣпката му къмъ блаженный Кирилла показва, споредъ нашето разбиране, много по чувствителна съвѣсть, отъ колкото е била оная на мнимо нестежательнитѣ грѣцки фанатици, които свалили отъ прѣстела своя благодѣтелъ.

*) До началото на прѣдпоследнята турско грѣцка война въ тая кѣща се е помѣщавало послѣ грѣцкото (Атинското) консулство въ Цариградъ. Г-нъ П. Кисимовъ казва, че тая кѣща била въ Беолу и че ужъ била собственностъ на Блаженный Кирила II. Виж. „Бѣлг. Сбир.“ г. IV, кн. IX, стр. 933.

2 или 3 дена, отъ когато той влезалъ въ кѣщата на Константинидиса, испроводила пратеникъ, който взелъ отъ църквата както светия антиминосъ, така и приготвенитѣ свети дарове и църквата била заключена *). Всичко това било направено отъ страхъ да не би блаженный Кирилъ II да извършва богослужение, и за да не би ония православни гърци, които не сподѣляли възгледитѣ на цариградския патриархъ, да се събержтъ при благочестивия светителъ и да се молятъ Богу заедно съ него.

По тоя начинъ светителя билъ лишенъ и отъ послѣдното утѣшение да принася безкрѣвна жертва „о мирѣ всего мира и о благосѣстоянїи святыхъ Божїихъ църквей“.

Освѣнъ това никой отъ мѣстното духовенство, мнозина отъ които нѣкога били негови приятели и почитатели не смѣялъ да го нагледа; така сѣщо и мирянитѣ странили отъ него и даже не го поздравявали, когато го срѣщали по улицитѣ, по пѣтя, когато той отивалъ въ руското консулство и се молилъ Богу въ тамкашната църква. Внушено било на православното население въ Цариградъ, че е голѣмъ грѣхъ да се цѣлува рѣка на блаженный Кирилла II. Еднѣжъ той отишелъ въ грѣцката църква „Панагия“ въ Пера. Тука не само че не му направили никаква честь, като на архиерей, но даже, подиръ свършването на литургията, не му дали антидоръ (нафора). При всичко това блаженный Кирилъ II никога не се обѣрналъ къмъ цариградския патриархъ съ молба за прошка, защото считалъ себе си за свѣршенно невиненъ.

*) Подобно насилственно отнемание върху една църква станало и въ Иерусалимъ. Тука гърцитѣ отнели съ сила църквата на св. Иакова, въ която се извършвало богослужението на арабски езикъ и се споменувало името на блаженный Кирилла II. Ограбена била църковната касса, златнитѣ, сребърнитѣ украшения, одеждитѣ и книгитѣ. Всичко това извършили фанатичитѣ гърци които се считатъ не само за християни и благодѣтели на арабитѣ, но и православни и истинно вѣроующи. Виж. Стр. 1873 г. Юнь, 211 стр.

Така се продължавала работата до 1876 година. Прѣзъ тая година Архимандритъ *Никодимъ* (членъ отъ св. Синодъ на Иерусалимската църква и ученикъ на блаженный Кирилла П, а по послѣ патриархъ иерусалимски) повдигналъ въ Св. Синодъ на Иерусалимската църква въпросъ за помиряванието на блаженный Кирилла П съ църквата*). Официално Архимандритъ Никодимъ казвалъ, че желае да стане това помирение само за това, защото, може би чрѣзъ това руското правителство ще се склони да отпустне на „братството на Гроба Господенъ“ суммитъ, които се получаватъ отъ завѣщани и подарени въ Россія имуществъ на иерусалимската патриаршия. Но истинската причина на това била отъ една страна чисто синовната му любовъ къмъ бившия неговъ учителъ, а отъ друга — дълбокото негово убѣждение въ правотата и невинността на блаженный Кирила П. Подпомаганъ отъ своитѣ приятели духовни и свѣтски лица, които тъй също считали схизмата, наложена върху българската църква, за незаконенъ актъ на цариградската патриаршия, архимандритъ Никодимъ захваналъ своята агитация между членоветѣ на иерусалимския св. Синодъ. Най-послѣ въ едно отъ засѣданията прѣзъ м. Ноемврий 1876 година съ 12 члена отъ 16-тѣхъ св. Синодъ на Иерусалимската църква рѣшилъ да изпроводи въ Цариградъ трима души пратеници, които да извършятъ всичко нужно за помиряванието на блаженный Кирилла П съ църквата. Избранитѣ били слѣдующитѣ лица: а) *Севастийския Архиепископъ Никифоръ*, б) *Архимандритъ Никодимъ* и в) *Архимандритъ Епифаний*. Тѣй като тогавашния иерусалимски патри-

*) Считаме за приятна длъжностъ да искажемъ тука своята дълбока благодарностъ и признателностъ на блаженный *Никодима*, бивши Иерусалимски патриархъ, който, е благоволилъ да съобщи точни и обективни свѣдѣния на високоуважаемия нашъ ученолюбивъ и образованъ съотечественникъ Г-на Ст. Станимировъ за живота на Блаженнопочившия патриархъ Кирилла П. Благодаримъ така също и на Г. Ст. Станимирова, който съ готовностъ се отзова на нашата молба да събере свѣденната и да ни ги даде.

архъ *Иеротей* принадлежалъ къмъ така наречената „грѣцка партия“, то той не желаялъ това помирение и за туй не далъ на пратеницитѣ нито пари, нито даже каквото и да било писмо. При всичко това пратеницитѣ намѣрили у себе си нужнитѣ средства, а така също и мъжество и тръгнали отъ Иерусалимъ и въ началото на м. Декемврий 1876 година пристигнали въ Цариградъ.

УП.

Цариградский патриархъ въ 1876 година билъ *Иоакимъ П.* Въ дълбочината на душата си, подиръ угасванието на ужасната вражда у грѣцкитѣ водители, които доведоха до схизмата и отлъчванието отъ църквата най-достойния светителъ въ источната църква, цариградския патриархъ, вижда се, пробуденъ отъ гласа на съвѣстѣта, желаялъ дано да се уравни, да се заличи голѣмата несправедливостъ и страшноото прѣстѣпление, което цариградската църква е извършила надъ блаженный *Кирила П* и поради това съ готовност посрещналъ иерусалимскитѣ пратеници и одобрилъ прѣдложението имъ. Той заедно съ тримата пратеници отъ иерусалимската църква опрѣдѣлилъ начина, по който трѣбало да стане помиряванието, а именно: пригответо било едно писмо отъ името на блаженный *Кирилла* до тримата пратеници на иерусалимската църква, въ което блаженный *Кирилъ П* прѣдложилъ своето исповѣдание на вѣрата и при това прибавялъ, че прощава враговетѣ си и всичкитѣ братия отъ „братството на Гроба Господень“ и проси прошка отъ всичкитѣ, прѣдъ които нѣщо е прѣгрѣшилъ когато и да било.

Писмото било написано въ три екземпляра. Блаженный *Кирилъ* изслушалъ съдържанието на писмото, което му било прочетено отъ архимандрита *Никодима* въ присѣдствието на другитѣ двама пратеници, прѣкръстилъ се и подписалъ и третѣ екземпляра. То-

ва било на 15 Декемврия 1876 година*), (въ деня на св. Елевтерия, т. е. освободителъ на узитѣ). Като получилъ единѣтъ екземпляръ на 16-й Декемврий 1876 година, цариградския патриархъ Иоакимъ II-й разрѣшилъ на Севастийския архиепископъ да исповѣда блаж. Кирилла, а послѣ това далъ антиминосъ и позволилъ да се служи литургия и да се причасти блаж. Кириллъ въ домашната си църква „Св. Савва Освещенный“. Така се извършило помиренieto на блаж. Кирилла съ цариградската църква. Подиръ това всички архиереи, които се намѣрвали тогава въ Цариградъ, направили посѣщение на блаж. Кирилла, а така сжщо и цариградския патриархъ Иоакимъ II и много други видни членове отъ гръцкото общество.

Втория екземпляръ отъ писмото пратениците задържали у себе си, а третия, заедно съ едно съобщение отъ тѣхна страна за извършеното помирение, тѣ испроводили въ Иерусалимъ. Като получилъ тѣзи книжа, тогавашния иерусалимски патриархъ *Еротей* протестиралъ, като писалъ и до цариградския патриархъ, *че цариградския патриархъ нѣма право да приема въ общение съ църквата клирици, които не сж отъ негова диоцезъ*. Патриархъ Иоакимъ II възразилъ, че блаж. Кириллъ II е заличенъ отъ списъка на братията на „Братството отъ Гроба Господень“ и отъ нѣколко години вече живѣе все въ неговия диоцезъ и че поради това блаж. Кириллъ вече е клирикъ отъ негова диоцезъ. — Много врѣме се измивало и иерусалимския патриархъ Еротей не отговарялъ нищо.

*) Въ това врѣме блажен. Кириллъ билъ опасно болѣнъ отъ болѣстѣта ракъ, отъ която ималъ рана на гърдитѣ. Казватъ, че отъ тая болѣстъ той се разболѣлъ още когато билъ на патриаршеския прѣстолъ. Когато се настанилъ въ къщата на Константинидисъ, единъ докторъ го посѣвѣтвалъ да отиде въ Брусса да се къпи въ топлитѣ бани. Топлитѣ бани, намѣсто да му помогнатъ, повредили му повече. Болѣстѣта, която до тогава била малка една рана на дѣсната страна на гърдитѣ, започнала да се распространява и да вони. Къмъ началото на м. Декемврий 1876 г. раната вече образувала кръгъ около тѣлото на блаженный Кирилла II. Отъ тая рана блаженный Кирилъ и умрѣлъ.

Между това блаженный Кириллъ все по-вече и по-вече отпадалъ. Всеки день очаквали смъртѣта му. Тогава руския посланикъ въ Цариградъ, графъ Игнатиевъ, настоялъ (по заповѣдь на покойната руска императрица, Мария Теодоровна, майката на императора Александръ III) прѣдъ тримата пратеници на Иерусалимската църква да убѣдятъ патриарха Еродея да признае помирението на блаж. Кирилла съ църквата. Тримата пратеници, като се убѣдили, че съ писма не можтъ нищо да свършатъ, тѣ на третата недѣля отъ великия постъ, прѣзъ 1877 година испроводили Севастийския архиепископъ въ Иерусалимъ лично да ходатайствува за това. Ходатайството на Севастийския Архиепископъ най-подиръ се увѣнчало съ успѣхъ. На 23-й Априлий 1877 година въ Иерусалимската патриаршия се съставилъ актъ, съ който иерусалимската църква признава помирението на блаж. Кирилла П съ църквата. Самъ патриархъ Еродей съ собственоръчно писмо извѣстилъ за това на блаж. Кирилла П... Четири мѣсеца подиръ това, *а именно на 18-й Августъ 1877 година блаж. Кириллъ П прѣдалъ Богу душъ...*

VIII.

Блаженно-почившия борецъ и страдалецъ за правдата билъ погребенъ въ *Ени-кюй* (на брѣга на Босфора), въ мѣнастиря на св. Георгий Побѣдоносца, който мѣнастиръ принадлежи на „Братството на Гроба Господень“. Погребението било извънредно тържественно. Въ него взели участие всички архиереи, които се намѣрвали тогава въ Цариградъ. Расходитѣ по погребението взелъ на себе си иерусалимския Метохъ въ Цариградъ... Наслѣдникъ на имуществата на блаженнопочившия патриархъ Кирилла П било „Братството на Гроба Господень“. Но, както вече казахме по горѣ, патриархъ Кириллъ П, ръководенъ отъ истински християнски възгледъ върху земното богатство, не оставилъ слѣдъ смъртѣта си голѣмо богатство, както би могло да се прѣдполага, ако се взематъ прѣдъ видъ.

доходитъ му, тъй като много голѣма частъ отъ доходите си дарилъ на бѣднитѣ и на богоугодни заведения. При всичко туй, той неоставилъ пакъ празенъ ковчега на Гроба Господень*)

IX.

Прѣзъ мѣсецъ Ноемврий 1883 година при завржачието си отъ Москва за въ Иерусалимъ, миналъ прѣзъ Цариградъ новоизбрания иерусалимски патриархъ *Никодимъ*, ученикъ на блаженный Кирилла II (сѣщия архимандритъ Никодимъ, за когото говорихме по-горѣ; той е билъ единъ отъ тримата пратеници, които извършихъ помирението на патриарха Кирилла съ църквата). На 13-й Ноемврий 1883 г., въ деня на Св. Иоанна Златоуста, въ който день блаженнопочившиятъ Кириллъ II е билъ ржкоположенъ за епископъ, патриархъ Никодимъ служилъ „за упокойна литургия“ въ мѣнастиря на св. Георгия, а послѣ това извадилъ отъ гроба коститѣ на блаженнопочившиятъ Кирилла II и ги отнесълъ съ себе си въ Иерусалимъ. Тука на 27-й Януарий 1884 година, пакъ въ деня на св. Иоанна Златоуста, патриархъ Никодимъ служилъ „за упокойна литургия“ на Голгота, а подиръ това

*) „Когато турск. правителство, като не довѣрявало на светогробскитѣ монаси, само съставило инвентаръ на останалитѣ сумми, слѣдъ свалянието на блж. Кирилла II отъ патриаршеския прѣстолъ, то намѣрило: 118,000 ливри банкони билети, 70,000 ливри злато, 9,000 гроша мѣдни пари и много други златни и сребърни нѣща на сума 10,000 ливри, а въ цариградския метохъ имало 60 000 ливри... «Ако враговетѣ на блж. Кирилла II направяхъ само сравнение съ другитѣ патриарси, напр. съ патриарха Атанасия (прѣдшественника на Кирилла) или съ Антиохийския Методия или съ Александрийския Иеротея, щѣхъ да се убѣдятъ въ благородството и величието на бл. Кирила II. Всички други патриарси оставяли само празни ковчези и дългове. Патриаршескитѣ богатства по отрано разграбвали различни племенници, братя, сестри и други тѣхни приближени, а блаженный Кириллъ II облагодѣтелствувалъ сиромаситѣ, подобрилъ вънкашния и вътрѣшния животъ въ патриархата и оставилъ толкова милиона грошове!» Страникъъ, Юнь, стр. 204.

принесълъ коститѣ на блаженопочившаго Кирилла II въ църквата св. 40 мъченици, при която, подъ камбанарията, има склепъ*) за коститѣ на всичкитѣ иерусалимски патриарси. Въ този сѣщия день въ сѣщия този склепъ били прѣнесени и остаткитѣ (коститѣ) на бившитѣ иерусалимски патриарси: *Прокопий* и *Еротей*, прѣмници на блаженопочившаго Кирилла II.

Ето какъ смъртта примирява и сближава хората помежду имъ! Враждата, омразата, гонѣнията, властѣта, силата, богатството, хубостѣта, знанието и всичкитѣ хитрости исчезнуватъ прѣдъ сѣнката на смъртѣта... Оставатъ само дѣлата, отъ които челоуѣкъ и прѣдъ сѣдѣтъ на Бога и прѣдъ сѣдѣтъ на историята „или бива прославенъ или бива посраменъ“, както казва св. Иоаннъ Дамаскинъ.

Х.

Нека въ заключение ни бѣде позволено да кажемъ, че съ тѣзи още нѣколко редовце, ние свършваме бѣлѣжкитѣ си за живота и подвижитѣ на блаженопочившия иерусалимски патриархъ Кирилла II.... Ние не мислимъ, че слабото и неопитно наше перо е могло да каже нѣщо достойно за великитѣ заслуги на тоя знаменитъ светителъ въ историята на вѣсточната православна църква... Нашата цѣль бѣше само да припомнимъ на сегашното българско общество името и заслугитѣ на единъ светъ Христовъ служителъ, който е умрѣлъ за свободата и независимостѣта на българския народъ, за правата на православната българска църква. Отъ тѣзи наши бѣлѣжки, които изложихме до тука за живота и дѣлата на бл. Кирилла II, вѣрваме не е трудно да се забѣлѣжи, че ако православната българска църква е имала ратници и защитници, които сж жертвовали живота си за нейното възраждане и освобождение, то блаженопочившия патриархъ Кирилъ II е принесълъ една отъ най-важнитѣ и най-сжжитѣ

*) Гробница, мѣсто, гдѣто се пазятъ труповетѣ на мъртвитѣ.

жертви, каквато само може чловѣкъ да даде за ближнитѣ си... За да запази истината, за да исповѣда правотата на Словото Божие и на разума, той се рѣшилъ да изгуби и патриаршеския свой прѣстолъ, и своята властъ, и високото боговоление на своитѣ чотовни и силни сънародници, и дружбата на своитѣ близки, и всичкитѣ земни богатства и почести, и скъпоцѣнното си здравие, и спокойствието, и самия съюзъ съ църквата и най-подиръ самия свой животъ.... Съ малко думи казано блаженный Кириллъ II умрѣлъ за България, безъ да е билъ българинъ...

Прочее, мислимъ ние, че е длъжностъ на всѣкой български свещеннослужителъ, на всѣкой родолюбивъ български синъ, когото Богъ удостои да посѣти Гроба Господень въ Иерусалимъ, да колѣнчи и прѣдъ гроба на бл. Кирилла II, да се помоли Богу за упоението на великия неговъ духъ!.... А сега намѣсто какъвто и да било вещественъ паметникъ, на мѣсто каквито и да било други свидѣтелства за изказване на благодарностъ и признателностъ къмъ паметъта и заслугитѣ на великия светителъ, нека всѣкой отъ читателитѣ да каже съ насъ наедно думитѣ: вѣчна паметъ и блаженъ покой на духа на патриарха Кирила!

Великинъ.

г. Самоковъ, 4 Юний 1898 г.

Божие то битие*).

Доказателствата на Божие то битие; причинитѣ, които сѣ послужили за тѣхното появяване въ философията; родътъ на доказателствата.

Най-дълбокото основание на нашата увѣренность въ Божие то битие служи непосредственно присящата на нашия духъ идея за Бога. Най-отколѣшнитѣ фило-

*) Прѣведено отъ «Начальныя Основанія философіи», написано отъ В. Д. Кудрявцева-Платонова. Издание 4. стр. 149. — Читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ вече познаватъ името на В. Д. Кудрявцева-Платонова. Сега ние имъ прѣдлагаме кратки

софи, които сж живѣли прѣди Сократа, въ своето мироразглеждане трѣгвали обикновенно отъ тая, непосредственно увѣренность въ съществуването на първото, абсолютно начало на битието, и, като не се стараяли рационално да докажатъ тая истина, имали прѣдъ видъ само да опрѣдѣлятъ същността на това абсолютно начало. Нъ той като тѣхнитѣ опитвания въ това отношение били твърдѣ неудовлѣтворителни*) и противорѣчили едно на друго, а язическата религия отъ своя страна не е можла да даде по вѣрно понятие за Бога, то въ грѣцкото общество, подъ влияние-то на софиститѣ, почнали да се появятъ съмнѣния за

бѣлѣжки за негова животъ. *Викторъ Димитриевичъ Кудрявцевъ* се родилъ въ 1828 г., на 9 Октомврий, въ Псковската губерния, Новоржевскій уѣздъ; баща му билъ полковой свещеникъ. Викторъ получилъ първоначално образование въ Варшавското духовно училище, а послѣ свършилъ семинария и най-сетнѣ въ Московската Дух. Академия завършилъ образованието си въ 1852 година. Защото се възпитвалъ на стипендия, завѣщана отъ Митрополита Платона, билъ нареченъ и Платоновъ. Следъ свършването на наукитѣ Викторъ Димитровичъ билъ оставенъ да бѣде прѣподавателъ въ същата Академия. Тука той прѣподавалъ най-първо Библейската история и грѣцки езикъ (отъ 1852—1854 г.), а послѣ философията (отъ 1854—1861 г.). Отъ 1861—1862 година В. Димитриевичъ билъ натоваренъ да възпитва Руския Прѣстоло Наслѣдникъ Николая Александровича, сина на Императора освободителя, Александра II. Но тъй като Николай Александровичъ умрѣлъ въ 1862 година, то В. Д. пакъ се възвърналъ на професорската катедра въ Мос. Дух. Академия, гдѣто продължава да прѣподава философията дори до самата си смъртъ, т. е. до 1891 г. 3й Декемврий. Той е написалъ много цѣнни произведения и статии изъ областта на философията, съ които си е заслужилъ почетъ и уважение както между съврѣменнитѣ си и у потомството. Прѣводача.

*) Неудовлетворителността на ученията, създавани отъ древнитѣ философи, за първата причина на битието състеляла най-главно въ това, че тѣ не прокарвали строга граница между Бога и мирътъ и смѣсвали понятието за Бога съ понятието за субстанционалната основа на мировото битие. Така, напр; Талесъ признавалъ за първо начало на битието *водата*, Анаксименъ — *въздуха*, Гераклитъ — *огня* и т. н. Но въ същото врѣме такова понятие за началото на битието не имъ прѣчило да му приписватъ и духовни свойства, напр., разумъ, мисль, всевѣденне, святость и пр.

самото съществуване на Божеството. Тѣзи съмнѣния именно били първата причина да се появятъ въ философията опити за доказване истината на Божието битие. Такива доказателства се старали да прѣдставятъ Сократъ и Платонъ въ своята борба съ софиститѣ и Аристотель въ своето учение за Бога. Изобщо въ древнитѣ врѣмена макаръ ние и да намѣрваме дири отъ всички извѣстни по-послѣ доказателства на Божието битие, но не срѣщаме строго научно и систематическо тѣхно излагание. Въ християнската философия учението за доказателствата на Божието битие първоначално било извикано не толкова отъ стремлението да бѣде защитена тая истина отъ възраженията на атеиститѣ, за което въ срѣдновековния периодъ на философията не се прѣдставлявалъ случай и нужда, колкото отъ желание да бѣде обоснована и раскрита най-високата истина на религията не само върху началата на вѣрата, но и върху разума. Такова именно побуждение и ръководило толкова прочутия въ историята на доказателствата за Божието битие *Анселма Кентерберийски*. Споредъ неговото мнѣние, щѣше да бѣде прѣстѣпна небрежностъ и бѣлѣгъ на мързеливъ умъ ако не желаемъ да знаемъ туй, въ което ние вѣрваме; и ако всичкитѣ истинни на религията пматъ право да бѣдѣтъ разяснявани рационално, то толкова повече има право на това най-високата и коренната истина на Божието битие. Послѣ, не вслѣдствие само на теоритическия интересъ да намѣри най-добро доказателство на тая истина, но и подъ влиянието на дѣйствителни противъ нея възражения доказателствата на Божието битие се раскривали въ философията съ по-голѣма и по-голѣма логическа правилностъ до врѣмето на Канта, който, като трѣгвалъ изъ своето учение че не е възможно да има познание за нѣщата самъ въ себе си, отхвърлилъ възможността на каквито и да било теоритически доказателства на Божието битие и се старалъ да оправдае своята мисль съ посочване некадърностъ у всички съществувавши прѣди него доказателства отъ тоя родъ. Едничко възможно доказателство той призналъ основаното на нравственото

съзнание убѣждение въ тая истина. Кантова възгледъ върху доказателствата на Божието битие дълго време билъ господствующъ не само въ кръга на неговитѣ послѣдователи, но и между философитѣ, които (като напр., Якоби), като отхвърляли кадьрността на разума въ дѣлото на богопознанието, търсили основания за нашата увѣренность въ Божието битие изключително въ областта на чувството и на вѣрата. Но въ по-поздирне време, забѣлѣжаната едностранчивость както въ Кантовата критическа, така и въ основаната на непосредственното чувство, философия на Якоби, отново довела философитѣ до мисълта, че е необходимо да стане издирване на рационалнитѣ основания на нашата вѣра въ Божието битие, т. е. да стане издирване, което е сжщественно важно не само за опровержението на материализма и атеизма, но и за разяснението на тая най-важна истина отъ философското познание.

Логическия методъ на доказателства на Божието битие състои въ умозаклучението отъ дѣйствиата и явленията къмъ причината, отъ свойствата и качества на мировото битие къмъ негова творецъ. Но при такова заключение отъ свойствата на мира къмъ неговата първа причина ние можемъ да земаме въ внимание или общитѣ свойства на цѣлото мирово битие, независимо отъ частнитѣ особености на една или на друга отъ неговитѣ страни, или свойства, които при надлѣжжтъ на всѣка отъ двѣтѣ главни страни, въ които се явява на нашето съзнание това мирово битие, т. е. физическия и духовния миръ. Оттука се явяватъ три главни вида доказателства на Божието битие; *космологическо*; *телеологическо* и *психологическо*. Последния родъ доказателство отъ своя страна може да приема различни форми, като се сжди по това, ще имаме ли прѣдъ очи идеята за Бога сама по себе си (онтологическото доказателство) или нейното происхождение въ нашия умъ (психологическото доказателство въ тѣсенъ смисълъ на думата), или нейната всеобщность (историческото доказателство или нейната свръска съ нравственното съзнание на чловѣка (нравственното доказателство). Такъвзи редъ на доказателствата на Бо-

жието битие се съвпада и съ относителното тѣхно значение. Тѣхната цѣль състои въ рационалното обосноваване на това понятие за Бога, което непосредствено е дадено въ самата идея за него, като за сѣщество абсолютно съвършено. Но очевидно е, че съвършенствата на най-високото Сѣщество трѣбва да се явяватъ за насъ толкова по ясно, колкото повече ние почнемъ да възлизаме отъ общитѣ свойства на космологическото битие къмъ повече и повече идеалнитѣ свойства, най-ясното изражение на които ние можемъ да намѣримъ само въ духовния миръ. По тоя начинъ доказателствата: космологическото, телеологическото и психологическото съ неговитѣ частни видове трѣбва да ни прѣдставятъ единъ видъ степени на повече и повече точни и раздѣлни понятия за Бога.

I. Космологическото доказателство на Божието битие.

Космологическото доказателство, безъ да се досѣга до едни или до другитѣ страни на мировото битие, обрѣща внимание върху най-общитѣ бѣлѣзи на всичкитѣ прѣдмѣти на мира и, на основание на тѣзи бѣлѣзи като съставлява понятие за сѣщността на всичкото мирово битие, прави заключение оттука къмъ необходимостта да признаемъ за обясняване на неговото сѣществуване най-високата абсолютна причина.

Най-общитѣ бѣлѣзи на всичкитѣ мирови прѣмети сѣ тѣхната несамостоятелностъ, ограниченностъ, условностъ. Че всичкитѣ прѣдмети на мира безъ изключение носятъ върху себе си характеръ на условно битие, тая истина е очевидна; нито едно сѣщество на мира не е самобитно, не е причина само на себе си. „Всѣко нѣщо, казва Лейбницъ, има свое основание въ друго нѣщо, всѣко настояще състояние въ по прѣдишно. Но другото нѣщо и по прѣдишното състояние пакъ иматъ свое основание въ друго ново нѣщо и въ друго ново още попрѣдишно състояние, така че, като продължаваме по нататѣкъ и по нататѣкъ, ние никога нѣма да достигнемъ до такъвзи прѣдметъ или състояние, които

вече да вѣматъ нужда въ по нататѣшна основа. Оттука се вижда, че най-свѣршенна и завършена основа ние трѣбва да търсимъ не въ тѣзи частни прѣдмети и състояния, но въ всеобща причина, отъ която всички нѣща и тѣхнитѣ състояния произлизатъ непосредствено и първоначално. Тая първа всеобща причина на всѣко условно битие е Сщество безусловно и абсолютно необходимо.

Какъ трѣбва ние сега по опрѣдѣлено да мислимъ това Сщество, какви казуеми (атрибути) да му приписваме?

Ако безусловното сщество, като първа причина на условното битие, ние не можемъ да намѣримъ въ всичката съвкупность на мировото битие, то е очевидно, прѣди всичко, туй, че то не е самото това мирово битие, но е *противоположно* на него. Като излизаме изъ идеята на тая протиположность, ние можемъ да опрѣдѣлимъ частнитѣ свойства на това най-високо начало, къмъ което насъ ни доведе разгледванието сщественнитѣ свойства на мировото битие.

Условното битие, като ограничено по самото свое понятие, е битие несвѣршенно. Всичко не свѣршенно затова именно е несвѣршенно, че въ него нѣщо не достига (не дососва), за да стане свѣршенно. Въ него нѣма нѣщо си таково, което има или може да бѣде мислимо че сществува вѣнъ отъ него, въ друго нѣщо; слѣдов. всѣко несвѣршенство прѣдполага битието на друго нѣщо, което го ограничава, което отъ своя страна, бива ограничено отъ първото. А ако въ сщность несвѣршенството е слѣдствие на ограниченността и условността, то неограниченото и безусловното Сщество, като противоположно на условното, трѣбва да бѣде и абсолютно свѣршенно; затова че ако би то да не е таково, то щѣше да бѣде условно и ограничено; понятието на абсолютното Сщество щѣше да противорѣчи само на себе си.

По нататѣкъ. Всесвѣршенното сщество, по самото понятие на всесвѣршенството, необходимо трѣбва да бѣде едно. Ако да бѣхъ двѣ или повече всесвѣршенни сщества, то тѣ, очевидно, би могли да бдѣтъ

или тождественни, или различни. Ако тѣ да бѣхъ тождественни, то за нашето мисляние щѣхъ да се съвпадатъ въ едно сѣщество; ако бждѣхъ различни, то тѣ не можехъ да бждѣтъ всевъвършенни сѣщества. Едно отъ двѣтѣ щѣше да има (въ самото това нѣщо, което съставлява негово отличие отъ другото) нѣщо такова, което другото не би имало; всѣко едно отъ тѣхъ слѣд., не щѣше да има всичко, не щѣше да бжде всевъвършенно, двѣдѣ тѣ щѣхъ да бждѣтъ ограничени едно отъ друго и поради това щѣхъ да бждѣтъ условни.

Най-подиръ, тѣй като всичко въ свѣта безъ изключение е условно и ограничено, то безусловното сѣщество, по самата своя противоположностъ на мира, очевидно, не може да бжде тождественно съ него. То трѣбва да бжде вънъ, отдѣлно и отлично отъ него — и сѣщество надъ-мирѣтъ.

Но такова всевъвършенно, едно и абсолютно, отлично отъ мира сѣщество, е Богъ.

Изложението на космологическото доказателство показва, че то има прѣдъ очи да утвърди двѣ главни положения: а) че условността на нѣщата довежда да признаемъ безусловното тѣхно начало и б) че това начало е всевъвършенно сѣщество т. е. Богъ.

Въ основанието на първото положение се намѣрва, очевидно, мисълта, че не е възможно или не е мислимо за разума да допусне редъ условни причини, които отиватъ въ безкрайността. Нашия разумъ необходимо изисква да се спре въ нѣкадѣ, когато възлизаме отъ причина къмъ причина и да признаемъ първа причина. Но, споредъ мнѣнието на Канта, такова изискване нѣма за разума изключително и абсолютно значение, тѣй като наедно съ него има и друго, не по малко изискване, т. е. да не поставяме никадѣ прѣдѣли въ издирванието причинитѣ на явленията; въ силата на това изискване въ дѣлото на познаването природата ние не трѣбва да се спираме върху никакъвъ фактъ и послѣдня причина, но да вървимъ по нататѣкъ и по нататѣкъ въ безкрайността. По тоя начинъ основната мисълъ на космологическото доказа-

телство се отслабва отъ противоположната възможностъ и то губи своето значение.

Но прѣди всичко не можемъ да съгласимъ съ самата мисль, която се намѣрва въ основата на кантовото възражение, т. е. че е възможно да съществува въ нашия разумъ двѣ противоположни изисквания, тъй като, ако се допуси това, ние би трѣбвало да допустимъ корененъ антагонизмъ въ самата наша познавателна способностъ и съ това да унищожимъ достовѣрността на нашето познание. И наистина, като се вгледаме по близо въ тѣзи двѣ мнимо равноправни изисквания, скоро се убѣждаваме, че послѣдното, което признава че е мислимъ безкраенъ редъ на условни причини, не може да бѣде допуснато. На основание на логическия законъ на достатъчнитѣ основания нашия разумъ изисква, щото въ търсението причинитѣ на нѣкое явление ние да отиваме по нататъкъ и по нататъкъ, до тогава, до когато не бѣде намѣрена *достатъчна* причина, която обяснява явлението; но тоя законъ никакъ не прѣдписва, щото ние да не се удовлетворяваме отъ никоя дадена причина, като не обръщаме внимание върху това, достатъчна ли е тя или не; такова изискване щѣше да излиза вънъ отъ прѣдѣлитѣ на логиката; достатъчната причина щѣше да се яви въ сщщото врѣме недостатъчна. Каквото има значение по отношение къмъ причинитѣ на частнитѣ явления, то има приложение и къмъ тѣхната съвкупностъ, т. е. къмъ цѣлия миръ. Ако въ най-високото същество бѣде намѣрена достатъчната причина за обясняването съвкупността на мировитѣ явления, то разума трѣбва да бѣде напълно удовлетворенъ въ своето изискване.

Но, като допускаме безкрайна верига на условни причини, ние направо прѣстѣпаме логическото изискване на достатъчното основание. И наистина, ако ние си прѣдставимъ смѣняването на мировитѣ прѣдмети и явления, като прогресъ на причини, които отиватъ въ безкрайностъ, като безкрайна верига, съставена отъ същества, които зависятъ едно отъ друго, то цѣлата съвкупностъ на съществата не може да има никаква

причина на своето битие, която да се намѣрва вънъ отъ веригата, че всичкитѣ същества, които сега има или ще има въ вселенната, влизатъ въ тая верига. Но очевидно е така също, че всичката съвѣкупность на нѣщата не може да има и никаква вътрѣшна причина на своето битие, затова че въ безкрайната верига на съществата нѣма нито едно, което да независи отъ друго, което му прѣдшества; нѣма, слѣдоват., нито едно същество, на което ние да можемъ да припишемъ съществуване необходимо и не условливо отъ нѣщо друго. А ако нито едно отъ съществата на мира не съществува необходимо, то е ясно, че и цѣлата съвѣкупность на тѣзи същества, т. е. цѣлия миръ, не може да съществува необходимо. И така ние трѣбва да допустимъ, че нито вънъ отъ мира, нито въ самия миръ нѣма никаква необходима причина на битието. Но това не е възможно; това би значило да прѣдположимъ събрание на същества, които нѣматъ нито вънкашна, нито вътрѣшна причина на своето битие. Съ други думи да кажемъ — това би значило да казваме, че съществата, разгледвани всеко отдѣлно, съ произведени отъ нѣкакви причини (защото ние признаме, че нито едно отъ тѣхъ не съществува необходимо и отъ само себе си), но че, разгледвани всички наедно, тѣ нѣматъ никаква причина на своето битие. А ако нашия разумъ не може да допуси такова противорѣчие, то ние не можемъ да прѣдположимъ, щото всички нѣща. въ безкрайность като условатъ едно друго, съществуватъ безъ нѣкаква послѣдняя причина. И така, трѣбва да допустимъ битието на първата причина, на неизмѣнно и отъ нищо независимо същество.

Втората половина на космологическото доказателство се стареа да заягчи тая мисль, че изискваната отъ разума първа причина на битието, като не се съдържа въ самия миръ, трѣбва да бѣде същество субстанционално отлично и отдѣлно отъ него, т. е. Богъ. Но тая мисль срѣща възражение силно и не отстранимо въ прѣдѣлитѣ на това доказателство. То се съдържа въ ученията на ония философи, които казватъ, че понятията за безусловното и условното не

сж до толкова противоположни и несъвмѣстими, за да изискватъ субстанционално отличие на Бога отъ мирътъ. Тѣзи понятия, безъ да се гледа противоположността, която намъ се струва че иматъ, сж при всичко това понятия коррелятивни, т. е. такива, отъ които едното е немислимо безъ другото и всѣко едно отъ тѣхъ прѣдполага другото. Поради това и безусловното не е нѣкакво *существо* отдѣлно отъ условното, но вътрѣшно, субстанционално основание на самото пакъ мирово битие, което е немислимо безъ него и вънъ отъ него. Чрѣзъ признаването на такова мирова субстанция, нагледъ, може да бѣде удовлетворено изискването на разума, който търси първата и безусловна причина въ реда на условнигѣ; но въ сѣщото врѣме тая безусловна причина ще бѣде не вънъ отъ мира, а само вътрѣшно мирово битие, т. е. не Богъ, не существо лично и отлично отъ мира, а само абсолютно начало на битието, сжщественно свързано съ своитѣ проявявания. И така, космологическото доказателство само по себе си довежда чловѣка само до пантеистическото Абсолютно, като субстанционална основа на мира, или довежда до стоическото прѣдставление за Бога, като за душа на мира, която се намѣрва въ толкова сжщественно отношение къмъ него, както нашата душа къмъ тѣлото.

За христанскій прогресъ

(Слово отъ Преосвященнаго Амвросия, Архиепископа Харковскаго).

Прѣвель: Протоиерей К. Христовъ. — Айтось.

Будите ви совершени, якоже Отецъ вашъ небесный совершенъ есть. (Мат. 5.48).

Любезната дума на образованитѣ чловѣци въ наше врѣме е: *прогресъ*.

Думата *Прогресъ* е нова за църковната катедра, нѣний ще ъ употребимъ споредъ нашитѣ обязанности

да слѣдимъ всичкитѣ нови движения и направления на мислитѣ въ християнското общество. Самото пакъ понятне за прогреса, не е ново за християнското учение и за църквата; нѣ голѣма е разликата и неизмѣримо е разстоянието между съврѣменното философско учение за прогреса и между учението християнско. Цѣльта на това наше слово е да покажемъ тази разлика и разстояние. За това особено побуждение намираме въ ония неприятелски отношения, въ които сж се турили съврѣменнитѣ прогресисти къмъ християнското учение. Споредъ тѣхното понятие християнското учение задържа прогреса на чловѣчеството. Казватъ че неизмѣннитѣ догмати на християнството стѣсняватъ свободната дѣятелность на чловѣческии умъ, че неговитѣ нравственни правила и аскетически (постнически) наставления задушаватъ най-естественитѣ и законни нужди на чловѣчeskата природа, че неговитѣ устави и прѣдписания относително външното поведение на чловѣцитѣ ги лишаватъ отъ свободата да се ползватъ отъ принадлежащитѣ тѣмъ по право радости и наслаждения на живота; съ една дума, че християнското учение убива живота. Небива да се незнае, въ всичко това колко много опасности и съблъзни се крижтъ за християнитѣ, които нѣматъ твърди религиозни убѣждения; а особено за младитѣ поколения.

И тѣй, да направимъ отначало краткъ очеркъ на съврѣменното философско учение за прогреса, слѣдъ това да изложимъ християнскій възгледъ за вѣчното усъвршенствување на чловѣчеството, като слѣдваме Божественното откровение, най-точно и строго, безъ отклонявање, безъ прѣмѣлчавание, ограничение и прѣтълкувания, каквито си позволяватъ, подъ влиянието на духа на врѣмето, и християнски нѣкои писатели.

Съврѣменното, а още повече распространеното у насъ философско учение за прогреса е право извлѣчение изъ материалистическото прѣдположение за произхождението на свѣтътъ и на чловѣка. Споредъ това прѣдположение свѣтътъ и чловѣчеството сж произлѣзли отъ неизвѣстното материално начало на живо-

та, което се движи и развива само по себе по закона на естественната неизбѣжна необходимостъ. Като се направлява неизмѣнно на прѣдъ, живота да се спрѣ не може, а това негово развитие безъ спирање и усъвършенствуване безъ край е и самият *прогресъ*. Мировата машина въ вѣчното си движение образува отъ вѣкъ на вѣкъ нови форми на сѣществата, въ това число и челоуѣцитѣ, отъ несъвършенни по съвършенни, нъ тѣй щото никой не може да прѣдвиди бѣдѣщитѣ имъ свойства. По този начинъ прогреса е движение отъ неизвѣстното къмъ извѣстното. За да внесе въ тази мѣгла нѣкаква зарица, учението, като нѣма възможността да посочи на първопричината, опира се на втори причини, като твърди, че челоуѣкъ се усъвършенствува не съ силата на свободната самодѣятелностъ, а подъ неизбѣжнитѣ влияния на стоящитѣ вънъ отъ него дѣятели, каквито сж: силитѣ на природата, законитѣ на органическото развитие, срдата, кждѣто се е родилъ и живѣе челоуѣка, социалнитѣ, или общественитѣ условия на живота, законитѣ, обичаитѣ, привичкитѣ и др. т. Оттука слѣдва, че челоуѣка неизбѣжно се заглича отъ общото тѣчение на живота; живота, като вълна, го носи къмъ съвършенство и благополучие. Челоуѣкъ, казватъ прогресиститѣ, спорѣдъ прѣдрасѣдъчното понятие за своята свобода, напразно би помислилъ да се спрѣ, като мисли за това, кждѣ отива и що прави, и да вземе друго направление, ако се чувствува нещастенъ. Той трѣбва да живѣе съ всички, а особено съ *напрѣдналитѣ челоуѣци* общи животъ по приетитѣ правила и порѣдѣкъ; иначе, като *закъснелъ*, той ще бѣде задушенъ отъ тѣлпата, която е слѣдъ него, или исхвърленъ изъ редѣтъ на челоуѣцитѣ, които вървятъ по даденото направление на живота. Оттука е и правилото: „върви слѣдъ всички; щастieto е на прѣдъ. И ако го не видишъ ти, то ще го види бѣдѣщето челоуѣчество“. Очевидно е че това учение противорѣчи на всички неотемлени свойства и закони за дѣятелността на разумно-свободното челоуѣческо сѣщество; на самосъзнанието, самоопредѣлението, на свободата въ разбора

на своитѣ мисли и рѣшения, на нравственната отговорностъ прѣдъ себе и прѣдъ другитѣ чловѣци, на вмѣняемостѣта на прѣстѣпленията и пр. Споредъ простийтъ здравъ разумъ чловѣкъ счита за безразсѣдно и въ единичнийтъ животъ да дѣйствува безъ понятната за него причина и цѣль, както го казватъ, *както му* скимне; а тука, въ горнитѣ въпроси за живота, му казватъ: „не питай отъ кждѣ си ти и кждѣ отивашъ“. Трудно е да си прѣдставишъ учение по-противоестественно и по-унизително за чловѣческата природа.

Скрѣбно е утѣшението, което философското учение за прогреса прѣдлага на страдающиятъ чловѣкъ: „Ти страдай, за да бѣдѣтъ потомцитѣ ти щастливи“. Ний намираме утѣшение и въ страданията, когато ни е понятно и вътрѣшно осѣщае доброто за което страдаме; нѣ да се страдае за неизвѣстното и непонятното, при това за общо благо за въ бѣдѣще безъ възможностѣта за лично участие въ него, ако ще би и за въ бѣдѣщия, задгробний животъ, — това ще рѣче да се страдае безцѣлно и напразно, слѣдователно, безсмысленно. За да се доведе това учение послѣдователно до край, проповѣдва се въ понататѣшния прогресъ на чловѣчеството съвършенното унищожение на чловѣческата личностъ съ отричанието безсмъртието на душата. Това значи да се отваря за чловѣка бездната на отчаянието. Това се оправдава съ появяване учението на *пессимиститѣ* (които мрачно гледатъ на свѣта. Б. пр.), за безисходностѣта на чловѣческитѣ страдания. По този начинъ пропастьта, къмъ която съврѣмненний прогресъ води чловѣчеството, става подълбока.

При всичко това послѣдователитѣ на съврѣмненното учение за прогреса говорятъ и за *идеалитѣ*, или въображаемитѣ първообрази на съвършенството, съ които трѣба да се съобразява чловѣчески животъ и които се рисуватъ въ разнообразнитѣ проекти относително бѣдѣщето благополучие на цѣлото чловѣчество. Запитайте ги: кждѣ ще намѣрятъ и какъ ще опрѣдѣлѣтъ ония черти, изъ които да се състави идеалътъ за съвършенство и благополучие, понятенъ и

достъпенъ за всички чловѣци, въ всичкитѣ степени на тѣхното развитие и който да удовлетворява цѣлото чловѣчество? Историята на минжитѣ вѣкове и на нашето врѣме прѣдставлява само недоволство отъ настоящето и дирение щастие въ бждѣщето. Доброто на едно врѣме се вижда зло за другото. Благосъстоянието на едни чловѣци се съпровожда съ лишения и мѣнотии за другитѣ. Новото се вижда като повторение на старото. Добритѣ проекти не се оправдаватъ на дѣло; мечтитѣ си оставатъ мечти. Неудовлетворение и оплаквания ... ето общий гласъ на чловѣчеството въ всичкитѣ вѣкове. Отъ съзнанието на неудовлетвореността и дѣйствителнитѣ лишения неби ва да се събиратъ материали за изображение идеала за истинското съвършенство и благосъстояние на чловѣчеството въ бждѣще. Съврѣменнитѣ открития и усъвършенствованията въ разнитѣ отрасли на живота не могатъ да се съберътъ и сложътъ въ обща сума, или въ едно цѣло, което въ прѣдставлението за бждѣщето да може да става пълненъ и всестраненъ идеалъ за чловѣческото съвършенство. Всичко това по-вече е вънкашно, второстепенно, измѣнчиво, което едно друго оборва и унищожава: всичко това е неспособно да устои прѣдъ смѣната на вѣковете и на правлението на живота, а още повече прѣдъ тия бурни прѣвроти въ вселенната, които помитатъ отъ лицето на земята цѣли народи и господарства, даже и съ блѣстяща цивилизация. И надъ всичко това стои въпроса: на какъ да се насочи и какъ да се закрѣпи неспирното възлизане на чловѣчеството къмъ съвршенството и щастиято?

На този въпросъ само християнското учение дава най-точенъ и ясенъ отговоръ.

То не посочва идеала на чловѣческото съвршенство на земята, понеже тука нѣма нищо съвршенно — а на небото: *бждете вий съвршени*, казва Господъ Исусъ Христосъ, *както е Отецъ вашъ небесний съвршенъ*.

Въ Божественното откровение най-ясно ни сѣ посочени священиитѣ черти на този идеалъ въ изображеніе свойствата Божии.

Богъ е сжщество вѣчно и безкрайно съвършенно; слѣдователно въ уподобяването на него съ свободно-та дѣятелность, при съотвѣтствието на нашата природа съ неговата природа (като образъ създаденъ по первообраза), за насъ се открива правото, вѣрното и нескончаемото възлизание къмъ съвършенството.

Богъ е всесъвършенната премъдрость и истина; слѣдователно Той за насъ е неисчерпаемий источникъ на знанието и истинната, които нашия умъ дири.

Богъ е всесъвършенната правда, чистота и святость; Той е за насъ Олжтникъ и ржководителъ къмъ праведността и нравственната чистота, които нашата съвѣсть дири.

Богъ е безконечната любовь; слѣдователно Той е за насъ неисчерпаемий источникъ на любовта и на вѣчното блаженство въ неговата любовь.

Богъ е всемогщій Творецъ и владика на цѣлий свѣтъ; слѣдователно Той е за насъ щедрий Раздавачъ на могъществото и силата както за вътрешната наша дѣятелность, така и за външната, — при распорещданieto съ дароветѣ на природата, която ни заобикаля.

Богъ е вѣчний животъ и источникъ на живота, слѣдователно Той е за насъ идеалтъ, — не въображаемый само и мечтателний, нъ живийтъ, който отговаря на всички наши чисти желанія, които ни посрѣща въ всички наши къмъ него стрѣмления и удовлетворява всички наши нужди.

Да посочимъ спорѣдъ словото Божие сравнението на този идеалъ къмъ живота на чловѣчеството, или пптищата, по които чловѣкъ може да възлиза къмъ него и го въплощава въ себе.

Първий пжтъ непрѣменно е познанието на истинната. Тя е изложена намъ отъ Божественното откровение въ непротиворѣчивитѣ и неприкосновеннитѣ догмати на вѣрата. Тѣ сж вѣчнитѣ истинни, на които едната страна е обърната къмъ насъ и е понятна за насъ, а другата се крие въ тайнственната височина на небесата, и не подлежи на нашето изслѣдване. Защо пакъ тѣзи истинни не сж ни предложени въ въпроси, или въ положение дадени на чловѣ-

цитѣ за свободно разрѣшаване, или разискване, а въ точни понятия, които не подлѣжатъ на видоизмѣнение, при това и подъ непрѣмѣнното условие да се приемжтъ съ вѣра? Затова, защото поврѣдѣнний отъ грѣхътъ чловѣчески умъ не може самъ по себе да дойде до правилно разрѣшение на висшитѣ въпроси за сѣдбата на чловѣчеството, както сж доказали това великитѣ философи на язическии миръ; не можжтъ да опазжтъ въ чистота и Богооткровенната истинна безъ да се прѣдаджтъ въ послушание на вѣрата (2 Кор. 10.5), както това сж доказали философитѣ на Християнскии мяръ, ония, които сж искривили истинната на откровението съ смѣсване на чловѣчески измислици и заблуждения. Нъ какво така? неприкосновеността на догматитѣ може ли да бѣде съгласна съ вѣчното и безпрѣпятственно възлизане на чловѣческии умъ въ познанието на истината? — Безъ съмнение. Догматитѣ на вѣрата. — това сж небесни звѣзди, по които мореплавателитѣ сж опрѣдѣлили и изучили вѣрнитѣ пжтища по всичкитѣ морета въ свѣтътъ. Както размѣстванieto на небеснитѣ свѣтила на нови мѣста и измѣнението посокитѣ на движенията имъ ще развали науката на мореплаването; така и промѣняването и изопачаванieto на догматитѣ на вѣрата ще измѣни пжтътъ на чловѣческии животъ. По какъвъ начинъ пакъ догматитѣ на вѣрата при своето неизмѣнение откриватъ на чловѣческии умъ пжтътъ къмъ безкрайното усъвършенствование въ познание на истинната? Въ словото Божие ни е дадено да разбѣремъ, че догматитѣ не трѣбва да спиратъ нашето внимание само на себе, като на заключени въ книгата мисли дадени намъ за знание, а иматъ и друго, по-високо значение. Като съставляватъ съвокупността на науката за *Бога*, тѣ ни воджтъ, както казва Ап. Павелъ, подъ ржководството на духа на прѣмждростта къмъ познанието *Самаго Бога отца и Сина Божия* (Ефес. 4, 13. 1,17). Като съобщаватъ на истинскитѣ ученици на откровението осѣщанието, че задъ написаното слово стои Самий Духъ Божий, който говори това слово, богооткровеннитѣ истинни по пжтътъ

на Богомислието и молитвата свождатъ човѣчската душа въ непосредственно общение съ Бога спорѣдъ общанието, че „чиститѣ по сърдце ще видѣтъ Бога“. Тукъ е догматическото основание на историческитѣ събития, каквито сж: дѣйствителнитѣ божовидѣния откровенията, възлизанието на небото и разговарянията на небесенъ языкъ, които немогатъ да се прѣдадѣтъ съ човѣчески думи. Тукъ е нѣтъ — не къмъ познанието на огдѣлни само мисли, или на свързано изложенитѣ учения, не за ограничениитѣ въ прѣдѣлитѣ на *зочатъчното* знание, нѣ къмъ съзерцание самата истинна *лице съ лице* (1 Кор. 13. 12). Тукъ ревностнитѣ подвижници на сърдечната чистота, или на нравственното съвършенство, както свидѣтельствува историята на християнството, сж получили дарбитѣ; на духовниятъ разумъ, или на опитната мѣдростъ, на пророчеството, на прозорливостѣта, която чете въ душитѣ човѣчески, която вижда отъ далечни расстояния и дарбитѣ на чудотворението, за които нѣма нѣщо невъзможно. Огъ тия само човѣци, които високо възлизатъ въ пѣтя къмъ живиѣтъ идеалъ на човѣческото съвършенство, може да се усвои употребяваното сега название „*напрѣднжли човѣци*“, а не отъ ония, които като проповѣдватъ прогресъ къмъ незнайното съвършенство, които като се лутатъ пипешкомъ, падатъ подъ строгата прѣсжда на Христа Спасителя: *Слѣпецъ слѣпца ако води, и двамата ще паднатъ въ ямътъ* (Мат. 15. 14).

Мнозина отъ съврѣменнитѣ учени наричатъ това християнско учение *мистицизмъ* (учение за таинственното, че истинната се получава свѣрхестественно, а не по разума), като даватъ на това название такъво значение, че ужъ тукъ се крие нѣкакво особено направление, което изисква разслѣдване, а затова и допущатъ съмнѣние и възражение. Като посочватъ на мистическитѣ секти и на лъжехристиянскитѣ общества, тѣ и истинското учение на спасителя *за тайнѣтъ на царството Божие* (Мар. 4.11), или, спорѣдъ разясненията на Ап. Павла, „за богатството на съврѣшенното разумѣние, за познавание тайнѣтъ на Бога Отца

и на Христа, въ когото сж скрити всичкитѣ сжкровища на прѣмждростѣта и на знанието“ (Кол. 2, 2—3), и това учение смѣсватъ съ сектитѣ като го наричатъ едностранно, тъмно, недоказано и пр. Нъ св Апостолъ като казалъ приведенитѣ отъ насъ думи, прибавя: „това ви казвамъ азъ, да ви не прѣлъсти нѣкой съ убѣдителни рѣчи“.

Нъ, както виждаме, много вѣче отъ християнитѣ, а даже и отъ православнитѣ, сж прелѣстени съ убѣдителни рѣчи“, като прѣдпочитатъ да слѣдватъ философското учение съ отрицание *небесното* знание (Иоан. 3, 12) и способитѣ за получаванieto му. Нъ въ това отношение именно тѣмъ принадлежи сжщо сега употребяваното название *закъснѣли*. И както тѣ за избѣгване мѣмрението за *закъснението*, приканватъ неученитѣ да се учятъ; така и ний, а при това и съ по-голѣмо право, можемъ да ги канимъ — да познайтъ, да изслѣдватъ, и съ опитъ да изучатъ чистотата и благотворността на християнскитѣ истини, а не да ги отричатъ голословно.

Дароветѣ на знанието и чудотворението, съ каквито сж се удостоивали избраннитѣ ученици хрстови, св. Иоанъ Лѣствичникъ ги нарича „побѣдни награди“ на подвижниците (Сл. 2, 9). Отъ тѣзи истински прѣдводители на християнското воинство на насъ рѣдовнитѣ войници, е преподадено искуството въ духовната борба, и оставени плодетѣ отъ тѣхнитѣ побѣди. Сравнете тѣхнитѣ духовни печалби, съ научнитѣ печалби на прогресиститѣ и плодетѣ на еднитѣ и на другитѣ и ще видите пропастьта, която ги дѣли. Отъ напрѣднжлитѣ чловѣци, които Ап. Павелъ по качеството на духовнитѣ имъ съвършенства уприличава на слънцето, на луната и на звѣздитѣ (1 Кор. 15, 41) ний се учимъ да направляваме умътъ и сърцето къмъ вѣчното усвършенствуване въ Бога, което се почнува тука и се продължава въ задгробний животъ; подъ ржководството пакъ на свѣтилата на съврѣмненната философска наука получаваме обратно направление къмъ врѣмненното, ограниченното измѣнливото, земното, кждѣто цѣлий прогресъ, съгла-

сно съ Екклесиаста, може да се нарече *суета и сжкрушение на духътъ*. Отъ първитѣ се научаваме да познаваме високото достоинство и великитѣ сили на чело-вѣчската душа; а отъ тия се учимъ всичкитѣ проя-вления въ духовний животъ да признаваме за напра-вление на нашия тѣлесенъ организмъ и да отричаме битието на чело-вѣчската душа. Отъ първитѣ ний познаваме дълбокитѣ рани причинявани отъ грѣхове-тѣ въ нашитѣ души, а отъ тия се научаваме да заг-лушаваме мжкитѣ на сърдцето и на съвѣстѣта съ плътски наслаждения и да отхвърляме понятието за грѣхътъ. Въ първитѣ ний намираме при уважението чело-вѣчески уми прѣдпазване отъ собственитѣ нему заблуждения и на тѣхнитѣ творения въспитава-ме въ себе тънко чувство за истинната, което ни пази отъ увлечението въ лъжовнитѣ системи и отъ съблазнителнитѣ новини; а отъ тия се научаваме що-то самата новина, каквато и да била тя, да ъх прие-маме за стѣпка напредъ въ познанието на истинната. Въ първитѣ ний намираме, въ опититѣ на нравствен-ний животъ, твърди основания за нарѣжданieto трай-ни и благотворни закони, общественни и държавни; а отъ тия слушаеме, че всички закони на живота сж заключени съ тѣлесната наша природа и само съ раз-витието ѝ въ бѣдъще тѣ получаватъ надлѣжната си-ла въ чело-вѣческитѣ общества. Въ първитѣ намира-ме идеали както за съвършенъ чело-вѣкъ въ частности, така и за цѣлитѣ общества; а въ тия срѣщаме не са-мо грозни прѣдставления за чело-вѣческитѣ съвършен-ства въ съчиненията имъ, нъ и на дѣло безразсѣдни преобразователи на чело-вѣческитѣ общества, а най-сѣтнѣ и такъви недоносчета, които проповѣдватъ съ-барянието на всички правителствени учрѣждения и власти. По този начинъ Християнски прогресъ води чело-вѣчески животъ къмъ полезното и доброто, а съврѣмennyи философски прогресъ къмъ развала и унищожение.

(Слѣдва)

За свѣтитѣ икони.

(Продължение отъ IV кн.)

Отричанieto на светитѣ икони, невѣрующитѣ сектанти мислятъ да основатъ на това, че и самото слово Божие, спорѣдъ тѣхното разискване, не дава прѣмо повеление да се съдържатъ св. икони и даже като да ги порицава на много мѣста, като се запрещава да се прави всѣкакво подобие, всѣкакво изображение, „елика на небеси горѣ, елика на земли низу.“ *Не сътвори себѣ кумира, говори втората заповѣдь на священното десетословие, и всѣкое подобие, елика на небеси горѣ, елика на земли низу, и елика въ водахъ, подъ землею, да не поклонишия имъ, ни послужиши имъ*“ (Исх. 20. 4—5). Тукъ, казватъ тѣ, се запрещава да се изображава и това, което е и на небето горѣ, слѣдователно, запрещава се всѣкакво священно изображение. Да, но това запрещение е отправено противъ языческитѣ измислени изображения на божества. Въ това врѣме, когато били дадени ветхозавѣтнитѣ заповѣди на Синай, невѣрующето челоувѣчество устроявало разни произволни способности и изображения на божества. Изображавали ту небеснитѣ тѣла: слънцето, мѣсеца, звѣздитѣ, ту челоувѣчески образъ, мъжки или женски, ту птици, риби и разни влечуги. Но тъй като всичкитѣ такива изображения на язычницитѣ не съотвѣтствували на понятието за одного истиннаго Бога, то всичкитѣ тия се запрѣщаватъ съ словото Божие, заедно съ всичкитѣ мѣдрувания на языческитѣ философи. За тѣзи именно груби опитвания на изображение божества говори втората заповѣдь на десетословието, повтаряна отъ всички ветхозавѣтни пророци и изобличители на идолопо-

клонството. Но, като отхвърля тѣй язическитѣ изображения на божества, словото Божие нийдѣ не говори противъ умѣстнитѣ свещенни изображения въобще. Напротивъ, самото слово Божие, въ излаганието на своето учѣние, постоянно се обръща къмъ образитѣ, по нѣкога твърдѣ нагледно и подробно. Мѣжду многото други, пророкъ Давидъ възкличава: „*вознесите Господа, Бога нашего, и покланяйтесь подножию ногу Его, яко свято естѣ*“ (Псал. 98, 5). „Подножие ногъ Божий“ той нарича Иерусалимскій храмъ, този ветхозавѣтний „домъ Божий“, за когото свещенната лѣтописъ свидѣтелствува, че той подобно на нашитѣ храмове, отъ долний подъ — до горний, билъ напълненъ съ свещенни изображения на горния миръ: изображение на херувимитѣ и, светая светихъ, която заключавала въ себе си вещественния ковчегъ на завѣта, обкованъ отъ всекадѣ съ злато и съ такива сжщо образи на херувими (3 Цар. 6. 23, 29). И така, ветхозавѣтния народъ изразявалъ своето служение и поклонение Богу прѣдъ такива сжщо свѣщенни прѣдмѣти (ковчега на завѣта, жертвенника) и образи, прѣдъ каквито се покланяваме и ний. Който се молялъ далечъ отъ дома Божий, той се е обръщаль всекога съ лице къмъ страната на Иерусалимъ и храма, мислено прѣдставлявалъ себе си прѣдъ неговата вещественна светиня и ѿ се покланялъ (3 цар. 8. 38, 44). Самъ Господъ Исусъ Христосъ е идваль не еднажъ заради своитѣ молитви въ този прѣукрасенний вещественный домъ „на Отца Своего“. Спорѣдъ евангелското свидѣтелство, своята послѣдня молитва, слѣдъ тайната вечеря, Той извършилъ на Елеонската гора. Може нѣкой да попита: „защо на гората, а не въ храма?“ За туй, защото въ това късно нощно врѣме, храма е вече билъ затворенъ, а мѣжду това, Елеонската гора, която се възвишава прѣдъ самото лице на храма, била въ такава непосредствена близость къмъ него, че да се моли тамъ значило почти, като да се моли въ двора на храма. А пъкъ сжщественното различие мѣжду ветхозавѣтний храмъ и новозавѣтний е било това, че мѣжду свѣтинитѣ и образитѣ на първий,

не е имало още образа на Самаго Господа; ковчега на завѣта заемалъ мѣстото на невидимото присѣтствие Божие въ своето святилище и замѣнялъ за ветхий завѣтъ божественната икона. Прѣди очеловѣчението на Бога Слова, изображението Му е било не възможно като не добръ познато, както Самъ Той говори: *„Кому уподобисте Господа, и коему подобно уподобисте Его? Азъ Господъ Богъ! сие мое имя; слави моя иному не дамъ“* (Исаия 40, 18; 42, 8). Никакъвъ земенъ и небесенъ образъ не е билъ достоенъ, щото подъ неговата видимостъ да се изобразява неописуемото сѣщество Божие. Само съ очеловѣчението на Бога Слова се разсѣялъ ветхозавѣтний облакъ, който е скривалъ отъ зора на чловѣка образа Божий и се явило истинното основание да имаме божественната икона. Ако Господъ Иисусъ Христосъ е възприелъ чловѣческо тѣло, живѣлъ мѣжду чловѣцитѣ, пострадалъ и възкрѣсналъ изъ мъртвитѣ, възнесълъ се на небето и сѣдналъ отъ дѣсно на Отца, то съ това Той не само ни е далъ позволение, но направо ни заповѣдва да имаме всекога въ памятьта си и прѣдъ очитѣ си тоя Му образъ и да му се поклоняваме

с. Медвенъ, прѣв. Свещ. Н. Далакчиевъ.

Количеството на самоубийствата въ зависимостъ отъ вѣроисповѣданията.

Въ № 20 на руский „Църковный Вѣстникъ“ срѣщаме подъ горнето заглавие слѣдното сравнение за самоубийствата, които се намиратъ въ зависимостъ отъ вѣроисповѣданията.

„Въ послѣдната книжка на „Руское Богатство“ е помѣстена въ видъ на „писмо изъ Франция“, забѣлжка за самоубийството и неговитѣ причини. Авторътъ се е възползвалъ главно отъ фактитѣ изъ съчиненията на Емилия Дюркгейма, издадено прѣзъ минжлата година въ Парижъ. Ние заемаме отъ тамъ единъ малкъ откъслекъ който е посвѣтенъ да изясни съот-

ношението количеството на самоубийствата къмъ разнитѣ вѣроисповѣдания. Статистиката е отбѣлѣзала факта, че различнитѣ вѣроисповѣдания никакъ не даватъ еднаква (равномѣра) пропорция на самоубийцитѣ. Така, въ Австрия, на единъ милионъ жители отъ четири главни вѣроисповѣдания се падатъ 642 самоубийства между протестантитѣ, 590 между православнитѣ, 524 между римо-католицитѣ и 159 между евреитѣ. Въ Швейцария католическитѣ кантони даватъ въ четири или петъ пѣти по-малко самоубийства, отъ протестанскитѣ, къмъ каквато раса и да принадлежи тѣхното население. Това неравенство на вѣроисповѣданията относително самоубийствата Дюрчеймъ обяснява съ „не еднаквата степенъ на интегрированията*) въ различнитѣ църкви“. Всичкитѣ упоменѣти религии еднакво осъждаатъ самоубийството, поне отъ нравственна страна; нѣ църквата, като духовенъ съюзъ на вѣрващитѣ, е утвърдена и по-здро основана върху колективнитѣ традиции (прѣдания) у римо-католицитѣ, напр., повече, отколкото у протестантитѣ, помежду които индивидуалното (личното) истълкувание на догматитѣ и духътъ на свободното изслѣдвание даватъ несравнено по-голѣмъ (широкъ) просторъ на личното убѣждение и личното поведение. Върху тази почва става по-голѣмо или по-малко освобождавание на личността отъ колективното цѣло (т. е. отъ религиозния съюзъ) и се разбива при извѣстни обстоятелства за нарастванieto на самоубийствата — по-бързо и по-силно тамъ, гдѣто връската на индивидуума съ колективността (задружността) е разслабена, по-бавно и по-слабо тамъ, гдѣто тази връзка е още здрава. Поради туй отъ всички по-малко показва склонность къмъ самоубийството яко свързаната и традиционна срѣда на еврейтѣ, тогава, когато тая склонность най-силно се проявява между протестантитѣ, които доста много сж се осамотили единъ отъ другъ въ смисълъ

*) Интегрирамъ — значи по-дадено количество да намѣримъ величината, на която диференциалната — мѣрка е равна на това количество. Прѣв.

на общитѣ религиозни традиции. Въ свой редъ и между протестанскитѣ страни е забѣлѣзано различие; между другитѣ Англия, макаръ да е протестантска страна, се отличава сравнително съ слаба пропорция на самоубийства именно поради това, че „нито въ една друга протестанска страна господствуващата църква нѣма такава интегрирована и повече подходяща на католическата църква организация, като епископалната църква въ Англия“. Направеното отъ автора наблюдение като необходимо трѣба да приемемъ, за туй, че противъ цифрата не е възможно да се говори. Нищо невѣрояно не прѣдставлява и даденото отъ автора обяснение на факта. Отъ своя страна ние би прѣдложили само единъ изводъ. Несъмнено е, че самото убийство е прискрѣбно явление въ всѣко отношение, въ това число и въ религиозно-нравствено, — на което ние сме длъжни да противодѣйствуваме съ всичкитѣ си сили. Ако степенъта отъ влиянието на религията, като твърдо, свързанъ съжъзъ, върху отдѣлна личностъ, е способна да противодѣйствува противъ болестъта на самоубийствата, то нашата грижа трѣбва да се заключава въ това, щото да се недопуска нищо, което ослабва авторитета на религията, щото извѣстни правила, съ които е запазенъ този авторитетъ, да се запазватъ строго и неотстъпно. Главното правило, което се прилага къмъ самоубийцитѣ, е лишаванieto имъ отъ християнското погребение. Безъ друго, численното прѣвѣсходство на самоубийцитѣ у протестантитѣ прѣдъ католицитѣ съ това се и обяснява, че римо-католическата църква отказва да погрѣбава тѣзи, които свършватъ себе си съ самоубийство, когато, при това, протестантитѣ за такова духовно наказание не знаятъ. Нъ казаното правило може да съществува само на книга, а въ дѣйствителностъ да се не изпълнява, или пъкъ искусно (масторски) да се отвасяме при помощта на едни или други приеми. Така именно бива помежду православнитѣ, у които правилото за непогребението на самоубийцитѣ се запазва въ всичката своя сила на теория, а на практика почти никога не се запазва, поради това, че да послужи на

желающитѣ винаги ще се найде лѣкаръ, готовъ да засвидѣтелствува, че самоубицата е лишилъ себе си отъ живота въ припадѣкъ на умопобъркване. Значи прѣдоставено е право нѣкакъ си да се дискредитира силата на кононическитѣ постановления и чрѣзъ това да се подкопва влиянието на религията върху отдѣлната личностъ. Не мислимъ, че такова положение на работитѣ би било цѣлесъобразно, а ако това е не цѣлесъобразно, то защо да не помислимъ за неговото измѣнение?

Прѣвелъ: П.

Отстѣпленieto на западната църква отъ древнитѣ прѣдания въ учението на вѣрата, църковното устройство и богослужението.

Римско-католическото вѣроучение, богослужение и църковно устройство.

(Прѣвелъ отъ руски Архимандритѣ И. л. и я.)

До своето отдѣление отъ восточната църква, западната била съгласна съ Восточната въ учението на вѣрата и сѣщественнитѣ основания на църковното устройство и богослужение. Имало нѣкаква разлика въ обрядитѣ църковни — напримѣръ: въ поститѣ, обаче тая разлика не била многочисленна и не се относила до сѣщността на вѣрата. Частнитѣ особености на църковното устройство, правата и положението на духовенството, отношенията на послѣдното къмъ народа разнообразни станали на востокъ и западъ, споредъ мѣстнитѣ условия на народний животъ; обаче тая разлика не нарушила основнитѣ канонически правила на църковното устройство, което било установенно отъ древнитѣ вселенски и помѣстни събори. Въ учението на вѣрата на западъ отъ 6 вѣкъ почнало да се разпространява особено мнѣние за происхождението на святаго Духа отъ Отца и Сина, но това мнѣние

до 9-вѣкъ не било тамъ прието навсѣкадѣ, и не се е вовело на степенъ общепризнанъ отъ църквата догматъ на вѣрата.

Отъ времето раздѣлението на църквитѣ, отъ 9-й вѣкъ и преимущественно отъ 11-й вѣкъ, въ Западната църква почнали повече и повече да се разпространяватъ нововведения, противни на древнитѣ предания въ учението на вѣрата, църковното устройство и богослужение. Главната причина на това е било самото радѣление на църквитѣ. Като разкъсала съюза съ Восточната църква, западната църква се лишила отъ правото да е въ ней най просвѣщенната руководителка, която могла въ врѣме да спира и прѣдпазва отъ искани и неискани — волни и неволни погрѣшки и отстѣпления. Западната църква, както до отдѣлението отъ Восточната, така и послѣ отдѣлението не е имала такива високопросвещени учители църковни, каквито е имала Восточната църква, нито е имала въобще такава твърдо богословско образование, каквото се е спазило въ гръцката църква даже до срѣднитѣ вѣкове. Заради туй западната църква като се е отдѣлила отъ Восточната и застанала въ пѣтътъ на самостоятелно богословствование в устройство църковно не могла твърдо да се държи на този пѣтъ. Прѣдставителитѣ на западната църква — Папитѣ и духовенството сами спомагали за разпространението на нововведенията и заблужденията. — по нѣкогашъ неволно, по невѣжество, тѣ се увличали отъ прѣдразсѣждѣцитѣ народни и ги въвеждали въ църковни вѣрования; по нѣкогашъ волно умисленно по разсѣтъ на властолюбие и користолюбие разпространявали въ народътъ фальшиви понятия и неправилни обичаи; а по нѣкогашъ даже по упоритостъ, за да не отстѣпи само на Восточната църква и да заякчи по твърдо своето раздѣление съ нея, бранили своитѣ прежни и измислювали нови отстѣпления, които се различавали отъ древното православие.

Срѣдневѣковното западно схоластическо богословие не е имало въ своитѣ мѣдрозания твърда спора за рѣшението на висшитѣ въпроси на вѣрата, — нито

добро знание на священното писание и историята църковна, нито въобще добър богословски смисъл и добро християнско направление, което се полагало главно на пустата истъгнена дилектика и въ нѣкои случаи, било готово съзнателно да услужва на интереситѣ на Римската йерархия — въпрѣки истината. Поради туй то сѣщо спомагало не за проясняване и очистване, а напротивъ често пакти къмъ затмѣняване на религиознитѣ понятия; съ своя едностранчивъ и искусственъ диалектически методъ, съ своята невѣжественна — самоувѣренна привычка да се залавя да рѣшава всевъзможни въпроси безъ надлежно да разбира дѣлата, — всяка проста истина да затемнява съ хитри тълкования и най-високитѣ и непостижимитѣ тайни на вѣрата да прѣдставлява въ грубо-чувственъ видъ, схластичитѣ правила много зло на християнството, като изкривявали въ съзнанието на християнския народъ правилното отношение къмъ религиознитѣ въпроси.

Подъ влиянието на неправилното отношение на разума къмъ най-високитѣ истини на вѣрата, религиознитѣ убѣждения се обърнали въ предметъ на прости мѣдрования и словопрения; сѣщественнитѣ религиозни въпроси се размѣсили съ въпроситѣ на празното любопитство, най-високитѣ непостижими предмети на вѣрата били поставени на рѣда съ обикновеннитѣ чловѣчески истини, подчиненни произволно на операциитѣ на чловѣчески утъ, който често нищо не разбира въ тѣхъ, обаче обръща се съ тѣхъ като пълновластенъ господинъ и сѣдия — тълкува ги тѣй, или иначе, признава ги, или ги отхвърля по своята воля ⁽¹⁾.

(1) Таквото отношение къмъ предметитѣ на вѣрата въ сѣднитѣ вѣкове, до гдѣто още умътъ съ страхъ и суевѣрие се прекланялъ прѣдъ съдържанието на вѣрата, било голѣмъ источникъ на тъмнитѣ измислици и суевѣрия, които се прѣдавали за религиозни истини, а когато западната мисль по отблизо се запознала съ това неправилно разбиране содержания на вѣрата, за нея се открилъ тукъ источникъ на религиозно отрицание и невѣрие, заедно съ фалшивитѣ и разклатени

Като поставявали за своя задача съ всевъзможни разсѣдъчни съображения и доказателства да подкрѣпаватъ всичко, що се приемало за вѣрване църковно, схоластицитѣ не умѣяли да различаватъ между сжщественнитѣ догмати на вѣрата, миѣнията на частни лица, и измислицитѣ суевѣрни и своекористни, между преданията на древното вселенско православие и нововведенията на папството. И еднитѣ и другитѣ тѣ се стараяли да съединатъ въ една наредена черковна система, и за еднитѣ и за другитѣ възрѣния изисквали, колкото е възможно повече подтвърждения и доказателства. Тамъ, гдѣто не достигали доказателства твърди и правдиви измислували се съзнателно фалшиви и се исказвали за истинни. За подкрѣпление на новитѣ учения привѣждали се древни свидѣтелства въ изкривенъ видъ, или пакъ такива, каквито совершенно не сж били извѣстни въ старо вѣрме. Вземали се откъслечи и се прѣгълковували совершенно произволно, мѣсто отъ стари писатели, изопачвали се стари рѣкописи съ произволни прибавки и поправки; измислували се небивали исторически фактове; съчинявали се цѣли подложни съчинения и се прѣпоръчвали съ името на извѣстни учители църковни и т. н. По причина на това западно-схоластическото богословие на среднитѣ вѣкове образувало въ себе си таково смѣшение на истинскитѣ християнски понятия-произволни измислици и тъмни заблуждения, щото upholstery чловѣкъ въ него, никакъ нѣмало възможностъ да отдѣли едното отъ другото. Ето това е било причината на онова, щото и протестанскитѣ богослови на 16-й вѣкъ, които си поставяли за задача своя да прѣобразуватъ западната църква и да очистятъ схоластическото богословие отъ измислицитѣ и заблужденията, като не сж знаели древното предание въ

основания, на които сръдновѣковата схоластика се мѣчила да утвърди всякой Християнскій догматъ, почнали да се подковатъ и самитѣ тия догмати; заедно съ измислуването на празното любопитство и суевѣрието прѣпоръчвани за религиозна истина, почнали да се отхвърлятъ и сжщественнитѣ религиозни истини.

чистъ и цѣль видъ, при всичкото си усердие и ученостъ, тѣ тѣй се забръкали въ своето прѣдприятіе, щото много отъ сжщественнигѣ истини на Християнството и прѣдание на древното православие тѣ отхвърлили заедно съ по сѣтнѣшнитѣ фальшиви измислици на папството, — а нѣкои нововвѣдения удѣржали за истинни и священни прѣдания отъ Християнската древностъ.

Голѣма частъ отъ нововвѣденията, съ които католическата черкова се отличава отъ восточната православна, получили своето начало, или се развили въ 10, 11, 12 и 13 вѣкове, т. е. въ врѣме на най-дълбокото упадване просвѣщението на западъ, и най-крайното развитие на папския произволъ и фалшивата схоластическа наука. Разбира се, че учението и обрядигѣ, които се появили въ него врѣме не могли да се отличаватъ съ такава разумностъ както онѣзи, които се утвърдили въ църквата, когато послѣдната се намирала въ цвѣтущитѣ вѣкове на Християнското просвѣщение, — въ периода на вселенскитѣ събори. Въ тъмнитѣ срѣдни вѣкове, най-грубитѣ измислици, най-вреднитѣ суевѣрія могли да получатъ церковно освящение у католическата иерархия и научно оправдание и развитие въ схоластическото богословие. Отъ 14-й вѣкъ, влиянието на папството начало да слабѣе. мракътъ на невѣжеството почналъ да се разсѣйва и въ средъ самия католицизмъ и въ схоластиката почнала да се заражда оппозиция противъ папската властъ; злоупотрѣбленията на духовенството и суевѣріята на народното развитие; новото учение и установленията въ западната църква трѣбвало да се спрѣтъ. Ревностнитѣ привърженници на католицизма въ 14 и 15 вѣкове се ограничавали само съ това, щото защищавали закоренелитѣ вече нововвѣдения, като придавали на послѣднитѣ приличенъ смисълъ, и ги привеждали въ научна система, като ги очистявали отъ твърдѣ грубитѣ крайности.

Силното протестанско движение въ 16 вѣкъ принудило прѣдставителитѣ на западната черква сериозно да се замислятъ за очищението и исправлението на

католическото вѣроучение и църковното устройство. Съ тая цѣль билъ събранъ Триденский съборъ. Но понеже на тоя съборъ консервативната католическа партия одържала върхъ надъ привързаницитѣ за реформи, — то този съборъ не само, че не искоренилъ срѣднѣвѣковнитѣ нововведения на католицизма, но още повече ги заягчилъ. Почти всичкитѣ произволни нововведения допуствати отъ католическата черква въ срѣднитѣ вѣкове, само малко очистени отъ най-грубитѣ крайности, на триденский съборъ били турнати въ системата на общеобязателнитѣ истини на Християнското вѣроучение, възведени били на стъпенъ догмати, заградени съ анатема и завѣщани за неизмѣнно пазение отъ католическата черква за бѣдѣщитѣ врѣмена. Отъ това врѣме католическото вѣроучение и църковното устройство въ сѣщественнитѣ черти оставатъ неизмѣнно въ този видъ, въ какъвто тѣ били окончателно сформировани на Тридентския съборъ. По вѣкогажъ Папитѣ праватъ нѣкакви промѣнения въ църквата, като въвеждатъ нѣщо ново, или унищожаватъ старото.

Богословитѣ езуити и ултрамонтанитѣ заявяватъ стремежъ да възвърнатъ католическата църква къмъ ония крайности на притезательността и произвола, съ каквито тя се е отличавала въ срѣднитѣ вѣкове. Отъ друга страна най новитѣ движения на науката, духътъ на времето, общественитѣ и Господарственитѣ условия и изискуванията на новитѣ вѣкове принуждаватъ по нѣкога католическата църква да отстъпва отъ нѣкои мнѣния и притязания, да допуска отстъпки и ограничения на своитѣ принципи. Както и да е, въ общий строй и направление католическата черква си остава вѣрна на тридентский съборъ и упорно се държи о утврденнитѣ и освященнитѣ отъ него съборъ нововведения, при всичко, че най-безпристрастнитѣ католически учени отъ врѣме на врѣме, повечъ и повечъ дохождатъ до сознанието, че тия особенности на католицизма нѣматъ за себе основа ни въ священното писание, ни въ прѣданията на древната Християнска черква, ни въ изискванията на здравия

християнски смисъл и на разумно насоченото Християнско чувство.

Учението за главенството и непогръшимостта на папата въ западната църква.

Най главната разлика на римокатолическото въручение отъ православното се заключава въ догматътъ за папата, като видима, върховна и непогръшима глава на църквата — като Божий намѣстникъ на земята. Това учение, като се развивало въ западната църква въ всичкото продължение на срѣднитѣ вѣкове, окончателно било провъзгласено отъ Папа Пий деветий на послѣдний Ватиканский съборъ въ 1870 година.

Чудатостта и лъжливостта на този догматъ за здравето Християнско разсѣждение е очевидна отъ самитѣ прости съображения. За църквата, която има своя глава самаго Иисуса Христа (Ефес. гл. 5 ст. 23, който всегда пребивава съ нея до скончанието на вѣка (Мат. гл. 28 ст. 20) и непременно тя като се одушевява отъ Духа святаго, очевидно е, че нѣма нужда отъ никоя друга видима глава. У църквата, която е *божественно тѣло Христово* не може да бѣде *человѣчески глава*. Никой отъ смъртнитѣ чловѣци не може да бѣде глава на Великото тѣло, което има да прѣбивава въ всичкитѣ родове въ вѣки вѣковъ. (Ефес. гл. 3, ст. 21), и, което обема въ себе си не само безчисленнитѣ рѣдици на поколѣния, живущи на земята, но и безчисленнитѣ сонми вѣрующи, които сѣ минжли отъ временния мѣръ — святийтѣ находящи се на небесата. Всички най високи, най святи християни, не сѣ повече освѣнъ членове на църквата; самитѣ Апостоли наричатъ себе си служители на черквата (колог. гл. 2, ст. 24, 25). Сѣщо тѣй и високото свойство на непогръшимостта, очевидно е, не може да бѣде приписано на никого отъ смъртнитѣ чловѣци. Римскитѣ католици като наричатъ папата *глава на черквата* и не погрѣшимъ, очевидно е, че му приписватъ властъ и свойство, които приличатъ на едного Бога, т. е. като да *боготворятъ простиа смъртенъ чловѣкъ*.

На що се основава римското учение за Папата, като за върховна и непогрѣшима видима глава на църквата.

Римо-католическитѣ богослови утвърждаватъ, че самъ Иисусъ Христосъ въ врѣме на своя земенъ животъ, като билъ глава на основаната отъ Него църква, слѣдъ себе оставилъ върховната властъ надъ църквата на апостола Петра, като му далъ особенни прѣимущества предъ другитѣ Апостоли, — високото свойство на непогрѣшимостта, ключоветѣ отъ царството небесно, ръководството и надзорътъ надъ другитѣ Апостоли, като да го направилъ князь на Апостолитѣ, — монархъ на цѣлия Християнски свѣтъ. Въ доказателство на тая мисль, римскитѣ богослови посочватъ прѣимущественно на три нѣща отъ евангелието. 1; Когато Иисусъ Христосъ като дошелъ въ мѣстността на града Кесария филиппова, читалъ своитѣ ученици, за кого челоуѣцитѣ и самитѣ Апостоли Го почитатъ, — Симонъ Петаръ първъ отъ всичкитѣ Апостоли му казалъ: „*Ти си Христосъ Синъ на живаго Бога*“. Тогава Иисусъ Христосъ му казалъ въ отговоръ: „*блаженъ ти Симонъ, синъ Юнинъ, не плоть и кръвъ открили на тебѣ това, нъ отецъ мой, който е на небесата, и азъ говоря на тебѣ: ти си Петъръ*—(каменъ и на този каменъ азъ ще построя моята църква и адовата врата нѣма да я прѣодоуѣятъ, и ще ти дамъ ключоветѣ на царството небесно, и онова, което свържешъ на земята, то ще бѣде свързано на небесата. и което разрѣшишъ на земята, то ще бѣде разрѣшено на небесата“, (Матѣ. гл. 16, ст. 13—19).

Отъ всичкия смисль на приведенния разказъ се вижда, че височкитѣ обѣтования, исказани тукъ на Апостола Петра, се отнасятъ собственно не къмъ личността Петрова, а се отнасятъ къмъ самата вѣра Християнска, първий исповѣдникъ на която се явява тукъ Апостолъ Петъръ, но която (вѣра) държали въ сѣщото врѣме и всичкитѣ други Апостоли и тая вѣра е станала достояние — (наслѣдство) на цѣлия Християнски мѣръ. Петъръ първъ исповѣдалъ Христа, Синъ на Бога жива. Това е било високото и свято

убѣждение, което наистина не е отъ плътъ и не е отъ кръвъ, т. е. отъ обикновено човѣческо съобщаение открито а — отъ самия отецъ небесный — открито на човѣцитѣ. Това е високото исповѣдание — това е вѣрата въ Христа, като въ Синъ Божий, която вѣра е станала въ човѣцитѣ твърдъ каменъ, на който се основала църквата Християнска и стои до настоящето време, и ще стои до скончанието на вѣка.

Симонъ първий исповѣдалъ тая вѣра и за туй и първий е нареченъ каменъ — (Петръ) вземѣнъ отъ Господа за съзидание на църквата. Обаче тая вѣра не била само лично убѣждение на Симона, тя била общо убѣждение и на всичкитѣ други Апостоли, и на всичкитѣ вѣрующа Християне. Заради туй и другитѣ Апостоли, като спомогнали за распространението и утвърждението на вѣрата въ Христа, наричатъ се въ Священното писание основания, на които се основава черквата. (Ефес. 2 гл. 20 ст.); и всичкитѣ вѣрующа християни могатъ да се нарекатъ камене, отъ които се съставлява великото здание на църквата, Но очевидно е, че най първо основание — краеугъленъ каменъ — на който се утвърждава това здание, както и единственна глава, която вѣнчава зданието църковно може да бѣде названъ само Иисусъ Христосъ. (Ефес, гл. 1, ст. 22; Корине гл. 3 ст. 11; Ефес. гл. 1, ст. 22—23). Вѣрата въ Христа открила на човѣцитѣ достѣпъ — дала *ключоветѣ въ царството небесно*. Петаръ първъ исповѣдалъ вѣрата въ Христа, първъ и получилъ високата властъ да *свѣрзва и разсвѣрзва грѣховетѣ*. Но слѣдъ това на другитѣ Апостоли, които сѣ имали една вѣра съ Апостола Петра, сѣщо тѣй отъ Господа имъ било казано: *«каквото свѣржете на земята, ще бѣде свѣрзано и на небесата, и каквото разсвѣрите на земята, ще бѣде разсвѣшено и на небесата»* (Мат. гл. 18, ст. 18; Иоан. гл. 20 ст. 22, 23). Апостолитѣ прѣдали тая властъ на пастиритѣ църковни, и тя всѣкога неизмѣнно се пази въ Християнската църква, както се пази и самата вѣра въ Христа.

Въ такъвъ смисълъ обяснявали посоченото мѣсто отъ Евангелието на Матеа и древнитѣ учители на църквата.

2; Въ послѣдната бесѣда съ ученицитѣ на тайната вечеря—Иисусъ Христосъ, като прекъсналъ породилата се между ученицитѣ прѣспирня за първенство, и като имъ обѣщаль за търпѣнието и прѣданность та имъ къмъ него висока награда въ бѣдѣщето небесно царство, обърналъ се съ особенни думи къмъ Апостола Петра: Симоне, Симоне, сатаната проси, щото да ви сѣе „като пшеница. Но азъ се молихъ за тебе, щото да не оскудѣе твоята вѣра, и ти нѣкога, като се обърнешъ, утвърждавай братията твои“. (Лук гл. 22, ст. 31—32). Въ тия слова Римскитѣ богослови сжщо така виждатъ указания на особеннитѣ преимущества Петрови предъ другитѣ Апостоли. По тѣхното мнѣние Иисусъ Христосъ исказва тукъ тази мисълъ, че Петаръ като останалъ послѣ него глава на неговитѣ послѣдователи и даренъ свише, съ високъ даръ на непогрѣшимость въ вѣрата, длъженъ е билъ да бѣде ръководителъ въ вѣрата и на другитѣ Апостоли и на всичкитѣ християне.

Но отъ самата смисълъ и свѣрска на рѣчта е очевидно, че тукъ нѣма и дума за каквито и да сж прѣимущества, обѣщавани на Апостола Петра, а има само скѣрбното прѣдпазване и предсказание за прѣдстоящото му искушение и падение. Смисълта на всичката рѣчь е такъва: „до сега ви бѣхте вѣрни на мене, стоехте съ мене въ всичкитѣ ми напасти, ноето сега ви прѣдстои голѣмо искушение, сатаната има намѣрение да ви разсѣе отъ мене като пшеница. И ти Петре, който си готовъ повече отъ всичкитѣ други да ме увѣрвашъ въ своята прѣданность; особенно ще подпаднешъ подъ искушение, прѣвъ ще ми измѣнишъ. Но азъ се молихъ, щото Господъ да Ви подкрѣпи въ искушението, щото Вашата разклатена вѣра, да не оскудѣе до край, ще премине времето на искушението и вие пакъ ще се обърните къмъ мене съ всичкото си сърдце. „Помни това, Петре, защото ти повече отъ всичкитѣ ще подпаднешъ въ искушението. Като испиташъ самъ, чело-

вѣческата слабостъ, и като востанешъ (като се обърнешъ) отъ падението, бѣди внимателенъ къмъ другитѣ, — утврждавай въ вѣрита братията твои“. Петръ така и приелъ тия думи — не като обѣщание на преимущество, а като предпазване отъ падението, — защото слѣдъ туй той усилено поченалъ да увѣрява Господа, че е готовъ да върви слѣдъ него въ тъмница и на смъртъ (ст. 23), а Господъ въ отговоръ на това още по ясно казалъ, че той въ тая нощъ три пѣти ще се отрече отъ Него и послѣ още веднаждъ на всичкитѣ апостоли потвърдилъ, щото тѣ да бѣдѣтъ готови за изкушението (34—38 ст.). Трѣбва да се вземе въ внимание, че Господъ преди тая рѣчь току що бѣ изобличилъ въ своитѣ ученици стрѣмежътъ имъ къмъ прѣимущества твърдѣ силно. Може ли да се мисли, че Господъ слѣдъ това изобличение, ще почне предъ очитѣ на всичкитѣ да отдава само на едного отъ ученицитѣ прѣимущества прѣзъ другитѣ. (Слѣдва)

Старини.

Султанъ Абдулъ Азизъ ханъ синъ на султанъ Махмудъ хана побѣдителъ всѣкога.

Въ губернията „Паша“ въ Самоковската околия, планина назначена на задужбината (имарета) и джамията на покойний Мустафа паша въ Гебде съгласно Императорския крѣпостенъ ступански актъ (мюлкнамей-шерифъ) посветението на рѣчений паша при с. Рила, подчинено на Самоковъ съ всичкитѣ подчинености, присъединения, всички граници и права е ступанисано. Въ рѣчената планина (Лѣтно пасище) неферитѣ (души) качкуни (бѣжанци) бей тулмала (правителственната каса), загубеното имание (мали галбъ), паричното имание (мали пукудъ), даждието за баня (ресли хамамъ), уголовноститѣ (джинаята) и всички подарения, даждия: овче, галатъ и всички останали назначения и произведения всички нѣща заедно сж свободни; съ особно перо записани и измерени съ нога сж

ступанисани и отъ поменатото посветение (вакъфъ) на задужбината, която съградилъ въ Гебзе и понеже и досега се владѣе отъ посветението, съгласно съ императорски крѣпостенъ актъ (мюлкнамей хумаюнъ), когото иматъ на рѣцѣ се забѣлѣжи и въ новата императорска книга на архивитѣ и понеже се намира забѣлѣжено и въ старата книга за да го владѣятъ както до сега, въ владѣнието споредъ описанный начинъ на рѣченото посветение и да го задържатъ (присвоѣтъ или записатъ) забѣлѣжи се въ новата императорска (на архивитѣ) книга. Предѣлитѣ на рѣчената планина сж както се забѣлѣжаватъ: най-първо Попино дърво, на мустава кладенецъ, Риба чалкъ, Генишъ чукуръ, вакъвска рѣка, курдъ увасж, Кавали бовче, Егрекъ, Кайнакъ дереси, Корчова и Якорида планина Камъни чукуръ, Витосу, Камарча, Олуклу бунаръ, Шахинъ Каясж, Девабоюну, Енидже кююяйласж (планина, Курдъ алинж Чукуръ—каясж, Боимъ чукуру, Челеби еяки (аламж) Кяфиръ-орманж и Чивиджикъ бунарж, въ тѣзи прѣдѣли. че сж прѣдѣлитѣ на рѣчената планина съгласно съ прѣдѣлнитѣ актове (худутнаме), които иматъ на рѣцѣ, понеже е типосано въ старата императорска книга, записа се по сжщий начинъ и въ новата императорска книга.

Настоящото е прѣписъ отъ новата книга на посветенията въ рѣчената губерния, което се пренесе (прѣписа). Написа се на първата половина на мѣсецъ Шабана, хилядо и двѣстѣ и деветдесетъ и третата година. (1876 г. отъ р. Хр.)

Императорски гербъ. Султанъ Махмудъ ханъ синъ на султанъ Абдулъ Хамидъ хана.

(Слѣдъ обикновеннитѣ титли до Пловдивский и Дубнишкий мевлане свещенозаконни сѣдии нека тѣ успѣятъ) като пристигне Височайший ми Императорски актъ нека бжде извѣстно, че съдържанието на прошенияето подпечатано и поднесено отъ Цариград-

ский и подчиненитѣ мѣста Римски Патриархъ и митрополитский синодъ прѣбивающъ въ царий ми градъ е, че въ условията на Високославний указъ (бератъ) даденъ нему на рѣцѣтъ, било разяснено, че никой другъ да не се намѣсва въ туй що се касае, до: лозята, градинитѣ, чифтлицитѣ и ступанисанитѣ отъ старо врѣме и посвѣтени ниви, ливади, сборове, агиязми, воденици и тѣмъ подобни, кжщи, лавки (дюгени), метохи и други лѣжащи въ мѣстата, които влазятъ въ Патриархията и че тѣ трѣбва да се присвояватъ и владѣжтъ по начинъ, който е билъ отъ старо врѣме; извѣстяватъ, че въ подвѣдомственнитѣ мѣста на речений Патриархъ отъ обителитѣ, Рилската обитель подчинена на Дубнишката околия, въ Пловдивский окръгъ, въ називаемата планина Шипочанъ и въ селото Рила непрѣставали да имъ се месжтъ сега въ нѣколко мѣста въ лозята, градинитѣ, воденицитѣ бостанитѣ, пчеларницитѣ, ливадитѣ и нивитѣ и понеже просжтъ милость за да се издаде една священна моя заповѣдъ, за да се запрѣти подобното намисание, което се случило; като се погледаха книгитѣ на епископската муката, които се съхраняватъ въ Императорското ми съкровище, намѣри се записано и разяснено, че въ условията на високославний указъ даденъ на рѣчений патриархъ било казано: никой да се не намѣсва въ туй, що се касае до лозята, градинитѣ, чифтлицитѣ, нивитѣ, ливадитѣ, сборовѣтъ, воденицитѣ и тѣмъ подобни кжщи, лавки и др. подобни привързани на черковнитѣ подвѣдомствени на Патриархията и посветенитѣ на черквитѣ вѣщи и добитѣци, нѣ да се владѣжтъ и задържватъ по начинъ на древното врѣме; затова заповѣдахъ да се издаде високославното ми повеление за да се постъпи съгласно условията, като пристигне светото ми постановление, понеже е заведено и въ книгитѣ на императорското ми съкровище за да се постъпи съгласно условията на берата на рѣчений патриархъ заповѣдта ми е съгласна тѣзи условия—никой другъ да се не намѣсва въ това, що се касае до лозята, градинитѣ, чифтлицитѣ, нивитѣ, ливадитѣ, сборовѣтъ, агиязмитѣ, воденицитѣ

и тѣмъ подобни кѣщи, лавки, привързани на подобнитѣ церкви и обители и други вѣщи и добитѣци посветени на черквитѣ, да ги задържите, да се владѣйтъ и задържатъ споредъ древнитѣ обичаи и да неоставате никого да се намѣсва и бърка никой противъ условията и Високославната ми заповѣдъ. Тѣй да знаете на священний ми знакъ да се доверявате. Издаде се на двадесетъ и четвъртий мѣсець Мухаремъ въ хилядо двѣстѣ, четиридесетъ и осмата година въ царский ми градъ Константина. (1832 г. отъ р. Хр.).

Български църковенъ напѣвъ

(Продължение отъ 5 кн.)

Въ края на XVI и въ началото на XVII вѣкове изъ придунавскитѣ славѣни живѣли немало врѣме въ юго-западна Россия: Лука, Бѣлградския митрополитъ, българския Софійския митрополитъ Неофитъ, Далматския епископъ Павелъ и др. Тѣ участвували въ освещението на православнитѣ храмове, ржкополагали священнослужители и ги убѣждавали да бѣдѣтъ мжжественни до край въ борбата съ постигнѣлитѣ ги бѣдствия. Въ това врѣме чутковнитѣ и богати славѣни много пѣти се явявали благотворители за мѣнастиритѣ и усердни помощници на православнитѣ юго-западни братства въ различнитѣ църковни дѣла. Така, на Лвовското братство помагали съ своитѣ имоти владѣтелитѣ Молдавски, брагята Иеремия и Симеонъ Могили, послѣ Радулъ Мигоня и Миронъ Барнавский, а сина на Симеона Петъръ Могила, въ чинъ архимандритъ на Печерската лавра, а отъ 1633 г. Кіевски митрополитъ, посвятилъ цѣлия свой животъ и всичкото свое иманье за създаванието и подновяванието на православнитѣ мѣнастири и училища въ юго-западна Россия. Нѣкои отъ господаритѣ (Лупула) съставлявали събори и подпомагали за печатанието на

славѣнскитѣ учителни и богослужебни книги**). Чрѣзъ тѣзи сношения на Россия съ славѣнскитѣ придунавски църкви и особено чрѣзъ властнитѣ тѣхни прѣдставители тя е можала да заеме и славѣнскитѣ—български и сръбски напѣви.

Но за юго-западната русска църква е имало и други, при това много повече надеженъ, пжтъ, по който тя можала да заеме юго-славѣнскитѣ напѣви. Тоя пжтъ билъ именно: нейното сношение съ славѣнскитѣ мѣнастири на Атонъ и тѣй се прѣдставлява най-естественъ и най-много съобразенъ съ историческитѣ извѣстия и съ статистическитѣ показания. Атонъ, споредъ идеята на грѣцкитѣ царѣе, осжществена отъ св. Атанасия, насадителя на атонското мѣнашество, „есть пристанище спасенія *всякой* души христіанской. Въ етомъ святомъ мѣстѣ не отъ единаго рода точію, или отъ двою, обрѣтаются здатели монастырей, но. . . отъ всѣкаго рода и языка православнаго: иже суть *первые и изрѣднѣйшіе* грецы и болгаре, потомъ же сербы, руссы, ивере (грузины) и др.“ *). Основанието на славѣнскитѣ мѣнастири на Атонъ се отнася още къмъ XI и XII вѣкове. Отъ това врѣме и до сега въ разнитѣ атонски мѣнастири се намѣрватъ не малко памятници, които свидѣлствуватъ, че тамъ сж живѣли българи и сърби. Такива памятници сж мѣнастирскитѣ дѣеписания, които спомѣнуватъ за тѣхъ, икони отъ славѣнска изографія или пѣкъ съ славѣнски — български и сръбски надписи, много рѣкописни църковни и правоучителни книги, много имоти въ славѣнскитѣ земи, които и до сега принадлежатъ на атонскитѣ мѣнастири, многобройни здания, одежди и икони, които свидѣлствуватъ за щедростта на славѣнскитѣ князе, царѣе и воеводи къмъ атонскитѣ мѣнастири. Много такива памятници се намѣрватъ и до

**) Виж. Исторія рус. Църкви м. Макарія, т. XI, стр. 343, 344, 379, 592 и др.

*) Виж. грам. болгарскаго царя Иоанна-Александра 1342 г. въ 2-е путеш. еп. Парфирія Успѣнскаго въ аеонскія монастыри и скиты. Москва. 1880 г. стр. 177.

сега въ мѣнастиритѣ: *Ксеновскій, Зографскій. Хилендарскій, Дахиарскій, Свето навлоскій* съ постницата *Лакосъ* и др., които нѣкога сѣ били основани и населени съ българи и сѣрби, а до нѣкадѣ принадлежатъ тѣмъ и до сега. Сношенията на придунавскитѣ славѣни съ Атонъ особено били чести и тѣсни въ XIV и XV вѣкове, продължавали се въ XVI и XVII в. и не сѣ се прѣкъснали и до сега. Изъ числото на славѣнскитѣ племена българитѣ, по тѣхната многобройностъ и значение на Атонъ, завземали първо мѣсто подиръ гърцитѣ и оставили най-много ясни дири отъ своето тамъ влияние. напр., въ българската иконописъ, славѣнската писменностъ и др. такива. Въ отколѣшитѣ врѣмена много българи дохождали тука. Но сношенията на българитѣ съ Атонъ не сѣ свършени и до сега. И сега на българитѣ принадлежатъ тамъ нѣкои мѣнастири и постници (напр. Богородицкия или Верриотъ). За българитѣ сега тамъ има школи и училище. И сега най-голѣмото число богомолци на Атонъ принадлежи на българското племе, на харизванията и благотворителността на което племе най-много се наблягатъ светогорцитѣ *)

Основателитѣ на атонскитѣ мѣнастири и тѣхнитѣ разноплеменни населенци донесли съ себе си на Атонъ не само своя богослужебенъ езикъ и книги, но и църковнитѣ напѣви. Най-близкитѣ примѣри на това можемъ да видимъ въ руския Пантелеймоновски мѣнастирь и въ постницата на Андрѣвския, населени съ руски пришелци *).

*) Както тѣзи, така и другитѣ свѣдѣния за атон. мѣнастири и тѣхнитѣ заселенци сѣ земени изъ съчинението „Путешествія на Асонъ архимандрита, нинѣ епископа, Порфирія Успенскаго.

*) Въ Андрѣвския скитъ богослужението, църковното пѣние, общежитието и ступанството сѣ наредени по чиноположението на руския мѣнастирь „Бѣлобережскія пустиня“. Виж. 2-е путеш- на Асонъ архим. Порфир. Успенскаго. М. 1880 г., стр. 441 Въ Пантелеймоновския мѣнастирь се чува пѣнието отъ „придворния напѣвъ“. Виж. «Цер. Синод. Вѣдомости» 1889 г., № 28. Изъ воспоминанията за Атонъ на проф. Н. Покровскаго.

настири. Отколѣ още българитѣ донасяли съ себе си на Атонѣ напѣви и нотни бѣлѣзи отлични отъ грѣцкитѣ, паметникъ на които служи, напр., Трифологиона отъ XIII вѣкъ, който се пази и до сега въ Зографския манастиръ. Въ 1726 г. въ Свето-Павловския манастиръ, споредъ свидѣтелството на Барски „*чтеніе и пѣніе и вся власть бѣше болгарская*“. За любовта на българитѣ къмъ пѣнието свидѣтелствува между другото иконата на *попската* Божия Майка, покровителка на пѣвцитѣ, която се пази въ Хилендарския манастиръ. За сладостта, любовта, съгласието и умилението въ пѣнието на древнитѣ монаси споменува въ своето слово българина, митрополитъ Григорій Цамблакъ († 1420 г.⁹), като има прѣдъ видъ. безсѣмнѣние, най-много българскитѣ монаси. Българскитѣ и сръбскитѣ напѣви, както казахме и по-горѣ, въ XVIII вѣкъ слушалъ на Атонѣ Барски. За българскитѣ пѣвци на Атонѣ много пѣти споменува въ своитѣ пѣтешествия тамъ еп. Порфирий Успенски. — Не сж многобройни паметникитѣ на *българския* напѣвъ, но и тѣ свидѣтелствуватъ за това, че отдавна е имало особенъ български напѣвъ, отличенъ отъ грѣцкия и съ особенни нотни бѣлѣзи, че тоя напѣвъ е билъ употребителенъ и на Атонѣ, че той се запазвалъ тамъ у българскитѣ монаси даже до XVIII вѣкъ и е билъ сходенъ съ напѣва отъ сѣщото название, извѣстенъ и въ Россия.

Отъ Атонѣ българския напѣвъ естествено е прѣминалъ и въ юго-западна Россия. Да се мисли така дава право близкото сношение на юго-западна Россия съ Атонѣ, особено оживѣни и усилены отъ XVII вѣкъ. Въ нейнитѣ манастири отъ самото начало на XVII вѣкъ се нареждали работитѣ по образеца на атонскитѣ манастири, въ които по много години проживѣвали мнозина отъ русскитѣ монаси: „*возвращаясь на родину они благоустроили свои обители по образцу обителей атонскихъ*“. Така сж наредени: Лвовския, Онуфриевскій манастиръ, Креховскій Прѣ-

ображенский, мишелевъ и др. ¹⁾). Подновителъ на православното монашество въ юго-западна Россия е билъ галичанина Иовъ Княгиницкый († 1621 г.) Испроводенъ отъ Островскія князь въ св. Гора съ милостиня той се увлякълъ отъ монашеския животъ на Атонъ и останалъ въ Ватопедския манастиръ 12 години, а послѣ, подиръ възвръщанieto си въ юго-западна Россия (още до 1607 г.), наредилъ общежитие споредъ обичая на св. Гора въ Уневския манастиръ, послѣ манастиръ и общежитие въ Угорникъ, общежитие въ Дерманския манастиръ, общежитие въ манастиря около Манева и най подиръ манастиръ *Великий Скитъ* въ Галиция, нареченъ *Новъ Ватопед* въ Россия ²⁾). Подобни дѣятели за юго-западното монашество въ Россия билъ Исакий Борисковичъ, който се подвизалъ на Атонъ цѣли 15 години. Той билъ настоятель на Дерманския манастиръ въ Острогъ (подиръ 1602 год.) послѣ Чернитски, и ходатайствовалъ прѣдъ иерусалимския патриархъ Теофана за признаването Луцката църква *Воздвижение на кръста* за ставропигиална. Отъ това врѣме Атонъ станалъ за юго-западното монашество *духовна школа*, въ която се испровождали и изъ която бивали извиквани устроители на манастирскитѣ наредби и на благочестивия монашески животъ. Въ 1621 г. на Киевския съборъ, свиканъ отъ митрополита Иова Борецки „за съвѣтване по благочестieto“ между другото е постановено: „да се испроводи (человѣкъ) на св. Атонска гора, за да повика и да доведе отъ тамъ прѣподобни мъжъе руски: блаженный Киприана и Иоанна, нареченъ Вишенски, и други, които се отличавали съ строгъ подвижнически животъ; а така сжщо и за напрѣдъ да се испровождатъ русси, които сж расположены къмъ благочестieto, на Атонъ, като въ духовна школа“ *). Митрополитъ Иовъ Борецкый (умр. 1631 г.), като че въ бла-

¹⁾ А. Ю. и З. Р. III, № 380. Срав. „Очерк. истор. зап. — рус. Ц.“ И. Чистовича. Спб. 1984 г. стр. 300.

²⁾ „Исторія рус. Церкви“ м. Макарія, т. X, стр. 345—347.

*) Пакъ тамъ, т. XI. стр. 286.

годарностъ на Атонъ за това, за гдѣто давалъ на Юго-западна Россия тѣзи прѣподобни мжжѣ, не веднажъ ходатайствувалъ прѣдъ царь Алексея Михайловича и прѣдъ патриарха Филарета да даватъ милостиня на атонскитѣ монаси, които дохождали въ Россия. **) — Връзкитѣ на Юго-западна православна Россия съ придунавскитѣ славѣни и Атонъ не сж се прѣкратявали и въ XVIII вѣкъ. Въ 1766 г. игумена отъ Жабатинския Онуфриевскій мѣнастирь писалъ: „приходящитѣ изъ Влазия отъ благочестивитѣ мѣнастири монаси и изъ св. гора Атонска по нѣколко души въ нашия мѣнастирь живѣятъ, по два мѣсеца и половина година, и като разгледатъ, каквото се има нужда въ мѣнастиритѣ, пакъ въ малоросийскитѣ мѣнастири, а вѣкои обратно въ Влахия и въ св. Гора отхождатъ“ ***). Най-подиръ, отъ Атонъ били получавани по нѣкога списъци на грѣцкитѣ книги за прѣвозждане на славѣнски езикъ, напр., списъка на книгитѣ „жития на светиитѣ“, съставени отъ Метафраста ****).

За силата на влиянието на атонскитѣ мѣнастири върху мѣнастиритѣ, а чрѣзъ тѣхъ и върху всичкото устройство на църковния животъ въ Юго-западната православна църква, между другото свидѣтелстватъ названията въ нея на мѣнастиритѣ, храмоветѣ, братствата въ честь на праздницитѣ и на светинитѣ, особено почитани на Атонъ, и даже названията на нѣкои църковни длѣжности по образецъ на атонскитѣ. Такива сж мѣнастиритѣ и храмоветѣ въ честь на Успѣнието на Прѣсвета Богородица, на Прѣсвѣта Троица, на Рождество Богородично, на Спаса на преображение, на великомжченика Георгия, на архистратига Михаила, на св. Николая чудотворца, на Иоана Богослова, на ап. Петра и Павла, на св. Безсребренни-

**) Пакъ Пам, 394-

***) Дѣко арх. св. Синода 1766 г. № 218. Виж. «Очеркъ исторіи зап. рус. церкви», И. Чистевича. Спб. 1884 г. ч. 2, стр. 231.

****) „Истор. рус. церкви“ м. макарія, т. XI стр. 611—612

ци, на пр. Илия, на св. Онуфрия, и на св. Симеона Стълпника. Началниците на манастирскитѣ окрѣзи носили атонско название *прото̀ве*, а управителитѣ на клироснитѣ пѣвци — названието *прото̀молте*.

Въ манастиритѣ и църквитѣ, устроявани по образеца на манастиритѣ и църквитѣ атонски, естествено пакъ по атонски образци се устроявала не само наредбата на манастирския животъ, но и чина на богослужението и църковното пѣние. Последното ясно се вижда изъ юго-западнитѣ нотнo-линейни ирмo-лози. Самото съдържание на натѣкменитѣ въ тѣхъ на *българския* напѣвъ пѣснопѣния показва, че този напѣвъ е отъ манастирско, именно отъ атонско произхождение. Споредъ уставитѣ на манастиритѣ и на скитоветѣ атонскитѣ монашесгвующи „сж дължни *сѣ всичката точностъ* да извършватъ всичката църковна служба . . . безъ най-малко прибавление и изоставяние“. Само тука, може да се мисли, на твърдѣ дългитѣ всенощни бдѣния се пѣяли не само възкреснитѣ тропари и богородични на „Богъ Господъ“, но и сѣдалнитѣ по 1-я и 2-я „стихологъ“ на катизмитѣ съ тѣхнитѣ крестовъскресни и богородични, а така сжщо и всичкитѣ *подобни* стихирѣ. Тѣзи сѣдални пѣснопѣния, а така сжщо и нѣкои *подобни* въ россия не се пѣятъ не само въ енорийскитѣ църкви, но и въ манастиритѣ. Тѣ не сж изложени нотнo нито въ кукуяститѣ старо-руски книги, нито въ синодалнитѣ издания отъ 1772 г. собствено руски напѣви, а сж изложени само въ южно-рускитѣ ирмoлози и при това само съ *български* напѣвъ. Кѣмъ такива пакъ пѣснопѣния трѣбва да бѣде отнесена и стихирата „на постригъ инокумъ“. При това нѣма пѣснопѣния отъ *българския* напѣвъ, като подобни, славники, ирмоси сж натѣкмени очевидно въ честь на мѣстни храмови празници и мѣсто почитани светини на атонскитѣ манастири. Такива подобни сж на великомъченика Георгия и на св. Безсребреници, на

*) Виж. напр. устава на скита на св. Димитрия. 2-е путеш. на Аѳонъ еп. Порфирія успѣнскаго. М. 1880 г. стр. 405.

архистратига Михаила, на ап. Петра и Павла, на св. Онуфрия, на Симеона Столпника, на еван. Иоанна Богослова, на великомъжч. Димитрия, на Иоанна Златоуста и на трисветителитѣ. Тѣзи пѣснопѣния, освѣнѣ подобнитѣ на великомъченика Георгия и на св. Безсребренници, синодалнитѣ нѣгги издания така сжщо ги нѣма; нѣмало ги, както се вижда, и въ рускитѣ стари кукуясти нотни книги. — Най-послѣ, самия текстъ на пѣснопѣнията, нагѣкмени въ юго-западнитѣ ирмозии има редакция не *столпова* велико-руська или южно-руська, а друга — *истинноречна*, чужда на старо-руската *холопня*, а така сжщо и на архиаизмитѣ и въ точностъ сходна съ редакцията на читаемитѣ богослужебни книги. Къмъ числото на тѣзи пѣснопѣния принадлежи и *славика*: „Придите ублажимъ Іосифа“, безъ съмнѣние земенъ изъ българската богослужебна практика.

Всичко това показва, че *българския* напѣвъ е съставенъ не въ Россія и не отъ другагѣ нѣкадѣ земенъ, освѣнъ отъ българитѣ, чрѣзъ посрѣдството на атоносикитѣ български мѣнастири, които сж имали пѣленъ църковно-богослужебенъ чинъ и които сж запазили църковно-славѣнския текстъ въ неговата истинноречна чистота.

Българскитѣ църковни напѣви, като особенъ видъ на славенското пѣние, несъмнѣнно сж сжществували на Атонъ. Но по подирнитѣ пътешественици по Атонъ (напр., еп. Порфирий успѣнски, порф. Н. Покровский и др.) за тѣзи напѣви тамъ не спомѣнуватъ. А кадѣ сж се дѣнали тѣ? Очевидно, че *българския* напѣвъ на Атонъ не е билъ всеобщъ, а е билъ въ употребление само у българскитѣ негови населенци, както *сръбския* напѣвъ у сръбскитѣ. *Българския* напѣвъ безъ съмнѣние, се е държалъ тамъ най-главно въ устно прѣдание, а ако и да е билъ записанъ, то съ грѣцки ноти, които сж употребляватъ и до сега на Атонъ. Пълното негово развитие и процѣвтяване на Атонъ трѣба да се отнася къмъ XV и XVI в. в. Но постоянното смѣняване на монашествующитѣ на Атонъ даже въ едни и сжщитѣ мѣнастири и прѣобладаванието

въ св. гора на грѣцкитѣ населенци не сж можли да подпомагатъ за постоянното процвѣтяване тамъ на българското пѣние. Българското пѣние се размѣсило съ грѣцкото и най-подиръ било погълнато отъ грѣцкото, сжщо така, както въ руската църква то се почти изгубило между другитѣ напѣви и почти е изчезнало въ клиросната практика.

И така, съ обстоятелствата на работата напълно е съгласно прѣдположението, че руската църква е зема *българския* напѣвъ изъ българскитѣ мѣнастири на Атонъ. Тоя напѣвъ е принесенъ въ Русия въ началото на XVII в. отъ българскитѣ и рускитѣ пришелци изъ атонъ, които нареждали рускитѣ мѣнастири по образа на атонскитѣ, като допълнителенъ къмъ сжществуящитѣ вече тамъ напѣви *стѣлновия* и *киевския*. Но, като нѣмаме ясни показания, не е лесно да се рѣши въпроса: въ този сжщия ли видъ [българския напѣвъ е донесенъ въ Россия, въ какъвто той е сжществувалъ въ самата България и на атонъ? Нѣкои обстоятелства и свидѣтелства на пътешественицитѣ даватъ възможность да се мисли, че *Българския* напѣвъ е принесенъ въ Россия не въ този распространенъ и украсенъ видъ, въ какъвто той е сжществувалъ въ атонскитѣ мѣнастири, но въ по краткъ, или даже нѣколко измѣненъ видъ. Атонското празнично пѣние на българитѣ е твърдѣ протегнато и се намѣрва подъ влиянието на грѣцкото пѣние. Въ Хиландарския мѣнастирь, въ присѣтствието на чутовния ученъ пътешественикъ по Атонъ епископа Порфирия успѣнски, всеошното бдѣние се продължавало отъ 6 часътъ вечерьта до разсѣмнувание. Българскитѣ „пѣвци дълго прѣдълдо растягали всичкитѣ пѣснопѣния подобно на гърцитѣ. Изъ устата имъ се слушаха само извивателни звукове, а думи не се чуваха“ *). Това пѣние, очевидно, както пѣнието на гърцитѣ и както отколѣшното руско *стѣлново* пѣние, било украсено съ продължителни *кратимати* (мелодически задържки) съ употрѣбаванието на *терентисми* (сло-

*) 1-е путешествіе на Атонъ, ц. II, отд. 1, стр. 6.

гове: тере-ре, а-на-не и пр.). Употрѣбаванieto у българитѣ такъвъ родъ украшения въ църковното пѣние и до сега потвърждаватъ и пѣтешественницитѣ по самата България **). А въ българ-

**) Особенно това може да се чуе въ мѣнянето *причастната* и *святъ, святъ Господъ* въ литургията на св. Василия. Прѣводача.

ския напѣвъ, изложенъ въ рускитѣ нотни книги тѣзи искусственни украшения нѣма. Въ ХVІІ в. тѣзи искусственни украшения въ руската църква, даже и въ *стѣлновото* пѣние, почнали да излизатъ изъ употрѣбление и за това драговолно били изхвърлени и изъ *българския*, допълнителенъ напѣвъ. Възможно е, че и размѣренiя *тактъ* въ българския напѣвъ да е привнесенъ отпослѣ. По тоя начинъ *българското* пѣние въ Руссия е изгубило своитѣ свойства, видоизмѣнило се и се прѣобразувало въ новъ, *производенъ* видъ славенски напѣвъ, който, въ това ново негово изложение, не може да се намѣри въ точностъ нито въ България, нито на Атонъ. Подобенъ родъ видоизмѣние въ послѣдствие станало и съ *гръцкия* напѣвъ, прѣнесенъ въ Москва отъ иеродиакона Мелетия и усвоенъ отъ руската клиросна-пѣвческа практика. — Послѣ *българския* напѣвъ несъмнѣнно е записанъ въ юго-западна Руссия не съ гръцки и не съ български кукиести знакове, каквито се употрѣбаватъ и до сега както на Атонъ, така и въ България, и не съ *стѣлновитѣ* русски знакове, а съ мѣстнитѣ *киевски*, т. е. съ пятилинейната квадратна нота, съ всичкитѣ употрѣбителни тогава за църковното пѣние знакове на *гаммата* и способности за нотирание. При което нотното записване на напѣвитѣ, навѣрно, ставало не чрѣзъ написването имъ отъ неизвѣстнитѣ въ Руссия български кукички, а отъ устното пѣние на атонскитѣ и български пришелци, които знаели тѣзи напѣви. Настаненъ по тоя начинъ въ юго-западна Руссия *българския* напѣвъ, въ първата половина на ХVІІ в., очевидно, нѣмалъ тамъ всеобщо употрѣбление, а се запазвалъ въ клиросната практика само на нѣкой мѣнастири и въ особенни малки сбор-

ници, или нотни тетрадки, за насъ сега изгубени, и само отъ втората половина на XVII в. частъ отъ тоя напѣвъ влѣзла въ системата на другитѣ църковни напѣви и почнали да помѣстятъ тая частъ отъ българския напѣвъ наредъ съ другитѣ напѣви въ църковнопѣвческитѣ сборници за всеобщо употрѣбаване.

Причинитѣ за съкратяването и видоизмѣняването на българския напѣвъ въ Русия се намѣрватъ, безъ съмнѣние, въ различието на народнитѣ вкусове, въ склонността на южно русситѣ отъ XVII в. къмъ хармоническитѣ украсявания на пѣнието, въ донѣкадѣ другия чинъ и животъ на рускитѣ мѣнастири сравнително съ атонскитѣ, а най главно въ уморителната продължителностъ на богослужението при голѣмото количество нотно натѣкмени пѣснопѣния. Да кажемъ съ думитѣ на епископа Порфирия успѣнскій, който много пѣти е присѣствувалъ при богослужението на Атонъ: „человѣкъ не е ангелъ. Не може да славослови той Бога дълго врѣме и неуморно“ . . . А особено не сж споредъ силитѣ такива бдѣния на богомолцитѣ подиръ тѣхнитѣ цѣлодневни трудове *).

Но въ българския напѣвъ и въ неизмѣненния неговъ видъ, и въ новото негово нотно изложение, се запазили нѣкои слѣди отъ отколѣшното византийско църковно пѣние. Тѣ сж: а) системата на църковното осмогласие и музикалнитѣ основания, несъмнено отколѣшно византийско происхождение; б) неговата мелодичностъ и протегнатостъ на напѣвитѣ сравнително съ другитѣ, по подирни напѣви; в) самото повтаряние на думитѣ, а поиѣкога и на словетѣ, показва неговата до нѣкадѣ зависимостъ отъ гръцкото пѣние, въ което подобенъ родъ повторения се практикуватъ сега въ широкъ видъ **).

Въ заключение да кажемъ нѣколко думи за югозападното (руско) пѣние изобщо въ свръзка съ бъл-

*) 1-е путеш. въ абон. манастири и скиты, ч. II, отд. 1, стр. 6.

**) Примѣры на това виж. въ Etudes sur la Musique Ecclesiastique grecque. Январь-май 1875 г. Par L. A. Bourgault-Ducoudrau. Paris. 1877 г. рад. 53—54.

гарския напѣвъ. Нотво-богослужебнитѣ книги, запазвани въ юго-западната (русска) църква, а оттука прѣнесени и въ велико руссия, служатъ за отражение на нейното църковно вътрѣшно и вънкашно състояние. *Стѣгловото* пѣние, грижливо въ тѣхъ запазено, свидѣтелствува за кръвното, национално-религиозното роднинство и единство на южно-русситѣ съ коренна Руссия и за твърдото пазяние отъ тѣхъ църковно-рускитеѣ начала. *киевския* напѣвъ свидѣтелствува за тѣхното религиозно-благочестиво настроение, изказано отъ самодѣятелността и грижата за църковното благоустройство; *българския* напѣвъ служи за доказателство на тѣхния духовенъ сѣюзъ съ другитѣ славянски църкви отъ възточното православие, протестъ противъ латинското, чуждо на националнитѣ елементи пѣние, и най-послѣ изказва-ние стремление да иматъ до колкото е възможно пълненъ чинъ уставно богослужебно пѣние, извършванъ на практика въ благоустроенитѣ манастири и църкви на православна България и подвижническия Атонъ.

А по такъвъзи начинъ и въпроса за съотвѣтствие-то на българския напѣвъ на православното богослужение, като рѣшенъ вече практически въ православната българска църква, майка на нашата на (русската) Църква, а така сѣщо отколѣ още върнитѣ на православието атонски манастири и най-послѣ въ юго-западната русска Църква, която е показала толкова голѣма ревностъ за чистотата на православието, така сѣщо както и за по-правянието на богослужебнитѣ книги църковнитѣ обряди и на църковното пѣние, не се нуждае въ по нататошни и по подробни издирвания. Българския напѣвъ, не само по съдържанието на натъкменитѣ въ него пѣснопѣния, но и по своето произхождение, и по своитѣ свойства, е достоенъ за църковно употрѣбление, поради което е и допустимъ въ клиросната практика на православната Русска Църква отъ врѣмето на патриарха Никона.

Подиръ тѣзи думи за българския църковенъ, напѣвъ, изказани отъ високоуважаемия ученъ мжжъ И. Вознесенскій, ние можемъ да попитаме: ще трѣба ли и за на-прѣдъ да се оставя безъ внимание това наше народно достояние? Не ще ли бѣде прѣстѣпно отъ стра-

на на когото и да било българина да подпомага распространението въ нашитѣ училища и църкви на чуждото за нашия духъ, за нашия животъ, новогръцко църковно пѣние? — Врѣме е вече да се погрижимъ, да съберемъ, да изучимъ и распространимъ въ Българската църква, въ Българското училище българския църковенъ напѣвъ и по тоя начинъ да възкресимъ духа на нашитѣ дѣди, на нашитѣ светители, които, нѣкога си отколѣ, работили до колкото имъ било възможно да освободятъ българския духъ отъ чуждитѣ окови, да му дадѣтъ просторъ да прояви своята сила, своята хубостъ и своето право прѣдъ прѣстола на Бога! . . .

Великинъ

Религиозно-нравств. разказъ.

XI.

Голѣмо промѣнение.

„Вси измѣнимся. (1 кор. 15, 51).“

Имало ли е нѣкога такова дѣте, което посрѣдъ топлото, прѣкрасното лѣто, да не би желало да дойде *есеньта*, когато обикновенно уздрѣватъ всичкитѣ плодове? А когато дойде есеньта, не ще ли пожелае това дѣте да дойде *зимата*, когато става толкова хубаво да се пързаятъ по гладкиятъ, равенъ ледъ и когато студениятъ вѣтъръ тѣй расхладително и силно духа? а когато дойде зимата, нѣма и какво да се каже, колко то ветърпѣливо очаква пролѣтъта, когато земята се покрива съ зеленина, цвѣтята се растварятъ и даватъ миризми приятни, птичкитѣ се събиратъ отъ всичкитѣ страни и пѣятъ, дърветата шумѣятъ съ прѣсни листовца, и цѣлиятъ свѣтъ като да се радва! Така и всичкитѣ дѣца обичатъ промѣната. А имало ли е такова момиченце, което не би желало да промѣни своята стара кукла на нова, — или ветата дреха на нова? — Коего не би желало да изнамѣри по-

ва расходка, да прочете нова нѣкоя книжка, да изслуша нѣкаква си новина? Така, виждате, че и всичкитѣ момиченца обичатъ промѣната.

Та така се случва и съ возрастнитѣ. Земледѣлецътъ отъ едно поле прѣминава на друго, и, едвамъ що успѣва да свѣрши сѣидбата, начева вече да мисли за жътва. Морякътъ, който плава по океанътъ, чака не се начаква, кога корабътъ ще излѣзе отъ пристанището; нѣ дайте му да прѣкара нѣколко деня на брѣгътъ, — и той отново ще начене да мисли, за ново плавание. На момчето се иска да стане юноша, а на юношата се иска да стане мжжъ. Богъ така е устроилъ всичко, щото ние прѣзъ всичкиятъ си животъ волею и неволею да желаемъ да промѣнимъ себе си. Погледнѣте, колко промѣни се свѣршватъ около насъ! И какви голѣми промѣни! Его този старецъ, който се подпира на тоягата си, и едвамъ който си мърда краката, е билъ нѣкога хубаво момче, което, подобно на васъ, можело е да бѣга и да си играе. И той така сжъ, що е билъ въ училище, както вие; послѣ пораснжлъ, станжлъ мжжъ и се оженилъ. Той ималъ прѣкрасна жена; ималъ много дѣца; нѣ той прѣживѣлъ и жената си и дѣцата си, — и сега живѣе самъ самнаничекъ. О, колко промѣна той е видѣлъ въ живота си!

Нѣма вамъ ви се струва, че вие ще проживѣете безъ тѣзи промѣни? Ахъ, не! Ще кажж повече: дѣте, което се е разболѣло и послѣ умрѣло, испытва по-голѣма промѣна, отъ колкото най-стария чловѣкъ на свѣтътъ. И нѣма дѣте, което да не прѣмине прѣзъ пжтищата на тѣзи промѣни. Дохождали ви на умътъ че сѣменцето, което вие земяте въ ржкжта си, може слѣдъ врѣме да стане дърво? Мислите ли си, че мѣничкото пѣстро яйчице, на което по нѣкога вие се радвате, може да се измѣни и да стане сжща птичка, която ще може и да хвърка и да пѣе? Вѣрва ли ви се, че бѣдната гжсеница може когато и да е да стане хубава пеперудка?

Когато, който и да е, оставя своята кжща, и при това още се приготвя за пжтувание по морето, двѣ главни събития занимаватъ всичкитѣ въ кжщи: прѣ-

вото какъ се прощаватъ и раздѣлѣхъ; второ, кога и какъ ще чакатъ завръщанието му. Когато дойде това врѣме, въ което вече той трѣба да се прощава — колко нови разговори отведнѣжъ се пораждатъ! Сички се сиѣхъ да говориѣтъ колкото е възможно по-утѣшително, по-удобрително, по-весело, — и всички при това въ сѣщностъ кахърни. Има нѣщо си особено при прощальния изгледъ на мжжѣтъ съ жената и дѣцата му! Има нѣщо си особено даже въ самото му трѣгване, когато той ходи изъ кѣщи и като че съ всеко нѣщо се прощава! И послѣ, когато той успѣе да се откаже отъ своитѣ, колко различни мисли вълнуватъ неговата душа, колкото по-вече се отдалечава отъ роднинитѣ си и блискитѣ си! Него го застрашава мисльта, че, може би той не ще се види повече съ тѣхъ, а оставенитѣ отъ него повече, отъ колкото той, се страхуватъ отъ нежъ.

Второто събитие е завръщанието на далечния пѣтникъ, всичкитѣ му домашни се приготвятъ за името на корабѣтъ, на който той ще трѣгне. Послѣ изброяватъ днитѣ и, ако това е възможно, часоветѣ, които сѣ потрѣбни за достиганieto отъ едно мѣсто въ друго. Колкото можѣтъ, получѣтъ извѣстие за буритѣ и вѣтрѣтъ. Между това, приготвятъ кѣщата и измислѣхъ всичко, което само можѣтъ да измислѣхъ, за това, за да направѣтъ срѣщанието по радостно. Чуватъ най-послѣ, че корабѣтъ е вече на пристанището; и ето сега пазѣхъ тази минута, когато трѣба да бѣде трѣгванието на желѣзницата. Дохожда най-послѣ и тренѣтъ: жената, дѣцата и другаритѣ сѣ вече тука! Колко радостно и колко е велико въ своитѣ родъ това събитие, може да го узнаемъ само отъ опитѣтъ.

Рѣчьта е за това, любезни дѣца, че тѣзи двѣ велики събития ще се сбѣднѣхъ и съ васъ, т. е. и вие трѣба да умрѣте; и да се раздѣлите съ това тѣло, въ което живѣете, и ще се завърните въ него, въ денѣтъ на всеобщото воскресение. Каква велика промѣна!

По нѣкога различнитѣ велики промѣни се свършватъ около насъ по нѣкакъвъ си особено чуденъ начинъ.

Не е ли чудно напримѣръ, че и отъ ножътъ на хирургътъ (джираджията) произтича здравие и радостъ? Не е ли чудно тъй също, че при посредството на каквото и да е питие или прахове, обикновено, които се продаватъ въ аптекитѣ, подновява се здравнето и се възвръща силата на болниятъ? Кой би могълъ да помисли, че отъ тъмниятъ, и студениятъ гробъ Богъ може да въсправи нови тѣла, свѣтли, като образътъ на ангелитѣ, и прѣкрасни, като дѣтата? На дъното на каквото и да е езеро, въ калъта, която не може повече да се стъпти, лежи, като въ влаженъ гробъ, мъничко корѣнче. Кой би могълъ да помисли, че отъ това мрачно, неприятно мѣсто Богъ може да извади на повърхвината на водата кринъ съ необикновена бѣлѣзина, чистота и красота? Кой би могълъ да помисли, че този тъмно влаженъ камъкъ, извѣстенъ у ученитѣ подъ име *silex*, а ние го отнасяме къмъ родътъ на голитѣ или въобще кремневи камъни, които се намиратъ въ такова количество при политѣ на планинитѣ и на морскитѣ брѣгове, може да бѣде издѣланъ и огладѣнъ, като алмазъ, може да намѣри за себе си мѣсто въ царската корона и, като драгоцѣнность, да се пази вѣкъ въ вѣкъ?

Тѣлото на Христа спасителя, неговата глава, наранена отъ тръновиятъ вѣнецъ, неговитѣ приковани рѣцѣ и крака, неговото прободено ребро — били турени съ безжизненнитѣ и съ мъртвитѣ въ гробътъ. Нъ колко Христосъ Господъ се измѣнилъ, въ какъвъ чуденъ видъ се явилъ той на Павла Тарсийски и на Йоанна, възлюбениятъ свой ученикъ, на островъ Патмосъ! Тѣлото на първомъченика Стефана, всичко-то испотрошено съ камъни, било турено въ гробътъ; нъ той ще се измѣни, той ще излѣзе отъ този гробъ съ свѣтлина и съ слава. Йоанна кръстителя нечестивитѣ заровили съ отсѣчена глава, нъ той ще излѣзе отъ този гробъ съ животенъ вѣнецъ на главата си.

Прѣди много, много години, нѣкакви си двама дързостни пѣтешественници отишли въ Китай, видѣли тамъ бубитѣ и, като знаели, че поникакъвъ начинъ не ще имъ позволѣтъ да зематъ отъ тѣхъ съ себе си, зели само сѣменца отъ тѣзи буби и ги скрили въ балдахинкитѣ на пѣтнитѣ си тояги: и ето, може да кажемъ, отъ тѣзи двѣ тояги се развѣдили у насъ коприневитѣ буби и отъ тогава сж се распространили по цѣла Европа!

Виждали ли сте вие, какъ нѣкои сиромаси събиратъ по улицитѣ на голѣмитѣ градове всеко нѣщо, всекакъвъ парцалакъ, даже и най маничкитѣ и кални парцалченца? Всичко това тѣ събиратъ въ своитѣ вѣти, така сжщо кални чували. А какво излѣзва послѣ? Тѣ испиратъ тѣзи парцали (дрипи), продаватъ ги на книжнитѣ фабрики, — и на тѣзи фабрики се изработва отъ тѣхъ най прѣкрасната бѣла книга, която пишѣтъ даже царетѣ!

А можели нѣкой да се съмнява, че Богъ отъ нашитѣ бѣдни тѣла може да създаде други, нови, по добри? О, даже отъ сухитѣ кости, които лежатъ въ мрачниятъ гробъ, той е свободенъ да направи нѣщо по свѣтло отъ самото слънце!

Дѣца! и вие, още единъ пѣтъ да ви кажѣ, трѣба да се измѣните. Вие трѣба да се измѣните съ врѣмето, заедно съ възрастѣта си; отъ болести, които подобно на червеятъ, проѣждатъ цвѣтътъ на здравieto ви. Отъ смъртъта, която и васъ еднакво ще прѣвърне въ студень трупъ, и, най сетнѣ, вие трѣба да се измѣните отъ явлението на Христа-спасителя при васъ въ деньтъ на общото въскресение! О, дѣца! Ако вие го обичате, ако вие възлагате вашитѣ надѣжди на него, ако вие му угождавате, като се отвръщате отъ това, което той запрѣщава, — и като правите това което той заповѣдва, ако вие живѣете за това, за да му угождавате и да го почитате, о, тогава вие ще се измѣните подобно на самиятъ спасителъ, и ще станите, святи, безсмъртни и благословенни въ вѣки!

Защо при кръщението на Исуса Христа Духъ Светий се е явилъ въ видъ на гълъбъ?

Светитѣ евангелисти Матей Марко и Лука като излагатъ повѣствованието за кръщението на Исуса Христа, отбѣлѣзватъ това необикновено знамение. „Крестився Исусъ възиде абие отъ воды, и се отверзоша-ся ему небеса, и видѣ духа Божія сходяща яко голубя, и грядуща на Него“ (Мат. 3, 16; Марко 1, 10), или споредъ изречението на св. Лука: „И сниде Духъ святыи тѣлеснымъ образомъ, яко голубъ, на нъ“ (Лука 3, 22). Изречението на евангелиста — „яко голубъ“ — само по себе си не указва на това, че образътъ е билъ тѣлесенъ, въ който се е явилъ духъ светий, той е ималъ само видъ на гълъбъ, и че това явление трѣба да се разбира само символически, като образъ за невидимото слизание на св. духа надъ Исуса, който се кръщавалъ. Евангелистъ Лука появлението на духа Божия въ „тѣлесенъ образъ“ ясно описва както вънкашно, така същественно и очевидно появлението, съ което ни дава да разбереме че духъ светий се е явилъ въ видъ на същи гълъбъ.

Споредъ тълкуванието както на св. Иоан. Златоуста, така и на Тертулиана, Августина и др., съ това казанитѣ евангелисти сж имали прѣдвидъ да покажътъ: че при появлението си светий духъ въ врѣме на кръщението надъ Исуса Христа, духъ светий не е присвоилъ природата на гълъба за своя собствена природа, както що е зелъ на себе си синъ Божий чловѣческа природа; макаръ духъ светий и да се е явилъ въ видъ на същи гълъбъ.

Пита се: защо духъ Божий е благоволилъ при кръщението на Спасителя да вземе на себе си видъ

на гължбъ? Споредъ ясното разбиране на онѣзи мѣста отъ свещ. Писание, които се относѣтъ до това показватъ намъ; че въ това необикновено явление е прикрита особенната Мисия на Иисуса Христа, както и особеннитѣ свойства на неговата служба за човѣческия родъ и че всичко това е имало важно значениe и за самия Кръстителъ.

У евангелиста св. Матей се казва: „и видѣ духа Божія сходяща яко голубя, и грядуща на него“ и отъ свидѣтелството на самаго Иоан. Кръстителя за това знамение: „яко видѣхъ духа сходяща яко голубя съ небесе, и пребытъ на немъ“. — (Иоан. 1, 32 — 33). Като се гледа на тая страна на израза: „и грядуща на него“ и „и пребытъ на немъ“. Съ туй послѣдното се ясно показва, че гължбътъ — символътъ на светаго духа — не е отведнѣжъ пролетѣлъ, нъ въ спиранието си се задържалъ за извѣстно врѣме, като трѣптелъ надъ Иисуса, безъ да измѣни своето положение.

Това задържане на гължба и, подъ неговия видъ, на духа светаго надъ Иисуса Христа, споредъ еднаквостта и подобността на тѣзи изрази съ пророчеството на св. Исая: „на него (на потомъкътъ Давидовъ) ще почива духъ Господень, и т. н. (11, 2 — 3) даватъ ни да разумѣваме, че това слизанье на св. духъ, не е било минутно осѣнение човѣческата природа на Иисуса Христа, както обикновено е било при съобщаванieto пророческитѣ дарове на Божиитѣ избранници, или както е било при зачатieto на сина Божия отъ св. Богородица (Лук. 1, 35), това е означавало туй, че Духъ Божий съ всички пълни дарове свои нераздѣлно застаналъ въ него, като на свое вѣчно и най-приятно сѣдалище. При това на такова изпълнение Богочеловѣка съ Духа светаго при кръщението, ни указва и св. евангелистъ Лука въ думитѣ: „Иисусъ же исполнѣ духомъ святымъ возврати сѣ отъ Иордана: и ведяшеся духомъ въ пустыню“ (4, 1). Като ималъ прѣдвидъ и другото пророчество на пророка Исая (61. 1), апостолъ Петъръ така е говорилъ на своитѣ слушатели въ кѣщата на сотника Корнилия за значението на това слизание на духа светаго вър-

ху лицето на Иисуса Христа: *„Вы вѣсте глаголю бывшій по всей Иудеи, наченшійся отъ Галилеи, по крещеніи еже проповѣда Иоаннъ“*: „Иисуса, иже отъ Назарета, яко помаза его Богъ духомъ святымъ и силою, иже пройде благодѣтельствую и исцѣляя вся насилуемыя отъ діавола, яко Богъ бѣше съ нимъ“. (Дѣян. 10 гл. 37 и 38 ст; срав. Лука 4. 17—23; Мат 11. 2—5). Заради обяснението на тия думи св. Атанасия пита: „Кога е Иисусъ добилъ помазание и сила отъ светаго духа, ако не е тогава, когато синъ Божій, като приелъ нашето тѣло, кръстилъ се въ Иорданъ и когато е духъ свѣтій слѣзълъ надъ него.“

Споредъ размишлението на блаж. Опта Милевитски, духовното помазание е слѣзло надъ Иисуса Христа въ видъ на гължбъ, когато по гласа на Отца сж се отворили небесата: то е застанжло надъ главата на Иисуса и се распространило по всичката негова чловѣческа природа (така сжщо размишляватъ Оригенъ, Тертулианъ, Августинъ и др.) отъ св. Духа, който е слѣзълъ на Богочеловѣка слѣдъ кръщението. Той съ това е билъ приготвенъ или тържественно посветенъ въ званието великъ учителъ въ мира съ царска властъ и въ званието първосвещенникъ на новия завѣтъ и отъ това врѣме Иисусъ Христосъ е билъ длъженъ да започне своята служба, като Месия, за чловѣческия родъ.

Още по-нататкъ, гължбътъ, както що е извѣстно, се отличава изъ между всичкитѣ птици по кротостта, незлобивостта и простотата, и освѣнъ това, както, споредъ общото разбираиe, така и споредъ казванието на свещ. Писанис, се явилъ като най-ясенъ символъ за всичкитѣ тѣзи свойства. Като се явилъ и като се задъжалъ надъ Иисуса въ видъ на гължбъ, духъ свѣтій е благоволилъ съ туй да покаже на нравственната чистота на Иисуса, който се кръстилъ, и като че е искалъ да покаже на хората, че Богочеловѣкътъ е дошелъ въ свѣта съ намѣрениe, да учи хората съ кротостъ, незлобивостъ и съ смирение, на които свойства на своята служба и той самъ указва въ изречението: „и научитесь отъ мене, яко кротокъ есмь

и смиренъ сердцемъ“ (Мат. 11, 29). И наистина, Спасителятъ е билъ досегъненъ за всички нещастни, сиромаси и гонени, милостивъ за всички грѣшници. Приема всички онѣзи хора, ослабѣли въ борбата съ злото и нещастията, или които, при съзнаването на своитѣ слабости, желали да изпълнятъ волята Божия, или у които, между прѣдраждѣцитѣ, суевѣрията и пороцитѣ, забѣлѣзаль и най мѣнически лъжъ на добро, — Исусъ Христосъ приемалъ всички тѣзи хора, като е показаль своята неизмѣрима милость въ това, щото не ги е отгонявалъ отъ себе си, както що сж това правили гордѣливитѣ фарисеи, тѣхъ е той насърчаваль и успокоявалъ съ думитѣ на утѣшението и спокойствието, усилвалъ ги съ своята благодатъ и помощъ въ борбата съ грѣха и подѣржалъ въ тѣхъ любовта къмъ доброто и истинната, така се изпълнило въ очитѣ на съврѣменниците пророчеството на Исаяя, което се отнасяло до това служение на мессия (Исаяя 42, 3; сравн. 11, 30). Съ такъвъ характеръ на кротость, любовъ и милосердие сж запечатани всичкитѣ чудеса на Господа нашего, който е дошелъ не да погуби, нъ да спаси хората.

До като Боговидецътъ Мойсей е наказаль съ много наказания Египетъ; великий пророкъ Илия затворилъ небесата и свалиль огньъ Божий надъ войсководцитѣ и войската; Елисей извикаль въ пустинята мечката да растрѣгне дѣцата, които му се подсмивахъ и и т. н; — до тогава всичкитѣ чудеса на Исуса Христа сж били явна работа на благодатъта и милосердието прѣдъ хората. Той не е свалияль небесенъ огньъ надъ градоветѣ които го не приемахъ (Мат. 11, 20—24), па и на заведеевитѣ синове забраниль това (Лук. 9, 54), като рекълъ: „не вѣсте, коего духа есте вы“, защото духътъ на Исуса Христа -- въ видъ на гълъбъ, е духъ на кротость и любовъ.

Както още въ времето на всемирния потопъ гълъбътъ се прѣдставлява у священното Писание, като вѣстителъ на спасението, това сж щото е и сега Неговата поява надъ Исуса у водитѣ Иордански, показала на Христа като на възвѣстителъ на благодатното

спасение и на тѣхното примирение съ Бога. За тая подобностъ така разсждава св. Иоанъ Златоустъ: „Появата на св. Духа въ видъ на гължбъ ни напомня старата история. Когато всемирния потоцъ покрилъ цѣлата вселенна и нашия родъ се подвъргнажлъ на опасността за рѣшително истрѣбване, тогава се появило това животно, да даде бѣлѣгъ за спиранieto на потоцътъ и, като принесло маслиненото клонче, донесло е съ това наедно и добрата вѣсть за всеобщото успокоение на вселенната. А всичко това било прилично на бжджцето При кръщението на Спасителя гължбътъ не се явилъ съ клонче маслинено, нъ показва ни Освобождение отъ всѣко зло и ни дава да намѣримъ добро, защото не изважда само единъ чловѣкъ изъ ковчега, нъ всичката вселенна води къмъ небето и мѣстото на маслиненото клонче донася усиловление на чловѣческия родъ (бес. XII на Еван. отъ Мат.).

Не можемъ да не споменемъ и това, че измежду всичкитѣ птици само гължбътъ у ветхия завѣтъ билъ жъртвенна птица. Така споредъ моисейвия законъ, всѣка жена трѣбвало подиръ днитѣ на очищението да принесе въ жъртва на Йегова двѣ гургулици (диви гължби) или двѣ птици гължби, както що е направила и Мария, майката Божия. По тоя начинъ, появата на св. Духа, въ врѣмето на кръщението Иисусово, въ видъ на гължбъ, е могла да послужи за примѣръ да покаже на Иисуса, като на такава жъртва, каквато той ще принесе заради очищението на хората отъ грѣховетѣ, и нравственната нечистота.

Освѣнъ това символически означава цѣлътa и характера за служението на наши спасителъ и въобще значи неговото въ историята за хората спасение, появата на св. Духа въ видъ на гължбъ имала е въ историята особено значение и за самага Иоан. Кръстителя. Съ това божественно посвещение на Иисуса въ неговото месианско служение, ксето е така ясно утвърдено отъ небесния гласъ; за Иоана Кръстителя е било утвърдено по най-свършенъ начинъ високото достоинство на Иисуса Христа, като общанъ Ме-

сия и синъ Божий, отъ когото е билъ прѣдприетъ пѣтя, за който още прѣди кръщението му, обѣщанъ „свише“ на сина Захариевъ: *„надъ негоже узриши духа сходяща и прѣбывающа на немъ той естъ крестяй духомъ святымъ“* (Иоан. 1, 33).

Трѣбва да споменемъ още и това, че появата на този необикновенъ гълъбъ видѣлъ не само Иоанъ, нъ и всички онѣзи, които се намѣрвали тамъ на около Иорданъ на близо до Прѣдтеча и спасителя. Споредъ размислянието на св. Ивана Златоуста, тази поява е била потрѣбна и за Исуса, и за Иоанна, и за народа който е считалъ по голѣмъ Кръстителя и споредъ мѣстността на неговото рождение, и споредъ аскитическия му животъ, и споредъ проповѣдитѣ на покаянието, и всѣки който чулъ гласа отъ небето: *„сей естъ сынъ мой возлюбленный“* (Мат. 3, 17), разбиралъ, че тѣзи думи се отнасятъ до оногова, който е кръщавалъ за оногова, които се кръстятъ, нали е казано: *„Този, който се кръсти, е синъ мой“*. Зарадя това духъ светий е и слѣзълъ въ видъ на гълъбъ, за да би на всички показалъ, и да се опрѣдѣли че думата: *„Този“* не се отnosi за Иоанна, който кръщава, а за Исуса, който се кръстилъ въ станжлото на това необикновено знамение хората сж видѣли само споредъ милостята Божия, защото то се осѣтило въ народа така, като че за него е имало чувствено видѣние, и макаръ да е само по себе си било бѣлѣгъ на божествено откровение. Цѣльта на това знамение по думитѣ на св. Иоан. Златоуста е била, щото и на Иоанна и на всички присѣтстващи точно да покаже, че Христосъ е синъ Божий.

Прѣв. отъ „Рускій Паломникъ“.

Достопамятенъ день

„20 й Юни 1873“

Въ предвечеріето на тоя день, тъкмо прѣди 25 години, Солунското българско училище — едно паян-тово зданиѣ, обемлюще около 200 к. метра и подѣлено на шестъ стаи съ коридоръ — се прѣобръщаше на *параклисъ* въ честъ и имя на *Славната Солунска Дзой-йка*: Восточно-лѣжящитѣ двѣ смѣжны стаи предстое-хж сгодно за св. *Олтарь*, а за другата часть на хра-мътъ послужихж осталитѣ други — по голѣми стаи — съ коридорътъ.

Това се вършаше по инициативата и пристоява-нъето на тримата: извѣстниятъ солунскій гражданинъ А. Стояновъ, священникътъ о. п. Петръ, доведенъ изъ Зарово (Солунска околія) и представителтъ на Мъче-донската — при Бѣлг. Читалище въ Ц градъ — Дру-жина.

Солунската Българска Община бѣ пристанжала да се съгласи и да допустне прѣобръщанъето на учили-щето си въ богомоленъ храмъ, отъ какъ быде увѣ-рена отъ насъ, че за туй е прѣдизвѣстенъ и благо-родниятъ Солунскій Губернаторъ, който и одобрилъ да имжтъ Българетѣ свойтъ молебень домъ въ Солунъ¹⁾

¹⁾ Справедливостта изискува да кажемъ при слу-чайтъ, че н. п. Акыфъ папа, потомаецъ на знатенъ родъ отъ потекло арнауто-славянско, прѣжде-бывшій управи-тель на Сѣверна Българія, (Дунавскій вилаетъ) познаваше добръ българетѣ, та бѣше благосклоненъ да оставя да се добаватъ къмъ прилаганъето на 10-й чл. отъ цар-

Нуждвѣтъ църковны снаряды ако и най скромъ, като св. изображенія, кандила и пр. принесены изъ св. Зографски обитель. украсихъ, по распорѣдбѣтъ на свещанникътъ, храмътъ; Свѣтилницѣтъ ни бѣхъ отъ поцървено дръво съ набиты гвойдейчета по талеркитѣ; На занавѣситѣ — отъ подтиснѣтъ платъ — А. Стояновъ бързаше да разукрашава съ пришиванье свѣтлы ивицы и жълто-свѣтлы кръстчета. За трапеза щаше да послужи мойтъ новъ писалищенъ прѣстолъ нъ за това пакъ священническитѣ одѣванія, които набавены още по съ врѣме, чрѣзъ добрината на графъ Игнатиева, Русскій Посланникъ въ Ц-градъ, бѣхъ отъ най-богатѣтъ — съ златна чаша и скъпы утвары за святий жъртвенникъ, както подобаваше прѣдъ *Великото Имя* на Солунската *Свята Двойца*:

Часътъ бѣ 9½ (по турскій) прикъ вечеръ и нашѣтъ колега о. п. Петръ ны изненада съ клепанье върху една желѣзна плоча, прикачена, незнайно отъ кого и кога въ дворътъ; това призва съсѣдството да се притече на „*Вечерня*“: Околнитѣ дебелѣйки съ нѣколко любопитници, отъ сестрытъ по вѣра и, мнозина еснафли

скѣтъ ферманъ, съ сойто се справедливо разрѣшаваше спорныйтъ въпросъ за смѣсенѣтъ епархіи, и недопущаше да имъ се прѣпятствува да се ползватъ съ тѣзи си права, поне въ Солунъ прѣдъ очитѣ му, ако въ провинціята интригитѣ на гръчюлята съ гръкоманѣтъ и да успѣвахъ повечѣ да напакоствуватъ на българетѣ. Прѣвзетѣнитѣ фанатикъ, Костаки-паша, моавинъ при валіята, едва прѣвнесаше такъжъ обыдж за еллинизмътъ въ Солунъ, нъ таяше злобѣтъ дълбоко въ душата си; Кратерътъ на изригваньето си откри при усиленѣтъ врѣмена за отечеството ни, 2—3 години слѣдъ горвята дата, прѣдъ Освободителната Война и, кога мене ма вѣчѣ нѣмаше въ Солунъ: моитѣ колеги тамъ немогахъ да избѣгнѣтъ ухищрения та на гръцката злоба — тѣ бѣхъ клеветены, истязаваны, като коммиты и истеглихъ, както А. Стояновъ, така и попъ Петръ Царовскій, турскитѣ ужасы на заточеніето, въ Мала Азия,

навѣздохъ въ параклисътъ; извѣстены же на бърже и по мнозина япуджии испълнихъ отъ послѣ. ²⁾

Прѣзарадваныйтъ священникъ всегържественно отслужва „Вечернѣтъ Молитва“ въ честь на св. Наума, Охридскій Архіепископъ; А. Стояновъ, подпомаганъ отъ ученицитѣ, занѣ мѣстото на псалтъ църковенъ. Посладковзвучныйтъ громкій гласъ на българскійтъ священникъ и проходящитѣ братыя край пжтьтъ се отбивать да посѣтътъ новытъ храмъ и, църквата бѣше прѣпълнена!

Тая „Вечерня Молитва“ послужи като добъръ предвѣстникъ за цѣлото солунско българско населеніе. та сутриньта, на 20-й юній, бѣше до толкова прѣпълненъ параклисътъ съ дворьтъ му, още при сѣмнуванье, щото неоставаше мѣсто гдѣ да пристанжтъ пришитѣ братыя отъ послѣ.

О. п. Петръ Царовскій всеблагоговѣйно отслужва святж Безкръвнж Жъртвж на языкьтъ на *Святымѣ Славянски Равно-апостоли*; а А. Стояновъ подпомаганъ отъ мнозина други ревнителѣ заваща пѣвческото си мѣсто; тука и Зогравскій представитель о. Аверкій чете: „Вѣрую“ и „Отче нашъ“; менѣ же се паднж честьтъ да изговорѣж, при крайтъ на богослужбата, съотвѣтствующитѣ рѣчь по знаменитото това събытіе, и въ нея—най напрѣдъ сърадвахъ братыята солуняне за сполучливата *онова*, на която веднжждъ за вынаги се ягко закрѣпя тѣхнѣтъ Църковнж Българскж Общинж и, Солунъ постава истинскій центръ за свѣстяванье и просвѣта на цѣлата Мжчедонія, като ги ублажихъ, чезаслуженото *велико имя* на Славянскитѣ Просвѣтителѣ не ще одоцни да въздвигне отечеството имъ Солунъ, да се започита въ скоро бждще като *вторый Иеросолимъ, всеславянска святыня*, понеже родина на нашата *Свята Двойца*, та на сжща-

²⁾ Памятьта на св. *Наума Охридскій* — единъ отъ свѣтъ 7 мочиленици български — усърдно се почита въ Мжчедонія, гдѣто е архіепископствувать, слѣдъ св. *Ккиментъ*, въ царствуваньето покръстителѣ българского и равно-апостолнаго *Бориса-Михаила* и въ днитѣ на сына му *Велика го царя Симеона*, прѣди 1000 години.

та тая основа, на която се днесъ полага краеуголныйтъ камыкъ на българщината, благодарныйтъ Славяне ще създадѣтъ великолѣпныйтъ достойнъ паметникъ за честта и името на *Великитѣ си Просвѣтители и Първоучители*, виновници на славянското едѣненіе. И така, *славянскийтъ Солунъ* има да възукраси знаменитыѣ му древности съ бѣдъщыйтъ си новъ великолѣпенъ съборъ „*Святыѣ Кирилла и Методіа*“! . . .

Лицата на църкуемото събраніе живо блѣстѣхъ отъ радостъ, която, сякашъ, бликуваше да повдига гърдыѣ имъ, та при многолѣтствіе за царя, за народныйтъ ни священноначалникъ, Антимъ I-й, въздухътъ около българскійтъ параклисъ се огласи отъ выковѣтъ: „Аминъ“!! „Да живѣѣтъ“!!!

Така, безъ никакъвъ вънкашенъ блѣскъ, безмолвно, усърдно же благовѣйно и само църковно тържественно, прѣди 25 години се положи краеуголныйтъ камыкъ на просвѣтително-спасителното дѣло за българщината въ Солунъ, това историческо мѣсто — свързано съ много въспоминанія за *минлото* и надѣждата за *дѣдѣщето*. (както се вижда описано въ брой 20 ѣ в. „Право“, 1873 отъ очевидецъ въ Солунъ).

Името Солунъ раступва сърдцето на всякій чувствителенъ българинъ. Патріотическото предназначеніе на братьята солуняне привлича съотечественницыѣ ни отъ всякъдѣ да се отзовѣтъ одобрително надсърдчително и мнозина прибѣрзватъ съ евангелскитѣ си ленты за прѣдъ олтарьтъ на *Святата Солунска Двойца*.

Слѣдъ Зографската св. Обитель и Мѣчедонската Дружина, която събираше пожъртвованіята на читалищата изъ Българія и пр. г-нъ Уваліевъ поклони за *солунското св. дѣло* единъ недвижимъ свой имотъ въ Калоферъ отъ стойность 500 л. т.. (гл. броеве: 16. 19. 25 в. „Право“ 1873 въ Цареградъ, тамъ же и притуркитѣ отъ сѣща год. бр. 8. 16. и 24.)— На възваніето же на Солунското Общ. „*Възрожденіе*“ (опубликовано въ бр. 8 пр. в. „Право“ Ц-градъ 1873) и нашитѣ съплеменны братья Славяне, почитатели великѣтъ паметъ на просвѣтителитѣ си, прибѣрзахъ да се отзовѣтъ одобрително, както изъ Россія, а така и изъ Ав-

стрійско, а само нашитѣ съѣды, сърбы отъ Кралството, се отличихъ съ молчаніе!

Ужаситѣ прѣдъ Освободителната Война спрѣхъ това теченіе. Българія освободена—другы потрѣбы отвлѣкохъ работныгѣ и мыслителны силы. Солунъ же, на свой редъ и той-криво-лѣво неостанѣ назадъ: той се раскрыли съ двѣ бълг. гимназіи да събира за духовна храна мжчедончетата си; той се снабди и съ двѣ още бълг. църкви: едната „св. Дмитрій Солунскій“, на западний край на градътъ, съградена прѣзъ 1892 г. и, другата—„Святыхъ Апостоловъ“ на вѣсточната часть на градътъ, прѣдъ Кала Марскитѣ порты,³⁾ съградена минжлото лѣто.

Рѣкохъ. ужаситѣ прѣдъ Освободителната Война спрѣхъ горното теченіе; днесъ, слава Богу, никаквы подобны ужаси въ Княжеството Българія не плашигъ никого. Прочее, за ознаменуванье тоя *достопамятенъ денъ, 20-й Юній 1873.*, цѣлесъобразно бы было нашитѣ Народны Пастыреначялници да уреджтъ, щото въ священныгѣ храмове у Княжеството да се събиратъ благоподаніята на благочестивыгѣ, като праздникъ въ дискось, за въздвиганье *новый съборъ: „св. Кирилъ и Методій въ Солунъ, за память на Просвѣтителитѣ ни,* както се събира и за бжджщійтъ съборъ въ столицата: *памятникъ за освобожденіе ни „св. Александръ Невскій.*

Това подсъщанье си позволява единъ отъ скромныгѣ дѣйцы прѣзъ онова врѣмя.

Срѣдецъ 20 Юній 1898.

М. К. Буботиновъ.

Отварянъето Българскій Параклисъ въ Солунъ

(Извлѣчено изъ бр. 20 на в. „Право“ Цариградъ 28/VII 1873 г.).

За да се положи добръ основъ за добруванъето на българщината въ Солунъ, първа потрѣба бѣше снабдяванее то съ народна църква, божественъ

³⁾ Тия в. врата на старата збчята Солунска крѣпость носятъ това име отъ 500 год. въ память на прѣбываніе тамъ на Мара, Царь-Муратица, сестра на послѣдний Българскій Царь Ив. Шишманъ.

храмъ, въ който да се събиратъ българетѣ да се молятъ богу на языкътъ си, да се назидаватъ духовно и да се наущаватъ на все что добро и полезно; въ отдѣлность же отъ гръцкій елементъ да познажтъ народнитѣ си интересы и, на царско здравье да поработятъ като българе огръбянны, отъ царскитѣ милости, които излива общо върху Българскійтъ Народъ славниятъ султановъ ферманъ, възобновляющъ Духовнитѣ му Іерархіѣ. — Това тъй добръ разбрано, отъ тая налѣжяща потрѣба, отъ тая първа нужда и настоятелството общества „Възрожденія“ щомъ се нарѣди и почнѣ да фонкціонира, трѣбваше да започне дѣятелността си: то още ланѣ като позна, че не ще да му се вдаде да располага съ пособія отъ страна на своитѣ си, по край Солунъ, — благодареніе на прѣчкитѣ съ които прѣплитатъ народнитѣ ни работы заклѣтитѣ наши врагове — обществото направи позовъ къмъ съотечественницитѣ си по вънъ, (виждь брой 8 „Право“ въ притурката отъ текущата година. 1873.) които и притекохъ да го насърдѣжтъ въ прѣдпріятіето му, обѣщавающецъ за таково *свято дѣло* и матеріалнитѣ си пособія; Добро просвѣтената Мжчедонска Дружина (при Българското Читалище въ Цградъ) поклони за това свято дѣло 40 л. т. малобройнитѣ же членове общества „Възрожденія“ отъ тукъ отъ тамъ, отъ помежду си струпахъ едно количество и тъй снабдихъ отечеството на славянскитѣ духовно-евангелски първо-учителіе съ народно притяженіе: застроено мѣсто отъ 500 □ метра въ една отъ българскитѣ улици на Солунъ, не далѣко отъ триумфалнитѣ врата надъ древнійтъ римскій ипподромъ.

И тъй, въ това за сега малко и тѣсно мѣсто като се отвори народенъ параклисъ, първъ пѣтъ на 20-й юній се отслужи безкръвнѣтъ жъртвъ отъ о. п. Петра Заровскаго; првъ пѣтъ въ народно притяжанье Солунчанетѣ се стекохъ да слушжтъ на бащинъ языкъ духовны назиданія; службата се послѣдва отъ едно слово, съ което г-нъ М. Буботиновъ като сърадна солунчанитѣ съ отварянието народенъ храмъ въ честь и имя *св. Кирилла и Меводіа* въ отечество.

то имъ, ублажи ги, че съ стараніята си почнжли и, съ оныя — които трѣбва да положжтъ за да доискаратъ най славно туй свято прѣдпріятіе—*служяще за основа на доброто и полезното за българщина та въ Солунъ*, (славныйтъ тоя градъ, за цѣль же славянскій міръ по-горенъ отъ вторый Іеросалимъ) има да заслужжтъ памятьта имъ да се съхрани и имената имъ да се спомянуватъ съ благоговѣніе отъ призвателното потомство; продължи рѣчь върху длѣжноститѣ на човѣка къмъ Бога, длѣжноститѣ къмъ отечество: къмъ своитѣ си, къмъ родѣтъ си; заключи же съ молитствуваніа за длѣговенствіе на милостивыйтъ Султанъ подъ сѣнката, великото покровителство на когото сж честиты, вѣщъ българетѣ (и въ най притиснжтытѣ крайща отъ свирѣпыйтъ еллинизмъ) да провиджтъ Бѣлаго Бога, като схвърлжтъ отъ себе смъртоносното за народността си фанариотско мрътвило. — Най послѣ въздухътъ около първыйтъ българскій параклисъ въ Солунъ се огласи отъ выковѣтъ: „Да живѣе Султанътъ! да живѣжтъ славныгѣ му министри, да благодарѣнствува подъ просвѣтенжтж имъ управж и Българскійтъ Народъ съ духовныйтъ священноначалникъ на чело.

И тѣй, г-не редакторе, деньтъ 20-й юній въ Православната Църква, ако е ознаменованъ, особно же у славянетѣ, съ прославление славнжтж память блаженѣйшаго Наума Охридскаго Святителя, на тоя сжщій день отъ 1873 год. и солунската лѣтопись ще устжпи почетно мѣсто въ страницыгѣ си, защото за българетѣ въ Солунъ ще бжде и памятенъ день, народенъ празникъ, въ който, честита е била родинжтж на славнжтж Славянска Двойца да повыка и да събере първъ пжтъ отъ градскитѣ си крайща Българетѣ въ народенъ имотъ, въ храмъ приготвенъ въ честь и имя *святыхъ Кирилла и Меводія*, за прославление Божіето величіе на матеренъ языкъ, языкътъ на който писмена изнаимѣрихж и съ който благовѣстихж Словото Спасителево на стомиліонното славянско племя. 20 й юній ще бжде празникъ за Солунъ, день, въ който и потомството, Българскитѣ сынове изъ цѣла Мжчедонія — които ще се отхранватъ въ стѣныгѣ на знаменытый Солунъ,

щжтъ прославляватъ памятьта на отцытъ си, днешнитѣ труженници по народно добро и, съображающецъ труднитѣ на обстоятелствата, усилия съ които се кара днесъ народното дѣло, достойно щжтъ оцѣнятъ всичкитѣ трудове, старанія и жертвы, които се подаватъ отъ просвѣтеното благоволеніе на пожъртвователитѣ за прѣдъ олтарьтъ святыхъ *Кирилла и Меводія*. Богъ да наспори, прочее, труженницитѣ по *народно дѣло*, да наспори благочестивитѣ пожъртвовователи прѣдъ народныйтъ олтарь, та скоро да се украси *Солунъ* съ великолѣпныйтъ паметникъ на св. св. *Кирилла и Меводія*, който ще служи за похвалъ славянскаго рода прѣдъ свѣтътъ!

Единъ младъ Солунянинъ

Таинството на Евхаристията изъ Християнското учение за нравственността

Отъ г. Мартенсена, д-ръ на богословието и епископъ-зеландскій, въ Давиа.

Т. П., ч. I, § 84—86

Прѣвелъ отъ Русскійтъ прѣводъ на А. П. Лопухина И. В.

Таинството на *причастието* е най висшето таинство, що само може да бжде усвоявано (а сеи милуемо) отъ насъ. Все, щото е направилъ и изтърпѣлъ Христосъ за насъ, все щото е билъ той за насъ, та че и сега пакъ бива за насъ, всичкитѣ Негови обѣщания на своята църква тукъ именно се съобщавжтъ (прѣдаважтъ) намъ и се сливажтъ (съсрѣдоточважтъ) тѣй да се каже въ единъ-единчекъ моментъ. Нѣщо, неизрѣченно велико има вече въ това, гдѣто въ таинството на причастието Спасителя ни дава своето тѣло и своята кръвъ въ знакъ на *прощаваніе нашихъ грѣхове*. Това е първото нѣщо, което търсимъ ние въ таинството на причастието и, безъ това нѣщо всичко друго не би ни служило за благословеніе. Но ние исповѣдваме въ нашиятъ (апостолскійтъ) символъ на вѣрата постоянно не само едната вѣра въ *прощаваніето на грѣ-*

ховетѣ, но вѣрата въ възкресението на тѣлото и въ живота вѣчній. Между него (живота вѣчній) и св. таинство на причастието има най тѣсна (ягка и коренна) връзка: „който ѣде моята плоть и пие моята кръвъ има животъ вѣченъ, и Азъ ще го възкресѣ въ послѣднийтъ день (Ив. VI; 54). Но въ таинството на причастието става таинственното съединение между св. таинство на духътъ и св. таинство на природата. Таинственното другаруване съ Христа, което само по себе си е само душевно-духовно прѣвръща се въ сакраментално *) и духовно-тѣлесно другаруване; защото въ таинството на причастието намъ се прѣподава цѣлийтъ нераздѣленъ Христосъ като храна не само за душата, ами и за цѣлийтъ новъ човѣкъ, слѣдователно и за бѣдъщиятъ човѣкъ, който има да възкрѣсне. Че св. Писание поставя причастието въ свързка (наедно) съ послѣдната участъ на свѣта и човѣка, това е видно не само отъ думитѣ на апостола: „всѣкой пѣтъ, когато вие ѣдѣте този хлѣбъ, и пиете тази чаша, смъртъта господня възвѣщавайте, до като Той дойде (I. кор XI; 26.), ами и отъ собственнитѣ думи на Спасителя: „А азъ ви казвамъ, че отъ сега нѣма да пижъ отъ този лозенъ плодъ до оня день, когато ще пия съ васъ ново вино въ царството на мойтъ отецъ“. (Мат. XXVI, 29.), защото както и да обяснявжтъ нѣкои по отдѣлно тѣзи думи, тѣ въ всѣкой случай давжтъ да се разбере, че таинството на причастието е фактическо пророчество, прѣобразование и прѣдвзхищение на онова съединение съ Господа, което ще трѣбва да стане нѣкога въ царството на блаженството, и, не само на едно съединение съ Господа, ами и за дълбокото любовно-и живото-другаруване, което ще свързва въ онова благословенно царство, вѣрующитѣ по между имъ. Чрѣзъ таинството на причастието вѣрующитѣ се славжтъ въ едно тѣло, когато тѣ именно се причащавжтъ, както казва апостолътъ, всичкитѣ отъ единъ хлѣбъ (I кор. X; 17). У всичкитѣ народи об-

*) Отъ Лот. дума *Sacramental-ale*, която значи таинствено.
(Бѣл. на прѣводачътъ)

щата трапеза, или приеманието една и същата храна се счита за знакъ на най близкото отнасяние, на вжтрѣшното взаимно другаруване; даже у народитѣ на старината ние се срѣщаме вече съ мнѣнието, че общата трапеза ни довежда до таинственното съотнасяние на единъ къмъ другъ *). Но това нѣщо въ най дълбокото си значение се изпълня въ таинството на причастието. Въ таинството на причащението, което прѣдполага кръщението, ние не само, че се обновяваме та-че при това и по най таинствененъ начинъ, въ другаруването си съ Господа, въ благодатниятъ съюзъ и въ благодатното състояние, ами и въ другаруването съ Христовата църква, и не само съ мѣстната община, не само съ нашитѣ ближни — мъжътъ съ жената, родителитѣ съ дѣцата, които тукъ се свързватъ по между си съ йоще по явки връзки, ами и съ цѣлата Християнска църква, съ живитѣ и умрѣлитѣ; тъй като ние чрѣзъ Христа — истинската (главно) небесна лоза се съединяваме по единъ таинственъ начинъ съ истинската община на светиитѣ не само на земята, ами и на небето. Отъ тукъ таинството на причастието е въ собственъ смислъ работа общинска, и, ако ти лѣжайки боленъ си разлѣченъ отъ видимата църква и си длъженъ да приемешъ таинството на причащението самъ, то все пакъ ти се причащавашъ духовно тъй нѣкакъ като да си верѣдъ цѣлата църква.

Но, какъ да се приематъ достойно светитѣ тайни? „Защото, който ѣде и пие недостойно, той ѣде и пие за свое осѣждане безъ да разсѣждава за тѣлото Господне“ (I. кор. XI, 29). Огговаряме: недостойно е онова причащение, което се извършва съ невѣрующиятъ грѣховенъ духъ, комуто светото нѣщо е безразлично, който не прави никаква разлика между священното нѣщо и простото катадневнo. Напротивъ, достойно е онова причащение, което се извършва съ искренна, сърдечна потрѣбностъ именно да бѣде причастника обновенъ въ другаруването на Господа и на вѣрующата община, — онова причащение, което

*) Fr. Baader, «Sur l' Eucharistie», Philos. S'chriften, I, 218.

се извършва *съ* покаяние и *въ*бра, съ които всѣкой пжтъ се свързва искренното намѣрение (общанье). Прѣди всичко въ таинството на причастието ние търсимъ запечатление на опрощението грѣховетѣ, поради което и самото ни рѣшение да се приближимъ до св. жертвенникъ се е наричало въ старо врѣме рѣшение да встѣпимъ въ завѣтъ съ свойтъ Богъ, а това въ истинскиятъ смисълъ на думата е трѣбвало да означава, че християнитѣ сж прѣдвявявали тукъ отново къмъ себе си исканието за примирение съ Бога. Отъ тукъ е необходимо прѣдварителното самоиспитване, щото да се пробуди въ вжтрѣшната сжщина на човѣка съзнанието на грѣховетѣ наедно съ благочестивата скърбъ на покаянието, щото ние истински да съзнаваме, колко настояща е за насъ нуждата да вѣрваме въ Божията благодать во Христѣ и да би могла да се пробуди въ сърдцето ни искренната увѣренность въ нашата вѣра. Послѣ къмъ истинското причащение принадлежи и това, щото ние да се причащаваме не само съ молитва, ами и съ благодарение, благодарѣйки на Господа за всичкитѣ му благодѣяния, съ които Той ни е сподобилъ въ областъта на природата и на благодатьта, благодарѣйки му за неговата чудесна любовъ, за която ние мислимъ не само като за прѣди-била, слѣдователно като за прѣминала любовъ, но повече като за сегашна, благодарѣйки го за гдѣто тя и до този часъ присѣтствува съ насъ съ свойтъ дарове И, ако ние искаме покаяние (раскаяние) и вѣра, то съ това ние не желаемъ да отхвърляме слабата вѣра или оная, която разполага само съ слабото ѣ разбиране. Ако ние взѣмѣхме да отхвърляме слабата, непълна вѣра, то би се видѣли въ опасность да отвърлимъ и извѣстното изречение на Спасителя: „Нѣма да испаднѣмъ вѣнъ оногова който дойде при менъ“ (Ив. VI, 37.) и, че Той нѣма да прѣчупи накърнената трѣстъ и нѣма да угаси лениянитъ фитилъ, що йоще мжждее. (Мат. XII, 20). Слабата вѣра чрѣзъ причащението въ светото причастие може да се уягчава, сжщо тѣй както чрѣзъ повтаряние то му може да възлиза отъ най долното стѣпало на усвояванието къмъ най горвѣето. Ако ние, слѣ-

дователно искаме покаяние и вѣра, то ние искаме не тази, или онази степенъ на съвършенство на външниятъ животъ, тъй като въ отношение на искренното съзнание на тази потребностъ и тѣжъ зарадъ вѣрата, въ отношение на самото разположение къмъ причащението сѣществува голѣмо разнообразие въ стѣпенитѣ. Въ всѣкой случай ние искаме безусловна искренность, вѣтрѣшна истинность на разстроението.

И, ако ние се приготвяме за таинството на примирението, „щото да се сдобримъ съ нашиятъ Богъ“, то въ сѣщото врѣме сме длѣжни да се по огураваме въ сѣрдцата си къмъ това, щото да се сдобримъ и съ хората, слѣдователно да подбуждаме въ себе си примирителниятъ духъ. Къмъ истинското приготвление се отнася не само прощението: „прости ни грѣхветѣ“, но сѣщо и онова, щото ние искрено да присѣдинимъ и другото прошение, което казва: „както и ние прощаваме на нашитѣ докачители.“ Има християнски сѣмѣйства, въ които мѣжътъ и жената, родителитѣ и дѣцата, братята и сестритѣ, прѣди да се приближѣтъ до светитѣ тайни, взаимно просѣтъ единъ отъ другиго прошка и се прощаватъ единъ другиго. Ако това се извършва даже не винаги явно и нагледно, то въ всѣкой случай би трѣбвало да се извършва духомъ и тайно.*)

Що се отнася, слѣдъ това, до испитанията, които испащѣтъ както въ врѣмето на вѣрующето причащаване съ светитѣ тайни, тъй и слѣдъ него, то ние сме длѣжни да заявимъ по най настойчивъ начинъ, че дѣйствието на светитѣ тайни не се ограничава съ съзнателното живѣние, но се простира и въ несъзнателната областъ на нашето битие, че слѣдователно въ тѣхъ има нѣщо таково, което не може да бѣде прѣд-

*) У насъ е обичай да се прощавѣтъ всички на заговѣзни, прѣди настѣпанието на поститѣ, прѣзъ които се причащаватъ. Прощавайки се, по младитѣ палуватъ рѣка на по старитѣ, а тѣзи послѣднитѣ палуватъ по челото първитѣ.

(Бѣл. на прѣводачѣтъ)

метъ на психологическиятъ опитъ. При всичко това въ врѣме на причащението ние можемъ да опитваме правото (безъ засобишки) усѣщаніе на Божийтъ миръ въ другаруваніето съ Господа, чувствителното обновленіе въ любовта къмъ Господа и неговата община, правото чувствуваніе на очищението, което става въ насъ, на новото уягчаваніе за трудението и борбата на живота. Но ние не можемъ да измѣрваме благословеніята на причастието по нашитѣ измѣнливи настроения. При всичко, що Спасителя ни дава да познаемъ относително своята благодать, или даже когато ни лишава отъ възможността да я осѣщаме, Той гледа само на това, което може да ни помогне за нашето окончателно съвършенство. Каквото се дава отъ негова стр. въ извѣстенъ моментъ, или каквото ни се отказва, това Спасителя поставя наспоредъ нашия начинъ на живота въобще, на спорѣдъ съ свойтъ всеобемающій планъ относително насъ. Трѣбва само здравата да се уповава на думитѣ и дѣлата Спасителюви. Чрѣзъ таинственното причащение въ насъ се хвърля сѣме, което трѣбва да даде вътрѣшно стрѣкъ (младокъ) и да роди плодъ, ако само грѣхътъ и невѣрието не бъркайтъ на неговото израстнуваніе. Ако у нѣкои хора въ деньтъ, когато сж се причастили вмѣсто тихата радостъ настѣпи до нѣгдѣ лошото настроение, нѣщо като униніе, то въ много случаи това явление може да се обясни съ туй, гдѣто тѣзито хора повечето прѣкарватъ живота си по мегдана на свѣтовната суета и, поради това (макаръ било и несъзнателно) чувствуватъ себе си угнетени отъ контрастътъ между все-святѣйшето таинство и своето обикновено живото прѣминуваніе, макаръ пѣ и това съвсѣмъ да нѣма нужда да се прѣдполага безнравствененъ животъ въ свѣтовниятъ смисълъ на тази дума. Ако ли пъкъ причащението трѣбва наистина да послужи благословеніето и за тихата радостъ на насъ то тó трѣбва да бжде поставенно въ отношение и връзка съ другитѣ благодатни срѣдства, именно да се свързва съ истински християнскиятъ животъ и съ истинско християнското стремление, висшій пунктъ на което се и явява.

то тогава, и слѣдователно никога не може да стои въ живота ни като нѣщо до сущъ осамотено. Ако таинството на причащението трѣбва да съставя висшійтъ пунктъ на нашиятъ животъ, то поради това именно ние не можемъ да оставаме безъ внимание и другитѣ пунктове и моменти на този животъ.

Но по на често ли трѣбва да се причастяваме ние, или по на рѣдко? Отговора на този въпросъ може да бѣде само индивидуаленъ (за всѣкой единъ човѣкъ отдѣленъ), само като се гледа отъ къмъ страната на отдѣлната личностъ. Ние никакъ не можемъ да усвояваме повече нѣщо отъ това, което сме въ състояние да прѣработимъ духовно. Но въ всѣкъ случай светото таинство на причастието, не бива да се прѣдоставява на случайността. Относително него трѣбва да има единъ опрѣдѣленъ рѣдъ и извѣстна правилностъ, макаръ, то се знае, че могатъ винаги да съществуватъ и извънрѣдни поводи за приеманieto на това таинство. Прѣкалено честото причащаване може да доведе до тамъ, щото святото впечатление да отслабне и самото таинство да се прѣобжрне на една проста формалностъ. Въ необикновеннитѣ и опасни врѣмена за църквата, напр. когато има гонения, естествено само по себе си настѣпа нуждата отъ по честото причащаване. Въ първобитната апостолска църква християнитѣ се причащавали катадневно и, именно въ свѣръзка съ вечеритѣ на любовта. Но оня периодъ на църквата е билъ наистина най-необикновенъ. Това било врѣмето на знаменията и чудесата на необикновеннитѣ духовни дарби, на възсърженнитѣ състояния. Въсприемчивостта на небесното и светото била необикновена и, при силно биющата въ очи противоположностъ на свѣта и на противохристиянскитѣ сили — на язычеството и невѣрующето юдейство, които стравнени съ малкото стадо христово се виждали наистина като цѣли гори, които вѣрата е трѣбвало да помѣсти, вѣрующитѣ се нуждаели отъ постоянно и колкото се може по счастено „другаруване“ съ възнеслийтъ се на небето Спасителъ. Инѣкъ се вижда работата въ обикновеннитѣ врѣмена за цър-

квата, когато вървежът на развитието царството Божие става споредъ всеобщитѣ и обикновенни закони на историческиятъ животъ, когато всичкитѣ моменти на земното съществуване на хората трѣбва да достигнатъ до тамъ, щото да се раскриятъ (отворятъ) и, когато другаруването направо съ небеснитѣ отнасянието направо къмъ сърдцето (центърътъ) вече не съществува до толковъ, до колкото е било това въ онова чудесно врѣме. Въ обикновеннитѣ врѣмена на църквата честото причащение може да се покаже даже вредно, тъй като възприемчивостта, способността на усвояванието не се намѣрва съ него въ съответствующе отношение. Този прѣдмѣтъ се е разглеждалъ по единъ особено поучителенъ начинъ, въ врѣмето на учената прѣпирня между иезуититѣ и ялениститѣ въ XVII вѣкъ. Иезуититѣ внушавали да се повтаря често исповѣдванието и причащаванието, съ което тѣ давали на много чада *на този свѣтъ* съгдно средство да освобождаватъ често и даже постоянно себе си отъ задълженията на свѣстѣта си, които тѣ послѣ пакъ приемали спокойно върху си. Единъ Иезуитинъ издалъ едно съчинение по въпроса за това, по добръ ли е да се причащава човѣкъ често, или рѣдко и, се обявявалъ за партизанинъ на послѣдното, при което той гледалъ на работата по единъ досущъ външенъ и занаятчийски начинъ, давайки дори свѣтъ да се причащава човѣкъ въ всѣкой осмий день. Като не се съгласяваме съ римо-католическитѣ въззрѣния, ние все пакъ можемъ напълно да се съгласяваме съ неговото мнѣние, че светото причащение изисква най-сериозното приготвяние и, че къмъ тази работа не може да се отнася човѣкъ лѣгко, че при това е полезно извѣстно въздържание, да би порасълъ глада ни, толковъ по вече, че у нѣкои си даже и глада бива отъ нездрава своищина*).

При сегашното състояние на черковно-религиозниятъ животъ въ протестанизмътъ се забѣлѣзва не само масовото отпадане отъ вѣрата, но сжщо и онова

*) Herzog, Lheoloq. Realencyclopädie. I. Art. Arnould.

явление, гдѣто мнозина изъ между кръстенитѣ, макаръ и правилно да участвуватъ въ общественното богослужение, за да послушатъ проповѣдта и църковната молитва, обаче току рѣчи никакъ не пристѣпятъ къмъ светото причащение. Таковато християнство ние сме длѣжни да наречемъ твърдѣ непълно, такова на което недостигъ най-вишето нѣщо. Ние можемъ само да помолиме тѣзи християне да поиспитатъ сами себе си да ли могатъ тѣ (прѣдполагайки, че тѣ наистина вѣрватъ въ Христа, обичатъ го и желаятъ да *прѣбиваватъ въ Него*, като прѣчкитѣ на лозата, спорѣдъ думата на Спасителя, „Прѣбивавайте въ Мене и Азъ въ васъ“ — *Ив. XV, 4*), могатъ ли тѣ пое върху си отговорността за това, гдѣто отлѣчватъ сами себе си, изключватъ себе си отъ неговиятъ завѣтъ на любовта. Знаино е, че Христосъ, дума: *правѣте* това за мое въспоминание”, а не казва: „забравете и оставете това”! Ние нѣма да прѣдлагаме тука никакви особенни правила, а ще се ограничимъ само съ едно заявяване, че ни единъ християнинъ, който йоще е искалъ, макаръ било и въ голѣмо несъвършенство, да си усвои не само една частъ на християнството, ами цѣлото християнство, не бива да пропуска нито една църковна година, безъ да удовлетворява исканието на любовта, на сърдечното призоваване Спасителово, безъ да пристѣпа къмъ другаруването съ Господа и Неговата община, въ неговиятъ завѣтъ на любовта и за доброто на собственната си душа. Църковната година, като година на благодатта, която отъ начало и до край вика къмъ насъ: „помнѣте Исуса Христа”! Прѣдлага на насъ благодатнитѣ сръдства, то се знае, не за да ги оставиме ние безъ употрѣбавание, но за да се възползуваме отъ тѣхъ. Тѣй като, всѣкой дѣлъ на църковната година се намѣрва въ връзка съ съотвѣтствующето настроение въ живота на вѣрующиятъ християнинъ, то Пасхата се явява като най-сгодно врѣме за приемане на таинството на причастието, което именно е било нарѣдено прѣзъ страстната недѣля, „прѣзъ нощта, когато билъ прѣдаденъ Господъ нашъ Исусъ Христосъ”. Но, тѣй като възкрѣс-

налийтъ Спасителъ прѣбивава съ насъ прѣзъ всичкитѣ дни съ мирѣтъ на грѣхопрощението и на вѣчния животъ, то и всѣкой единъ моментъ на врѣмето въ църковната година може да отговаря на настрояването, което е необходимо за причащението, и даже може да го извиква щомъ като съществуватъ само необходимитѣ за това лични условия.

Бѣлѣжка. Отъ наша страна, осмѣляваме се да прѣпоръчваме на разсѣдливитѣ читатели, тѣзи мѣста отъ книгитѣ на новиятъ завѣтъ: Мат. XXVI, 26—29; Мар. XIV, 22—25; Лука XXII, 16—20; I кор. XI, 23—29; и Ив. VI, 26—71, — и да имъ пожелаемъ отъ все сърдце и душа пълно духовно просвѣщение относително този високъ прѣдмѣтъ.

Прѣводачѣтъ.

Изъ нашия църковенъ животъ.

Както всичкитѣ учебни заведения въ Княжеството завършихъ учебната си година на 29-й Юний, тѣй и духовнитѣ наши училища — Самоковското и Цариградското закончиха своята година. Спорѣдъ свѣдѣнията, които добиваме за тѣхната работа прѣзъ тази имъ учебна година, може да се заключава, че тя е била много добра. Особенно радва чловѣкътъ туй обстоятелство, че св. Синодъ особено налегнато е обърналъ внимание както върху занятieto на учащитѣ се, тѣй и върху занятията на самитѣ учащи, като е гледалъ и поведението и на еднитѣ и на другитѣ да се съгласява съ първитѣ. А за по добрия успѣхъ на тия духовни училища прѣзъ идущата имъ учебна година още сега сж земени всички целѣсообразни мѣрки и нарѣдби, като самоковското училище още сега ще се прѣмѣсти въ града София, гдѣто за напредъ ще работи подъ личния надзоръ на св. Синодъ. Слуша се, че въ учителския персоналъ на тия училища щѣли да се направатъ прѣзъ тази година едни твърдѣ малки промѣнения, които, разбира се, ще се посрѣщнатъ

отъ всѣкиго съ задоволство, тъй като тѣ ще бѣдѣтъ направени въ полза на светото дѣло.

На 29-й Юний се извърши въ съборната църква въ градътъ ни божественната литургия твърдѣ тържественно, а слѣдъ нея сѣщо тъй тържественно бѣ отслужена и панихида. Както божественната литургия, тъй и панихидата се отслужиха за упокоение душата на блаженнопочившия архиерей, Мелетия, бившии Софійскій Митрополитъ. Божественната литургия се отслужи отъ Н. В. Пр. Свето-Доростолскій и Червенскій Митрополитъ и прѣдсѣдателствующий на св. Синодъ г-нъ Григорий, а панихидата и въ съслужение на Т. Т. В. Пр. Свето-Самоковскій Митрополитъ г-нъ Доситей и Свето-Вратчанскій Митрополитъ г-нъ Константинъ, — членове на св. Синодъ. Тази служба се извърши отъ страна на нашата св. църква за покойний Митрополитъ Мелетий, като нейнъ членъ и потрудившъ се много на нейното свето поле.

Изъ църковния животъ на Русия.

Извѣстно е, че канонитѣ на православната църква обнематъ въ висока стѣпенъ всичкитѣ проявления на чловѣческия животъ, както общественъ, тъй и частенъ и при всичката сложность и разнообразие на този животъ въ най ново врѣме, тѣ сѣ напълно удовлетворявали религиозно-нравственнитѣ трѣбования. При все това обаче въ разнитѣ части на православната църква сѣ почнали да се посрѣщатъ твърдѣ голѣми затруднения относително тъй наричанитѣ бракоразводни дѣла отъ началото на 18-й вѣкъ още, отъ когато лѣже-именния разумъ распустина дълги и дълбоки коренене и на самия чловѣчески животъ почна да дава друга посока, съвсѣмъ отлична отъ Евангелската. Вслѣдствие на това, като се измѣниха и нравитѣ, обичаитѣ, битѣтъ и даже самото мировъзрѣние на извѣстни общества и за канонитѣ на църквата, относящи

се до бракоразводнитѣ дѣла, настанаха голѣми трудности и даже тукъ-тамъ се бѣ появила мисълъта ако не за съвършенното тѣхно отхвърляние, то, поне, за видоизмѣнение — спогаждане съ исканията на лъжеименния разумъ, — ние не говоримъ тукъ и за ония инославни християнски държави, които съ отхвърлянието на старитѣ църковни канони, въведоха гражданския бракъ, а чрѣзъ това отвориха у себе вратата на многоженството.

Между православнитѣ страни, гдѣто най-много сж били посрѣщнати трудности при прилаганието на канонитѣ въ бракоразводнитѣ дѣла, е и православната Руссия. Като езимало прѣдъ видъ църковното правило, че бракътъ не се растрѣгнува, руското законодателство още на врѣмето си узаконило „сзпругитѣ да живѣятъ заедно“ (ст. 103 т. X, ч. 1), но на практика слѣдвали подъ пълно канонитѣ църковни и растрѣгвали браковетѣ само тогава, когато се доказвали обвиненията, влечащи слѣдъ себе растрѣгване, безъ обаче и да се допускатъ дългогодишни или доживотни раздѣли, но когато това отъ една страна тѣй слѣдвало да се практикува, отъ друга гражданската власть била допустнала дългосрочни и даже доживотни раздѣли, като при това задължавала една отъ странитѣ да се грижи и за прѣпитаванието на другата.

Това дълго врѣме продължавало, както и до сега, що продължава, но най сетнѣ като се зело въ внимание отъ една страна, че това е все таки мѣрка врѣменна, неузаконена, отъ друга, като се видѣло, че отъ нарастѣргванието на браковетѣ произлизатъ страшни нещастия, като убийства съпруги и самоубийства, които отъ 13 — 17 процен. по нѣкогашъ възлизали на 50 процен. рѣшили да се изработи единъ общъ законъ по това, по който за напрѣдъ и всички да се ржководятъ по него. Прѣди нѣколко врѣме, както пишатъ нѣкои руски вѣстници, такъвъ законъ и билъ вече внесенъ въ държавния съвѣтъ на разискувание, изработенъ отъ една редакционна комиссия, която била изработила и нѣкои други граждански закони.

Какъвъ ще е този законъ, още неможе да се знае, но въ всѣки случай ние ще запознаемъ съ него читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“, когато се той утвърди и почне да се прилага на дѣло.

Прѣдъ видъ на лошавото положение на православнитѣ сърби въ Босна и Ерцеговина, руската киево-печерска лавра е испратила 500 икони на редакцията на в. „Српски Виестникъ“ за да ги раздаде на бѣднитѣ православни сърби. Спорѣдъ свѣденіята на сръбскитѣ вѣстници този подаръкъ на киево-печерскитѣ отци твърдѣ много насърдчилъ братията сърби въ пазението на праотческата имъ вѣра и имъ вдъхналъ сладката надѣжда, че великия руски народъ нѣма да ги остави за дълго врѣме подъ яремътъ на Австро-Маджарско.

Изъ църковния животъ на православнитѣ Бошняци и Ерцеговинци.

Въ 1766 година, когато по интриги на цариградската гръцка патриаршия била унищожена ипекската патриаршия, то съ другитѣ епархии на послѣдната били и тѣзи въ Босна и Ерцеговина останали подъ вѣдомството на първата. Отъ тогава до прѣхожданието гражданското управление на Босна и Ерцеговина въ рѣцѣтъ на австро-маджаритѣ гръцката цариградска патриаршия е напълно управлявала и пасла православнитѣ християни на тия двѣ области и ако не е нѣщо повече направила за тѣхъ, поне, е упазила тѣхната православна вѣра. Обаче отъ като встѣпи австро-маджарската нога тукъ, за православнитѣ християни настанаха страшни дни и тѣ не само, че не намѣриха сгоди за гражданския си животъ, но сега даже се е испрѣчила прѣдъ очитѣ имъ опасността да изгубятъ и вѣрата си.

Първото нѣщо, що направиха австро-маджаритѣ слѣдъ като имъ даде Берлинския трактатъ Босна и Ерцеговина да турнатъ добъръ граждански редъ, бѣ

да се опитатъ да отцѣпятъ православнитѣ християни отъ вѣдомството на гръцката цариградска патриаршия и да ги подложатъ на карловачкия Митрополитъ въ Маджарско, та да могатъ по този начинъ по лесно да ги упжтатъ къмъ лоното на папата. Когато това не може да се постигне. Австро-маджарско се опита да направи автономна църква отъ Босно-ерцеговскитѣ епархии, съ което да прѣкъсне всѣкаква връзка съ цариградската патриаршия, но когато и въ туй не сполучи, то съ интриги и подкупничества успѣ да склучи въ 1880 година единъ конкордатъ съ послѣдната, съ който постигна туй, що искаше. Този конкордатъ за вѣрменната църковна организация въ Босна и Ерцеговина е тѣй неопредѣлено направенъ, щото сега съ него се ползова само Австро-маджарското, освѣнъ че въ него могатъ се съзрѣ чисто неканонически статии. За примѣръ за владици въ Босна и Ерцеговина се назначаватъ отъ патриархътъ лица отъ мѣстни сърби, и сѣтѣ утвърждаватъ отъ правителството, но споредъ конкордата излиза противното, назначава и сваля епископитѣ само австро-маджарското правителство, по своето лично щение, а само по форма явява за това на цариградската патриаршия.

Освѣнъ това въ конкордатътъ не сж посочени подробно отношенията на босно-ерцеговскитѣ епископи къмъ патриаршията; не е казано въ какво се състои именно висшата властъ на патриаршията върху тѣхъ и при чие участие може да бжде извършванъ висшия духовенъ сждъ, а поради това и австро-маджарското правителство не позволява на епископитѣ да се обръщатъ къмъ патриаршията за разрѣшаване на своитѣ недоразумѣния.

Освѣнъ туй въ конкордатътъ има множество още недоказани и неопредѣлени работи, съ които само се се ползоватъ австро-маджаритѣ въ ущръбъ на църковнитѣ интереси на православнитѣ, каквито сж въпроситѣ относящи се до консисториитѣ, до участието на босно-ерцеговскитѣ епископи въ изборътъ на вселенски патриархъ и — до възпитанието на свещеннослужители на църквата. А като се прибави при това

и туй обстоятелство, гдѣто австро-маджарското правителство дава съдържанието на епископитѣ и за поддържанието на духовното образование, то работата остава само по себе си явна, т. е. че туй правителство е направило всичко и всичко прави да искорени православията изъ тия многострадални славянски области — Босна и Ерцеговина. То е деморализирало почти цѣлото духовенство, убило е духътъ на народътъ и съ помощта на своята войска — разни католически монашески ордени на всѣкъждѣ подбива авторитетътъ на св. православна църква и не ще е дълго врѣмето, казватъ нѣкои отъ добритѣ бошняци-ерцеговци, когато само развалинитѣ на православната църква ще свидѣтелствуватъ, че нѣкогашъ и тукъ е имало мѣсто православието.

КНИГОПИСЪ

Професоръ А. Ф. Гусевъ. За Бракътъ и Безбрачието Противъ „Крейцеровата Соната“ и „послѣсловието“ къмъ нея. Отъ графа Л. Н. Толстой. Audiatur et altera pars. Прѣвелъ съ позволенieto на авторътъ, отъ второто доста допълнено руско издание, Из. Ст. Визировъ. Първо, собствено негово издание, Свищовъ, Скоропечатница на Д. Т. Дамяновъ. 1898. Цѣна 1 л. 50 ст., стр. 154.

Съчиненията на прочутия руски писателъ графъ Л. Н. Толстой у насъ се прѣвождатъ и четатъ съ голѣма жадностъ отъ нашата младежъ, като вѣрва, че въ тѣхъ ще намѣри успокоение на своята разбита душа отъ злото, което сама тя вижда съ своитѣ очи въ този свѣтъ и като не потърсва другъ начинъ да се поправи злото, тя безъ най-мѣнчикъ разборъ приема и чете спекулативнитѣ унасъ прѣводи на казания по-горѣ графъ. Едно отъ съчиненията, прѣведено на Български езикъ на графа Л. Н. Толстой, е и „Крейцеровата Соната“ и „послѣсловието“ къмъ нея. Прѣводътъ на тая книга е проникнълъ доста дълбоко между четящата наша публика, даже много ученици

отъ трикласнитѣ наши училища познаватъ нейното съдържание и понѣкогашъ посочватъ съ претенции на тая книга.

Тенденцитѣ, които прокарва бѣлѣжития графъ въ това свое съчинение, сж противъ брака и семейния животъ на човѣка. Той вѣстава противъ бракътъ и семейството, пише противъ тѣхното сществуване и ги описва съ чудновата срамотностъ и непростими каприции. Графътъ иска да скомпреметира и да покаже ничтожното значение и бесполезното сществуване на брака и семейството: той се напъва да накара човѣчеството да се откаже отъ бракътъ и семейния животъ, да се откаже отъ това, което то е освѣтило прѣзъ хиляди годишното свое сществуване, като го сж подлагали на все възможни испитания такива измамливи и заблудени актьори, какъвто е поменѣжия графъ. Нъ да не мислите, читателю, че бѣлѣжития графъ Л. Н. Толстой се е отказалъ отъ всичко това, което върши човѣчеството, че е тръгналъ по пѣтя на своето заблудено и безъ тактично учение. Не, напротивъ, той си живѣе тѣкмо така, както нито пише, нито учи. Малко ли сж били хора, които всичкото зло сж виждали въ бракътъ и семейството? Това не е ново нѣщо за историята на човѣчеството, нъ жалното е, че има хора, които безъ да му размислѣтъ ставатъ жѣртва на измамливи и противоестественни учения какъвто е това въ „крейцеровата соната“ и „послѣсловието“ къмъ неж.

Тая книга на графа Л. Н. Толстой, като се появила прѣдизвикала голѣмо вълнение въ Русия и вънъ отъ Русия. Много учени хора почнали да разучватъ нейното съдържание и да ѣ критикуватъ. Единъ отъ най-добритѣ критикувачи на *крейцеровата соната* и *послѣсловието* къмъ неж е професора отъ киевската духовна академия и доктора на Бгословието А. Ф. Гусевъ, който е написалъ, противъ *крейцеровата соната* и *послѣсловието* ѣ, съчинението „Бракътъ и Безбрачие-то“. Въ туй съчинение професорътъ А. Ф. Гусевъ слѣди стѣпка по стѣпка графа въ *крейцеровата соната* и *послѣсловието* къмъ неж и, така, той изважда на

лице всичкитѣ несъобразности, невѣрности и погрѣшности, както и заблужденията на бѣлѣжития графъ въ тая книга. Това съчинѣние, на което приведохме въ началото на тая своя бѣлѣжка заглавието, на проф. А. Ф. Гусевъ „Бракътъ и Безбрачието“ е прѣведено и издадено на български отъ г. Ив. Ст. Визировъ. Прѣведената книга отъ г. Визирова споредъ своето добро съдържание заслужва да се чете отъ всѣкого: тя може да поправи погрѣшнитѣ възгледи на всички ония, които сж могли да се поклатятъ въ истината, когато сж чели *крѣйцеровата соната* и *послѣсловието* ѝ. Прѣводътъ изобщо е сносенъ и ние прѣпорѣчваме тая книга на читателитѣ, а г-нъ Ив. Ст. Визировъ похваляваме за добрия изборъ на книгата да ѝ прѣведе на български.

Искринъ.

Какво вършятъ Американскитѣ мисионери у насъ.

Написали нѣколцина, които милѣятъ за
цѣлостта на своя народъ.

Издава Ст. Станчевъ.

София. Печатница „Просѣщение“. 1898.

Цѣна 20 ст., 27 страници.

Малката тая книжка, на която привождаме тукъ заглавието, ни прѣдава нѣща не послухъ и съображение, а дѣйствителни факти, защото е написана, вижда се, отъ лица, които сж живѣли помежду въспитателната срѣда на американскитѣ мисионери, така сжщо и въ срѣдата на онѣзи заблудени наши братия, българи, които за лични и врѣменни блага помагатъ неуморно въ злонамѣреннитѣ цѣли на казанитѣ мисионери. Книжката, наистина, е малка по обемъ, нѣ по съдържанието си е и важна и интересна за всички онѣзи наши родолюбиви българи, които се интересуватъ отъ живота и дѣлата, както и отъ цѣльта, която прѣслѣдватъ съ

своего прозилитическо учение протестанскитѣ мисионери у насъ. Тя заслужава вниманието на всѣки родолюбивъ Българинъ, който милѣе за цѣлостта на своята тѣтковаина, защото въ нежъ се указватъ факти, които се практикуватъ при възпитанието и обучението надъ бъл. младежъ въ мисионерскитѣ училища. Още по-много книжката е интересна за онѣзи родители, които, като си провождатъ дѣцата въ мисионерскитѣ училища, мислятъ, че ще отиматъ благовъспитани чедъ, въ народния традиционенъ духъ. Много се лъжатъ горкитѣ. Тѣ не знайтъ, че тукъ, въ тѣзи протестански училища, се възпитаватъ не членове и работници на народа, а прозелити, враждебници на свойтъ народъ. У тѣхъ мѣрката на възпитанието и обучението, за православни, протестанти, католици, евреи и пр., е еднаква, не правятъ въ нищо разлика, на всички дѣйствуватъ отъ своя гледна точка: хулятъ вѣрата имъ, осмиватъ ѝ, гонятъ и осмиватъ църквата и духовенството имъ; прѣдставляватъ народа имъ за простъ, невѣжъ, дивъ и безъ възпитание. Нѣма никъдѣ по-хубаво нѣщо, освѣнъ у протестантитѣ мисионери. Въ самата книжка, за която правимъ тукъ тая своя бѣлѣжка, се указватъ и факти затова, нѣ ние се отказваме да ги привождаме сега, защото нашитѣ читатели и родолюбиви синове на България, на които прѣпоръчваме казаната книжка съ по-голямъ интересъ ще ги прочетятъ въ нежъ.

Искримъ.

Учебникъ по Етика

Отъ Павелъ Жанае.

Прѣвелъ отъ френски д-ръ Ив. А. Георгиевъ. Съ притурка, която съдържа: I. Краткъ обзоръ на главнитѣ етически възгледи въ историята на философията. II. Етика утилитарна и етика идеалистична. III. Всеобщностъ на морала. IV. Въпросътъ за свободата на волята. — Пловдивъ, 1898. Издание и печатъ на Хр. Г. Дановъ.

Етиката разгледва достойнството и погрѣшността на човѣшкитѣ постѣпки и стремления. Тя се занимава слѣдователно съ въпроси, които много често занимаватъ човѣшката душа и отъ рѣшението на които зависи до нѣгдѣ, какво направление ще си усвои човѣкъ за своята бѣдѣща дѣятелностъ. Горѣпомѣнѣщата книга, като учебникъ по етика, е прѣдназначена да заинтересува ученицитѣ съ тѣзи въпроси и да имъ даде правилно рѣшение. Ние ще разгледаме тукъ на кжсо, до колко отговаря на назначението си тази книга като учебникъ. Споредъ програмата по етика въ гимназиитѣ книгата е раздѣлена на два отдѣла: I. Практическа и II. Теоретическа частъ. Въ теоретическата частъ се разгледва *дълга*, а въ практическата — *дължноститѣ*. (1 стр.).

За да се разяснѣтъ разгледванитѣ въпроси по добръ, приведени сѣ достатъчно примѣри. Не ще съмнѣние, че Пав. Жане, като поднася книгата си на французи, привождѣ примѣри почти изключително отъ френската история: Louis d' Assas, Malebranche, Fontenelle, Евстахи Сентъ-Пьерски и др. сѣ лица или познати вече на френската младежъ отъ историята, или ако не ѣ сѣ извѣстни, това привождане за примѣръ ѣ дава поводъ да се заинтересува и научи, кои сѣ тѣзи лица и съ що сѣ извѣстни. По този начинъ етиката и историята си подпомагатъ взаимно: напрѣдѣкътъ въ едната отъ тѣзи науки е напрѣдѣкъ и въ другата. Госп. д-ръ Георговъ е оставилъ сѣщитѣ примѣри и въ българския прѣводъ на етиката; но какъ блѣдни се виждатъ тѣ тука? Българскитѣ ученици не знаѣтъ, кой е този Louis d' Assas и за това името му не имъ обяснява нищо. За това г-нъ д-ръ Георговъ е счелъ за добръ да обясни всѣки примѣръ съ блѣжки отъ своя страна. Но какво разяснение може да ни даде единъ примѣръ, който самъ трѣбва да се разясни прѣдварително? Намъ се струва, че прѣводътъ на д-ръ Георгова щѣше да има за българската младежъ много по голѣмо значение, ако съотвѣтственитѣ примѣри се вземѣха изъ българската история. Признаваме, че това нѣщо би изискало отъ прѣводача по-

вече време, повече работа и малко нѣщо самостоятеленъ трудъ. Но ако съ такава работа не иска или не смѣе да се залови единъ професоръ, тогазъ отъ кого да ъж очакваме? Тогава ние още дълго време ще се оплакваме, че ученицитѣ ни не знайтъ българската история тъй добръ, както знайтъ френската, руската и пр.

Намъ не е извѣстно дали тази книга е била прѣд-назначена и отъ самия Жане за учебникъ. Но има нѣкои мѣста въ нея, които ѣ даватъ повече характеръ на справочна книга или поне на ръководство, а никакъ не на учебникъ. Тѣй напр. нѣкои параграфи сж раздѣлени на много точки (§ 20, § 21) — нѣщо, което причинява голѣма мъка на ученика, ако той иска да запомни цѣлото съдържание на урока. Въ други параграфи, (напр. § 22) нѣма такова дѣление на точки, но цѣлото съдържание ни прѣдставя цитати събрани отъ разни писатели и философи. Това до нѣгдѣ зависи отъ философското направление на П. Жане, като еkleктикъ, който намира въ всеко философско учение по нѣщо вѣрно и достойно за усвояване. Но като привожда мнѣнието на разни философи за нѣкой въпросъ, книгата му става много пѣстра съ чужди мисли и нѣкакъ си распокжсана. Такава книга, за да послужи като учебникъ, трѣбва да имаме или ученици съ силна паметъ, или пѣкъ начетени ученици. Нашитѣ ученици не сж чели толкова, колкото френскитѣ, а пѣкъ силна паметъ иматъ само малцина и само за тѣхъ книгата може да послужи до нѣгдѣ за учебникъ.

Въ прѣдговора отъ г-на д-ръ Георгова ни се обяснява назначението на притурката — самостоятелния трудъ на г-на Георгова въ тази книга. Въ нея сж разгледани онѣзи въпроси отъ етиката, които споредъ нашата програма по етика се изискватъ, но не сж разгледани въ учебника на Жане. Повече отъ това е прибавено само учението на Канта. „Само едно малко отстѣпление отъ нашата програма направихъ въ тая притурка,“ казва д-ръ Георговъ, „именно че при излаганието на етическитѣ системи вмѣкнѣхъ и учението на Канта, убѣденъ, че тая забѣлжителна система не

бива да липсува макаръ и въ единъ краткъ прѣгледъ на моралнитѣ системи.“ (виж. прѣдговора). Ние сме напълно съгласни въ това отношение съ г-на д-ръ Георгова. Кантъ е първия и ненадминътъ още философъ не само въ метафизиката, но и въ областта на етиката. Той обогати тази частъ на философията съ толкова много и цѣнни мисли, колкото малко други мислителци сж успѣли да ѣ даджтъ. Той е прѣдставителъ и защитникъ на идеалистическата етика, споредъ която доброто трѣбва да се върши не по други причини, а защото е добро. Но като е допустителъ г-въ Георговъ едно расширение на прѣдписаната програма, споредъ насъ би трѣбвало да направи още една стѣпка по нататѣкъ. Има една етика, която е израсла отъ Кантовата, но която дава другъ изгледъ на сжщитѣ Кантови мисли. Тази етика особно е усвоена отъ педагозитѣ и се е показала твърдѣ сгодна за възпитателнитѣ цѣли на училището. Ние имаме тука на умъ етиката на Хербарта. Метафизиката на Хербарта е почти на забравяние и има повечето историческо значение, но неговитѣ съчинения по психология и етика сж тѣй богати съ сполучливи мисли, че и до сега даватъ на мнозина материялъ за по нови изучвания и изслѣдвания. Неговата педагогика почти исклучително владѣе въ училищата на Германия и Австрия, пъкъ до нѣгдѣ и у насъ. За това споредъ насъ не би било злѣ, г-нъ Георговъ да изложи и етическото учение на Хербарта въ своята притурка, съ което щеше направи книгата по ползна и на онѣзи младежи, които се посветяватъ на учителското звание.

Ние обръщаме вниманието на почитаемия прѣводачъ върху горѣпоказанитѣ недостатѣци въ книгата, и ако той е съгласенъ съ насъ, нека ги отстрани при едно второ издание. Книгата изобщо е много добра, сжщо и прѣвода е сполучливъ. Читателитѣ ни ще намѣржтъ въ неж много цѣнни мисли, напр. за дължноститѣ ни спрямо Бога (§ 23), за безсмъртието на душата (§ 75) и пр. А особно на младежи, които иматъ искрено желание, да станжтъ добри хора, прѣпорѣчваме цѣлата послѣдна глава въ книгата — морална

медицина и гимнастика (§ § 76 — 90). Притурката като самостоятеленъ трудъ на г-на д-ръ Георгова показва неговата начетеностъ и правъ възгледъ върху въпроситѣ, които разгледва. Ние прѣпоръчваме книгата.

Д-ръ А.

Слова за недѣлитѣ отъ Митарь и Фарисей до Воскресение.

Ловечъ. Скоропечатница „Трудъ“ 1898. стр. 72.

Книжката, на която привѣдохме тукъ заглавието, е малка, — съдържа всичко 14 слова, произнесени прѣзъ текущата 1898 година въ черквитѣ на Ловченската епархия отъ Н. В. Пр. Митрополитъ Максимъ. До колкото познаваме дѣйността на митрополита Максима, той редовно проповѣдва, почти при всѣки случай, и, прѣзъ всѣко врѣме на годината. Освѣнъ това, той не само произнася проповѣди, нъ и винаги и отпечатва на отдѣлни книжки, щото да могатъ да се ползватъ отъ тѣхъ благоговѣйнитѣ свещеници. Добро дѣло върши Н. В. Пр. и ние не можемъ, освѣнъ да похвалимъ това негово добро дѣло. Всичкитѣ слова на М. М. въ тая книжка се отличаватъ съ простъ, ясенъ и разбранъ слогъ, както и по своята краткостъ. Това е една достойна чѣрта на проповѣдитѣ и заслужватъ внимание отъ страна на слушателитѣ и отъ страна на читателитѣ. Отличаватъ се сжщо и съ свойтъ чисто църковно-религиозно-нравственъ духъ, качество, което липсва у нѣкои наши проповѣдници, които поработватъ сегисъ-тогисъ на проповѣдническото поле въ насъ, било чрѣзъ произнасяние проповѣди или само написване. Това е, споредъ насъ, мислимъ, достатъчно да прѣпоръчва словата на Митрополита Максима.

Искринъ.

СМѢСЬ.

Искусство да достигне чловѣкъ до похвално проживѣвание въ тоя свѣтъ. Нито една книга, отъ врѣмето на прочутата „Чичовата Томова Кулиба“, не е причинила въ късо врѣме толкова шумъ въ Америка и ни една книга не се е ползувала съ такъвъ успѣхъ, както издаденото не отколѣ съчинение на Орисона Соуеттъ Мардена подъ заглавието „искусство да се издигнемъ на първо мѣсто, успѣхи въ срѣдъ мѣчнотиитѣ, книга за наставления и подканяния на всички, които желаятъ да се повдигнатъ въ свѣта“.

Въ своята книга американския авторъ дава прави посочвания, какъ може де достигне чловѣкъ да вземе завидно мѣсто въ живота, като се основава на примѣри отъ житейски успѣхи на мнозина бѣлѣжити съврѣменници, най-вече отъ американскитѣ работливи мжжѣе. Изводъ изъ цѣль редъ такива примѣри се явяватъ слѣдующитѣ „заповѣди“:

1) Не чакай благоприятна минута, а я създавай самъ.

2) Дайте на младъ човѣкъ рѣшителността и азбуката, — и никой не ще бжде въ състояние да прѣдскаже, съ какво ще се свърши неговото повдигане въ свѣта.

3) Не губи нито минута отъ врѣмето; ако даже такъвзи гениаленъ чловѣкъ, като Гладстона, постоянно носи въ джеба си книга, като не желае да изгуби нито една минута въ живота си, то къмъ какви срѣдства трѣбва да прибѣгва обикновенния чловѣкъ заради това, за да избѣгне губянието на врѣмето?

4) Не се грижи за нищо друго, освѣнъ да се избере решъ поприще. „За какво нѣщо съмъ кадѣренъ азъ?“ — Ето най-важния въпросъ въ сегашно врѣме.

5) Дай посока на всичката твоя енергия само къмъ една неподвижна цѣль. Не се впускай въ безплодни двоумѣния. Мисли не за различни нѣща, а за една, но постоянно и упорно.

6) Не губи врѣме да мечтаешъ за миналото и за бждѣщето, но всѣкога бжди готовъ да схванешъ настоящия моментъ.

7) Спазвай доброто расположение да духътъ и привиквай да намирашъ интересенъ живота.

8) Старай се да усвоишъ добри привички въ обръщенията къмъ другитѣ хора. Человѣкъ съ добри привички въ обръщенията може да помине добръ безъ да е богатъ: всички врати за него сж отворени, и навсѣкадѣ той може да влезе безъ нѣкаква плата.

9) Най-високия талантъ нищо не струва въ сравнение съ тактътъ (сръчността) и съ здравето смисляне. Въ житейскитѣ работи само здравето смисляне дава на человѣка почетно и похвално мѣсто.

10) Имай уважение и довѣрие къмъ себе си: това е най-доброто срѣдство, за да внушишъ и на другитѣ сжщитѣ чувства къмъ тебе.

11) „Труди се или умирай!“ — такъвъ е закона на природата. Ако ти прѣстанешъ да се не трудишъ ти ще умрѣшъ умствено, нравствено и физически.

12) Имай характеръ: отъ характера зависи успѣхътъ,

13) Бжди въ всичко точенъ и наврѣмененъ: 20 работи извършени на половина, не струватъ една работа, извършена напълно.

14) Твоя животъ ще бжде такъвъзи, какъвто ти самъ го направишъ. Свѣтътъ ни въздава това, което ние сами му дадемъ.

15) Старай се да извличашъ сгоди изъ твоитѣ несполуки.

16) Нищо нѣма по високо отъ упорството. Гениятъ се двоуми, стжля пипнишката, уморява се; упорството сигурно достига цѣльта.

17) Старай се да си обезпечишъ яко здравье и дългъ животъ.

18) Въ работата бжди кроткъ: всѣка работа свършвай изведнѣжъ.

Всичкото искусство „да направимъ кариера“ (да достигнемъ до похвално проживѣние въ тоя свѣтъ), споредъ мнѣнието на Мардена, състои въ точното изпълняване на всичкитѣ прѣброени заповѣди.

По мнѣнието на Мардена, може да достигне до първенство само человѣкъ рѣшителенъ, цѣлъ погъл-

натъ отъ една цѣль въ живота, челоуѣкъ, който не се бои отъ никакви прѣпятствия и мѣнотии. Марденъ мисли, че въ наше врѣме, като вѣкъ на електричеството, когато всичко трѣбва да се движи бързо или да бѣде подвижно, онзи, който желае да прѣуспѣва, трѣбва да се държи здраво и да се стреми на напредъ повече отъ другитѣ, и че много нѣщо отъ онова, което за слабитѣ се явява камѣкъ за прѣпъвание, служи като камѣкъ за подпорка за силния, който знае какво иска.

За изпълнението на тѣзи условия прѣди всичко е потрѣбно и яко здравие, а за това Марденъ поставя на първо мѣсто грижата за челоуѣка, който желае да достигне до похвално прѣживѣвание въ свѣта“.

(Изъ „Литературные семейные вечера“).

Кѣмъ всичко това ние ще кажемъ само още двѣ заповѣди кѣмъ тѣзи, които дава Марденъ, а именно: помни всѣкога Бога и смъртѣта и споредъ това избирай средствата и цѣльта.

Б.

На 7-й май т. г. Англия оплака смъртѣта и за губата на свойтъ великъ държавенъ мжжъ—Гладстона. Името на Гладстона бѣше извѣстно на цѣль образованъ свѣтъ поради неговия свободолюбивъ характеръ и съчувствието, което той хранеше винаги кѣмъ страдащитѣ и угнѣтени народи. Паметѣта на Гладстона всѣкога ще се спомня съ благодарностъ у насъ за съчувствието и симпатитѣ, които тоя великъ мжжъ е ималъ кѣмъ насъ Българитѣ и, особенно, прѣвъ страшната 1876 година за нашето отечество, когато той съ свойтъ силенъ и мощенъ гласъ склони на наша страна общественното мнѣние въ Англия, което на чело на английското правителство по-рано искаше да оправдае турскитѣ звѣрства надъ насъ.

Обмисленно рѣшение.

Читателитѣ на „Българ. Цър. Прѣгледъ“ помнитѣ че парламентарната комисия, която е натоварена да проучи какви съкращения могатъ да се направятъ

въ държавния бюджетъ, бѣше искавала мнѣние да се види да ли може и трѣбва ли да се дава възнаграждение на свещеницитѣ у насъ отъ държавното съкровище? Да проучи тоя въпросъ, види се, е билъ натоваренъ члена отъ сѣщата парламентарна комисиия г. П. Бобчевски. Г-нъ П. Бобчевски не е намѣрилъ за умѣстно при изучаване на въпросътъ; че трѣбва да се отнеме това бѣдно отъ държавата възнаграждение на свещеницитѣ, нѣ искалъ да го намали съ 5⁰/₁₀₀. Това не бѣше право. И ние бѣхме увѣрени, че, когато пълния съставъ на тая комисиия разисква това мнѣние, ще го отхвърли, защото ние никога не сме губили надежда, че у насъ има хора, които дълбоко цѣнятъ какво значи народното ни духовенство за народътъ ни. И, наистина, на 20 юний т. г. г-нъ П. Бобчевски докладвалъ своето мнѣние прѣдъ цѣлия съставъ на парламентарната комисиия, гдѣто участвували и г. г. министритѣ Тодоровъ, Маджаровъ и Беневъ. При разискването на въпроса единодушно отъ всички присѣтствуващи се отхвърлило, както прѣкрътиванieto възнаграждението, така и намалението съ 5%, безъ да се нахърнява нито най-малко нѣщо отъ прѣдвиденото въ бюджета възнаграждение на духовенството. Ние сърадваме комисията и правителството за отличнитѣ симпатии къмъ духовенството. По поводъ на този случай считаме за умѣстно да прѣдадемъ тукъ на нашитѣ читатели и думитѣ на В. „Миръ“.

— „Не е излишно да отбѣлѣжимъ единъ фактъ, достоенъ за внимание. Вчера въ Парламентарната комисиия се разглеждаше доклада на члена г. П. Бобчевски по министерството на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията. По въпроса за даване възнаграждение на свещеницитѣ (кредитъ отъ 1,005.000 л. въ бюджета) г-нъ докладчикъ е далъ противно на образуванитѣ възглѣдове мнѣние, именно, да не се отнима това възнаграждение отъ държавата, тъй като духовенството у насъ се нуждае отъ държавната помощъ и, ако тя не се дава, признатата по конституцията ни *господствующа* религия не само не ще стои, но нито ще може да се стрѣми да достига високото положение което у насъ му е опрѣдѣлено. А за да може да се

постигне пакъ каква-годѣ желана икономия, г. докладчикътъ е прѣдложилъ, да се намали отъ възнаграждението съ петъ лева мѣсечно на всѣки свещеникъ — намаление, което дава икономията отъ 123.000 лева. При разискванието на така поставения въпросъ, както всичкитѣ членове, така и присѣтствующитѣ г-да министри Теодоровъ, управляющій дѣлата на това министерство, Маджаровъ и Беневъ, се произнесохъ противъ прѣкръщението на възнаграждението, а едновременно и противъ прѣдложеното отъ докладчика намаление. Всички въ твърдѣ симпатични изразения припомнихъ безусловно вѣрното обстоятелство, че нашето духовенство всѣкога е било въ първитѣ редове на народнитѣ ни борби отъ начало и до сега и че православното духовенство особено заслужава всички симпатии, тъй като само то, между всички други, не е мърсило ржцѣтъ си съ кръвта на учени хора“; дългъ е прочее, на всѣко народно събрание и правителство да дава пълната си поддържка за подобрението и процвѣтяването на господствующата ни религия, както и на положението на служителитѣ ѝ. Слѣдъ тия размѣнени мисли и г. докладчикътъ призна, че не толкова отъ свое желание е прѣдложилъ намалението, а е стоялъ до сега подъ тежестта на възгледитѣ, които сж се исказвали за зачеркването съвсѣмъ на възнаграждението отъ бюджета, и като не е могълъ да ги сподѣля, прѣдпочелъ да прѣдложи поне едно малко намаление; но сега като вижда толкова отличнитѣ симпатии на всички къмъ духовенството, и самъ съ удоволствие оттегля прѣдложението си. По тоя редъ Парламентарната комиссия прие, да не накърнява нищо отъ прѣдвиденото въ бюджета възнаграждение на цѣлото наше православно духовенство. Така сжщо за забѣлѣзанье е, че както докладчикътъ, така и цѣлата комиссия не сж отворили нито дума върху размѣра на кредититѣ, отпущани за поддържаньето на Екзархията, а сж ги оставили така, както стоѣтъ въ бюджета.

Ние вѣрваме, че както духовенството, така и всичкитѣ наши читатели ще научѣтъ това съ истинска радостъ“.

Изслушаното отъ насъ послание на блаженѣйшия архиепископъ Кирилла ние намираме съгласно съ тия свети канони, и се надѣваме до край да упазимъ (въ здравата вѣра) поръчания ни народъ.

Исихий, епископъ Парийски, казалъ: „Макаръ азъ да съмъ самичкъ тукъ отъ моето окръжие, и съмъ дошелъ тукъ по обѣщание, но безъ да се свѣна исповѣдвамъ сжщата вѣра, която сж прѣдали светѣйшитѣ и благочестивѣйши отци събрани въ Никія, и която е потвърдилъ светѣйшия и благолюбезнѣйши Кириллъ въ своето послание до достопочтейнѣйшия Нестория.“

Еладий, епископъ атрамитийски, казалъ: „приемамъ изложението на вѣрата на 318 светѣйши и благолюбезнѣйши наши отци и посланието на блаженѣйшия архиепископъ Кирилла, и тази вѣра ще паза за винаги“

Дионъ, епископъ на града Тива, казалъ: „моята вѣра е вѣрата на светитѣ никийски отци; тази вѣра исповѣдвамъ; впрочемъ убѣденъ съмъ, че въ сжщия смисълъ е изложилъ и изказалъ вѣрата и светѣйшия отецъ нашъ съслужителъ архиепископъ Кириллъ въ своето свѣщенно послание до Нестория.“

Андрей, епископъ на градътъ Ермополь, що е въ Тиваида, казалъ: „вѣрвамъ и исповѣдвамъ православната вѣра съгласно опрѣдѣленията за правата и спасителна вѣра на светитѣ отци, 318 епископи, събрани въ Никей, и съгласно прочетеното сега послание на святѣйшия и блаженнѣйши нашъ отецъ архиепископъ Кирилла до достопочтенния Нестория, тѣй като това послание ни най малко не прстиворѣчи на древнитѣ опрѣдѣления на святѣйшитѣ отци, събрани въ Никей.“

И всичкитѣ други епископи, споменати по горѣ на своя рѣдъ, сжщото туй исповѣдватъ и тѣй вѣрватъ, както сж изложили отцитѣ и както изяснява посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла до Нестория.

Палладий, амаспйский епископъ, казалъ: сега трѣбва да се прочете и посланието на достопочтеннѣйшия Нестория, за което спомена въ начало благочестивѣйшия

пресвитеръ Петръ, щото ние да видиме, съгласно ли е и то съ символътъ на светитѣ никейски отци.

И посланието на Нестория до Кирилла било прочетено, както е изложено по горѣ: на възлюбления и боголюбезнѣйшия съслужителъ Кирилла Несторий желае о Господѣ всекакво добро. — Процавамъ укоритѣ, които се съдържатъ въ твоето чудато послание противъ мене, защото тѣ, спорѣдъ моето мнѣние, изискватъ търпѣние, което би послужило за тебе за цѣръ и т. н. т. ⁽¹⁾.

Подиръ прочитанието на посланието, Кириллъ, Александрийски епископъ, казалъ: какво мисли този светъ и великъ съборъ за прочетеното сега послание. Съгласно ли е или не е съгласно то съ вѣрата, утвърдена на св. съборъ отъ св. отци, събрани едно врѣме въ Никея?

Ювеналий, Иерусалимский епископъ, казалъ; никакъ не е съгласно съ благочестивата вѣра, изложена отъ св. отци въ Никея: проклинямъ тоя, който тѣй вѣрва, защото всичкото това е чуждо на православната вѣра.

Флавианъ, филиппийский епископъ, казалъ: всичкото, що се съдържа въ прочетеното послание, явно противорѣчи и е съвършено чуждо на православната вѣра, изложена въ Никея отъ святѣйшитѣ отци, затова вѣрующитѣ тѣй признаваме чужди на православната вѣра.

Фирмъ, епископъ на каппадокийска Кессария, казалъ: въ началото на посланието (Несторий) още спазва образътъ на благочестието, но съ продължението на рѣчта, като нѣма повече възможность да скрива своя начинъ на мислитѣ, явно изказва своитѣ мнѣния, несъгласни нито съ вѣрата на светитѣ 318 отци, нито съ посланието на архиепископа Кирилла.

Валерианъ, икониский епископъ, казалъ; за всички е явно, че посланието на достопочтеннѣйшия Нестория не само е противно на вѣрата на св. отци никейски и на посланието на святѣйшия архиепископъ Кирилла, но и само съ себе си е несъгласно.

⁽¹⁾ Глед. по горѣ.

Иконий, гортинский епископъ, казалъ: прочетеното сега послание на достопочтеннѣйшия Нестория никакъ не е съгласно нито съ изложението на св. отци събрани въ Никея, нито съ посланието на святѣйшия отецъ нашъ епископъ Кирилла. Затова, като отхвърлямъ туй послание и проклинямъ тия, който тѣй вѣрва, приемамъ изложението на св. никейски отци и посланието на святѣйшия отецъ и архиепископъ Кирилла.

Елланикъ, родоски епископъ, казалъ: азъ още отъ по прѣди заявихъ, че държа изложението на православната вѣра отъ св. отци, събрани въ Никея, и исповѣдвамъ св. Дѣва Мария Богородица. Анатема на този, който тѣй не вѣрва.

Акакий, епископъ мелитинский, казалъ: прочетеното послание на достопочтеннѣйшия епископъ Нестория ясно ни показва, че той не току тѣй се е уплашилъ да дойде въ този свети и велики съборъ. Като напълно съзнава, че той е искривилъ и Божественното Писание и догматитѣ на св. отци е оборилъ, той, естествено, е попадналъ въ такъвъ ужасъ, щото е оградилъ къщата си съ множество войници. Защото отъ прочетеното негово послание ясно се види, че той, като е отхвърлилъ изрѣченията за единството на Божия синъ, които сж употрѣбили въ символътъ на вѣрата 318 св. отци и богоносни епископи, приписалъ е на едната плътъ туй, що се относѣ къмъ спасителното домостроителство, утвърждавайки, че и рождението и смъртта се отнасятъ само къмъ храма на божеството ⁽¹⁾ и даже направилъ лъжливо самото Писание, ужъ, че и то приписва рождение и страдание не на божеството,

(1) Т. е. къмъ човѣческата природа. Спорѣдъ учението на Нестория, Богъ слово не се е раждалъ съ плътъ и не се е съединявалъ ипостасно съ човѣческото естество, а само се вселилъ, като въ храмъ, въ човѣка Иисуса, който за това не е билъ богочовѣкъ, а само богоносецъ. Тѣй сжщо непризнавалъ че самото Слово, възприето отъ плътта, е страдало, распинало се и вкусило смъртъ, а утвърждавалъ, че е и по страдалъ, и билъ распнатъ, и вкусилъ смъртъ родения отъ Св. Дѣва Иисусъ, като принесълъ себе си въ жертва за насъ, като човѣкъ.

а само на едното челоуѣчество ⁽¹⁾, оклеветилъ и писанията на светѣйшия и благолюбезнѣйши епископъ Кирила, ужъ, че въ тѣхъ Богъ се нарича подлежащъ на страдание (σάπτον), което нито той, нито другъ нѣкой отъ благочестиво мислящитѣ не е и помислювалъ и нито дързнувалъ да говори. Изобщо (Несторий) показалъ, че той признава единението на Бога съ плътта само по име, а на дѣло съвършено отхвърля. За доказателство на чудатото негово учение служи и туй, че той утвърждава, ужъ, че само сега, именно прѣзъ него, догматитѣ сж изяснени както трѣбва. Всичко туй, като чуждо на истината и твърдѣ нечестиво, азъ отхвърлямъ, и неискамъ да имамъ общение съ тия, които говорятъ такова.

Мемвонъ, ефеский епископъ, казалъ: прочетеното послание е не само прѣпълнено съ клевети, но и съ богохулства; затова то е съвършено противно на вѣрата, изложена отъ 318 св. отци, събрани въ Никея.

Теодотъ, анкирский епископъ, казалъ: по нашето мнѣние посланието на достопочтениѣйшия Нестория въ нищо не е сходно съ символътъ на св. отци и богоносни епископи, събрани въ Никея. Затова ние слѣдваме тѣхното изложение, а посланието на Нестория признаваме за чуждо на правата вѣра, както и неговитѣ едномисленници считаме за чужди на християнската вѣра.

Палладий, амасийский епископъ, казалъ: що се относи, до мене азъ запушвамъ ушитѣ си отъ богохулството, съдържащо се въ посланието на Нестория,

(1) Въ священното Писание има много мѣста, гдѣто туй, що се собствено относи къмъ челоуѣческото естество, се усвоява на божеското естество, по силата на тѣхното ипостасно съединение и по съучастието въ съвършението спасението, на примѣръ, направо се говори, че единородний Божий Синъ се родилъ отъ жена (Гал. 4, 4), че Господъ на славата е билъ распнатъ (і Кор. 2, 8), че Божий Синъ е прѣтърпѣлъ смъртъ (Рим. 5, 10, 8, 32), че Господъ и Богъ е придобилъ църквата съ своята кръвъ (Дѣян. 20, 20). Всичкото туй се изяснява съ учението за личното съединение на естествата въ И. Христа и съ взаимното общение или усвоение свойствата, което никакъ, не се съгласявалъ Несторий да доустане.

и отъ прѣкомѣрната като сжмъ станалъ като вкамененъ, едва могъ да говорж. Увѣренъ сжмъ, че и всичкия светий и боголюбезенъ съборъ е съгласенъ съ моето мнѣние за прочетеното сега послание. Едно само ще кажж, а именно, че туй, послание далече отстѣля отъ символътъ на вѣрата на св. отци, затова го признавамъ за съвършенно чуждо на католическата Църква.

Донатъ, епископъ на Никополь отъ старий Епиръ, казалъ: прочетеното послание на достопочтенѣйшия Нестория, което ни най малко съдържа учение на истинната, то, понашето мнѣние, не е съгласно нито съ символътъ на св. никейски отци, нито съ прѣданието на Католическата Църква. Ако и другъ нѣкой (освѣнъ Нестория) сжщо тѣй мисли, то се отдалечава отъ вѣрата на Католическата Църква.

Профимъ, епископъ на Комани, казалъ: признавамъ за истинни съставенитѣ отъ твоя (Кирилова) светиня писания, а тия, които ненаричатъ св. Дѣва богородица, проклинямъ.

Григорий, епископъ Керасунтский казалъ: туй, що е писалъ достопочтенѣйшии епископъ Несторий до святѣйшия и боголюбезнѣйшия архиепископъ Кирилла, е противно на благочестивата вѣра на 318 епископи, събрани въ Никея, затова се азъ несъгласявамъ съ неговитѣ мисли и учение, а слѣдвамъ учението на спомѣнжтитѣ — на архиепископа Кирила и на св. отци.

Романъ, епископъ на Рафия, казалъ: измамлива и чужда на св. отци вѣра е изложилъ достопочтенѣйшия Несторий: затова я проклиняме спорѣдъ думитѣ на апостола, които е казалъ: *още като благовѣститѣ вамъ паче, еже прилсте, анатема да будетъ* (Гал. 1, 9).

Теодулъ (Ампелай), елуский епископъ, казалъ: отхвърлямъ посланието, което е написалъ достопочтенѣйшии Несторий до святѣйшия епископъ Кирилла, защото то е съставено неправо и въпрѣки опрѣдѣленията на църквата, а никейската вѣра признавамъ неизмѣнно.

Гермогенъ, ринокурурский епископъ, казалъ: учението на достопочтенѣйшия Нестория е съвършенно

противно на православната вѣра и на символътъ на св. отци, както и на туй, което напълно съобразно съ разумътъ на св. отци, е писалъ блаженнѣйшия и боголюбивнѣйшия Кириллъ.

Евоптии, птолемаидский епископъ, казалъ: както фалшификаторитѣ на царскитѣ пари спорѣдъ законитѣ се подлагатъ на най-тѣшко наказание, тѣй и достопочтеннѣйшии Несторий, дързналъ да искриви догматитѣ на православieto, и прѣдъ Бога и прѣдъ хората, е достоинъ за всѣкакво наказание; (сжщо достойно е за осжждение) и неговото учение, противно на Католическата църква, което е той измислилъ за загинване и съсипия на хората, слѣдващи го. Затова азъ прѣкъсвамъ общението както съ него самага, тѣй и съ всички тия, които иматъ еднакви съ него мисли.

Фидъ, Иоппийский епископъ, казалъ: *кое общение свѣту ко тмѣ: коеже согласие Христови съ Велиаромъ* (2 Кор. 6, 14. 15). Прочетеното сега послание на достопочтеннѣйшия Несторий далече отстои отъ истината и твърдѣ близко подхожда до лъжливото мнѣние на Павла самосатский. За това никой неможе да приема това послание по причина на съдържащето се въ него богохулство.

Теодоръ, аравилский епископъ, казалъ: посланието на достопочтеннѣйшия Несторий нѣма нищо съгласно съ православната вѣра и съ изложението на св. отци, събрани въ Никея, но е съвършено противно на тѣхъ. Затова и азъ го проклинямъ за такова мислене.

Теодоръ, гадарский епископъ, казалъ: проклинямъ и азъ достопочтеннѣйшия Нестория за туй, че той, както се види отъ прочетеното негово послание, неправилно разбира учението на св. отци събрани въ Никея.

Руфинъ, епископъ тавский, казалъ: прочетеното послание на достопочтеннѣйшия Нестория показва, че той мисли противно на вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея: затова го проклинямъ, и отхвърлямъ неговитѣ лошасти и хулни мнѣния.

Павлианъ, епископъ маиумский, казалъ: сжщо и азъ го проклинямъ, защото той мисли неправо, про-

тивно на православната вѣра, както се види отъ неговото послание.

Аианъ, сикамазонский епископъ, казалъ: въ прочетеното послание на достопочтеннѣйшия Нестория неговото мнѣние е изказано не въ видъ на проста и обикновенна погрѣшка; напротивъ това послание на право и ясно показва, че той мисли противъ православната вѣра, затова го и азъ проклинямъ.

Петръ, паремволский епископъ, казалъ: тъй като посвѣтителъ се Богу хора, трѣбва да слѣдватъ вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея, а достопочтеннѣйшия Несторий мѣдрува противъ тази вѣра, то и азъ сѣщо го проклинямъ за прочетеното сега послание.

Иванъ, епископъ августополский, казалъ: отъ прочетеното послание се види, че достопочтеннѣйшия Несторий мѣдрува противъ православната вѣра, затова и азъ го проклинямъ.

Павелъ, епископъ антидонский, казалъ: истиннитѣ християне не трѣбва да се мѣшатъ съ неправомислящитѣ, и азъ проклинямъ достопочтеннѣйшия Нестория, защото прочетеното сега негово послание явно противорѣчи на православната вѣра, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея.

Литой, епископъ ливиадский, казалъ: мнѣнието на достопочтеннѣйшия Нестория твърдѣ много отстъпа отъ православната вѣра, както се види отъ прочетеното, затова и азъ го проклинямъ.

Саида, фенский епископъ, казалъ: и азъ го проклинямъ за неправомислие и противоборение на вѣрата на св. отци, събрани въ Никея, защото четението на посланието явно показва неговитѣ мисли.

Евсевий, пилусийски епископъ, казалъ: всичко що се съдържа въ прочетеното послание на достопочтеннѣйшия Нестория, е чуждо на вѣрата, изложена отъ св. отци никейски, за това азъ проклинямъ всичко туй и тия, които мислятъ по такъвъ начинъ.

Макарий, епископъ антейский, казалъ: изложено-то въ посланието на достопочтеннѣйшия Нестория, е твърдѣ несѣгласно съ вѣрата, утвърдена отъ св. от-

ци, събрани въ Никея, за това проklinямъ мислящитѣ тѣй, като намирающи се вѣнъ отъ православната вѣра.

Фиваммонъ, коптскій епископъ, казалъ: посланието на достопочтенѣйшия Несторія никакъ не е съгласно съ вѣрата, изложена отъ св. отци, събрани въ Никея, нито съ посланието на светѣйшия и боголюбезнѣйшия Кириллъ, затова проklinямъ тия, които тѣй вѣрва.

Теопемтъ, каваскій епископъ, казалъ: отъ прочетеното послание се види, че достопочтенѣйшия Несторій мисли съвсѣмъ несъгласно съ вѣрата на св. отци, за то (азъ) проklinямъ и него и всички тия, които сподѣлятъ неговитѣ мисли.

Аристовулъ, тмуиски епископъ, казалъ: отъ прочетеното послание се види, че достопочтенѣйшия Несторій мисли противно на правата вѣра; заради туй го проklinямъ.

Амфилохий, епископъ на Сидя, казалъ: чудадостъта и несъобразностъта, (съ вѣрата) на мнѣнията, съгледжани въ прочетеното послание на достопочтенѣйшия Несторія, не само оскърбява слухътъ на благочестивитѣ, но показва омраза противъ правата вѣра.

Най подиръ всичкитѣ епископи извикали: „който не проklinя Несторія, той самъ да бѣде проклѣтъ! Православната вѣра го проklinя! Св. съборъ проklinя! Всички ние проklinяме посланието и учението несториево! Всички прѣдаваме на проклѣтие еретикътъ Несторія! Всички ние проklinяме тия, които се мѣшатъ (съобщаватъ) съ Несторія! Прокlinяме нечестивата вѣра на Несторія! Нечестивото учение на Несторія всички прѣдаваме на проклѣтие! Всички проklinяме нечестивия Несторій! Всичката вселенна проklinя нечестивото учение на Несторія! Който го не проklinя, самъ да бѣде проклѣтъ! Православната вѣра го проklinя! Св. съборъ проklinя! Който се мѣша (съобщава) съ Несторія, да бѣде проклѣтъ!

„Нека се прочете посланието на светѣйшия римски епископъ.“

Ювеналий, иерусалимски епископъ, казалъ: тѣй! трѣбва да се прочете посланието на Келестина, све-

тѣйшия архиепископъ римски, което е той написалъ за вѣрата.

Петръ, пресвитеръ александрийски и първъ отъ нотаритѣ, поченалъ да чете: прѣводъ на посланието на римския епископъ Келестина до Нестория: на възлюбения братъ Нестория Келестинъ. Вселенската вѣра е прѣкарала въ миръ въ продължение на нѣколко дена отъ наше врѣме, подиръ отъ като се прѣмахва нечестивото и на всѣкъждѣ осъждено учение на Пелагия и Келестия и проч.

Петръ, александрийски презвижеръ и първъ отъ нотаритѣ, казалъ: съгласно съ прочетеното сега е писалъ и светия и благочестивъ нашъ епископъ Кириллъ. Неговото писмо ние имаме на рѣцѣ, и ако заповѣда ваше благочестие, да го прочетемъ.

Флавианъ, филиппийски епископъ, казалъ: нека се и то прочете и се запише въ актоветѣ.

Петръ, александрийски пресвитеръ и първъ отъ нотаритѣ, почналъ да чете: „Кириллъ и съборътъ събранъ въ Александрия отъ египетското окръжие, на благоговѣйнѣйшия и боголюбивѣйшия съслужителъ Нестория, желаятъ о Господѣ всѣкакво добро. — Подиръ туй, отъ като нашия Спасителъ ясно говори: *иже любитъ отца, или матеръ паче Мене, нѣстъ Мене достоенъ* (Мат. 10, 37), що сме длъжни ние да търпимъ, отъ които твое благоговѣйство изисква любовъ къмъ тебе по голѣма, отъ колкото къмъ Христа Спасителтъ на всички ни? и т. н. т.

Петръ, александрийски пресвитръ и първъ отъ нотаритѣ, казалъ: както посланието на светѣйшия и благоговѣйнѣйши Келестина, епископъ на римската църква, е испратено и прѣдадено на достопочтенѣйшия Нестория, тѣй и туй, що е писалъ светѣйшия и благочестивѣйши Кириллъ, епископъ на александрийската църква и египетския съборъ, сѣщо е прѣдадено нему чрѣзъ благочестивѣйшитѣ епископи Теопемтъ, Даниилъ, Потамонъ и Комарий. Не ще ли е благоугодно да се попитатъ затова благочестивѣйшитѣ епископи Теопемтъ и Даниилъ, които присѣствуватъ тукъ?

Флавианъ, филиппийски епископъ, казалъ: нека почтенѣйшитѣ наши съслужители Теопемтъ и Дани-

илъ, присъжтствующи тукъ, кажатъ, прѣдали ли сжтѣ казанитѣ послания?

Теопемтъ, каваски епископъ, казалъ: въ недѣленъ день, въ врѣме на св събрание; отидохме ние въ живѣлището на епископътъ, и тамо, въ присъжтствието на всичкия клиръ и почти на всичкитѣ болѣри, прѣдадохме на Нестория казанитѣ послания.

Това сжщото потдвърдилъ и Даниилъ, дарнейски епископъ.

Флавианъ, филиппийски епископъ, казалъ: даде ли той удовлетворителенъ отговоръ на тия послания?

Даниилъ, дарнейски епископъ, казалъ: той ни каза тогава, да отидемъ ние при него на другия день и да прѣговоримъ съ него на самѣ. Но когато ние отидохме, той затвори вратитѣ и не ни удостои съ отговорътъ си.

Теопемтъ, каваски епископъ, казалъ: като прие казанитѣ послания, той ни заповѣда да отидемъ на другия день при него. Ние си отидохме. Сетнѣ когато изново пакъ отидохме, той ни не прие, и не испълни исканието, изложено въ посланията; напротивъ, въ църквата проповѣдвалъ това сжщото, па и още по лошаво учение. И не само до получванието на посланията е училъ тѣй, но и подиръ получванието поченалъ да учи още по лошаво, и тѣй продължава и до днесъ.

Фидъ, иопийски епископъ, казалъ: остава ли Несторий до сега при прѣдишното си учение, за това можтъ да кажатъ присъжтсвующитѣ тукъ благочестиви епископи Акакий и господинъ Теодотъ, които, не безъ лична за себе опасность, сж разговаряли съ него. За това ги молимъ и заклиняме съ прѣдлежащето тукъ св. евангелие, за удостовѣрение и потдвърждение настоящитѣ разсждения да ни кажатъ, що сж чули тѣ отъ самия Нестория три дена прѣди туй.

Кириллъ, александрийски епископъ, казалъ: думата ни е не за нѣкакви обикновенни работи, но за най важна работа, именно, за правата вѣра во Христа. Поради това нека епископитѣ Теодотъ и Акакий, като благочестиви и правдолюбиви мъже, съгласно

молбата и заклинянието на благочестивѣйшия епископъ Фида, ни явхтъ, какво сж тѣ чули отъ Нестория въ този градъ Ефесъ, когато сж говорили съ него за правата вѣра.

Теодотъ, анкирски епископъ, казалъ: скърбѣх за приятелтъ, но прѣдпочитамъ благочестието отъ всѣко приятелство; затова сжмъ длъженъ, макаръ и не безъ велика скърбъ, да изскажа всичката правда на прѣдложеното питанье. Впрочемъ, въ нашето свидѣтелство, спорѣдъ мене, нѣма и нужда, защото начинътъ на неговото (Нестория) мисленье ясно се види отъ неговото послание до твое (на Кирилла) благочестие. Както въ послѣдното той упорито отхвърля, че на Бога Слова т. е. на Единородния може да се приписва какво да е чловѣческо, държайки туй за унижително за Него, тѣй и въ разговорътъ повтаряше сжщето. Както тамо утвърдява, че за Бога неможе да се говори, че Той се е хранилъ съ млѣко или се е родилъ отъ Дѣва, тѣй и тукъ не еднѣжъ казваше, че за Бога неможе да се каже, че Той е два или три мѣсеци. И това чухме отъ него не само ние, когато нѣколко дена прѣди това разговаряхме съ него, но и мнозина други.

Акакий, мелетински епископъ, казалъ: когато се относи работата за вѣрата и богопочтението, всѣкакво лично пристрастие трѣбва да млѣкне. Затова макаръ азъ повече отъ всички сжмъ обичалъ господина Нестория, и всѣкога сжмъ се мѣчилъ да го спасж, но сега отъ любовъ къмъ истината, длъженъ сжмъ да явж туй, що сжмъ чулъ отъ него, за да не би за скриванието на истината да подложа на осжждане своята душа. Веднага подиръ пристиганието ми въ Ефесъ, азъ се разговаряхъ съ казанія мѣжъ. Като узнахъ, че той не право мисли, азъ се мѣчихъ всѣкакъ да го вразума и оттегля отъ лѣжливитѣ мисли. Той се съгласи съ мене, поне, на дума, че е длъженъ да остави прѣжното мнѣние. Но подиръ десетъ или двадесетъ дена, когато се поднови разговорътъ помежду ни, и азъ обикновенно, поченахъ да защищавамъ истината, то забѣлѣжихъ, че той се противи и

на истината и впада въ двѣ не лѣпи заблуждения. Защото, първо, той съ нелѣпитѣ си питання се мъчеше да принуди съразговорниците (си) или съвършено да отхвърлятъ, че божеството на Единородния се е въплотило, или да допустнатъ съ нищо не съобразната мисль, че заедно съ Бога слова се е въплотило и Божеството на Отца и на св. Духъ, що е било свойственно само въ най висока стѣпень на злокознения умъ, готовъ съвършено да обори благочестивата вѣра. Сетнѣ, при другъ разговоръ влезна въ разговоръ единъ отъ бившитѣ съ него епископи, който утвърждаваше, че другъ е Синъ, прѣтърпѣлъ страданията, и другъ е Богъ Слово. Азъ неможихъ да прѣнесъ таково богохулство, простихъ се съ всички и излѣзхъ. Още другъ единъ отъ бившитѣ съ него оправдаваше иудеитѣ, утвърждавайки, че тѣ сж съгрѣшили не противъ Бога, но противъ чловѣкътъ.

Флавианъ, филиппийски епископъ, казалъ: „разкажътъ на почтенѣйшитѣ и благочестивѣйши наши съслужители Теодота и Акакия е твърдѣ ясенъ. Сега трѣбва да се прочете учението на блаженнитѣ наши отци и епископи за настоящия прѣдметъ и подиръ прочитанието да се внесе въ актоветѣ“.

Петръ, александрийски прѣсвитеръ и първъ отъ нотаритѣ, казалъ: ние имаме на рѣцѣ кайгитѣ на светѣйшитѣ и блаженни отци и епископи и разни мъченици, и сме избрали отъ тѣхъ нѣколко глави: нещели Ви бжде благоугодно да ги чуете?

Флавианъ, епископъ филиппийски, казалъ: нека се прочетатъ и внесатъ въ актоветѣ. И били прочетени слѣдующитѣ мѣста.

Изъ книгата на светѣйшия александрийски епископъ и мъченикъ за божеството.

„Тъй като *благодатъ и истина Иисусъ Христомъ бистъ* (Ив. 1, 17): то, спорѣдъ учението на апостолътъ: *ми спасени благодатию, защото казва: и сие не отъ васъ; Божий даръ; не отъ дѣлъ да никтоже похвалитъся* (Ефес. 2, 8). По Божието благоволение *Слово плоть бистъ* (Ив. 1. 14) и *образомъ обрѣтеся, яко чловѣкъ* (Фил. 2, 7), безъ да се отлжи отъ божеството. *Богатъ сий, Той*

обнищалъ (Кор. 8, 9), не тѣй, щото съвършено да остави своята сила, или слава, но обнищалъ — осиромашелъ за туй, заради насъ грѣшниците да приеме смъртъ, *Праведникъ за неправедники, да приведетъ ни богови, умерщвенъ убо бивъ плотию, оживъ же Духомъ* (1 Петр. 3, 18). И малко по долу: „затова и евангелистътъ изказва истината, когато казва: *и слово плоть бистъ и вселися въ ни* (Ив. 1, 14). Сирѣчь, тогава (словото станало плътъ), когато ангелътъ, поздравявайки Дѣва, казалъ: „*радуйся благодатная, Господь съ тобою*“ (Лук. 1, 28). Думитъ на Гавриила: *Господь съ тобою* означаватъ това сѣщото, що и: Богъ Слово е съ тебе. Тѣ означаватъ, че Словото се родило въ утробата на Дѣва и станало плътъ, както е и написано: *Духъ Святый найдетъ на тя, и сила Вишняго осѣнитъ тя: тѣмъ же раждаемое свято наречетъся Синъ Божий* (Лук. 2, 35). И още по надолъ: „Но Богъ Слово се въплотилъ въ чрѣвото на Дѣва безъ съдѣйствието на мжжъ, по Божия воля, мощенъ всичко да извърши, безъ да има нужда ни въ дѣйствие ни въ присѣствие на мжжъ. Защото Божията сила, като осѣнила Дѣва съ наитието на Свети Духъ, въздѣйствувала по силно отъ мжжъ“.

Изъ книгата на светѣйшия Атанасий, бивши александрийски епископъ *противъ арианетъ*.

„Мнозина сж станали светии чисти отъ всекакъвъ грѣхъ: Иеремия билъ освещенъ още отъ майчината си утроба (Иер. 1, 5); Иванъ, носенъ още въ утробата, *взиграся радощами* отъ гласътъ на Богородица Мария, (Лук. 1, 44). При все това *царствова смъртъ отъ Адама даже до Мойсея и надъ несогрѣшившими по подобию прѣступления Адамови* (Рим. 5, 14). А по таквъ начинъ се пакъ хората оставали смъртни, тлѣни, достѣпни на свойственнитъ на естеството страдания. Но сега, подиръ отъ като Словото е станало челоуѣкъ, и си е усвоило всичко принадлежаще на плътъта, нищо такова вече не се отнася до тѣлото поради бившето въ тѣлото Слово, но е истрѣбено отъ него, и челоуѣцитъ не оставатъ вече грѣшни и мрѣтви по своитъ страсти, но бидейки възкрѣснали съ си-

лата на Словото, за винаги оставатъ безсмъртни и нетлѣвни. Затова, когато се ражда плътътъ отъ Богородица Мария, родилъ се се нарича самъ Той, който дарува на другитѣ рождение за битие, зада прѣнесе на Себе си нашето рождение, та подиръ него и ние, не само като земя, да се повръщаме въ земята, но като свързани съ Словото, което е отъ небето чрѣвъ Него да бждемъ възведени на небето. За това не безъ причини е Той прѣнесълъ (прѣхвърлилъ) на Себе си сжщо и другитѣ немощи на тѣлото, щото ние вечъ, не само като чловѣци да умираме. но като присвоени на Словото, да станемъ причастници на вѣчния животъ. Защото ние вечъ не умираме по прѣжнето битие въ Адама, но като нашето битие и всичкитѣ тѣлесни немощи е зело на себе си Словото, то възставаме отъ земята по разрѣшението на клетвата за грѣхътъ отъ Тогова, който е въ насъ и за насъ станалъ клетва.“

Изъ посланието на сжщия къмъ *Епиктета*.

„Какъ сж дързнали наричающитѣ се християне да се усъмнѣятъ въ туй, че произлезналия отъ Мария Господъ по сжщество и естество е Синъ Божий, а по плътъ е произлезълъ отъ Давидовото сѣме и отъ плътътъ на св. Мария? Зеръ има нѣкои, които да сж прострѣли своята дързостъ до тамъ, щото да кажатъ: пострадалия и распнатъ съ плътъ Христосъ не е Господъ, Спасителъ, Богъ, Синъ на Отца? Или, какъ искатъ да се паричатъ християне тия, които утвърждаватъ, че Словото е слѣзнало върху светъ чловѣкъ, като на единъ отъ пророцитѣ, а само не е станало чловѣкъ, като възприело тѣло отъ Мария, и че другъ е Христосъ, а другъ — Божието Слово прѣди Мария и прѣди вѣковетѣ сжщъ синъ на Отца? И какъ могатъ да бждатъ християне тия, които казватъ, че другъ е Синъ, а другъ — Божието слово”? — И малко по надолъ: „Направено е това не по присвоение (οὐ θέσει), както сж си тоже прѣдставлявали нѣкои, да не бжде! Но като Спасителъ наистина и вѣрно е станалъ чловѣкъ, то е извършено спасението на цѣлия чловѣкъ. Защото, ако, както казватъ тѣ, битието на Словото

въ тѣлото се само тѣй изсказва по присвоение, а едно изсказване по присвоение е само мисленно прѣдставление, то излиза, че и спасението и въскресението на чловѣцитѣ, съгласно съ злочестивѣйшия Мавихей е мнимо, или само тѣй наричано! Но нашето спасение не е мисленно прѣдставление, и не е спасение на едно тѣло, а на цѣль чловѣкъ, т. е. на душата и тѣлото, наистина извършено. И тѣй тѣлото на Спасителя, съгласно съ Божественнитѣ писания, е било чловѣческо по естество, възприето отъ Мария и истинно“.

Изъ посланието на светѣйшия римски епископъ Юлія *кѣмъ Докима*.

„За пълнотата на вѣрата се проповѣдва, че Синъ Божий се въплотилъ отъ Дѣва Мария, живѣялъ между чловѣцитѣ, че той не работилъ само въ чловѣкътъ (това може да се каже само за пророцитѣ и апостолитѣ), но че Той е съвършенъ Богъ въ плътъ и съвършенъ чловѣкъ въ Духъ. — не двама синове, — т. е. единъ истиненъ Синъ, възприелъ чловѣкътъ, а другъ смъртенъ чловѣкъ, възприетъ отъ Бога; но единъ Еднороденъ на небето и Единороденъ на земята Богъ“.

Изъ посланието на светѣйшия римски епископъ и мѣченикъ Феликса *до епископъ Максимъ и александрийския Клиръ*.

„Що се отnosi до въплощението на Словото и вѣрата, то, вѣрваме, въ Господа нашего Иисуса Христа, роденъ отъ Дѣва Мария, вѣрваме, че той е вѣченъ Божий Синъ и Слово, а не чловѣкъ, възприетъ отъ Бога, тѣй щото да бѣде отличенъ отъ Него; защото Божия Синъ не е тѣй възприелъ чловѣкътъ, щото да бѣде отличенъ отъ Него, но бидейки съвършенъ Богъ, станалъ заедно и съвършенъ чловѣкъ, като се въплотилъ отъ Дѣва“.

Изъ петото пасхално послание на Теофилъ, светѣйшия александрийски епископъ.

„И сега има остатъци отъ прѣжнитѣ чудеса. За това никой да не се съмнѣва, че Божията сила не може да произведе туй, щото да роди Дѣва. Огъ нея, на, и се е родило живото Слово Божие, за да се уп-

риличи на насъ, защото иначе то не могло да влезе въ най-близко общение съ насъ. За да не възприеме плътъ отъ похоть и *услаждение сна* (Прем. Сол. 7. 3), както туй става съ всичкитѣ други хора, Той се ражда като насъ, но приема плътъ отъ Дѣва, и по такъвъ начинъ, *по зраку раба*, се явява чловѣкъ, подобенъ намъ, но съ дѣла показва, че Той е Творецъ Господъ на всичко, защото то е вършило Божийтѣ работи“.

Изъ шестото послание на сжщия.

„Както най-добритѣ отъ художниците не само на неблагородни прѣдмети показватъ своето искуство и заслужватъ очудване, но често пѣти зиматъ малощенъ воскъ и роикава глина, и на тѣхъ показватъ силата на своето искуство, и чрѣзъ туй се удостоаватъ още по-голѣма похвала: тѣй и най-високия отъ всички Художникъ, живото и дѣйствено Божие Слово, украсило вселенната съ тройна нарѣдба, като бива милостиво къмъ насъ, неприема нѣкакви прѣвосходни прѣдмѣти, вещества, напримѣръ, небесно тѣло, но явява величието на своето художество на земя, подновявайки чловѣкътъ, създаденъ отъ прѣстъ. Самъ съ нѣкакъвъ новъ необикновенъ начинъ се явява отъ Дѣва чловѣкъ. И макаръ по начинътъ на рождението се отличава отъ насъ, но пакъ въ всичко, освѣнъ грѣхътъ, се уприличава на насъ. Той се и ражда, и повива съ целени и се кърми (храни) съ млеко, въ дѣтство се турга въ ясли; (изобщо) по казанитѣ причини, приема всичкитѣ немощи на нашето естество. Впрочемъ, бидейки още дѣте, Той уплашва и неприятельтъ и неговото пълчище, привлича къмъ покаяние вълхвитѣ, и нарѣжда тѣй, щото тѣ прѣзиратъ пратилия ги царъ“.

Изъ словото за *милостинѣта* на светѣйшия епископъ и мъченикъ Киприянъ.

„Велики и многобройни сж братия, Божиитѣ благодѣяния, които Богъ Отецъ и Христосъ сж показали и винаги ще показватъ за нашето спасение по своята богата и велика милость. За спасението и отивотворение наше Отецъ испратилъ своя Синъ, да ни поднови.

БЪЛГАРСКИ
ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ
(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

АВГУСТЪ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Исакимъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитъ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣиначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на свѣстѣта на всѣки челоуѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣкласяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калѣчевъ

1898.



Отстъплението на западната църква отъ дрѣвнитѣ прѣдания.

(продължение отъ VII. к.).

3). Въ 21 глава на Иоановото евангелие се разказва, какво веднаждъ Иисусъ Христосъ, подиръ воскресението си изъ мертвитѣ, се явилъ на седемьтъ ученици свои, като ловили риба на Тивериатското море, като имъ далъ чудесната ловитба на риба, той ги пригласилъ да обѣдватъ, и въ врѣме на трапезата, обърналъ се къмъ Петъръ, съ такива думи: „Симоне Ионинъ! обичашъ ли ме ти повече отъ ония?“ Петъръ отговорилъ: „така, господи, ти знаешъ, че азъ те обичамъ“. Иисусъ казалъ: „*наси агнетата мои*“. Слѣдъ това пакъ го попиталъ: „Симоне Ионинъ — обичашъ ли ме?“ Петъръ казалъ: така, Господи! ти знаешъ, че азъ те обичамъ. И Господъ казалъ: „*наси овцитѣ мои*“. Най сетнѣ третий пѣтъ по питалъ: Симоне, Ионинъ! обичашъ ли ме? Петъръ се наскърбилъ, че той и третий пѣтъ го пита — *обичашъ ли ме?* и съ душевно волнение отговорилъ: Господи, ти всичко знаешъ, ти знаешъ, че азъ те обичамъ“. Господъ още веднажъ казалъ: „*наси овцитѣ мои*“, а слѣдъ това прѣдсказалъ на Петра за прѣдстоящата му въ старостъ мученическа смъртъ (ст. 15—187).

Въ тая бесѣда на Спасителя съ Апостола Петра Римскитѣ богослови тѣй сжщо виждатъ указание на особнитѣ прѣимущества, дадени на Апостола Петра, — ужъ, че Господъ тукъ повѣрилъ на него върховната власть надъ всичката църква — както надъ протитѣ вѣрующи *агнета*, така и надъ самитѣ пастири

на *овцитѣ*. Но обикновенний здравъ чловѣчески разумъ и древнитѣ църковни учители съгласно признаватъ, че Христосъ въ тая бѣседа искалъ само да събуди съвѣстѣта на Апостола Петра, който билъ смутенъ отъ бившето падение, и да го възбуди къмъ покаяние и послѣ да го утѣши, и, въ присѣдѣствието на другитѣ Апостоли да го въстанови въ Апостолското достоинство. Съ трикратното питаніе: „*обичашъ ли ме*“ Христосъ явно искалъ да напомни на Петра за неговото трикратно отричаніе. Въ първия пѣтъ Христосъ пита не просто — „*обичашъ ли ме*“, но „*обичашъ мене повече отъ другитѣ*“. Това е напомняване на Петра за онова обстоятелство, когато той нѣкога увѣрjavалъ, че ако и всичкитѣ ученици се съблзнятъ и оставатъ Господа, то, той щѣлъ да отиде съ Господа въ тъмницата и на смъртъ. Така и подѣйствували тия думи на Петра, — защото, когато Господъ попиталъ Петра третий пѣтъ, — Петъръ се наскърбилъ, разбира се отъ това, защото си спомнилъ за своето паданіе. Съ трикратното повторение „*наси агнетата и овцитѣ мои*“ Господъ въстановилъ Петра въ неговото Апостолско званіе. Тукъ нѣма никакви особенни преимущества, а само оная властъ, която е дадена и на всичкитѣ други Апостоли и отъ тѣхъ е прѣдадена на пастиритѣ църковни да пасатъ Божието стадо. (Петръ гл. 5 ст. 2—3) и разбира се само произволното схоластическо толкованіе е могло да утвърждава, че подъ *агнетата* Христосъ е разумѣвалъ тукъ проститѣ вѣрующі, а подъ *овцетѣ* — самитѣ пастири. Найсетнѣ и заключението на бесѣдата съ прѣдсказаніе за мѣченическата смъртъ на Петра, явно е има близко отношение къмъ прѣдвѣята бѣседа за трикратното отричаніе. На тайната вечера, Петъръ самонадѣянно увѣрjavалъ, че е готовъ да отиде съ Господа въ тъмница и на смъртъ, макаръ и всички да го оставатъ. И Господъ отговорилъ, че неговата самонадѣяанность въ сжщата нощъ ще бѣде посрамена съ троекратно искушение. Сега Петъръ, на въпроса Господенъ, не се осмѣлява да утвърждава, че той Го обича повече отъ всички и е готовъ да отиде на смъртъ за Него, но

смирено съ скърбъ за своето падение отговаря: „Господи! ти всичко знаешъ. Ти знаешъ, че азъ Те обичамъ. И Господъ, като го увѣрилъ въ вѣстановленіето на прежното апостолско достоинство, прѣдсказва, че той ще и завърши своя апостолски животъ, съ достойна мъченическа смъртъ.

По такъвъ начинъ ни въ едно отъ посоченитѣ отъ Римскитѣ богослови мѣста евангелски не се намира потвърждение на този мисль, че, ужъ, Иисусъ Христосъ далъ на апостола Петра прѣимущественна власть надъ другитѣ апостоли.

Изобщо трѣбва да се каже, че тая мисль противорѣчи на всичкия духъ и на всичката смисль на евангелскитѣ разкази. Иисусъ Христосъ въ нищо не изобличавалъ своитѣ ученици тѣй силно, въ нищо не ги прѣдпазвалъ тѣй силно и ревностно, колкото противъ духа на прѣвознасянето, — противъ стремленіето къмъ прѣимущества. Той постоянно имъ внушавалъ тази мисль, че подобни стремления не трѣбва да иматъ мѣсто въ християнското общество, — че между тѣхъ не трѣбва да има първи и послѣдни началници и подчинени, че между тѣхъ даже не трѣбва да се нарича отецъ, учитель, или господинъ, — но всички тѣ сж длъжни да се считатъ братия и искрено да услужватъ единъ на други, както самъ той тѣхний Божественъ учитель, имъ е показалъ височайший образецъ въ това отношение (виждь мат. гл. 20 ст. 25, 28 лук. гл. 13, ст. 13—15).

Послѣ евангелието римскитѣ богослови се стараятъ да намѣрятъ въ историята Апостолска потвърждение на тая мисль, че ужъ, Апостолъ Петръ по възнесението на Иисуса Христа на небето билъ оставенъ глава на християнството, князь на другитѣ Апостоли, върховенъ правитель на църквата.

Въ доказателство на това, тѣ обичатъ да посочватъ прѣимущественно на първата глава на книгата „Дѣяния Апостолски“, гдѣто въ нѣкои случаи личността на Петра изстѣпва повече отъ колкото личноститѣ на другитѣ Апостоли. Петръ, напримѣръ, прѣдлага пръвъ да се избере двѣнадесетий Апостолъ на мѣсто

отпадналия Иуда Искаротский, първъ той начева да проповѣдва подиръ слизанието на Святаго Духа, първъ обръща въ християнство язичника Корнилия, първъ държи рѣчъ на събора Апостолски. Но отъ всичкитѣ тия факти, нищо особено не слѣдва. Отъ това, че въ първата половина на книгата „Дѣяній“ говори се повече за Апостола Петра, а въ втората още повече се говори за Апостола Павла — никакъ не слѣдва отъ това, че този, или другия Апостолъ, е ималъ каква годѣ прѣимущественна властъ прѣдъ другитѣ, напротивъ, фактитѣ показватъ, че всичкитѣ Апостоли по заповѣдь на Спасителя се считали равни помежду си. Въпроси, които сж възниквали въ Апостолското общество, можли сж да се предлагатъ отъ едного, който и да е отъ Апостолитѣ, но се рѣшавали съ съгласното мнѣние на всичкитѣ. Така билъ избранъ 12-й Апостолъ Маѳіа на мѣсто отпадналиятъ Иуда. (Дѣян. гл. 1.) така сжщо биле избрани седемтѣ първи днякони (гл. 6 тамо). така билъ рѣшенъ въпросътъ за необязателността на вѣтхозавѣтния обрядовий законъ за ония, които се приобщаватъ въ Християнството, язичници — на съборътъ Апостолски (гл. 15). Между Апостолитѣ, показването на апостола Павла ползовали се съ особено уважение Петъръ, Иванъ и Иаковъ, братътъ Господенъ, — които е билъ прѣдстоятель на Иерусалимската църква. Тѣ се считали като *стѣлпове на църквата*, но нѣмали никакви особенни права и властъ надъ другитѣ Апостоли. Апостолъ Павелъ самъ себе си признавалъ, че е билъ призванъ къмъ Апостолското служение вече послѣ слизанието на святаго Духа, и той се считалъ, че не стои по ниско отъ другитѣ Апостоли и въ извѣстни случаи находилъ нужно да спори съ Апостола Петра и го избличалъ. Въобще Апостолитѣ воставали противъ пристрастието на нѣкои християне, които искали да бждатъ привързани къмъ авторитета на този, или онзи отъ проповѣдницитѣ на Християнството. Апостолъ Павелъ строго избличавалъ Коринтскитѣ християни за туй, че едни отъ тѣхъ наричали себе си павлови, други Петрови, нѣкои — Аповлосови, и

т. н. Лема, говорилъ Апостолъ Павелъ, не е единъ и сщий Христосъ за всичкитѣ? Развѣ Павелъ за васъ се е распялъ? или въ името на Павла ви сте се кръстили? Нии по волята божия сме само служители, чрезъ които ви сте повѣрвали, съработници у Бога, а ви — Божията нива. — божие строение. Единъ насаждалъ, други поливалъ, а возрастилъ Богъ. Насаждающия и поливающия е нищо, а Богъ е всичко, който възраства и никой да се не хвали съ когото и да е отъ человекитѣ, Павелъ ли или Аполлосъ, или Кифа, или свѣтътъ, или животътъ, или настоящето или бждщето, всичко е ваше, а ви сте христови, а Христосъ Божій. (1 корнѣ. гл. 1, 2, 3.).

Обаче ако би наистина Апостолъ Петъръ, ималъ прѣимущественна власть надъ другитѣ Апостоли, то по какъвъ начинъ това би могло да има отношение къмъ притязанието на Римскитѣ папи. Римскитѣ богослови казватъ, че Апостолъ Петъръ като станалъ глава — като монархъ на цѣлиятъ християнски мѣръ — избралъ за своя резиденция Римъ, тукъ той основалъ църквата, тукъ епископствувалъ въ продължение на 25 години тукъ приелъ мученическа смъртъ и при свѣршека на своя животъ прѣдалъ своята власть надъ църквата на своя прѣемникъ — слѣдвалия слѣдъ него римскій Епископъ. Отъ него тая власть прѣминава отъ единъ Папа къмъ други. Тукъ всѣко едно положение е невѣрно. Отъ безпристрастното разглѣждане на историческитѣ фактове излиза: 1, Апостолъ Петъръ, както се обясни по-горѣ, не е билъ глава, или нѣкакъвъ монархъ на християнския мѣръ. 2, Апостолъ Петъръ не е живѣлъ въ Римъ 25 години; защото таковато смѣтане на врѣмето не е съгласно съ извѣстията за неговата проповѣдь въ другитѣ страни. 3, Апостолъ Петъръ не е билъ епископъ Римски: защото епископи се винаги наричали мѣстнитѣ правители църковни, които неотлъчно се намирали само при своята църква; а Апостолъ Петъръ, както и другитѣ Апостоли, утвърждавалъ християнството въ различни мѣста и въ разни църкви. 4, Апостола Петра неможеме даже да наречеме прѣимущественно основателъ на Римската чер-

ква. Римската черква е основана и нарѣдена не само отъ Петра, а заедно съ Петра и Павла. Има даже основание да се прѣдполага, че въ нарѣдбата на Римската църква и поставяние въ Римъ първи епископъ Линъ. Още при живота на първовърховнитѣ Апостоли по голѣмо участие е приелъ Павелъ, отъ колкото Петъръ. 5. Освѣнъ Римъ, Апостолъ Петъръ, или Петъръ и Павелъ заедно устроили церкви и въ много други мѣста. Така въ нарѣдбата на антиохийската църква двамата Апостоли приемали участие не помалко, отъ колкото въ нарѣдбата на Римската църква; Александрийската сжщо така била основана отъ Апостола Петра, и първъ епископъ тукъ билъ най любимиятъ ученикъ на Петра — Евангелистъ Марко. По стара отъ всичкитѣ и по почтенна по своето происхождение била, безъ сомнѣние, Иерусалимската църква — майка на всичкитѣ църкви, — основана отъ самаго Иисуса Христа, отъ гдѣто, подиръ слизанието на св. Духа, почнало да се распространява християнството въ всичкитѣ краища на земята, кждѣто отъ своитѣ далечни путешествия не рѣдко се собирали Апостолитѣ за свиждане и отчетъ за успѣхътъ на проповѣдъта, взаимно назидание и совѣщание, гдѣто спорѣдъ преданието първъ епископъ отъ Самаго Господа билъ поставенъ единъ отъ 12 тѣ Апостоли-Иаковъ братъ Господенъ, 6, По такъвъ начинъ римский епископъ не може да се нарѣче прѣмникъ на Епископската властъ Петрова, защото Петъръ не е билъ Епископъ, а само поставялъ Епископи въ Римъ, а въ Александрия, въ Антиохия и въ други мѣста, — нито толкозъ вече е билъ прѣмникъ на каквито и да било права верховни надъ църквата, защото такива права самъ Апостолъ Петъръ не е ималъ. И чудно е да се прѣдполага, щото послѣ смъртъта на Петра, римскитѣ Епископи да се считатъ върховни правители на църквата, когато сж били още живи нѣкои Апостоли. Чудно е да се прѣдполага, щото най любимиятъ и най ближния ученикъ Христовъ св. Иванъ Богословъ послѣ смъртъта на Петра, като прѣживѣлъ още 35 години на земята, да се подчинява на римския Епис-

копъ, като на върховна глава и правителъ на църквата.

Римското учение за изхождението на св. Духъ и искривяването на символътъ на вѣрата. Въ учението за св. Троица римокатолическата църква исповѣдва, заедно съ православната, вѣра въ три едносѣщни и равночестни лица на Божественната Троица — Отца и Сина, и святаго Духа. Но спорѣдъ западното учение, Духъ Святый изходи, т. е. има начало на своето битие не само отъ Отца, както учи и чете въ своя символъ на вѣрата источната църква, но заедно отъ Отца и отъ Сина. Това учение на западъ е внесено и въ символатъ на вѣрата, тъй щото 8-й членъ на Никео-цариградския символъ на вѣрата се чете у тѣхъ така: „Вѣрую и въ Духа святаго Господа животворящаго, исходящаго отъ Отца и Сина (Patre filioque).“

Такова учение въ старо врѣме не е съществувало. Въ първитѣ вѣкове на християнството на Ист къ и Западъ всичкитѣ християне съгласно вѣрвали, че Духъ святий изходи отъ Отца. Всичкитѣ високо-просвѣтени богослови и учители църковни учили, че въ святаа троица при совершенно равенство, единосѣщие и съвѣчностъ на тритѣ лица — Отца трѣбва да считаме първо лице, първа причина, источникъ, начало, отъ когото иматъ битие Синъ чрѣзъ рождение и Духъ святий чрѣзъ изхождение. Въ какво се състои рождението и въ какво изхождението; съ какво се отличава едното отъ другото, туй се винаги считало въ църквата за най висока и непостижима тайна.

Като признавала учението за произхождението и взаимнитѣ отношения на лицата на пресвята Троица за непостижима тайна, църквата не позволявала относително тоя предметъ, да се праватъ произволни мудрования, а се стараяла буквално и точно да се държи откровението на словото божие. За произхождението на Духа св. самъ Исусъ Христосъ на тайната вечера казалъ на своитѣ ученици, че *той отъ Отца изходи* (Иоаннъ 15, ст. 25). И повече нищо въ священното писание не е открито за това. За туй и църква-

та въ учението за тоя предметъ се стараяла буквално да се държи о думитѣ на Иисуса Христа, безъ да прибавя при тѣхъ нѣкакви прибавки. Когато на 2-й Вселенский соборъ, по поводъ ересъта на Македония, се намѣрило за нужно по опрѣделенно да се изложи учението за св. Духа, църквата буквално, безъ всякави прибавления внесла въ 8-й членъ на символа на вѣрата думитѣ на Иисуса Христа за святаго Духа, че той *отъ Отца исходи*. На третий вселенский соборъ билъ четенъ составения на първитѣ два собора Символъ на вѣрата и единодушно било утвѣрдено да го оставатъ за винаги не измѣненъ да не праватъ въ него никакви прибавки и измѣнения. На послѣдующитѣ Вселенски събори сѣщо така билъ четенъ символътъ на вѣрата и така била подведена неговата неприкосновенность. Църквата се е отнасяла съ най голѣмо уважение къмъ този символъ и скѣпо го пазила, като най високъ паметникъ на вѣрата, който съставенъ въ най добритѣ времена на християнското просвѣщение, (въ 4-й вѣкъ) отъ най знаменититѣ отци на църквата, събрани на първитѣ два вселенски собори, въ които символъ всѣка дума най точно исказва извѣстна християнска мисль. Всяка дума е вземана отъ Священното Писание, всѣка дума е насочена противъ нѣкое учение, което вълнувало църквата, — тъй да се каже, прѣтърпено отъ църквата въ борбата съ нѣкоя ересь, и затова Никео-цариградский символъ е могълъ да служи за църквата ягка ограда отъ ереситѣ въ будущитѣ врѣмена. По ради туй и дрѣвната черква се отнасяла съ таково велико уважение къмъ никео-цариградский символъ и не позволявала да измѣняватъ въ него нито една дума, нито да го замѣняватъ въ църковно употрѣбление съ какъвто и да билъ тругъ символъ.

Признавайки, съгласно съ думитѣ на Иисуса Христа и учението на символа на вѣрата, Духа святаго за происходящъ отъ Отца, нѣкои дрѣвни църковни учители го наричали по нѣкога Духъ на Сина, Духъ Христовъ собствененъ, — свойственъ на Сина, пребивающъ, почивающъ въ Сина, но съ тия названия тѣ

исказвали не тази мисълъ, че Духъ святии има начало на битието отъ Сина, а само тая мисълъ, че той има съ него едно Божественно нераздѣлно сѣщество и едно начало на битие — единъ Отецъ, че личността на Иисуса Христа въ най висока стѣпень е препълнена съ дароветѣ на святаго Духа, и че Духъ святии, който непрѣстанно пребивава въ църквата, като да продължава и свършава въ нея дѣлото Христово, дѣлото на спасението на чловѣцитѣ, началото на което е положено съ въплощението и страданието Христово, Други учители на църквата наричали Духа святаго испращанъ отъ Сина, исходящъ чрѣзъ Сина; но пакъ не въ тая смисълъ, че Духъ Святии има отъ Сина *началото на своето вѣчно битие*; а въ такава, че той *временно се е явилъ въ свѣтътъ*, като слезалъ надъ апостолитѣ въ денѣтъ на петдесетницата, и отъ това врѣме като непрѣстанно прѣбивава въ църквата и подава на вѣрющитѣ дароветѣ на своята благодать — по ходатайството, по заслугата на Сина, защото Синъ съ свойтѣ страдания, съ своята кръстна жъртва умиловитилъ Отца къмъ чловѣцитѣ, умолилъ го да имъ испрати Духа святаго за тѣхното спасение. Въобще древнитѣ учители църковни, прѣимущественно источнитѣ Гръцки, дълбоко разбирали смисълътъ на догмитѣ на вѣрата и умѣяли да различаватъ най тънkitѣ отсѣнки на високитѣ богословски понятия и изражения.

Въ западната църква, въ древнитѣ вѣкове нѣмало такива просвѣтени богослови, както на Истокъ. Западнитѣ учители се явявали само добри тълкователи догматитѣ на вѣрата, когато слѣдвали учението на источнитѣ отци. Но когато се тѣ впускали въ самостоятелни Богословски мудрования, често пжти тѣ падали въ едностранчивость, неточность и смѣсване на понятията. Тукъ е билъ главния источникъ на западното учение за происхождението на святаго Духа отъ Отца и Сина. Нѣкои западни богослови починали да смѣсватъ понятието за врѣменното исхождение, или явлението на святаго Духа въ свѣтътъ съ понятието за вѣчното происхождение, — вѣчното начало на не-

говото битие, и почнали да учатъ, че Духъ святии и по вѣчното начало на битието изхожда отъ Отца и Сина. Това учение испърво поченало да се распространява въ Испания въ 6 вѣкъ. На неговото распространение тукъ, изгледа да е спомагала не малко борбата на православиеото съ вѣстъ — Готитѣ Арияни. Ариянитѣ унижавали личността на Сина Божия, говорѣйки, че той не е равенъ съ Бога Отца. Православнитѣ учители се стараяли да имъ докажатъ равенството и единосъщностието на Сина съ Отца, на основание думитѣ на Спасителя. „Все Мое есть Твое и Твое есть Мое. . . . *Всечто имѣетъ Отецъ есть Мое* (Іоан. гл. 17 ст. 10 гл. 16 ст. 15). Нѣкои си неразумно направили отъ тукъ такъвъ поводъ: „Ако отъ Отца изходи Духъ святии, то слѣдователно, и отъ Сина, който е единосущъ нему“. Тѣ не разсудили, че отъ посоченната основа, също тѣй би могло да се изведе чуждата и еретическа мисль: „Ако отъ Отца се ражда Синъ, то и отъ Сина (т. е. отъ само себе си) и отъ Духа Святаго, защото тѣ сж единосущни Отцу“. Тѣ не разсудили, че съ таково допущание на двѣ начала на битието тѣ вѣвѣждатъ въ Божеството множественность, сложность, смѣшение и раздѣление въ сщцеството на Святая Троица; тѣ не разсудили, че единосъщностието и равенството на лицата на Пресвятая Троица се простиратъ на тѣхнитѣ общи, Божественни нравственни свойства. (Каквито сж благостъта прѣмудростъта, всемогъществото и т. н.); но освѣнъ това у всичкитѣ три лица има особенни лични свойства: (Именно Богъ Отецъ предвѣчно ражда Сина и производи Духа Святаго, Синъ Божий се ражда отъ отца, Духъ святии изходи отъ Отца); тия свойства принадлежатъ на всѣко лице отдѣлно; безъ тѣхъ лицата на свята Троица би се стѣсвали по между си.

Първий пжъ учението за изхождението на Святаго Духа отъ Сина, по увѣрението на западнитѣ писатели, било тържественно заявлено и ужъ, даже внесено въ символа на вѣрата, на третий Толедский соборъ (589 год.); на който соборъ било утвѣрдено тържеството на православиеото надъ арианството въ Ис-

пация. Изъ Испания това учение почнало да се разпространява и въ други страни, но само, като частно мнѣние по произволътъ на извѣстни богослови. Въ 7-й вѣкъ за това нововведение на западъ узнали и на Истокъ, и поченали да роптаятъ противъ тоя неумѣстний произволъ на западнитѣ учители. Тогавашии знаменитъ учитель на Истокъ — Максимъ Исповѣдникъ нарочно распитвалъ западнитѣ богослови, въ какъвъ смисълъ тѣ разбирали изхождението на Духа Святаго отъ Сина, — въ смисълъ ли на вѣчно начало на неговото битие, или на врѣменното негово явление въ мирътъ. Западнитѣ богослови, като не биле изработили за себе си общо опрѣделенно мнѣние по тоя предметъ, дали отговоръ, който не билъ противенъ на смисълътъ на православното учение, и това успокоило грѣдитѣ. Къмъ края на 8-й вѣкъ учението за изхождението на Святаго Духа почнало да се разпространява въ Франция. Тамо около това време имало еретици, Адопциянисти, подобни на Ариянитѣ, които утвърждавали, че Исусъ Христосъ е Синъ Божий, не по природа, а само по усыновление. Естествено е че и недалновиднитѣ французски Богослови наченали да употребляватъ противъ Адопцияниститѣ, сжщо фалшиво доказателство, каквото испанскитѣ богослови изнамѣрили противъ Ариянитѣ. Това ново учение се понаравило на Карлъ Великий и той заповѣдалъ да го разгледатъ на Ахенский соборъ (въ 809 год.); Ахенский соборъ съставенъ отъ лица покорни на Карла, подъ личното негово предсѣдателство, приелъ това учение, но за окончателно утвърждение негово и внасяние въ символа на вѣрата испратилъ посланици да искатъ съгласието на папата Левъ III-й. Посланицитѣ дълго убѣждавали папата да приеме новото учение. Папата, който ималъ свои смѣтки да угожда на Карла, не искалъ направо да противорѣчи на неговата мисль. Той се изказалъ неопредѣленно, че това учение е твърдѣ високо и тайнствено, че него можътъ да приематъ ония, които се возвисятъ до разбиранието на такава висока тайна. Но той възстаналъ противъ внасянието това учение въ символа на вѣ-

рата и за ограждението неприкосновенността на символа на вѣрата, заповѣдалъ да издѣлбать буквално на двѣ сребърни дъски символътъ на вѣрата, на една дъска да бѣде по Гръцки, а на другата по латински, безъ никакви прибавления, и заповѣдалъ да положатъ тия дъски въ храмътъ при гробницата на св. Апостола Петра и Павла като подъ тѣхна забрана съ такъвъ надписъ: *Азъ Львъ положихъ това по любовъ къмъ православната вѣра за нейно запазване*“. Тѣзи дъски въ срѣднитѣ вѣкове били откраднати, или уничтожени не извѣстно отъ кого. По такъвъ начинъ даже въ 9 ѣ вѣкъ това учение не било общепризнато въ западната черква като догматъ на вѣрата и се отвергавало отъ самитѣ папи. Но между това четението на символа на вѣрата съ прибавлението „*filioque*“ все повече и повече се распространявало въ западното духовенство. Въ половината на 9 ѣ вѣкъ западнитѣ мисионери, като проникнали въ новообрѣнатата при Патриарха Фотия България, наченали и тукъ да распространяватъ таковото учение. Патриархътъ Фотий направо вѣстаналъ противъ това учение и съ свидѣтелството на древната черква и съ различни богословски съображения въ своето „окръжно послание“ предъ цѣлиятъ християнски мѣръ доказвалъ незаконността на западното нововедение. Папа Николая I-ѣ това твърдѣ много обезпокоило, за него най опасното било, че го обвинявали въ ересь. Обаче вмѣсто да разбере и вникне въ разумното внушение и да исправи допустнатото злоупотребление, той по гордостъ и по упоритостъ, за да се не поддаде само на Источний патриархъ, захваналъ всѣкакъ да защищава това лъжливо учение. Разтревоженъ той написалъ на епископитѣ и на богословитѣ на французската черква, че понеже това учение се е явило у тѣхъ, и трѣбва да имъ е по добръ извѣстно, то тѣ сж длѣжни да се стараятъ да го защищаватъ отъ нападението на Источния патриархъ. По този поводъ на западъ се явили тритѣ пѣрви съчинения въ защита на учението за происхождението на Святаго Духа отъ Сина (написани отъ ученитѣ тогавашни французски

богослови, Гинкмаръ Епископъ Римский, Еней Епископъ Парижки, и Ратрамюнъ, монахъ отъ Корбейский манастиръ). По такъвъ начинъ за учението, което възникнало по недоразумѣние, наченали да подбиратъ фалшиви научни основания, и да го възвоятъ въ догматъ на вѣрата.

Впрочемъ и слѣдъ това нѣкои отъ папитѣ още били готови да се откажатъ отъ това нововведение. Папа Иванъ VIII, желайки да се помири съ Фотия, писалъ му, че той се надѣе да искорени това мнѣние *допустнато испърво по безразсудство*, искалъ само да му се даде нѣколко врѣме за искореняването на въпросното учение, понеже то се било вече дълбоко закоренило. Делегатитѣ на Иванна VIII на Константинополский соборъ 879-та год. заедно съ Гръцкитѣ епископи произнесли *анагема* противъ ония, които биха държали да повредатъ святия символъ на вѣрата съ своитѣ прибавления. Обаче послѣ собора когато у Фотия съ Папата изново възникнали прѣспирни заради управлението на Българската църква, добритѣ намѣрения на Иванна VIII били забравени... Искривения символъ на вѣрата повече и повече продължавалъ да се разпространява въ западнитѣ църкви, кога съ раздѣлата си отъ источната, тѣхъ нѣмало вѣчъ кой да прѣдпазва отъ това.

Въ срѣднитѣ вѣкове схоластическитѣ богослови, които поставяли за своя задача съ всевъзможни научни основания да подкрѣпятъ измислицитѣ и нововведенията на папството, изнамѣрили множество доказателства и за потвърждение на учението за исхождението на Святаго Духа отъ Сина. Изнамѣрили нѣколко текстове отъ Священното Писание (именно: Иван. гл. 16 ст. 14—15; галат. гл. 4 ст. 6, Римл. гл. 8 ст. 9; Иоанъ. гл. 20 ст. 22), отъ които на двѣ, на три съ прѣсиляние, съ помощта на фалшиви тълкования, могли да искарватъ тая мисль. Изкарали множество свидѣтелства отъ древнитѣ учители църковни въ полза на измисленното учение; нѣкои отъ тия свидѣтелства се приводили откъслечно и совсѣмъ не въ такъвъ смисль, въ какъвто били исказани; а други биле нароч-

но искривени съ произволни измѣнения, опущения и прибавки; а други пакъ били съвършено измислени, подложни. Измислили нѣколко разсѣдочни съображения за обяснение на това учение въ сущностъ праздни и не прилагани къмъ обяснението на височайшето таинство на Пресвятая Троица, но показващи се за върхъ на мудростъта въ тъмнитѣ вѣкове на схоластиката. Съ такивато фалшиви обяснения правилното разбиране на догматътъ до толкова било затъмнено, щото послѣдователитѣ на западната черква съвършено искренно почнали да считатъ своето новоизмислено учение, за истинско древно християнско учение; а нашето древно източно учение за отступление отъ древното православие, не обръщали никакво внимание на това, че тѣхното учение, въ първитѣ петъ вѣкове на християнската история, съвсѣмъ нийдѣ не е било извѣстно; па и отъ 6-й вѣкъ до 9-й се е държало само въ нѣкой мѣста, като частно мнѣние, а не догматъ на вѣрата, безъ да обръщатъ внимание и на това, че никео-цариградскій символъ на вѣрата до 9-й вѣкъ се е челъ не така, както го чели въ срѣднитѣ вѣкове⁽¹⁾.

Заблуждението тѣй дълбоко се укоренило, щото, когато въ 16 вѣкъ протестанскитѣ богослови намислили да исправатъ римското богословие — да го очистятъ отъ измислицитѣ и на тѣхъ не имъ дошло на умъ да се докоснатъ до това заблуждение. Римското учение за изхождение на святаго Духа отъ Сина прѣминало и къмъ протестанскитѣ общества. Въ най ново врѣме отъ научнитѣ ислѣдвания дрѣвната история на християнството въпросътъ за произхождението на святаго Духа отъ Сина все повече се изяснявалъ въ

(1) Заблуждението се укрѣпило тѣй дълбоко, като да съзнавали вината предъ неприкосновеностъта на Никейския символъ, западнитѣ християне почти прѣстанали да го употрѣбляватъ. Никейския символъ съ прибавката *filiogque* се чете въ западнитѣ черкви само въ особенни случаи и повече частно въ домашнитѣ молитви, а въ църковното богослужение се употрѣблява у тѣхъ тѣй наричания *Апостолски символъ*, въ които нищо не се говори за изхождението на святаго Духа.

полза на учението на Источната православна църква. Най-новитѣ западни богослови начеватъ да съзнаватъ, догматътъ за изхождението на св. Духа отъ Сина въ дневната черква не съществува, че голѣма частъ отъ основанията измислени за утвърждение на тоя догматъ въ среднитѣ вѣкове нѣма право да измѣнява Никео-цариградскій символъ. Но се пакъ за много милионното западно християнство и въ настоящето врѣме е много трудно да се откаже отъ учението, признавано тамъ за истинно въ продължение на повече отъ 1,000 години и да се съгласатъ съ учението на дръвно-православната черква, — особено при тая самоувѣренность, съ каквата е всѣкога гледалъ на себе си католическия и протестантски западъ, при това високомѣрие и немарливостъ, съ каквито е той привикналъ да се отнася къмъ православний Истокъ.

Искривенитѣ римокатолически понятия за правосъдието божие за спасението на чловѣцитѣ, за свърхъ потребнитѣ дѣла, за таинството покаяние; за Епитимии-итѣ, чистилището и индулгенциитѣ.

Въ учението за отношението на чловѣка къмъ Бога, за условията на оправданието чловѣцитѣ предъ Бога и тѣхното спасение. Западното схоластическо богословие спомагало за искривяванието на здравия християнски смисълъ съ туй, гдѣто въ него се твърдѣ много затъмнява идеята на Божественната любовъ, съ идеята на Божието правосъдие, твърдѣ много се отдава значение въ дѣлото на спасението чловѣческо на собственитѣ заслуги — на добритѣ тѣхни дѣла и твърдѣ малко на благодатъта Христова, най сетнѣ твърдѣ грубо и не правилно се разбира значението на църковната иерархическа власть въ устроение спасението на повѣреннитѣ и християнски души. Оттука получаватъ своето начало грубитѣ и искривени понятия на римскитѣ католици за покаяние, като за нѣкакво инквизиционно сѣдилище надъ грѣшния чловѣкъ, — за епитимии-итѣ, като наказание за грѣхътъ; за тѣй на ричаната съкровищница на свърхъ потреб-

нитѣ добри дѣла, за чистилицето, за индулгенцийтѣ. Всичкитѣ тия учения, нагледъ, малко иматъ по между си свърска, въ дѣйствителностъ тѣ прѣдставляватъ цѣла свързана система на религиозни възгледи, — само твърдѣ груби и не съотвѣтствующи на здравето и чистото разбиране християнството.

Римокатолическото учение за спасението на чловѣцитѣ има своето основание въ тая правилна християнска мисль, спорѣдъ която на всѣкой чловѣкъ въ бѣдѣ животно се въздава награда за неговитѣ дѣла. Само тая правилна мисль, истѣкувана въ срѣдне-вѣковия католицизмъ, твърдѣ грубо и едностранно, малко било обѣрнато внимание на туй, че самитѣ дѣла на чловѣка, за които му се обѣщава награда, иматъ значение не сами по себе, а само въ силата на богатата Божия, въ силата на вѣрата въ искупителната жертва Христова; твърдѣ грубо и механически е разбрано съотвѣтствието между количеството на добритѣ дѣла и мѣрката на наградата, очаквана за тѣхъ. И при това въпрѣки ясното свидѣтелство на Словото Божие и здравето нравствено понятие е измисленна лъжлива смисль, че, ужъ, нѣкои чловѣци могатъ да направятъ добри дѣла повече, отъ колкото имъ сѣ нужни такива за да се спасатъ. „Колкото повече е нѣкой направилъ добри дѣла, толкова по голѣма е мѣрката на блаженството, което ще получи въ бѣдѣ животно; колкото по малко сѣ у нѣкого добритѣ дѣла, толкова по малко права има на блаженството. Праведнитѣ, светитѣ чловѣци, особено, на-примѣръ пресвятая Дѣва Мария — сѣ направили толкова много добри дѣла, въ свойтъ животно, щото тѣ не само заслужили за себе си висока стѣпенъ блаженство, но и освѣнъ това, отъ тѣхъ остава още извѣстно количество, като излишна, свърхъ потрѣбни добри дѣла. Правосъдието Божие не може да остави и тия добри дѣла безъ награждение; то може оставающитѣ отъ святитѣ чловѣци излишни добри дѣла да зачислява, вмѣнява въ собственностъ, въ заслуга на другитѣ грѣшни чловѣци, на които свои добри дѣла не достигатъ, за да могатъ да получатъ спасение и блаженство.

По какъвъ начинъ туй може това да става? Въ църквата Христова съществува цѣла съкровищница (thesaurus tevinium, sanorre) отъ свѣрхъ нужни добри дѣла — височайшитѣ заслуги на Христа Спасителя, на Божията майка и на другитѣ святии. Тая съкровищница, както и всичката черква се намира въ распорѣжданieto на папата, на когото Господъ чрѣзъ Апостола Петра вручилъ ключоветѣ отъ царството небесно, който е глава на църквата, Божій намѣстникъ на земята. Папата може съ силата на своята власть да вмѣнява добритѣ дѣла на святитѣ въ заслуга на грѣшнитѣ чѣловѣци, и въ извѣстна стѣпень да съобщава тая власть на другитѣ по долни чинове на църковната Иерархия, тѣй като всичкитѣ църковни права и власти иматъ единъ общъ источникъ, — пълнотата на папската власть.

Такова вмѣнение съ силата на църковната власть, прѣди всичко става въ таинството на покаянието. Какво нѣщо е таинството покаяние? По нашето православно понятие — то е вътрѣшенъ дълбокъ актъ на духовния животъ, (μετανοία по грѣцки собствено обозначава нравственната промѣна, промѣна на мисълта), облекчение на съвѣстѣта чрѣзъ искрено исповѣдвание на грѣховетѣ, и сетнѣ, примирение на душата съ Бога, съ силата на Христовия кръстъ, знаме, което се полага прѣдъ кающиятъ се. А спорѣдъ искривенното схоластическо понятие на римскитѣ богослови, таинството покаяние се прѣдставлява като вънкашенъ процесъ на слѣдствието и сждѣтъ надъ грѣшния челоуѣкъ. Духовникътъ изслѣдва грѣховетѣ на кающиятъ се, като какви грѣхове той е направилъ, кога, по какви по буждения, при какви обстоятелства, и съ такова старание, щото исповѣдѣта въ Католическата църква по нѣкогажъ се превръща въ най дребнава казуистика, въ нетърпимо шпионство, въ инквизиторско изслѣдвание. И сетнѣ, съ властѣта получена отъ папата, чрѣзъ епископа, Духовникътъ вмѣнява на кающиятъ се грѣшникъ заслугитѣ на Исуса Христа, на Божията Матерь и на святитѣ, *колкото* му сж потрѣбни за заглаждание на исповѣданнитѣ грѣхове. Усвое-

нието заслугитѣ на св. чловѣци отъ грѣшния чловѣкъ въ тайнството на покаянието се дава въ католическата църква не даромъ; за да получи отпущение на грѣховетѣ—за това е малко да се направи искрено покаяние за грѣховетѣ, да си исповѣдатъ грѣховетѣ прѣдъ Духовникътъ, — изискува се още да се даде съотвѣтствующе удовлетворение за грѣховетѣ на Божественното правосѣдие. Безъ съотвѣтствующе удовлетворение на Божието правосѣдие, по учението католическо, не може Духовникътъ да прости на чловѣка никакъвъ грѣхъ. Отъ тукъ въ тайнството на покаянието по учението на схоластическото богословие има три сѣщественни условия: (confitio), (сѣкрушение за грѣховетѣ), confesio: (исповѣдь) и Satis factio (удовлетворение). По нашето православно разбиране чловѣкъ не може да принесе на Бога отъ своя страна никакво удовлетворение за сторенитѣ отъ него грѣхове; но необходимо условие на тайнството покаяние освѣнъ вътрѣшното сѣкрушение за грѣховетѣ и устната тѣхна исповѣдь, въ православното учение се полага вѣрата въ Христа и надеждата на Неговото милосердие, — на искупителната жертва, принесенна отъ Иисуса за всичкитѣ чловѣчески грѣхове на Божието правосѣдие.

(Слѣдва)

За християнскій прогресъ

(Продължение отъ VII кн.)

Тази разлика между прогресътъ християнскій и философскій още по ясно се открива въ практическій животъ, който служи за изказване мировъзрѣнието на послѣдователитѣ на единътъ и на другиятъ. Въ св. Апостола Петра намираме прѣкрасно обяснение за възлизанието на умътъ чловѣчески отъ изучаване догматитѣ на откровението къмъ благодатното просвѣщение непосредствено отъ Бога, за което по горѣ казахме. Като уприличава животътъ безъ вѣра на *тъмното мѣсто*. Апостолътъ нарича Словото Божие свѣтилникъ, който свѣти въ него. А пакъ вѣрующитѣ

приканва да се ползватъ отъ този свѣтильникъ додѣ се зазори денѣтъ, дѣнницата изгрѣе въ сърдцата имъ. (2 Петр. 1, 19). Тази свѣтлина, която се появява въ сърдцето и озарява чловѣка въ всичкитѣ пѣтица на живота му е била извѣстна и на вѣтхозавѣтнитѣ праведници. За тѣхъ псалмопѣвеца казва: *Господи, въ видѣлината на Твоето лице ще ходѣтъ, и въ Твоето име ще ся радватъ всѣки день* (Псал 88, 16). Благоговѣйното настроение на чловѣческии духъ, озаряванъ отъ тази свѣтлина, подвижниците на вѣрата въ всички врѣмена го наричатъ *Страхъ Божий*, а дѣятелността извършвана съ чувство на Божие присѣствие — *ходение прѣдъ Бога*. Ето кждѣ е исходната точка, отъ която се направлява движението на християнина къмъ правствено усвършенствование, съ цѣльта да се постигне вѣчно Блаженство въ Бога. Тукъ се оцѣняватъ нашитѣ нечисти мисли и желанія които прѣди да прѣминѣтъ въ думи или дѣла се наричатъ *мерзостъ прѣдъ Бога* (Лук. 16, 15), а слѣдъ откриванieto имъ съ думи или дѣла, получаватъ значението на *неправда*, или беззаконие прѣдъ Бога и прѣдъ чловѣцитѣ. Отъ тука пакъ исхождатъ добритѣ мисли, чиститѣ побуждения и се прѣобраќатъ въ добродѣтели, които съставляватъ *праведността*. При това благодатно освящение, което произлиза отъ Божието лице, въ нашето сърдце се появява чувството на нашето прѣдъ Бога недостоинство, опрѣдѣляватъ се правата на нашитѣ ближни за благосѣстояние, и нашето къмъ тѣхъ участие, и се явява нуждата да се дѣли съ тѣхъ щастieto и да сподѣляме нещастията имъ, тукъ се поражда расположението къмъ самоотвержение и самопожертвование, което въ дѣйствителнийтъ животъ се прѣобраќа въ *любовъ*. По този начинъ правдата и любовта ставатъ закони на живота. Расклонението на тѣзи двѣ свойства, като двѣ голѣми рѣки, се разливатъ на вадички въ частни добродѣтели, въ всичкитѣ отрасли на чловѣческии животъ, като честностъ, вѣрностъ, скромностъ, цѣломъдрие, трудолюбие, въздържание и всички видове на чловѣколюбие. Да приеме цѣлото чловѣчество това направление, да бѣде то послушно на Божественното

откровение, да живѣе спорѣдъ посоченитѣ отъ него възлази по стѣпалата прѣминати отъ великитѣ подвижници, които на опитъ сж доказали възможността за изпълнението на най-възвишенитѣ Евангелски Заповѣди, — и ето ви истинский прогресъ, който е способенъ да обгърне цѣлий свѣтъ и отъ всѣкъждѣ да показва пътятъ къмъ вѣчното усвършенствование и блаженството. Нъ най-голѣмото нещастие на човѣчеството се състои въ това, че болшинството му, както е казалъ Господъ, прѣдъ *тѣснитѣ врати*, които водятъ къмъ духовното съвършенство, прѣдпочита *широкийя пътъ* на плътскій животъ, въ който и загинватъ (Мат. 7, 13—14).

Това и на опитъ виждаме въ съврѣмений животъ на човѣчеството. Съ распространението на материалистическитѣ възглѣдове живота и дѣятелността се съсрѣдоточаватъ преимущественно въ областта на чувственната човѣческа природа. А тази природа, спорѣдъ самитѣ учени, граничи съ природата на животнитѣ, която, както е извѣстно, се ръководи отъ животнитѣ инстинкти. И ето вмѣсто християнската строгостъ въ разборътъ на мислитѣ и побужденията се получава пълна свобода за всѣко побуждение, и разбира се, най-вече животински, свойственни на плътта. Вмѣсто идеалната честностъ и чистота явява се пѣргавината и искусството да се облагородява неблагородното, вмѣсто самоотвѣржение — лакомство, вмѣсто скромно разсѣждаване за себе, което показва всѣкому своето мѣсто, — грубо стрѣмление за главенство надъ другитѣ; вмѣсто отстъпване отъ своитѣ права за въ полза на ближнийтъ — борба за късче хлѣбъ, която забравя чуждото право; вмѣсто страхъ прѣдъ свѣстѣта и закона — безстрашие и куражъ въ прѣстѣпленията. Хвалимъ се съ образованието и незнаемъ какъ да удовлетворимъ претенцитѣ на образованитѣ въ згодитѣ на живота. Гордѣмъ се съ распространението на изданията и скоропечатанието, а враговетѣ на религията и на общественый порядѣкъ се стараятъ да прѣдварятъ благонамѣренитѣ хора въ распространението на своитѣ съчинения. Хвалимъ се

съ благотворителностъ, нъ като забравяме святий пжтъ на въздържанието и самоотвержението, и при съврѣменната раскопшностъ като исхарчваме безъ остатъкъ всичко спечалено, употребяваме хитростъ въ изнамерванието искусствени начини за благодѣяние. Радваме се съ развитието на промишленността и народнитѣ богатства, а отъ богатството малцина се ползватъ, при това и распалватъ се отъ жаждата да го печалжтъ отъ работниците, които сж обрѣчени на трудове и лишения. Утѣшаваме се съ желѣзниците, а крадцитѣ се стараятъ да ги направжтъ поприще за своитѣ подвизи безъ да му мислжтъ когато за кражба срутватъ цѣлата желѣзнопжтна върволица. Вѣсхищаваме се отъ телеграфитѣ, а бунтовниците се ползватъ отъ тѣхъ за едноврѣменно смущение на цѣлий свѣтъ и устрояванието отдалѣчъ покушение противъ правителствата и за избѣгване наказанието. Изнамираме за успѣшна война огнестрѣлни оръдия, а развратенитѣ чловѣци въ мирно врѣме се ползватъ съ най-сгоднитѣ отъ тѣхъ за убийства и самоубийства. Хвалимъ се съ познаванието на химията, нъ никой не се ползува отъ неж, освѣнъ ония които подправжтъ вино и приготвяватъ нѣща за ядение и пр. По тозъ начинъ при лъжовното направление на нравственний животъ сжщеврѣменно съ въздиганието на вѣнкапшната цивилизация задълбочава се развращението на чловѣчеството. Крайтъ на този прогресъ е извѣстенъ: прѣвращание на частнитѣ пороци въ обща безнравственостъ; развитието на личнитѣ страсти въ общий пожаръ на смутоветѣ и възстанията и мѣстнитѣ бѣдствия — въ мжки за цѣлото чловѣчество.

Сега до уморявание се повтарятъ мислитѣ за съвршенното подчинение на природата подъ властта на чловѣка посредствомъ успѣхътъ на науката: и морето ще укротимъ, и по въздухътъ ще захвърчимъ, и паразитѣ ще истрѣбимъ, и землетрѣсенията ще прѣвардимъ и ще ги направимъ безвредни, и болѣститѣ ще побѣдимъ, и старешкото тѣло ще подмладимъ, а най-сѣтнѣ и смъртта ще унищожимъ. Нъ природата съ гнѣвъ ни възразява и смирява гордостята на уче-

нитѣ съ бѣдствията които и до послѣдне врѣме не сж се прѣкратили; и съ суша, и съ наводнения, и съ урагани, и съ градъ, и съ землетръсения, и съ епидемически болѣсти, и съ появяванието на нови болѣсти. При това християнството, изъ което е заето понятието за господството на чловѣка надъ природата, разлива истинската свѣтлина за нашитѣ отношения къмъ нея, и за възможността на господство надъ нея, нѣ не съ наша сила, а съ силата на наший и нейнъ създателъ. Това господство, спорѣдъ Словото Божие, е дадено на чловѣка при сътворението, изгубено отъ него при грѣхопадението, и повърнато при въздиганието на падналия чловѣкъ съ заслугитѣ на Искупителя. Опити отъ това въздигание ни прѣдава християнската История. Въ числото на «побѣднитѣ награди» на подвижницитѣ виждаме, че спорѣдъ обѣщанието и по примѣрътъ на Иисуса Христа тѣ сж господарували надъ силитѣ на природата: по водата ходили, бури окротявали, по въздухътъ отъ Ангелитѣ пренасяни, болни исцѣлявали, и мъртви въскресявали. Даже съ вѣрата въ идущий Искупителъ, до Неговото пришествие въ миръ, всичко това е било извършвано отъ великитѣ ветхо-завѣтни праведници, а слѣдъ извършванието отъ Него нашето списание, оставено е въ църквата отъ Него обѣщанието, че подобни дѣла всѣкога ще бждатъ възможни подъ условието на истинното благочестие, на вѣрата и на молитвата. Които иматъ очи за да ги видѣтъ, и уши за да чуѣтъ за тѣхъ, и сега виждатъ и слушатъ за явяванието на Божията сила тамъ, дѣто не намалява вѣрата. Нѣ Господъ като е прѣдоставилъ на Себе врѣмената и годинитѣ за показвание чудесни знамения, които прѣвишаватъ законитѣ на природата, по усмотрение на Своето благо промишление, далъ е на всинца ни властъ да прѣдварваме и прѣкратаваме физическитѣ бѣдствия съ силата на покаянието и молитвата: «просѣте и ще ви се даде; търсѣте и ще намѣрите; хлонайте и ще ви се отвори. (Мат. 7, 7); и плодородие ще има, и болѣститѣ ще се прѣкратагъ, и миръ ще стане, и живота ще се продължи до послѣдни прѣдѣли, и смъртъта не ще бжде страшна.

Опититѣ на вѣрата и благочестивий животъ, ако не ни мръзи да ги извършваме, по скоро ще ни убѣдѣтъ въ това, отъ колкото опититѣ на естественитѣ науки.

При всичко туй, има ли срѣдства за примирение християнския прогресъ, съ истинско научний прогресъ? Има, и тѣ сж въ рѣцѣтъ ни.

За това, прѣди всичко, трѣбва да се исхвърли изъ учението за прогрѣса, или за вѣчното усъвършенствование на човѣчеството онази тѣпа философска идея за вѣчното материално развитие на живота само по себе включително и човѣка, лишенъ отъ духовната половина на своето сщество, и който отъ себе прѣдставлява вѣщъ направена и свършена въ грамадната фабрика на природата.

Слѣдъ това да се възбуди въ учащитѣ и учащитѣ се живото съзнание за живущитѣ въ тѣлото имъ духъ и осѣщанието внѣтрѣшния животъ, безъ всѣко сравнение, което прѣвъсхожда тѣлесния животъ, а особено плътскій, т. е. който има направление не само инстинктивно, нъ още и отъ порочнитѣ наклонности и страсти. Това не се постига съ събирането и изучаването само на фактитѣ, не съ произвождане физически опити, нъ съ силно и самостоятелно размишление за висшитѣ въпроси на човѣчески животъ и съ изучаване най-добнитѣ рѣшения на тия въпроси. А това размишление и изучаване за да има не само наученъ (макаръ и самъ по себе да е полезенъ) интересъ, а интересъ за познаване истинната за нашето висше назначение и за убѣждението въ нея, за това е нужно да се постави по горѣ отъ всѣко друго знание изучаването на Божественното откровение и науката, която го разяснява, иначе да се каже: Философското знание да се освѣтли и провѣри съ откровението слѣдъ такъвото съединение на естественното съ благодатното знание нѣма закъсенѣ да се пробуди и стрѣмленieto за очищение на сърдцето, което води къмъ съединение съ Бога.

Понататѣкъ, — по горѣ отъ всѣки успѣхъ на цивилизацията да се постави нравственното развитие на човѣческитѣ общества подъ ръководството на уче-

нието Христово. Само при условието на чистота въ мислитѣ и на правотата въ дѣлата, заповѣдани отъ господа нашего, е възможно урѣжданieto на външното благосъстояние и безопасното ползувание отъ изнамѣренитѣ отъ науката усъвършенствувания въ общежитието.

Най сѣтнѣ, трѣбва да напустнемъ учената гордостъ и самохвалството, които сж несъвмѣстими нито съ истинското значение на чловѣческото знание, като ограничено, нито съ безпрѣдѣленостъти на областъта, напознаваемитѣ, открита на чловѣка. Особенно пакъ не трѣбва да се дава значение на великитѣ събития безъ разборъ на откритието въ областъта на естествознанията, които сега вѣче взематъ характерътъ *игрища за възрастни чловѣци*.

По този начинъ се опрѣдѣля слѣдующитѣ същественни черти на истинско християнскитѣ прогресъ: приближението къмъ Бога съ вѣра и благочестие, благоустройството на живота съ развитието на частнитѣ и общественитѣ добродѣтели, облѣгчение трудноститѣ на живота и украшението му съ научни познания и усъвършенствувания, които не врѣждатъ чистотата на нравитѣ, на умѣренността и въздържанието.

Такъвъ е възглѣдътъ и на Благочестивитѣ нашъ господаръ за напрѣдка на повѣренното Нему отъ Господа наше Отечество, което явно виждаме отъ неговитѣ царски дѣла и прѣдначертания. Неговото собствено благогочестие, любовта къмъ църквата, грижитѣ за християнското просвѣщение на народа, покровителството на всички религиозни и благотворителни учрѣждения, насърдението на всички, които честно се трудятъ за истинската полза на отечеството, — съ милостива царска дума, и съ щедри награди. — Всичко въ Неговата дѣятелностъ ни дава да разбѣремъ, че Той иска да види въ своето царство не язическитѣ опити на прогреса, а твърдото християнско движение къмъ съвършенството.

Да се помолимъ отъ все сърдце да му подари Господъ утѣшението да види и въ нашитѣ дѣла изпълнението на добритѣ му желанія. Аминъ.

гр. Айтось

Превель: Протоиерей К. Христовъ.

Прѣдъ Распятieto.

Испълнени съ чувство на дълбоко умиление, да застанемъ въ тоя часъ прѣдъ Тогова, Който, бидѣйки Господъ на небето и земята, благоволилъ да се облече съ одѣждата на поруганието, да се вѣнчае съ вѣнецъ отъ тръние и *смирилъ Себе даже до смерти крестния*. Да застанемъ и се прѣклонимъ прѣдъ това зрѣлище на смирение и кротостъ на Сина Божия. Нашата душа особено осѣща сега величието и добродѣтелята, принесена на челоуѣчеството съ това Божественно смирение и кротостъ; въ тоя часъ, навѣрно, ние сме готови да възкликнемъ и кажемъ: „Ето Божественний челоуѣкъ, ето Великий Учителъ дѣломъ и словомъ, какъвто трѣбвало да бѣде по волята на Своя Отецъ!“

Но благовременно е при тоя случай прѣдъ това зрѣлище да запитаме себе си: прѣбиваваме ли ние въ живота си по примѣра и учението на Тоя за насъ Страдалецъ? Забѣлѣзвали ли се въ насъ образа на смирения и кротостъта, дадени намъ отъ Тоя Началникъ на нашата вѣра? Благовременно е да се запитаме, прѣдъ видъ на това особено, че тѣй нареченитѣ християнски добродѣтели отъ день на день се губятъ и забравятъ. Въ всѣка областъ на нашитѣ жизнени отношения се забѣлѣзва различни отклонения отъ пѣтя на смирения и кротостъта. Духа на гордостъта и щеславието като че проникватъ всичкото течение на нашия животъ и бъркътъ на добритѣ ни направления.

Всѣкому е извѣстно, че плодетѣ на умствената дѣятелностъ на съвременний челоуѣкъ сѣ доста велики. Съвременний челоуѣкъ обходилъ море и суша, слизалъ въ нѣдрата на земята, възлизалъ по-горѣ отъ облацитѣ небесни и умножилъ доста своето знание. Но наредъ съ това ний не можемъ съ прискѣрбие да не кажемъ, че заедно съ това челоуѣка е унесенъ и безъ да ще, може би, е станалъ надмененъ. Залисанъ, тѣй да се каже, отъ своитѣ успѣхи, сегашния чело-

вѣкъ, подобно на древния царъ вавилонски, е вече готовъ да каже въ своя умъ: *на небо възиду, више звѣздъ небеснихъ поставлю прѣстолъ мой, буду подобенъ Вишнему* (Исх. XIV, 13—14). Толкова твърдо е увѣренъ въ своя умъ, щото е наклоненъ да счита за непотрѣбенъ свѣтилникъ на божественното откровение и църковното ръководство. За него почти като да не сж останали не открити тайни, прѣдъ които би се поклонилъ съ смирение и положилъ печатъ на устата си. Съ сжщата лекостъ, съ каквато се обсжждатъ проститѣ явления на единичний животъ, въ нашитѣ дни се рѣшаватъ най — възвишенитѣ въпроси на вѣрата, рушатъ се добритѣ убѣждения, сниматъ се въ стѣпенъ на обикновеннитѣ прѣдмети и прѣдметитѣ на вѣрата и поклонението

А този недостатѣкъ на смирение и кротостъ, този прониквающъ всичко духъ на гордостѣта виждаме, ний на всѣкадѣ въ областѣта на нашитѣ взаимни отношения. Достатѣчно е да кажемъ, че въ нашитѣ дни гордостѣта е възведена въ стѣпенъ нѣ благородно чувство и отъ мнозина се взима за начало, по което трѣбвало да се ръководятъ въ живота. Постоянно и отъ всѣкадѣ се слушатъ откровенни и самодоволни признания: „ние се гордѣемъ“, ний съ гордостъ можемъ да посочимъ „и т. н. т.“ Не е за учудване тогава, че хората, които иматъ възможностъ да правятъ сравнение, забѣлѣзватъ въ младото поколение хладнокръвие къмъ уважение старитѣ и лицование въ дѣцата почитателностъ къмъ родителитѣ. Не е за учудване и това, че сегашний человекъ още *прѣжде неже разумѣти* сегашний образъ *добро* и *зло*, прѣди да встъпи въ живота и прояви своята дѣятелностъ, вече бива прѣпълненъ съ гордѣливи съзнания на своитѣ права, достоинства и заслуги. И слѣдъ туй, тази отличителна чѣрта си остава въ сегашния человекъ за винаги и не го оставя на мира; той се държи високо че добръ знае своитѣ права, а за обязанноститѣ не хае; явява се повече настойчивъ въ своитѣ искания, отъ колкото въ изпълнение на длѣжноститѣ си. По всичко сегашний человекъ на първи планъ поставя

своитѣ права и желанія. Тѣй че и въ църквата христова той се явява съ гордостѣта на распоредителъ, който като да може да избира едно и да исхвърля друго, споредъ усмотрението си. Въ обществото или отечеството той се явява и иска най-широка свобода, като мисли, че спасителната мѣрка за всички той носи въ самага себе си. Всичкото въобще течение на своя животъ той иска да отправи само по указанието на своя умъ и по волята на своето сърце.

И ето отклонившии се „во многия помисли“ за себе си, сегашния чловѣкъ, нийдѣ не намира покой на своята душа. Като възлага упование на силата на своя умъ, той се отказва да освещава своя пжтъ съ свѣтилника на божественното откровение и, като се отстранява отъ църковното ръководство, той се носи съ мислитѣ си по волята на постоянно мѣняющитѣ се вѣтрове на съвременното учение, и се блъска съ недоумѣние и съмнѣние. Испълненъ съ прѣувеличено съзнание на своитѣ права и достоинства, той рѣдко испытва чувството на удовлетворено желание въ своето сърдце. Всѣкий жребий въ живота му се прѣдставлява малъкъ и не значителенъ и никога не *насищается око его зрѣниемъ и ухо его слышаниемъ* (Еккл. I. 8). А между това, като се сили за осъществление горделивитѣ свои мечтания, той неизбѣжно се стълкновява съ такива сжщи стремления на своитѣ ближни. И отъ тука е *всѣка горѣсть на нашия животъ, и гнѣвъ, и яростъ, и кличъ, и хула* (Ефес. IV, 31), и *непщевание лукаво* (I Тимот. VI. 4), и много друге.

Намъ е длѣжноть да се молимъ сега, за да би *духъ сжкрушенъ и сердце смиренно*, които принасяме сега къмъ гроба на Спасителя, си останаха за всѣкога въ насъ. Необходимо ни е дълбоко да запечатаме образа на Господа Ис. Христа, който не търсилъ слава за себе си, а испълнилъ само волята на Отца си, като смирилъ себе си даже до кръстна смъртъ. Да, чловѣка е вѣнецъ на творението, и въ душата му е начертанъ образа на всемогущия и прѣмждрия Творецъ. За туй, съзнавайки своитѣ сили и дарования, длѣжноть му е да се стреми къмъ тѣхното развитие и прилагание

къмъ добри християнски дѣла. При това добръ би било още, да не забравяме, че намъ е заповѣдано да не се усаждаваме толкова съ своитѣ дарования, да не ги считаме своя собственность, а даръ отъ Бога, безъ който ний сме ничтожни. И вмѣсто да припомнимъ често своитѣ права и заслуги, по-добръ е да се стрѣмимъ напредъ къмъ нови дѣла и подвиги. *Егда сотворите и вся повеленная вамъ, глаголите, яко раби неключими семи: еже бо должни бѣхомъ сотворити, сия сотворихомъ* (Лук. XVII, 10).

Пътятъ на царството небесно е пътъ на самоотвержение, пътъ на отричане отъ своята воля и отъ суетнитѣ намѣрения; мѣстото на надмѣнния умъ и на високомѣрното сърце пакъ е, прѣтория на Понтийски Пилатъ и въ съборището на първосвещеницитѣ и книжницитѣ иудѣйски; подножието на кръста Христовъ пъкъ е мѣстото само на тогова, който съзнава своята немощъ, търси просвѣта на омрачения си умъ. *Господъ дава своята благодатъ само на смиреннитѣ* (Прит. III, 4), *на кроткитѣ обѣщава вѣчно наслѣдие* (Мат. V, 5). И историята на древнитѣ дни ни показва, че Божиитѣ избранници всѣкога сж вѣрвали по пътя на смиренieto и кротостѣта, и ни у одного отъ тѣхъ нѣма да намѣримъ онова искусственно величие, съ което обичатъ да окружаватъ себе си синоветѣ *вѣка сега*.

Ний се възхищаваме отъ величието на чловѣчески умъ и сме готови да възложимъ всичкото си упование на него. Но да ли не сме окружени съ тайни, прѣдъ отгатката на които оставаме твърдѣ безсилни? Нима не е ясно, че чловѣчески умъ никога не може проникна задъ тази завѣса, която закриля прѣмъдрый Творецъ? Нима не е очевидно за имеющитѣ очи да виждатъ, че има прѣдѣлъ за чловѣчески умъ и не му е дадено да постига *висшето отъ себе си и да истинства крѣпкото* (Сир. 131, 21) и че е необходимо да послуша поучението на вѣрата?

По нѣкога занимаемото ни положение въ обществото, величието на повѣрената ни власть и широки права, ни каратъ да се прѣвъзнасяме, и въ увеличението си да мислимъ, че сме не погрѣшими и не съкру-

шими. Обаче не трѣбва да забравяме, че тази нощъ, може би, ще да се вземе душата ни (Лук. XII, 20) и ще да се иска отчетъ за всичко, а пъкъ комуто е много дадено, много ще да му се поиска. Тѣй че всичкото положение винаги трѣбва да бѣде съединено съ тѣжка грижа за ненарушимо изпълнение възложената ни обязаность, защото за всички погрѣшки и упущения съ даденитѣ ни права и прѣимущества. ще дойде редъ да се даватъ отвѣти и прѣдъ съвѣстѣта, и прѣдъ народа, и прѣдъ Бога. Отъ дѣлата и заслугитѣ си, които сж очевидни за всички, не трѣба да се величаемъ. Но внимателно да вникнемъ въ тайната храма на нашата душа и да възкресимъ въ паметѣта си прѣдаденитѣ на забвение наши зли замисли, ще почувствуваме, че блѣсъка на нашитѣ явни добри дѣла тъмнеятъ прѣдъ вътрѣшната нечистота неусѣтно.

И така, застанали сега при подножието на кръста, нека туримъ рѣка на сърцето си и запитаме сами себе си: имали мѣсто въ вътрѣшната храма на нашата душа за кротостѣта и смиренieto или тѣхното мѣсто е отдавна занято отъ гордостѣта и самоудоволствието? Увѣрени, че ние сме овладани отъ тия послѣднитѣ, то да не губимъ врѣме, нека се прѣклонимъ прѣдъ Тоя страдалецъ и съ топли молитви испросимъ да ни внуши: *духъ правъ и сердце съкрушено и смиренно*. Да пристѣпимъ още и вземемъ твърдо поучение отъ това Спасителево смирение, както и говори самъ Той: *кро-токъ есмъ и смиренъ сердцемъ* (Мат. XI, 20), прѣди всичко да смиряваме себе си. А челоуѣка нека върви на прѣдъ въ своитѣ изслѣдвания и разширява все повече и повече областа на своитѣ знания, но тия изслѣдвания да се направляватъ само къмъ истината, къмъ която, да не се допуска ни щеславие, ни прѣзрѣние, ни насмѣшка надъ слабоститѣ на другитѣ.

Медвинъ

(По В. Рибински).

Протиер. Н. Далакчиевъ.

СТАРИНИ.

Императорски Гербъ.

*Султанъ Махмудъ Ханъ, синъ на Султанъ Абдулъ
Хамидъ Хана.*

Избрани свещенозакоуни сѣдии на окръжитѣ Дубница и Славища нека Ви (Богъ) просвети; като пристигне Височайший Ми Императорски актъ, нека Ви бжде извѣстно, че Цариградский и на подчиненитѣ мѣста Римский патриархъ и общинскитѣ митрополити прѣбивающи въ Царий Ми градъ, въ подпечатаното си прошение до блистателната ми порта изявяватъ, че било заведено въ регистра на канцеларията на Импер. архиви въ Кюстендилската губерния (санджакъ), въ Дубнишката околия подчиненото село Рила задружно и називаемото село Хаманикъ (Каменикъ) въ дубнишката околия и отъ другитѣ на шесть хиляди, двѣстѣ, двадесетъ и петъ аспри (акчи) тимаръ владѣтель Мехмедъ и задружно селото Пороминъ — село Бистрецъ пакъ подчивено на сѣщата околия отъ рѣченото село Бистрецъ и отъ други на четири хиляди, деветстотинъ, деветдесетъ и четири аспри тимаръ владѣтель Ахмедъ синъ Алиевъ и пакъ присѣдиненитѣ мѣста на Мехмедъ наша Хасж въ селото Баланово, подчинено на сѣщата околия и пакъ ступанството на Исминханъ султана въ селото Бобошъ-(ево), подчинено на сѣщ. околия и въ с. Слатина задружно подчинено на сѣщ. околина рѣченото село Слатина и отъ други, осемъ хиляди, петдесетъ и осемъ аспри тимаръ владѣтель Шабанъ синъ Мехмедовъ и отъ с. називаемо Лесичоръ задружно отъ Мезрата Хѣирие, подчинена на Струмската околия и отъ други на седемъ хиляди, седемстотинъ и тринадесетъ аспри тимаръ владѣтель Али синъ Велиединовъ и че назначений и написаний на свещенноиноцитѣ на обителта

св. Иванча безъ десятъкъ и безъ даждие били пакъ въ Дубнишката околия на мѣстносттата Постницъ (Постница) називаема една ливада и мѣстносттата Бабина или Бая; — една нива и на мѣстносттата називаема Шипочани една нива и една ливада и петдесетъ пчеларници и въ споменатото село Рила единъ самоковъ, три воденици и въ означеното село Пороминъ, четири воденици, двѣ ливади, три къса (парчета) ниви и въ прѣди споменатото село Баланово произведението на единъ чифликъ и въ споменатото село Бобошъ-(ево) десятъка на едно лозие, и въ рѣченото село Слатина десятъка на една нива, въ село Джерманъ, подчинено на околията Славица на рѣката Джерманъ четири воденици и два бостана (градини), даждието на които да се дава на притѣжателя на земята (чиновника на земледѣлието) такожде назначени на свещено иноцитѣ на рѣчената Обитель. Свещенно-иноцитѣ на рѣчената обитель заявяватъ, че тѣ обсебватъ съгласно съ Императорскитѣ архиви нивитѣ, ливадитѣ, бостанитѣ, пчеларници и воденицитѣ, назначени и записани върху свещено-иноцитѣ на рѣчената обитель и не правили никакъвъ недостатъкъ въ плащанието съгласно закона и регистра десятъка на единъ чифликъ, лѣжатъ въ рѣченото село Баланово, на едно лозие въ с. Бобошево и на една нива въ рѣченото село Слатина, потрѣбното даждие споредъ закона на четири воденици и бостани, въ с. Джерманъ на притѣжателя на земята и до дѣто нетрѣбвало да се притесняватъ притѣжателитѣ на земята, които сж не преставали да ги притесняватъ съ исканието си десятъкъ и даждие и отъ чифтлика, нивата, воденицата и лозето, на които десятъка и даждието сж записани и сж назначени и записани да се не взима десятъкъ и даждие повече отъ означената споредъ закона и регистра, както се спомена и отъ нивитѣ, воденицитѣ и бостанитѣ; молятъ да се издаде светата ми заповѣдь, за да се постъпи съгласно съ регистра на императорскитѣ ми архиви и закона за да се въспре и отблъсне случившето се отъ тѣхна страна намѣсване и притеснение, заради това като се отнесе дѣлото до общата и разяснителната книга на Импе-

раторския ми журналджия, която се съхранява въ канцеларията на Императ. ми архиви намѣрило се записано съгласно съ постановленията на издаденитѣ древни свещени заповѣди отъ великитѣ султани, находящи се на ^{въ}рѣцѣтѣ на свещенно Иноцитѣ на рѣчената Обитель и иноческото общество въ обительта и долу двадесетъ и деветъ души и свещеното постановление отъ бивши господарь и постановленията на канцеларията на Имп. архиви, че обительта св. Иванча въ с. Рила, подчинено на Дубнишката околия и подъ него на мѣстността Постница рѣчената една ливада и пакъ подъ него на мѣстността „Баня“ речената една нива и пакъ подъ него на мѣстността „Шипочани“ една нива, една ливада, петдесетъ пчеларници и съ други нѣща и подъ него въ селото Рила отъ старо врѣме воденицитѣ и лозята, които иматъ недаватъ десятъкъ и даждие, подъ тѣхъ единъ самоковъ, три воденици и съ други нѣща и пакъ въ селото Пороминоу четири воденици на сѣщата мѣстность двѣ ливади, три ниви и съ други нѣща, които недаватъ десятъкъ и даждие отъ старо врѣме отъ лозята и воденицитѣ привързани на рѣчената обитель, които даватъ десятъкъ сж тѣзи, които се споменаватъ и които се означаватъ и подъ него въ с. Баланово подъ владѣнието на св. иноцитѣ на обительта единъ чифтликъ, който дава произведение на спяхията и подъ него пакъ въ селото Бобошъ-(ево) подъ владѣнието на *бойциѣ* (войниците), едно лозѣ десятъка, отъ което се дава на притѣжателя на земята и въ с. Слатина въ рѣцѣтѣ на Бали-бей една нива отъ която десятъка се дава на притѣжателя на земята и въ с. Джерманъ подъ владението на Мустафа Шакира Ел-мюслима и подъ него на рѣката Джерманъ и четири воденици и два бостани, които даватъ даждие на притѣжателя на земята забѣлѣза се . . . да даватъ даждие десятъкъ записани и привързани на обительта лозя, воденици, тепавици, градини и ниви отъ миналитѣ врѣмена и до настоящемъ понеже е забѣлезано въ даждията на областнитѣ книги, свободни сж тѣ самитѣ и отъ данъцитѣ Императорски и отъ придружителнитѣ налози (военний данъкъ) и да бждѣтъ

оздравени, (даже и въ новата книга било по сжщий начинъ забѣлѣзано, че привързанитѣ на обителѣта мѣстности на: лозя, градини, воденици и бостани, които сж отворили съ брадеитѣ си които се записаха отъ старо врѣме, като освободени. Нъ отпослѣ ако посѣватъ върху подчиненитѣ мѣста или ступанисатъ мѣста или взематъ въ залогъ такива даватъ десетъкъ на притежателя на земята, като е записано, казва въ старитѣ книги, записано е и въ новитѣ и въ подробната книга и се писало отъ канцеларията на кореспонденцията. Записано било въ тѣзи канцелария въ подробната книга, мюсюлманитѣ, съдържателитѣ, бащинитѣ въ с. Рила и околноститѣ подчинени на Дубнишката околия сѣдѣтъ смѣсени и съ берати се десеткуватъ и, послѣ долѣ мюсюлманскитѣ кжщи, орачи пшеница и смѣсено всичко заедно съ другото е забѣлѣзано, че двадесетъ и четири хиляди, четиристотинъ, деветдесетъ и три аспри събрани съ означенитѣ всички съ другитѣ двадесетъ и осемъ хиляди, шестстотинъ, петдесетъ и осемъ аспри зияметъ заедно всички общо отъ това количество сто и седемдесетъ и седемъ аспри сж на рѣчений Мехмеда остатъка на неговитѣ съдружници и пакъ подчиненитѣ на рѣчената околия мюсюлмани, бащини, съдържатели, подданници (рая) и селото Пороминъ (с. Бистрица) и слѣдователно долу мюсюлманскитѣ кжщи съ пшеница и съ десетъкъ чилтинчии и юруци (скитници) и всичко смѣсено заедно съ другитѣ четири хиляди, петстотинъ и десетъ аспри писано, записано въ регистратурата съ означеното перо и рѣченото записано въ общата книга е записано да бжде отъ присъединенитѣ мѣста на Мехмедъ паша Хасъ, пакъ на рѣчената околия подчинена собственностъ на Исмиханъ Султана дъщеря на прежде бивший господарь (Императоръ), като казватъ, че подъ писаното мѣсто по долу мюсюлманитѣ нефери, махалитѣ и общинитѣ и селото Бобошъ-(ево) заедно съ посветенитѣ недвижими имущества на рѣчената Исмиханъ султана въ прѣдѣлитѣ на рѣченото село лѣжащитѣ всички земи, орници (мездри), подчиненитѣ и присъединени и дѣйствително съществующитѣ

поданници (рая) и отъ чада на чада рая, Хаимана и отъ чада на чада Хаимани, Харача, спенчитѣ,¹⁾ галатъ²⁾ и други даждия, пазарски бачъ, ихтисаба, (интизапъ) гедикъ и прѣстнатитѣ имъ край рѣченото с. и другитѣ които съ исключение приходящитѣ, подаренитѣ и други възложения свещенозаконни, прѣстѣпителни и углавни, принадлежаци на собствената Императорска касса и на общественната не ступанисани и избѣгнали, отъ изгубено имание, пари, годенични даждия, земни тапии, летящи и други и всички други св. права, общественни и принудителни даждия, всички отведнѣжъ шестъ по шестъ отдѣлени пера и съ нога прѣмерени сж направили собственостъ на рѣчената Исмиханъ Султана. По означений начинъ записа се и въ новата книга на регистратурата на Императорскитѣ ми архиви, че тѣ сж присвоили отъ горѣпоменатата обезпечени и уздравени отъ магеосници (Сехре видъ войска), Джерехуръ (видъ войска), и други отъ земанието момчета за еничери (нова войска), отъ конакчии и кюрекчии, прѣдставления, ечмикъ сѣно, слама, отъ сѣчение дървета за вещество (кересте), преносания (геочлюкъ), пожаро на носителитѣ (харакъ), битва (джелбе), отъ всички общи представления палатски (дивание) и отъ всички принудителни налози и да се незакачатъ тѣ и принуждаватъ за закачание, отъ вѣнъ отъ началницитѣ, свещенозаконнитѣ сѣдии (кадии) надзирателитѣ, повѣренитѣ дѣицитѣ, финансовитѣ въсприематели (мюбамирини емвалъ) Императорски, обществени и други, дѣйцитѣ и никой отъ смъртнитѣ и долу послѣ мюсюлманскитѣ кѣщи землѣдѣци (чифтъ), житото и смесеното всичко заедно съ другитѣ съ писано деветнадесетъ хиляди и осемдесетъ и двѣ аспри сж записало въ книгата на регистратурата на посветенията (вакюфитѣ) пакъ подчинени на рѣчената околия чифлика, мюсюлманскитѣ нефери, бащини и селото Слатина, послѣ подъ рѣченото село, кѣщитѣ на мюсюлманскитѣ землѣдѣлци житото и всичко смѣсено

1) Свинский данѣкъ.

2) Единъ видъ данѣкъ.

заедно съ другото, писаното петъ хиляди, седемстотинъ и двадесетъ и двѣ аспри въ подробната книга на регистратурата и въ общата книга съ рѣченото писано събрано заедно всичко съ другитѣ двадесетъ хиляди, осемстотинъ, четирилесетъ и три аспри зияметъ единъ сборъ, и отъ рѣчений сборъ три хиляди двѣстѣ и шестъ аспри да бждатъ заведени върху рѣчений Шабана синъ Мехмедовъ и остатъка върху другаря му. Отъ орлищата хаирие подчинена на околията Славища прѣдъ селото Перачимъ; — безверницитѣ (кяфиритѣ) на рѣченото село Перачимъ, го посѣватъ и даватъ десятъка на спахията, селото Ара Мюслимъ и подъ него шпенницата и смѣсеното, всичко заедно съ другитѣ е записано въ подробната книга на регистратурата съ перо четиристотинъ и петдесетъ аспри и заедно съ писаното въ общата книга, всичко събрано отъ село Арамюслимъ въ околията Елмюслимъ заедно съ другитѣ десетъ хиляди аспри единъ сборъ и отъ рѣчений сборъ хилядо двѣстѣ и шестнадесетъ аспри е забѣлзано върху Алиа синъ Велиеддиновъ, а остатъка върху съдружника му. По този начинъ споредъ както се изисква отъ канцеларията на Императорскитѣ ми архиви назначенитѣ и записани върху поменатата обителъ св. Иванча сж на мѣстността „Постница“ една ливада и пакъ називаемата мѣстность „Бабина“ една нива, на мѣстността „Шипочани“ една нива, една ливада и петдесетъ пчеларници, въ селото Рила единъ Самоковъ, три воденици и въ с. Пороминъ четири воденици, двѣ ливади и три парчета ниви, трѣбва да се усвожтъ отъ св. иноцитѣ на рѣчената обителъ безъ десятъкъ и даждие да се дава произведението на рѣчений чифликъ на с. Баланово на спахията да се дава десятъка на едно лозе въ с. Бобошъ-(ево) на притежателя на земята, да се дава десятъка тоже на една нива въ с. Слатина на притежателя на земята да се дава даждието на четири воденици, два бустана тоже въ село Джерманъ на рѣката Джерманъ на притежателя на земята, да се усвои отъ владѣтеля отъ Мефмедъ паша Хасъ произведенията и даждията на с. Бобошево отъ Исминханъ Султана поступанство произведението и даж-

дието на с. Слатина да се усвои отъ Шабана синъ Мехмедовъ и другитѣ му съдружници произведенията при с. Перачимъ на орницата хаирие отъ Алиа синъ Велиеддиновъ и другитѣ му съдружници и съгласно съ даденитѣ изложения отъ дѣйствителний му управителя на Императорскитѣ ми архиви Абдул Кадеръ нека (Богъ) му подари успѣхъ тѣй за да се постъпи постановихъ щото да се издаде настоящий високославенъ указъ (ферманъ)

Като пристигне приносителя да се постъпи съгласно съ издадената ми заповѣдъ за това тоже като се означи назначени и описани на обителѣта св. Иванча на мѣстността називаема „Постница“ една ливада и пакъ на мѣстността „Бабино“ една нива на мѣстността „Шипочани“ една нива, една ливада и петдесетъ пчеларници, единъ Самоковъ въ с. Рила, три воденици, въ с. Пароминъ четири воденици, двѣ ливади и три ниви да се усвоѣтъ безъ десѣтъкъ и даждие отъ свещеноиноцитѣ на обителѣта св. Иванча и въ с. Баланово произведението на единъ чифликъ да се дава на спахията и пакъ десѣтъка на едно лозе въ в. Бобошъ-(ево) да се дава на притежателя на земята тоже десѣтъка на една нива въ с. Слатина да се дава на притѣжателя на земята и въ с. Джерманъ на рѣката Джерманъ даждието на четири воденици и два бостана да се дава на притежателя на земята отъ св. иноцитѣ на рѣчената обителъ и произведението и даждията на с. Рила да се зима отъ спахията рѣчений Мехмеда и другитѣ му съдружници произведенията и даждията на с. Пароминъ. С. Бистрецъ, да се взиматъ отъ съгласно законната книга отъ рѣчений спахия Ахмеда синъ Алиевъ и другитѣ му съдружници; произведенията и даждията на с. Баланово да се взиматъ отъ владѣтеля имъ отъ Мехмедъ паша Хасъ, произведенията и даждията на с. Бобошъ-(ево) отъ рѣчений Шабана синъ Мехмедовъ и съдружницитѣ му. Произведението на орницата Хаирие прѣдъ с. Перачимъ — на Алиа синъ Велиеддиновъ и съдружницитѣ му. Да отблъснешъ и запретишъ исканието на десѣтъка и даждието заявено да се не зима отъ озна-

ченитѣ ниви, ливади и воденици повече десѣтъкъ и даждие отъ колкото е въ закона и книгата, които сѣ назначени и записани на рѣчената обителъ да се дава десѣтъкъ и даждие и да се не зима десѣтъкъ и даждие отъ означенитѣ лозя, ниви, воденици и бостани; отъ сега вататѣкъ да не отваряте работа никому противъ означеното въ Императорскитѣ ми архиви и Императорский ми законъ и Импер. ми заповѣдь. За това дѣло още веднѣжъ да не оставате да се издава Импер. ми заповѣдь, тѣй да знаете и да се доверявате на св. ми знакъ. Написа се на втори Джемазилъ Ахъръ, хилядо, двѣстѣ, тридесетъ и шестата година. Издаде се въ столичний ми градъ Константина.

Заповѣдь за построеніето на черковата въ Братцигово. Гордеющий се съ слава и честь, отъ главнитѣ двѣрници на височайши дворецъ, Пазарджикский войвода, Славний Ахмедъ бегъ да ти се умножи славата, прочутий по священний законъ Пазарджикский св. законенъ сѣдия Прѣвѣзхадний Господине, да ви се умножи прѣвѣзходството, ви отъ подобнитѣ и прилични господа, първенци на мѣстото, мѣста за работа (ишъ ерлери) и притежатели на думата (Сеозъ Сахиблери) да ви се умножи способността, прѣдписва се щото въ селото називаемо Братцигово, находяще се въ Пазарджикский окръгъ, находящата се черкова, изгледвала на срутване, заради това раята на казаното село пишатъ съ прошение и молятъ и просятъ поправленіето ѝ. Спорѣдь както е запретиено отъ св. законъ понеже имъ се дало дозволение и позволение за да поправятъ и направятъ означената черкова безъ да я повиспатъ и безъ да разширочатъ, на старата ѝ основа и по първий ѝ начинъ Ви които сте помѣнатитѣ личности, като проумѣете това обстоятелство, споредъ както сезначи, означената рая да си поправи и направи означената черкова безъ повишение и разширочение споредъ старий ѝ начинъ, никой да имъ се противи и да не имъ препятствова, заради това се е испратила и прѣдала отъ Диванѣтъ на Румелийската областъ и отъ Министерството на Високата порта настоящата заповѣдь по приличний редъ, която

съдържава позволениято ѝ, съ Божия милостъ, като пристигне потрѣбно е съгласно заповѣдта да се постѣпи и стнесе, да отбѣгвате и да се отстранявате отъ противността ѝ. Издадена на 3-й Саферъ 1249 г.

Прѣгледъ на социалистическото учение за общността на имуществата.

(Прѣводъ.)

Както църквата, така сѣщо и обществото въ нашитѣ дни сѣ заинтересувани отъ появяването на социалистическото учение помежду ни. Макаръ тѣхното учение да противорѣчи явно на християнството и на всѣка господарственна наредба, нѣ проповѣдающитѣ го утвърждаватъ, че тѣхното учение се основава на доброто и се стрѣми да благодѣтствува всичкото чело-вѣчество. Като убѣдени, че чело-вѣчеството ще бѣде щастливо, само чрѣзъ точното изпълнение на плантъ имъ, — тѣ прибѣгватъ до всевъзможни срѣдства, за да привлѣкатъ при себѣ си по-вече послѣдователи. Противъ несогласившитѣ се съ тѣхното учение употреб-ляватъ ту псувни, ту грабежи, ту ножъ и пр. Дори и въ нашитѣ дни се е случавало примѣри, да проли-ватъ кръвта на не малко невинни лица. Не веднѣжъ сѣ се стрѣмили да посѣгнатъ и върху живота на короновани глави, като лица, които сѣ стоели на чело противъ сегашното социалистическо учение.

Явившитѣ се въ наши дни социалисти ни сѣ доста познати хора, блиски намъ; тѣ сѣ дѣца наши, или дѣца на бацитѣ ни, плътъ отъ плътта ни и костъ отъ коститѣ ни, (Бит. II г. 23 ст) Горчива истина! Нѣ тая истина ни съвѣтва, не да се отвърщаме отъ тѣхъ, а да ги вразумимъ и оправимъ въ правия пѣтъ. Въ изпълнение думитѣ на Ап. Павла, ний сме длѣжни да проповѣдваме. благоврѣменнѣ и безврѣменнѣ (2 тит. IV гл. 2 ст.). Ний трѣбва да раскриемъ неоснователността на тѣхното учение и да имъ да-

демъ положителни наставления.

Едни изъ силнитѣ срѣдства за распространяване своето учение, социалиститѣ дѣйствуватъ чрѣзъ печата и бесѣдитѣ. Ще се възползуваме и ний се същото оржжие противъ тѣхъ.

Какво особено съблазително нѣщо има въ учението на социалиститѣ? Социалиститѣ съ чудна смѣлость взематъ за доказанъ единъ изъ самитѣ важни жизненни въпроси, — въпросъ за имущественото състояние на чловѣка. „Отъ гдѣ на кждѣ, говорѣтъ тѣ, единъ да е богатъ, а другъ бѣденъ; единъ потъналъ въ богатство и раскошъ, а другъ да се мъчи отъ гладъ и жажда? Всичкитѣ чловѣци трѣбва да бждѣтъ равни; поравно между хората трѣбва да бждѣтъ раздѣлени и земнитѣ блага, — само тогава на земята чловѣцитѣ ще бждѣтъ напълно щастливи. И така, казватъ тѣ, трѣбва да се употрѣбѣтъ мѣрки, щото, на земята да нѣма никакви богаташи, ни сиромаси, всички трѣбва да бждатъ равни по материалното си богатство. За постигание на това, тѣ искатъ насилственно да се взематъ имуществата на всичкитѣ богаташи и вземеното да се раздаде на всичкитѣ чловѣци по равно.

Що да кажемъ за това учение?

Фактътъ, посоченъ отъ социалиститѣ на жизнената неправда, — на поразителното богатство и на поразителната бѣдностъ, дѣйствително е горчива истина, която всекоги е била неприятна за чловѣка. И така, по-добрѣ би било, ако на земята да нѣмаше ни бѣдностъ, ни страдания; Коико приятно би било, ако би могли съ увѣреностъ да кажемъ, че въ цѣлия свѣтъ никой и никадѣ отъ нашитѣ ближни не търпи недостатъкъ въ нѣщо! Нъ за нещастие, никой и никждѣ изъ чловѣцитѣ не може потвърди това.

Всекоги, както чловѣчеството се е раждало и умирало; радва се, когато други плачѣтъ и скърѣтъ, — така всекоги е имало богати и бѣдни. Въ всичкитѣ вѣкове между чловѣцитѣ е имало дѣца, болни, старци т. е, хора, които съ се нуждажли въ помощи. Както е било понапрѣдъ, така ще бжде и до тогава, до когато съществува свѣта. Излиза, слѣдовъ, че же-

ланието на социалиститѣ да обѣрнатъ всичкитѣ чловѣци равни по състояние, е чиста утопия, чужда отъ жизнения опитъ.

Социалиститѣ говорятъ, че всичкитѣ народи на земята би се наслаждавали съ пълно блаженство при едно само условие, а именно: при равномерното разпрѣдѣление между чловѣцитѣ материалнитѣ имущества. Жалко ослѣпление! Нима чловѣкъ прѣзъ цѣлия си животъ се нуждае само отъ храна и дрѣхы? Освѣнъ материалнитѣ срѣдства за съществуванетоъ си, чловѣкъ се нуждае още и за удовлетворение на душевнитѣ си потребности, тъй като той има не само тѣло, нъ и душа. Спасителтъ ясно е казалъ: „Не о хлѣбъ единомъ живѣ будетъ чловѣкъ“. Само едни материални удобства не би могли да удовлетворятъ чловѣка. И въ дѣйствителностъ, кому не е извѣстно, че нѣкой чловѣкъ въ материално отношение доста обезпеченъ; живѣе роскошно, а испытва различни душевни страдания? Чловѣкъ може да испытва въ себе си задоволство, радостъ, макаръ да е обкръженъ съ разни негодности, бѣдность, физически страдания и пр., — когато напротивъ другъ, забиколенъ съ богатство и роскошъ да страда и се мъчи душевно. Ако би било възможно, щото всичкото чловѣчество да бѣде приравнено спорѣдъ имуществата си, то пакъ чловѣкъ не би билъ блаженъ на земята; защото тогава потребно би било, да се искоренятъ въ чловѣчеството нравственитѣ му душевни страдания и да се раздадатъ поравно между хората душевнитѣ блага. Послѣ това, възможно ли е да се докаже, че чловѣчеството ще бѣде задоволено тогава, когато всичкитѣ чловѣци иматъ въ еднакво количество що да ѣдтъ и пиятъ. Не, за чловѣка това не му е достатъчно.

Чловѣкъ не живѣе както другитѣ животни само за настоящето; нравственното му задоволство се състои още и тогава, когато си спомни минжлото и си прѣдстави бѣдѣщето. Това нѣщо отличава чловѣка отъ другитѣ земни същества. Слѣдоват., всѣкой отъ насъ независимо отъ сегашното си материално състо-

яние има свои особенни радости и свои особенни грижи и тежки минути.

Спорѣдъ мнѣнието на социалиститѣ излиза, че за да бждѣтъ чловѣцитѣ щастливи, достатѣчно е само да имъ се раздаде поравно извѣстна сума пари или имущества, съ други думи казано, достатѣчно е да имъ се дадѣтъ вѣщества и чловѣцитѣ, като автомати, да останѣтъ при тия вѣщества и да не помислѣтъ за нищо друго. Между това, кому не е извѣстно, че богатството у одного и бѣдността у другиго зависѣтъ отъ разнообразнитѣ физически сили, душевнитѣ способности и разнообразната степенъ на душевното развитие у чловѣка? Кой не знае, че, както на богатството, така и на бѣдността влияѣтъ разнообразнитѣ хорски страсти, които одного хвърлѣтъ въ бѣдността, а другиго въ нечестно богатство?

Всѣкой чловѣкъ е надаренъ съ извѣстни способности и стремления и тия му духовни сили характеризиратъ количеството и качеството на неговото състояние. Искоренете по-напрѣдъ въ чловѣството страститѣ му, освѣнъ това, направѣте прѣди всичко това, щото у всѣкиго безъ изключение да бждѣтъ еднакви способноститѣ и стрѣмленията имъ; направѣте това щото на зѣмѣта да нѣма ни лѣнливи, ни завистливи, срѣбролюбци, ни жестоки и само тогава е възможно да очакваме пълно распрѣдѣление на земнитѣ блага между чловѣцитѣ. А до това врѣме, макаръ и да би се удала сгодностъ да отнематъ имуществата отъ едни и да се раздадѣтъ поравно на други, за да бждѣтъ всички равни по състояние, — тогава пакъ ще се явиѣтъ нови бѣдствия и нови богаташи и ще бжде нужно да се устрои нова властъ, за да запази хората въ порядѣкъ.

Както въ исторѣята нѣма ни единъ примѣръ да ни покаже, че каквото и да било господарство е съществувало при абсолютно равенство между чловѣчеството, така също нѣма ни единъ примѣръ да ни покаже, че едикое си господарство съществува при отсътствието личната собственостъ у кой да билъ членъ. Нъ нашитѣ социалисти викаѣтъ ли на помощъ

здравия разсѣдѣжъ и жизнения опитъ? Ний не искаме да отговоряме на сѣжденията имъ върху срѣдствата, чрѣзъ които тѣ искатъ да си постигнатъ цѣльта, — да благодѣтелствуватъ всичкото челоувѣчество, чрѣзъ грабежи, измама, убийства и пр. Не само прѣдъ християнството, нъ и прѣдъ сѣдѣтъ на здравия разумъ ще се изобличи, както теорията имъ, така и дѣйстви-ята за чисто безумие.

Какъ прочее християнството разглежда въпросътъ върху облекчението бѣдността въ челоувѣчеството? Като се основаваме на това, че въ всички врѣмена е имало дѣца, старци, тѣй сѣщо и болни; че въ всичкитѣ врѣмена е имало и ще има челоувѣци съ разни физически сили и душени способности, въ по голѣма или по малка стѣпень на душевно развитие; и въ всичкитѣ врѣмена е имало и ще има въ челоувѣка старостъ и порокъ, — християнството утвърждава, че бѣдността е и ще бѣде виняги по между челоувѣцитѣ. Спасителтъ ясно е казалъ: „нищѣна всѣгда имате съ собою“ Спасителтъ е заповѣдалъ намъ да помагаме добри и на тиж, които ни ненавиждатъ; бѣднитѣ ще бѣдѣтъ всѣкоги подъ собствената Му грижа. Които помогне на бѣдния, то ще му се възвърне даденото, казва словото Божие. Като развива широко тая Божествена заповѣдъ, християнството, освѣнъ съ частнитѣ си благотворителности, е създадо още разнообразни благотворителни учреждения; старае се въ сѣщото врѣме за искореняванието на лѣнността, сѣперничеството, разкоша, излишеството и други пороци. При това, като говори християнството за способността, дадена отъ Бога на всѣкого, — то обѣщава, както награда на тия, които се трудѣтъ за обществото и себе си, така и наказание на лѣннитѣ челоувѣци, които си закопали талантътъ въ земята.

Ми силнѣй должны немощи немощныхъ носити, заключаваме съ думитѣ на Апостола Павла. Ето правото разрѣшение на въпроса, съгласенъ съ историята, съ жизнения опитъ и съ духовния свѣтъ на челоувѣка.

г. Трѣвна Мартъ 1898 г.

Констан. Вѣнковъ учитель.

По историята на рилския манастиръ.

При всичко, че много тъмни страни отъ нашата история почеватъ да се осветляватъ отъ нашитѣ учени историци, но се пакъ още твърдѣ много нѣщо остава покрито и неизучено, отъ що и общата картина на миналия ни животъ остава още тъмна. Такива покрити, неизучени още работи у насъ по настоящемъ ни прѣдставлява и историята на Рилския манастиръ, тази „свещено-царска и патриаршеска лавра“ на св. Иванъ рилский чудотворецъ, която въ прѣдѣлите на хиляда почти години е умѣяла да упаци най светото на българина — неговото православие и славянска писменность, при всичко, че по тази история се е доста много писало. Особенно въ тази история остава тъменъ въпросътъ за полсжението на св. Иванъ, що е той държалъ при българския дворъ до избѣгването си въ пустинята, а тъй също и обстоятелството, гдѣто той не е рачилъ да се срѣщне съ царь Петра, когато послѣдния отишълъ самичкъ въ рилската пустиня да го види¹⁾

Като зимамъ туй прѣдъ видъ, азъ считамъ за нужно да запозная читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ съ два нови документи, които ми паднаха на ръка прѣди нѣколко врѣме, отъ които може да се сжди, че св. Иванъ е билъ природенъ българинъ и при това политически дѣецъ прѣди отдалечаванieto си въ пустинята, когато, както казва блаженѣйший Евтимий търновский патриаръ въ животоописанието му, „Глу-

¹⁾ Прѣди нѣколко години единъ виденъ българинъ (?) се билъ изразилъ, че св. Иванъ рилский чудотворецъ не билъ българинъ, защото той не вѣрвалъ българинъ човѣкъ да може да стане светия. Жалко е, ако е вѣрно туй говоренъе, особенно когато би се то изказало отъ такива видни личности, но азъ ще се повърна за това на друго мѣсто.

мѣшеся и смѣшеся на останалитѣ въ мирѣ. Впрочемъ нека самитѣ документи кажатъ за това, що съдържатъ, а пакъ ученитѣ хора го осветляватъ както трѣбва съ своитѣ богати знания.

Въ 1852 година Рилскій мѣнастиръ билъ испратилъ въ Руссия двама свои събратия по важни мѣнастирски и народни работи, гдѣто тѣ се срѣщнали съ нѣкои учени хора и водили разговори по историята на мѣнастирътъ и по самата биография на мѣнастирския патронъ — св. Иванъ. Между другитѣ въпроси, които давали на рилскитѣ братия рускитѣ учени, билъ и този: какъ трѣбва да се разбира обстоятелството, гдѣто св. Иванъ отказалъ да се види съ царь Петра, когато послѣдния нарочно отишълъ въ рилската пустиня за това и димѣтъ ⁽¹⁾ отъ запаленитѣ огньове — отъ страната на царьтъ и на пустинно жителътъ Иванъ дѣйствително ли сж могли да се ставатъ — какво е мѣстоположението на двѣтъ страни и наистина ли трѣбва туй да се разбира въ собственъ смисълъ. Братията рилски, видѣ се, намѣрили се въ невѣзможность да отговорятъ както трѣбва на ученитѣ руси, за това се отнесли до своето началство и искали упѣтване. Послѣднето съ писмо ²⁾ отъ 27-й Май 1853 год. между другото имъ отговорило, че димѣтъ по старо едно прѣдание трѣбвало да се разбира въ собственъ смисълъ, толковъ повече, че и самото мѣстоположение позволявало това *«еже отстоитъ отъ стария постници часа нѣтъ путъ и видно отъ всея страни»*, а за отказването на светията да се види съ царьтъ, се говори, че отъ друго едно прѣдание — *«древнее»* *«изъ пѣмти вѣка сохраняемо братии светия обители»*, св. Иванъ не рачилъ да отиде при царьтъ *«вини ради принадлежащу другому тарабу противу цареви и ради нѣкия иния потрѣби»*, т. е. не искалъ да

¹⁾ Въпросътъ за димѣтъ е билъ на ново подигнатъ сетнѣ въ Цариградъ въ 1861 година отъ тогавашния тамо руски посланикъ, за което тоже се пазило, увѣряватъ ни, особенно писмо.

²⁾ Туй писмо се пазило и до сега у единъ нашъ книжовникъ.

се види съ него просто за туй, защото билъ отъ противната на царьтъ партия.

Подобно на това прѣдание за сщия прѣдметъ, друго едно имало въ селото Рила, което прѣди врѣме било записано отъ священникъ Харалампий Димитровъ, дългогодишенъ учителъ и Архиерейски намѣстникъ въ гр. Дупница. Ние привождаме тукъ и туй прѣдание тѣй, както е написано отъ поменатия священникъ, та негли и по него нашитѣ учени историци ще кажатъ своята дума.

„Азъ имяхъ единъ укъя Христо Златковъ Гръчевъ въ с. Рилла. Този чловѣкъ почина на 1891 год. на възраст 75 години. Много пжти ми е той казвалъ приказки и то все исторически. За Александра Македонски, за нѣкой си Царъ Ираклия, за паданието на Цариградъ и задруги. Той единъ пжтъ бѣше много расположенъ къмъ менъ и често ме повикваше въ своята сѣнчеста ливадка и си прикавахме. Обичаше азъ да му четя повече исторически книги, а той слушаше. Единъ пжтъ като му прочитахъ житието на св. Отца Йоана Рилскаго Чудотвореца, той ми каза, че нѣма това въ житието му, което той слушалъ отъ нѣкой стари хора. Това и сега щеше да изчезне, ако не бѣше се появило списанието „църковний прѣгледъ“ въ което се описватъ бѣлѣжки за Рилский манастиръ.

Този старецъ ми разказваше ето какъ: «Св Иванъ Рилский билъ синъ на богати родители отъ Софийското, кадѣто р. Искаръ прѣминава Стара Планина с. Скрино. Неговия баща билъ дворянинъ въ царский въ негово врѣме домъ на Бъл. Царъ Петъръ, а св. Иванъ на чинъ въ войската. Когато Бъл. Царъ Петъръ поискалъ да се ожени за гръкиня и да въведе гръцко влияние въ Българский Царский домъ, имало хора, които сж се противили на това, между които билъ и св. Иванъ. Тази партия като била слаба немогла да надвие. Царъ Петръ се оженилъ за Романовата дъщеря. И тогава вече се явило прѣслѣдование по противниците, и които били заловени, били проведени на заточение, отъ които св. Иванъ билъ проваденъ въ с. Скрино при Бобошево, което тогава е служило като крѣпостъ, и до днесъ се

познаватъ развалинитѣ отъ дзидищата на крѣпостъта, а има една мѣстность до една скала, която наричатъ *Стрзчи камъкъ*, тамъ се намиратъ части отъ ризници, копия и стрѣли. Прѣданието разказва, че скринци гонили св. Ивана, може да са го гонили като подозрѣно лице.

Това прѣдание съмъ слушалъ и отъ Г-нъ Мане Марковъ Джумалия, които е живъ въ гр. Дубница; той ми казва ималъ и единъ ржкописъ по това, нѣ му го нѣкой земалъ и незнае кадѣ сега. Ако земе чловѣкъ писмото на Царъ Петаръ и писмото на св. Иванъ написани въ житието, му се има нѣщо св. Иванъ да не дойде при царя и да му даде исканната прошка и духовни съвѣти не е имало какво да го спира, нито неговия Монашескии животъ, нито царскиятъ блѣсъкъ. Той е трѣбало да исполни желанието на царя и нищо нѣмало да го спира, ако не е било имало попрѣди подобно нѣщо съ св. Ивана чловѣкътъ; който ми разказваше горнето прѣдание бѣше отъ младости ходилъ до Цари-градъ, Търново, Измиръ, Босна и въ Св. Гора съ нѣкой си Отецъ Галактионъ отъ Рил. Мънастирь. И ми се струва, ако да не му е казвалъ Отецъ Галактионъ горнето за св. Отецъ Ивана.

Нравствено религиозенъ разказъ.

Богъ може да обрѣща въ добро за насъ и онова което намъ се струва, че е врѣдително.

„Изъ ѣдущия излѣзло за ѣдение, и изъ силния излѣзло сладко“ (вн. Сѣдши гл. 14, стр. 14).

Има различни способности, мили дѣца, съ които Богъ може да обрѣща въ добро за насъ и онова даже, което често пжти намъ се струва, че е врѣдително за нашето здравие и за нашия животъ. Думитѣ „изъ ѣдущия излѣзло за ѣдение, и изъ силния излѣзло сладко“ показватъ какъ веднѣжъ Богъ е направилъ такова нѣщо, чрѣзъ което показалъ на хората своето

могъщество. Това се случило въ живота на еврейския народъ съ единъ благословенъ мъжъ. Този благословенъ мъжъ, ви дѣца, познавате отъ уроцитѣ на священната история. Думитѣ, които азъ сега казахъ прѣдъ васъ „изъ ѣдущия излѣзло за ѣдение, и изъ силния излѣзло сладко“ сж казани отъ този благословенъ мъжъ Сампсона. Тѣзи думи сж една измислена гатанка отъ Сампсона, и която гатанка има поучителенъ смисълъ. Нъ, когато Сампсонъ я изрекълъ, никой отъ тогавашнитѣ хора неможелъ да разбере нейния смисълъ и не само малкитѣ като васъ дѣца, а и хора, които живѣли много врѣме прѣди него. Както и да е, нъ този способъ на изучаване и вразумление не само въ старо врѣме, нъ и въ сегашнитѣ врѣмена еднакво на всички се прави — отъ малко до голѣмо.

Нъ да се обърнемъ къмъ нашиятъ текстъ. Богъ, както ни учи писанието, може да прави велики работи, не само направо съ Своята всемогъща сила, нъ и при посрѣдството на слабитѣ орждия, при посрѣдството на хората. Всички — даже великитѣ и добритѣ хора сж имали много и различни недостатѣци; и ето, за да ни покаже, че Богъ може и чрѣзъ насъ — грѣшнитѣ и немоцнитѣ да извършава Своята слава священното писание нарочно указва на тѣхното недостойнство.

Сампсонъ, който е измислилъ гатанката, която се съдържа въ привѣдениятъ по-горѣ отъ насъ текстъ, билъ отъ сѣдитѣ и избавителитѣ на Израилския народъ. Двайсетъ години той билъ неговъ управителъ. Главни неприятели на израилтенетѣ били тогава филистимянетѣ — народъ силенъ и войнственъ. По нѣкога тѣ нападали съ малки отдѣления и ограбвали всичкиятъ добитѣкъ, който принадлежалъ на израилтенетѣ; а по нѣкога съ цѣли войски, — изгорявали отечественнитѣ имъ градове. Сампсонъ самъ отъ себе си съставялъ цѣла войска въ врѣме на подобни нападения; — и Богъ по такъвзи начинъ показвалъ, че, когато Му е угодно, той може да съедини всичко въ единъ чловѣкъ. Веднѣжъ на едно сбиване, той

истрѣбилъ толкова неприятели, колко понѣкога не се удава и на цѣла войска. А — каквото има при това забѣлѣжително — то е, че той е дѣйствувалъ безъ всѣкакво въоръжение; едничкото негово оръжие е било само една магарешка челюсть.

Сампсонъ билъ въздигнатъ за съсипванието на филистимлянетъ; и при това, не ще ли се покаже чудно да се ожени за филистимлянка. На тази и именно свадба и било, по обичая на онова врѣме, прѣдложена отъ него горѣказаната гатанка. Дѣлото, както знаете, така станжло. Веднѣжъ, като отивалъ съ своитѣ роднини при избранната си невѣста, той се отстранилъ отъ тѣхъ и отишълъ въ едно лозе, безъ съмнѣние затова, за да си раскваси устата съ грозде; Тука нападнѣлъ на него единъ младъ свирѣпъ лъвъ. нъ Самсонъ, въ тази минута, макаръ забѣлѣжете, той билъ съвсѣмъ безъ оръжие, расквасилъ този лъвъ на парчета. И при това още не само самъ си не прѣтърпѣлъ никаква поврѣда, нъ даже и дрѣхата му останѣла съвършено здрава, така щото и роднинитѣ му неможали и да забѣлѣжатъ, че той е билъ въ такава голѣма опасностъ. А самъ той за себе си нищо не казалъ, може би, отъ страхъ, че не ще му повѣрватъ. Тѣй или инѣкъ, само убитиятъ отъ него лъвъ тамъ си и останѣлъ, и тамъ би се изгубилъ безъ всѣкакво знание.

Нъ ето, когато Сампсонъ трѣбвало да се ожени той отново отишълъ въ това лозе, и какво видѣлъ? Птицитѣ или звѣроветѣ изели мѣсото на убитиятъ отъ него лъвъ, а горѣщото слънце изсушило трупѣтъ му, така щото пчелитѣ можели да го прѣобърнатъ въ кошерище за себе си и успѣли вече да го напълнятъ съ медъ. Отъ този медъ — малко-много — и зелъ съ себе си Сампсонъ и го прѣдложилъ на сродницитѣ си. И отъ това, дѣйствително, отъ ѣдущиятъ, който билъ лъвъ, излѣзло ѣдомое, т. е. храна: и отъ силниятъ какъвто е лъвътъ, излѣзло сладко, какъвто е медътъ.

Нъ кой би могълъ да отгатне тази гатанка, на кого би могло да дойде на умътъ, че сжщата сладка

храна може да произлѣзе отъ трупътъ на убитиятъ лъвъ? Человѣкъ, който умира отъ гладъ, може да изѣде едно парче отъ лъвовото мѣсо; нѣ кой другъ, когато и да е, го е ѣлъ, или би зелъ да ѣде? И кой когато и да е, е искалъ, или би зелъ да търси трупътъ, на каквото и да било грабливо животно, съ надежда да намѣри въ него храна, и при това още сладка храна? Една само мисль за трупътъ намъ е вече неприятна.

И така, виждате, на какво ни поучава нашия текстъ; той ни поучава на тази обща истина, *че Богъ може да обрѣца за насъ въ благословение и това, което на насъ се струва нѣщо и вѣдно*. Тази истина и азъ искамъ на васъ да ви обясня.

Въ нѣдрата на едно добро християнско семейство се родилъ, по божията милость, единъ синъ. Родителитѣ му гледатъ на него съ неопикуема радость. Той се явилъ при тѣхъ въ жилището имъ, като свѣтла заря отъ слънцето, и грѣлъ за тѣхно щастие. Тѣ се грижътъ за него съ истинска родителска грижа, и въ сънътъ си и на явѣ мислѣтъ за него, мислѣтъ, какъвъ ще стане той слѣдъ вѣме. Не тропнуватъ, не чуикуватъ, даже на високо не говорѣтъ, щото както и да е да не побъркатъ спокойниятъ му сънъ. Даже на тихиятъ вѣтрецъ не даватъ да се допрѣ до лицето му, и свѣтлината закриватъ още отъ неговитѣ слаби очици. Прѣзъ всичкото вѣме разговарятъ помежду си, какъ по-добрѣ да го въспитатъ и какъ да направятъ отъ него истински добъръ человекъ християнинъ.

Прѣминуватъ така недѣли и мѣсеци; родителетѣ намѣратъ, най-сетнѣ, че дѣтето имъ расте както не може по-добрѣ; свѣтлитѣ, веселитѣ, голѣмитѣ му очи, тѣй да кажемъ, говорѣтъ имъ вече това, което още не може да искаже неговътъ езикъ. Той просто, имъ се струва, е създаденъ за очудвание на всички, макаръ майка му въ себе си и даже противъ волята си забѣлѣзва, че въ него има много признаци отъ силно упорство. Още, когато той нѣмалъ и двѣ години, майката се опитала да насочи и управи неговата *воля*, и, както и се струва, успѣла въ това, макаръ сама въ себе си и да мислила друго. А Богъ вижда, че тази воля за

много врѣме не ще се поправи, и ще бѣде причина и за врѣменното и за вѣчното му загинване. Дѣтето свършило вече три години, и ето веднѣжъ, нѣкакъ си чува майка му, че то плаче, и плаче отъ силна болестъ. Тя бързо отива въ другата стая, гдѣто синъ ѝ играелъ, и го намѣрва да лежи на земята. Тя го повдига и въ сжщото врѣме вижда, че краката му немогѣтъ да стѣпѣтъ. Той не само не можелъ да ходи, нѣ и минута не можелъ да се закрѣпи на тѣхъ. Майка му се старае да открие, какво той се е поврѣдилъ въ себе си, — и нищо не може да открие. Вижда се, че тази пазителна рѣка, която го е държала и пазила, отведнѣжъ го оставя въ минутата на паданието му. Горката майка! Съ каква нѣжностъ тя го пригрѣща! Той ѝ станѣлъ, ако може да се каже, още по милъ! Е какво мисли тя, ако той остане за винаги хромъ? И сълзитѣ ѝ не одържимо текѣтъ отъ очитѣ ѝ. Горкиятъ баща? Съ каква бързина той отъ единъ докторъ се обрѣща къмъ други! Какво, какво, не прави, не прѣдприема той за спасението на свойтъ възлюбленъ синъ! Нѣ всичко на пусто! Горкото дѣте за винаги ще си остане сакато! Ето вече и столче за него донѣсли съ нѣкаква си особенна направа, и отъ хубаво дърво купили кокили; стоѣтъ сега около него и гледатъ на него отново съ силна нѣжностъ.

Не безъ цѣль това испытание било пратено отъ Бога! То скоро открило своитѣ спасителни дѣйствия! Беспомощното положение на дѣтето го направило кротко и послушно. Въ него се явила такава нѣжностъ къмъ майка му, каквато по прѣди съвсѣмъ се не съглеждала. Той зель да чете сега вечернитѣ свои молитви, дѣйствително съ съзнание за нуждата на Божиата помощъ! И сърдитината му зела се по-рѣдко и по-редко да се показва; а ако и да се показвала, то бързо пакъ заминувала. Наедно съ това и въобще волята му зела да приема друго по-добро направление; отъ това и майка му, при всичкитѣ си скърби и сълзи за беспомощното негово положение, немогла да се не утѣши въ себе си съ тази мисль, че синъ ѝ станѣлъ забѣлѣжително по-добъръ и въ приеманията си, и въ чувствата и въ

всичкия си характеръ. Самата слабостъ и беспомощността му го спасяватъ отъ различни опасности. Той станжлъ като да е центаръ на цѣлото семейство; като гледали на него и другитѣ дѣца, които се събирали съ него, научватъ се да бжджтъ кротки и милостиви, за това, че той самъ е тѣй кроткъ и милостивъ — така и затова, че тѣмъ неволно имъ се иска да бжджтъ кротки и милостиви дѣца по отношение къмъ *него*; по такъвзи начинъ той става нѣщо си като орѣдие за образованието на тихиятъ и приятниятъ нравъ на всичкитѣ и на всѣкиго въ къщи, и даже на тѣзи, които макаръ за малко да идвали да го наглеждатъ, съ една дума, той станжлъ челоуѣкъ, когото всички обичатъ; и така свършва своето поприще на живота си, денътъ и часътъ, които били опрѣдѣлени за него, за тази или за онази цѣль, отъ Божията сждбина. И ето само тогава, когато се свършило врѣмето на испитанието, когато той се прѣселилъ въ другиятъ свѣтъ, гдѣто нѣма хромии, нито слаби, гдѣто и нѣмощни не ще бжджтъ, „както Давида“, и Давидъ, „както и Ангелътъ Господень“, само тогава станжло явно, че тази хромота се обърнжла въ негово благословение; и, слѣдоват. отъ ѣдующиятъ произлѣзло ѣстие, и отъ силниятъ произлѣзла сладость.

Азъ казвахъ нѣкога, дѣца за едно мѣнинко момиченце, което обичалъ баща ѣ съ необикновена нѣжностъ, нъ което неможело нито да чува, нито да говори, което както казватъ. било глухо-нѣмо. Каквото мислило какво то чувствувало? На никого това не било извѣстно: душата му като че се съдържала въ чистъ мраморъ, недостѣпна за гордѣливото око. Така то и умрѣло дѣтенце. И на всички се струвало това скръбно явление нѣкакво си тайнствено необеснимо. И какво не прѣдчувствала горката му майка въ срѣдъ размишленията си за непостижимитѣ сждби на провидѣнието Божие! Какви скърби не прѣкаралъ горкиятъ баща, като гледалъ на своето дѣте, да му не отговаря съ никакво здрависвание! Нищо, се струвало, неможело да бжде по-печално отъ това явление. Нъ когато сждбата на дѣтетото се свършила, тогава се открило,

че на това била добрата воля на промисълта. И въ кжсиятъ си животъ това момиченце оставило слѣдъ себе си неизгладими чѣрти отъ добро: отъ това врѣме се появили на всѣкъждѣ спасителни прибожища за глухо-нѣмитѣ. И така отъ ѣдущиятъ произлѣло ѣстие, и отъ силниятъ произлѣзло сладостъ.

„Тѣзи, които ходѣтъ въ морето съ кораби, които вършѣтъ работи въ голѣмитѣ води“, знаѣтъ, какво нѣщо е, както казватъ порокъ, „скѣрбъ на морето“ всичко и всички се страхуватъ, когато то съ ревание се развълнува. Когато изнамѣрили компасътъ, тогава корабитѣ зели и могли да плаватъ и въ далечнитѣ брѣгове, и слѣдователно това било велико изнамѣрване. Когато се научили да правѣтъ голѣми и яки кораби, и това било голѣмо изнамѣрване. Нѣ все пакъ въ океана има много различни, тѣй нарѣченнитѣ, течения, има много различни промѣнения на вѣтроветѣ, щото плаванията по него бѣхъ и твърдѣ продължителни, и твърдѣ уморителни, и твърдѣ опасни. Какво не прѣтърпели бѣднитѣ емигранти (бѣженци) въ врѣме на своитѣ прѣселения отъ единътъ материкъ на другиятъ! А за болнитѣ, които, за поправление на здравието имъ, търсили по-добъръ климатъ, и за това се пустижали да плаватъ на далечъ, нѣма какво да се каже. Съ една дума отъ морскитѣ плавания страшно бѣдствували досега и врѣмето, и собствеността, и здравието, и животътъ. И какво да се прави? Прѣди нѣколко години вървѣла по високитѣ Аллегански планини една пощенска каруца. Пѣтищата били лошави и опасни. Като се въскачвала на върхътъ на планината, тази каруца се прѣметнѣла, и бѣднитѣ пѣтници твърдѣ много пострадали; всичкитѣ при това можли да продължаватъ пѣтьтъ, само съ исключение на единъ отъ тѣхъ. Той билъ младъ морски офицеръ, който при паданието си страшно поврѣдилъ бѣдрото си. Него го занесли въ една проста колибка, която се намирала тамъ при пѣтьтъ, и го оставили на рѣцѣтъ на нейниятъ бѣденъ ступанинъ. Това е билъ най печалниятъ денъ отъ живота му: на веднѣжъ се намира въ най бѣдна колибка, безъ другари и познайници и по-

диръ туй съ строшеното си бѣдро да лежи безъ надежда даже да може да получи нѣкаква си помощъ отъ доктора! Бѣдѣщето му е еднакво, ако и още малко, било мрачно: очевидно, него го застрашавало осакащение прѣзъ цѣлиятъ животъ; а за службата му въ корабѣтъ не можелъ нито да си въобрази. Така той лежалъ тамъ шесть мѣсеца, нѣ ето, най-сетнѣ, отъ ѣдущиятъ произлѣзло ѣстие, и отъ силниятъ — сладость. Той намѣрилъ въ себе си такива сили, каквито до сега не съглеждалъ. Той наченжлъ така тѣзи изучапия, и усвоилъ за себе си тѣзи навици да размишлява за работи, които по-послѣ му дали възможность да състави извѣстната на всички сега карта на океана, гдѣто сж означени отъ него и теченията на водитѣ и духанията на вѣтроветѣ, и показани по добри и безопасни пѣтища за плавание! Ето защо сега и морскитѣ плавания не сж толкова продължителни и коработропението е по рѣдко, и загубитѣ на стокитѣ и живота сж по малко, какво сега този чловѣкъ е направилъ, за доброто и ползата на чловѣчеството, не може и да се искаже. Ако би той цѣли милиони да можеше да харчи за ближнитѣ си, — и тука не би успѣлъ той да направи толкова добро, колкото е направила, прави и ще да прави съставената отъ него карта на океанѣтъ. Името му за винаги ще остане въ редѣтъ на тѣзи имена, които записва историята. А азъ отъ своя страна ще притурѣмъ още и това, че този благодѣтель на чловѣчеството обичалъ да украшава себе си съ името християнинъ; и всичкитѣ свои — и дарования и богатство — туря съ християнско смирение прѣдъ стѣпкитѣ на свойтъ Искупителъ. А гдѣ е началото на всичкитѣ тѣзи благословения и за него и за насъ? Въ това нещастие, което било пратено отъ рѣката на не исповѣдимиятъ промисълъ.

Колко писатели има тѣй сѣщо, които да сж станѣли велики именно отъ това, че до сърдцето имъ се е допрѣло каквото и да е тежко испытание! Подобно на цвѣтето, което, колкото повече го стриватъ въ рѣцѣ, толкова повече издава отъ себе си приятна миризма, и тѣ толкова по възвишенно, толкова по бла-

городно чувствуватъ и се изказватъ, колкото по силно се съкрушава тѣхното сърдце.

Земѣте напримѣръ Милтона. Колко трогателно говори той за своята слѣпота! Като слушахме неговѣтъ жаленъ плачъ за загубата на такова богатство, каквото е гледанието, неволно ни се доплаква наедно съ поетѣтъ.

За това, като закрилъ за него тѣлеснитѣ очи, Богъ широко отворилъ душевнитѣ му очи; и ето въ обителитѣ на тази просвѣтена вжтрѣшностъ съ свѣтлината на душата и се съставила тази най-велика поема, която служи за най-добро украшение на челоуѣческиятъ езикъ! Колко всичко това е чудно, непостижимо! Челоуѣкъ изгубва зрѣнието си, и въ сжщото врѣме наченва да гледа не сравнено повече, отъ колкото по-прѣди! Челоуѣка го отдѣлятъ отъ свѣтътъ, затварятъ го въ тъмница, обричатъ го на тежко мълчание; и той тука именно наченва да говори или да пѣе, — и да пѣе съ гласътъ на небесенъ ангелъ! Така и отъ ѣдущиятъ излиза ѣстие, а отъ силниятъ сладко Богъ най-тежкитѣ испитания на хората обръща въ тѣхно благословие.

Най-голѣмото нещастие, каквото е постигало когото и да било отъ хората, — това е негово падение въ грѣхъ. Вие знаете, какъвъ плачъ е билъ въ Египетъ, когато Ангелъ Божий истрѣбвалъ първороднитѣ Египетски дѣца, когато, може би, не е останѣла тамъ ни една кжща, гдѣто да не оплакватъ подобна тежка загуба. Това сжщото се върши сега по всичката земя и въ всѣка кжща на земята. Не отведнѣжъ, не въ една нощъ, нѣ, рано или късно само въ всѣка кжща истрѣбватъ се на земята, нѣма никой отъ роденитѣ, който да не умрѣ. Грѣхътъ за всички е ископалъ гробъ. Грѣхътъ, при това още, е напълнилъ цѣлата земя съ боеве, съ препирни, съ жестокости, съ убийства, съ сълзи и съ скърбъ! Страхътъ, ужасътъ нѣматъ край! Нѣ и тука — отъ ѣдущиятъ излѣзло ѣдене.

Ако не би допуснжтъ грѣхътъ, и на грѣхътъ не би дадена такава разрушителна власть надъ нашиятъ свѣтъ, ние никога не би узнали, колко е ве-

лика къмъ насъ любовта Божия, а сега знаемъ, че Богъ толкова е обикналъ свѣтътъ, щото и свойтъ единороденъ синъ не пожалилъ неговото спасение! Ние никога не би узнали, колко Христосъ е състрадалъ за насъ; а сега знаемъ, че, по своето милосърдие той съ воля прѣтърпѣлъ за насъ всичкитѣ кръстни мжчения! Ние никога не би узнали колко ни обича Богъ — Духъ святий; а сега знаемъ, че той непрѣстанно и не исказанно ходатайствува за насъ прѣдъ Небесния Отецъ! Ние никога не би узнали, какво ще каже и думата милость. Ние никога не би узнали, че светитѣ Божии Ангели толкова ни обичатъ, щото сж готови да станжтъ за насъ служебни духове, готови да прѣнесжтъ на небето душитѣ даже на най бѣднитѣ сиромаси. Ние никога не би узнали, колко сладко може да бжде за грѣшната душа благовѣстието Христово, и колко утѣшителни сълзи за съкрушенното сърдце.

А сега ние въспѣваме и височината и дълбочината. и дълготата и широтата на любовта Божия въ Иисуса Христа! Сега числото на спасенитѣ е безбройно. И всичкитѣ тѣ ще се облѣкжтъ въ бѣли дрѣхы. Всички тѣ ще се явжтъ съ животенъ вѣнецъ на главата. Всички ще иматъ въ ржцѣтъ си златни арфи (гусли). Всичкитѣ ще въспѣжтъ пѣсень нова, пѣсень, която не е чувана сега на небето, пѣсень на Мойсея и Агнеца. Искупенитѣ ще видатъ въ Бога такъвъ Отецъ, какъвто той не се е явявалъ на никой други свѣтъ. Христосъ може да свѣрши своята слава и въ народитѣ, които сѣджтъ въ тъмнатата и смъртната сѣнка. Той може да свѣрши Божията хвала и въ устата на младенецътъ. Смъртта и гробътъ — тева е едущиятъ; нъ отъ този ѣдущъ ще прозлѣзе това, което е по скжпо отъ златото и по блистателно отъ алмазътъ.

Грѣхътъ — това е силниятъ; нъ, и отъ този силенъ ще излезе това, което е по-сладко отъ медътъ — душитѣ на спасенитѣ.

Богословското училище въ гр. Самоковъ.

Това училище до началото на учебната 1897/98 година се именуваше Самоковско Духовно училище, нъ по распореджанието на св. Синодъ отъ туй врѣме се преименува на Самоковско Бобословско училище. Прѣзъ истечената вече учебна 1897/98 година е имало само три курса, а четвърти нѣмаше. Четвърти курсъ се отваря отъ началото на идущата 1898/99 учебна година. Минжлата учебна година се почнахъ учебни-тѣ занаятия на 1-й Септемврий въ присѣтствието на Н. Пр. Епископъ Антимъ Брѣгалнички и г-нъ Ст. Костовъ, секретаря на св. Синодъ. Въ третѣ курса въ началото на учебната година сж били записани да слѣдватъ всичко 301 ученика, отъ които въ пансиона сж живѣли 144; отъ тѣхъ стипендиянти 113, а своекощни 31; вънъ отъ пансиона сж живѣли, по квартири 157. Понеже IV-й курсъ не е билъ отворенъ прѣзъ учебната 1897/98 година, то поради туй въ края на тая година нѣмаше зрѣлостни испити и свѣршващи ученици. При всичко това, и, обикновеннитѣ годишни испити се извършихъ подъ ревизорството на Н. Пр. Епископа Антима Брѣгалнички. Отъ 301 ученика, които сж били записани да слѣдватъ въ третѣ курса въ началото на учебната година, въ края на годишнитѣ испити сж се явили на испитъ 289. Отъ тѣхъ 11 сж получили свидѣтелства отъ първи редъ съ отличие; 216 отъ първи редъ; 59 безъ общи редъ; 3-ма отъ втори редъ, 12 не сж полагали годишенъ испитъ, отъ които двама сж били изключени прѣзъ годината изъ училището, а 10 сж напустили училището по бѣдность. За напредъ не се приематъ ученици въ това училище, които искатъ да живѣятъ по частни квартири; всѣкой, който желае да бѣде ученикъ въ това училище, билъ той стипендиянтъ или своекощенъ, живѣе въ пансиона, гдѣто му се даватъ всички необходими нѣща за единъ ученикъ. Своекошнитѣ ученици плащатъ годишно въ пансиона 480 лева сре-

бърни, които за по-лесно внасятъ на два пѣти — 240 лева въ началото на учебната година, а другитѣ 240 лева въ края на първото учебно полугодие (края на м. Януарий). Ние отъ своя страна прѣпорѣчваме този пансионъ на всички родители, които искатъ да видѣтъ, че тѣхнитѣ дѣца се възпитаватъ, учѣтъ и пазѣтъ подъ строго правиленъ педагогически надзоръ, и като се запазватъ отъ младежки погрѣшки и заблуждения, посочва имъ се истинния пѣтъ на живота. До колкото познаваме редѣтъ, управлението и устройството на живота въ този пансионъ, — всичко е така наредено, щото заслужва справедлива похвала, а храната да не кажемъ, че е отлична, казваме само, че е повече отъ добра въ пансиона.

Още минѣлата година въ кн. 7 и 8 на „Бъл. Цър. Пр.“ бѣхме явили на читателитѣ си, че св. Синодъ тѣкми прѣдъ видъ на важни интереси да прѣнесе въ София отъ Самоковъ Богословското училище. Тоя въпросъ сега е свършенъ, като това училище се прѣнася за учебната 1898/99 год., отъ Самоковъ въ с. Княжево, блиско до гр. София, гдѣто то ще прѣбжде врѣменно, до като се съгради здание за сѣщото училище въ самата столица.

КНИГОПИСЬ.

1. *Законъ Божи за ученикитѣ отъ IV класъ на петокласнитѣ дѣвически училища. Часть I: История на християнската православна черква. Часть II: История на българската черква. Споредъ програмата отъ 1897 година написалъ Ст. Станимировъ. Пловдивъ 1898 година. Часть I стр. 73 цѣна 60 ст., Часть II стр. 77 цѣна 60 стотинки.*

Първитѣ страници на тия малки, но добрѣ съставени, книжки съдържатъ извлечение изъ официалната програма по „Законъ Божи“ за IV класъ на дѣвическитѣ гимназии, въ които тоя прѣдметъ се изучава съ 1½ часа седмично.

Автора, г-нъ Ст. Станимировъ, е удовлетворилъ една насжщна нужда у нашитѣ училища, на които липсuvatъ добри ученици. Изложения материалъ въ книжкитѣ показва, че автора доста много и грижливо се потрудилъ да бжде полезенъ за дѣлото, за което заслужава похвала. Езика е ясенъ и разбранъ, а цѣ-ната на книжкитѣ е умѣрена.

2. *Жюль Пейо. До учителитѣ и учителскитѣ прак-тически свѣти. Волю прѣвели отъ френски и приспособили: Из. Пѣвзи Н. Станевъ. Издание първо, цѣна 2 л. Пловдивъ, 1898 година стр. 248.*

Малката тая книжка е тъкмо на врѣме и доста сполучливо прѣведена. Мнозина отъ нашитѣ учители и то не само отъ по младитѣ, но се срѣщатъ лица и между по старитѣ, които нѣматъ достатъчно ясно по-няние за прѣдметитѣ, които се сблъскватъ съ тѣхъ въ полето, гдѣто тѣ работятъ. По тая причина недо-разбиранията и по нѣкадѣ дѣятелностъ и отношения не хармонизирующа съ цѣлитѣ на възпитанието биваха и биваха твърдѣ естествено нѣщо у такива учи-тели, които съвѣтъ искрено желаятъ да бждатъ полезни за народното свестяване и правилно раз-вранъ животъ. Между многото други полезни свѣти, които сж изложени въ тая хубава книжка, ние срѣ-щаме особено интересни нѣколко страници, въ които се искава възгледъ върху религията, отнискитѣ на учителя къмъ религиознитѣ вѣрвания на населението и отнискитѣ на учителя къмъ свещеника. Тѣзи свѣти сж толкова намѣсто и вѣрно искавани, щото ние ги привождаме буквално тука, за да се запознаятъ съ тѣхъ и читателитѣ на „Български Църковенъ Прѣгледъ“. Ето самитѣ свѣти, по въпроситѣ, за които говоримъ:

„Взгледъ върху религията: Къмъ числото на въ-проситѣ, които трѣбва да си уясните пълно и здраво трѣбва да прибавите и въпроса за религиозното вѣр-вание. Мнозина отъ младитѣ, едвамъ свършили, учи-тели, съ една юнашеска нескромностъ и самонадѣя-нностъ, щомъ се явятъ между населението, започватъ да осжждатъ религиознитѣ му вѣрвания и се под-смиватъ на всичко онова, което жителитѣ считатъ за

свещенно. Нѣма нужда отъ много доказателства да се убѣдѣхъ такива младежи, че съ това си повѣдение и съ тѣзи си осѣждания тѣ отиватъ тъкмо противъ своето звание отъ учители и най-главно, че тѣ оскърбяватъ най-деликатнитѣ, най-интимнитѣ чувства на онѣзи хора, отъ тежкия и постоянния трудъ на които тѣ сж получили своето образование. Такива приличатъ на онѣзи синове или дъщери, които като свършхтъ нѣкое училище започватъ да се гордѣхтъ прѣдъ своитѣ родители и да се подиграватъ съ тѣхъ, че били прости, невѣжи, суевѣрни и т. н., а забравхтъ, че благодарение само на тѣхния кървавъ трудъ, мжки и лишения, тѣ сж станжли хора. И наистина, какво ви дава право да оскърбявате било съ думи, било съ дѣйствиа, религиознитѣ чувства на населението? Какво ви дава да го карате да отхвърля своитѣ вѣковни религиозни понятия и да го тикате да остане на срѣдъ пѣтя, безъ какво да е здраво ръководство? Знайте, че обичаитѣ, нравитѣ, прѣданията и религиознитѣ понятия не сж играчка, които можхтъ да се отхвърлятъ и размѣсватъ по волята на тогова или оногова! Религията у единъ искренъ човѣкъ е неговата философия, неговата нравственностъ, неговата човѣщина. Ако единъ човѣкъ чрѣзъ религията е честенъ, милостивъ, правдолюбивъ, справедливъ, състрадателенъ, работливъ и т. н., той е толкова за уважение, колкото и оня, който достига да има сжщитѣ нѣща чрѣзъ философията. *Чистата религия* никога не е била противъ науката; противъ послѣдната сж били само фанатицитѣ, грубитѣ натури, екзалтирани набожници, които сж проявявали такава безчеловѣчностъ и жестокостъ, въ каквито сж испадали и екзалтиранитѣ поклонници да противни ней учения. Съ религията, както и съ всички други нѣща, сж ставали злоупотрѣбления, обаче тѣ не намаляватъ нейната възвишеностъ и идеалностъ.

Относко на учителя къмъ религиознитѣ вѣрвания на населението. Като е така работата, пита се, каква е вашата роля, като учители, между населението по този въпросъ? Ние ще ви я начертаемъ съ нѣколко думи; уважавайте, подкрѣпяйте и почитайте истинско-

религиознитѣ чувства на жителитѣ. Ако религиознитѣ понятия сѣ прѣтрупани и затѣмени съ дебели и груби суевѣрія, които изопачаватъ и загубяватъ чувствата, влияйтъ врѣдително върху здравието, напредъка и чистия животъ на населенито, залѣгнатѣ не съ укори и подигравки, не съ оскърбяване, но съ искренность, съ благодетъ и сладки и обмислени думи, както подобава на учители, да справите на хората, кое е истинското и кое лъжовното, коя правата вѣра и кое заблуднието. Въ ваша длѣжностъ влиза да очистите истинската вѣра отъ суевѣріята, отъ глупавитѣ страхи, за самодиви, хали, змѣве, вампири, магии, таласми и разни други вѣрвания, които докарватъ на населението всевъзможни болести, материални и нравственни поврѣди и сковаватъ неговитѣ мислителни способности. Погрижете се да издигните чистата вѣра до степенъ на нѣщо възвишено, идеално, както и трѣбва да аже въ сѣщностъ. Чрѣзъ научнитѣ познания, които имате за природнитѣ явления, по хигиената, по стопанството, и чрѣзъ уроцитѣ по закона Божи*) вие ще се постараете да обяснитѣ онѣзи нѣща, които населението си обяснява чрѣзъ суевѣріята и прѣдразсѣдѣцитѣ. Вашитѣ обяснения съ селенитѣ винаги да идятъ нѣкакъ ужъ случайно, между другитѣ разговори, а не нарочно, защото мнозина ще ви подозрѣтъ въ нѣщо и нѣма да ви слушатъ. Голѣма нетактичностъ и дори глупостъ показватъ онѣзи учители, които събиратъ селенитѣ ужъ сказки полезни да имъ държатъ, а пакъ започватъ да говорѣтъ, трѣбва ли да се пости или не, има ли Богъ или не и т. н. Кому каква полза принасяте се подобни сказки? Вие само възбуждате справедливия гнѣвъ и омраза на селенитѣ, които започватъ съ подозрѣние да се отнасятъ къмъ всичкитѣ ви други работи. А помнѣте, че нѣма по силна омраза и по силно гонение отъ онова, което е свързано съ религиознитѣ чувства на хората.

(слѣдва)

*) Тая задача може да се улесни за учителя, ако е запознатъ съ науката *Основно Богословие*, което е прѣвела редакцията на „Български Църковенъ Прѣгледъ“. Отъ Редакцията.

ОБЯВЛЕНИЯ.

САМОКОВСКО БОГОСЛОВСКО УЧИЛИЩЕ.

ОБЯВЛЕНИЕ

Самоковското Богословско училище отъ насту-
пающата учебна година се прѣмѣстя въ с. Княжево,
при гр. София.

Управлението на това училище извѣстява за знание
на интересующитѣ, че приемнитѣ и поправителнитѣ
испити започватъ на 7 Септемврий.

Желающия да постѣпи въ Богословското училище
трѣбва да прѣдстави слѣдующитѣ документи; 1) кръ-
щелно свидѣтелство, 2) медицинско свидѣтелство, че
е здравъ и нѣма физически недостатѣци, които бихъ
му попрѣчили да бѣде свещеникъ или учителъ, 3)
свидѣтелството, че е свършилъ съ добъръ успѣхъ
най-малко третий классъ, съ примѣрно поведение.

За I курсъ се приематъ ученици по конкурсенъ
испитъ. Приетитѣ ученици живѣятъ въ пансиона,
като стипендианти или самоподдържници. Тази го-
дина въ I курсъ ще се приематъ 60 души, отъ които
40 стипендианти. Самоподдържницитѣ освѣнъ учи-
лищната такса плащатъ 480 лева годишно (за 10 учебни
мѣсеци) и получаватъ отъ пансиона облѣкло, храна,
учебници, топливо, креватъ съ сламеникъ. Тѣ сѣ
длѣжни да си доставятъ на свои разноски потрѣб-
нитѣ постелки и завивки (за завивкитѣ паритѣ се да-
ватъ на управлението на пансиона то да имъ купи)
Освѣнъ това своекошнитѣ ученици на свои сѣщо раз-
носки трѣбва да си доставятъ по два чаршафа за

легло и други два за завиквата, четири калѣфа за възглавници и най-малко по четири ризи, гащи, чорапи крѣпи и пешкири.

За стипендианти ще се приематъ тѣзи ученици, които на испита покажатъ отлични успѣхи, прѣдставятъ свидѣтелство за бѣдностъ и дадатъ задължително, че ще постъпятъ въ духовно звание, кога достигнатъ опрѣдѣлената въ закона възраст, или че ще повърнатъ похарчената подиръ тѣхъ сума, ако би че не изпълнятъ това си задължение, или же бждатъ исключени отъ училището.

Всички новоприети ученици носятъ еднообразно свещеническо облѣкло.

Конкурсния испитъ е писменъ и устенъ.

Писмения испитъ е по слѣдующитѣ прѣдмети:

1. Български езикъ, 2. Св. История, 3. Аритметика, 4. Краснописание, устния: Катихизисъ.

Постъпающитѣ ученици не трѣбва да бждатъ по-възрастни отъ 18 години.

Гр. Самоковъ, 12 Юлий 1898 г.

Отъ управлението на училището.

ОБЯВЛЕНИЕ

Книгата **Основно Богословие** вече излезе отъ печатъ и се намира за проданъ въ редакцията на „Българс. Църков. Прѣгледъ“. Всѣки, които желае да се снабди съ тази важна книга, може да се отнесе до казанната редакция, като внесе 3 лева за книжка.

Редакция.

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

СЕПТЕМВРИЙ — ОКТОМВРИЙ

Редактори-Издатели:

Игнатий Рилский, Иоаннъ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришвитъ срамни работи, като не прибъгваме до хитрости и не прѣназначваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки чловѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣплавайте се подъ чуждин яремъ съ невѣрнитъ, защото праведността какво общение може да има съ беззаконието? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Кадмевъ

1898.

Отстъплението на запад. църква.

(продължение отъ VIII к.)

Удовлетворението за грѣхoветѣ, което се изискува въ католическата черква отъ кающиятъ се състои въ това, че духовникътъ, който го е исповѣдалъ, назначава му за извѣстенъ грѣхъ извѣстна епитимия. И у насъ въ православната черква се употрѣблява епитимия; но тя има значение у насъ като нравствено лекарство, което е полезно за самиятъ кающъ се, щото неговата смущенна съвѣсть да бѣде по спокойна и щото да му бѣде по легко на бѣдѣщето врѣме да прѣодолѣва своитѣ грѣховни привички. А въ католическата църква епитимията има значение на *удовлетворение за направенитѣ грѣхове*, което удовлетворение ужъ било необходимо за Бога, като че Богъ не може да прости грѣхoветѣ на чoлoвѣка безъ да е получилъ отъ него никакво удовлетворение за тѣхъ. Тя, епитимията, не е нравствена мѣрка, помагающа на исправлението на грѣшникътъ въ бѣдѣще врѣме, а е мѣрка наказателна за грѣхoветѣ вече направени отъ чoлoвѣкътъ. Отъ тукъ се заключава по смисълътъ на католическото учение, че епитимията, като необходимо удовлетворение за грѣхътъ непрѣменно трѣбва да бѣде назначавана на всѣки, който се кае и нейната тѣжина трѣбва въ точна мѣрка да отговара на тѣжината на исповѣданиѣ грѣ-

хове, а не да се зима прѣдъ видъ нравственното расположение на кающиятъ се — да се приеме, или да не се приеме тая, или оная епитимия (1).

А какво може да стане, ако чловѣкъ въ продължение на цѣлия си животъ не е успѣлъ да принесе удовлетворение — да изпълни епитимиятъ — за всекий направенъ отъ него грѣхъ? Има за чловѣка срѣдство да принесе удовлетворение на правосъдието божие задъ гробътъ. За това съществува, по учението на католицизма, въ загробний животъ тѣй наричаното чистилице (Purgatorium), — особено мѣсто, или състояние срѣдно между раятъ и адътъ, въ което се помѣщаватъ душитѣ на умрѣлитѣ съ раскаяние за грѣховетѣ си, но не успѣли на земята да принесатъ на Бога удовлетворение за своитѣ грѣхове; а също така по незнание, забравение, или каквото и да било външно прѣпятствие совѣстъ не успѣли да се раскаятъ за нѣкакви маловажни грѣхове, за които да испращатъ въ адъ на вѣки не слѣдува, но и въ рай не може право да допустнатъ. Тукъ на и въ продължение на извѣстни дни, мѣсеци, години и цѣли хиляди го-

(1) Забѣлжително при това е, че у Римо-католическитѣ християне освѣнъ благочестивитѣ подвизи, дѣлата на милосърдието, молитвитѣ и другитѣ духовни упражнения, които иматъ вътрѣшно нравствено усвѣршающе значение, разнообразнитѣ тѣлесни изнурения и изтезавания предприемани отъ чловѣка безотносително къмъ тѣхния нравственъ смисълъ и цѣль сами по себѣ иматъ значение на удовлетворение за грѣховетѣ и заслугитѣ предъ Бога. Като Богъ да се удовлетворява и весели отъ изтезанията на чловѣцитѣ, и че само това и иска, щото непрѣменно да подлага чловѣка на наказание за всѣкой грѣхъ. Отъ тукъ се вижда, че въ Римо-католическата черква — и не само въ проститѣ християне, които грубо разбиратъ изискуването на християнството, а у самитѣ богослови и учители църковни такива подвизи сж получили особено чрезмѣрно важно значение разнообразнитѣ външни подвизи: лишения и обѣщавия; при всичко; че тѣ никакъ не съдѣйствуватъ за нравственното усвѣршенствование. Отъ тукъ на западъ сж се появили цѣли секти, които поставятъ за главно срѣдство за спасението измѣчванието и изтезаванието на тѣлото — напимѣръ сектата на флагелянтитѣ, или на биющитѣ се и др. подобни на тѣхъ.

дини (гледайки на важността и количеството) на грѣховетѣ) душитѣ на умершитѣ търпятъ разнообразни мъчения, и, съ тия мъчения се очищаватъ отъ нѣкои не важни грѣхове, които по нѣкои съображения не сж биле исповѣдани на Духовникътъ, и приносятъ на Бога удовлетворения за ония важни грѣхове, за които тѣ се раскаяли, но не успѣли да изпълнатъ епитиміитѣ прѣзъ животътъ си. Когато срокътъ на тия мъчения, предназначени за всяка душа, се свърши, душата прѣминава отъ чистилището въ райягъ. Безъ това, безъ да се истезява по надлѣжний начинъ душата за всякой направенъ грѣхъ, за всяка не изпълнена епитимия; правосъдието божие, чегато не може да прости душата и направо да я допустне въ райягъ, при всичко, че тя би се и раскаяла по най искренъ начинъ.

Нѣма ли при това средство за чловѣка да облекчи за себе си тежестта на епитимията прѣзъ животътъ си и да съкрати срокътъ на мъчението въ чистилището по смъртта — словомъ да влезе въ царството небесно, безъ да принесе на Бога длѣжното удовлетворение за всичкитѣ си грѣхове? Всичко зависи отъ оногова, у когото въ рѣцетѣ сж ключоветѣ отъ царството небесно, — отъ папата.

По милосърдието божие къмъ чловѣцитѣ Богъ далъ на главата на църквата — на папата не ограничена власть и по мимо тайнството покаяние да зачисли свѣрхъ длѣжнитѣ заслуги на святийтѣ къмъ чловѣцитѣ грѣшници, и не само грѣшници, и не само живи, но и умрѣли. Имайки въ свое расположение неизчерпаемата съкровищница на свѣрхъ — длѣжнитѣ святи дѣла, Папата може да се ползова съ казанната сокровищница за облекчение на грѣшнитѣ чловѣци — да дава тѣй називаемитѣ *индулгенцій* (indulgentia). Тия индулгенции се даватъ на живи чловѣци, които, или се освобождаватъ отъ обязанноститѣ да приносятъ удовлетворения — да изпълнатъ за извѣстни грѣхове епитимии; и на умрѣли се даватъ тия индулгенции, съ които се съкратява срокътъ на мучението въ чистилището. Тия индулгенции по великото милосердие

божие и снисхождение, на папата могат да се издаватъ даромъ, или за каквито и да бѣждѣтъ благочестиви подвизи: путишествия по святитѣ мѣста, преимущественно въ Римъ; за полѣзни общественни предприятия, за каквито и да било заслуги и пожертвования въ полза на църквата, или лично въ полза на папата. Индулгенциитѣ биватъ пълни, простиращи се на цѣлия животъ и на всичкитѣ грѣхове, — и не пълни — само за извѣстни грѣхове, — на нѣколко дни, или години. Сѣществуватъ още индулгенции общи или велики, които въ извѣстно врѣме се даватъ на цѣлия католически мѣръ, или на цѣла страна, или на всичкитѣ християне, които се намѣрватъ въ Римъ — въ нѣкои особенни случаи, напримѣръ: въ врѣме на торжественното празнование юбилей въ Римската църква при избирание на новъ попа, по случай каквито и да било важни предприятия церковни или особенни, или особенни опасности — които да угрожаватъ църквата въ врѣме на крѣстовнитѣ походи. Вселенски събори, канонизация на святии и т. нат. Тия индулгенции се даватъ лично отъ самитѣ папи, или чрезъ великия кардиналъ, — инвитецария, чрезъ епископитѣ и другитѣ членове на църковната иерархия, чрезъ прикосновение къмъ освященниятъ папски жезлъ. Сѣществуватъ въ католическитѣ страни привилегированни църкви, часовни, олтари, икони; предъ които всякой желающъ може да се помоли и да получи индулигенция за нѣколко дни. Благодатѣта на индулгенцията може да се придобива (намира) въ извѣстний видъ медальонъ, броеници, крѣстъ, и тѣмъ подобни предмети.

Това е общий видъ на ония фалшиви понятия, съ които въ Римската черква е изказано истинното учение за правосъдието Божие и спасението на чловѣцитѣ. До колко такивато понятия противорѣчатъ на самата идея на божественната любовь, по учението на священното писание и по изискуванието на здравото нравственно чувство, — какво гибелно влияние тѣ могат да иматъ на нравственостѣта чловѣческа като располагатъ еднитѣ къмъ суевѣрно ханжество (мрѣснословие) и самооболщение; а други къмъ уни-

ние и отчаяние; каква необикновена властъ дава това учение на църковната Іерархія и какви чудни злоупотреби може да поведе ползването съ такавата властъ, — всичко това е очевидно само по себе си и извѣстно изъ исторіята.

Особенността на римокатолическото Богослужение.

Римокатолическото богослужение има не малко особености сравнително съ православното. Нѣкой отъ тия особености представляватъ сами по себе мѣстни обичай църковни, и не заключаватъ въ себе нищо противно на изискуваното на православieto. Но други особености, преимущественно ония, които се появили въ западната църква, слѣдъ отдѣленіето ѝ отъ восточната въ среднитѣ вѣкове съставлявали изражение на православниятъ християнски обрядъ, показватъ грубостъ на религиозното понятие и чувство или небрежностъ, не уважение къмъ древното предание на църквата. Нѣкой обичай и обряди сж введени въ църковно употребление въ среднитѣ вѣкове просто по расчетитѣ на Іерархическото властолюбие и користолюбие.

Вообще въ римокатолическото богослужение помалко отъ колкото въ православното, духовната висота, вътрѣшната смисълъ, религиозната строгостъ и чистота на древното предание, въ него повече чувствения мірски характеръ, повечето грижи за външната показностъ и расчетитѣ на ефектъ, повече влияние на въображение, отъ колкото на умъ; повечето сж на конецъ отъ сетнешниитѣ нововѣдения и измѣнения въ самитѣ сжществующи части на църковната обрядность.

Общото устройство на католическитѣ храмове се отличава отъ православното по това, че въ тѣхъ главната частъ е обърната на западъ; сжщо и въ домашнитѣ молитви римскитѣ християне иматъ обичаи да се обръщатъ не на востокъ, а на западъ. Това е очевидно за туй, защото на западъ е Римъ, столица на християнството — и папата главата на църквата. Но нашия православний обичай — въ домашната и църковна молитва да се обръщаме преимущественно на

востокъ има по голѣмо основание. Востокътъ искони се е считалъ въ християнството символъ на свѣта, на востокъ происходили най важнитѣ собитиѣ на свя-щенната история и до сега тамъ се намѣрватъ най-сжщпитѣ паметници священи на вѣрата наша. Обичай да се обръщаме съ молитвата си на востокъ е оста-налъ още отъ древнитѣ учители на църквата (напри-мѣръ Василий Великий) наричалъ тоя обичай *Апос-толско предание*. Въ древността и на западъ храмо-ветѣ Божий се устроявали като глѣдала главната частъ на храма къмъ востокъ, както за това свидѣ-тельствуватъ нѣкой древни църкви, които се намѣрватъ въ Римъ.

Святитѣ прѣстоли въ западната църква се дозво-лява да се устрояватъ на (нѣколко)—нѣколко въ разни страни — у западната, южната, севѣрната стѣна на храма. И понеже при едно богослужение може да се совершава въ едно и сжщо врѣме на нѣколко престола — то и може да се случи, щото обѣрнатитѣ лица къмъ единия престолъ — могатъ да стоятъ съ гър-бътъ си къмъ другия прѣстолъ, на който сжщо така се совершава божественна жертва.

Прѣстоли въ западнитѣ храмове има певече отъ колкото у насъ, открити за очитѣ на присжтствующитѣ въ храмоветѣ, понеже въ западнитѣ храмове нѣма ни иконостаси, нито просторъ и ограда около престола, нито покривало надъ престола, т. е. покровъ съ четири стѣлпове. Отъ това може би се забѣлѣжава тамъ по малко благоговѣние къмъ святоото мѣсто. Къмъ престола подхождатъ, около престола ходатъ, на пре-стола се облачатъ не само служителитѣ църковни, но и прститѣ мѣряне, мъже и жени.

Особенни жертвенници за приготвление на свя-титѣ Дарове въ католическитѣ храмове нѣма; даже приготвяватъ се на самия престолъ, или на едно просто столче, поставено около него. Въ нашитѣ пра-вославни олтари, въ знакъ на особенно благоговѣние къмъ святитѣ дарове и за самото тѣхно приготвле-ние навсякадъ се намѣрватъ особенни жертвенници, къмъ които по древнитѣ правила църковни и да се

прикасава е било позволено само на свѣщеннослужителитѣ.

Отсутствие на иконостаса въ западнитѣ църкви съставлява сжщественно лишение за християнския смисълъ и чувство. Иконостасътъ въ православнитѣ храмове представлява най високото изражение, за най добрата идея на съобщението земната църква съ небесната, посредничеството на святиитѣ за насъ предъ престолътъ божий, — и дава на християнскитѣ погледи и чувство, високи образци за назидание въ изображението на святиитѣ.

Святитѣ икони въ католическитѣ храмове се употребляватъ и се почитатъ, както въ нашитѣ православни. Но характерътъ е западенъ, италянскитѣ иконописи се отличаватъ нѣколко отъ Восточно Византииский стилъ. Въ западнитѣ иконописци при голѣмото изящество на външната форма има по малка духовна висота и строгостъ на християнската идея. Тамъ се дава повече мѣсто въ произвола на художественната фантазия, отъ колкото у насъ. У западнитѣ художественици високия, не земния миръ, святиитѣ чловѣци се изображаватъ по нѣкога твърдѣ подходящи на насъ земнитѣ, като да сж отъ чувствителний миръ съ всичкитѣ негови волнения и страсти.

Освѣтнѣ иконописнитѣ изображения въ западната черква се употребляватъ и почитатъ и пластическитѣ (статуи лѣянни и рѣзани). Пластическото искусство, което се е употреблявало въ древнитѣ чувствени религии на язическия миръ, оставено отъ православната черква, като малко съотвѣтсгвующе на високия духовенъ смисълъ на християнската религия и християнското богослужение. Употрѣбление на статуи въ богослужението. Въ священнитѣ обряди и процессии на католическата черква служи по нѣкога орудие на намѣренния произволъ и злоупотрѣбление отъ страна на западното духовенство (особенно въ прѣжитѣ врѣмена) не е малко способствовало на фалшивото направление на християнския смисълъ и чувства.

Въ католическитѣ храмове се позволява на присѣтсвующитѣ да сѣдатъ при богослужението: (изис-

кува се да ставатъ само въ особено важни моменти при богослужението, напримѣръ: въ врѣме четението на Евангелието, възношеніето на дароветѣ, когато свѣщеннослужаший благословява народътъ и подоб.

Обичая да сѣдатъ въ време на богослужението, когато първъ пѣтъ се появилъ въ западната черква въ III-й вѣкъ, билъ строго осжжданъ тамъ, по свидѣтелството на западния църковенъ учитель Тертулианъ. Както и да е позволителенъ такъвия обичай въ нашитѣ врѣмена, когато църковнитѣ служби твърдѣ много сж съкратени.

За седѣние при богослужението, средата на католическиѣ храмове бива заета съ чиновни за седѣние и скамейки, мѣстата на които се продаватъ по нѣкога за пари.

Войнскиѣ чиновне присѣтствуватъ при богослужението съ шапки на главата и съ орѣжие, по нѣкогажъ и приематъ участие въ свѣщеннитѣ церемоніи. Това придава по голѣма външна пищностъ и разнообразие, но не съотвѣтствува на духътъ на християнското богослужение.

Сжществува нѣкаква разлика и въ самото външно изражение на благоговѣніето отъ страна на молящитѣ се въ католическиѣ и православниѣ храмове. Въ католическиѣ храмове по малко се кръстатъ отъ колкото въ православниѣ; за туй тамъ има повече за употрѣбление други знакове на благоговѣние — коленопрѣклонения, въздиганіе очитѣ и рѣцетѣ къмъ небето, биение въ гърдитѣ. Всичко това е достойно изражение на благоговѣйното християнско чувство, обаче кръстното знамение има подълбокъ смисълъ, отъ колкото всичкиѣ други знакове на благоговѣніето, и за туй всѣкога е било въ особено употрѣбление и уважение въ древната християнска черква отъ самитѣ Апостолски времена. Кръсть полагатъ на себе си и католицитѣ съ петѣтѣ прѣсти на дѣсната рѣка и не съ тритѣ прѣсти и първо на лѣвата плѣщъ, а сѣтнѣ на дѣсната. Православното три прѣстно сложение на кръста, като изражава въ себе си височайши догмати, троичността на лицата

въ Бога, и соединява двѣтъ естества въ Христа има по глѣбокъ смисълъ, отъ колкото петопърстието въ името на петѣтъ язви христови. На дѣсната плѣшка ние полагаме по напрѣдъ кръстното знаме за туй, защото дѣсната рѣка и въ самия животъ и дѣятелностъ на челоуѣка се употрѣблява, като имѣюща преимущество предъ лѣвата.

Богослужението въ западната църква, въ срѣднитѣ вѣкове на всѣкадѣ се совершавало на мъртвий латински языкъ не разбираемъ за слушающитѣ, а по нѣкога и за священнослужителя. Това се върши за туй, защото западната Іерархия въ срѣднитѣ вѣкове на всякадѣ се старала да утврди по най строгъ начинъ вѣнкашното църковно единство, съ подавлянието самостоятелността на мѣстнитѣ национални църкви, — и зловамѣрено държала народѣтъ въ невѣжество относително религията, за да има повече властъ надъ тѣхъ. Напрасно народитѣ, които не разбирали латинския языкъ искали разрѣшение да совершаватъ богослужението на живия националенъ свой языкъ. Даже на триденский соборъ въ 16 вѣкъ, подобно искание било отхвърлено. Уже въ най послѣднитѣ вѣкове католическата черква била принудена да позволи чтение и пѣние священни молитви и символѣтъ на мѣстнитѣ национални язици. Но и сега латинский языкъ се счита пакъ священъ въ католическата църква. Между това, богослужението, конечно за туй се совершава въ църквата въ слухъ на всичкитѣ, за да би го разбирали присѣтствующитѣ; и за туй въ Восточната църква всякога се позволявало на всякой християнски народъ да има богослужение на своя народенъ языкъ.

Въ среднитѣ вѣкове се воввело въ употрѣбление при католическото богослужение органи и други музикални инструменти, музики, които се употрѣблявали при Вѣтхозавѣтното Іудейско богослужението за возбуждание на религиозното чувство. Органната музика била отхвърлена отъ древната християнска черква, защото тя не могла да бѣде такова живо и разумно изражение на християнската идея, както е пѣнието.

Отъ самитѣ западни срѣдновѣковни учители църковни някои не удобрявали употрѣблението на музиката при богослужението; (Ѳома аквинатъ кембийский). Още повече е неумѣстно употреблението въ църквата на свѣтска оперна музика, както това по нѣкога се допуца въ католическитѣ храмове.

Самото западно пѣние до колкото то се употрѣблява въ католическитѣ храмове строго се отличава отъ нашето православно съ това, че въ него нѣма онова торжественно спокойствие, оная глубина, величавостъ и строгостъ, както въ православното пѣние. Въ послѣдното повече се забѣлѣзва грижливостъ за външната добродѣтель и ефектъ, като органично пѣние, отъ колкото за строгото соотвѣтствие на самия строгъ смисълъ на пѣснопѣнието. Въ вътрешния неговъ характеръ — повече се исказва волнение на земно човѣческо чувство, отъ колкото дълбока съсредоточеностъ на молитвенното настроение душевно.

Отстѣпленieto на западната черква отъ древнитѣ православни предания въ извѣриванieto на тайнствата прѣимушественно на кръщенieto, миропомазанието и Евхаристията.

Въ римокатолическата черква се признаватъ седмъ тайнства, както и въ нашата православна, и значението имъ у католицитѣ е таково, както и у насъ. Но въ образътъ (т. е. формулата), по който се съвершава тайнството сжществува значителна разлика, между католическата и православната чърква.

Въобще въ сичкитѣ тайнства на католическата черква твърдѣ много се придава значение на личността на священнослужация, совершителя на тайнствата у насъ священнослужация при извѣршване на тайнствата говори: крещается, причащается, вѣнчается, рабъ божий такъвѣто,“ а въ католическата се говори: Крещая тебя, помазую тебя,“ Нашата православна форма по прилично и по добръ изразява оная мисль, че силата на тайнството зависи отъ благодатъта божия, а не отъ личността на священника. Противъ католическата форма още единъ отъ дрѣвнитѣ уважаеми учители църковни, блаженный Ав-

густиѣ говори: „Иисусъ Христосъ, прощавайки грѣховеѣ на Марія Магдалина (лук. гл. 7 ст. 48), не е казалъ отпуштамъ ти грѣховеѣ, а отпуштаѣ ти се грѣховеѣ“, съ това той показалъ примѣръ на смирение, — защото той е предвидѣлъ, че ще се яватъ чело-вѣци, които ще почнатъ да говорятъ: „азъ оправдавамъ, азъ освящавамъ, азъ отпуштамъ грѣхове“ и т. нат.

Въ тайнството на кръщеніето существенната разлика между православната и католическата църква се сѣстои въ това, че у насъ кръщеніето се совершава чрезъ троекратно погружаваніе крещаемиятъ въ вода, а въ католическата черква чрезъ обливание или порж-сване. Православната формула на кръщеніето по да-добрѣ искаваа существенната мисль на тайнството, която се заключава въ това, че въ кръщеніето чело-вѣкъ умира за плѣтски животъ, грѣховни, и се воз-ражда за духовенъ животъ, благодатний, спогрѣбва се и совоскресавъ съ Христа И Христосъ се крес-тилъ и първитѣ проповѣдници на Християнството кръстили вѣрующитѣ чрезъ погружение. И въ дрѣвнитѣ църкви кръщеніето несомнѣнно се из-вършвало чрезъ погружение. Допущало се по нѣкога обливание и поржсване, но само по необходимостъ въ особенни случаи, за тѣшко болнитѣ, за заключе-нитѣ подъ стража у язичницитѣ. И тоя способъ на кръщеніето се считалъ като да не е до тамъ совер-шенъ, така щото кръстенитѣ съ обливание не допу-щали да се возвождатъ на священнически чинъ. И въ западната църква въ древнитѣ времена крещавали чрезъ погружение както за това свидѣлствуватъ суще-ствующитѣ при нѣкой древни западни черкви крещал-ници. Самото слово „Βάπτισμα“ по грѣцки, или „baptisma“ по латински означава — именно погружение. Обливането въ западната черква е введено въ най-послѣднитѣ вѣкове за подобро удобство на священно-служащитѣ.

Миропомазание („confirmatio“) по латински се из-вършава въ западната черква само отъ епископитѣ, които го извършаватъ не надъ младенцитѣ, а вѣчь

надъ възрастнитѣ християне — при това у тѣхъ се помазва само едно чело, а другитѣ знаменателни органи на чувствата и дѣятелността на челоуѣка т. е. очи, уста, ноздри, уши, грѣди, рѣцѣ, и нозѣ, — оставатъ незапечатани съ свято миро. Такъвъ обичай на западъ се утвърждавалъ постепенно. Въ древността на западъ и священниците имали право да помазватъ крещаемитѣ отъ тѣхъ младенци, на които миропомазвали само очитѣ, ноздритѣ, устата, ушитѣ, грѣдитѣ, рѣцетѣ, нозетѣ, а челото ради особенния възвишения Епископски санъ прѣдоставляли го въ нѣкои мѣста на Епископитѣ. Малко по малко священническото помазване почнало да губи значението си въ очитѣ на народа, Епископското помазание било поставено съ тържествени церемонии, и на нему исключительно почнали да праватъ значение на таинство. Помазанието на очитѣ, ушитѣ, грѣдитѣ било оставено съвършено, а задържало се само Епископското помазване на челото.

Вслѣдствие на това нашли необходимо таинството на миропомазанието да отдѣлятъ отъ крещението и да го даватъ на възрастнитѣ. Понеже епископътъ въ голѣма Епархия не може да присъствува при крещенито на всѣкой младенецъ, — то било и заведено, щото епископътъ, при обхожданието своята Епархия се е установявалъ въ извѣстно село, или градъ, гдѣто наведнажъ помазвалъ жителитѣ на онова мѣсто. Вслѣдствие, за да придаватъ на тоя обрядъ сериозно значение, почнали да опрѣдѣляватъ возраста, по-рано отъ която не е било позволено да пристѣпватъ къмъ това таинство. (При всичко, че Господъ не е опрѣдѣлилъ никаква возрастъ за съобщаване своята благодать на челоуѣцитѣ въ това или друго таинство). Почнали да търсатъ особено приготвление къмъ прииятието на това таинство. Въ сжщностъ отъ това е произлѣзло много злоупотрѣбение. По причина на нечеститѣ обиколки на епископитѣ и разнитѣ случайни обстоятелства и въ нашитѣ врѣмена се случва, щото много католици доживяватъ до старостъ и умираатъ безъ да приематъ таинството на миропома-

занието, а други не знаятъ добръ: да ли сж миропомазани или не?

Забължка. Въ среднитъ вѣкове, въ западната църква, при совершението таинството на миропомазанието, се е утвърдилъ единъ доста чудноватъ обичай. Епископътъ, слѣдъ свършването на таинството миропомазание полегичка ударя по бузата миропомазания — ужъ въ знакъ на отеческа къмъ него милосливостъ и щото да го научатъ къмъ послушание и безропотно прѣнасяние на обидитѣ. Нѣкой отъ западнитѣ писатели мислятъ, че тоя обичай билъ взегъ изъ обряда на рицарското посвящение.

Въ святѣйшето таинство на евхаристията западната църква допустила най-сжщественно отстъпление отъ православието въ това, че тя всичкитѣ християне, които нѣматъ стъпень на священство, ги е лишила отъ святата чаша, отъ причастието съ светата кръвъ Господня. Това е най-сжщественното отстъпление отъ древното прѣдание съзнателно и злонамѣренно допущено отъ западната иерархия, — право въпреки словота на Господа, исказани при установлението на евхаристията — *„пийте отъ нея вси“* (мат. 26 гл. марк. гл. 14, лук. гл. 22). Това е направено въ врѣме на най крайното невѣжество и въ врѣме на деспотическия произволъ, отъ страна на западната Иерархия, въ 12-й вѣкъ — съ грубия разчетъ, — повече да искаже различие между проститѣ вѣрующи и духовнитѣ лица, въ самото причастие на светитѣ тайни Христови. Това злоупотребувание било осжждадено отъ самитѣ западни богословци (напримѣръ: Ома Авквинатъ, Албертъ Великий), а въ нѣкои мѣста, както напримѣръ въ Чехия, въ XV вѣкъ се е подигнало ропотъ и народно востание противъ Римската църква. Римската църква на базелския соборъ се намѣрила принудена да позволи на чехитѣ да се причастяватъ съ святитѣ тайни подъ двата вида; обаче слѣдъ това заключение за цѣлото католическо християнско население билъ удържанъ обичая подъ единъ видъ. Това злоупотребувание било закрѣплено и на тридентский соборъ и до сега то си остава въ католическата черква. Католическитѣ

богослови измислили нѣколко отговори за оправдание това злоупотребуване. Напримѣръ тѣ говорятъ, че мирянитѣ нѣма нужда да се причастватъ отдѣлно съ святата кръвъ, защото, тамъ гдѣто се дава тѣлото, тамъ се дава и кръвта, но защо такова раздѣление има значение за мирянитѣ а не се отnosi къмъ духовенството? И като че Исусъ Христосъ не знаеялъ, че въ тѣлото винаги се намѣрва кръвъ, като е преподавалъ на своитѣ послѣдователи пречѣстито тѣло подъ единъ видъ, а животворящата кръвъ подъ други видъ? или още тѣ прѣдставляватъ груба оговорка отъ такъвъ родъ: че святата чаша е лесно да се бутне, и святата кръвъ е лесно да се пролѣе при небрѣжеството на причащающиятъ се. Чегато поради немарението на нѣкои си позволително е вопрѣки прямото завѣщание на Спасителя да се лишаватъ отъ святата кръвъ всичкитѣ миряне.

Слѣдъ това злоупотребуване послѣдовало едно друго подобно на него. Понеже малкитѣ дѣтца не могатъ да вкушаватъ твърда храна — хлѣба и тѣхъ искони, отъ най старитѣ времена причаствали въ християнската черква, само съ кръвъ; то западната черква като лишила мирянитѣ отъ св. кръвъ, по тая причина совершенно лишила и дѣтцата отъ св. причащение. Когато била отнета чашата отъ мирянитѣ нѣкой священници, за да не огорчаватъ родителитѣ съ отказътъ да причащаватъ дѣтцата, почнали да даватъ на дѣтцата вмѣсто св. кръвъ, просто вино. Но такъвъ обманъ билъ запретенъ отъ епископитѣ, и дѣтцата били совершенно лишени отъ св. причастие. Католическитѣ богослови и за това злоупотребуване се постарали да изнамѣратъ нѣкакви фалшиви основания и оправдания, ужъ, че дѣтцата не били достойни да ги причестатъ съ таковата велико тайнство, което не могатъ да приематъ съ надлѣжаще съзнание и благоговѣние. Обаче самъ Исусъ Христосъ казалъ: „*оставете дѣтцата, не имъ прѣпятствувайте да дойдатъ къмъ мене.*“ и ги нарекалъ наслѣдници на царството божие въ примѣръ на возрастнитѣ. И кой отъ возрастнитѣ би се осмѣлилъ да

каже, че той пристъпва къмъ причащението на святото тѣло и кръвъ съ голѣмо достоинство? и че той разбира повѣче нѣщо въ това тайнство, отъ колкото малкитѣ дѣтца? Ако католическата черква сама допуска възможностъ за малкитѣ дѣтца да получатъ благодатъта божия въ тайнството на крещението; при всичко, че тѣ не могатъ съзнателно да се готвятъ къмъ това тайнство и да даватъ за себе си обѣщания при крещението; то защо безсознателността и малолѣтността на дѣтцата се счита прѣпятствие къмъ получаването благодатъта въ тайнството на миропомазанието и евхаристията?

Като лишила мѣрянитѣ отъ св. кръвъ, западната черква измѣнила въпрѣки древното предание и качеството на хлѣба, които се употрѣблявалъ въ евхаристия. Евхаристията се съвършва на западъ не на квасенъ хлѣбъ бѣлъ, както у насъ; а на прѣсенъ хлѣбъ безъ квасъ, който се приготвява по особенъ начинъ, подобенъ на расточена кора, тънка. Това нововедение се утвърдило въ западната черква вече къмъ XI-й вѣкъ, и не е извѣстно за каква цѣль и на какво основание било допустнато. Има основание да се мисли, че Исусъ Христосъ е прѣподалъ на своитѣ ученици святата евхаристия на обикновенъ квасенъ хлѣбъ, защото той е свършилъ тайната вечера до празнуването на пасхата; а употрѣблението на прѣсенъ хлѣбъ се наченва у иудейтѣ още на вторий день на пасхата. Самата дума „*ἄρτος*“ по грѣцки, или „*fermentum*“ по латински, употрѣблѣна въ евангелието, при наименованието евхаристическия хлѣбъ, обозначава собственно обикновенъ — заквашенъ, киселъ, хлѣбъ или които се е повдигналъ отъ кваса хлѣбъ, опреснокътъ се нарича по грѣцки „*ἄζυμος*“ отъ тукъ грѣцкитѣ християне наричали латинитѣ въ среднитѣ вѣкове „*ἄζυμοι*“ „безквасници“. И въ древната християнска църква евхаристията била совершавана несъмнѣнно на обикновенъ квасенъ хлѣбъ, защото хлѣбътъ за евхаристията билъ избиранъ отъ обикновеннитѣ приношения (просфори) по грѣцки, приносимъ, или приношение отъ вѣрующитѣ въ църквата, — и за приготвянето на тия

просфори въ всичкитѣ древни литургий (освѣнѣ преждосвященната, за която била отдѣляна особена частъ и положенъ особенъ чинъ (*проскомидия*) Опрѣсноцитѣ употребявали въ дрѣвността за тайнството на евхаристията само нѣкои еретически сектанти. (евіонититѣ). (Въ 2-й вѣкъ — по особеното пристрастие тѣхно къмъ вѣтхо-завѣтнитѣ обряди), арменската църква отъ 7-й вѣкъ; но, въ православната църква употреблението тѣхно всякога се отхвърляло и осждавало.

Употреблението на опресноцитѣ въ св. евхаристия повело западната църква и още къмъ нѣкои отстъпления отъ древното прѣдание. Понеже опресноцитѣ не изискватъ за употреблението имъ на литургията особено приготвление, то цѣлата частъ на литургията, — *проскомидия* се изгубила на западъ. Християнитѣ, лишени тамъ отъ толкова почитаемия и любимия у насъ на истокъ обичай — преди святата жертва Христова да се приноси жертва за цѣлата църква, небесна и земна, за живитѣ и умрелитѣ, като при самия кръсть Христовъ да се моли за любимитѣ челоѡци, щото тѣхнитѣ грѣхове да се омиватъ съ св. кръвь Христова както и самитѣ частици на просфората, отъ която се взиматъ за живитѣ за здравие, а за мъртвитѣ за упокоение на душитѣ имъ, всичкитѣ тия частици се омиватъ въ святата евхаристическа чаша въ православната черква, когато на римокатолическата литургия, освѣнѣ священникътъ, когато желаятъ да се причастятъ миряне, священникътъ, освенъ главния опреснокъ, съ който самъ се причастява, освящава и други малки опресноци — особенни за всякой причастникъ отдѣлно. Този обичай сжщо така существенно противорѣчи на древното прѣдание и на самото понятие за единството на святата евхаристическа жертва. У насъ на источната литургия по Апостолското прѣдание всичкитѣ се причащаватъ отъ единъ хлѣбъ, — и това има дълбоко догматическо и нравственно значение.

Причащавайки се отъ единъ хлѣбъ ний всички, по думитѣ на Апостола Павла ставаме въ Христа като едно тѣло. (1 корино. гл. III ст. 17.) тая висока смисль за нашето единение съ Христа и другъ съ

други, чрезъ причащение отъ единъ хлѣбъ, ясно се исказва въ една отъ молитвитѣ, читаеми въ литургията на святаго Василия Великаго.

На високото понятие за единството на св. евхаристическа жъртва и на дължимото уважение къмъ святото таинство много сжщо противорѣчи и това, че въ западната църква единъ и сжщи священникъ, на единъ и сжщи прѣстолъ се позволява по нѣкогажъ да служи литургия и да се причастява съ святитѣ таини по нѣколко пѣти въ день; позволява се сжщо въ една църква нѣколко священници, на нѣколко престола да извършаватъ литургия въ едно и сжщо врѣме; при това, на тжй називаемий главний прѣстолъ се извършва въ слухъ, тжй нарѣченната „missa cantata“ т. е. литургия съ пѣние, тържественна, а на другитѣ тайно се прочита тжй називаемата „missa lecta“ т. е. литургия, прочитана тайно, която литургия католическитѣ священници успѣватъ да извършатъ въ $\frac{1}{4}$ — четвъртъ часъ. Въ среднитѣ вѣкове грубото кощунство и користолюбие на западното духовенство обърнало съвършението на литургията въ търговия. Священникитѣ се старали да убѣждаватъ християнетѣ, щото всякой да не се задоволява съ всеобщата литургия, а да заржчва за себе особена литургия. Въ черквитѣ тѣ устроили множество прѣстоли и всякой священникъ поченалъ да съвършава по нѣколко литургии на день. Най грубото кощунство на католическото духовенство возбудило въ XVI в. страшно негодование отъ страна на протестанството, и съ хули и ненавистъ востанало противъ католическата литургия.

Католическата църква въ послѣднитѣ вѣкове значително е ограничила своеволието на своитѣ священници. Впрочемъ и сега католическата църква позволява на своитѣ священници въ голѣмъ празникъ (на Рождество Христово) до служатъ всякий по три литургии въ единъ день, на единъ и сжщъ прѣстолъ, а така да съвършаватъ въ една църква, на нѣколко прѣстоли, нѣколко литургии въ едно и сжщо врѣме.

Не совѣмъ прилично на западъ се извършава и самото причастие на мірянитѣ. Не подходатъ міря-

нитѣ съ благоговѣние къмъ св. чаша да се причастатъ, както у насъ въ православната църква, а самъ свѣщеникътъ подноси къмъ всякого чашата съ опресноцитѣ.

Най сѣтнѣ въ най висока стѣпень е возмутителенъ обичаятъ, допуснатъ въ срѣднитѣ вѣкове при причащението на папата: Папата сѣди на тронъ въ срѣдъ черквата, а Кардиналъ съ колѣнопреклонение му поднася опреснокъ и св. чаша И слѣдъ това прѣди папата да стане да се причести, Кардиналътъ Архидяконъ е длъженъ да вкуси отъ опреснокътъ и отъ чашата. Това става отъ страхъ да не би да отроватъ папата съ самото свято причастие, както се случило, по прѣдание Римско, въ XI вѣкъ съ Папата Викторъ II-й.

За честността¹⁾.

Въ сегашне врѣме, както у насъ, тъй и у много други християнски народи се забѣлѣзва упадѣкъ на една отъ най-прѣкраснитѣ християнски добродѣтели, именно на *Честността*. За да се увѣриме въ това, стига да погледнемъ на скърбнитѣ извѣстия за кражбитѣ въ правителственнитѣ и тръговски учрѣждения, да послушаме жалбитѣ на гражданитѣ за разнитѣ хитрости и лъжи, които употребяватъ недобросѣвѣстни хора за присвояване чуждата собственостъ, да послушаме жалбитѣ на стопанитѣ отъ недобросѣвѣстността на слугитѣ, и най сѣтнѣ стига да погледнемъ само въ сѣдилищата и затворитѣ, гдѣто се сѣдятъ и затварятъ прѣстѣпницитѣ за подлози, кражби и убийства. Каква скърбна картина ни прѣдставлява всичко това!

На християнина е невѣзможно да гледа на това разлагание на народътъ въ една отъ най-сѣществен-

¹⁾ Проновѣдъ отъ Високопреосвѣщенный Архиепископъ Харьковскій Г-нъ Амвросій, казана прѣзъ миналата година въ съборната църква въ гр. Харьковъ (Россія).

нитѣ страни на неговия нравственъ животъ. Неможе и гражданинътъ, който обича отечеството си, безъ страхъ да гледа на неговото бѣдѣще, когато вижда че ломятъ най-главнитѣ основи на неговото благосъстояние: обезпечението на собствеността, взаимното довѣрие на членоветѣ на обществото и даже личната безопасностъ. Неможе и добросъвѣстния мислителъ, каквито той възрѣния и да би ималъ, да се незамисли прѣдъ въпросътъ: защо народътъ, толкова ягкъ едно врѣме въ нравственитѣ правила, е почналъ толкова бързо да губи съвѣстѣта, честѣта, вѣрността на своя дългъ и грижа за общественото благо. Сетнѣ, зеръ нѣма срѣдства да се спрѣ този разливъ на злото, да се повърне народътъ въ правия пътъ и да се спаси отъ страданията, които и сега сж велики, но заплашватъ да се усилятъ въ бѣдѣще още повече, тѣй като злото нестои на една стъпень, нѣ расте, ако ненамира противодѣйствиe?

Безъ съмнѣние срѣдства има, но тѣхния изборъ сравнителната оцѣнка и прилаганието имъ на дѣлото трѣбва да останатъ на грижата на властитѣ, законодателитѣ, писателитѣ и на всичкитѣ надгледници на съврѣмения животъ. А на насъ, служителитѣ църковни, лежи длъжността да принесемъ на това велико дѣло своя дѣлъ отъ съкровищницата на християнското учение, до колкото го ние разбираме и до колко сме въ сила да го освѣтимъ съ свѣтлината на нашия животъ.

Прѣди всичко трѣбва да установиме вѣрното понятие за честността. И тѣй какво нѣщо е честностъ?

Повечето ние нея разбираме непълно и едностранчиво. Обикновено думата честностъ у насъ отдаватъ за исплащане на дългъ, за пазение дадената дума, за изпълнение задълженията, за запазване въ цѣлостъ даденъ на съхранение имотъ и за хора, които оставатъ чисти въ туй отношение, казватъ: „тѣ сж честни хора“. Туй е вѣрно; но тукъ има само голѣма частъ отъ честностъ, а не съврѣшенна честностъ. А ние наричаме бесчестенъ тогова, който пуска лошава думи за своя ближень, съблазнява невинността, рас-

късва съпружескитѣ връски, прави интриги, пълни съ лъжи и лукавства. Това е нова, и още повече виждана частъ отъ понятието за честъта. Най-сетнѣ ние считаме за бесчестно да се лъже, да се даватъ лъжливи показания прѣдъ сѣдѣтъ, особено подъ клетва, да се не уважава ближния и да се оскърбява, съ немарливостъ да се относимъ къмъ службата си и даромъ да се получава плата и др. т. По такъвъ начинъ ние повече разширяваме понятието за честността спорѣдъ указанието на здравия смисълъ, на нашата съвѣсть и опитътъ на животътъ. А какъ може точно да се опрѣдѣли това понятие и да се укажатъ надлежитѣ негови граници? Божественното откровение ни олекчава този трудъ, като ни съобщава въ достатѣчна пълнота нужнитѣ затова понятия съставни негови части. Въ втората половина на 10-тѣ заповѣди ние четеме: „не убий, неукради, непрелюби сотвори, нелъжесвидѣтельствуй, непожелай жени ближняго твоего, ни всего, елика суть ближняго твоего“. И тъй честността е уважение къмъ всичкитѣ принадежности, права и прѣимущества на нашия ближень, свързано съ страхъ тѣ да се развалятъ не само съ дѣло и слово, но и съ мисълъ.

По такъвъ начинъ понятието за честността обема всичката заповѣдъ за любовта къмъ ближнитѣ *отъ отрицателната и страна*. Съ положителната нейна страна се изисква: „обичай ближния, като самаго себе“, а съ отрицателната: „недѣй прави на ближния си нищо такова, което ти на себе си нежелашъ, или: не врѣди на ближни си въ нищо и никога“. Ние се сега утѣшаваме съ изпълнението заповѣдта за любовта въ положителенъ смисълъ, въ широкото развитие на най разнобразнитѣ благотворителни учрѣждения, но малко се грижиме за тѣхното запазване отъ другата, отрицателната страна, т. е. за запазване нашитѣ съграждане отъ покушенията и обидитѣ на бесчестнитѣ хора и за исправянето на послѣднитѣ. Но за развитието и заягчението на благотворителността има отъ тѣхъ велика опасностъ. Спорѣдъ настоящето скърбно състояние

на поврфдената отъ грѣхътъ чловѣческа душа, както въ всѣки чловѣкъ отдѣлно, тѣй и въ цѣлия народъ могатъ до извѣстно врѣме да живѣятъ на едно и доброто и злото, но само до тогава, догдѣ злото не-побѣди доброто, или доброто навие злото. При по-вечето бесчестни хора, числото на правитѣ, искренни и щедри добротворители ще се намалява, а въ тия, които приематъ добротворението ще расте недоволството отъ това скромно положение, което имъ изпада, завистта къмъ богатитѣ и жаждата за придобивание съ каквито и да е срѣдства по голѣми сгоди и наслаждения. Това се върши явно прѣдъ очитѣ ни, което виждаме въ стрѣмлението на тѣй наричанитѣ *социалисти* да раздѣлятъ между всичкитѣ хора излишекътъ на богатитѣ, или просто да се каже да ги обератъ.

Отъ друга страна, както въ отвличенното понятие за честността влизатъ много различни видове нарушения правата на нашитѣ ближни, тѣй и въ дѣйствителния животъ въ душата на бесчестния чловѣкъ заедно съ единъ виденъ порокъ лежатъ множество други такива. Гдѣто има лъжа и грабенъе, тамо има и страсть за наслаждения, и таенъ или явенъ развратъ, и неработенъе, и игри на комаръ, и несправедливостъ къмъ своитѣ семейства, и завистъ и жестокосърдечие и пр. И тѣй изгубванието на честността е свидѣтелство на най-страшна нравствена гнилотия както на частнитѣ лица, тѣй и на цѣлитѣ народи.

А какви срѣдства би могли да се употребятъ съ полза за възпитанието и запазванието въ народитѣ на честността? — Такива срѣдства би могли да бждатъ : научни, правителствени, или законодателни, и религиозни.

Въ научнитѣ срѣдства въ наше врѣме, изгледа да нѣма недостигъ. На всѣкждѣ се вижда особенна грижа за распространението въ народитѣ просвѣщение; но, за съжалѣние, главното направление и характеръ на съврѣменното просвѣщение не сж такива, щото ние да можемъ да се осланяме яко на него,

като на вѣрно срѣдство за исправление народната нравственностъ. То обогатява младитѣ поколѣния съ познания, насочени главно къ благоурѣждане външния животъ, за развитие на промишленността и народното богатство, за запазване на народното здравие, — за подобръние пѣтищата на съобщенията и улеснение сношенията за умножение сгодитѣ на животътъ, и въ по високъ смисълъ — за развитие на любознателността и облагородяването на чловѣческитѣ души съ помощта на изящнитѣ искусства! Но за обогатяването на младитѣ умове съ познанията за чловѣческия духъ, за законитѣ на неговата дѣятелностъ за установяването въ умоветѣ правилно миросъзерцание, за истинското чловѣческо достоинство, за видоветѣ и степенитѣ на нравственното съвършенство, — на всичко това въ цѣлия християнски свѣтъ днесъ се обръща малко внимание. Ще кажемъ не за докчка на нашето врѣме, че старитѣ образовани народи, гърци и римляне, съ това сж се занимавали повече и, като се ползовали само съ естественнитѣ сили, прѣдставяли образци отъ най-висока ако и не всестранна честностъ, каквато можтъ и сж длъжни да постигатъ християнетѣ подъ ръководството на Божественното откровение. Общия смисълъ на съврѣменното образование се опрѣдѣлява съ двѣ думи: „полза и удоволствие“. Но тукъ—на, се и скрива опасността за изгубването въ народитѣ на честността. Малцина сж тия отъ висшето настроение и развитие, които виждатъ ползата въ туй, въ което трѣбва: въ възпитанието на явки нравствени характери и ревността къмъ трудъ за обща полза, въ спазването цѣломудрие и умѣренностъ, въ задоволството съ своето жребие, въ отбѣгването суетността и лъжливия блескъ; а болшинството отъ съврѣменнитѣ хора, които сж получили легко вънкашно образование, свождатъ понятията за ползата само къмъ придобивание лично за себе възможно по голѣми срѣдства за животъ, а удоволствието разбиратъ не въ смисълъ на духовни утѣшения и чисти естетически наслаждения, а въ смисълъ на плѣтски

и страстни наслаждения. При таковато исправление придобиването излишъкъ и богатство, давающе срѣдства за наслаждения, става прѣдметъ на най-горѣщи желанія; а тъй като постигането на тази цѣль съ законни срѣдства е твърдѣ трудно, то при легкостата на възрѣнїята и закоравелостѣта на съвѣстѣта, употребяватъ се разни хитрости, двусмисленни промишленни приеми, подиръ, испърво тайни подлози и най-сетнѣ явни кражби и проч. Прѣднитѣ европейски народи ни откриватъ нови направления въ науката и животътъ, но заедно съ това, тѣ сжщитѣ, ни прѣдставятъ за урокъ и примѣри отъ постигающитѣ ги нещастия, когато сами тѣ се намиратъ въ лъжливия пжтъ. Тѣй, лъжливитѣ тѣхни учения за свободата, сж породили у тѣхъ вълнения, немирства и нещастия, а тѣй наричаното *утилитарно*, т. е. направлението, което дири само външна полза въ науката и животътъ, е породило подлозитѣ и кражбитѣ въ тая частъ отъ общества, за която по прѣди и неможеше и да се помисли такова нѣщо. Членоветѣ на правителствата, ученитѣ, прѣдставителитѣ на печатътъ, гениялнитѣ изобрѣтатели и изпълнители на вѣковнитѣ сгради, пазителитѣ на народнитѣ спестявания всенародно се прѣдаватъ въ сждъ за измами и кражби. Намъ е мжчно да припомнимъ тукъ извѣсгїята за тия грабители отъ високо положение, а тамо, въ просвѣтения свѣтъ, се червятъ за тѣхъ цѣли народи.

Християнското учение не тълкува държавнитѣ закони, тъй като, спсрѣдъ думитѣ на Спасителя, неговото царство не е отъ този свѣтъ (Ив. 18,36); но то просвѣщава законодавцитѣ, освѣтлява общитѣ начала на законодателствата въ християнскитѣ народи, както и всичкитѣ начала на нравствения животъ, за да не се поставятъ тѣ въ противорѣчие съ Божественния законъ. Прѣслѣдванието безчестнитѣ хора отъ закона е дѣло на правосждието, но изобщо, спорѣдъ християнския възгледъ, държавнитѣ закони, прѣслѣдующи прѣстѣпницитѣ, немогжтъ да бжджтъ признани за срѣдства напълно достаточни за поправянето на народната нравственностъ. Има закони за

„прѣдпазване и прѣкъсване прѣстѣпленията“, въ смисълъ на заплашване, или напрѣдъ изказвано наказаніе за извѣстни прѣстѣпления, но, при все това тия заплашвания сж по слаби отъ самото наказаніе. Развратния чловѣкъ се надѣе да избѣга отъ сждѣ и наказаніе, а ожесточения прѣстава да се страхува и отъ самото наказаніе. Въ неговото съзнаніе директното удовлетворение на страстѣта заслѣнува самото прѣдставленіе за наказаніето. Тѣй, пияницата распалванъ отъ вѣтрѣшния огнь на страстѣта, дири да изгаси по скоро този огнь и изврѣшва убийства за нищо и никакъвъ придобивъ, безъ да мисли за наказаніето, което ще го сполети. Но ако и законитѣ, съвършенно съгласни съ духътъ на християнството, сж недостаточни за заягчението и запазването въ народитѣ честносттата, то какво трѣбва да кажемъ за законитѣ, направо враждебни на християнството, каквито виждаме въ една християнска страна, както, напр., за замѣната на вѣрата въ Христа съ вѣрата въ науката, за исхвърлянето изъ училищата свещенитѣ изображения и християнскитѣ учебници, и тѣхното замѣняване съ книги съдържащи правила „отъ гражданска нравственностъ“, за оставянieto дѣцата безъ кръщение, браковетѣ безъ църковно благословеніе, умрелитѣ безъ християнско погрѣбение и пр.? Разбира се, че тия закони сж спомогнали за затѣпяването на народната съвѣсть и сж дали широко поле на користолюбieto, което се е прѣобжрвало въ грабежи между хората даже отъ висшитѣ классове на обществото. Не дѣйте казва, че у насъ нѣма такова нѣщо. Злото влиза въ народитѣ, като отровна болѣсть, незабѣлѣжително, исполѣка, отъ разни страни и въ разни мѣста, въ видъ на мисълъ (мнѣние), желанія, прѣдположения, благовидни опити, помимо добритѣ цѣли, и само тогава, когато умоветѣ на хората се доста замѣтятъ, порочнитѣ влечения на сърдцата се усиловатъ, съвѣстѣта загрубява, духовния слухъ къмъ съвѣтитѣ на вѣрата и Божиата благодатъ заглушава, тогава скрититѣ склонности се прѣобжщатъ въ страсти; тогава злото, като сила, поисква за себе широко поле

и се показва въ открити, свойственни нему, човѣчески работи. Да говоримъ ли за равнодушието на нашето общество къмъ продължаващото се чрѣзъ печатътъ распространение на лъжливи учения, за нахлуванието въ народътъ на развратнитѣ книжки, за прѣдпочитанието промишленнитѣ сгоди прѣдъ нравственнитѣ и религиозни цѣли, за прѣвръщанието празничнитѣ дни на работни и свещеннитѣ часове за молитва и богослужения на мирски празнувания, за лошавитѣ зрѣлища и веселби? Въ всичко това се съзира сжщата „гражданска нравственностъ“, отъ която се виждатъ вече свойственнитѣ ней-зли сетнини.

Никакъвъ държавенъ законъ, даже и съвършено съгласенъ съ духътъ на християнството, не се простира върху вътрѣшнитѣ помисли, желания и намѣрения на човѣка, гдѣто собствено се и пораждатъ и зрѣятъ добродѣтелитѣ и прѣстѣпленията. И честността, като всѣка добродѣтель, не се въвежда отъ вънъ въ човѣческата душа, а се поражда и расте вътрѣ въ нея. Затова еднички върни срѣдства, както за възпитанието на младежитѣ въ правилата на честността, тѣй и за исправлението на хората развалени безъ споръ могатъ да бждѣтъ признати само християнскитѣ закони и правила. Само тѣ проникнуватъ въ тази дълбочина на човѣческата душа, която не постигатъ нито званията, нито искусствата, които иматъ работа само съ мислитѣ и повърхностнитѣ усѣщания на човѣческата душа. Мнѣнията, мислитѣ и самитѣ човѣчески знания сж крайно разнообразни и противорѣчиви, затова отъ тѣхъ при ограничеността и поврѣдата на нашия умъ се явяватъ съмнѣния, прѣпирни, раздѣления, врѣдящи на нравственното усъвършенствуване на народитѣ, което изисква еднообразие и цѣлно направление. А що се отnosi до чувствуванията, произвождани въ насъ отъ произведенията на изящнитѣ искусства, то тѣ, като вълнуватъ нашето сърдце съ неопрѣдѣленни, непрѣводими въ понятие, и съ разнородни усѣщания, не даватъ на душата право съзнателно движение за благотворна дѣятелностъ, ако не служатъ покривание на здрави

идеи на умътъ, и сами по себе си лесно падатъ отъ истъчнената областъ на душевнитѣ впечатлѣния въ груба чувственностъ. Само християнската религия съвършено завладѣва душата на чловѣка, подчинява я на своето ръководство, прѣобразовува я и я усъвършенствува. Наистина въ исповѣданията на християнската вѣра има несъгласия и раздѣления, но ние говоримъ за православната църква, която пази, спорѣдъ Апостолътъ, *единение духа въ союзѣ мира* (Еф 4, 3). Тя отъ памти-вѣка е възпитавала и пазила и за напрѣдъ може да възпитава и пази честността въ християнския народъ. А съ какъвъ начинъ?

Прѣди всичко, съ вътрѣшната сила съ пълнотата и ясността на своето учение, което се почева съ съобщение първитѣ понятия за Бога и се закончува съ придобиванieto пълно християнско мировъзрѣние. Това учение се дава отъ името на Бога, като Божия воля и нему възродената въ кръщението съ Божията благодатъ, душа, особено отъ дѣтскитѣ си невинни години, се подчинява безъ съпротивление. Истинно-православнитѣ родители и добри възпитатели знаятъ какъ да почеватъ тая работа: тѣ приучаватъ дѣцата да гледатъ съ благоговѣние на светитѣ икони, да се кръстятъ и да се молятъ Богу и дома и въ църква. При получаванитѣ при това впечатления въ дѣтскитѣ умове се слива спорѣдъ тѣхната възраст прѣдставление за нѣщо велико и свещенно, а именно „Богъ“ тѣ произнасятъ съ благоговѣние, толкозъ природно на чловѣческата душа. Когато за тѣхнитѣ погрѣшки имъ се казва: „това е грѣхота“, тѣ не възразяватъ, защото вътрѣшния гласъ на съвѣстѣта имъ говори сѣщото. Когато имъ казватъ: „Богъ затова ще ви накаже“, тѣ непитатъ: кой е този Богъ, гдѣ се намира той, кога ще ги накаже, но искажатъ страхъ и послушание, защото въ собственеото си сърдце усѣщатъ отгласътъ на това заплашване. Когато ги мѣмратъ за лъжа, за жестокостъ, за лошаво отношение съ хората, тѣ мълчатъ, като виновни, защото вроденото въ тѣхъ чувство на правдата и естествената любовъ къмъ ближнитѣ ги увѣрява въ право-

тата на мъмрението и обвинението. Ето гдѣ се поражда правотата и честността. Какъ се слагатъ въ младата душа, възпитвана въ тия чувства и прѣдставления за Бога, — свидѣтельтъ на чловѣческитѣ мисли и дѣла, и праведния сѣдия, тия чърти на Божието величие въ умопрѣдставляемия образъ на самаго Бога,—това е тайна; но ние знаеме, че този образъ става стража и носителъ на невинността. Тѣй Иосифъ, Иакововия синъ, възпитанъ въ патриархалната вѣра на своитѣ отци, прѣдъ видѣтъ на най-големия за младостта съблазнъ, казва на своята господарка: *како сотворю глаголъ злий сей и согрѣшу прѣдъ Богомъ* (Бит. 39, 9).

Но ние имаме още по възвишено учение за същественото, истинско прѣбывание въ душитѣ на вѣрующитѣ Самаго Бога, който се заселва съ своята благодатъ въ тѣхнитѣ сърдца: *вселюся въ нихъ и похожу* (ще живѣя съ тѣхъ), казва Божието обѣтование, дадено въ Стария Завѣтъ чрѣзъ пророкътъ (2 Кор. 6 16); *се стояю при дверехъ и толку*. Казва Господъ Иисусъ, Исполнительтъ на всичкитѣ обѣтования: *ще кто услышитъ гласъ мой и отверзетъ двери, вниду къ нему и вечеряю съ нимъ и той со мною* (Апок. 3, 30). Възможното за нашия умъ прѣдставление за Бога и това трѣперливо сърдечно благоговѣние при усѣщанието въ дълбочината му присѣтствието на Божията сила се нарича *страхъ Божий* и съставлява най-дълбоката основа на всичкитѣ християнски добродѣтели. Священното чувство на Божия страхъ не само пази невиннитѣ и чиститѣ, но изведнажъ като се явява въ грѣшницитѣ, обрѣща ги къмъ покаяние и исправление. За да не би това учение да ни се прѣдставя мжно доказвано и мечтателно Господъ ни е прѣдставилъ неговата истинностъ и сила въ живитѣ примѣри на обрѣщанието къмъ него на грѣшницитѣ. Такъвъ е между многото, примѣрътъ на Закхея митарьтъ. Митарь и грѣшникъ на еврейски язикъ означавало едно. Немилостивъ собирачъ на даноцитѣ, користолюбецъ, грабителъ — това е билъ митарьтъ. За такива хора било мжно да се

показватъ. И Закхей, безъ съмнѣние, е билъ слушалъ много поучения въ синагогитѣ, но продължавалъ своята дѣятелность и пазилъ богатството си. Но ето Исусъ, когото той тъй горѣщо искалъ да види, е въ къщата му; той отблизо вижда неговия Божественъ образъ, вижда любвеобилното му лице; той е стрѣснатъ отъ Неговото милосърдие къмъ такива като него грѣшници; — въ неговото сърдце проникнува слогото на Божия синъ, което вика къмъ покаяние, и като свѣткавица освѣтлява душата му съ свѣтлината на Божията благодать; той съ страхъ вижда своята дълбока нравствена развала и своитѣ прѣстѣпления и съ вѣсторженно напѣвание раскъсва примката на користолюбieto и вика: „половина отъ имотътъ си, Господи, ще раздамъ на сиромаситѣ и ако нѣкого сжмъ обидѣлъ, двойно ще му повржнѣ“. Както съ Божественната сила, появила се отъ видима тѣлесенъ образъ на Божия Синъ е въстановена задавената отъ страстта душа, тѣй съ сжщата сила, ако и невидима, съ силата на нашия Спасителъ, който обитава въ сърдцата на вѣрующитѣ, тѣ се поправятъ и уягчаватъ въ добродѣтелитѣ. Намъ, спорѣдъ думитѣ на Господа, принадлежи блаженството на невидящитѣ и вѣрующитѣ (Ив. 20, 29). Коего е невразумително за нашия умъ, въ това ни увѣрява опитътъ, който ни дава честни хора отъ прости съ умъ и сърдце, порастнали въ страхъ Божий

Но зачатѣцитѣ на правотата и честността, които се полагатъ въ душата на Християнина отъ първоначалното възпитание, изискватъ развитие, гледание и пазение. И това прави Светата Църква съ даруванитѣ и отъ Бога срѣдства. Пълнитѣ съзнателни понятия за Бога, за назначението на челоуѣка и за неговитѣ длѣжности се съобщаватъ своеврѣменно съ нейното учение. И когато се то прѣподава безъ прѣчки и вѣлнения отъ челоуѣчески лѣжемѣдрования, то създава въ душата на Християнинътъ пълненъ образъ на знание, цѣлъ и ягкъ и въ своята зрѣлость дающъ свобода на безопасно изслѣдвание всѣкакви челоуѣчески учения и изборъ на най-вѣрното и истинно по-

лезно отъ тѣхъ.— На съвѣстѣта, натоварена съ грѣшни мисли и дѣла, олекнова отъ исповѣдѣта и се цѣри отъ благодатното разрѣшение, правено отъ името Божие. Животътъ на сърдцето се подновява и изпълнява отъ источникътъ на Христовия животъ въ височайшето таинство на причащението. Домашния и семеенъ животъ се облагородява съ църковнитѣ правила и благочестиви обичаи. Но тѣй като за придобиванieto на честность, както и на всѣка добродѣтель, се изисква упорита борба съ съблазнитѣ, искушенията и пороцитѣ, то на чловѣкътъ е потребенъ твърдъ характеръ, воля, испытана въ побѣдяване прѣчкитѣ, търпѣние въ неустановенна борба съ своитѣ порочни наклонности и слабости, тѣло, обработено въ трудъ и въздържаніе. И за придобиванieto тия скъпоцѣнни свойства на чловѣческата душа нѣма нийдѣ такива вѣрни срѣдства на чловѣческата душа каквито въ Православната Църква. Това сж толкозъ мразенитѣ отъ изнѣженнитѣ и властолюбиви хора отъ нашегo врѣме, пости, стоението на богослуженията, уединенитѣ размишления, четението на духовни книги, благочестивитѣ разговори и пр. На чловѣкъ, убѣденъ отъ опитътъ отъ благотворителната сила на тия срѣдства за нашегo нравственнo усвѣршенствуване, е много тежко да слуша такива изражения на самодѣяанността отъ образовани хора: „азъ сжмъ толкозъ горделивъ, щото нѣма да си позволя такава бесчестна постѣпка“! Но, възлюбенний, колкото си ти повече горделивъ, толкозъ повече си ти слѣпъ въ мнѣнието си за нравственното си състояние и опасността на падението, толкозъ повече си ти слабъ безъ помощѣта на Божията благодатъ, която не приема горделивостъ.

Погледнете съ единъ общъ погледъ и съобразете всичкитѣ срѣдства, каквито притѣжава църквата за нравственното възпитание на хората, и вие ще се убѣдите, че никаква чловѣческа мъдрость не е въ сила да създаде такива учрѣждения, каквото е училището на Църквата, а само прѣмъждростѣта и силата Божия. Днесъ дирятъ идеали за ясно представление въ единъ видъ желаемото чловѣческо съвършенство.

Спорѣдъ посоченитѣ чърти отъ християнското учение, може да се състави идеалъ на истинно честенъ чловѣкъ, но ние нѣмаме въ това нужда. Светата Църква въ своята история ни прѣдставя безбройно много живи образци отъ всевъзможни духовни съвършенства въ Бжійтѣ угодници, у които, по думитѣ на църквата, „отъ истината на дѣлата имъ“ може да се извади самото учение за християнското съвършенство. Това сж тѣзи хора, у които *доброто влезнало въ природата*, за които съзнателната докачка на ближния, лжата, излъстванието, кражбата сж ставали *нравственна невъзможностъ*, които сж готови по дсбрѣ да умратъ, отколкото даже умствено да псмислятъ неправда. Тжй старитѣ мжченици отивали на смъртъ, когато могли да спасятъ своята душа, като хвърляли за очи въ кадилницитѣ прѣдъ идолитѣ шепата отъ меризливъ прахъ, а вътрѣшно се гнушили отъ него.

По този начинъ се лесно разрѣшава въпросътъ за възпитанието и запазванието честността въ християнския виноградъ, за срѣдствата за тази цѣль и олеснява се промѣвението на тия срѣдства въ животътъ. Трѣбва само да се пази Светата Църква съ всичкитѣ нейни Божественни учрѣждения и устава, да ѝ се помага на вънкашното благоурѣждане, да се брани отъ чужди врѣдни влияния и съ мѣрки отъ истинно просвѣщение, християнско законодателство, безъ насилие на чловѣческата свобода, особено съ добрия примѣръ на хората отъ висшитѣ и образовани класове — кротко и търпѣливо да се поврщатъ въ нейното лоно членовѣтъ на обществото, които отбѣгватъ отъ нейното ръководство. Въ туй за нашето врѣме се заключава висшата държавна мждростъ относително запазванието и подиганието на народната нравственостъ, а чрѣзъ това да се постига и истинно благосъстояние.

Тайната на човѣческото щастие.

Помяните дни вѣчния, разумѣйте лѣта родовъ, възпроси отца твоего, и възвѣститъ тебѣ, старци твоя, и рекуть тебѣ (Второзак. 32, 6). Нека извадимъ за себе наставление отъ опититѣ на миналия човѣчески животъ. Не малко поучително съдържа въ себе миналия животъ на единъ човѣкъ, а колко повече е поучителенъ опитътъ на много родове и всичкия миналъ животъ на Христа.

Нъ що ни поучаватъ насъ днитѣ вѣчни, годинитѣ на родовѣтѣ, нашитѣ бащи и старци?

Свѣтътъ прѣминава и неговата похоть (1 Ив. 2, 17). *и нѣма за човѣка изобилие въ всичкия му трудъ, съ който се е трудилъ подъ слънцето* (Екл. 1, 3; 2, 11); *и що е било, сжщото е, което ще бжде, и нищо ново нѣма подъ слънцето* (Екл. 1, 9, 10). Ето първитѣ начални истини на изминалитѣ вѣкове и поколения.

Да, свѣтътъ прѣминава; нѣма на земята нищо ягко и постоянно. И колко е тя сама прѣтърпѣла прѣврати отъ началото и до сега! Колко е имало на нея хора, цѣли народи, и сега ги нѣма, тѣхния прахъ се е смѣсилъ съ пластоветѣ на земята и е станалъ нова почва за живѣлица и градове на днешнитѣ поколѣния! Колко държави сж възникнували, растнали и пълнили вселенната съ славата на своитѣ дѣла и сега ги нѣма! Колко градове сж били пълни съ раскошъ и изобилие, а сега не се знае и мѣстото имъ гдѣ е било! Сжщо е непостоянно и всичко друго, що става на земята и що бива съ човѣка. Човѣческата слава, която приятно лѣсти на човѣка, а по нѣкогашъ го омайва и заглушава, прѣминава и се разсѣва, като звукътъ, често

пѣти безъ да остава слѣдъ себѣ ехо. Богатството прихожда и отхожда, като рѣчнитѣ вълни. Най-тѣснитѣ и приятни свръски се раскъсватъ, дружба, родството, приятността прѣминаватъ и се измѣняватъ. Съ една рѣчь свѣтътъ прѣминава и неговата похоть, т. е. свойственнитѣ на свѣтътъ желанія и стрѣмления. И нищо не може да спрѣ това стрѣмително и непрѣстанно кръговръщаніе.

Человѣкъ дири въ този свѣтъ щастіе и доволство. Но ягко и постоянно щастіе и доволство не намира, ако и да го дири настойчиво и упорито: *нѣма за человекъ изобиліе въ всичкия неговъ трудъ подъ слънцето*. Сполучва той, наистина, минути отъ наслаждение, но тѣхния плодъ бива съсннителна тегоба и паданіе на духътъ. Стария мъдрецъ и царь Соломонъ, който по едно врѣме прѣдалъ душата си на всичкитѣ желанія на свѣтътъ, който се насладилъ съ всичкитѣ негови облаги, каквито сж само възможни за человекъ и царь, казва: *станахъ азъ великъ и богатъ повече отъ всички и възрѣхъ умънъ. Всичко, що искаха очитѣ ми, не ги лишихъ отъ него, и не забранихъ на сърдцето ми всѣ какво веселіе. И погледнахъ азъ на всичкитѣ мои работи, които направиха ржцетѣ ми, и на трудътъ, съ който се трудихъ азъ, като ги работехъ, и ето всичко е суета и уморение на духътъ, и нѣма отъ тѣхъ полза подъ слънцето*. Екл. 2, 9—11). И толкова ли Соломонъ е испиталъ това? Какъвъ е билъ края на старото язичество, което настойчиво и жедно дирило земно щастіе? Страшно обезсиляване, съмнителна тѣга, което колкото и да се мжчили да заглушатъ съ измислюване на неестественни удоволствия, като наченешъ отъ яденъето славейчеви язици и паунови мозъци (Сенека, пис. 60) до убийствата на хиляди робе за свое удоволствие, — се немогли да заглушатъ, и виеътъ на отчаяніето въ щастіето царувалъ подъ всичкитѣ веселби на язическия свѣтъ.

И тѣй всичко, каквото има на свѣтътъ, е кратковрѣменно, измѣнливо и не дава на человекъ ягко щастіе. И пакъ всекогашъ ще бжде: *нѣма нищо ново подъ слънцето*. Права ли е послѣдната мисль? Нали

свѣтътъ върви напръдъ, човѣкътъ се повече и повече придобива знания, подобрява формитѣ на обществитието и повече продобива властъ надъ природата? Не ще ли дойде врѣме, когато човѣкъ, благодарение на голѣмото си развитие, най сетнѣ, да одгадае загадката на този свѣтъ, и ако не да побѣди смъртъта, то поне, да се ражда безъ плачъ и да проживѣе безъ съсипване на духтъ? Поискайте отговортъ на това отъ старитѣ врѣмена. Тѣ ни отговарятъ, че това е праздна надежда: *що е било, то и ще бѣде*. А защо това? Защото въ сѣщето това врѣме, когато наукитѣ, искусствата, законодателствата и прочее сѣ достигнали висшата стѣпень на своето развитие и усѣвършенствование, въ туй врѣме и злото, живуще въ естеството на човѣка, отъ своя страна се е развивало съ свойственната му сила и се е появявало въ развращението на нравитѣ, като е потришало и съсипвало въ самото вътрѣшно основание общественото благоденствие и щастие, съзидани въ продължение на нѣколко вѣкове съ усиленната дѣятелность на умтъ и волята на естественния човѣкъ. За това лѣтописитѣ на свѣтътъ тържественно проповѣдватъ тази горчива истина, че въ врѣмето на висшето развитие на наукитѣ и искусствата, образователностьта, гражданственностьюта и другитѣ отрасли на човѣкъськата дѣятелность въ всичкитѣ почти народи съпада съ врѣмето на висшето развращение на тѣхнитѣ нрави и падението на държавитѣ имъ. Тѣй, извѣстно е, че въ стара Гърция вѣкътъ на Перикла, вѣкътъ на тържеството на изящнитѣ искусства и процѣвтыванието на наукитѣ, краснорѣчията на философията, е билъ вѣкъ и на изнѣженъ и развратенъ животъ и служилъ за прѣдтеча на паданието на Гръция. Извѣстно е, че царуването на Александръ Македонски, както го наричатъ, образецъ на всичко блѣскаво, силно, учено, гениално, билъ е образецъ и на раскошеството, сладострастиетието и едва е прѣживѣлъ себе си. Вѣкътъ на славата на Тиръ и Картагенъ, вѣкътъ на тѣхното пространно господаруване, сила, богатства, билъ е и вѣкъ на раскошеството, на развалата на нравитѣ и

извѣститель на тѣхното съсипване. Падението на римската империя е било подготвено отъ блѣскавия и славенъ вѣкъ на Августа. Отъ старитѣ врѣмена нека обрѣнемъ погледътъ си къмъ съврѣменното състояние на чловѣчеството. Ние почти не успѣваме да слѣдимъ подиръ успѣхътъ на наукитѣ, подиръ разнитѣ открития отъ всичкитѣ клонове на чловѣчески битъ, и познаеме що още остава да се прави за облегчението на чловѣчески животъ и за неговото щастие. Начинитѣ на възпитанието дѣцата сж усвѣршенствувани; чловѣкътъ се е научилъ да борава съ силитѣ на природата за своя служба, както никогажъ по прѣди; всичкия почти чловѣчески трудъ е олегченъ съ различни машини, приспособления, тѣй щото сега може и безъ уморителенъ трудъ; начинитѣ на съобщението, които много спомагатъ и за духовното развитие и за материалното обогатяване, сж толкова подобрѣни, щото за съврѣмения чловѣкъ почти не съществуватъ пространства, и като мълния неговата мисль прѣлита отъ единия край на свѣтътъ до другия, прѣзъ цѣли километри се прѣдава звукътъ на гласътъ му и самъ той по бързо отъ птичкитѣ може да промѣнява мѣстото си.

Но има ли сега повече щастие на земята, отколкото по прѣди? Намалили ли сж се сиромашията, болкитѣ, животътъ станалъ ли е по ефтинъ, по легкъ, по веселъ, хорскитѣ скърби исчезнали ли сж? Не, създаденитѣ отъ съврѣmennата култура, сгоди за животътъ, сж направили широко поле за егоизмътъ, жаждата, раскошеството, лѣнността, развращението, експлоатиранieto бѣдния отъ богатия, слабия отъ силния. А отъ това скръбъта не само не се е намалила, но, изглежда да се е уголѣмила много повече, отколкото е била по прѣди. И кой знае дали нашия вѣкъ, който е достигналъ да създаде земното щастие, нѣма да свърши съ пълно разочарование, както едно врѣме язическия — до християнски свѣтъ.

И тѣй, какво подиръ това? Нѣма ли нищо за чловѣка освѣнъ това безпорѣдъчно кржговрѣщение на стрѣмленията и разочарованията, нѣма ли щастие на

земята, нѣма ли усъвършенствование, прогресъ? Има, но не въ тия закони, начала, по които живѣе свѣтътъ.

Свѣтътъ прѣминава, но више този свѣтъ *вѣчно живѣе Богъ* съ своитѣ закони на вѣчната святость, правда и любовь. И живѣе не скрито и не е далечъ отъ свѣтътъ, но като се открива на послѣдния, като внася и тукъ тия начала на вѣчния животъ, испърво, като *Творецъ*, а когато хората отетжлили отъ него, като *Спасителъ*. Попитайте изминалитѣ вѣкове: всички тѣ сж вѣрували въ Бога, като истинно Начало и Источникъ на вѣчния животъ; прѣзъ тѣмнината на язическитѣ заблуждения настоятелно се пробивала тази истина и господарувала надъ умоветѣ. Само *безумния*, както казва пророкъ Давидъ, т. е. разваления съ умъ и сърдце или съвсѣмъ лошавия човѣкъ, губилъ тая вѣра по причина на затѣпяванието отъ грѣховнитѣ страсти.

Въ Бога се открива и тайната на човѣческото щастие. Но това неще каже, че въ свѣтътъ нѣма щастие. Има, но него свѣтътъ не го дава, а Богъ, у когото е *обилието на радоститѣ и утѣхитѣ въ десницата му сж въ вѣки* Пс. 15 11). Свѣтътъ не дава яко щастие защото първо, той въ своето сщество самъ нѣма началата на вѣчния животъ, а второ, защото той живѣе съ похотьта на плътъта, която разстроюва душата и тѣлото на човѣка; той внасялъ въ живота неправди, нелюбовъ, лично самоуслаждение съ обида, лъжа, притеснения другитѣ и затова засѣва между хората вражда и въ душата на човѣка безпокойство на съвѣстъта. Богъ дава началата, които правятъ животътъ: Той иска господаруването на духътъ надъ страститѣ на плътъта, — чистота, правда, святость и любовь, съ една дума, това, което ние наричаме добро. Това добро, като заповѣдь Божия, като вѣчно начало на самия божественъ животъ, и служи за источникъ на човѣческото щастие. А защо Соломонъ не е намѣрилъ щастие? Защото той въ туй врѣме, отъ което се оплаква, е живѣялъ и се е трудилъ не по божията заповѣдь, не за доброто. А защо язическия свѣтъ не е намиралъ щастие при най голѣмия си трудъ?

Защото въ основа на този трудъ и щастие е лежалъ егоизмътъ и служението на грѣховната плътъ. А Божията воля съзижда щастieto на чeловѣка на отрицанието на тия начала. И миналитѣ вѣкове ни показватъ, че когато хората се опитвали да приложатъ въ животътъ правилата на богоугодния животъ, — когато нуждитѣ на духътъ господарували надъ плътскитѣ, Божията правда надъ неправдата, любовта къмъ Бога и ближнитѣ надъ себелюбието, — тогава и чeловѣчеството прихожда близо до щастieto. Припомнете си макаръ еврейския народъ, неговата то щастлива, то нещастна сѣдба, споредъ това служилъ ли е на Бога, или е отстъпалъ отъ него. Божията правда е за всички една. Не даромъ Словото Божие казва, че на любящитѣ Бога всичко отива на добро. Смъртътъ, като оброкъ на грѣхътъ, е неминуема за всѣкиго, на любящия Бога и тя спомага за добро Доброто, като осъществление божията воля, съставляйки достойние на чeловѣка, прѣминава съ него въ бѣдѣщия животъ, и тамъ неговия плодъ расцвѣтѣва въ по голѣма сила, затова и апостолътъ казва: *творяй волю Божию пребиваетъ во вѣки* (1 Ив. 3, 13). Затова и всичко опиталия Царь Соломонъ казва въ заключение на своята рѣчь: *края на думитѣ и книгата: Бога се бой и неговитѣ заповѣди пази, защото въ това е всичко за чeловѣка* — неговото сѣщество, назначение и щастие (Екл. 12, 13).

При заякчаванieto на другитѣ начала въ животътъ получава смисълъ и прогресътъ на чeловѣчеството; животътъ прѣстава да е просто минаване и повторение на едно и сѣщо; чeловѣкъ получава възможность дѣйствително да се усъвършенствува въ осъществлението вѣчния нравственъ идеалъ, посоченъ отъ Бога, и всѣки успѣхъ тогава въ подобрене формитѣ на животътъ, приспособени за ползование съ богатата на природата дѣйствително ще служи за полза на всѣки човѣкъ, а не за вѣда и не за поробване единъ на другиго.

Такава е науката на старитѣ вѣмена. Нейния смисълъ е вразумителенъ. Ако истина искаме да сме

щастливи, нека бждемъ прѣди всичко благочестиви. Благочестието е на всичко полезно, като има обѣтованieto на сегашния и грядущия животъ (Рим. 4, 8). Като възпитаваме въ себе си духътъ на благочестието, нека не тъпчемъ благочестието съ нечестие.

„КОРМЧИЙ“

СТАРИНИ

Причината за да се напише документа е тая:

За да бжде за смѣтка на настоящата Хилядо и сто и тридесетъ и шестата година, като е възъ насъ мукатата на планината отъ посвятията на покойния Гази Кара-Мустафа паша, погребенъ въ Гебзе (Гегбузе), въ планината Рила, подчинена на Самоковскій окръгъ, находящитѣ се два егрека и планина (яйля) съ прѣдѣли: отъ една страна отъ Бистрица на Радуилскій пѣтъ, отъ тамъ на Сиври Кая (острискала) въ Чамлѣка близо до планината Драбалж(!), отъ тамъ отъ рѣката (дерето) на Бѣлий Кладенецъ до синура на Шахинъ Кая (орлова скала, или Орловъ Камъкъ), отъ тамъ по рѣката на Бѣлий Кладенецъ, отъ тамъ на Кяфиръ дересе (Безвѣрническа рѣка), отъ тамъ къмъ посоката на Бузлугеолъ (Ледното Езере), отъ тамъ на Кяфиръ юлюсю (умрелий безвѣрникъ), отъ тамъ стръмното на надолу съ буруна (носа) на планината на Хаджи Мехмеда, отъ тамъ съ рѣката Бистрица пристига на юрюкси юртъ (юрукско селище), отъ която два егрека планина шипочеллитѣ Стойно и братъ му Марко називаемитѣ поддаяници (зимми), които сж владѣтели само на половинъ егрекъ дѣлъ съ своята си добра воля отстѣпили и продали владѣтелното си право пакъ на Шипчанливитѣ Митре и братията му, Петка и Дойчина, називаемитѣ подданници, срѣщу стойностъ само седемдесетъ и петъ гроша. Като имъ дали и паритѣ и тѣ тоже ги приели, и като поискаха и пожелаха да имъ се даде отъ наша страна дозволено тескере, написа се и имъ се даде настоящето

дозволително тескере, за да завладѣятъ, слѣдъ като се плаща ежегодно егрекското даждие на онѣзи, които сж притѣжатели на земята, за святото посвящение, както и другитѣ стѣжания на казаний дѣль отъ половинъ егрекъ планина, помѣнатитѣ поддавници да бждѣтъ владѣтели задружно. Въ присвояването и владѣнието имъ другъ никой челоуѣкъ да имъ се немѣси и бърка.

Написа се на 9-й Зиул-хидже () 136 г.

Пазитель на рѣченото посвящение.

Ахмедъ

Султанъ Абдулъ Азизъ ханъ синъ на Султанъ Махмудъ хана, побѣдителъ всѣкога, отъ 6001 до 8000 гроша. Стойность гр. 4.

Гербова книга отъ класъ, за исписвание актъ за заемъ покупка и продажба отъ шестъ хиляди и единъ гроша до осемъ хиляди, стойность гроша 4.

Настоящето е за прѣдложено за актъ.

Съ Божия милость издалъ настоящий актъ смиренний унукъ на Алири за бегъ Ессеидъ Хасанъ Хюсю, Священно коненъ сѣдия на градъ София, да му се простятъ грѣховеѣ. Е Сеидъ Хасанъ Хюсю. Причина за да се напише актъ е тая; Настоящицитѣ на обителъта рила, въ окръга на Дупница, присѣдинена на Губернията на градъ София, извѣстни подъ название Симеонъ и хаджи Методия, живущи по настоящемъ въ градъ София, които сж причина на настоящий актъ съгласно посвящението (завѣщанието) за да промѣнятъ готовитѣ пари, происходящи отъ посвящението на означената обителъ на доходоносни имоти, въ святното засѣдание на Св. законното сѣдилище исповѣдаха съ слово и изразижа желанието си както слѣдва: „Една собственна кѣща, находяща се въ махалата Алиширъ отъ махалитѣ на градъ София, съ прѣдѣлна отъ четиритѣхъ страни съ кѣщитѣ Семерджията Пауна, търговеца Петра, Попъ Анганапъ оглу Георгия, Димитра синъ Митовъ и общий пѣтъ съдържающа горѣ една стая, долу четири стаи, съ столовая (ашевия), долу двѣ магазини, горѣ една сѣнар-

ница (отлукна) долу единъ ахъръ (оборъ), една житница, единъ кладенецъ и една частъ дворъ съ плодоси и не плодоси дървета съ всичкитъ и принадлежности на двадесетий деветий день въ мѣсецъ Маия, прѣзъ хилядо и двѣстѣ и седемдесетъ и петата година въ качество на настойници купихме и приехме, отъ отсѣждующийтъ ѝ отъ града собственикъ по наслѣдие Никола синъ Иванчовъ назъваемий Християнинъ, съ имота на рѣченото посвящение (вакътъ) за броена и получена стойностъ шестнадесетъ хиляди гроша, по този начинъ означената съ прѣдѣли къщи отъ означеното деномѣсечие насамъ, ако и да ни се е далъ единъ документъ на ржката подпечатенъ съ печата на Негово Прѣосвящен. Тоговашний Софийски Митрополитъ Гедеопа, който съдържа, че е отъ покрититѣ стѣжания на означената обитель, понеже немаме документъ отъ св. законното сѣдилище, желанието ни е да се извѣсти отъ вѣщи лица истинското положение на работата и да ни се даде отъ св. законното сѣдилище на ржката единъ документъ като на настойници. „Както казахъ, понеже се доказа и освятли въ святоото засѣдание на св. закон. сѣдилище съ показанията, по начинъ на засвидѣтелствование отъ незаинтересованитѣ общи лица, описани въ политѣ на акта, че работата по начинътъ показанъ и разясненъ отъ означенитѣ настойници Симеона и Методия, пожеланието имъ се написа и издаде настоящия актъ за станалото като се спазихъ словата имъ и се даде на ржката на помѣнхитий настойникъ Симеона за да му послужи. Написа се на единадесетий день отъ мѣсецъ Саферъ ючъ хаиръ въ хилядо и двѣстѣ и седемдесетъ и девета година. Хаджи Мано Чорбаджи, Георги Михалковичъ, Димитри Трайковичъ, Антонъ Найденовъ, Дойчинъ Павлевъ, Георги Спасовъ. Мито Мановъ, Коста Антоновъ, Наумъ Потовъ, Христо хаджи Стоиловъ, Георги Кюцевъ, Священникъ Антонъ и др.

Главното управление на архивитѣ.

Императорски Гербъ Султанъ Махмудъ ханъ синъ на султанъ Абдулъ Хамидъ хана.

Ти, който си мевлане Дубнишки свѣщенозаконенъ сѣдия, нека да успѣешъ: като пристигне Императорский ми актъ, нека Ви бѣде извѣсто, че спорѣдъ съдържанието на подпечатаното и поднесено на Императорский ми диванъ прошение отъ Цариградский Римски патриархъ и Митрополитския синодъ прѣбивающъ въ Царий ми Градъ, въ условията на даденый нему свещенъ указъ (бератъ) казва, че било разяснено че когато правилото било никой другъ не трѣбвало да се намѣсва въ това, щото се касае до лозята, градинитѣ, чифлицитѣ, нивитѣ, ливадитѣ, воденицитѣ, агиязмитѣ, сбороветѣ (панаиритѣ), обителитѣ и други тѣмъ подобни, които сѣ подъ владѣнието и притѣжаванieto на черковитѣ и обителитѣ лѣжащи въ Империята зависящи отъ Патриархията извѣстятъ, [че отъ обителитѣ, които съвпадатъ въ перата на рѣчений Патриархъ, въ лозята, градивитѣ, недвижимитѣ имущества и нивитѣ на Рилската Обитель лѣжаща въ Дубнишкий окрѣгъ, сега нѣкои лица се мѣсили и понеже се молятъ да се издаде една свещена заповѣдъ за да се запрѣти посѣгванието и намѣсванието, заради това като се обѣрва погледъ върху книгитѣ на Епископската муката, намѣри се, че Цариградский и на подчиненитѣ му мѣста Римски Патриархъ и Митрополитский синодъ подали попрѣди подпечатано прошение до Императорский ми диванъ, въ което заявяватъ, че въ условията на Високославний указъ, даденъ на рѣшитѣ на свещено монаха називаемъ Неофитосъ Митрополитъ на Аласония и подчиненитѣ ѣ мѣста, които завися отъ Патриархията било разяснено, че никой не трѣбва да се мѣси на лозята, градинитѣ и чифлицитѣ зависящи отъ митрополитството, черквитѣ и обителитѣ и на нивитѣ, ливадитѣ, воденицитѣ, зимовищата и други тѣмъ подобни, които сѣ посвѣтени отъ древно врѣме ступанисани и на притѣжаванieto и владѣнието на кжци, дюгени, недвижими имущества, вѣщи, пари и добитѣци които сѣ посвѣтени на черквитѣ;

споредъ туреното въ дѣйствиѣ правило въ подѣ въдомственното мѣсто на рѣчений митрополитъ обителъта називаема Палисшика лѣжаща въ Окрѣга Доменикъ отъ древне врѣме работяла нѣколко ниви, произведе-ния и зимовища на мѣстото називаемо „Козмасъ“ на мѣстото „Пасмохори“, които отъ древне врѣме сѣ на рѣчената обителъ и когато неставалъ никакъвъ недо-статъкъ въ даванието десятъка на спяхията имъ извѣ-ствяватъ, че непреставали да се смѣшатъ въ нивитѣ и зимовищата на рѣчената обителъ съ претенция да ги присвоятъ безъ да се задоволяватъ съ зиманието на десятъка.

Пожаловали се за да се издаде една св. заповѣдъ за да се запрѣти и отблъсне намѣсванието, което се е случило противоусловіята и противо древний оби-чай отъ страна на рѣчений спяхия въ нивитѣ и зи-мовищата на рѣчената обителъ, които отъ древно врѣме давали десятъкъ.

Въ онова врѣме като се отнесе до регистратурата намѣри се записано и разяснено въ условията на да-денитѣ на рѣцѣтъ имъ укази, дѣто спорѣдъ дѣйстви-ующето правило нетрѣбвало никой да се мѣша въ ло-зята, градинитѣ и чифлицитѣ привързани на митро-полиитѣ на подобнитѣ митрополити, черквитѣ и оби-телитѣ и въ владѣнието и присвоението спорѣдъ дѣй-ствующето правило на: нивитѣ, ливадитѣ, воденицитѣ, съборитѣ, агиязмитѣ, обителитѣ и тѣмъ подобни сту-панисани отъ древне врѣме и посветенитѣ на черкви-тѣ имъ: кжщи, дюгени, недвижими имущества, вѣщи пари и добитъци и понеже е записано, че се издала подобна Височайша заповѣдъ на 9-й день на Зиюлкаде въ хилядо, двѣстѣ, петдесетъ и първата година за да се постѣпи съгласно прошението и условията; запо-вѣдахъ, щото да се издаде Височайшето ми повеление за да се постѣпи съгласно условията и подобнитѣ. Като пристигне священата ми заповѣдъ понеже е за-писано въ книгитѣ на Императорското ми скъровище, че се е издала священната ми заповѣдъ въ рѣчената дата подобнитѣ споредъ условията записани въ Бера-та на рѣчений Патриархъ, за да се постѣпи съгласно

заповѣдта ми. Съгласно съ тѣзи условия туреното въ дѣйствиe правило е, че никой да се не намиса противъ условията и Великославната ми заповѣдъ на лозята, градинитѣ и чифлицитѣ привързани на Патриархията на черквитѣ и обителитѣ на Патриарха, на: нивитѣ имъ, ливадитѣ, воденицитѣ, агиязмитѣ, съборитѣ, обителитѣ и други тѣмъ подобни; къщи, дюгени, недвижими имущества, вѣща, пари и добитъци присвоени и владѣющи отъ старо врѣме ступанисани и посветени тѣмъ. Тѣй да знаете на свещений ми знакъ да се довърватe.

Издаде се на 11-й день отъ мѣсець Реджепъ) хилядо, двѣстѣ, петдесять и втората година (1252, въ Константина. (1836 г. отъ р.)

Императорски гербъ Султанъ Абдулъ Меджидъ ханъ синъ на султанъ Махмудъ хана.

Въ Губернията Кюстендилска, въ дубнишката Околия, Обительта свети Иванча (Иваница) на мѣстността „Постница“: ливада 1; на мѣстността „Бабина“ нива 1; на мѣстността „Воила“ нива 1; на мѣстността нива дова нива развалена; на мѣстността „яровъ долъ“ нива 1; на мѣстността „Богородица“ нива 1; на — „Куку“ нива 1; на мѣстността „Ливадище“ ливада съ пчеларница 1; на мѣстността ливада 1, развалена; на мѣстността остри зарци долъ нива 1; на мѣстността „Бистрица“ ливади 1; на — „Добра Дубница“ (Добра постница) ливада 1; на — мѣстността Сауджю една развалена ливада; на „Орличъ“ едно лозие и единъ бостанъ; на „Истубочъ“ (стопецъ) едно лозие и една развалена пчеларница на — „Крудобанъ“ едно лозие и пчеларница на брой 50; на — „Шипочани“ една нива, една ливада, пчеларници на брой 50; на — „Ливадие“ една развалена пчеларница; на мѣстността ибрисаримъ въ обительта една пчеларница на брой 5; на — „Дукоще“ една нива; 500 овци; 15 волове и 10 коне.

Въ село Рила иматъ воденици и лозя, които не даватъ десѣтъкъ и даждие единъ самоковъ, воденици три; на мѣстността „Осакъ“ или осенъ една Брантия лозие, една брантия старо лозие, друго едно старо лозие развалено едно ново лозие; едно ново лозие, 4 лозя;

Въ село Пороминоу, които отъ старо врѣме не даватъ десѣтъкъ и даждие; 4 воденици; 2 валевици; нарѣчената мѣстность 2 ливади; единъ бустанъ въ воденицата; 2 калени, 3 ниви;

Отъ привързанитѣ нарѣчената Обитель: лозя, воденици и ниви, които сж давали десѣтъкъ и които се означаватъ и описватъ сж слѣдующитѣ;

Въ с. Баланово подъ владѣнието на св. Монаси на обительта единъ чифликъ, който дава произведението на спяхията; въ с. Бобошево едно лозие, което дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята подъ владѣнието на болцитѣ (махачъ); Въ с. Слатина въ рѣцѣтъ на Бали бей нива, която дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята; Въ с. Хамноу (Каменъ или Каменикъ) подъ владѣнието на Мустафа аба уздравени, ... 4 воденици и 2 бостана, които даватъ даждие на притѣжателя на земята; Общината на монаситѣ на обительта: Мойсей, Дамиянъ, Герасимъ, Василъ, Степанъ, Евтиръ, Стефанъ другъ, Ефремъ, Гаврилъ, Ефтимъ, Партенъ, Анастасъ, Калисъ, Агапи Вукересилъ Енадие други Василъ, Макави, Венедикъ, Тома, другъ Стонанъ, Ероя, Симонъ, Георги, Давилъ, Рафаилъ, Варталомъ, Петка и Вардуръ:

На рѣцѣтъ на св. монаси на рѣчената обитель има древни св. постановления отъ миналитѣ султани и св. постановление подновено отъ бившия ни Господарь Императоръ и древнитѣ св. постановления сж съгласни съ старий регистръ на канцеларията на Императорскитѣ архиви, по този начинъ се записало. щото привързанитѣ на описаната обитель: лозя, воденици, валевици, градини, ливади и ниви да не даватъ даждие и десѣтъкъ и забѣлѣжено е, че било записано и въ книгитѣ на областта и въ книгитѣ на овчето даждие дори до днесъ, даже и въ новата книга се за-

писало, че привързанитѣ на обителѣта лозия, градини воденици, бостани, които сж отворили съ секиритѣ си мѣста, които сж записани отъ старо врѣме по начинъ опростени, нѣ испослѣ ако работѣтъ на поданни мѣстѣа или ако добиѣтъ ступанство или земѣтъ подѣ залогъ да даватъ десѣтъка на притѣжателя на земѣята по този начинъ било записано въ старата книга; тѣй се записа и въ новата.

Това е настоящий прѣписъ отъ разяснителната нова султанска книга, която се доби съ Височайше повеление. Издаде се на мѣсець Джемазиюлахъръ, хилядо, двѣстѣ петдесетъ и седмата година. (1841 г.) отъ р. Хр.).

Раикъ.

Отнасянието на невѣрующитѣ юдеи, особенно на тѣхнитѣ прѣдставители, книжницитѣ и фарисеитѣ къмъ Христа.

(изъ Жизнь Г. Н. И. Христа, свящ. Т. Бушковича, 2.о изд. стр. 650—657).

За да охарактеризираме съ нѣколко думи отношението на юдейското общество и особенно на неговитѣ прѣдставители, книжницитѣ и фарисеитѣ къмъ Христа, доста е да кажемъ, че юдеитѣ се отнасяли къмъ Христа въобще враждебно. Причината на това враждебно отнасяние на юдеитѣ къмъ Христа се съдържа, споредъ както пояснява Евангелистъ Иоанъ, въ това, гдѣто тѣ не сж можали да вѣрватъ въ Него, защото, както билъ казалъ на врѣмето си йоше Исаия, „този народъ си за-творилъ очитѣ и вкаменилъ сърдцето да не би да видѣтъ съ очитѣ си и разумѣятъ съ сърдцето си и се обърнатъ, за да ги исцѣлѣ азъ“ (Ис. VI, 10). Не маловажна роль въ това заслѣпление принадлежи отъ една стр на чувството на измамената надѣжда и разомайванието, а отъ др. — на общата способностъ на еврѣитѣ да прѣобрѣщатъ всичко духовно въ чувствено, свѣтско, или както казва Евангелистътъ, на онова обстоятелство, гдѣто юдеитѣ и особенно тѣхнитѣ водители и прѣдставители — книжницитѣ и фарисеитѣ — обикнали повече славата чловѣческа, отъ

колкото славата Божия (Ив. XII, 43). Ако ние погледнемъ макаръ отъ горѣ на животътъ на еврейския народъ, то ние ще се убѣдиме въ туй, че чувствеността е била прѣобладающия елементъ въ този животъ. Доста е да се прослѣдимъ чѣртитѣ на външния обрядовъ законъ у евреитѣ, за да се види, съ каква дребнава обрядностъ е билъ омотанъ този народъ. Еднакво неблагоприятни послѣдци сж произхождали и отъ дребнавото изпълнение, както и отъ неиспълнението на обрядовия законъ. Въ първия случай той ставалъ робъ на дребнавитѣ обрядови заръчвания, въ послѣдния — него, като плътскій народъ, който не се е издвигалъ до духовното развитие на своята религия, го е заплашвалъ индеферетизмътъ или даже безвѣрието. Историята на Еврейския народъ наистина ни и слага отъ прѣдѣ тѣзи двѣ крайни посоки. Тя ни показва, че едната частъ на юдеитѣ, която е изпълнявала строго заръчванията на законътъ, всецѣло се привързала о едната само мъртва буква и външния формализмъ, отъ което, само по себе си се разбира, нищо хубаво не е могло да произлѣзе нито за умствения, нито за правствения, нито за общественния животъ на народътъ. Другата частъ на юдейския народъ, която не е изпълнявала на практика законътъ, се показала, споредъ както свидѣтелствува пакъ тѣзи сжщата история, безвѣрна. За примѣри на това служатъ садукееитѣ и даже, ако щѣте, юдейскитѣ първосвященници и книжници, съврѣменни на Иисуса Христа (Сравни Мт. XIII, 3, 4, 14, 23, 27, 28 и мн. др.). Тѣхнитѣ произволни тълкувания за мессия, като всесвѣтски завоевателъ, достатъчно показватъ, колко людски сж билъ тѣ на истинския духъ на вѣтхозавѣтната религия. По този начинъ, извъ цѣлия животъ на прѣди християнското юдейство излѣзло туй, че то въ лицето на повечето свои членове, се показало неспособно за работата, за която се приготвяло. Когато се явилъ Христосъ, юдеитѣ въ много отношения се показали по лоши отъ язичниците. Отъ само себе си е разбираемо, че това не може да се отдава на влошаванието на самата вѣтхозавѣтна религия, въ която, напротивъ, явно

блѣщукала високата идея за мессия, като причинителъ на общечовѣшкото възраждане. Но въ юдейския животъ тѣзи идея била затрупана съ многото обрядови заръчвания, а народътъ, който билъ безсѣзнателно привързанъ о тѣзи заръчвания, не е могълъ да си я изясни. Истина между този народъ тогисъ се появили хора (пророцитѣ), които разяснявали тѣзи идея; но неумолимия формализмъ каралъ юдеитѣ да прѣтупватъ съ камънни тѣзи най добри хора (сравни Мт. XXIII, 29—35). Истина еврейския народъ билъ избранный народъ Божий. Въ богооткровенния законъ свой той получилъ сила, съ помощта на която е могълъ да достигне своята цѣль. Но неговата склонность къмъ чувственността и грѣховността (Исх. XXXII; Суд. II, 10; I Цар. III, 1; 3 Цар. XIX; Ис. I, 3—6; Ер. II, 26; Ев. XXII, 30; Ос. IV, V, 6, 12; Мих. VII, 2 и мн. др.) била причината на това, гдѣто спасителната сила на законътъ за повечето юдеи изгубила своето значение, законътъ билъ извратенъ, а общанието за искупителя оставало захвърлено на страна. По този начинъ, извратяването на законътъ въ фарисейството, прѣзрѣнието на общанието въ садукейството, горделивото изкълчване на двѣтъ въ есейството и праздни мъртавъ формализмъ въ обществото на книжниците, — ето ви онѣзи причини, поради които повечето отъ юдеитѣ отхвърлили общаното и очакванното прѣзъ цѣли хиляди години спасение, когато то настанало наистина. Даже онѣзи отъ юдеитѣ, които заемали тѣй нѣкакъ си срѣдата между юдейството и язичеството — тѣй наричанитѣ Александрийски юдеи и въобще елиниститѣ — въ своето стрѣмление къмъ истината напѣвайки се да измѣкватъ същивата на вѣтхозавѣтното откровение изъ подъ властта на мъртвата буква, да отмахнатъ изъ него националнитѣ и врѣменни форми и да го прѣдставятъ само като всеобща истина, — не твърдѣ много се приближили до усвояването на общаното спасение. Това стрѣмление, при неразбиранieto истинския духъ на Божественното откровение и като било ljudско на истинско-духовнитѣ потребности, взело досущъ свѣтовенъ.

характеръ и се заплѣло и задържало въ изтълкуванията на мессианскитѣ общанія. По този начинъ, отъ народътъ, който билъ ръководимъ отъ Божия вѣтхозавѣтенъ законъ, се показали само малцина, които могли да приемжтъ призовающия ги на покаяние гласъ Божий и благодатното призвание.

Безспорно е, че съврѣменнитѣ на Христа юдеи сж очаквали съ нетѣрпѣние отъ старо врѣме общанія царь-мессия; за Него се моляли въ храмътъ и по къщата; за него разсѣждавали въ синагогитѣ и въ синагогитѣ; за Него мислялъ всѣкой, даже и най простия израилтянинъ (Ив. I, 45, 49). Даже самарянитѣ (Ив. IV, 25) вѣрвали, че скоро щѣлъ да дойде Мессия, който ще развърже и разясни натрупалитѣ се у тѣхъ недоразумѣния относително нѣкои религиозни въпроси. За избѣгване опасността да се не познае истинския, или да се приеме лъжовния Мессия било съставено едно доста пространно учение за Неговитѣ признаци, имена, своищини, дѣйствия и тѣмъ подобни нѣща*). Покрай другото, въ числото на най главнитѣ признаци на истинския Мессия обикновенно допускали чудеса и знамѣния отъ небето**). Послѣ, поради дожажданието на Мессия, юдеитѣ очаквали да се явижтъ старитѣ велики пророци — чудотворци, между които слагали Илия, Еремия и др. Но истинското учение на пророцитѣ за лицето и царството на Мессия кѣдѣ врѣмето на Иисусъ Христовото идване било силно изкълчено, а особено у книжниците и фарисеитѣ. Като се привързали о буквата на пророческото учение и като изгубили правецътъ за разбиранieto неговия духъ, тѣ си съставили дипъ (прѣкалено) чувствени понятия за Мессия и Неговото царство. Тѣ очаквали въ лицето на Мессия свѣтски царъ въ всичкото си външно величие и блѣсъкъ, очаквали всесвѣтския завоевателъ, който като въздигне и усили еднжжъ теократическото

*) Иос. Флавий „о войнѣ юдейской“ I, 2, 7. Сравни Мт. II, 4, Ив. VII, 42 и др.

**) Мт. XXIV, 3; Лк. XXI, 7; Ездра IV, 51, 54. *Midrasch Tihilim* къмъ Пс. 74; О.

юдейско царство, ще покори нему всичкитѣ други царства на свѣтътъ, всичкитѣ язически народи***). Юдейското царство управлявано отъ Него ще стане отново могъщо, славно, богато, каквото никога не е било по-рано, даже когато сж царували Давидъ и Соломонъ*). . . . Тежкото политическо положение на юдейския народъ, който постоянно влачалъ ту вавилонския, ту гръцкия, ту римския хумотъ, а пъкъ отъ друга страна помнящъ своето славно минало, сжщо както и личния характеръ на юдеитѣ, които вѣчно сж се стрѣмили къмъ все, що е чувствено, плътско, материално и утилитарно, който характеръ е посѣялъ зърното за какви ли нещѣни експлоатации — сж билъ причината на това изкълчевание идѣята на обѣщания искупитель,

Когато развитието на животътъ на юдейския народъ въ тѣзи посока дошло на върхътъ си, въ една отъ витлѣмскитѣ пещери се родило отъ дѣвица дѣтето Исусъ; до тридесетата си година той прѣживѣлъ въ къщата на единъ дърводѣлецъ, когото хората наричали неговъ баща, който пъкъ живѣлъ въ малкия галилейски градъ Назаретъ, гдѣто нѣмало училища особено забѣлѣжителни, нито учени познавачи на отеческитѣ прѣдания и на законътъ и, отъ кждѣто слѣдователно, никой никога не е могълъ да прѣдполага нищо особено — нито учени книжници, нито ржководители на партии, или секти, нито забѣлѣжителни раввини, а камо ли Мессия. Центъра на юдейската ученщина и гражданщина е билъ Иерусалимъ, Юдея; въ Галилея пъкъ живѣли само рибаритѣ и занаятчиитѣ. Какво добро пъкъ може да излѣзе отъ тука? Но ето че, като станалъ на 30 години, синътъ на назаретския сиромасъ дърводѣлецъ — Исусъ събира около си една шѣпа галилейски рибари — варкари, отива съ тѣхъ въ Юдея и въ самия Иерусалимъ, това свято мѣсто, този центръ (сърдце) на цѣлия ев-

***) Евреитѣ вѣрвали, че Мессия, бидѣйки самъ безсмъртенъ (Ив. XII, 24) ще изведе изъ ада и ще възкреси всичкитѣ умрѣли юдеи.

*) Иос. Флавий „о войнѣ юдъ“ 5, 6; Древ. юд. X, 4, 4. 11, 7. Сравни Лк. VI, 15; Ездра II, 38 и др.

рейски животъ, явно нарушава священнитѣ обичаи на закона, а йоще по-вече преданията на старцитѣ, за нарушаванието на които падало би се виновницитѣ да бждѣтъ убити съ камъни. Именно въ събботенъ день, въ денѣтъ на почивката, когато, споредъ прѣданието на старцитѣ не бивало да се нарушава човѣкъ даже съ излишното движение на тѣлото си, съ ходения, съ пктувание, съ готвяние на ѣстѣе и др. такива работи, този галилеянинъ, който надали е разбиралъ всичката важностъ на отеческитѣ прѣдания въ всичкитѣ имъ потѣнкости, рѣкълъ да позволи на излѣкувания или оздравелия отъ него боленъ да стане, да си вземе постелката на рамо и да си отиде въ къщи. Такова едно явно нарушение на онова, което трѣбва да се счита за непобутнимо, не могло да бжде прѣгълнато хладнокрѣвно отъ юдеитѣ. Щомъ може да се не варди събботата — то ще рѣче, че може да се не варди и цѣлия законъ; а да го не варди може само она, който не вѣрва въ него (не го почита); ей отъ тука на е произлѣзло садукейското невѣрие, толкова умразно на прѣдставителитѣ на юдейството — фарисеитѣ. Като чули пѣкъ, че Иисусъ не само се показва не вардачъ на събботата, като човѣкъ, който не вѣрва, че прѣданията на старцитѣ сѣ свѣти, ами и като богохулникъ, който нарича Бога свой отецъ, т. е. който прави себе си равенъ на Бога, юдеитѣ рѣшили единжъ за винаги да го убиятъ. Впрочемъ рѣчѣта на Иисуса Христа и особено Неговото наблюдение на Мойсеювитѣ писания (книги), въ които, слѣдователно, той иоще вѣрва, сдържали до нѣгдѣ си ожесточенността на юдеитѣ (Ив. V). Къмъ това се прилѣпило йоще и туй, гдѣто въ това врѣме вече изъ народа обикаляли и съ обикновенни слухове за Иисуса: хортували, че той извършвалъ такива чудеса, които може да извърши само единъ Христосъ (Божий помазанникъ), нѣкой отъ тѣзи, що казвали това билъ даже лична свидѣтели на тѣзи чудеса (съ очитѣ си ги билъ видѣли) (Ив. VI, 31). Какво пѣкъ трѣбвало да се мисли за него? Отъ само себе си се разбира, че Той не е Христосъ. Нима Христосъ ще взѣме да не варди

сжбботата и другитѣ прѣдания на старцитѣ, да оздравява въ този день болнитѣ и да имъ позволява да вдигатъ своитѣ постѣлки и да ги носятъ? Нима Христосъ ще богохулствува? Че той и да прилича на Христа; Христосъ трѣбва да бѣде и прѣдставителъ на величието и славата, а не простакъ — галилеянинъ; Христосъ трѣбва да се роди отъ дѣвица, но отъ дѣвица знатна, благородна, юдейска — аристократка (първенка), а не отъ жената или невѣстата на назаретския дърводѣлецъ — които надали иматъ и съ що да се прѣхранватъ всѣкой день. А нима такова учение ще да проповѣдва она, комуто е уречено да покори на юдеитѣ цѣлия свѣтъ. Нима такъвъ тихъ, кроткъ и смиренъ изглѣдъ ще има Той? Съ каква пѣкъ сила ще извърши Той своитѣ необикновенни работи? И ето на, когато на Иисусовитѣ чудеса се замайвалъ цѣлия народъ и казвалъ: Не е ли този Христосъ, синътъ Давидовъ, въ Иерусалимъ се намѣрватъ книжници и фарисеи, които увѣрватъ свѣтътъ, че той има зълъ духъ (велзевула) князѣтъ бѣсовский, съ силата на когото изгонва бѣсоветѣ и прави чудеса. Впрочемъ Иисусъ оборва това мнѣние до толкова сериозно, щото самитѣ фарисеи не бихж отказали да го (мнѣнието) да го промѣнятъ на по добро, стига да имъ се дадѣше знамѣние, което, както видѣхме вече погорѣ, се е считало за единъ отъ признацитѣ на истинския Мессия. Иисусъ, не желайки да го знаятъ за (че е) Мессия, а желайки, щото тѣ да вѣрватъ въ него като въ Мессия, защото споредъ както гледалъ той на работитѣ, — блаженни сж невиделитѣ, а повѣрвалитѣ, не имъ изпълня просбата. Това отказване тѣмъ отъ неговата стр. Книжницитѣ и фарисеитѣ могли, все пакъ, да истълкуватъ по своему: ако Той не ни дава знамѣние, ще рѣче Той не може и да ни го даде; ще рече Той не е Христосъ. Съ изминуването на врѣмето Иисусъ Христосъ споредъ Своео учение и споредъ своитѣ понятия, а особено пѣкъ поради своитѣ обличителни рѣчи, все по вече и повече се отдѣлялъ отъ прѣдставителитѣ на Юдейската цивилизация — съ книжницитѣ и фарисеитѣ; ту поз-

волявалъ Той само на себе си да нарушава сѣботата а сега виждатъ, че по Неговия примѣръ почнали да нарушаватъ много отечески прѣдания и Неговитѣ ученици: не посятъ като Иоановитѣ ученици и фарисеитѣ, ѣдятъ съ неомити ржцѣ, безъ да искатъ да знаятъ че е сѣбота ежатъ класове отъ нивитѣ, стриватъ ги съ ржцѣтъ си и ѣдятъ върната имъ. Тѣй да се нарушава законътъ и отеческитѣ прѣдания не би позволявалъ на своитѣ ученици истинския Мессия. А пъкъ числото на христовитѣ ученици все по вече и повече се увеличава, и даже станало по голѣмо отъ колкото онова на Иоанновитѣ. Сѣблазнѣта расте; на юдейството е дошло редъ да се лиши отъ сума свои членове. Ясно е, че той е единъ чловѣкъ наистина вреденъ за обществото, за неговата централизация. По какъвто и да било начинъ — отъ него трѣбва да се отървемъ. Истина той прави много чудеса, но при всичко това той не е Христосъ, защото у него нѣма ни една черта на истинский Мессия. Фарисеитѣ той засрамва като имъ отерива душата прѣдъ народътъ; самъ не иска да се числи къмъ тѣхната партия; а отъ еждѣ пакъ има да се роди Христосъ, ако не отъ сектата на фарисеитѣ, че пъкъ той нѣма да се роди отъ скептическото саддукейство, или отъ малката и аскетическа партия на есеитѣ? Ако той се е поставилъ враждебно на срѣща спрямо прѣдставителитѣ на благочестието — фарисеитѣ, то слѣдователно Той не е Христосъ. Наричайки пъкъ себе си такъвъ, той оскърява само Оня мессия, който има до дойде. И трѣбва да се забѣлѣжи, че тѣй сѣ разсѣждавали не вече единъ, двама или нѣколко души, а цѣлия сине дрионъ, макаръ, може би, само „малкия“. Не желяйки да се отърватъ отъ толкось опасния членъ на юдейското общество по частенъ начинъ, т. е. прѣвъ прѣстѣпление, убийство, (тѣй като ще трѣбва въ такъвъ случай да се отговаря прѣдъ римското правителство) хитритѣ фарисеи не единъ пътъ искали да го уловятъ въ думитѣ, за да го искаржатъ послѣ виновенъ въ какво годѣ прѣстѣпление, за което се налага наказанието смъртъ. Такова прѣстѣпле-

ние е можело да бѣде или Богохулството, или политическата неблагонадѣжностъ. Но нито въ едното, нито въ другото имали сполука тѣ. Съ запитванието: „Съ каква властъ постѣпяшъ ти тѣй?“ тѣ поставили на тѣсно само сами себе си; а на питанието за законността на данѣкътъ, които юдеитѣ плащали на римското правителство, Иисусъ Христосъ е далъ такъвъ отговоръ, въ който самитѣ фарисеи не намѣрили нищо прѣстѣпно. Чудесното нахранване първомъ петтѣхъ-а послѣ четиритѣхъ хиляди души народъ отново до вѣжда юдеитѣ и тѣхнитѣ прѣдставители до мисълта, че вѣроятно сѣ настанали, или поне скоро ще настанѣтъ врѣмената на Мессия, — толкова много приятната мисълъ за юдеитѣ, що очаквали нетѣрпеливо това наставание. И ето на, сега не само фарисеитѣ, ами и саддукеитѣ, които по напрѣдъ глѣдали съ високомѣрно подсмивание на учението, проповѣдвано отъ Иисуса Христа, приближаватъ се до него съ молба да имъ покаже знамѣние отъ небото. Неопрѣдѣления или поне не ясения за тѣхъ Иисусовъ отговоръ ги убѣждава еднѣждъ за винаги въ туй, че той (Иисусъ) съвсѣмъ не е истинский Мессия. А пѣкъ извършенното отъ него, споредъ слуховѣтъ дошле до ушитѣ имъ, изцѣляванието на слѣпороденъ, а особено пѣкъ въскресението на Лазаря, което станало близо до Иерусалимъ, гдѣто тогава, може би, вече се е намѣрвалъ римския прокураторъ, които обикновено идѣлъ въ Иерусалимъ за празника на Пасхата ужаснули всичкитѣ юдеиски първосвященници, книжници и фарисеи. На слѣдъ Иисуса вървели вече цѣла грамада сумма послѣдователи; но, освѣнъ това, той може да има и тайни ученици, които се боятъ да се искажатъ за такива поради страхуванieto си отъ синедриона, които отколѣ йоще бѣ постановилъ да отлѣчва отъ синагогата всѣкого, който би призналъ този галилейский дърводелецъ за Христосъ, за Мессия. Въ Иисусовото учение, нѣмало нищо опасно отъ къмъ политическа страна; но все пакъ Той постоянно говорѣлъ за своето царство, слѣдователно, считатъ себе си за царь. Истина, споредъ Неговитѣ думи, царството му

не е отъ този свѣтъ; но такова царство нито юдеитѣ, нито римлянитѣ можали да си прѣдставѣтъ. А пъкъ юдейскитѣ водачи усѣщали, че стига само да се чуе въ Римъ какво въ юдея се проповѣдва за нѣкакъвъ си царь, отличенъ отъ римския Кесарь, и на главата имъ да се струпѣтъ сумма пакости — само едната мисль за такова нѣщо би можѣла да докара работата до тамъ, щото да имъ се отнѣме и тѣзи малка свободица, съ каквата тѣ се ползували тогава. Ето защо слѣдъ Лазаровото въскресение „първосвященниците и фарисеитѣ се събрали на съвѣтъ и се питали: какво трѣбва да правиме? Този човѣкъ прави много чудеса. Ако го оставиме така (свободенъ), то всички ще повѣрѣватъ въ Него; и ще дойдѣтъ римлянитѣ и, ще завладѣятъ (до сущъ) и земята ни и народътъ ни. А единъ отъ тѣхъ нѣкойси Каиафа, бидѣйки прѣзъ тѣзи година първосвященникъ, имъ рѣкълъ; „Вие не знаете нищо и не си помисляте, че намъ е подобрѣ, щото единъ човѣкъ да умрѣ зарадъ всичкитѣ хора, нежели цѣлия ни родъ да погине“. Пъкъ това казалъ той — дума Евангелистътъ — не отъ себе си, но, бидѣйки тогава първосвященникъ, прѣдсказалъ, че Иисусъ ще умрѣ зарадъ народътъ и не само зарадъ народътъ (юдейскій), ами за да събере наедно и разпиленитѣ чада Божии. Отъ този день тѣ рѣшили и наредили да го убиятъ (Ив. XI, 47—53),

Ето ви въ главнитѣ чърти характеристиката на онова враждебно отнасяние къмъ Иисуса Христа на юдеитѣ въобще и на тѣхнитѣ водители и прѣдставители книжницитѣ и фарисеитѣ частно.

А до какво е докарала работата тѣзи имъ вражда, всинца ние вече добрѣ знаемъ.

Бѣлѣжка на прѣводачитѣ. Нека се пазиме да не постѣпваме и ние днесъ като юдеитѣ и водителитѣ имъ тогава, прѣнебрѣгайки заповѣдитѣ на законътъ (християнскій) зарадъ прѣданията на старцитѣ; защото нашата виновность ще бѣде несравнено много по голѣма отъ тѣхната. Тѣ имахъ законътъ Моисеевъ и пророцитѣ, а ние имаме примѣрътъ Христовъ и всичкитѣ новозавѣтни писания — изпълнението на този законъ и на тѣзи пророци. Кое то тѣ назирахъ като прѣзъ мъгла, ние виждаме като прѣзъ ясенъ день.

Нека си отваряме добръ както тѣлеснитѣ, тъй и душевнитѣ очи и разкриваме както сърдцата си, тъй и умовѣтъ си за да видиме и разбереме както се пада въ що именно се състои нашето спасение. Нека не обикваме *повече славятъ чело-вѣческа отъ славата Божия* — нека не живѣемъ тъй, щото хората да приказватъ само за насъ и да ни прѣвъзнасятъ за този ни животъ, но тъй, *щото като видятъ нашитѣ добри дѣла, да прославятъ Бога, нашия създателъ*, който пъкъ отъ своя страна като ни обсипе изобилино съ всѣкакви добрини, въ награда за за глѣто струваме волята му, ще ни прослави най добръ.

Нека най сѣтнѣ незабравяме, че *буквата убива, а духътъ животвори*, буквалното изпълнение на законътъ безъ да се проникваме отъ високия му духъ може да ни прѣвърне отъ живи и съзнателни християни, на автомати — бездушни машини. И до като се мислиме и считаме за вѣрующа християни, току виждъ че сме станали най голѣмитѣ невѣрници и Христови противници.

Свищовъ, 26/VII 98 г.

Ив. Ст. Визировъ

Кратка история на Християнството у четиритѣ славянски народи:.

Прѣвелъ Архимандритъ Илия

Распространение на Християнството между южнитѣ и западнитѣ славяни до св. Кирилла и Методия.

Славянскитѣ племена отдавна населявали освѣнъ сегашнитѣ прѣдѣли на Руссия и Полша тия области на Австрийскитѣ и Турски държави, които и сега тѣ занимаватъ. Въ старо врѣме населенията славянски на сѣверозападъ по балтийското море и на югозападъ по Адриатическото се простирали още по на далечъ, отъ колкото сега. Въ древната Панония, сегашната Венгрия, населението било славянско; маджаритѣ се утвърдили тукъ въ 10-ия вѣкъ. При Балтийскитѣ области, сегашна Пруссия, между Висла и Ельба — били населени отъ славяне. Въ Италия населението на славянитѣ доходило до Венеция. Християнството между славянскитѣ племена, особено близо прилежащитѣ до Гръция, или до Римъ, начнало да се распространява твърдѣ рано. Въ Панония, Илирия, Далмация, Тра-

кия, у славянитѣ при Дунавски Християнството сѣществувало по нѣкои мѣста отъ самитѣ Апостолски врѣмена. Въ Панония, въ първитѣ вѣкове на християнската история, били извѣстни нѣколко епископски каѳедри, и на чело, на тѣхъ Митрополия въ Сирміумъ. У славянитѣ при Дунавски отколѣ имало Епископство въ гр. Томъ, Въ врѣме на гонението Християнско отъ римскитѣ Императори, язичници, имало много мъченици отъ славяне между които се намѣрвали нѣколко Епископи. Обаче Християнството у славянитѣ не било распространено въ цѣлитѣ племена; то се държало само по нѣкои мѣста и не било доволно ягко. Въ 4-й и 5-й вѣкове нови варварски народности се устрѣмили отъ Истокъ къмъ Римската Империя; въ много мѣста тѣ подавили началата на Християнството, и то, поне, за врѣме. Така въ Панония отъ нахлуванието на Хуннитѣ изчезватъ слѣдитѣ на Християнскитѣ епископии. Въ 6-й вѣкъ става извѣстна Архиепископската Каѳедра въ Охридъ у славянитѣ Македонски, отъ кѣдѣто е произошелъ Византийскій Императоръ Юстинианъ (отъ гр. Скопя). Въ края на 7-й вѣкъ се е възбудило силно движение въ полза на Християнството у сѣрбитѣ, Хърватитѣ, Иллирийцитѣ. Гръцкій Императоръ, като присъединилъ тѣхнитѣ области къмъ Византийската Империя открилъ тамъ повече свободенъ пѣтъ за влиянието на Християнството. Но въ това сѣщото врѣме Християнството почнало да се подлага на силно угнетѣвание на славянитѣ при Дунавски, Тракийски и Македонски Тукъ е дошло отъ бреговетѣ Камски и Волга ново племе „Българи“. Тѣ постепенно отъ брѣговетѣ на Дунава прониквали въ вътрѣшнитѣ области на Византийската Империя, кѣдѣто имало населени славяне, и Християнството въ тия области било задавяно на врѣме. Но понеже българитѣ по своето образување стояли по долу отъ славянитѣ, които били покорени отъ тѣхъ, то тѣ сами почнали незабѣлѣжно да се подчиняватъ подъ влиянието на славянскитѣ народности — на языкътъ, нравитѣ и религията тѣхни. Успѣшното распространение на Християнството между българитѣ почнало

въ началото на 9-й вѣкъ, чрѣзъ Гръчкитѣ плѣнници хванати отъ силния български Князь Крумъ, прѣимушественно чрѣзъ Адрианополския Епископъ Еммануилъ. Породилъ се страхъ отъ Християнството отъ страна управителитѣ български. Крумъ заповѣдалъ изведнажъ да умъртватъ около 400 знатни християне и между тѣхъ двама свои военоначавници. Неговия синъ Мортагонъ сжщо не се отнасялъ благосклонно къмъ християнството, а внукътъ му Маломіръ заповѣдалъ да наказатъ даже родния неговъ братъ Християнинъ „Боянъ“, който, като умираше, прѣдсказалъ: че скоро вѣрата, за която умира той ще се распространи по всичкитѣ страни на България. Но прѣмникътъ на Маломіра, Прессиямъ вече билъ расположенъ къмъ Християнството, а неговия синъ Борисъ открито приелъ Християнството и го утвърдилъ въ своята земля.

Къмъ това време се открило движение въ полза на Християнството и между западнитѣ славяни. Карлъ Великий, като подчинилъ разни племена Германски, наченалъ да распространява своето влияние и на съсѣдственнитѣ съ него славяни, живущи въ Моравия, Панония, Бохемия и при Балтейскитѣ земли; между покоренитѣ племена той се стараялъ да распространи Християнството ако не съ мѣрката на убѣждението, то по-начинъ насилственъ.

Вслѣдствие на това отъ врѣмето на Карла и неговитѣ прѣмници наченали да се явяватъ нѣкакви проповѣдници въ Моравия, Панония, Бохемия и у славянитѣ при Балтийски. Но понеже тѣ проповѣдвали на языкъ, когото не разбирали Славянитѣ; на всѣкадѣ се старали да въвеждатъ богослужение, по обичаятъ западни само на латински языкъ, и често пѣти будили нравственното чувство на народа съ користолюбие и насилие, то за туй къмъ тѣхната проповѣдь славянитѣ се относили равнодушно, а по нѣкога и съ противление. Въ такова състояние на колебание се намѣрвало Християнството у южнитѣ и западнитѣ славяне до половината на IX вѣкъ.

Святий Кирилъ и Методий и проповѣдническата имъ дѣятелность между южнитѣ и западнитѣ славянски племена.

Въ половината на IX вѣкъ Християнството се утвърдило дълбоко почти въ всичкитѣ славянски племена и заедно съ това се явила у славянитѣ писменността и било положено начало на тѣхното пресвѣщение. Главни просвѣтители на славянитѣ въ религиозно и интелектуално — (умствено, образователно) отношение се явили въ това врѣме знаменититѣ солунски братия, св. Равноапостоли Методий и Кирилъ.

Святий Методий и Кирилъ били родени изъ Солонъ, Македонски градъ, населенъ прѣимушественно отъ славяне; и тѣхния баща билъ управителъ на солунската областъ, предполагагъ нѣкои да е билъ славянинъ. Като се отличавали съ богати дарования и любовъ къмъ науката, тѣ получили най доброто по своето врѣме образование. Свети Методий получилъ въ отечественния си градъ, образованието, послѣ постѣпилъ на военна служба и скоро станалъ управителъ на славянската струмнишка областъ. Св. Кирилъ също въ началото се училъ въ Солонъ, послѣ въ Константинополъ, гдѣто го взелъ знатния неговъ родственникъ Теокистъ, единъ отъ опекунитѣ на гръцкия императоръ Михаилъ III-й. Тукъ Св. Кирилъ (Кънстантинъ) изучвалъ наукитѣ подъ ръководството на най-добритѣ наставници — Львъ, главний наставникъ на висшето Константинополско училище, основано отъ Варда и Фотия, който послѣ станалъ Патриархъ Константинополски. Теокистъ готвилъ за Константина блѣстяще придворно поприще; обаче Константинъ се отклонилъ отъ свѣтския животъ, приелъ монашеството подъ името «Кирилъ» и се рѣшилъ да посвѣти своя животъ на науката и на служение на Бога. Него направили наставникъ и и библиотекаръ на Ссфийската библиотека. Тукъ той съ своята ученность придобилъ голѣма извѣстность, и званието философъ, той се прославилъ по спорътъ съ привърженницитѣ къмъ иконоборството, догдѣто се намѣрвалъ още въ Константинополъ. Въ 851 година, по

приглашение на Митилинския Емиръ, билъ испращанъ отъ гръцкия Императоръ при двора на Емира за прѣпиране за вѣрата съ Арабскитѣ учени.

Между това, по него врѣме и по стария му братъ Мееодии оставилъ мѣрския животъ и приелъ монашество на олимбийската гора, и, въ скоро врѣме, придобилъ извѣстность съ своитѣ аскитически подвизи. Него искали да го избератъ Митрополитъ на една областъ, но той се отклонилъ отъ избиранieto и едвамъ го убѣдили да приеме игуменството въ единъ манастиръ. По такъвъ начинъ той приготвилъ себе си съ науката и съ подвижническия животъ къмъ труда мисионерски, съ такава една дълга подготовка святитѣ братия излезнали на Апостолския подвигъ.

Въ 858 година Хазарскій ханъ пратилъ и поискалъ отъ Византийския императоръ да му испрати ученъ мжжъ, който би могаль да научи хазаритѣ на истината вѣра. По прѣдложението на императора при хазаритѣ се отправилъ философътъ Константинъ съ своя братъ Мееодия. Тукъ тѣ намѣрали достаточнo Християне отъ гръци и отъ славяне. Но за обръщанне въ християнство господствующето племе на хазаритѣ, трѣбвало на послѣднитѣ ясно да имъ се докаже прѣвосходството на християнството надъ учението на могадетанскитѣ и иудейски проповѣдници, които се домагвали да обърнатъ хазаритѣ къмъ своята вѣра. Святий Кирилъ избличилъ мухаметанскитѣ и иудейскитѣ проповѣдници, склонилъ къмъ кръщение когана и слѣдъ него множество отъ хазаритѣ приели християнството. На успѣхътъ на проповѣдта, проповѣдвана отъ святитѣ братия, помогнало много, между другото и това обстоятелство, че тѣ открили тукъ мощитѣ на святий Климентъ Папа Римски, който за исповѣдание на вѣрата билъ заточенъ тукъ още при императора Траяна и, които положилъ начало на християнската проповѣдъ, за която той билъ и убитъ отъ раздраженнитѣ язичници и хвърленъ въ морето. Впрочемъ въ X вѣкъ Християнството у хазаритѣ изново било изгонено отъ могадетанството.

По връщанieto си отъ хозаритѣ Св. Константинъ и Меѳодий начнали да распространяватъ вѣрата между своитѣ единоплеменници, македонскитѣ славяне. Като слушали проповѣдта Евангелска отъ своитѣ съотечественницитѣ на родния си языкъ славянитѣ съ готовность приемвали християнството и святии Константинъ въ окръгътъ на единъ градъ Брегалница, не далеко отъ гр. Солунъ, покрѣстилъ около 4500 славяне.

За да утвърди прочее истината на Християнството между славянетѣ Святий Константинъ намѣрилъ за добръ да даде на славянитѣ до сега не имѣвши „азбука“ и писменность — национална писменность. Той съставилъ славянската азбука по образецътъ на Гръцката, като присъединилъ къмъ 24-тѣ букви на тая послѣдната 14 нови знаци, които съотвѣтствуватъ на особеннитѣ звукове на славянската рѣчь и поченалъ да прѣвожда священнитѣ книги на славянски языкъ.

Около това врѣме наченало да се утвърждава християнството въ България. При самия дворъ на Българскій царъ Борисъ имало вече много чловѣци расположени къмъ християнството. За распространението на християнството тукъ много способствувала проповѣдта на плѣннения гръцки монахъ Куфара и и сестрата на Бориса, която дълго врѣме живѣла въ Константинополъ плѣнница и тамъ станала Християнска. Обаче Борисъ дълго врѣме не искалъ да приеме християнството, може би, защото се опасявалъ още отъ силната язическа партия. Наконецъ разнитѣ политически несполуки, гладътъ и морътъ поколебали убѣжденията на Бориса и той пригласилъ при себѣ проповѣдникътъ св. Меѳодия. Методий окончателно склонилъ Бориса къмъ християнството. Борисъ царъ приелъ Кръщението и въ покрѣщението си християнско име взелъ „Михаилъ“, заедно съ Бориса се крѣстили мнозина отъ Българитѣ велможи и отъ народа. Въ България билъ испратенъ отъ Константинополъ Епископъ съ священници, и патриархътъ Константинополски Фотий приелъ Българската църква подъ своето попечителство.

Въ 862 а година Князьтъ на горна Моравия Ростиславъ, и долно Моравский Святополкъ и панонския „Коцель“ испратили въ Константинополъ да искатъ за себе си наставници въ вѣрата. Славянетѣ моровски и панонски били вече расположени къмъ Християнството, но не искали да го приематъ отъ користолюбивитѣ и притязателни нѣмски проповѣдници съ богослужение на не разбираемъ за нихъ языкъ, заради туй тѣ просиле да имъ се испрататъ проповѣдници отъ гръцката църква, знающа славянскій языкъ. Императоръ Михаилъ и Патриархъ Фотий испратили въ Моравия Кирила и Меѳодия. Четири години и половина се трудили тукъ св. Братия, като прѣминавали отъ една областъ въ друга съ проповѣдаването на словото божие. Единственното сръдство, което способствувало за успѣхътъ на тѣхната проповѣдъ било това прѣимущество, че у тѣхъ прѣзъ това врѣме имало готови книги на славянски языкъ прѣведени, които имъ били необходимими за богослужението на славянски языкъ. И славянитѣ моравски и панонски съ радостъ приемали християнството, като слушали величието божие, на народния имъ языкъ.

Но успѣхътъ на проповѣдъта на святаго Кирила и Меѳодия и распространението на славянското Богослужение возбуждали завистъта на нѣмското духовенство и на Епископитѣ Зальцбургеский и Пассауцкий, които считали Моравия и Панония области, които се отнасятъ на тѣхния Епархияленъ округъ, тѣ направили на Кирила и Меѳодия доношение враждебно въ Римъ подъ предлогъ, че они отнимали принадлежащитѣ на западната църква славянски области отъ властѣта Папска и распространявали богослужението на новъ не священъ языкъ. Св. Кирилъ и Методии трѣбвало да отидатъ въ Римъ за обяснение. Папа Адриянъ II-й като ималъ причини да бѣде не доволенъ отъ своитѣ нѣмски епископи за тѣхното своеволие и като желалъ да се възползува отъ плодовѣтъ на проповѣдъта св. Кирилова и Методиева между славянскитѣ племена, приелъ славянскитѣ проповѣдници подъ своето

покровителство и одобрилъ направенния отъ тѣхъ славянски прѣводъ на църковнитѣ служби. Св. Кирилъ умрѣлъ въ Римъ на 14 февруарий 869 година, а св. Методий се завърналъ при славянитѣ да продължи наченато дѣло, съгласно съ завѣщанието на братъ си.

Обаче въ Моравия, отъ интригитѣ на нѣмцитѣ во врѣме потишествието на Методия въ Римъ произлезнали междуусобия. Князь Ростиславъ, главенъ покровителъ на славянскитѣ проповѣдници, билъ убитъ. Святополкъ, който встѣпилъ въ съюзъ съ Нѣмския Императоръ Людовикъ, билъ настроенъ противъ Методия. Велѣдствие на това Методий, по завръщанието си отъ Римъ длъженъ билъ да се посѣли не въ Моравия, а въ Панония. Панонския князь Коцелъ го приелъ съ уважение и испросилъ отъ папата за него санътъ на *Панонски Архиепископъ* обстоятелство, което още повече раздразнило нѣмскитѣ епископи. Когато най сетнѣ Святополкъ, усиленъ съ нѣмския союзъ, получилъ върховната власть надъ Моравия и Панония на нѣмското духовенство се удало (872 г.) да испрати св. Методия въ заточение и да го задържи тамъ двѣ години и половина.

Обаче папа Иванъ VIII-й като се научилъ за това, запрѣтилъ на нѣмскитѣ епископи да съвершаватъ богусложението до тогава, до гдѣто тѣ не освободятъ св. Методия и написалъ въ защита негово писмо къмъ самия Императоръ Людовикъ и князь Святополкъ. Методий билъ обявенъ (874 год.) не само Панонски, но и Моравски Архиепископъ, а неговата дѣятелность получила още по голѣма развитость и успѣхъ. Той ревностно се грижилъ за приуготовление на ученици, които би могли да продължатъ неговото дѣло слѣдъ него, и на всякадѣ поставявалъ священници отъ природни славяне, образовани отъ него самаго.

Счастливитѣ успѣхи на славянската проповѣдъ, на Св. Методия въ Моравия и Панония имала влияние и на сосѣднитѣ страни славянски. Богемский князь Боривой, стѣпилъ въ родствени и политически съюзъ съ Моравския Святополкъ, пригласилъ къмъ себе си

св. Методия и се покрѣстилъ съ своята жена Людмила въ 874 год. Слѣдъ Княза се покрѣстила голѣма частъ отъ народа. Боривой и св. Людмила ознаменоваха своето усърдие къмъ вѣрата съ построяване на много храмове, съ ревностни грижи за распространението на християнството въ народътъ и свършили своя животъ въ монастирски подвизи.

Язическия князь, който сидѣлъ на Висла ругаялъ се надъ християнството. Св. Меѳодий испратилъ да му кажатъ, че по добръ би било по доброволенъ начинъ той да се покрѣсти въ своята земля, така щото като подпадне въ плѣнъ да не го принуждаватъ по неволя да се покрѣсти въ чужда земя. Всичко това така се и случило, както предскалъ св. Меѳодий. Като се вразумилъ речения князь, пригласилъ при себе си ученицитѣ на святаго Меѳодия и они насадили въ Полша православната вѣра съ славянското богослужение. Впоследствие на родственитѣ и политическитѣ свърски на полскитѣ князове Богемскитѣ още повече съдѣйствиували за распространението на православието въ Польша.

Въ Далмация св. Меѳодий утвърдилъ православието и славянското богослужение по уставътъ на Восточната църква, въ врѣме на своето путешествие въ Римъ. У сѣрбитѣ и у хърватитѣ сѣщо така се утвърдило православието въ сѣщото врѣме. Притѣснявани отъ властѣта на франкскитѣ царѣ сѣрбитѣ и хърватитѣ се обърнали за защита до гръцкия Императоръ, Василия македонянина, самъ славянинъ по происхождение, той ги приелъ подъ своята защита и покровителство и вслѣдствие на това сѣрбитѣ и хърватитѣ, остававши до тогива не крѣстени, покрѣстили се и приели славянското богослужение въ прѣводъ отъ св. Кирила и Методия. По такъвъ начинъ почти у всичкитѣ славяне южни и западни съврешенно въ втората половина на XI вѣкъ се утвърдила православната вѣра и славянското богослужение, и свягий Кирилъ и Меѳодий наистина се явили апостоли и просвѣтителѣ на славянското племе.

Къмъ края на живота си св. Меѳодий претърпѣлъ неприятности отъ нѣмцитѣ, които завидвали на необикновенния успѣхъ на проповѣдта негова. Нѣмскитѣ епископи въ 879 год. направили противъ него ново клеветническо доношение на Папа Іоанъ VIII и къмъ прѣжнитѣ обвинения прибавили, че св. Меѳодий не признавалъ папската властъ и разпространявалъ славянското богослужение, че не исповѣдвалъ изхождението на Святаго Духа отъ Сина, съгласно съ Римската църква.

Папата растревоженъ за своята властъ надъ славянскитѣ племена, наложилъ билъ запрѣщение на славянската служба. Но когато за туй запрѣщение св. Меѳодий пакъ се явилъ въ Римъ и тържественно оправдалъ своето дѣло предъ Римскитѣ соборъ, въ 880 година, папата изново утвърдилъ всичкитѣ прѣдоставени нему права и разрѣшилъ да четатъ св. писание на славянскитѣ езикъ. Тогава изобрѣтателнитѣ врагове на св. Меѳодия измислили нова интрига: пустната била мѣла, че въ Константинополъ императорътъ и патриархътъ негодували за неговото сношение съ Римъ. Меѳодий макаръ и да билъ увѣренъ въ расположението на византийското правителство, дълженъ билъ при това за разяснение на врѣднитѣ приказвания да отива въ Константинополъ. Императорътъ и патриархътъ приели съ величайше уважение, както самаго Меѳодия, така и принесения отъ него славянски прѣводъ на священнитѣ книги.

Когато и сетнѣ нито въ Римъ, нито въ Константинополъ интригитѣ на враговетѣ Меѳодиеви не достигнали своята цѣль, тѣ съумѣли да му поставатъ съперникъ въ самата Моравия. Кадѣ края на живота Меѳодиевъ папата му далъ помощникъ по управлението на моравската църква *Шваба Вихингъ*, епископъ нитравски. Този Вихингъ съ своята партия успѣвалъ все повече и повече да влиза въ расположение при княза Святополка и да го настроява противъ Меѳодия и неговитѣ ученици. Въ тѣжката борба съ такива интриги св. Меѳодий и свършилъ своя животъ на 6 Априлий 885 година — въ Велеградъ, като прѣдалъ

упрвлението на Моравската църква на своя ученикъ Гораздъ, родомъ моравецъ.

Сждбата на християнството у западнитѣ славянски племена послѣ св. Меѳодия

Въ втората половина на IX ѣ вѣкъ вслѣдствие мисионерскитѣ трудове на св. Кирила и Меѳодия почти у всичкитѣ южни и западни славяне се распространило православното Восточно исповѣдание и славянското богослужение.

История на насилственното распространение на латинското вѣроисповѣдание и славянитѣ при балтийски.

Само до една отрасль на западното славянство не се докоснала православната славянска проповѣдь и влиянието на Восточната църква — до славянитѣ прибалтийски. По брѣговетѣ на балтийското море, всичкото пространство между Висла и Елба засѣлявали славянскитѣ племена: Венди, лютичи, и др. на нихъ твърдѣ рано и съ особена сила наченали да распространяватъ своето влияние нѣмцитѣ, които искали да ги подчинатъ подъ своята власть и да утвърдатъ между нихъ латинското християнство. Западнитѣ господари; Карлъ Великий, Людвикъ благочестивий, Лотаръ Генрихъ I-й, Оттонъ I-й и други, постоянно испращали при тѣхъ заедно съ въоруженни войски мисионери; обаче всичкитѣ тѣхни усилия да ги обърнатъ въ християнство оставали напрасни. Тѣ ожесточено, като запазвали своята независимостъ отъ господството на Нѣмцитѣ, въ сжщото врѣме не искали да приематъ и християнството отъ нѣмски проповѣдници. Оттонъ I-й успѣлъ за малко врѣме да ги покори и мнозина отъ тѣхъ да покрѣсти. За да укрѣпи надъ тѣхъ своето политическо влияние, той съставилъ много епископства: Ольденбургско, мешибургско, мишенско; обаче, щомъ Вендитѣ, подъ прѣдводителството на своя вождъ Метивоя успѣли да отхвърлатъ отъ себе си нѣмското иго, они истребили отъ своята земля всичкитѣ дати на християнството. Внукутъ на Метивоя, Готшалкъ, воспитанъ въ Германия въ духтъ на Римо-католизма, искалъ да го распроотрани между своитѣ подданны; но тоя опитъ скжсалъ неговия жи-

вотъ и слѣдъ него прѣсекли и заклали латинскитѣ священници (1,066 год.) Въ тая ожесточена борба на славянското язичество съ нѣмския католицизмъ прѣминали нѣколко вѣкове. На конецъ при балтийскитѣ славяне изгубили своята независимостъ, Восточната тѣхна часть — *поморяне* — били покорени отъ полския кралъ *Болеславъ III* и покрѣстени отъ Бамберскій епископъ *Иттовъ*. Останалитѣ били покорени и обрънати въ Християнство насилственно отъ Герцогитѣ Бранденбургски и Саксонски. Опустошеннитѣ славянски страни били засѣлени отъ нѣмски колонисти и получили нѣмски характеръ. Въ 1168 година билъ покоренъ отъ Датскій кралъ *Вольдемаръ* островътъ *Рюгенъ*, послѣдното убѣжище на язическото богослужение и свобода на Вандитѣ и билъ изгоренъ язический храмъ „Свѣтовита“, които се намиралъ на този островъ. Въ послѣдоующитѣ вѣкове въ ония мѣста малко по малко изчезнали почти всичкитѣ остатки на славянската народностъ.

Постѣпенното подавление на православното исповѣданіе отъ латинското въ другитѣ западни земли — причини негови.

Въ другитѣ западни земли славянски послѣ св. Кирила и Методія православното исповѣданіе постѣпенно се изгонвало отъ римското и славянското богослужение отъ Латинското. Заедно съ това постѣпенно се потѣпквала и народността славянска. Причини на всичко това били самото географическо положение и историческата сѣдба на тия племена, тѣхната разобщенностъ отъ главнитѣ центрове на восточното славянство и восточното православие, силното политическо и нравствено влияние на нѣмската народностъ насилията и хитроститѣ на Латинската пропаганда.

Искореніе на православието, постѣпенното утвърждение на Латинството въ Богемия и Польша.

Въ Богемия православната вѣра и славянското Богослужение като се распространили при княза *Боривоа*, за пръвъ пѣтъ срѣщнали силни противодѣйствія отъ страна на язическата партия. Жертви на това противодѣйствие станали свята *Людмила*, жена на

Боривоя и неговия внукъ св. Князь Вячеславъ. Догдѣто не било още успѣло православието да надвие на язичеството, противъ него се подкачила борба още повече опасна, отъ оная на язичеството, отъ страна на Латинската пропаганда. Латинското духовенство като проникнало въ Богемия и като склонило на своя страна мѣстното правителство при княза Болеслава I-й старало се всячески да искорени славянското богослужение и восточнитѣ обряди. Влиянието на Латинската пропаганда, особено се усилило тогава, когато Богемия отъ врѣмето на императора Оттона Великаго паднала подъ феодалната зависимостъ отъ нѣмското правителство. Въ 973 год. при Болеславъ II, въ гр. Прага било основано особено латинско епископство и латинското Духовенство почнало да преслѣдва славянската служба и восточнитѣ обряди съ останкитѣ на самото язичество. Съ особена ревностъ въ това дѣло се стличавалъ Пражския епископъ Адалъбертъ, или Войтехъ, родомъ славянинъ, но ревностенъ привърженикъ на латинството, който се старалъ да го утвърди не само въ Богемия, но и въ другитѣ западно славянски страни, за което и билъ убитъ при Балтинскитѣ славяне. Нъ безъ да се глѣда на всичкитѣ насилия и хитрости на Латинската пропаганда, славянското богослужение и источнитѣ обряди се държали въ Богемия и въ XI вѣкъ. Главенъ центръ на источно славянското исповѣдание билъ тукъ основания отъ св. Прокопия на рѣката Сазава Еммауский Монастиръ до сега се — упазилъ най старъ паметникъ на славянското богослужение едно Евангелие написано въ този монастиръ въ XI вѣкъ): Въ края на XI вѣкъ 1096 година, при чешкий кралъ Браниславъ II папата Григорий V-й окончателно запрѣтилъ извршванието въ Богемия на славянското богослужение. Обаче изгнанныитѣ изъ храмоветѣ славянски църковни пѣснопѣния се упазили въ народната паметъ още дълго врѣме между неразбиранитѣ звукове на Латинското богослужение, Чешкий народъ обичалъ да повтаря природното свое „Господи полилуй“, или грѣцкото „Κύριε ἐλέησον“. Заедно съ паметъта за св. Методия се пазила

въ народътъ и привързанността къмъ обрядитѣ предадени отъ него.

Малко по малко, въ продължение 12-й и 13-й вѣкове съ сила и хитростъ се утвърждавало въ Богемия Латинското нововедение, но само слѣдъ голѣмо съпротивление отъ страна на народа. Така, безбрачието на духовенството било въведено тукъ слѣдъ сто-години отъ утвърждението му въ Римската църква и Кардиналъ Петръ, испратенъ отъ папата Целестина въ Чехия за въвеждане тоя обичай въ 1179 година, едва не билъ убитъ съ камени. Заради туй ни една отъ западнитѣ римокатолически страни не била подхвърляна тъй често подъ запрещение и проклятие папско както Богемия. За туй Богемия се явявала въ срѣднитѣ вѣкове най-сгоденъ приютъ за всекакви опозиционни на папата секти: (Катари, Вальденси, Лолларди Адамисти и други под) Когато въ 13-й вѣкъ въ Римската църква на всеждѣ било заповѣдано да не причастяватъ младенцитѣ, това нововедение срѣщнало особено противодѣйствиe въ Богемия. Въ края на XIV вѣкъ и въ началото на XV-й отъ срѣдата на чешкия народъ начнали да се явяватъ силни обличители противъ деморализацията и противъ деспотизма на католическата черква: Янъ Миличъ, Стефанъ изъ янова, Янъ Гусъ, Иеронимъ Прашкий, Ярубевъ и други. Въ XV-й вѣкъ борбата противъ Римската църква и заедно съ това противъ влиянието на Нѣмската народностъ станали въ Чехия велико народно дѣло.

Въ това врѣме се появило въ Чехия и особено съчувствие къмъ православната источна църква. Чешкитѣ учени често за изобличение на Римската църква, указвали на учението и уставътъ грѣцки. Нѣкои отъ тѣхъ Иеронимъ Пражкий, сами путешествовали на Истокъ и съ уважение се относили къмъ обрѣдитѣ на Источната църква.

Чешката народна Иерархия слѣдъ Базелский и флорентийский собори пращала въ Константинополъ посланници за прѣговори заради съединението на църквата и посланницитѣ били приемани въ Константинополъ твърдѣ дружелюбно. Но различнитѣ недора-

зумѣния и не благоприятното политическо положение на православния истокъ въ това врѣме побъркали на чехитѣ да се съединятъ съ Источната църква. А вътрѣшнитѣ раздори, еднаквото положение и безпомощностъ на чешкия народъ въ борбата имъ съ Латинската и Нѣмска Европа не могли да имъ дадатъ възможностъ да запазатъ самостоятелността на своитѣ народни стрѣмления. Въ XVI и XVII вѣкове, съ исключение само на нѣкои остатъци отъ Гуситската народна религиозна партия, една частъ отъ Чехия изново била обърната въ Католичество, а другата била увлечена отъ протестанското движение. Чехия станала главно поприще на кръвавата борба между католичеството и протестанството.

Отъ всичкитѣ страни на Европа Чехия пострадала най много отъ тая борба. Съ подданството си на абсбурското правителство въ Чехия окончателно най сетнѣ възлѣ върхъ Католицизмътъ. Противъ протестанскитѣ и другитѣ народни чешки секти подигнати били страшни прѣслѣдвания. Иезуититѣ като захаждали тая страна подъ своето влияние, въ продължение на единъ и половина вѣкъ старали се да истрѣбятъ въ нея всякаквито дири останали отъ дрѣвнитѣ народни прѣдания. Къмъ края на XVII ѣ вѣкъ Чехия, въ лицето на образованната своя класа, съвършено почти станала Нѣмска страна. Но отъ него врѣме благодарение на появилото се въ цѣла Европа стрѣмление къмъ възстановление на нискитѣ классове отъ народа и угнетеннитѣ националности благодарение на съживенната и усърдна дѣятелностъ на много учени чехи патриоти: „Добровский- Юнгманъ, Шафарикъ, Ганка, Палацкий, Коларъ и др.“ изново началось да възниква въ Чехия стрѣмление къмъ възстановление угнетенната народностъ и заедно съ това да възбуждатъ едно противодѣйствиe противъ Латинството иезуитско и Нѣмско влияние.

Въ Польша православното Християнство и славянско богослужение проникнало тукъ главно изъ Богемия въ IX и X вѣкове поскоро, отъ колкото въ другитѣ славянски земли било заглупено отъ Латинство-

то. Брачните и политически съюзи на полските Князове съ Нѣмскитѣ, ленната зависимостъ на Польша отъ нѣмскитѣ Императори отъ врѣмето на Оттона великий главно отворили пътъ на Латинската пропаганда въ тая страна. Въ края на X вѣкъ, при краля Болеславъ, били учреждени тукъ отъ римската черква познанското епископство и Архиерейството гнѣздѣнско Главенъ устроителъ на Латинството, искоренителъ на язичеството и заедно съ това и на православиято и славянското Богослужение билъ тукъ сжщо Епископъ Адальбертъ, или Войтѣхъ. Впрочемъ въ нѣкои мѣста на Польша остатки отъ славянското богослужение и въсточнитѣ обряди се спасили до сетнешно врѣме. Такива остатъци забѣлѣжвали въ гр. Краковъ още въ 13 вѣкъ, а въ нѣкои други мѣста даже въ 15 вѣкъ.

(Слѣдва)

Ржкоположението на единъ свещеникъ.

Още не е забравено отъ никого, че въ нашитѣ села до освобождението на Българската църква отъ гръцката патриаршия малко бѣхж онѣзи свещеници, които живѣхж по-между своитѣ енорияше въ селата. Колко имаше въ това врѣме ржкоположени свещен. за въ селата, тѣ живѣхж въ градоветѣ. Нѣкои отъ тия свещеници ималж свои енории въ градоветѣ и по двѣ три села управлявахж отъ тамъ, а други съвсѣмъ нѣмахж енории въ градоветѣ, нъ и тѣ живѣхж въ тѣхъ. Защо е билъ заведенъ този обичай свещеницитѣ да живѣхжтъ въ градоветѣ, а еноритѣ имъ да бжджтъ въ селата? Затова може различно да се прѣдполага: а) може би, защото нѣмало много ржкоположени свещеници, и, колкото имало такива, тѣ трѣбвало да бжджтъ и за градоветѣ и за селата и, затова прѣдпочитали да живѣхжтъ въ градоветѣ; б) може би, че гръцкитѣ владици сж искали да иматъ постоянно строгъ и близъкъ надзоръ надъ Българетѣ свещеници за да имъ не даватъ възможность да стохжтъ винаги

помежду масата на народа и така да не може да се буди Българщината; в) може би, че по този начинъ гръцкитѣ владици, като сж били постоянно заобиколени съ много свещеници, сж искали да продаватъ по-голѣмъ салтанатъ прѣдъ тогавашнитѣ власти съ това и г) може би, най-сетнѣ, да се прѣдполага, че самитѣ свещеници сж се страхували да живѣйтъ въ селата, за да не излагатъ живота си въ опасностъ прѣдъ турскитѣ власти.

Всѣкакъ може да се мисли и прѣдполага за поменѣтия тукъ случай, нѣ ние отъ своя страна като най вѣрно можемъ да считаме второто наше прѣдположение, т. е, че това е вършено по особеннитѣ съображения на гръцкитѣ владици, за които вече упоменѣхме по-горѣ. Това обстоятелство, гдѣто свещеницитѣ живѣхж въ градоветѣ, а имахж енориитѣ си въ селата, породилъ отъ сетнѣ сериозна и упорита борба между жителитѣ отъ градоветѣ и ония отъ селата. Защото, когато селата се посѣбудихж и поискахж свещеницитѣ да живѣйтъ въ енориитѣ си винаги, тѣмъ типърва имъ бѣше мжно да оставятъ градоветѣ и да отидѣтъ да живѣйтъ въ селата. Жителитѣ отъ селата въ отговоръ на това поискахж да имъ се ржкополагатъ за свещеници свои мѣстни хора, които да живѣйтъ винаги въ енориитѣ си, защото, ако пастиря стои далечъ отъ стадото, то кой ще го пази, когато го нападнатъ вълци. Нуждата да живѣйтъ свещеницитѣ въ енориитѣ си, се почувствова още по-добрѣ когато, слѣдъ първата четвъртъ на сегашното столѣтие почнѣхж да се градѣтъ църкви и по селата. Така борбата почнѣ между ж. отъ градоветѣ и ж. отъ селата и между градскитѣ селскитѣ ново ржкоположени свещеници. До колко е била силна и злобна тая борба ние знаемъ много случаи, нѣ тукъ ще привѣдемъ само единъ, който да ѣ охарактеризира и да потвърди нашитѣ мисли.

Окржгъ К., околии Д. въ селото Р. нѣмаше църква до 1843 година, нѣ сжщо и свещеникътъ имъ билъ отъ гр. Д. Въ 1843 година жителитѣ отъ това село си съградили доста хубава камена църква. Съ

направата на църквата населението на туй село почувствовано още по-добрь нуждата, че свещеникътъ имъ трѣбва да бжде изъ помежду тѣхъ и при тѣхъ, за да може църквата имъ вѣкога да бжде отворена. Нъ до 1868 година ж. на това село немогли да се сдобиятъ съ свой мѣстенъ свещеникъ, а затакъвъ до туй врѣме имали Х. попъ Георги отъ гр. Д: Дори въ 1867 година общината на това село имала свой человекъ за кандидатъ свещеникъ. Това билъ синътъ на чорбаджи Христо Дамяновъ *) отъ сѣщото село Петъръ Христовъ.

*) Чорбаджи Хр. Дамяновъ е единствения ктиторъ и приложникъ по съгражданieto на църквата Св. Никола 1843 год. въ селото Р. Селото Р. е изобилно съ плодови дървета, лозя, ливади, ниви, бостани съ хубава балканска вода, петъ килом. на Ист. отъ гр. Д., въ Сѣверо Источнитъ поли на Р. П. лежи. По своето хубаво мѣстоположение и изобилие то напълно отго, варяло, гдѣто могатъ да живѣятъ турци. И, дѣйствително имало толкова много турци въ него до освободителната наша война, щото имали и двѣ джамии. Турцитъ като гонители на християнетъ не имъ позволявали да си градятъ църкви по градоветъ, а още по много прѣчили затова на селата, затова, когато ж. на селото Р. 1842 година почнали да градятъ своята църква Св. Никола, турцитъ отъ сѣщото село се опитали да спратъ на християнитъ да си направятъ църква. Нъ като знаели турцитъ отъ друга страна, че единственното лице въ с., което ще свърши това свето и патриотическо дѣло за християнетъ, е чорбаджи Хр. Дамяновъ, тѣ го наклеветили прѣдъ турскитъ владици като непокорна рая и властѣта затова го турила въ тъмниченъ затворъ въ гр. С. До като лежалъ въ затвора чорбаджи Хр. Д. въ селото достигали разни слухове за него: едни казвали ще го пратятъ на заточение нѣкъдѣ, други, — че ще го проводятъ въ Цариградъ, и най-подиръ, като лежалъ въ затвора 90 дни, въ селото дошло извѣстие, че ще го обѣсатъ. Като се научила затова жената на чорбаджи Христа Сусана, една сутрина рано зела съ себе си дъщеря си Спаса и малкия си синъ Петъръ да отидатъ въ гр. С. и да видятъ ако може, за послѣденъ пътъ свойтъ съпрѣгъ и баща. Нъ за голѣмо тѣхно очудвание тѣ го срѣщнали по пътя, че се връща отъ затвора живъ и здравъ, въ клисурския дервентъ, два часа далечъ отъ С. Р. чорбаджи Хр. Дамяновъ билъ оправданъ и освободенъ отъ затвора слѣдъ три и повече мѣсеца. Щомъ се завърнѣлъ отъ затвора чорбаджи Христо почнѣлъ да продължава градението на църквата. Нъ селянетъ сега оставили свойтъ чорбаджия и патриотъ самъ; тѣ били сплашени отъ турцитъ до като той

Петъръ Христовъ билъ ученъ человекъ за онова врѣмѣ въ своето село: той билъ свършилъ наукитѣ си, каквито се прѣподавали въ неговото село на онова врѣмѣ при учителетѣ Заре Челенковъ, Зашо Величковъ, Янаки Кюсевъ и въ гр. Д. се училъ нѣколко врѣмѣ при учителя Д. Чуковъ. Петъръ Христовъ билъ въ селската църква четецъ и пѣвецъ. Нему не му липсвали нито скромността, нито смиреніето и трезвенността, качества необходими за единъ свещеникъ. Въ 1867 година въ с. Р. учителя отъ с. Сапарево Янаки Кюсевъ, въ младинитѣ си живѣлъ цѣли 16 години въ Рил. Мънастирь, гдѣто билъ изучилъ много добръ славянското четение и църковното пѣние, и затуй въ околията Д. се славилъ като отличенъ църковенъ четецъ и пѣвецъ. Даскалъ Янаки (както билъ извѣстенъ тукъ) първъ прѣдложилъ на Петъръ Христовъ да го ржкоположѣтъ за свещеникъ на своето село. Петъръ Хр. като помислилъ, отговорилъ: „не можъ, учителю, да приема това, защото си нѣмамъ пари да харчѣ“. — „Пари ще ти даде селото“ му казалъ даскалъ Янаки. Най-подиръ Петъръ Христовъ се съгласилъ подъ това условие, че селото ще харчи по ржкополаганието му. Слѣдъ туй даскалъ Янаки отива въ гр. Д. при владичкия намѣстникъ — попъ Христо Сакелярій, като му явява, че ж. отъ С. Р. искатъ да си ржкоположѣтъ

лежалъ въ затвора и затова се отказали да му помагатъ. Чорбаджи Христо не се отчайвалъ, дѣто го оставили самъ неговитѣ селяне: той продалъ всичкия свой движимъ и недвижимъ имотъ и продължимъ самъ, единъ, една цѣла година да гради своето свето и патриотическо дѣло. Подиръ цѣла една година селянетѣ сѣ притекли на помощъ на чорбаджи Христо, като съградили общото дѣло, най-подиръ, съ общъ трудъ и помощъ. Така с. Р. при неимовѣрнитѣ жъртви и трудове на чорбаджи Христа се сдобило съ църква въ 1843 година. Чорбаджи Христо се радвалъ двѣ години на църквата Св. Никола и, въ 1845 година умрѣлъ съ затворени очи, спокоенъ, като видѣлъ до край до вършена направата на църквата, за което го не спрѣло нищо: гонения, заплашвания, тъмниченъ затворъ, дори фалитъ отъ страна на турцитѣ и, слѣдъ свой движимъ и недвижимъ имотъ за направата на тая църква той остави подиръ смъртѣта си и 5000 гроша борчъ на синъ си Петъръ, които отъ сѣтъ Петъръ Христовъ исплатилъ напълно на кредиторитѣ.

за селото свещеникъ сина на нѣкогашния чорбаджи Хр. Дамяновъ. Попъ Сакеларий отговорилъ: „добрѣ, да дойде да държи испитъ“. Испита се състоялъ въ това да чете и пѣе въ църква и нѣщо отъ свещенната История да знае. На 9-й Май 1897 година даскалъ Янаки взелъ съ себѣ си П. Хр. и отишли въ гр. Д. въ чърк. Св. Николая, гдѣто попъ Сакеларий служилъ. На тая служба П. Хр. държалъ лѣвата страна на пѣвницата, а Д. Чуковъ — дѣсната. Като се свършила света Литургия даскалъ Янаки съ свойтъ ученикъ Петръ отишелъ у попъ Сакеларий. Попъ Сакеларий накаралъ едно отъ свойтѣ дѣца да попита нѣщо отъ Свещенната История П. Хр. Свършило се и това. Тогава владичкия намѣстникъ се обърнулъ къмъ даскалъ Янаки и му казалъ: „тая жаба хубаво крека, нъ на сухо“ и повече не говорилъ. Даскалъ Янаки му казалъ: „той е сиромасъ и намѣсто да помогнете, вие искате пари“. Скарали се двамата и даскалъ Янакий показалъ на попъ Сакеларий, лакътъ пари, но и попъ Сакеларий му отвърнулъ съ сжщото, като му казалъ: „иди сега го прави попъ“. Отъ попъ Сакеларий даскалъ Янаки като излѣзълъ съ ученика си Петъръ, отишелъ въ хилиндарския метохъ при духовника Кирила; разказалъ му за случилото се при владичкия намѣстникъ; поискалъ неговитѣ съвѣти по тоя случай и го замолилъ да бжде духовенъ отецъ на П. Христовъ. Като размислили сериозно надъ въпросътъ за мжчнотиитѣ, които ще се срѣщнатъ при ржкополаганието за свѣщенникъ на П. Хр. отъ заинтересованитѣ лица, рѣшили да се държи всичко тайно и, за да се не говори нищо и за духовникъ Кирила, той казалъ, че ще исповѣда само жената на П. Хр., а него ще исповѣдатъ тамъ, гдѣто ще бжде ржкоположенъ за свещеникъ. Нъ, кога и гдѣ да стане това ржкополагание останжло тайна и работа на духовникътъ Кирила. Никой нищо незнаелъ, никой нищо неговорилъ вече за ржкоположението на П. Христовъ. Всички мълчели. Това било забравено. Дори, чакъ слѣдъ една и повече година, въ началото на м. Юний 1868 година духовникъ Кирилъ повикалъ даскалъ

Янакий и му казалъ, че сега е врѣме да се ржкоположи нашъ Петъръ Ржкоположението ще стане въ гр. Пловдивъ. Тамъ има сега владика. Наистина въ Пловдивъ се намиралъ въ това врѣме Партений Нишавский.

Духовникъ Кирилъ и даскалъ Янакий взели рѣшение и пустижли слухъ, че ржкоположението на П. Хр. ще стане въ гр. Мелникъ. Слѣдъ всичко туй даскалъ Янакий отишелъ въ селото, събралъ селянитѣ, расказалъ, че сега е врѣме да ржкоположатъ чорбаджи Христовия синъ Петъръ; казалъ имъ още, че ржкоположението ще стане въ гр. Менликъ, та пари да се събератъ отъ помежду имъ и да се дадѣтъ на П. Хр. Отворила се още въ сжщото събрание доброволна подписка и се събрали 1300 гроша. Тия пари взелъ даскалъ Янакий и ги прѣдалъ на кандидата за свещеникъ. Всички били убѣдени, че П. Хр. ще отиде да се ржкоположи въ Мелникъ, само той знаелъ какъ е въ сжщность работата. За да не може да се разбере никакъ отъ никого, че П. Хр. отива за Пловдивъ, даскалъ Янакий казалъ въ събранието на селянитѣ: „Утрѣ рано нашъ Петъръ ще замине за Мелникъ, нъ испращание отъ никого нѣма, а посрѣщание има за новъ свещеникъ“. И, наистина, майка му, жена му, родъ, роднини, селото, града и цѣлата околия знаели въ Мелникъ ще стане ржкополаганието на П. Христовъ.

Всичко било готово за пжтъ на П. Христовъ: пари, свидѣтелство отъ селото, исповѣдното свидѣтелство на жена му и пжтното тескере, което му билъ извадилъ коджабашията на селото Христо Пардловъ за ц-дъ, като прѣдъ властѣта прѣдставилъ свойтъ си синъ Петъръ вмѣсто бжджщия свещеникъ на с. П. Христовъ. Така и отъ тукъ неможело да се разбере че синътъ на нѣкогашния чорбаджи Хр. Дамяновъ отива къмъ Ц-дъ.

На 6 й Юний 1868 година П. Христовъ рано сутриньта, безъ да знае нѣкой, вървѣлъ по пжтя за Пловдивъ. Попъ Сакеларий, като се научилъ за заминаването на П. Хр. и като убѣденъ, че е заминжлъ за Менликъ, телеграфиралъ до владиката въ Мелникъ

да спрѣ ржкополаганието на П. Христовъ. На 8-й нашия пжтникъ рано сутривѣта пристигнѣлъ въ гр. Т. П., гдѣто прѣстоялъ цѣлия день и прѣнощуваль. Тукъ той се билъ спрѣлъ да почива въ хана на братия Петкови. Вечерѣта въ сжщия ханъ нашошли много работници, които правили нѣкаква джамия турска. Като повечерали тия работници, почнѣли да се веселѣтъ, свирили съ гжсли, тамбура и играли хоро. Нашия пжтникъ П. Хр. умисленъ гледалъ на хорото. Нѣето, че въ туй врѣме дошелъ при него единъ отъ работниците. Това билъ първомасторъ на работниците — уста Генко се обърнѣлъ къмъ непознатия нему нашъ пжтникъ и го попиталъ съ тѣзи думи: „Що глѣдашъ бе, шопе, защо не станешъ да се веселишъ съ нашитѣ момчета; тѣ сж добри хора“. — „Не можъ, уморенъ съмъ“ отговорилъ пжтника. — „Отгдѣ идешъ, и гдѣ ще отидешъ, шопе“ казалъ уста Генко. — Отъ околията Д., и ще отидя въ Ц дѣ да диърж работа. — Каква работа ще търсишъ сега въ-ц-дѣ, когато отдавна вече минж врѣмето на ораве тамъ.— Не отивашъ ти тамъ, шопе, я кажи право, кждѣ отивашъ?! Нашия пжтникъ помислилъ, обърнѣлъ се на самъ, на тамъ и отговорилъ: „имамъ братъ, и, иска да стане свещеникъ, та съмъ трѣгнѣлъ да търсиж владика. Не, не, не казвате право, шопе, кажете си право! — Петъръ Христовъ, най-подиръ, казалъ истината и рекълъ: «е, азъ самъ искамъ да станж свещеникъ и ми казахъ, че има владика въ Пловдивъ, та отивамъ при него». — Тогава уста Генко попиталъ имашъ ли свидѣтелство отъ селото. — Имамъ. — Гдѣ е. — У мене. — Дай го да го видж? — Петъръ Христовъ му далъ свидѣтелството и уста Генко почнѣлъ да го чете и като го прочелъ, казалъ: „това свидѣтелство не струва и не може да ти помогне. Азъ ще ти напишж едно писмо въ Пловдивъ до даскалъ Найденъ консолата и, само то може да ти помогне да станешъ свещеникъ“. — „Каквото обичате, направете съ мене,“ казалъ П. Хр., „само свещеникъ да се върнж“. Уста Генко написалъ писмо до даскалъ Найденъ консолата, далъ го на П. Хрис-

товъ и му казалъ, че въ Пловдивъ ще кондиса на гюмюшъ—гердановия ханъ, гдѣто ще пита и за даскалъ Найдень. Прѣдупрѣдилъ го какъ ще постъпи и какво ще му се случи на Гюмюш гердановия ханъ, когато ще пита за даскалъ Найдена, като му казалъ че ще гледа да бѣде най-сериозенъ и силенъ, когато пита и отговаря на хората въ хаяа. На 10-й юний сутринята нашия пѣтникъ стигналъ въ Пловдивъ, кондисалъ на гюмюшъ-гердановия ханъ. Като си отпочинжалъ: „попиталъ тукъ ли е даскалъ Найдень консолата. — Какъвъ даскалъ Найдень бе, шопъ! — Какъвъ шопъ! какво е това име?! Азъ съмъ дошелъ до даскалъ Найдень и му кажете, че искамъ да се видѣ съ него. Слѣдъ това П. Хр. вѣвели въ една добръ постлана стая на втория катъ. Слѣдъ малко дошелъ въ същата стая и даскалъ Найдень, който тутакси се обърналъ къмъ нашъ Петъръ съ думитѣ: „какво има бе, шопе,“ а П. Хр. се поклонилъ и казалъ до Васъ съмъ дошелъ учителю, като му подалъ и писмото на уста Генка и свидѣтелството отъ селото. Даскалъ Найдень прочелъ свидѣтелството, прочелъ и писмото на Уста Генка, помислилъ се и съ сълзи на очи попиталъ: вие искате да станете свещеникъ. — Искамъ. — Нъ нѣма тукъ владиката: той е боленъ и отиде вчера на Араповския мѣнастиръ. — Вие майка, вие баща, каквото направите, направѣте, отъ васъ ще го знамъ, казалъ П. Хр. на учителя-даскалъ Найдень. — Знаешъ ли да четешъ, попиталъ даскалътъ. — Знамъ. — Чети ми «вѣрую во единого Бога...» П. Христовъ почва да чете: «вѣрую во единого Бога...» исчита го всичкия. Какво значатъ думитѣ: «Вседержителя Творца».. И бѣдѣщия свещеникъ ги истълкувалъ. — Накаралъ го да прочете *и се женихъ грядетъ* и поискалъ да обясни какво значатъ подчертанитѣ думи. поискалъ да му обясни нѣкои работи при извършванието на св. Литургия и да прочете нѣщо отъ Псалтиря. Всичко било отговорено отъ испитвания и, даскалъ Найдень като че останалъ доволенъ. Послѣ това даскалъ Найдень казалъ: добръ всичко, нъ имашъ ли пари да хванеме

пайтонъ и да отидемъ при владиката въ мѣнастирь. — Имамъ. — Колко? — 1300 гроша. — Дай една лира за пайтона. Ученикъ П. Хр. отвѣрзалъ една кърпица и далъ една лира на учителя си, за да хване пайтонъ. Сега ще почивашъ, а утрѣ ще отидемъ при владиката въ мѣнастирь.

На 11-й Юний сутринъта въ пайтонъ съ четире конѣ даскалътъ и ученикътъ прѣпускали по равното Пловдивско поле къмъ Араповския мѣнастирь, Въ пайтонътъ даскалътъ казалъ на другарьтъ си: ти искашъ да станешъ свещеникъ и ще станешъ, нѣ, ако испѣешъ *достойно естъ*. — Могъ, нѣ се стѣснявамъ, срамъ ме е, страхъ ме е, учителю — Отъ кого се стѣснявашъ? — Отъ васъ учителю. — Нѣма защо да се стеснявашъ отъ мене, защото и азъ съмъ както тебе билъ най-напрѣдъ, пъкъ за напрѣдъ, ти ще станешъ голѣмъ человекъ — свещеникъ за да по освободи даскалъ Найдень П. Хр., самъ почнълъ да пѣе въ пайтона трети гласъ *достойно естъ*, . . . а подиръ и П. Хр. испѣлъ първи гласъ сжщата пѣсенъ. Слѣдъ това даскалътъ и ученикътъ почнжли да се надпѣватъ въ файтона. а сегисъ тогисъ даскалътъ позапитвалъ ученикътъ и за нѣкой наредби въ църквата. Прѣди да пристигнахтъ двамата наши пѣтници въ мѣнастирь, учителътъ Найдень казалъ на ученика си Петъръ, — владиката ще ти иска пари, нѣ ти нѣма да му давашъ всичкитѣ пари, ще му дадешъ само 800 гроша и, ако ти иска другъ пари, ще казвашъ на владиката дадохъ всичко, той ще ви плати. По едно врѣме нашитѣ пѣтници пристигнжли въ Арапов. мѣнастирь. Даскалъ Найдень отишелъ отъ пайтона право при владиката, а подиръ 15 минути повикали и другаря на д. Найдена. П. Христовъ като влѣзълъ, цѣлувалъ ржка на владиката, и владиката го попиталъ отъ гдѣ е и защо е дошелъ, като му отговорилъ П. Хр. отъ гдѣ е и че е дошелъ да стане свещеникъ, Знаешъ ли да четешъ, попиталъ го владиката. — Знамъ по малко. — Земи тая книга, отвори и чети. Това било евангелие. П. Христовъ отворилъ книгата и му се паднжло да прочете: „Во дни

они воставиши Мариямъ“ . . . Като го распиталъ още за нѣкои нѣща владиката, попиталъ го имашъ ли пари? — Имамъ малко, и, оставилъ П. Хр. прѣдъ владиката една кърпица съ 800 гроша, даскалъ Найдентъ почналъ да ги брои, изброили ги, нѣ владиката казалъ малко сж паритѣ, не можешъ да станешъ свещеникъ. Нѣмамъ повече, това сж всичко. Даскалъ Найдентъ се обѣрвалъ къмъ владиката и казалъ: „той не е достоенъ за свещеникъ, защото баща му е борчлия билъ и сж го считали (турцитѣ) за фалитъ, нѣ ние ще нарушимъ закона за да се запази вѣрата въ едно турско село.“ Подиръ всичко това владиката извикалъ единъ диаконъ, казалъ му да даджтъ на бѣдѣщия свещеникъ стая и да му посочи какви молитви да чете за да бѣде на другия день ржкоположенъ въ диаконъ, а за духовенъ отецъ му опрѣдѣлилъ игумена Гервасия, сегашния Сливенски митрополитъ. Така нашъ П. Хр. отъ с. Р. на 12-й Юний билъ вече диаконъ, а на 13-й свещеникъ. Прѣди да трѣгнатъ на 13-й Юний отъ мѣнастиря, повикали свещ. П. Хр. и му казали, че владиката ще плати на всички други, нѣ на общината остава той да дължи 200 гр., която сума като отима възможностъ, да внесе отпослѣ на общината. Тия пари свещ. П. Христовъ исплатилъ на общината въ 1873 година, като самъ ходилъ съ жена си на поклонение въ Араповския Мѣнастирь нея година. Още на Юний 13-й даскалъ Найдентъ и ученикътъ му, сега свещеникъ, си трѣгнали отъ мѣнастира за Пловдивъ. Въ Пловдивъ слѣзли въ къщата на д. Найдентъ, гдѣто новоржкоположения свещеникъ подъ ржководство на учителя си д. Наиде на извършилъ водосветъ. Подиръ това се гостили, и когато да си трѣгне свещ. П., даскалъ Найдентъму далъ епатрахилъ, кръсте и като се просълзилъ, казалъ му: „въ молитвитѣ си ще помѣнувашъ даскалъ Найдентъ“, а подиръ му повърналъ и лирата за пайтона *). Свещеникъ П. Христовъ

*) Даскалъ Найдентъ отъ сѣтнѣ писалъ нѣколко пѣти на свещ. П. Хр, въ с. Р. чрѣзъ Иванчо Бадинчето отъ гр. Д., като го наставлявалъ да бѣде бодъръ пастирь. Жално, че тѣзи писма сж загинали въ врѣме на нашето въстание прѣзъ 1876 година.

по съвѣтитѣ на д. Найдена отъ Пловдивъ за въ с. Р. пакъ пжтувалъ инкогнито, като свѣщеническата шапка турилъ, която му дали въ манастирътъ, въ торбичката си, и наистина, никои не можаль да подозираче подъ шопскитѣ дрехи и овчия шопски калпакъ пжтува новоржкоположенъ свещеникъ за с. Р. По тоя начинъ живъ и здравъ той пристигналъ до Сапаревското ханче, часъ и половина на истокъ отъ селото Р. Тукъ свещеникъ П. се спрѣлъ и испроводилъ въ селото си извѣстие да му донесжтъ расо и други дрехи да се облѣче. Майка му и жена му зели дрехи да му занесжтъ, а цѣлото село, също и околнитѣ села излѣзли на срѣща. Посрѣщанието станжло доста весело. Въ гр. Д. попъ Сакеларий и другитѣ заинтересовани лица останжли поразени отъ такава масторска побѣда на даскалъ Янакий, нъ факта билъ свършенъ а не можело вече нищо да се прави, освѣнъ да се примиржтъ всички съ извършеното. Като мѣрка за помиръние отъ сетнѣ съ попъ Сакеларий било това, че свещ. Петъръ служилъ 40 дни въ градската църква и направилъ на градскитѣ свещеници за да го считатъ за свой събратъ едно угощение за три турски лири. Този нашъ свещеникъ, макаръ и побѣлѣлъ отъ старостъ, нъ и сега още служи най-скромно и трезвенно въ своята енория, и е като примѣръ по скромността и трезвенността си на другитѣ си събратия тукъ.

гр. С. 16-й Юлий 1898 г,

П.

Отговоръ на рецензия.

Въ кн. 2-ра на сп. *Мисль* отъ т. г. е помѣстена една грубо-надмѣнна рецензия за прѣведенната отъ менъ книга подъ заглавие *За бракътъ и безбрачието* отъ професора А. Ф. Гусевъ, насочена противъ „Крейцеровата соната“ и „Послѣсловиего“ къмъ нея, отъ графа Л. Н. Толстая. Авторътъ на тѣзи рецензия е нѣкой-си Д. Д.

Самия този фактъ, че този почтенъ господинъ нѣма доблѣстѣта да излѣзе открито на срѣща ми и срѣщу г-на професорѣтъ, чието съчинение се е за-прѣтналъ да критикува тѣй надмѣнно, е достатѣчно основание да се признае, че тя незаслужава отговоръ. Обаче, азъ, прѣдъ видъ на това, че тѣзи рецензия е намѣрила мѣсто въ страницитѣ на едно списание, което има претенциитѣ да е сериозно, считамъ за неизлишно да кажѣ нѣколко думи въ отговоръ ней и, поневолиж да сториж честъ на нейния многознающъ авторъ.

Встѣпленieto на тѣзи рецензия диша съ такава една грубо-надмѣнна злоба спрямо менъ лично и спрямо моитѣ издания въобще, щото изобличава най-добрѣ силно-разстроенитѣ нерви на авторѣтъ ѝ. Макарь той и да претендира, че е отъ *просвѣтенитѣ* хора, а слѣдователно и способенъ да се отнесе безпристрастно и добросѣвѣстно къмъ една чужда работа, пакъ си е показалъ съвсѣмъ чуждия на просвѣтенитѣ хора нравъ, като подмѣта заглавията на нѣкои мои издания на редъ съ Живковия „Кралъ Миланъ безъ уши“ и името ми съ онѣзи на Станчевъ и Гребенарова. И, безъ да си е далъ и най-малкия трудъ да надникне въ съдържанието на тѣзи ми издания, позволява си авторитетно да ги нарича съ името, което поетѣтъ (чието произведение е „*Миха-лаки-чорбаджи*“ напримѣръ, далъ нѣвга-си на Станчевитѣ позорищни игри и тѣмъ подобни книги.

За такъвъ единъ човѣкъ, който се хвали, че „от-давна се билъ постаралъ да забрави нѣщата, за които се расправа въ религиозно-нравственнитѣ книги“ (каквито сж въобще моитѣ) полезни и съврѣменни могатъ да бждѣтъ само книги като *Бракъ и Безбра-чие* отъ Д-ръ Дебе, или като изданията на нѣкой си Пенковъ въ Казанлъкъ и Ионковъ-Владикинъ въ София. Тѣхъ той чете съ наслада и разхвалва до небеса, безъ да гледа на грубия цинизмъ, съ който сж прѣпълнени, защото такива издания сж на мода днесъ въ Занадна Европа, че и у насъ, ако щѣте. Прокарванитѣ въ тѣхъ възглѣдове за свѣтътъ и нѣщата въ-

обща „*науката* не е оставила отдавна“, а ги е пригърнала като свои най възлюбенъ чада.

Отъ такъвъ човѣвъ, то се знае, не може и да се очаква свѣстна дума за въпроситѣ отъ религиозно-нравственъ характеръ. Слѣдователно азъ не очаквамъ.

А що казва той по нататъкъ? „Съ Толстою не може да се спори!“ отрѣзва Д. Д. и свършена работа. Толстой, споредъ него, е своего-рода новъ *Папа* — непогрѣшимъ. Неговитѣ думи трѣбвало да се възмжтъ като неоторима истина, даже и „безъ да изказватъ хармонически — свързани възгледи по всички въпроси“ (разбира се отъ него третирани). Толстой, споредъ милостта му, е и единъ видъ *Пития*: „Толстой трѣбвало не да се критикува — дума Д. Д. — ами да се обяснява (тълкува) съ цѣлата съвкупность на неговитѣ чудновати възгледи“. Не остава, освѣнъ да се нареджтъ жреци при тѣзи *Пития*, за да тълкуватъ на хората несвързанитѣ и често пжти несмислени нейни думи. И, защото прѣведенната отъ мене книга не тълкувала, ами критикувала Толстоевитѣ въззрѣния и ужъ — потуляла отъ довѣрчивия читател истинското положение на работата, учения рецензентъ я смѣта за вредна. Тя била вредна, споредъ него, и за туй, защото била приспивала мисълста на довѣрчивитѣ и простодушни читатели. И. . . за това противъ нея — провиква се Д. Д. — трѣбвало да се въоржжи веѣкой, който милѣялъ за развитието на нашата общественна мисль.

За да изобличж въ нагла лъжа Д. Д. относително приспивателнитѣ своищини на тѣзи книга азъ ще си позволяж да прѣпишж тукъ нѣколко откъслека отъ нея и ще моля свѣстнитѣ и разумни читатели на сп *Мисль* да съпоставжтъ тѣзи откъслеци, че и цѣлото съдържание на книгата. съ здравия разумъ и чистата — права логика, а сжщо и съ понятието на добръ разбраната полза, и, слѣдъ това, се произнесжтъ за вредността, или полезността на прѣдмѣтната книга.

„На истинската полова любовь е свойственно да се държи явно о свойя прѣдмѣтъ, а не да прѣхвър-

ква, тъй да се рѣче, постоянно отъ една личностъ на друга. Не стига това: като всѣко друго чувство, което има основата си въ човѣшката природа; истинската полова любовъ е способна да расте все повече и повече. На едно съ по-нататъшното сближение и нравствено развитие на съпрузитѣ, тѣ ставатъ все повече драги и необходими единъ другиму. Тѣхнитѣ души, наспоредъ съответствието на тѣхния съпружеский животъ на нравствено-въспитателната цѣль на бракътъ, се приплитжтъ съ хиляди нови жици, които все по силно и по силно ги свързвжтъ. Не едната само биография на Дж. Ст. Милля, а цѣли хиляди такива документи служжтъ за фактическо потвърждение на тѣзи свойщина на половата любовъ.

„Любовьта располага човѣка къмъ всѣко самопожертвование и безкрайно стои на далечъ отъ да причини макаръ било и най малката съзнателна щета на любимото същество. Само обвзѣтитѣ отъ животинската страсть хора убивжтъ прѣдмѣтътъ на тѣзи си страсть (както правжтъ въобще Поздншевцитѣ. *Моя бѣлз*).“ Страници 56 и 57.

„Християнската църква изисква отъ женихътъ и невѣстата не само това, щото тѣ да запазятъ изсащанано своето физическо дѣвство, а ми и това, щото самото имъ сърдце да не бжде увлечено отъ другъ момѣкъ, или отъ друга мома и, щото тѣ да не давжтъ никому другиму обѣщание да встжпжтъ дори и въ законенъ бракъ. (Виждъ и по нататѣкъ до страници 79—80 *моя бѣл*.“ стр 75.

„Кой не знае, че бидѣйки безспорно физически-дѣвствененъ човѣкъ може да бжде въ сжщото врѣме най голѣмия отъ нравственитѣ грозници? Неговото въображение може да бжде до крайностъ разтлѣно, той може да бжде и безбожникъ, краенъ егоистъ, прѣпълненъ отъ най чудовищното безсърдечие, даже врагъ на всичко що е добро. Мигаръ такъвъ единъ човѣкъ, защото е дѣвственъ е по свършенъ отъ женения човѣкъ, но койтс е истинский християнинъ“?

„Дѣвството трѣбва да се цѣни до толкова, до колкото то излиза изъ чисти нравствени подканяния, до

колкото се изказва не само въ физическата особиност ами и въ чистотата на по мислитъ и на строението на човѣка, до колкото то е съединено съ истинската любовъ къмъ Бога и къмъ ближния и е проникнало отъ смиреннето (корсивѣтъ мой).“ стр. 107.

„На графа Толстая се струва, че сѣмѣйния животъ неизбѣжно разпаля егоистическитѣ инстинкти у хората и изостря между тѣхъ борбата за съществуването. Мислѣйки така той като да е изтървалъ изъ прѣдъ очи, че винаги могатъ да бждатъ такива и нежененитѣ хора, които безспирно се лутатъ и грижатъ за да увеличатъ срдѣствата и удобствата на животътъ си, живѣятъ само за удовлетворяване на своитѣ егоистически прищѣвки и въждѣления и, сж готови за какви — ли — не експлоатирания на ближнитѣ си зарадъ своитѣ лични изгоди и интереси. Той като че не е взѣлъ прѣдъ очи и това, че наопаки, винаги сж възможни такива и сѣмѣйни хора, които не само, че се задоволяватъ съ малко, ами и на драго сърдце отдѣлятъ отъ това малкото, що имѣтъ, за онѣзи, които се нуждаатъ по вече отъ тѣхъ“. страници 132 и 133.

„Причината на егоистическата затвореностъ на хората въ християнскитѣ страни се съдържа само въ съвършенното липсувание, или въ крайната слабостъ на тѣхното християнско религиозно-нравствено настрояние. Знае се, че първитѣ християни сж билѣ чужди на егоистическото настрояние и на своскористния начинъ на работенията, именно благодарѣйки на одушевляющата ги горѣща любовъ къмъ истиннаго Бога и на неразлучната съ нея любовъ къмъ ближнитѣ.

„Оня фактъ, гдѣто днесъ твърдѣ много хора като се задомѣтъ често се проникватъ отъ сѣмѣйния егоизмъ до толкова, щото ставатъ способни да мислятъ и се грижатъ само за себе си служи за неоспоримо доказателство на тѣхната прѣдибрабчна и сегашна безмѣрна далечина отъ истинско-християнския начинъ на мислитъ и душевнастрояние, а не за доказателство на що годѣ друго нѣщо“.

„Сѣмѣйния животъ пѣкъ, който е одушевенъ и проникнатъ отъ християнския духъ, въобще е *способенъ* да пробужда и вкоренява у хората именно любовнитѣ чувства къмъ другитѣ и готовността да се подаде всѣкому помощъ. Цѣльта на християнското сѣмѣйство главно се и състои въ това, щото да служи като едно отъ най могъщитѣ срѣдства за настаняване взаимната любовъ между хората. А гдѣто се насажда тѣзи любовъ мигаръ е мислимо безучастното отнасяние на едни хора къмъ други? Че знае се това психологически е невъзможно.“

Страници 136 и 137.

„Расипѣте сѣмѣйството, каквото трѣбва да бѣде то споредъ *християнското учение* и, тогава хората, като се лишатъ отъ възможността да добиватъ истинско-човѣшко възпитание и като станатъ полу-звѣрове, несъмнѣнно ще започнатъ (изказвайки се съ думитѣ на Шопенхауера и Зола) да се раскъсватъ единъ другото зарадъ всѣко нищожно парче (залѣкъ) храна. Това е и естествено. Когато е свалена всѣка узда отъ човѣшкия егоизмъ и когато виспата идеална страна у човѣка е проплочена, какво пѣкъ ще спрѣ хората да се не счепкатъ яростно зарадъ *едничкитѣ* за тѣхъ блага — зарадъ *скотскитѣ* блага? Само християнската религия е способна да внуши на хората и да се самопожертвуватъ въ полза на другитѣ“.

„Не истината си и правия опитъ свидѣтелствуватъ, че може да бѣде нѣкой такъвъ човѣкъ, комуто сѣ достъпни всички материялни блага на животътъ, но който въ сѣщото врѣме да чувствува самото себе си, че на другитѣ хора да се показва, както жалѣкъ и нещастенъ, както такъвъ, който често търси въ самоубийството отървение отъ разѣдащата го душевна пустота и извратенщина?“

Страници 152 — 154.

Прочее, книгата ли, която съдържа такива трѣзви мисли за най-важнитѣ жизнени въпроси приспива читателитѣ си, или Д. Д. върши това съ пѣсенята си, че Толстой не бивало да се критикува, ами само да се тълкува (разбира се все въ негова полза)?

Азъ бихъ можалъ да прѣпишѣмъ йоще много откъслечи изъ тѣзи книга за да оборижъ лъжовното твърдение на Д. Д., че тя ужъ-потуляла истинското положение на работата отъ довѣрчивия читателъ; но считамъ това за излишно вече. Само Д. Д. и заина-титилтъ се като него фанфарони можтъ и подиръ това да твърдятъ, че „не е косено, ами е стрижено“.

Питамъ сега: може ли да се счита за вредна една книга, отъ съдържанието на която се доказва по единъ положителенъ и строго логически начинъ, че истинската съпружеска любовъ не е химера, че бракътъ не е зло, не развратъ, че злото въ свѣта и въ семѣйството сжществува не защото хората се женятъ и вж-дѣтъ челядь, ами за туй, че тѣ не живѣтъ по християнски, ами по животински (скотарлашки), защото материализмътъ скриенъ подъ булето на науката, като ги е накаралъ да зарѣжжтъ всѣкакви идеали и да плюятъ на всѣка религия и нравственностъ. ги е направилъ първомъ развратни, а послѣ такива жестоки и саможиви, какъвто се показва Поздничиевъ въ „Крейцеровата соната“?

Въ „Крейцеровата соната“ и въ „Послѣсловието“ къмъ нея, като се описвжтъ съ най безсраменъ цинизмъ купъ мерзости и гнусотии казва се, въ заключение, че човѣкъ трѣбва, чрѣзъ безбрачието (или по право чрѣзъ не събиранieto на мъжътъ съ жената — единъ видъ скопявание) да се самоунищожи за да се отърве отъ теглилата въ животътъ — проповѣдва се отчаението, макаръ и подъ благовидна форма и ужъ на научни и разумни основи.

Въ прѣведенната пѣкъ отъ менъ книга, като се посочва отъ що се плодѣтъ Позднишевцитѣ, казва се, че човѣкъ трѣбва да съзнае цѣлтъ и назначението си тукъ на земята и, като пригжрне на дѣло, а не само на думи, Християнското учение за свѣтътъ и нѣщата, за човѣкътъ и бракътъ, да живѣе разумно-човѣшки, нравствено и въздържно (да знае мѣрка на всичко), безъ фалшъ и пошлость отъ малъкъ до голѣмъ, И, ще бж-де честитъ.

Въ това може да се увѣри всѣкой, който си даде трудъ да прочете внимателно и безъ прѣдубѣждения горѣказанната ми книга.

Азъ не вѣрвамъ да се повѣде нѣкой малко-много свѣстенъ човѣкъ подиръ умътъ на Д. Д. и го послѣдва въ кръстоносния походъ противъ прѣведенната отъ менъ книга, която не само—че съ нищо лошо не заплашва „нашата общественна мисль“, ами напротивъ даже я буди и отрѣзва. Противъ нея могатъ да се опълчятъ само едни фанатици отъ родътъ на Д. Д., които си въображаватъ, че владѣятъ съ висшия критерий на здравия разумъ и, слѣдователно, че могатъ да издаватъ безъ апелационни присѣди за литературнитѣ трудове на хората, не отъ тѣхната пасмина

Въ края на рецензията си Д. Д. ми натяква и за прѣводътъ, като посочва на нѣкои думи и фрази ужъ криво прѣведени. Въ отговоръ на тѣзи му натяквания ще кажъ че да се сѣди за единъ прѣводъ дали е той правиленъ и точенъ трѣбва да се има прѣдъ очи самия оригиналъ, а Д. Д. не е ни помирисълъ оригиналтъ на книгата, която съмъ прѣвелъ азъ и той критикува. При всичко това азъ пъкъ ще му обадижъ че руската дума *понятно* значи на български *разбиратно*; *плохое* най точно се прѣвежда съ добилата вече право на гражданство въ языкътъ ни турски думи *къпаво*, *опытъ жизни* — *опытъ на живота*, *жизното въ опытъ*, *игрушка*, *игрушечный* — играчка. играчкинъ и пр.

г. Свищовъ, 10-й Мартъ 1898 год.

Ив. Ст. Визирезъ.

Значението на малкия (обикновения) водосвѣтъ.

воленъ прѣводъ. ¹⁾

По устава на Пр. Християнска Чърква извършва се едно особено молитвословие отъ страна на свеще-

¹⁾ Изъ проповѣди приложение къ селск. пастирямъ.

нослужителитѣ на сжщата Чърква надъ обикновена или естествена вода, което наричаме „водосвѣтъ, или светение вода“. Нъ защо и съ каква цѣль е въведенъ въ Пр. Християнска църква този значителенъ обрядъ? Що значи водосвѣтъ? Такива въпроси естествено се появяватъ изъ мѣжду християнитѣ, колчимъ тѣ си светятъ вода, или пъкъ се сѣтатъ за този сжществующъ изъ помѣжду ни църковенъ обрядъ. Его за туй, той заслужва нашето благочестиво размисление за значението и цѣльта му въ Пр. Хр. Чърква.

Отъ начало всѣко Божие създание било чисто, свято и твърдѣ добро, по думитѣ на св. пророка Моисея (Бит. 1,31 ст.), защото всичко било създадено съ всемогущата Божия дума и всичко получило животъ чрѣзъ *носившия се надъ водата Духъ свѣтлий* и най послѣ всичко било завършено и освѣтено чрѣзъ благословението Божие. Поради това и всичкитѣ стихии, създадени за пазение и подкрѣпя на чловѣка служили въ негова полза и улеснение: поддържали живота иу и прѣдпазвали отъ разрушение неговия тѣлесенъ организъмъ. Нъ чловѣкъ самъ по себе си чрѣзъ душевното си общение съ злобния духъ-диавола покварилъ душата си, а покваретата и осквернена, душа осквернила и тѣлото му, и Божественний и Свѣтлий Духъ отстъпилъ отъ грѣшника. Вмѣсто първоначалната Божествена любовъ, натѣгнало надъ паднѣлия чловѣкъ и надъ дѣлата му проклятие на небесното правосѣдие; вслѣдствие на туй, къмъ всичко каквото и да се докоснѣлъ паднѣлий чловѣкъ станѣло нечисто, защото всичко станѣло орѣдие на грѣха, лишило се отъ благословението Господне и се подвергнѣло на проклятие. Та всѣка една тварь, всѣко едно създание, което отъ начало било „добро зѣло“ напоследѣтъ, по думитѣ на св. Апостолъ Павелъ покорили се на суетата не доброволно, — не сами по себе си; нъ чрѣзъ този, който ги е покорилъ. (Римл. 8,20). И по причина на едно подобно извращение всичитѣ стихии, които служили по отъ рано за въ полза и облага на чловѣка, като за отмѣщение, за гдѣто той ги осквернилъ, започнѣли намѣсто полза, да му

принасятъ вреда: земята вмѣсто добри плодове, започнала трѣне и бодили да ражда, а много пѣти и съвсѣмъ твърда като желѣзо да става подъ стѣпките му; въздухътъ отъ благорастверенъ и полезенъ, взелъ да става смъртоносенъ и убийственъ: водата много пѣти ставала заразителна и пр. и пр. Нѣ ето Единородний синъ Божий Господъ нашъ Исусъ Христосъ възприелъ човѣческо естество, приелъ върху си тази бременна плътъ, въ която първоначално възникнали грѣхътъ — коренътъ на всѣка нечистота и осквернение на земята; и като очистилъ и освѣтилъ нашето естество въ себе си, Той освѣтилъ чрѣзъ него и всѣка една тварь, — за това Той се явилъ и на рѣката Иорданъ за да освѣти водната стихия — водното естество и да го направи като источникъ за очищение и освещение на човѣка. Чрѣзъ прикосновението си като осветилъ водната стихия и като привлечълъ надъ нея животворящия Духъ Божий, Исусъ Христосъ Самъ и оказалъ на водата като на единствено срѣдство на възраждане и встѣпване въ царството Божие на всичките Адамови потомци, като казалъ: „Който се не роди отъ вода и Духъ, не може да влѣзе въ царството Божие (Иоан. 3,5).

При кръщението Ис. Христово за пръвъ пѣтъ се извършило освѣщение надъ водната стихия отъ както тя заедно съ всичките други твари била подвергната на суета вслѣдствие човѣческото съгрѣшение. Нѣ и слѣдъ тържественото освѣщение на водата чрѣзъ кръщението Господне, тя (водата) отново и не еднократно се освѣщава за това, че падналия човѣкъ макаръ и обновенъ чрѣзъ Божествената благодатъ, виняги дори до самата си смъртъ носи въ себе си сѣме отъ първородния грѣхъ и всѣкога може да грѣши а заедно съ туй пакъ да вноси нечистота и разрушение въ окръжаващата го природа. То, извършваното въ Пр. Хр. Църква освѣщавание, на водата е като продължение, или распространение на сжщитѣ освѣтителни дѣйствия ниспослани отъ Бога при Кръщението Спасителево въ рѣката Иорданъ, — т. е. възвръщанието първобитната чистота и свя-

тостъ на водата, като се испросва надъ нея чръзъ силата на вѣрата и молитвата благословението Господне и благодатъта на Прѣсветаго и Животворящаго Духа Божия, посредствомъ което тя (водата) добива сила и може да освѣщава душата и тѣлото на всички, които се възползватъ отъ нея. Ако заради Божественъ Искупителъ Духъ Святий нисхожда по-водата и ѝ дава сила да очищава току що появилшата се на бѣлъ свѣтъ душа отъ първородната скверность; ако тя добива сила да възражда мъртвия въ прѣгрѣшенията си (Ефес. 2,5) человекъ въ новъ и святъ животъ (Иоанна 3,6); — то за сѣщия Искупителъ този Божественъ Духъ при усърднитѣ молитви на Чърквата всѣкога може да слѣзе надъ водата за да ѝ съобщи благодатнитѣ сили, необходимо нуждни за възражданието на всѣки членъ отъ Чърквата Христова. Ето гдѣ се крие и причината, за гдѣто осветената отъ Чърквата вода притѣжава такива чудни свойства и качества, които ний никакъ не съзираме въ обикновената (несвѣтена) вода: тя се не разлага както обикновената вода, макаръ ще би да ѝ оставимъ, да ѝ задържимъ и за доста дълго врѣме; тя въ тайнството кръщение омива грѣховната нечистота на человекъ, обновлява го и го възражда въ новъ животъ въ Христа, — тя приемана отъ насъ съ пълна вѣра служи за исцѣрение на различнитѣ ни човѣчески немощи за угасване на страститѣ ни, за изгонване нечиститѣ духове — всичко нечисто и разрушително и служи за всѣка душевна и тѣлесна полза на человекъ, истинно-вѣрующъ въ Христа.

За да се направи отъ имѣющата обширно употребление въ човѣческия животъ водна стихия — вода цѣлительна за душевнитѣ ни и тѣлесни болѣсти и за отгонване всичко нечисто, Св. Христова Чърква извършва надъ нея единъ отъ своитѣ величествени, дълбоко трогателни и умиротелни обряди, тъй нарѣченъ *Послѣдование малаго освящения воды*“. Малкия водосвѣтъ (нарѣченъ тъй за отличие отъ Великия, който се извършва въ празникътъ „Кръщение Господне“ и спроти този день) не се извършва само въ опрѣде-

лени дни, както е напр. съ Великия водосветъ; а може да се извършва всекога и на всеко благоприлично мѣсто, споредъ благочестивото усърдие и желание на вѣрующитѣ, гдѣто се признае за нужно: въ храма, въ домоветѣ на вѣрующитѣ, гдѣто се признае за нужно: подъ открито небе. При извършването на водосвѣта, прѣдида започнемъ да молимъ осветителтъ на всека тварь Бога да освѣти прѣдложената вода, ний чрѣзъ священослужителтъ исказваме своето ничтожество прѣдъ лицето Божие, вслѣдствие на заразената ни, слаба, немощна и грѣховна природа; молимъ се на Бога да бже милостивъ къмъ насъ по отношение прѣдстоящия обрядъ, както и при испросванието ни отъ него на различнитѣ душевни и тѣлесни добрини, да не отвърща лицето си отъ насъ, да не ги оставя на волята на нашия завѣтенъ врагъ-дяволъ и да чуе молитвитѣ ни по отношение прѣдстоящия обрядъ — осветяването на водата. Съзнавайки недостойнството си за да се обърнемъ направо къмъ Бога за испросване благодатнитѣ дарове на Св. и Животворящаго Духа за осветяването на водата; ний въ молитвитѣ си се обръщаме и къмъ Пр. Дѣва Мария, назована още отъ начало „Живоносенъ источникъ и Радостъ“ на всички оскърбени, като ѿ молимъ, щото Тя да се застъпи за насъ прѣдъ Единородния си Синъ, за да благослови нашитѣ дѣла и прѣдприятия не съ цѣль за постигане на нѣкои користни намѣрения; а съ искренното желание да ни прѣдпази отъ всекоя една съблазнъ и да ни опжти къмъ богу-угоденъ и святъ животъ. На Пр. Дѣва Мария, нии се прѣдаваме както и своето земно щастие и благоденствие; чрѣзъ неж се надѣваме и за вѣчното си блаженство, отъ неж очакваме помощъ и заступление въ всичкитѣ си скърби и нещастия. Чрѣзъ нейнитѣ молитви ний просимъ отъ Бога-защита отъ всичкитѣ видими и невидими врагове. Въ Апостолското четение при водосвѣта се указва на причината, за гдѣто по настоящемъ въ много по-гольмо изобилие се дава намъ освѣщението отъ Господа. За това, че Господъ нашъ Ис. Христосъ — Источникътъ и Подателтъ на освѣщението благоволилъ

тъй тѣсно и блиско да се съедини съ насъ, както сж съединени по между си едноутробни братия, произлѣзли отъ единъ и сжщъ баща; Той се никакъ и не срамува, за да ни нарича свои братия. И е станжлъ нашъ братъ за туй: за да ни помогне и да ни избави отъ властѣта на диявола и отъ робската ни покорностъ на неговата воля; за да съкруши властѣта на диявола и да стане Милостивъ и вѣренъ първосвѣщеникъ за насъ прѣдъ Бога Отца, да ни дари всички срѣдства, за да се освѣтимъ и да се избавимъ отъ прѣгрѣшенията си. Господъ нашъ Иисусъ Христосъ знае нашитѣ природни немощи; защото е Всевѣдущъ Той е всичко испиталъ и прѣтърпѣлъ и заради това вияжги е готовъ да ни подкрѣпи при различнитѣ наши искушения (Евр. 2,11—18). Опрѣдѣленото за четение при водосвета евангелие ни показва че въ вѣтхий завѣтъ Богъ е проявявалъ своята всемогжществена и чудодѣйствена сила въ исцѣлението на различнитѣ чловѣчески болѣсти посрѣдствомъ водата слѣдъ като Ангелътъ Божий размѣтвалъ водата въ Силоамската къпалня. Нъ тази чудодѣйствена сила се проявявала само на едно мѣсто, само веднъжъ въ годината и при това, само за тогози, който пръвъ слѣдъ размѣтванието на водата успѣвалъ да влѣзне въ къпалнята (Иоан. 5,2-5).

Увѣрени въ всемогжществото Божие, както и въ приобрѣтената ни областъ прѣдъ Бога чрѣзъ Искупителя — Христа, ний съ пълна вѣра трѣбва да се надемъ за освѣщението на водата; защото се добихме съ много по-голѣми прѣвимущества отъ чловѣчеството въ вѣтхий завѣтъ и имаме несравнено и неизмѣрно прѣвъсходство прѣдъ Иудеитѣ и евичниците, които извършватъ въ извѣстни врѣмена рѣдъ: суевѣрни, гнжсни и богопротивни обряди ¹⁾. Можемъ и трѣбва напълно

¹⁾ За отбѣгване отъ езическитѣ и Еврейскитѣ суевѣрия св. Отци на Трулския съборъ между друго, постановили, щото въ началото на всѣки мѣсець да се извършва малъкъ водосветъ и да се расжтъ домоветѣ на Християнитѣ.

(Толкованіе Валсамона 65 пр. Тр. съборъ).

напълно да се надѣваме, че Милосердний Небесенъ Отецъ ще освети водата и ще ѝ дари своитѣ благодатни сили за да има чудодѣйствена сила за изцѣление отъ различни болести. Заради туй слѣдъ прочетеното евангелие ний усърдно се молимъ на Господа, за да освети водата чрѣзъ силата, дѣйствието и наптието на Св. Духа, да благослови водата, както е благословилъ рѣката Йорданъ, да ѝ направи цѣлителна за душитѣ и тѣлата ни, да отгони отъ насъ всѣка враждебна сила, да ни помогне и се застъпи за насъ, да просвети нашия разумъ, да ни направи наслѣдници и съучасници на небесното си царство чрѣзъ вкушването и поръсването ни съ осветена вода. Въ слѣдующата слѣдъ евангелието умилителна молитва църквата ни споменува всички прѣдъ Милосердния Отецъ; като започва отъ държавний ни глава до находящитѣ се въ плѣвъ и въ голѣма скърбъ до послѣдния рабъ Господенъ, трудящия се неизвѣстно гдѣ и за всички проси потрѣбнитѣ земни и небесни блага: изцѣление на душевнитѣ ни и тѣлесни немоци, дарование спасение на всички живи и умрели чрѣзъ молитвитѣ на Прѣблагословената Владичина наша — Богородица и Приснодѣва Мария, чрѣзъ прѣдсѣдателството на небеснитѣ и бесплѣтни сили, Апостолитѣ, Святителитѣ, Безсрѣбреницитѣ, Чудотворцитѣ и на всички прославивши се въ Бога — Негови угодници; при това водата троекратно се благославя чрѣзъ свещеническата ржка . . . По нататѣкъ се извършва и самото освещение на водата. Животворящия и честния кръстъ Господенъ троекратно (въ часа на Всемогъществена и Всеосвещающа Св. Троица) се потопява въ водата, — самъ Господъ нашъ Ис. Христосъ еднически помощникъ и цѣрителъ на различнитѣ ни душевни и тѣлесни немоци, невидимо размѣтва водата и ѝ освѣщава. И, ако още въ вѣтхий завѣтъ слѣдъ размѣтването водата на Силоамската капалня отъ Ангелътъ Господенъ, тя ставала цѣлителна за разни недѣзи и изцѣрявала всѣкаквъ видъ болѣсти; то не много повече ли може да бѣде полезна за насъ чапа осветена вода чрѣзъ троекратното потопяване въ нея не жи-

воторящия кръстъ Господенъ, когато вкусимъ отъ неяж, или се поръсимъ, както и домоветъ си? Въ вѣтхий завѣтъ могълъ да се изцѣри въ размѣтената вода на Силоамската къпалня само този болѣдующъ, който пръвъ слѣдъ размѣтванието на водата се озъпвалъ, — „*Нынѣ же наста врѣме всѣхъ освѣщающее*“. Въ новий завѣтъ всѣки може да се изцѣри отъ душевнитѣ си и тѣлесни болѣсти, стига само да има жива вѣра и искренна любовь къмъ Спасителя—Христа. Християнинътъ не трѣбва да влиза въ къпалня и да се къпе въ вода, достатъчно е да го поръси свещенослужителятъ на олтаря Господенъ съ малко вода и благодатъта на Св. Духа, испросена надъ светената вода, ще го изцѣри. Истиновѣрующиятъ християни, поръсени съ светена вода, ставатъ бодри духомъ и се освѣжаватъ тѣй, както се освѣжава жаждущата и суха земя слѣдъ оросяванието ѝ отъ дъждовнитѣ капки; обновляватъ се въ духовенъ животъ и съ нови сили, съ много по-голъма бодрость пристѣпватъ къмъ обикновенитѣ си занятия, — а заедно съ туй отъ ново се благословятъ самитѣ домове и чловѣски жилища и се въдворява въ тѣхъ благодатъта на Св. Духа.

Както видимата (обикновената) вода утолява жаждата, подновява и освѣжава силитѣ на изморения и утрудения пѣтникъ и може съ нови сили да продължи пѣтя си, както сжщата тази вода оплодотворява земята; тѣй и у Всевишния тайнствената духовна вода —благодатъта на Св. Духа може да освѣжи и убодри чловѣската душа къмъ благочестиви подвизи. Вслѣдствие на туй, необходимо нужно е по по-често да възнасяме топли молитви къмъ Небесния ни Отецъ за да би оживотворилъ и нашитѣ сѣрдца чрѣзъ благодатъта си и да ни опѣти къмъ всичко: добро, свято и полезно. И тѣй, започнели нѣкой своята работа, или се измори върѣдъ ежедневнитѣ си трудове, прѣдприети: за Божие прославление, въ полза на ближния си, за собственото си спасение, или даже за врѣменното си благосѣстояние, — нека се поръси, за да съживи и освѣжи чрѣзъ светената вода, да се помоли на едничкия ни Ходатай, слѣдъ туй, нека припадне

и къмъ Небесната царица съ усърдна молитва, да прѣдаде себе си и семейството си Ней и на Ней да се надѣва за вѣмното си благосѣстояние, както и за вѣчното си спасение. Проси отъ Пр. Богородица усърдно и неотстъпно помощъ въ всѣко твое прѣдприятие и бжди увѣренъ, че Тя ще чуе молитвата ти и ще ти испроси Божествена помощъ, защото Тя е наша застъпница, Тя е наша Покровителка, наша истинска надѣжда.

Неизчерпаемото изобилие на освещението, което ни се дава отъ Пр. Хр. църква, ни налага неотклонна обязаность, за да живѣемъ единъ святъ и богу-угоденъ животъ. Заслужва голѣмъ укоръ и пълно прѣзрѣние всѣкой отъ насъ който стои цѣлъ въ вода, а не желае да се омие, или да утоли жаждата си. А не прилича ли всѣки Пр. християнинъ на тогози чловѣка, ако той като има всичкитѣ срѣдства за свое освещение, не желае да се възползва отъ тѣхъ; а остава упоритъ въ грѣха, безъ да удовлетворява жаждата на бесмъртния си духъ Созданнаго по Богу въ правдѣ и въ прѣподобіи истини (Еф. 4, 24)? И нѣма ли да бжде укоренъ и прѣзренъ всѣки подобенъ християнинъ отъ всички вѣтховавѣтни праведници, които сж съумѣли да се посветятъ и се спасятъ тогава още, когато срѣдствата за освещаване не сж били въ такова голѣмо изобилие?

1) За съжаление обаче у насъ хората отъ день на день отказватъ по на често да извършватъ по домоветѣ си водосвѣти, не умѣятъ да се ползватъ по начесто съ благодатъта на Св. Духа, — отъ тѣзи Божествени дарования, които за насъ — християнитѣ сж дадени въ много по голѣмо изобилие, отъ колкото въ вѣтхий завѣтъ и посрѣдствомъ които много Пр. християни — наши прѣдшественици, умѣючи да се ползватъ отъ тѣхъ сж сполучвали да отгонватъ отъ себе си всѣко сатаннско ухищрение и, направлѣвани отъ силата на Св. Духа слѣдъ прѣкарванието си на

1) Бѣл. на пр.

единъ чистъ и благочестивъ земенъ животъ; тѣ сж се сдобили и съ Божието благоволение и се спасили.

гр. Ловечъ. 5/VII—98 год.

Свещ. В. Ив. Караджовъ.

ИЗЪ НАШИЯ ЦЪРКОВЕНЪ ЖИВОТЪ.

Още когато току що бѣ поченалъ народътъ ни да се събужда отъ дълбокия сънъ, въ койтобѣ попадналъ подиръ поробванието му отъ турцитѣ. въ центрътъ на неговото движение, Цариградъ, бѣ се породила мисълта да има своя църква, около която да се групиратъ всички българе. Тая мисълъ се е усилено гонила прѣзъ всичкото врѣме на водението борбата ни съ гръцкото духовенство, но едвамъ сега, т. г., на 8 Септемврий можа да се реализира подпълно. Какво е било вършено за това отъ самото начало, читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ ще сж видѣли отъ напечатанитѣ протоколи прѣди двѣ години, гдѣто сж описани самитѣ смѣтки, направени за направата на българската църква въ Цариградъ, която едвамъ сега се завърши, като замѣни старата оная, прѣобърната въ такава отъ частна къща на Ст. Богориди.

За освѣщението на новопостроената църква Св. Стефанъ, съзидана поради мѣстоположението си само отъ желѣзо, се събралъ народъ отъ четиритѣ крайща на България, който, на чело на своитѣ Архипастири, е прѣдставлявалъ цѣлия ни народъ по единъ внушителенъ начинъ прѣдъ очитѣ на чуждия свѣтъ и въ срѣдата на неговитѣ върли врагове, гърцитѣ. Тукъ на ново съобрѣдътъ на освѣщението на православната ни църква се е засвидѣтелствувала истината, че българския народъ е надаренъ съ жизненна сила и съ дарби за културенъ животъ, а тѣй сжщо и че той продължава да прѣбждва чедо на Светата Православна Църква, какъвто е билъ отъ памти-вѣка, а слѣдователно и измисленната за него схизма, неможе да бж-

де друго, освѣтъ клевета и хуление на Божественната Христова Църква.

Освящението на църквата е станало въ висока стъпенъ тържественно, тъй като то е извършено почти отъ цѣлия сонмъ на светитѣ архиереи на Светата Православна българска църква, на чело на Н. Блаженство Екзархътъ Въ това знаменателно събитие сж взели участие Високопрѣсвещеннитѣ Митрополити отъ Княжеството: Доростолский и Червенский Г-нъ Григорий, който е и прѣдсѣдателствующий на Светия Синодъ въ Княжеството, Варненско-Прѣславский Г-нъ Симеонъ, Врачанский Г-нъ Константинъ, Сливенский Г-нъ Гervasий, Ст. Загорский Г-нъ Методий, Пржеде бивший Скопский Г-нъ Максимъ и отъ Македония: Скопский Синесий, Велеский Авксентий, Битолский Григорий и Неврокопский Иларионъ и множество Архимандрити, Икономи, Протоиереи, Иерей и Диякони. Въ врѣме же на Божественната служба Н. Блаженство Екзархътъ е изказалъ слѣдующата рѣчь.

Благочестиви християни!

Съ право вие очаквате днесъ поучение. Но какво поучение може да се каже на днешното черковно тържество, което ни е събрало въ пространната Огманска столица? Най назидателното поучение, което може и трѣбва да се прѣпоржча днесъ на всички благочестиви българи е спомена на недавното минжло, овѣковѣчено въ тоя великолѣпенъ храмъ, който съ благоговѣйни молитви и прѣвиспрѣни възгласи къмъ прѣстола на Царя Царей осветихме. Спомнете си това минжло, спомнете си труженцитѣ, които тогава сж дѣйствували, и като се взрете въ живота и дѣлата имъ, вие ще намерите благочестие, родолюбие, дѣблѣсть и самоотвержение. И прилично е и подобава благочестиви християне, да се спомни това минжло тукъ, прѣдъ новоосветения Олтарь, въ днешнитѣ именно тържественни минути, когато сѣянитѣ на великитѣ труженци, които сж сътворили настоящето, витажтъ надъ насъ и трептижтъ отъ радостъ прѣдъ признателността и благодарността, която благочес-

тивия Български народъ е въплътилъ въ тоя храмъ и съ която чествова прѣдъ Бога и прѣдъ свѣта тѣхнитѣ мъжи, борби, страдания и дѣла.

Прѣди половинъ вѣкъ, благочестиви християне, за Отоманската империя и за свѣтътъ не е съществувалъ българинъ, българска община, български езикъ български народъ. Името българинъ бѣ изсхвърлено изъ *Държавнитѣ архиви*, името България бѣ изличено изъ картитѣ, българский екзархъ бѣ изгоненъ изъ черквитѣ, училищата и градищата. Оставаше още малко да изчезне безслѣдно единъ народъ, който въ минжлото е внесълъ своята скромна лепта въ историята на православната Христовъ църква, както и въ културата на човѣчеството. Първа искра на народна пробуда и самосъзнание, първа молитва, отправена на славянски къмъ Прѣстола на Всевишнияго, първитѣ охкания на вѣковни черковни болки, отправени отъ името на Българский народъ къмъ Могъществения Отомански владѣтель, сж изникнали на священото туй мѣсто, въ старата скромна и порутена оная черквица, която гледате сега окичена съ лаври и слава. Благочестиви християне! тази скромна, порутена и грохнжла черквица, е свидѣтель на всички борби, участница въ всички наши скърби и радости, тя е Богоопрѣдѣления Витлеемъ, въ който се е родила и блѣснжла виждителната и творческа оная искра, която извлѣче изъ хаоса едно изчезваще племе, като сътвори отъ него единъ младъ народъ! И никога лаври не сж красили по-величаво святиня, никога и благоговѣние на народа не е изказвано по краснорѣчиво! Сромната тази черквица, която е свързвала българетѣ въ едно, която ги е въодушевјавала и крѣпила съ вѣра и правда, сега, подобно герой, грохнжлъ отъ борби и рани, и сияжщъ отъ заслуги и добродѣтели, отстъпва мѣстото си и славата си на своя сталенъ наслѣдникъ, а заедно съ това завѣщава му и идеалтъ, който е съхранјавала до сега.

Зародената виждителна искра се поде отъ доблѣстни и самоотвержени мъже. Тѣ ък раздухахъ, въспламенихъ съ неѣ народа, окрилихъ надеждитѣ му

и утвърдихъ вѣрата му въ негово историческо право. Опасани съ бронята на вѣрата и правото, тѣ се турихъ на чело на борбата за духовното възраждане. Тѣ се борихъ, мѣчихъ, страдахъ повече отъ четвъртъ вѣкъ, всѣкога гонени, прѣслѣдвани, заплашвани, но и всѣкога пѣкъ бодри и непоклатни посрѣдъ всички страдания, гонения, лишения и искушения. Такива бѣхъ желѣзните характери велезаслужилитѣ и принопамятни Авксентия, Паисия, Илариснѣ и на всички тѣхни духовни и мирски съподвижници. И гигантската борба, която тѣ водихъ съ толкова страдания, мѣки, лишения и която покоси толкова жертви, най-послѣ благодарение на правдолюбието на великодушнитѣ вожди на Отоманската империя, се увѣнча съ вѣстържествуване на правото и историята, увѣнча се съ духовното възраждане на Българския народъ. Ето защо, благочестиви християне, великолѣпния този храмъ, въ който днесъ въздаваме благодарственни молитви Богу и който наслѣдва скромната българска черквица на Фенеръ, трѣбва да е свѣщенъ за всѣки православенъ българинъ. Това не е обикновена черква. Това е храмъ на възражданieto на Българския народъ; — паметникъ, който съхранява въ пазвата си прахътъ на мъжественитѣ и самотверженни великани труженци; — монументъ на половѣковенъ трудъ, борби, страдания и надѣжди; — вѣнецъ исплетенъ отъ вѣрата, надѣждата и любовта на Българския народъ; — съседъ на свѣщения завѣтъ, на доблѣстни и боголюбиви пастири, съседъ на велѣславния и непоклатенъ духъ на плеяда духовни и мирски труженци, еблемиранъ въ твърдъ и неподатливъ металъ!

Този паметникъ, който се издига сега тѣй величаво въ Отоманската столица и който ще свидѣтельствува за вѣрността и прѣданността на Българския народъ къмъ светата православна вѣра, както и за неговия колтуренъ и прогресивенъ духъ, остава за поука на грядущитѣ поколения остава живъ споменъ на полувѣковни усилия и борби. Задачата на сегашното поколение е да се проникне отъ примѣра на великитѣ труженци и, въодушевенно отъ тѣхния идеалъ и съг-

рѣно отъ тѣхната вѣра, да слѣдва тѣхния пѣтъ. Проникнато така и прѣданно на Св. Православна Черква както труженците, които паднахъ въ борбата, нека то бѣде честито да празнува духовното обединение на Българския народъ и, за радостъ на православния миръ, да види правото на Св. Православна Българска църква узаконено и признато.

Благочестиви християне!

Като възхвалихме справедливо дѣлата на велеславнитѣ труженци, остава да изпълнимъ още единъ дългъ — остава да се помолимъ за тѣхната вѣчна паметъ, остава да се помолимъ и за първитѣ благодѣтели на скромната Българска църква на Фенеръ. Първо мѣсто между тия благодѣтели държатъ приснопаметнитѣ родолюбци Стефанаки Богориди, които първъ подари къщата си за църква, братия Тѣпчилещови и братия Гешови, които турихъ първитѣ основи на новопостроения храмъ.

Като сторимъ това, остава, Благочестиви Християне, да исплатимъ още най голѣмия си дългъ: да благодаримъ на Н. И. В. Султана за неговото великодушие, правдолюбие и благодѣяния къмъ Българския народъ, да благодаримъ и на българския народъ, който въ лицето на Н. Ц. Височество Българския Князь, Българското Пралителство и Българскитѣ прѣдставители се притече съ щедритѣ си помощи и довѣри тоя храмъ. Нека се помолимъ за тѣхното дългоденствие и благоденствие.”

При всички, че Св. Синодъ бѣ рѣшилъ да се прѣмѣсти т. г. Богословското училище отъ Самоковъ въ София, за която цѣль бѣ наето и нужното помѣщение, обаче прѣдъ видъ на особенни едни съображения той отложи за сега туй прѣмѣстяване и то остава пакъ въ градъ Самоковъ.

Съ нарѣжданието на Богословското училище въ Самоковъ, Св. Синодъ е взелъ грижата да нарѣди т. г. както трѣбва и трѣтокласното училище въ Рилскій манастиръ, за прѣподаватели на което е назначилъ свършивши науката си въ Руссия.

Църковния животъ на Православна Русия

прѣзъ туй лѣто е отималъ още по голѣмо развитие въ нѣкои части на тази грамадна империя. Тѣй, въ Приамурския край между градоветѣ Владивостокъ и Хабаровскъ, не далече отъ Южно-Усурийската желѣзница се въздига новъ мѣнастирь подъ название Троицки—Николаевски за проповѣдническа дѣятелность между тамошнитѣ околни народи. Важното въ този случай е това обстоятелство, че съ направата на зданията за църква и мѣнастирь, правятъ се и здания за училище, болница и приютъ, въ които ще работятъ братята на мѣнастирьтъ.

Но освѣнъ това руската църква отъ 2—3 години на самъ е обърнала особено внимание да отиматъ мѣнастиритѣ и чистопросвѣтителенъ хорактеръ, затова е и распорѣдила при всѣки мѣнастирь, като ще има училища за дѣцата на околнитѣ жители, да има и особенни проповѣдници, които съ проповѣдитѣ си да влияятъ върху нравственното възпитание на богомолцитѣ.

Като държи такава грижа за поддържанieto нравственната дѣятелность на мѣнастиритѣ, руската църква заедно съ това е поченала да остава инициативата за мѣнастирската дѣятелность въ рѣцѣтъ на самитѣ монаси, да ги прави като автономни учрѣждения, а не както е било до сега да ги свързва и прави прости автомати. Това ново отнасяние на църковната власть, на много мѣнастири е дало новъ животъ и тѣ като сж почувствуваели себе си господари на своята кѣща, сж поченали високо полѣзна дѣятелность и за народътъ и за държавата, когато отъ по прѣди сж стояли като мъртви членове.

Друго едно нововедение въ руската църква прѣзъ послѣдне врѣме е устрояванието при църквитѣ духовни просвѣтителни дружества — Епархиални църковни братства. Цѣльта на такива дружества е да спомагатъ на духовенството отъ най бѣднитѣ села на Епархията да поддържа църковнитѣ и недѣлнитѣ

училища и да ги снабдява съ учебници и учебни пособия; да спомага за уголѣмението на църковно-енорийскитѣ библиотеки; да спомага на духовнитѣ лица на епархията за издаватѣ съчиненията си, да имъ дава взаимно-образно пари да напечатватѣ съчиненията си или и даромъ и др. т.

Дружеството за распространението на Св. Писание въ Руссия прѣзъ миналата година е распространило само въ Сибирь 74,456 екземпляра книги на сумма 35,478 рубли. А отъ 1863 г. до настоящата то е распространило 1,897,564 книги Св. Писание Къмъ края на 1897 г. дружеството е имало 1382 членове, отъ които 20 души владици, 360 души други духовни лица.

Църковния животъ въ Елладската църква

па послѣдне врѣме тоже приема едно благоприятно направление и обѣщава да облагодѣтелствува доста много гръцкия народъ. На туй благоприятно направление крайно много е помогнала послѣдната нещастна война на гърцитѣ съ турцитѣ, отъ която всички се увѣрили колко много сж били тѣ далечъ отъ упътванието на Словото Божие и колко много злини сполитатъ този народъ, който безъ туй упътване иска да живѣе. Сега сж разбрали всички въ Гърция, че за да можтъ да нарѣдатъ земното си благоустройство както трѣбва, трѣбва да се подигне религиозността въ народътъ и да се заягчатъ нравственнитѣ начала въ общественния животъ.

За да се постигне това, проектиратъ да отворатъ нѣколко нови духовни училища, да възобноватъ крититѣ въ прѣжнитѣ години и въ тѣхъ да приематъ безъ всѣкакви спънки всички тия ученици, които сж свършили народни училища, тѣй щото, когато ще завършватъ учението си въ тия духовни училища, да бждатъ на по 18 години.

Съ това заедно гръцкото правителство и църква зели сж въ сериозно внимание нарѣжданieto на богословския факултетъ при университета, като сж оп-

рѣдѣлили потрѣбното число учители, хора известни по религиознитѣ си убѣждения и подготовка.

За дѣятелността на католическата пропаганда

въ Истокъ въ руския вѣстникъ „Новое Время“ срѣщаме смѣднето.

„Австрийската окупация на Босна и Ерцеговина доста много е усилила католичеството въ тия провинции, макаръ то да се е появило тамо още въ първата половина на 18 вѣкъ. Всичкитѣ католици, спорѣдъ официалния отчетъ за 1898 год. въ всичкитѣ босно-ерцеговски епархии възлизатъ до 334,142 души (а всичкитѣ жители сж 1,591,104 души, отъ които православни 675,246 души). Въ Сараево и Травникъ има католически семинарии управлявани отъ иезуити, а въ Травникъ има и католическа гимназия. Не може да се не забѣлѣжи, че въ всичкитѣ много, малко голѣмки градове има различни благотворителни заведения, завѣдвани отъ мжжки и женски монашески ордени. Сравнувайки настоящитѣ цифри, относящи се до пропагандата въ казанитѣ провинции, съ тия цифри, които сж посочени въ отчетитѣ за 1895 година, се види, че пропагандата достига голѣми успѣхи.

Въ Ромжния въ сегашно врѣме има католици 152,000 души, при което, благодарение на пропагандата, тѣхния брой прѣзъ послѣднитѣ четири години се е уголѣмилъ на 40,000 души. Най голѣмъ успѣхъ пропагандата е имала въ букурещката епархия.

Въ Черна Гора сжщо тѣй се е уголѣмилъ католичеството. Съгласно напечатанитѣ свѣдѣния за три години, придобивътъ на римско-католическото население въ княжеството се е уголѣмилъ съ 1000 души. Общото число на католицитѣ, живущи въ Черна Гора, възлиза на 6,350 души.

При всичкитѣ старания на католическата пропаганда, тя не е имала успѣхъ въ Македония и за тритѣ години числото на католицитѣ не се е уголѣмилъ.

Въ цариградското апостолско викариатство, което простира своята духовна юрисдикция на градоветѣ:

Цариградъ, Одринъ, Солунъ и Битоля съ тѣхнитѣ окрѣжия; въ Азия — на Малоазийскитѣ области (съ исключение на Смирнската епархия) съ околнитѣ острови, живѣятъ 45,000 души Католици. Прѣвъ третѣ години Католицитѣ не сж се уголѣмили, но затова пакъ католическитѣ свещенници сж се умножили отъ двѣстѣ до триста души.

България въ църковно административно отношение се раздѣлява на Софійско-Пловдивско апостолско викариятство и на никополска (русенска) епархия. Въ първото, намиращо се въ вѣдѣнието на Капуцинитѣ, спорѣдъ отчетѣтъ за 1898 год. наброяватъ 14,860 души Католици (въ 1895 год. били 12.800 души) 23 църкви съ 27 души свещенници и до 37 учебни и богоугодни заведения; въ втората, подчинена на орденѣтъ пассиониститѣ, числото на Католицитѣ възлиза на 12.000 души, църкви 10 свещенници 14 души и 10 учебни и благотворителни заведения.

Католическото население на Гърция и Архипелагѣтъ, се раздѣля на три архиепархии; атинска, коринатска и наксоска и четири епархии съ 34,710 вѣрни, 189 църкви и капели, 109 свещенно-служители, двѣ семинарии и 72 училища и богоугодни заведения.

Въ Азиатска Турция, спорѣдъ даннитѣ отъ текущата година се броятъ 129,680 души Католици (въ 1895 год. били 128700 души) принадлежащи както на латинския, тѣй и на сирийския и сирохалдейския обрѣди, 210 души свещенници и 528 училища и благотворителни заведения.

Въ Египетъ Католическата църква се управлява отъ апостолически викарии, живущъ въ Александрия. Нему сж подчинени 54,420 души Католици отъ латинския обрѣдъ, съ исключение на 17,416 души, принадлежащи на другитѣ обрѣди. Египетското викариятство се намира въ вѣдѣнието на миноритския орденъ и въ него се наброяватъ, по послѣднитѣ свѣдѣния 42 мисионерски пункта, 64 църкви съ 94 свещенници и 81 училище. Заедно съ апостолското викарианство въ Египетъ има още като — Католическа патриархия, управлявана въ сегашно врѣме отъ апостолския адми-

нистраторъ Монсинворъ Кирилъ Макарий. Спорѣдъ послѣднитѣ свѣдѣния, кото — Католици наброяватъ до 20.000 души и Католическата пропаганда, която борава помежду тѣхъ съ грамадна енергия, достига до голѣми резултати. Тѣй, напримѣръ, прѣзъ третѣ години числото на Католицитѣ между тѣхъ се е увеличило отъ 10 до 20.000 души. Количеството на църквитѣ и капелитѣ прѣзъ тия три години се е сжщо уголѣмило и въ сегашно врѣме тѣхното число достига до 60, което за такава не голѣма община прѣдставлява необикновенно явление.

Въ Абисиния, както и въ Египетъ, е учредено апостолическо викариянство, находяще се въ Керена, гдѣто сжщо тѣй е устроена семинария, 10 училища и приютки за дѣца отъ двата пола. Изобщо въ Абисиния наброяватъ до 30.000 души Католици, принадлежащи на особенъ етиопски обрѣдъ.

Най силни успѣхи на пропагандата се забѣлжватъ въ Ромѣния, въ Гърцкото кралство, отчасти въ Босна, Чернагора и между Капититѣ. На всѣкъждѣ и всѣкъждѣ католическата пропаганда борава съ голѣма смѣтка, осторожность и умѣлость, при което за достигнувание прѣдвидѣнитѣ цѣли нежали ни материални загуби, ни енергия.

Германския императоръ въ Палестина.

Пжтуванието на Германския императоръ въ Палестина въ сегашно врѣме е единъ твърдѣ рѣдѣкъ случай и той трѣбва да се сматра като прѣдизвиканъ отъ твърдѣ важни причини. И дѣйствително на таква и посочва почти цѣлия европейски печатъ, като за главна причина турга политически облаги за Германия. При все това обаче отиванието на германския императоръ въ Палестина става и по чисто религиозни побуждения. Този, чловѣкъ като самъ протестантинъ и протестантъ вѣрующъ и съ високи умственни дарби, иска да турне протестанското исповѣдание на едно високо положение, поне, на таково, на каквото се намира Католичеството, затова и въ много случай той самъ

държи проповѣди на молитвеннитѣ си събрания и води разговори за чисто религиозни въпроси. Гледайки, че протестанството завзема едно повече отъ скромно положенае въ светата земя, даже самитѣ негови тукъ поданници-католици се покровителствоватъ отъ Франция върху основа на извѣстни международни трактати, той прѣдъ видъ на бѣдѣщи нѣкакви осложнения, каквито се прѣдполагатъ да станатъ подиръ животътъ на турската държава, се е заловилъ да съживи протестанството, да го прѣдстави силно прѣдъ очитѣ и на християне и не християне, та въ своето врѣме да принесе своя плодъ. Посѣщението на този императоръ инославенъ светия Божий гробъ съ въодушевлението което ще достави на иерусалимскитѣ протестанти, ще бѣде скърбно чувствовање за православнитѣ, което ще става по тѣжко, когато тѣ ще виждатъ усиленната дѣятелность на протестанскитѣ миссии, горѣщо подпомагани отъ самото мѣстно правителство. Тѣжко ще е туй чувство не само въ Иерусалимъ, но и по другитѣ мѣста на православния свѣтъ и то още по тѣжко ще става, когато ще се вижда, че тия, които сж дължни да олекчатъ туй чувство, се занимаватъ съ съставяние формули за отричание на отъ несществуващи схизми и на дѣла, които може да връши само плътски чловѣкъ.

КНИГОПИСЪ.

А. Борсендорфъ. Свободномислящия човѣкъ.

Прѣвѣлъ отъ французски: А. К. Осоговский. София. Печатница
Ив. П. Даскаловъ и С-ие 1867 г. Цѣна 50 ст.

Едва двѣ десетилѣтия се изминахъ отъ какъ България е заживѣле свободенъ политически животъ, а въ областта на литературата и такъвъ голѣмъ скокъ е направила, щото голѣма трудность ще бѣде, ако човѣкъ се заеме да начете наизлѣзлитѣ книжки по специалнитѣ прѣдмѣти, а и такива съ общообразователно значение, — „за отваранье очитѣ на проститѣ

смъртни», както се изразяватъ нѣкои. При този напливъ отъ книги, особено отъ втората категория, човѣкъ би помислилъ, че ний имаме доста добри брошурки, които сж достатѣчни да изваджтъ невѣжата масса отъ кривия пѣтъ. Уви, това е само една илюзия! Едно почетно число отъ тѣхъ можемъ смѣло да хвърлимъ въ огъня, да съжалимъ за врѣмето, което авторите или прѣводачитѣ имъ сж изгубили. Една отъ такива то книжки е и горѣспоменѣтата брошурка. Да видѣмъ читателитѣ до колко прѣводача е погрѣшимъ въ изборътъ и вмѣсто полза наниса врѣда на читателитѣ си, ний ще ѣ разгледаме и дадемъ оцѣнката си, като си запазваме правото да поговоримъ другъ пѣтъ по обширно по многото зачекнѣти въ неѣ въпроси.

Ако сждимъ отъ прѣдговора, тѣзи книжка, която е раздѣлена на 12 глави и едно заключение, „е прѣд-назначена за тѣзи отъ работницитѣ, които иматъ вече интуиция за истината и чувство за свободата и желаятъ да се отърватъ отъ мрачнитѣ познания, които имъ сж втѣлпени въ главитѣ още при ражданието имъ“. А да могатъ се отърва отъ „мрачнитѣ познания“, автора ги съвѣтва „да унищожятъ всичкитѣ религиозни суевѣрия“, понеже „докато идеята за Бога сжществува въ памѣтъта на човѣцитѣ, до тогава еволюцията на човѣцитѣ ще бжде въ Застой и скована къмъ непрѣкъснатото умозрѣние на минжлото“. Тѣзи сж думитѣ, съ които автора оповѣстява читаящата публика за цѣльта и прѣдзначението на книжката. За да бждемъ послѣдвателни ний ще ѣ разгледаме подъ редъ. Ще изоставимъ безъ всѣкакво разглеждане, или по нѣколко думи само ще кажемъ за главитѣ: II. („Невѣжеството“), III. („Католицизмъ“), VП. („Богъ е злато“), X — XII („Милиардиститѣ“, „Езуитско-Боржуазна Французка Република“, „Американска плутократическа република“) Това го правимъ, било, че съдържанието на нѣкои отъ тѣхъ нѣма никакъвъ интересъ за насъ, било че съдържатъ просто безмислици.

Първата глава отъ тази брошурка е озаглавена така: „Свободномисляция човѣкъ и свободната ми-

сълъ“. Подиръ това громко заглавие слѣдва едно изрѣчение, прилично на афоризмъ. При началото на всѣка глава, както и на корицитѣ, се четжтъ подобни афоризми. Цѣлътa на тѣзи афоризми е, навѣрно, да се придаде по-голѣма авторитетностъ на съдържанието. Но ако всички афоризми сж като онѣзи на корицитѣ, то ний много се съмняваме да ли наистина е такъво мнѣнието на авторитетнитѣ хора, името на които се чете подъ тѣхъ. По нѣмание на врѣме ний не можемъ се справи сега, какво мислжтъ и при какъвъ случай сж исказвали авторитѣ своитѣ мисли, които се четжтъ въ тая брошурка, а само ще разгледаме първия афоризмъ, който се чете на корицитѣ и носи името на Виктора Хюго. — Отъ кое съчинение на знаменития французинъ е взетъ този афоризмъ*) и при какъвъ случай е казанъ той, ний не знаемъ. Знаемъ само едно нѣщо, че съ това изрѣчение се е искало да се ввущи на обществото, че и В. Хюго сподѣля възгледоветѣ на г. Берсендорфа, а слѣдователно, всичко писано въ книгата е право. Каква наивностъ! Каква безсъсѣтна лъжа! че автора, а заедно съ това и прѣводача сж искали да злоупотребжтъ съ почетното име на Хюго, то ний ще приведеме нѣколко изрѣчения отъ сжщия авторъ и то отъ мѣста, кждѣто той специално разглежда нѣкои религиозни въпроси, пѣкъ нека самъ прави заключения читателя, какво е мнѣнието на Хюго и колко безсъвѣстно лъжжтъ автора и прѣводача читателитѣ си. — Въ своя знаменитъ романъ „Les misérables“ (Клетнициѣ), кн. VIII, кждѣто разглежда, макаръ и кратко, въпроса за Бога и Неговитѣ служители, въпроса за вѣрата и любовта, Хюго ето що пише: „Ний имаме една длъжностъ: да работимъ надъ чловѣческата душа, . . . да уздавяваме вѣрванието, да освобождаваме религията отъ прѣдрасждѣци, да обожаваме истиннаго Бога. . . Има, както знаемъ знаменити и силни атеисти. Тѣ въ дълбочината на своята душа, обърнжти въ истината, съ

*) Той се чете така: „Въ всѣко село има по единъ запаленъ свѣтилникъ: учителя и една уста, която духа отгорѣ: попа“.

силата на собственото са могъщество не сж сами напълно увѣрени, че сж атеисти; и колкото се отнася до тѣхъ, то е само въпросъ за опрѣдѣление; въ всѣ кой случай, ако тѣ не вѣрватъ въ Бога, тѣ сами, като сж велики умове, съ сами себе си доказватъ Бога“. Като говори за вѣрата, той казва: „Вѣрата е потребностъ за челоуѣка. Горко на невѣрующия! . . . Ний (Хюго) не разбираме челоуѣка, като точка отправления, нито прогреса — като цѣль. безъ слѣдущитѣ двѣ сили, дѣйствуващи въ качество на двигатели: Вѣрата и Любуотъта“ За Божиитѣ служители — духовенството, той пише: „Хората, които се молятъ вѣчно, сж нужни за ония, които никога не се молятъ. . . Лейбницъ, молящъ се, е нѣщо величественно; Волтеръ, покланяющецъ се на Божеството, е прѣкрасно. Deo erexit Voltaire“, ние поддържае религията противъ религиитѣ — Ако приведохме горнитѣ цитати, ний не направихме това съ цѣль да омиемъ пятното, което сж искали да нанесжтъ на Хюго авторътъ и прѣводачътъ на книжката, защото знаменития романистъ е недосѣгаемъ отъ подобни извѣртавания на мислитѣ му, нѣ да докажемъ съ факти безочливостъта на хора, като Бърсендорфъ и Осоговский. Та, както казахме и по-горѣ, по нѣманье врѣме за справки, ний нѣма да разгледваме останжалитѣ афоризми, а ще пристѣпимъ къмъ разглеждане на самия текстъ.

Отъ I-та глава се учимъ, че „свободномислящия челоуѣкъ е такъвъ единъ челоуѣкъ, който може да прилага своето разсжждение и свободната си воля въ животътъ и който лоялно съобразява дѣлата съ думитѣ си“. А на стр. 10 четемъ, че за да бжде челоуѣкъ свободномислящъ, той трѣбва „да не чувствува никаква нужда отъ никакво вѣроисповѣдание, понеже религиозното вѣрване е една нервозна болестъ за челоуѣческиятъ разумъ“. Да може свободната мисль да стане достояние на всички, прѣдлагатъ се слѣдущитѣ срѣдства: „освобождение отъ религиознитѣ вѣрвания; уничтожение бюджета за вѣроисповѣданията; неотиванье въ черква; и борба противъ духовенството и лѣжеучителитѣ“. Това е всичкото, така да се каже,

вѣру, което се прѣдлага на читателя да го изучи, ако иска да бѣде „свободномислящъ“. Нъ, ако се малко вгледаме въ него, не е трудно да забѣлѣжимъ всичката плиткоумностъ и нелогичностъ на изказанитѣ въ горната глава мисли. Отъ една страна се проповѣдва, че чловѣкъ трѣбва да бѣде свободенъ отъ всѣкакви „вѣрвания“, а отъ друга му се натрапватъ такива отъ г. Борсен.; на едно мѣсто се казва, че „ний еднакво трѣбва да почитаме свободата на съвѣстѣта на всѣки единъ отъ тѣхъ (вѣрующитѣ), каквото и да е неговото вѣрване“ (стр. 13); а на друго мѣсто да се прѣслѣдватъ и имъ се отнѣма възможността да проповѣдватъ учението. Сжщата нелогичность се съглежда и въ останалитѣ глави. А дали религиозното вѣрване е една „умствена болѣстъ“, това ний ще видимъ по-надолу, а сега ще прѣминемъ къмъ II глава. Тя е озаглавена тѣй: „Невѣжеството“. И, право да си кажемъ, ако има нѣкоя глава да носи заглавие подходящо на съдържанието, то е II-та глава. Озаглавена „Невѣжеството“, тя е повече отъ невѣжо написана. Който не вѣрва, нека чете. Вмѣсто да четеме за причинитѣ на невѣжеството и какъ може да се прѣмахне то, вий срѣщате 1) нѣколко реда за покровителитѣ на невѣжеството (духовенството); 2) трактатъ отъ 7 реда „за устройството на мисълта“; 3) другъ трактатъ „за молитвата и убѣждението“; 4) трети трактатъ „за обореното божество на папитѣ“; 5) негодувание противъ „учената, либералната и философската Франция“, която освѣнъ дѣто учи дѣцата си да произнасятъ името на Бога „по-рано отъ името на майкитѣ си“, нъ и върху паритѣ си е написала „*Нужа нази Франция*“, Такава разнообразностъ съдържа II-та глава, когато за специална цѣль си е поставила „невѣжеството“. Асѣ и каква систематизация на мислитѣ трѣбва да очекваме отъ човѣкъ, на когото цѣлата брошурка е съставена „отъ колъ и конопецъ“, що казватъ. Принципиалността е прѣнебрѣгната, а голѣмъ просторъ е дадено на повърхностното и плитко разглѣждане на въпроса.

Както казахме и по-горѣ, ний ще изоставимъ III гл. безъ всѣкакво разглѣждане, понеже тя засѣга папството и нѣма такава голѣма важность за насъ, отколкото слѣдующата IV гл. Тя носи громкото заглавие: „Богъ сборенъ отъ здравата мисль и отъ науката“. И слѣдъ прочитанъето на това заглавие какво мислите, читателю, да срѣщнете за потвърждение на тѣзи мисли? Нѣкои научни доводи ли? — Не. Автора нарочно избѣгва тѣхъ, понеже „теологическитѣ и метафизическитѣ разсуждения сж глупость“ Е, тогава на кои основания ще попитате, г. Борсен. „обаря Бога“? Четѣте и сждѣте! Понеже „никога не сж видѣли едно сжщество и безсмъртно божество, сжществуванието на което да бжде доказано то затова ний исповѣдваме скромно, нъ убѣдително, нашия атеизъмъ“. Ето ви и всичкитѣ основания, на които г. Борсендорфъ пригрѣща атеизма. Какво впечатление ще произведжтъ тѣзи доводи на читателитѣ, ний не знаемъ; снова, което ни очудва, е странната логика, що е пригрѣнжлъ въ дадения случай авторътъ. Да отричашъ онова, което не си видѣлъ, е страшна безмислица! Да стричашъ онова, що не можешъ да докажешъ, е нѣщо повече отъ глупость! А къмъ това правило се придържа г. Борсенъ.

(Слѣдва).

Пратения Божий синъ благоволилъ да стане челоуѣчески синъ за да направи насъ Божии синове. Той смирилъ себе си, за да възвиши челоуѣцитѣ, хвърлени долѣ, билъ раненъ, за да исцѣри нашитѣ рани, приелъ видъ на робъ (слуга), за да приведе насъ къмъ свобода, прѣтърпѣлъ смъртъ, за да дарува на смъртнитѣ безсмъртие.

Изяснение на вѣрата отъ свѣтѣйший Амвросий, бивши медиолански епископъ.

„Ако на мене не вѣрватъ, то нека повѣрватъ на апостолѣтъ, който казва: *егда прииде кончина лѣта, посла Богъ сина своего, раждаема отъ жени, биваема подъ закономъ* (Гал. 4, 4). Казва сина своего, не единъ отъ мнозина, не усиновенъ, но свой. Когато казва свой, съ това посочва на вѣчното рождение на Сина. По на татѣкъ казва, че този Синъ се родилъ отъ жена, за да не бѣде приписвано рождението на Божеството, но на възприетото отъ него тѣло. *Раждаема отъ жени, чрѣзъ възприемание плѣтъ; биваема подъ закономъ, чрѣзъ изпълнение на законѣтъ.* Защото небесното рождение е прѣди закона, а това подиръ законѣтъ.“

Изъ втората книга на сѣщия за вѣрата.

„Да замълчатъ празднитѣ словопрѣния; защото *Божие цѣрство*, както се пише, не се състои въ доводитѣ на думитѣ, но въ показванието на силата (1 Корин. 2, 4) Пазимъ разликата на Божетвото и плѣтъта. Въ едното и другото говори единий Божий Синъ, защото въ него е туй и другото естество. Но макаръ говори единъ и сѣщия, въпрочемъ не винаги еднакво. Забѣлѣжвай въ него ту Божията слава, ту движението на челоуѣкѣтъ. Като Богъ, Той учи на Божественното, защото е Божие Слово; като челоуѣкъ, говори за челоуѣческото, защото е говорилъ въ моето естество. *Сей естъ хлѣбъ животный, иже сшедъ съ небесе.* Този хлѣбъ е плѣтъта, както е самъ казалъ: *и хлѣбъ, егоже Азъ дамъ, плоть моя естъ* (Ив. 6, 7). Слезналъ е отъ небото Този, *Егоже Отецъ святи и посла въ миръ* (Ив. 10, 36). Тия сѣщитѣ думи ни научаватъ, че въ освѣщението имало нужда не божеството, а плѣтъта“.

Отъ великия и святѣйшия Григорий, бившъ наз-
ианзенски епископъ.

„Нека хората не лъжатъ другитѣ, и сами нека се
нелъжатъ, като допускатъ, че Господевия чловѣкъ,
както казватъ тѣ, а по добръ да се каже, нашия Гос-
подъ и Богъ, нѣма умъ (т. е. чловѣчески). Ние не
отдѣляме въ Ного чловѣкътъ отъ божеството, но
учиме, че единъ и сщций -- прѣди не чловѣкъ, но
Богъ и Синъ еднороденъ, прѣдвѣченъ, немающъ ни
тѣло, ни нѣщо тѣлесно, а най сетнѣ и чловѣкъ въс-
приетъ за нашето спасение, подлежащъ на страдание
по плѣтъ, безстрастенъ по божество, ограниченъ по
тѣло, неограниченъ по духъ; единъ и сщци — земенъ
и небесенъ, видимъ и умопостигванъ, вмѣстияванъ и
невмѣстияванъ, за да бжде отъ всецѣлия чловѣкъ и
Богъ да бжде възсздаденъ всецѣлъ чловѣкъ, пад-
налъ подъ грѣхтъ.

„Ако нѣкой не признава Мария за Богородица, то
той е отлченъ отъ божеството“.

„Ако нѣкой говори, че Христосъ, като прѣзъ
тржба, е прѣминалъ прѣзъ Дѣва, и не е станалъ въ
нея божески заедно и чловѣчески, — божески, като ро-
дилъ се безъ мжжъ, чловѣчески, като родилъ се по
законтъ на чрвоносението: да бжде проклетъ“!

„Ако нѣкой говори, че въ Дѣва е станалъ чло-
вѣкъ, и сетнѣ отетжилъ мѣсто на Бога, — то той
е осжденъ, защото туй значи да се признава не рож-
дението на Бога, а да се избѣгва рождението“.

„Ако нѣкой въвежда двама синове — единъ отъ
Бога и Отца, а другъ отъ майка, а не единъ и сщци,
то да се лиши отъ усыновлението, обѣщано на право-
вѣрующитѣ. Защото ако и да сж двѣ естества — Бо-
гочловѣкъ (както въ чловѣка душата и тѣлото), —
но не сж двама синове, не двама богове (както и тукъ
не сж двама чловѣци, макаръ Павелъ 2 Кор. 4,16
и да е нарекалъ чловѣкъ и вънкашното и вътрѣш-
ното въ чловѣка). На късо казано: въ Спаси-
теля има друго и друго: защото не сж тожественни
(еднакви) невидимото съ видимото и доврѣменното
съ туй, що е подъ врѣмето, но нѣма въ него мѣсто

другий и другий. Да не бжде туй. Понеже и едното и другото въ срастворението — и Богъ се вочеловѣчилъ, и чловѣкъ се обожилъ, или както и да би нарѣкълъ туй нѣкой. А когато казвамъ: друго и друго, разбирамъ туй друго-яче, нежели както трѣбва да се разбира за троица. Тамо и Другий и Другий, за да не-слиеме ипостаситѣ, а не друго и друго, понеже тритѣ ипостаси по божеството сж едно и еднакви.

„Ако нѣкой говори, че божеството въ Христа, както въ пророцитѣ е благодатно дѣйствовало, а не е било сжщественно съпрѣжено и се съпрѣжава, то той да нѣма въ себе си по друго вдѣхновение, а на-противъ да се изпълни съ противното! „Ако се нѣ-кой непокланя на распетия, такъвъ да бжде проклетъ и да се съчте при богоубийцитѣ.“

„Ако нѣкой казва, че Христосъ е станалъ съвър-шенъ чрѣзъ дѣла, и че той или при кръщението, или подиръ въскръсението отъ мъртвитѣ, се е удостоилъ усиновление, както еллинитѣ допускатъ съпричтени божове, — да бжде проклетъ. Защото не е Богъ туй, що е получило начало, или прѣуспѣва или се усъвър-шава, макаръ и да се казва туй (Лук. 2, 52) за по-стъпенното проявление (божеството въ Христа).

Отъ светѣйшии Василий, бивши епископъ на Ке-сария каппадокийска.

„Прѣвосходството на силата доказватъ не толкова небото и земята и широчината на моретата, и живот-нитѣ, живущитѣ въ водитѣ и на сушата, и расте-нията и звѣздитѣ, и въздухътъ, и врѣмената на го-дината, и разнообразното украшение на вселенната, кол-кото туй, че неограниченный Богъ е могълъ чрѣзъ плътъта безстрастно да влезе въ борба съ смъртъта, що то съ своето собствено страдание да дарува намъ безстрастие“.

Отъ светѣйшия епископъ ниски Григорий.

„Сие же, казва, да мудрствуется въ васъ, еже и во Христѣ Иисусѣ, иже не восхищениемъ нещцева бити ра-венъ Богу, но себе умалилъ, зракъ раба приимъ (Филип. 2, 5). Що е по унизително за Бога отъ знакъ раба? Що е по смиренно за царьтъ на всичко, отколкото доброволно

да влезе въ (приискренно) общение съ нашата немощна природа“. Царьтъ на царствующитѣ, господарьтъ на господарствующитѣ приема знакъ раба; сѣдията на всичкитѣ става поданикъ на управителитѣ; Господъ на творението се поселява въ пещерата; *измѣряя* всичко *нядию* не намира мѣстовъ гостинницата, но се полага въ яслитѣ на безсловеситѣ, чистия и непорочния не се отвръща отъ нечистотийтъ на чловѣческото естество, но, като прѣминалъ всичкитѣ стѣпени на нашето ничтожество (сиромашество духовно) прѣтърпява най сетнѣ самата смъртъ. Гледайте на голѣмината на неговото самоунижение. Животътъ вкуся смъртъ, сѣдията се води въ прѣторъ, Господарьтъ на всичкия животъ се подлага на прѣсѣдата на сѣдии: царьтъ на всичкитѣ премирни сили се прѣдава въ рѣцетѣ на наказателитѣ. Нека, казва, съ този образецъ се съобразява мѣрката на твоето смирение“.

Отъ Атикъ, цариградски епископъ.

„Днесъ Христосъ и Господъ по чловѣколюбие приема рождение (по плътъ); защото (той) е ималъ вече по прѣди рождение по божество“, — сетнѣ прибавя при това: „чловѣколюбивото слово се умалява, бидейки по своето божество неспособно за умаление; защото само себе умалило, като приело зракъ раба. Безплътний се въплсцава за тебе: *Слово плоть бистъ*. Неподлежащъ на пипание по безтѣлесното (си) естество, става възможенъ за пипание, безначалний приема начало по тѣло, съвършенний порастнува, неизмѣнливий прѣуспѣва, богатий се ражда въ врѣменно пристанище, *покривая* *небо* *облаки* се повива съ пелени, царьтъ се полага въ ясли.“

Отъ сѣщий.

„Ако нѣкого отдалечава отъ насъ вочловѣчението на еднородния, рождението отъ Дѣва, общението на страститѣ, кръстътъ, смъртъта и възкръсението: той нека знае, че всичкото туй е станало за спасението на свѣтътъ, и нека не мисли, че туй е недостойно за чловѣколюбието на най съвършенния. Защото, ако е унизително за Бога да се всели въ Дѣва, то много унизително би било да я създаде. Но

тъй като за него не е било унижение да я създаде, то и да се всели въ своето създание той не е намѣрилъ за срамно! И ако да се страда е зло, то да се прави избавление отъ страданията — колко е добро! За това е и умрелъ безсмъртний, щото да умъртви смъртѣта, и възкрѣсналъ, като нарѣждалъ нашето възкрѣсение. И всичкото това е извършилъ не съ божественното естество, но чрѣзъ възприеманието на плѣтъта; по божеството е оставалъ безстрастенъ, а съ плѣтъта е всичко прѣнесълъ и прѣтърпѣлъ, за да бѣде водачъ и законодатель на най добрия животъ“.

Амфилохий, иконийски епископъ.

„Както единъ и сщщй е царъ и Богъ и по домостроителството билъ длъженъ да вкуси смъртъ: то и дароветъ служатъ на тайнитъ съ прикрити названия. Вѣлсвитъ принасятъ злато, като признаватъ въ него царъ; принасятъ ливанъ, знаейки, че (го) принасятъ Богу; принасятъ смирна заради тайнството на Неговитъ страдания и смъртъ.“

Отъ сщщия.

„Ако той не би се родилъ по плѣтъ, ти не би се възродилъ въ духъ. Ако той не би приелъ зракъ на рабъ, ти не би получилъ славата на усыновлението. За това слиза на земята, сщщй на небото, щото, т. е. ти, сщщъ на земята да възлезешъ на небото; за това Христосъ е умалилъ себе си, щото всички ние да приемеме отъ него пълнота. Неговата смъртъ е станала за тебе безсмъртие: страданието на Господа станало възвишение за заслугата. А ти обръщашъ благодарѣнието въ поводъ за богохулство.“

Петръ, александрийскій презвитеръ и първъ отъ нотаритъ, казалъ: ние имаме на рѣка и богохулнитъ книги на достопочтенѣйшия Нестория и отъ една сме избрали нѣколко глави. Не ще ли бѣде благоугодно на светия съборъ да заповѣда да се прочетатъ тия глави?

Флавианъ, филиппийски епископъ, казалъ: нека се прочетатъ и внесатъ въ актоветъ. — И прочитѣ епископи казали: ние всички мислимъ сщщо тѣй:

Изъ книгата на Нестория, листъ 17 за *догматизмъ*. — И било прочетено тѣй: „когато божественното пи-

сание почева да говори за рождението на Христа отъ Дѣва Марія, или за неговата смъртъ, то нийдѣ не употрѣбѣва името: Богъ, но — или Христосъ, или Синъ, или Господъ. Защото тия три имена означаватъ двѣ естества, по нѣкогашъ туй, по нѣкогашъ друго, а по нѣкогашъ и едното и другото заедно. Напримѣръ, като ни изяснява рождението отъ Дѣва, писанието казва: *посла Богъ Сина своего*; не е казало: *посла Богъ Бога Слово*, но зима името, означаваще двѣ естества. Тѣй като Синъ е и Богъ и чловѣкъ, то и казва: *посла Богъ Сина своего, раждаема отъ жени* (Гал. 4, 1), щото, когато ти чуешъ: *раждаема отъ жени* и при това видишъ прѣдидущето име означаваще двѣтѣ естества, то да наричашъ рождението отъ св. Дѣва сѣщо Синъ; защото сина Божия е родила и Христородица Дѣва. Но като Синъ Божий има двѣ естества, то тя е родила не Божия Синъ. а родила чловѣчество, което е сѣщо тѣй синъ, заради съчетаващия се съ него Синъ.“

Отъ сѣщій, листъ 21.

„Забѣлѣжавай, еретиче, сѣщността на работата. Азъ не отнемамъ отъ Христородица Дѣва славата; зная, напротивъ, че е достойна за почитание тази, която е приела (въ себе си) Бога, чрѣзъ която се е явилъ или излезълъ въ свѣтътъ Богъ на всичко, чрѣзъ която е огрѣло слънцето на правдата. Но пакъ азъ недовѣрявамъ на вашитѣ ржкоплескания. Какъ разбрахте вие думата: *излезълъ* (προῦλθεν)? Спорѣдъ мене, това не значи сѣщето, що: родилъ се; защото азъ не тѣй скоро забравямъ себе. Че Богъ Слово е излезълъ отъ Христородица Дѣва, на това съмъ азъ наученъ отъ божественното писание, а че Богъ се е родилъ отъ нея, на това нийдѣ не учи писанието.“

И по на на долѣ.

„И тѣй, божественното писание нийдѣ не говори, че Богъ се е родилъ отъ Христородица Дѣва, но — или Иисусъ Христосъ, или Синъ, или Господъ: това ние всички признаваме. Нещастенъ е този, който веднага не признае туй, що учи писанието. *Воставъ поими отроча и матеръ Его*: това е ангелски гласъ. Архангелитѣ, разбира се, по добръ отъ тебе сѣ знаяли,

що се относи къмъ тайната на рождението; но тѣ не казватъ: стани земи Бога и майка му, но *воставъ поими отроча и Матерь Его.*“

Отъ сжщия листъ 24.

„Казано е: не бойся прияти Мариамъ жени твоя: *рождшеебоя въ ней отъ Духа есть святая* (Мат. 1, 20), Тукъ въ думата: *γεννηθεν* ще вземемъ ли двѣ *ν* (не), или едно, това не врѣди на смисълътъ, щомъ ще казваме, че Богъ Слово се явилъ въ плътъ; защото друго е да бжде заедно съ роденния, и друго е — да се роди. *Рождшеебоя въ ней*, е казано, *отъ Духа есть святая*, т. е. Духъ Светий създакъ сжщото въ нея. И тѣй отцитѣ, като свѣдущи въ божественнитѣ писания, видѣли, че ако (въ символътъ) вмѣсто: *воплотившагося*. се каже: *рожденнаго*, то ще излезе, че или Богъ Слово е синъ на Духа, или че Той има двама бащи, или най подиръ — ако праемеме едно *ν* (т. е.) ако поченемъ да четемъ: *γεννηθεν γεννηθεν*), — че Богъ Слово е създаение на Духа Светаго. Затова, избѣгвайки: думата: рождение, тѣ изложили: „насъ ради челоуѣкъ и нашего ради спасения спедсшаго (съ небесъ) и воплотившагося.“ Какво е туй: *воплотившагося*? Не туй, неговото божество да се е прѣвърнало въ плътъ. — Като казали: *воплотившагося отъ Духа Свята*, отцитѣ слѣдвали въ туй на Евангелистътъ. Защото евангелистътъ, като говори за вочелоуѣчението, не приписва на Словото рождение, но употребява *воплощение*. Гдѣ? Чуй. *И Слово плоть бистъ*, не казалъ: Словото се родило съ плътъ. На противъ, гдѣто апостолитѣ или евангелиститѣ споменуватъ за Сина, то винаги говорятъ, че Той се родилъ отъ жена. Внимавай, моля те, на думитѣ ми. Гдѣто, казвамъ, употребяватъ името: *синъ*, тамо говорятъ и *родилъ се*, утвърдяватъ, т. е. че се родилъ отъ жена. На противъ, гдѣто споменуватъ за *Словото*, тамо нито единъ стѣ тѣхъ се е осмѣлилъ да каже, че то се е родило чрѣзъ челоуѣчеството. Чуй! Блаженный евангелистъ Иванъ, като говори за Словото и неговото воплощение, ето какво пише: и *Слово плоть бистъ*, т. е. приело плътъ,

и вселися въ ни, т. е. облекло се въ нашето естество и живѣяло помежду ни, и видѣхомъ славу Его, т. е. на Сина, а не е казалъ: „видѣхме рождението на Словото.“

Отъ сѣщия, листъ 15 за догматѣтъ.

„Тѣй ние и сѣщия по плѣтъ Христа наричае Богъ, по причина на съпрѣжение (συναφείας) съ него на Бога Слово, знайки въ сѣщото врѣме, че той по видъ билъ като простъ чловѣкъ. Слушай, ето Павелъ проповѣдва и едното и другото: *отъ юдеевъ казва, Христосъ по плоти, сий надъ всѣми Богъ* (рим. 9, 5). Испърво казва, че Той е чловѣкъ, а сѣгнѣ този видимъ чловѣкъ нарича Богъ (Θεολογῶ), по причина на съпрежението съ него на Бога, щото никой да не осѣди Християнството въ обожавание на чловѣкѣтъ.“

Отъ сѣщия, листъ 27.

„Като творецъ на всичко ние наричае Богъ, и богъ се сѣщо нарича и Моисей, както е казано: *се дахъ тя бога Фараону* (Исх. 7, 1), и Израиль се нарича Синъ Божий: *синъ мой пзрвенецъ Израиль* (Исх. 4, 22), — както Саулъ се нарича Христосъ: *никакоже ми, казва, отъ Господа, еже нанести руку мою на нѣ яко христосъ Господень естъ сей* (1 Цар. 24, 7), сѣщо и за Кира е казано: *сице глаголетъ Господъ Богъ помазанному* (Христѣ моему Киру (Ис. 45. 1), и най сѣгнѣ вавилонянетѣ се наричатъ свети: *(ἀγιοι) суть: и азъ веду ихъ* (Ис. 13, 3); тѣй и Христа ние наричае и Господъ, и Богъ, и Синъ, и Святъ, и Христосъ. Но макаръ тука имената да сѣ общи и сходни, но достоинство не е едно и сѣщо.“

Отъ сѣщия листъ 15.

„Сие да мудрствуется въ васъ, еже и во Христѣ Иисусѣ, *иже во образѣ Божии сий* . . . Себе умалихъ, зракъ раба приимъ (Фип. 2. 5). Не казалъ: туй да мислите вие, което е и въ Бога Слово, който въ божий образъ сѣщий, призракъ на слуга приелъ, но, като употрѣбилъ името: Христосъ — име, означаваще двѣтѣ естества, безъ всѣка опасностъ го нарича и Богъ, и като приелъ призракъ на слуга, безпогрѣшно относи казанното къмъ двѣтѣ естества.“

Отъ сѣщия листъ 16.

„Да о имени, казва, Иисусовѣ всяко колѣно поклонится, небеснихъ, и земнихъ, и преисподнихъ; и всякъ языкъ исповѣсть, яко Господъ Иисусъ Христосъ (Фил. 2, 10). Поради носещия почитамъ носения, поради скрития почитамъ видимия. Богъ не се отдѣля отъ видимия (т. е. отъ Христа), затова не дѣля честъта на нераздѣляемия; раздѣлямъ естеството, но съединявамъ поклонението.“

Отъ сжщия листъ 17.

„Богъ Слово и прѣди въплощението е билъ и Синъ и Богъ и съприсжщъ на отца, но въ послѣдно врѣме той приелъ сжщо и призракъ на слуга. Впрочемъ, макаръ прѣди той билъ и се наричалъ Синъ, но подиръ приеманието на плътъта, само по себе—въ отдѣлность — нетрѣбва да се нарича Синъ, за да не би да ни докара двама синове. Но тѣй като съ него се съединилъ (συνῆσται) Този, който билъ испрво Синъ, то по отношение къмъ достоинството на усиновлението, а не по отношение къмъ природитѣ, въ Него неможе да се допустне и раздѣление; казвамъ: по отношение къмъ достоинството на синовството, а не по отношение къмъ природитѣ. Заради това и Богъ Слово се нарича и Христосъ, тѣй като има постоянно общение (συναφείαν) съ Христа.“

Отъ сжщия листъ 15 за догматътъ.

„И тѣй да спазимъ неслиянното общение (συναφείαν) на естествата, нека исповѣдваме Бога въ чловѣкѣтъ, нека почитаме чловѣкѣтъ, спокланяемъ съ Вседържителя Бога, по причина на божественното общение (συναφείας).“

Отъ сжщий листъ 6.

„Вижъ, какво е казано: да милостивъ будетъ и вѣренъ первосвещеникъ въ тѣхъ, яже къ Богу: въ немже бо пострадавъ, самъ искушенъ бивъ, можетъ и искушасимъ помощи (Евр. 2, 17). И тѣй пострадалий е милостивъ первосвещеникъ; но туй, що може да подлежи на страдание, е храмъ, а не Богъ, който оживотворява пострадалия.“

Отъ сжщия, листъ 27.

„Знайте, колко е прѣвосходно било общението на божеството (съ челоуѣчеството), даже въ и туй врѣме, когато Господнята плътъ била виждана въ младенецътъ. Защото единъ и сѣщй е билъ и младенецъ, и Владика господаръ на младенеца. Вий одобрихте думата; гледайте, не безсѣзнателно я дръжете, защото азъ казахъ: единъ и сѣщй е билъ и младенецътъ и живѣлъ е въ младенецътъ“.

Отъ сѣщй листъ 1.

„Дѣйствията на Троица сѣ общи, и се различаватъ само по ипостаситѣ. По такъвъ начинъ прославлението на Еднородния понѣкогашъ се приписва на Отецъ, защото казва: *есть Отецъ мой славяй мя* (Ив. 8, 54), по нѣкогашъ на Духа, защото казва: *Духъ истины прославитъ мя* (Ив. 16, 14), а по нѣкогашъ на Христовата сила.“

Отъ сѣщй листъ 16, гдѣто се говори за Христа.

„Това е този, който е казалъ: *Боже мой, Боже мой, векую мя оставилъ еси* (Мат. 27, 46), — Този който е прѣтърпѣлъ тридневна смъртъ. Покланямъ се не Му заедно съ божеството, като на съучастникъ на божественното величие.“ — И по на долу: „не само по себе си е Богъ туй, що се образovalo въ утробата, не само по себе си — Богъ е туй, що е създадено отъ Духътъ, не само по себе си — Богъ е туй, що е положено въ гробътъ, понеже въ такъвъ случай ние би били явни челоуѣкопоклонници и мъртвопоклонници. Нъ тѣй като въ въсприетото е (обитавалъ) Богъ, то въсприетия, като съединенъ (*συναρτῆς*) съ въсприевшия, отъ въсприевшия се нарича сѣщо Богъ.“

Отъ сѣщия листъ 3 *противъ еретицитѣ*, гдѣто се говори за св. Духъ.

„По какъвъ начинъ може да бѣде слуга този, който дѣйствува заедно съ Отца и Сина?“ Ако нѣкой издири дѣйствията на Духа, то ще намѣри, че тѣ никакъ не сѣ по долни отъ дѣйствията на Отца и Сина. Това незначн, че едното Божество се раздѣляло на части, нъ божественното писание, за да покаже равенството на Троица, по нѣкогашъ раздѣля по ипостаси туй, що принадлежи на едната сила. Азъ подобно

съглеждамъ и отъ дѣлата, наченали се въ врѣмето. Слово плоть бистъ, и вселися въ ни. Отецъ поставилъ наедно съ себе си въсприетото чловѣчество (Еф. 1, 20, 26), защото е казано: *рѣче Господь Господеви моему, сѣди одесную мене* (Пс. 109, 1). Слезналий Духъ уголѣмилъ славата на въсприевшия, защото казва: *егда приидетъ Духъ истини, Онъ мя прославитъ*“ (Ив. 16, 13, 14).

Отъ сѣщій листъ 6, гдѣто се говори за Христа.

„Той е испратенъ проповѣдати плѣнениимъ отпущение и слѣпимъ прозрѣние (Лук. 4, 18), и, като апостолъ прибавя, говорейки: Той станалъ вѣренъ на Бога първосвещеникъ (Евр. 2, 27). И тъй Той станалъ, а не отъ вѣкове сѣществовалъ. Еретиче! Той малко по малко достигналъ достоинството на първосвещеникъ. Чувай, ето думитѣ, които ти по ясно казватъ за това: *иже во днехъ плоти своея моления же и молитви къ могущему спасти его отъ смерти съ воплемъ крѣпкимъ и со слезами принесъ и услышанъ бивъ отъ благоговѣинства; аще и синъ бѣше, обаче навиче отъ сихъ, яже пострада послушанію: и совершився бистъ всѣмъ слушающимъ его виновенъ спасения вѣчнаго* (Евр. 5, 7 — 9). А става, еретиче, туй, че малко по малко прѣуспѣва. За това и Иванъ въ Евангелието си говори: *Иисусъ прѣспѣваше премудростію и возрастомъ и благодатію* (1). Съгласно съ това и Павелъ казва: *совершився бистъ всѣмъ слушающимъ его виновенъ спасения вѣчнаго, нареченъ отъ Бога первоосвещеникъ по чину Мелхиседекову* (Евр. 5, 9, 10), и по на долѣ: *нареченъ первосвященникъ*. А защо ти криво тълкувашъ Павла, като смѣсвашъ безстрастния Богъ Слова съ земното подобие, и като (Го) правишъ лесностраждущъ първосвещеникъ.“

Отъ сѣщій листъ 17.

Тѣмже, братия, звания небеснаго причастници, разумѣйте посланика и святителя исповѣдания нашего *Иисуса Христа: вѣрна суща сотворшему Его*“ (Евр. 3, 12).

(1) Тия думи се намиратъ не въ Евангелието на Ивана, а на Лук. 2, 6.

И по долу: „тъй като у насъ е само този единъ първосвещеникъ, състраждущъ, съестественъ намъ и постояненъ, то не отстъпайте отъ вѣрата въ Него. Защото Той е пратенъ поради обѣщанното намъ благоговение отъ Авраамовото сѣме, като приносящъ жертва тѣлото за Себе и за съестественитѣ нему людие. Забѣлѣжи (апостолътъ) е казалъ по прѣди, че всѣки първосвещеникъ има нужда въ жертва, и извадилъ Христа, като нѣмающъ въ туй нужда; но тукъ утвърдява, че Той приноси жертва за Себе и за съестественитѣ нему людие.“

Отъ сѣщій, листъ 4.

„И тъй чуйте съ внимание тия думи: *ядий*, казва, *мою плоть*, (Ив. 6, 56). Помнете, че тукъ се говори за плътъ — и думата: плътъ не е прибавена отъ мене. Да не помислите, че азъ неправилно тълкувамъ *ядий мою плоть* и *пияй мою кровь*; не казалъ: който яде моето божество и него пие, но: *ядий мою плоть* и *пияй мою кровь*, *во Мнѣ пребиваетъ и Азъ въ немъ*. Помнете, че туй е казано за плътта, *Якоже посла мя живий Отецъ* (57), Мене, когото вие видите. Но казватъ, че азъ по нѣкогашъ неправилно тълкувамъ. Пѣе узнаеме отъ слѣднето: *якоже посла мя живий Отецъ*. Той (противникътъ) тълкува туй за божеството, азъ — за чловѣчеството. Нека видимъ кой тълкува неправилно: *якоже посла мя живий Отецъ*. Еретикътъ казва, че думата тукъ се отnosi за божеството: *посла мя*, т. е. Бога Слово. По тѣхното (на противникитѣ) мнѣние: *якоже посла мя живий Отецъ*, и *Азъ* — Богъ Слово *живу Отца ради*. Но сетнѣ ето какво слѣдва: *ядий мя* и *той живъ будетъ* (57). А кого ще яде? божеството или чловѣчеството?“

Отъ сѣщій, листъ 16.

„И изобщо, ако здраво изслѣдваме всичкия новъ завѣтъ, то нийдѣ въ него нѣма да срѣщнемъ, щото смъртта да се приписва на Бога, но или на Христа или на Господа, или на Сина. А тия имена: Христосъ Синъ, Господъ, когато въ писанието се приписватъ на Еднородния, означаватъ двѣтѣ естества, по нѣкогашъ божеството, по нѣкогашъ чловѣчеството, а по

нѣкогашъ и едното и другото заедно. Напр. когато Павѣлъ въ посланието си проповѣдва: *аще бо врази бивше помирахомся Богу смертию Сина Его* (Рим. 5,10): то съ това означава чловѣчеството на Сина. Но а когато тѣй говори (въ посланието си) къмъ Евреетѣ: *Богъ глагола номъ въ Синѣ, имже и вѣки сетвори* (Евр. 1,1.2): то показва божеството на Сина, защото не плътта е сътворила вѣковетѣ, бидѣйки сама сътворена подиръ много вѣкове. „И по долу“: не божество то, имало братъ Иакова, не смъртъта на Богъ Слово извѣстяваме. когато вкушаваме Господевата плътъ и кръвъ (1 Кор. 11, 26).

Отъ сѣщия (Нестория) листъ 23.

„Азъ забѣлѣжвамъ въ нашия народъ велика привързанность къмъ вѣрата и пламенна ревность къмъ благочестието, но отъ невѣжество въ божественнитѣ догмати той често пѣти впада въ заблуждение. Впрочемъ въ това е виноватъ не самия народъ, но като какъ да се изразимъ по прилично? — Вашитѣ наставници нѣмали врѣме да ви съобщатъ най точно-то учение“.

Петръ, Александрийски пресвитеръ и първъ отъ нотаритѣ, казалъ: ето той направо говори тукъ, че никой отъ бившитѣ до него учители не е казвалъ на народътъ туй, що той говори.

Флавианъ, епископъ Филиппийски, казалъ: тѣй като всичко казано отъ Нестория е отвратително и богохулно и ние неможемъ вече да слушаме тия нечистотии, то нека всичкитѣ негови богохулни думи, за изобличение тѣхния виновникъ, бждѣтъ внесени въ актоветѣ.

Петръ Александрийски презвитеръ и първъ отъ нотаритѣ, казалъ: достопочтениѣйшия и благочестивѣйши митрополитъ и епископъ картагенски Капреолъ е испратилъ съ диякова Везула на този свѣти съборъ послание. Ако заповѣда ваше благочестие, азъ ще прочета това послание, както и неговия прѣводъ.

„Епископъ Капреолъ на благочестивѣйшитѣ и блаженнѣйши съслужители, събрани отъ всѣкъждѣ на съборъ, желае о Господѣ всѣкакво добро.

„Азъ желаехъ, благочестивѣйши братия, щото при сегашнето положение на работитѣ, да се свика вашия достопочтенъ съборъ, — и намъ се щеше да испратимъ на този съборъ не достойно за сълзи извинение, но благоустроено посолство (депутация), състояща отъ нѣколко събрата и епископи наши, избрани съ общъ гласъ. Но разни причини ни побъркаха да испълнимъ това свое желание. И първо сигналото до рѣцетѣ ни послание на Господина и нашъ синъ благочестивѣйшия императоръ Теодосий бѣше отъ такова свойство, щото изискваше личното присѣствие (на съборътъ) на блаженната паметъ на нашия братъ и съепископъ Августина. Нъ тъй като спомѣнжтото послание не го завари живъ, то азъ, като приехъ царското извѣстие, макаръ то и да бѣше назначено за помѣнжтия Августинъ, и като распратихъ по всичкитѣ епархии на Африка прилични писма и обикновенни съвѣти, искахъ да събера надлѣжний съборъ щото, като се избератъ на него нѣкои отъ нашитѣ братия епископи, да ги испратимъ на достопочитаемия на ваше блаженство съборъ. Нъ тозъ пжтъ всичкитѣ пжтища на съобщението се намѣриха непроходни. Защото тѣлна отъ врагове, распрѣснати на всѣкъдѣ, и повсемѣстното опустошение на провинциитѣ, които едно поради избиванието на жителитѣ, друго поради тѣхното избѣгване и на длѣжъ и на ширь прѣдставляватъ на очитѣ жалостна гледка на пуцаниякъ, — унищожиха у всѣкиго желание и готовность до отиде на съборътъ. Поради тия спжнки епископитѣ, които трѣбваше да се явжтъ на съборътъ, неможиха да се събератъ отъ разнитѣ мѣста на Африка на едно мѣсто. Освѣнъ това посланието на императорътъ ни биде прѣдадено прѣзъ врѣмето на пасха, когато до вселенския досточтимъ съборъ оставаха не повече отъ два мѣсеци, каквото врѣме едва стигаше за събиране и на африкански съборъ, даже и да не би имало никакви прѣчки отъ страна на враговетѣ. Но макаръ, по причина на такивато обстоятелства, ние никакъ неможехме да испратимъ до васъ тържественно посолство (депутация), но все пакъ, отъ ува-

жение и за изпълнение установения въ църквата рѣдъ, назначихме до васъ, достопочтенни братия, нашия синъ диякона Везула съ това оправдателно послание. И тъй, макаръ азъ съмъ на пълно увѣренъ, че католическата вѣра прѣзъ толковъ великия съборъ на достопочтеннитѣ иерее, съ божията помощъ; ще се упаци ягка и непоколебима, но прося и умолявамъ светиня ви, щото вие съ съдѣйствието на Духъ Свети, който, както азъ не се съмнѣвамъ, ще бѣде въ сърдцата ви при всичитѣ ваши дѣйствия, съ силата на дрѣвното прѣдание, да поразявате новитѣ и до сега нечуени въ църквата учения, и съ такъвъ начинъ да противостоите на всѣкакъвъ видъ нови заблуждения, не допирайки се до тия, които вече отъ по прѣди е отхвърлила църквата, и възникналитѣ въ наше врѣме, които тоже сж оборени отъ единомышлената прѣсжда на иерейтѣ, — щото подъ прѣдлогъ на повторно изслѣдване, да не се подновява туй, що е вече отхвърлено по прѣди. Защото потрѣбно е да се подлагатъ на изслѣдване на ново възникналитѣ спорни въпроси, щото или да се одобрятъ, ако се приказва нѣщо справедливо, или да се отхвърли достойното за осжждане. А ако нѣкой почене да подлага на ново изслѣдване вече рѣшени прѣдмети, за туй справедливо е да се каже, че той не друго нѣщо прави, освѣнъ че самъ се съмнява въ тази вѣра, която е имала до сега сила. Сетнѣ за да би се упазила за винаги ягката сегашнитѣ опрѣдѣления за католическата вѣра, потрѣбное, за примѣръ на потомството да се остави неизмѣнно и неприкосновено всичко туй, що е въ прѣжно врѣме утвърдено отъ Св. отци. Защото, ако нѣкой иска да отдаде на своитѣ опрѣдѣления относително католическата вѣра постоянна ягкота, то той е длъженъ да потвърди своето мнѣние съ сждѣтъ на древнитѣ отци, а не да се основава на собственния си авторитетъ, щото по такъвъ начинъ да е явно, че той, потвърждавайки своето мнѣние ту съ опрѣдѣленията на древнитѣ, ту съ най новитѣ проповѣдва и съдържа едната истина на Църквата, пазена отъ начало до сегашно врѣме въ простота и

чистота, съ непоколебима ягкота и достойнство. Ето какво намѣрихъ за благословно азъ да прѣдстава на вашето достопочтенно внимание вмѣсто на стоцето посолство африканско, на което попрѣчиха казанитѣ по горѣ тѣстни обстоятелства. Най усърдно ви моля, като вземете въ внимание тия мжчни обстоятелства на врѣмето, да приписвате нашето отсъствие не на гордостъ или немарение, но именно на това наше стѣснено положение“.

Кириллъ, Александрийски епископъ, казалъ: нека и прочетеното сега послание на достопочтѣнѣйшия и боголюбезнайши Картагенски епископъ Капреола, като съдържащо въ себе си ясна мисль, бжде внесено въ актоветѣ на вѣрата. Защото той желае, щото древнитѣ догмати на вѣрата да бждѣтъ утвърждавани въ прѣжната своя сила, а нови, не лѣпо измисленни и нечестиво проповѣдвани, да бждѣтъ осжждани и опровергавани.

Всичкитѣ епископи извикали: това е общо наше желание.

Прѣсждата за свалянieto на Нестория.

Св. Съборъ рѣши: тѣй като нечестивѣйшия Несторий, освѣтивъ другото, не поиска да се покорява на нашата покана и не прие пратенитѣ отъ насъ свѣтѣйши и благочестивѣйши епископи, то ние се намѣрихме принудени да изслѣдваме неговото нечестиво учение. А като открихме, едно отъ неговитѣ писма, друго отъ другитѣ съчинения, едно отъ разговоритѣ, които той не отколѣ има въ тая митрополия (Ефесъ) и които сж потвърдени отъ свидѣтели, че той и мисли и проповѣдва нечестиво, ние се принѣдихме, на основание на канонитѣ и посланието на свѣтѣйшия отѣцъ и съслужителъ нашъ Келестина, Римски епископъ, да произнесеме противъ него, ако и не безъ готови сълзи, слѣдното жалостно опрѣдѣление:

„Господъ нашъ Иисусъ Христосъ, върху когото е той изригвалъ хули, съ устата на този свѣтѣйши съборъ опрѣдѣлява да го лиши отъ епископския санъ

и отлжчи отъ църковното общение.“

Подписвамъ се и заедно съ светия съборъ осжждамъ (азъ) Кириллъ епископъ александрийски.

Подписвамъ се и заедно съ светия съборъ осжждамъ Ювеналий, иерусалимски епископъ—

Подписвамъ Флавианъ, епископъ филиппийский, и осжждамъ заедно съ светия съборъ.

Подписвамъ се Фирмъ, епископъ на кападокийска Кесария и пр.

Подписвамъ се Мемнонъ ефески епископъ и пр.

Подписвамъ се Акакий, съ Божията милостъ епископъ мелитински, като се напълно съгласявамъ съ означеното опрѣдѣление на св. съборъ.

Подписвамъ се Теодотъ, епископъ на св. църква въ Анкира, като съмъ съгласенъ съ св. съборъ.

Подписвамъ се Паладий, епископъ амасийски, съгласявайки се съ означенното опрѣдѣление на светия съборъ.

Подписвамъ се Амфилохий, Епископъ на Сида, и осжждамъ заедно съ св. съборъ.

Подписвамъ се Иконий, епископъ на Гортина въ Критъ и осжждамъ заедно съ св. съборъ.

Подписвамъ се Феликсъ, епископъ на градоветъ Апполония и Велиада и осждимъ и пр.

Подписвамъ се Данаилъ, епископъ на Колония и осжждамъ и пр.

Подписвамъ се Перигенъ, епископъ коринтски и осжждамъ и пр.

Подписвамъ се Елланикъ, епископъ на Родосъ и прочее.

Подписвамъ се Киръ, най-малкий епископъ на Афродитияда, и пр.

Подписвамъ се Донатъ, епископъ на Никополъ, отъ стари Епиръ и пр.

Подписвамъ се Евхарий, епископъ на Доракия, и осжждамъ и пр.

Подписвамъ се Сенекионъ, епископъ на гр. Кодра, и пр.

Подписвамъ се Епифаний, епископъ на Кратия, и прочее,

Подписвамъ се Евсевий, епископъ на Ираклия и прочее.

Подписвамъ се Анисий, епископъ на св. Божия тивска църква въ Гръция, и осаждамъ и пр.

Подписвамъ се Домнъ, епископъ на св. Божия църква въ Опунта и пр.

Подписвамъ се Агатоклъ, епископъ на града Колония и пр.

Подписвамъ се Григорий съ Божията милостъ епископъ на Керасунтъ.

Подписвамъ се Паралий, съ Божията милостъ епископъ Андрановъ и пр.

Подписвамъ се Каликратъ, епископъ на Навпакта и прочее.

Подписвамъ се Никий, епископъ мегарски и пр.

Подписвамъ се Докимасий, епископъ на града Марония, тракийска епархия, въ провинцията Родона и прочее.

Подписвамъ се Лукианъ, епископъ на града Топира отъ сжщата провинция и пр.

Подписвамъ се Еянетий, епископъ на града Макса въ сжщата областъ, и пр.

Подписвамъ се Ригинъ, епископъ на града Константия, и пр.

Подписвамъ се Саприкий, епископъ на Пафи и пр.

Подписвамъ Темистий, най малкий епископъ на Иаса, и осаждамъ заедно въ св. съборъ.

Подписвамъ се Перевий, епископъ на тесалоникийскитъ гори, и осаждамъ заедно съ св. съборъ.

Подписвамъ се Афтонитъ, най малкий епископъ на Ираклия, и пр.

Подписвамъ се Филитъ, най-малкий епископъ на Амазона, и пр.

Подписвамъ се Архелай, епископъ на Минда и пр.

Подписвамъ се Анелай, най-малкий епископъ на Кивирра, и пр.

Подписвамъ се Фания, най малкий епископъ на града Арнасъ и пр.

Подписвамъ се Промалий, епископъ алиандски и прочее.

Подписвамъ се Андирий, епископъ на града Хер-
ронисъ въ критската провинция, и пр.

Подписвамъ се Павелъ, епископъ на града Ламна
въ критската областъ, и пр.

Подписвамъ се Зиновий, епископъ на града Кносъ
въ критската областъ, и пр.

Подписвамъ се Теодоръ, епископъ на Додона въ
старий Епиръ, и пр.

Подписвамъ се Секундианъ, епископъ на св. Бо-
жия църква въ Ламия, и пр.

Подписвамъ се Дионъ, епископъ на града Тива и
Тесалия, и пр.

Подписвамъ се Теодоръ, епископъ на Ехиней и пр.

Подписвамъ се Ираклеонъ, сщщий Теофилъ, епис-
копъ траллийский и пр.

Подписвамъ се Евноръ, епископъ Инески и пр.

Подписвамъ се Родонъ, епископъ на града Па-
леополъ въ Азия, и пр.

Подписвамъ се Тихикъ, епископъ на града Ери-
питей, и пр.

Подписвалъ се Несторий, епископъ на Сионъ,
и прочее.

Подписвамъ се Евтихий, епископъ на св. Божия
и апостолска църква въ Теодосиополъ и пр.

Подписвамъ се Модестъ, епископъ на града Не-
атъ, и прочее.

Подписвамъ се Теосевий, най-малкий епископъ на
града Трисия и прочее.

Подписвамъ се Теодотъ, епископъ на Мназа, и пр.

Подписвамъ се Максимъ, най-малкий епископъ на
Асса, и пр.

Подписвамъ се Максимъ, епископъ на Кума и пр.

Подписвамъ се Александръ, епископъ на Аркади-
ополъ, и пр.

Подписвамъ се Теодоръ, епископъ анинитски и пр.

Подписвамъ се Евсевий, епископъ на Клазоменъ
и прочее.

Подписвамъ се Евсевий, епископъ на Магнезия
и прочее.

Подписвамъ се Теодосий, епископъ на Маставра
и прочее.

Подписвамъ се Евтропий, най-малкий епископъ Евадски, и пр.

Подписвамъ се Филиппъ, епископъ на града Пергамъ, и пр.

Подписвамъ се Афовий, най-малкий епископъ на Колона, и пр.

Подписвамъ се Доротей, най малкий епископъ на Маррина и пр.

Подписвамъ се Евталий, епископъ Колофонски, и прочее.

Подписвамъ се Илиотей, епископъ вариулатски, и прочее.

Подписвамъ се Атанасий, епископъ на островъ Парасъ и пр.

Подписвамъ се Исихий, епископъ на града Пария въ елеспонтската област и пр.

Подписвамъ се Евсевий, епископъ аснонски, и пр.

Подписвамъ се Филументъ, епископъ на Кинна и прочее.

Подписвамъ се Зинонъ, епископъ на града Кирия пъ Кипръ, и пр.

Подписвамъ се Тривонионъ, епископъ на св. църква въ Приамополъ, и пр.

Подписвамъ се Нунехий, епископъ на св. църква въ Селга, и пр.

Подписвамъ се Евагрий, епископъ на Солия и пр.

Подписвамъ се Кесарий, хорепископъ на града Алка, и пр.

Подписвамъ се Иванъ, епископъ на Приконисъ и прочее.

Подписвамъ се Нисиа, епископъ на св. Божия църква, намираща се въ Коривоения, и пр.

Подписвамъ се Акакий, епископъ на св. Божия църква въ Котени и пр.

Подписвамъ Нектарий, епископъ на католическата църква въ Синея, и пр.

Подписвамъ се Солонъ, епископъ на Кораллия и прочее.

Подписвамъ се Матидианъ, епископъ на града Коракисъ и пр.

Подписвамъ се Марианъ, епископъ на Лирва и пр.

Подписвамъ се Теодулъ, епископъ на Елуза, и прочее.

Подписвамъ се Филадельфъ, епископъ на Грацинополъ, и пр.

Подписвамъ се Теоктистъ, епископъ на града Фокей, и пр.

Подписвамъ се Руфинъ, епископъ на града Тива и прочее.

Подписвамъ се Иванъ, епископъ на Августинополъ, и прочее.

Подписвамъ се Романъ, епископъ рафийски и пр.

Подписвамъ се Фидъ, епископъ ионнийски, и пр.

Подписвамъ се Аиянъ, епископъ на Сикамазонъ, и прочее.

Подписвамъ се Павлианъ, епископъ Маиумски, и прочее.

Подписвамъ се Теодоръ, епископъ аривилски, и прочее.

Подписвамъ се Петръ, епископъ харемволски, и прочее.

Подписвамъ се Павелъ, епископъ на Антидония, и прочее.

Подписвамъ се Несторъ, епископъ на Газа и пр.

Подписвамъ се Саида, епископъ на Фена и пр.

Подписвамъ се Серапионъ, епископъ на града Мофрей, и прочее,

Кирилъ, епископъ на градъ Пилъ. По причина на болѣсть на рѣцѣтъ му за него се подписвамъ пресвитеръ Селиниспондий, и пр.

Подписвамъ се Гермогенъ, епископъ ринокурски, и прочее.

Подписвамъ се Евсевий, епископъ на Пилусия, и прочее.

Подписвамъ се Евоптий, епископъ на Птолемиада, и прочее.

Подписвамъ се Фиваммонъ, епископъ копетски, и прочее.

Подписвамъ се Павелъ, епископъ на Флавоней, и прочее.

Подписвамъ се Македоний, епископъ ксооски, и прочее.

Подписвамъ се Петръ, епископъ на Оксиранха, и прочее.

Подписвамъ се Аделфий, епископъ онуфейски, и прочее.

Подписвамъ се Атанасий, епископъ на Парала, и прочее.

Подписвамъ се Ираклидъ, епископъ на тивейската епархия, и пр.

Подписвамъ се Силуанъ, епископъ на Коприта, и прочее.

Подписвамъ се Киръ, епископъ ахейски, и пр.

Подписвамъ се Маринъ, епископъ Илиополъ и пр.

Подписвамъ се Макарий, епископъ метилийский, и прочее.

Подписвамъ се Аделфий, епископъ саски, и прочее.

Подписвамъ се Митредоръ, епископъ леонски, и пр.

Подписвамъ се Иванъ, епископъ ифестки, и пр.

Подписвамъ се Леонтий, епископъ и пр.

Подписвамъ се Стратигий, епископъ атривитски, и прочее.

Подписвамъ се Лампеций, епископъ на Кассия, и

Подписвамъ се Теопемптъ, епископъ каваски, и прочее.

Подписвамъ се Евсеви, епископъ на Никополъ, и прочее.

Подписвамъ се Хрисаорий, епископъ афродитский, и прочее.

Подписвамъ се Александръ епископъ на Клеопатрида, и пр.

Подписвамъ се Теона епископъ на Ираклиева Сетрита, и пр.

Подписвамъ се Теона, епископъ на Пениха и пр.

Подписвамъ се Ираклидъ, епископъ на църквата на горна Ираклия, и пр.

Подписвамъ се Андрѣй, епископъ на Ермополъ и пр.

Подписвамъ се Макарий, епископъ антейский и пр.

Подписвамъ се Савинъ, епископъ на Паня и пр.

Подписвамъ се Ираклий, епископъ на Тамиата и пр.

Подписвамъ се Зиновий, епископъ на Варка въ Пентаполъ и пр.

Подписвамъ се Исаакъ, епископъ на Елеархия и пр.

Подписвамъ се Зинонъ, епископъ тевхарски и пр.

Подписвамъ се Авраамъ, епископъ на града Остракия и пр.

Подписвамъ се Иеракъ, епископъ афнейски и пр.

Подписвамъ се Самуилъ, епископъ на Достея и пр.

Подписвамъ се Данаилъ, епископъ на Дария и пр.

Подписвамъ се Сосипатръ, епископъ на Септимакска Ливия и пр.

Подписвамъ се Алипий, епископъ на Села и пр.

Подписвамъ се Аммоний, епископъ на Панефесъ и пр.

Подписвамъ се Елладий, епископъ на Ганусъ главния градъ на провинцията Памфилия, и заедно съ св. съборъ осждамъ. По болѣсть на него самаго подписамъ упълномощенния отъ него пресвитеръ Ипатий.

Подписвамъ Аргинъ, епископъ на Помпеополъ въ Пафлагония. По негова болѣсть подписахъ пресвитеръ Синезий.

Подписвамъ се Елладий, епископъ на св. църква въ Адромита и пр.

Подписвамъ се Стефанъ, епископъ на града Тийтъ въ Азия и пр.

Подписвамъ се Иддуй, епископъ Смирнски и пр.

Подписвамъ се Аристоникъ, най-малкий епископъ на лаодикийската митрополия и пр.

Венсалъ, епископъ на иераполската църква. Подписвамъ се за него прѣсвитеръ Павелъ, въ негово пришествие и по негова заповѣдъ.

Подписвамъ се Силуанъ, епископъ на Кератанъ и пр.

Подписвамъ се Константинъ, епископъ на Диоклитиянополъ и пр.

Подписвамъ се Ермолай, епископъ на Саттудей и пр.

Подписвамъ се Асклипиадъ, епископъ на трапезополската църква и пр.

Подписвамъ се Иванъ, епископъ лебзийский и пр.

Подписвамъ се Петъръ, най-малкий епископъ на Круга и пр.

Подписвамъ се Евгений, най-малкий епископъ на Аполонияда и пр.

Подписвамъ се Калиникъ, епископъ на Анамея и пр.

Подписвамъ се Атанасий, епископъ на дулетската и созополска църква и пр.

Подписвамъ се Валерианъ, епископъ иконийски и пр.

Подписвамъ се Пий, епископъ пессинутийски и пр.

Подписвамъ се Тома, епископъ на дервийската църква и пр.

Подписвамъ се Мартирий, епископъ илистрский и прочее.

Подписвамъ се Авлавий, епископъ на Амория и пр.

Подписвамъ се Литой, епископъ на Ливиада и пр.

Подписвамъ се Сѣверъ, епископъ на Синади въ областъта на Фригия-Самотария и пр.

Подписвамъ се Домнинъ, епископъ на Котнея въ областъта на Фрагия-Самотария и пр.

Подписвамъ се Евстатий, епископъ на Докития въ областъта на Фрагия-Самотария и пр.

Подписвамъ се Далматий, епископъ на св. Божия църква въ Кизика и пр.

Подписвамъ се Тимотей, епископъ въ областъта на Скития и пр.

Подписвамъ се Атанасий, епископъ на града Скиптия, въ областъта Елеспонтъ и пр.

Подписвамъ се Меоний, епископъ на града Сарди въ Лидия и пр.

Подписвамъ се Теофанъ, епископъ на града Филаделфия и пр.

Подписвамъ се Фаскъ, епископъ тиатирский и пр.

Подписвамъ се Тимотей, епископъ на Термани, въ областъта Елеспонтъ и пр.

Подписвамъ се Коммодъ, епископъ триполски и пр.

Подписвамъ се Евтерий, епископъ на града Стратоникъ въ Лидия и пр.

Подписвамъ се Павелъ, най-малкий епископъ на Дардана въ Лидия и заедно съ св. съборъ осждамъ-

ползвайки се при това, по болѣстното свое състояние, съ ржката на моя събратъ и съслужителъ Фаска.

Подписвамъ се Лимений, епископъ на св. Божия църква при Селла въ областъта Мидия и пр.

Подписвамъ се Теодоръ, най-малкий епископъ на Атали и пр.

Подписвамъ се Павелъ, епископъ на църквата въ Тримни и пр.

Подписвамъ се Тимотей, епископъ на града Термисъ и Евдокияда и пр.

Подписвамъ се Едесий, епископъ на града Исיותъ и пр.

Подписвакъ се Ливаний, епископъ на града Палея и пр.

Подписвамъ се Иванъ, най-малкий епископъ на Аврелианополъ въ областъта на Ладия и пр.

Вмѣсто Теодора, епископъ на Гадара, подписвамъ по негова заповѣдъ, диаконъ Етерий, тъй като самъ той по болѣстно състояние, неможе да пише.

Подписвамъ се Дафнъ, епископъ на Матезия при Меандра и пр.

Подписвамъ се Тома, епископъ на Велентианополъ и пр.

Подписвамъ се Евпрепий, епископъ на Визия и пр.

Подписвамъ се Веринианъ, епископъ на Пергия и прочее.

Подписвамъ се Павискъ, епископъ на Аполлония и прочее.

Подписвамъ се Евлогий, епископъ на Теренута и прочее.

Подписвамъ се Иванъ, епископъ тавлски. Поради разболяване, по негова просба, подписвамъ се вмѣсто него Аделфий епископъ онуфейски.

Подписвамъ се Евдокий, епископъ на града Хоматъ, въ областъта Ликия и пр.

Подписвамъ се Аристократъ, епископъ на Олимпъ и напълно се съгласявамъ съ горѣозначенното опредѣление на св. съборъ.

Подиръ туй, отъ като всичкитѣ означени епископи подписаха свалянието на Нестория, — и другитѣ

епископи; присъединили се на св. съборъ, се подписали подъ горѣказанното опрѣдѣление. По такъвъ начинъ, повечъ отъ двѣстѣ души епископи имало, които сваляли Нестория; защото нѣкои отъ тѣхъ били прѣдставители и на други епископи, които немогли да дойдатъ въ Ефесъ.

Прѣсждата на свалянието, испратена на Нестория.

Светия съборъ, събранъ съ Божията благодать, по заповѣдта на благочестивѣйшитѣ и христолюбивѣйши наши императори въ митрополията Ефесъ, на Нестория, новия Иуда.

Знай, че ти, за твоитѣ нечестиви проповѣди и противление на канонитѣ, въ двадесетъ и втори текущия мѣсець юний, на основание на църковнитѣ правила, си сваленъ отъ светия съборъ и лишенъ отъ всѣка църковна стѣпень.

Тази прѣсжда била испратена отъ св. съборъ на Нестория другия день подиръ неговото сваляние:

Послание кзмъ клирицитѣ и икономитѣ на Цариградската църква, испратено въ сщия день, въ който била испратена прѣсждата на самага Нестория за неговото сваляние.

Светия съборъ, съ Божията благодать, по заповѣдта на благочестивѣйшитѣ и боголюбивѣйши наши императори, събранъ въ Ефесъ, до свѣтѣйшия Евхария, до благочестивѣйшитѣ презвитери и икономи и на прочиитѣ благочестивѣйши клирици на св. Божия църква въ христолюбия Цариградъ, желае всѣ какво добро.

Нека бжде извѣстно на ваше благочестие, че богохулния Нестория за неговитѣ нечестиви проповѣди и противление на църковнитѣ правила, вчера т. е. на двадесетъ и второ число на текущия мѣсець Юний, е сваленъ отъ светия съборъ, съгласно църковнитѣ опрѣдѣления, и е лишенъ отъ всѣкаква църковна стѣпень. И тѣй, пазете всичко, що принадлежи на църквата, тѣй като вие ще бждете длѣжни да дадете смѣтка на тогова, който, по Божия воля и посоч-

вание на благочестивѣйшитѣ и христоролюбивѣйши наши императори, ще бжде ржкоположенъ за епископъ на цариградската църква.

Послание на Кирилла до нѣкои лица, принадлежащи на цариградския клиръ.

Кириллъ, александрийски архиепископъ, до епископитѣ Комария и Потомона, и до архимандрита на мѣнастиритѣ господина Далматия, и до презвитеритѣ Тимотея и Евлогия, възлюбени и многожеланни и во Христѣ освѣщенни, желае прѣмнога всѣкакво добро.

Ние очаквахме, че достопочтенний Несторий ще дойде (на съборътъ) и ще се раскае въ всичкитѣ богохулства, каквито той изригва изъ своитѣ уста отъ врѣмето на своето посвещение, и ще проси прошка отъ св. съборъ, макаръ и твърдѣ опасно щѣше да е да му се дарува прошка, защото този чловѣкъ, който съ своитѣ проповѣди разбърка всичката вселенна и расклати благочестно държимата въ църквитѣ вѣра, незаслужаваше прошка. Ако и този, който би дързналъ да искаже макаръ едва хулна дума противъ благочестивѣйшитѣ и христоролюбивѣйши наши императори, праведливо се подлага на наказание спорѣдъ законитѣ: неповечъ ли подлежи на наказание съвършенния нечестивецъ, който оборва (отхвърля) *велию благочестия тайну* и унищожава строителството, което е извършилъ за насъ светия и чловѣколюбивия, единородния синъ на Бога Отца, като е благоволилъ да стане чловѣкъ за да спасе всички насъ и да избави всичкия свѣтъ отъ смъртта? Наистина, ние се почудихме на жестоко-сърдечието на този чловѣкъ. Защото той не се раская и не заплака за туй, гдѣто е дързналъ да говори противъ величието и достойнството на общия нашъ Спасителъ Христа; напротивъ, и подиръ дохожданието си въ Ефесъ употрѣбляваше сжщитѣ изражения (за Христа) и съ това явно показва, че ни най малко отстъпва отъ кривото свое мнѣние. Когато нѣкои почтенни митрополити и благочестивѣйши епископи влезнаха съ него въ прѣпирня и му доказваха отъ богодухновеното Писание, че родилия се по плътъ отъ Св. Дѣва е Богъ, то той произнесе слѣднитѣ нечестиви

думи: „азъ не признавамъ двѣмѣсеченъ и тримѣсеченъ Богъ“. При това прибавилъ и дауги немалки нѣща, като съвършено отхвърлялъ въплощението на Единородния.

Врѣмето за съборътъ биде назначено отъ боголюбивѣйшитѣ наши императори празникътъ петдесетница. Тѣй е казано въ първото тѣхно послание, съ което ни тѣ събраха. Ние дойдохме въ Ефесъ по рано отъ опрѣдѣленното врѣме, защото не бѣше прилично да оставаме въ небрѣжностъ прѣдписанието на господаритѣ. Но и подиръ туй отъ като ние получихме извѣстието за трѣгванието въ пѣтъ на благочестивѣйшия и боголюбивѣйшия Иванъ, епископъ антиохийски, ние го очаквахме още шеснадесетъ дена; а въ това врѣме всичкия съборъ викаше това и казваше че той (Иванъ) не иска да присѣтствува на засѣданията, страхувайки се, да не би достопочтенѣйшии Несторий, земенъ отъ неговата църква, да подпадне на сваляние, която работа, може би, на него самаго докарваше срамъ. По сетнѣ опитътъ ясно показва справедливостта на туй договеждане, защото той бавеше съ своето дохождане. Между тѣмъ нѣкои отъ благочестивѣйшитѣ источни епископи, испратени отъ него на прѣдъ, явиха слѣднето: господинъ епископъ Иванъ заповѣда да кажемъ на ваше благочестие: „работете своята работа“. И тѣй св. съборъ въ двадесетъ и осми день на мѣсець паунъ, както казватъ александрицитѣ, като се събра въ великата църква, която се нарича *Света Марія*, прати при Нестория благочестивѣйши епископи да му кажатъ, щото той да се яви въ събранието и да даде смѣтка въ своето учение и послания. Но той на първъ пѣтъ даде такъвъ отговоръ: „ще видя“. Сетнѣ стана друга покана; още бѣха испратени при него отъ св. съборъ нѣкои благочестивѣйши епископ. Тогава той извърши постѣпка съвършено неумѣстна, понеже, като земалъ отъ свѣтлѣйшия комитъ Кандидиана войници, поставилъ ги съ тояги въ рѣцѣ прѣдъ своето живѣлище, за да недопускатъ тѣ при него никого. А когато испратенитѣ свѣтлѣйши епископи настоявали, говорейки, че

тъ сж дошли не за туй, щото да говорятъ или слушатъ какво да е нѣщо обидно, а само да поканатъ по заповѣдъ на св. Съборъ, то той, боренъ отъ своята съвѣсть и незнайки да отиде, прибѣгналъ до разни прѣдлози и извинения. Ние го и трѣти пѣтъ приканвахме; бѣха още испратени при него епископи отъ разни епархии, — и изново той прибѣгна до силата на войницитѣ, и нерачи да дойде. И тѣй св. Съборъ отвори засѣданията, и съгласно правилата на Църквата, заповѣда се да прочетатъ неговитѣ писания и тълкования, и ги намѣри пълни съ хули. Тѣй като освѣнъ това нѣкои почтенни благочестивѣйши епископи и митрополити засвидѣтелствоваха, че той въ самия този градъ Ефесъ, разсѣждавайки съ тѣхъ, явно отхвърлялъ божеството на Иисуса, то съборътъ го свали (низложи) и произнесе противъ него справедлива и законна прѣсѣда.

Азъ счетохъ за нужно да ви извѣстя за това, тѣй като на ваше благочестие е нужно и сами да знаете това, и на други, на когото трѣбва да съобщите, за да не би да увлече нѣкого или самъ той или неговитѣ съмисленици. Ние имаме и посланието до него на благочестивѣйшия и боголюбивѣйшия Иванъ, който го силно укорява за туй, гдѣто той въвежда въ църквата нови и нечестиви догмати и опровергава учението прѣдадено на църквитѣ отъ св. евангелисти и апостоли. Нѣмайки какво да каже въ защита на своето нечестие, той за прикриване на своята вина самъ казва: „азъ молихъ отлагание за четири дена, догдѣто пристигне антиохийския епископъ, но моята просба не уважиха“; макаръ, че споменѣтия светѣйши епископъ Иванъ се откажа да дойде, защото ако той желаше да присѣтствува, то защо му трѣбваше да ни явява чрѣзъ своитѣ епископи: „ако се забавж, то работете си работата“? Но той, както азъ казахъ, не искалъ да присѣтствова (на съборътъ), като знаеялъ, че св. Съборъ непрѣменно ще свали (низложи) Нестория, който е говорилъ нечестиво и богохулно за Христа, общия нашъ Спасителъ. Тѣй като светѣйшия комитъ Кандидианъ, както се азъ научихъ,

вечъ е испратилъ донесение, то бждете добри и изяснявайте, че дѣянията на съборътъ за свалянието на Нестория още не сж прѣписани, затова ние неможиме още да испратимъ потрѣбното донесение, и до благочестивѣйшитѣ и побѣдоносни наши господари, но ще даде Богъ, то ще бжде испратено заедно съ дѣянията, ако само улучимъ чловѣкъ, койго да може да ги достави. А ако ли ние закѣснѣемъ съ тѣхното испращение, то знайте, че намъ е побъркано да ги испроводимъ. Бждете здрави!

Донесението на Нестория и на едномисленнитѣ съ него епископи до императоритѣ за дѣянията на св. Съборъ, написано до пристиганието въ Ефесъ на антиохийския епископъ.

Като бѣхме поканени отъ ваше богочестие въ Ефесъ, ние дойдохме тукъ безъ всѣкакво забавяние, и съгласно вашия благогочестивъ указъ, искахме да чакаме пристиганието на боголюбезнѣйшитѣ епископи събиращи се отъ всѣкъдѣ, а особенно светѣйшия епископъ на великия градъ Антиохия съ боголюбезнѣйшитѣ негови митрополити и епископи, сжщо и епископитѣ на Италия и Сицилия, и по такъвъ начинъ да се нарѣди общо и пълно засѣдание, и съ общъ гласъ да се утвърди вѣрата на св. никейски отци. Защото ако и да е имало твърдѣ много събори подиръ никейския, но нито единъ е дързнувалъ да вѣвѣжда нѣщо ново въпрѣки никейския, и всички сж законоположили, че трѣбва да се държи този съборъ. Но когато се ние научихме, че египетскитѣ епископи негодуватъ на туй и мислятъ, че ние искаме да се възползуваме отъ туй забавяние за своя полза, то рѣшихме веднага да отидеме на събранието, щомъ ни покани светѣйшия комитъ Кандидианъ, за туй именно и пратенъ тукъ отъ ваше богочестие; това сжщето ние обадихме и нему чрѣзъ боголюбезнѣйшитѣ епископи. Но когато се научи негова свѣтлость, че както светѣйшия антиохийски епископъ Иванъ заедно съ своитѣ епископи се намира наблизо (за това му явили пратенитѣ отъ Ивана магистриане), тѣй и другитѣ боголюбезнѣйши западни епископи се намиратъ на

пжтъ, то убѣждавалъ всички, щото, съгласно прѣдписанието на ваше величество, да почакатъ тѣхното пристигание. По такъвъ начинъ ние, не желайки да потѣпчемъ прѣдписанието на ваше благочестие останахме покойни. Но египетскитѣ и азийцитѣ, немисляйки за общата полза на църквитѣ, испускайки изъ прѣдъ видъ миротворната и законна цѣль на ваше благочестие, и даже прѣзирайки църквитѣ и императорски постановления, отклониха се отъ обикновенното и съгласно исповѣдание на вѣрата, и като да желаятъ да разсѣчатъ тѣлото на църквата, еднички, сами отъ себе съставиха събрание: работа противна и на обичая на църквата и на указа на ваше благочестие, издаденъ не отколѣ. Защото съ този указъ на ваше благочестие се прѣдписваше да се изложи едната и съгласно отъ всички исповѣдвана вѣра, да се изложи на основание на евангелскитѣ и апостолски писания и догматитѣ на св. отци. Но горѣ споменжитѣ, не зимайки въ внимание нищо подобно, направиха помежду си туй, което ваше величество ще узнае отъ всѣкого. Като нарѣдиха своитѣ войници на площадъта, тѣ възбудиха цѣлия градъ, вардиха нашитѣ кжщя, съ нападенията си безпокоиха нашитѣ общи събрания и заплашваха съ нѣщо необикновено. Главенъ виновникъ на тия смущения бѣше епископъ Мемнонъ; той затвори за насъ св. църкви, св. мѣста на мъченицитѣ и базиликата на св. апостолъ (Ивана), щото ние, въ случай на гонение, да не можемъ да намѣримъ въ тѣхъ прибѣжище, а тѣмъ напротивъ. откри великата църква и нарѣди тамо мѣста за засѣдания, като въ сжщето врѣме насъ всички застрашаваше съ смъртъ. И тѣй, ние, както дошлитѣ въ Ефесъ по прѣдписанието на ваше Христолюбиво величество, ни най малко да можемъ прѣдвидѣ такивато варварски притѣснения, просиме, и молиме и заклинаме ваше благочестие, щото вий или да заповѣдате да ни пазятъ отъ всѣкакви обиди и да се състави законенъ съборъ, безъ да се допуска въ него кой да е отъ клирицитѣ и монаситѣ, били тѣ наши или египетски, и нито единъ епископъ отъ тия, които сж до-

шли неканени за бунение съборътъ, но отъ всѣка областъ да бждѣтъ избрани по дваа известни въ работитѣ мжже и заедно съ своитѣ митрополити да бждѣтъ допустнати на съборътъ и да утвърдятъ вѣрата на Св. отци въ миръ и съгласие, или пъкъ да се позволи намъ да се врѣнемъ безопасно дома, защото тѣ ни застрашаватъ да ни зематъ даже животътъ ни.

Подписа се:

Несторий, цариградски епископъ; Фретилъ, епископъ на Тракийски Гераклея;

Елладий, тарски епископъ, Дексианъ, епископъ на жсаврийска Селевкия.

Имерий, епископъ никомедийски, Александръ, епископъ на Анамея-митрополия.

Евтирий, епископъ иянский, Василий, епископъ тессалийский, Максимъ, епископъ на Аназарва, Александръ, епископъ на Иераполъ въ Евфратисия.

Доротей, епископъ на Маркианополъ въ Мизия.

Донесението на Св. Съборъ до благочестивѣйшитѣ господари за свалянието на Нестория.

До благочестивѣйшитѣ и боголюбивѣйши императори Теодосий и Валентиянъ побѣдоносни, тържествующий, августѣйши, Св. Съборъ, по благодатъта на Христа и по заповѣдта на ваше величество въ града Ефесъ.

Ваше благочестие, христолюбиви и боголюбивѣйши господари, като, сте приели истинната вѣра отъ прѣдѣдитѣ и като въ всѣки день, уголѣмявате полагате голѣма грижа за догматитѣ на истината. Защото, когато, по поводъ проповѣдта и учението на Нестория, чужди на прѣданията на св. отци и на светѣйшитѣ апостоли и евангелисти, се породиха прѣпирни не само въ Великия градъ (1), но и по цѣлия свѣтъ, ви ваше величество неможихте да прѣнесете, щото да се смущаватъ светитѣ църкви и измѣняватъ догматитѣ на вѣрата и истинното благочестие.

(1) Въ Цариградъ

БЪЛГАРСКИ

ЦЪРКОВЕНЪ ПРЪГЛЕДЪ

(МЪСЕЧНО СПИСАНИЕ)

НОЕМВРИЙ — ДЕКЕМВРИЙ

РЕДАКТОРИ-ИЗДАТЕЛИ:

Игнатий Рилский, Исакиѣ Г. Бакаловъ и Н. Д. Поповъ.

Но като отхвърлихме скришнитѣ срамни работи, като не прибѣгваме до хитрости и не прѣиначаваме Словото Божие, а откриваме истината, прѣдставяме себе си на съвѣстѣта на всѣки челоувѣкъ прѣдъ Бога.

Не прѣклавяйте се подъ чуждия яремъ съ невѣриетѣ, защото правелността какво общение може да има съ беззаконieto? Какво общо има свѣтлината съ тъмнината (2 кор. гл. 4, 2, 6, 14)

СОФІЯ

Централна печатница на П. Калъчевъ

1898.

Кратка история на Християнството у четиритѣ славянски народи.

(Прѣвелъ Архимандритъ Илия)

(Продължение отъ IX—X вв.)

Слѣди отъ православието въ Моравия и Панония послѣ св. Меодия. — Историята на постъпенното при-тѣснение на православието отъ Латинството у славянитѣ Моравски, Панонски, у Венгерцитѣ, Харватитѣ и Далматинцитѣ. — настоящето състояние на православието въ землитѣ на Австро-унгарската империя.

Въ Моравия, подиръ смъртта на св. Методия въ 885 год., прѣдставителтъ на нѣмската партия Вихингъ, епископъ нитравскій, продължавалъ успѣшно да интригува противъ прѣемника на святаго Меодия, Горазда и противъ другитѣ негови ученици. Главенъ прѣдметъ на религиознитѣ прѣвния между нѣмската и славянска партия билъ спорния въпросъ между Источната и Западната черква за происхождението на Святаго Духа. Нѣмцитѣ въ тоя въпросъ се държали о мнѣнието на западната църква, а славянитѣ о мнѣнието на источната. Като отималъ до-вѣрието на Княза Святополска, Вихингъ успѣлъ да го убѣди, че славянскитѣ учители проповѣдвали лъжливо учение и замислували противъ властта на княза.

Святополъ като билъ занятъ съ война съ Нѣмския императоръ Арнульфъ, нѣмалъ врѣме да разгледа спорътъ на нѣмското и славянско духовенство

и да провѣри клѣветитѣ на Вихинга, но прѣдоставилъ право на послѣдния да се расправя съ своитѣ противници. Тогава се повдигнало силно гонение противъ славянскитѣ учители, които затваряли въ тъмници, мѣчили ги; принуждавали ги да се отрекатъ отъ православното учение и источнитѣ обрѣди и жилищата имъ разграбвали.

Ученицитѣ на Святаго Методия: Гораздъ, Климентъ, Наумъ, Ангеларий. Савва и другитѣ заключили въ тъмница и слѣдъ 80 дневно изтязание съпровождани съ сълдати били изпѣдени задъ Дунава. Обаче и послѣ изгнанието ученицитѣ на Святаго Методия противницитѣ тѣхни не могли скоро да искоренятъ славянското богослужение и источнитѣ обрѣди въ народа. Самъ Вихингъ, главний врагъ на славянитѣ, скоро билъ изгоненъ изъ Моравия, като интригантъ и измѣнникъ, служилъ въ домътъ на Нѣмския императоръ Арнульфъ. Но Моравци и Павовци скоро изгубили своята политическа самостоятелностъ. Въ началото на X вѣкъ дошли отъ истокъ маджаритѣ, които покорили придунавскитѣ земли Румунски, Трансилванія, и послѣ жестока битка при Пресбургъ въ 1077 утвърдили своята властъ въ Панония и Моравия. Маджаритѣ въ това врѣме били язичници, но, като се посѣлили между християнитѣ славяни, тѣ сами почнали да се склоняватъ къмъ християнството. Венгерскитѣ князове Гюлай Бульчи, Гейза приели християнството отъ Цариградъ и въвели въ своята страна православна иерархия. Обаче отъ врѣмето на първия Венгерски Кралъ св. Стефана почнало да се распространява тукъ влиянието на Латинското Духовенство. Като встъпилъ въ бракъ съ Гизеля, дъщеря на Нѣмския Императоръ Генрихъ II-й, Стефанъ открилъ достъпъ на нѣмскитѣ священници и латински обрѣди, които до негово врѣме нѣмали мѣсто въ Венгрия. Въ края на живота на Стефанъ, Гизеля като се ползвала отъ влиянието на мъжа си, успѣла да отстрани отъ прѣстола най-близкия наслѣдникъ и по смъртѣта на Стефана да възведе на прѣстола едномисленникътъ съ нея, латинеца Петра, синъ на се-

страта Стефанова, която била оженета за Венецианския Доже. Тогава настъпило въ Венгрия царуването на нѣмскитѣ и италиянски священници, и извършването на источнитѣ обрѣди било стѣснено. Обаче това притѣснение на православието прѣдизвикало бунтъ въ народа (1,046 год.), Петаръ билъ убитъ, священниците нѣмци и италиянци, едни отъ тѣхъ убити, други изгонени отъ страната вънъ. Венгерцитѣ повикали при себѣ княза Андрея, който заедно съ своя братъ Бѣла избѣгали изъ Венгрия, като се бояли отъ прѣслѣдването на Гизеля, и проживѣли въ Киевъ. За него е била оженена Анастасия, дъщеря на Ярослава Велики. Него Венгритѣ въскачили на царския прѣстолъ съ това условие, че ще даде свобода за извършването на прѣжнитѣ обряди.

Има свидѣтелство за туй, че въ Венгрия и въ 11 и 12 и 13 вѣкове се удържали обрѣдитѣ источни; — Духовенството било женето, поститѣ се пазили по обичаятъ источни, (не пазилитѣ тоя обичай — кралтъ Владиславъ въ края на 12 вѣкъ даже ги изгонилъ отъ своята страна); Литургията се извършвала на квасенъ хлѣбъ и съ проскомидия, причастието се прѣдавало на вѣрующитѣ подъ двата вида, икони и священнитѣ облачения се правили по образецътъ на грѣцитѣ. Въ мѣнастиритѣ се държалъ уставтъ грѣцки и т. нат. Но политическитѣ съюзи на Венгерскитѣ царѣ съ папата и другитѣ западни царѣ малко по малко наченали да откриватъ пѣтътъ на латинството въ венгерскитѣ страни.

Папитѣ отъ 13-й вѣкъ почнали да употребляватъ новъ приемъ за привличание въ западната църква християне отъ източното вѣроисповѣдание, преимущественно славяни, кито се убѣдили въ това, че правото и принудителното распространение на латинското богослужение и латинскитѣ обряди въ тия племена повече възбужда противъ Римската църква. Папитѣ отъ 13-й вѣкъ, съ Инокентия III-й и Латеранския соборъ 1,214 год. почнали да привличатъ славянски племена въ союзъ съ себе си съ цѣль, щото та имъ оставятъ до вѣкое врѣме прѣжнитѣ имъ

обрѣди и богослужение на родния имъ языкъ, а самосискали отъ тѣхъ иерархическо подчинение на епископа поставяятъ отъ Римъ. За сѣтнѣ се имало надежда, че тия епископи постъпенно, като поставятъ на всѣкадѣ единомисленници съ себе си свѣщенници, малко по малко ще утвърдатъ въ народътъ и латинското богослужение и латинскитѣ обрѣди.

Въ Венгрия отъ XIII-й вѣкъ се тѣй работило, щото слѣдствие отъ това било православното исповѣданіе въ слѣдующитѣ вѣкове тукъ постъпенно притѣснено и изгнано отъ латинското. Къмъ това врѣме въ 12-й 13-й и 14-й вѣкове, въ съставътъ на Венгерското правителство влезли и другитѣ съседни страни славѣнски, Славония, Кроація, Далмация, частъ отъ Сърбія и Влахия—и заедно въ Венгрия станали прѣдметъ на хитрата политика Латинска. Окончателно Венгрия съ присѣдиненитѣ къмъ нея страни станала Латинска тогава, когато подпаднала подъ властѣта на нѣмскитѣ императори отъ Габсбургския домъ. Впрочемъ въ много мѣста и до послѣдноврѣме, источнитѣ обрѣди сж удържали въ славянитѣ, подвластни на Австрія. Между католическото население въ Далмация и Кроація и досега има цѣли православни епископии съ православни църкви, мѣнастири и стотини хиляди сърби православни, държащи источното богослужение и обрѣди, които извършаватъ богослужението по славянски църковни книги, печатани въ Россія.

Освѣнъ кореннитѣ славянски населения, които отъ колѣ живѣятъ въ землитѣ на сегашна Австрія, въ послѣднитѣ врѣмена тамъ се прѣселили още много православни славяне отъ други источни православни страни. Въ Венгрия, Галиція, Буковина прѣселили се много православни руси, прѣимущественно изъ югозападна Россія поради притѣсненіята на полскитѣ католици. Австрийското правителство отъ начало имъ обѣщало обезпечение на православната вѣра и народностъ. Но сѣтнѣ, по влиянието на латинската пропаганда и при съдѣйствието на правителственнитѣ мѣрки почти всичкитѣ руси, живущи въ Венгрия и Галиція

по легка, легка били обрѣнати въ уния̀тство. Най-здро̀во отъ всичкѝтѣ Русситѣ отъ Австрийското подданство държатъ православието въ Буковина, гдѣ̀то заедно съ правосла̀вното румѣ̀нско население въ Трансилвания и Буковина се намиратъ подъ управлението на особенъ румѣ̀нски митрополитъ. Освѣ̀тъ правосла̀внѝтѣ русси, живущи въ Буковина, тамъ има още старообрядци, които се прѣ̀селили изъ Россия, иматъ въ градецъ̀тъ Бѣ̀локриница свой особенъ митрополитъ.

Въ края на 17 столѣ̀тие отъ притѣ̀снение на туркото правителство прѣ̀селили се въ Австрийскѝтѣ владѣ̀нии 51,000 сѣ̀рбски семейства заедно съ сѣ̀рбския Патриархъ Арсений Черноевичъ. Тѣ̀ заселили тѣ̀й наречената военна граница и нѣ̀кои области на Венгрия. Латинската пропаганда една частъ отъ тия сѣ̀рби успѣ̀ла да привлече къмъ уния̀та, но по голѣ̀мата частъ отъ тѣ̀хъ си оставатъ вѣ̀рни на своето правосла̀вие. Тѣ̀ се намиратъ подъ висшето началство на Карловацкѝй сѣ̀рбски митрополитъ, който въ 1848 година получилъ отъ Австрийското Правителство титу̀лъ на патриархъ.

Сждбата на правосла̀вието въ югоисточнѝтѣ славянски племена — у Бѣ̀лгаритѣ и сѣ̀рбитѣ.

Въ югоисточнѝтѣ славянски племена — у бѣ̀лгаритѣ и сѣ̀рбитѣ правосла̀вното христия̀нско исповѣ̀дание като се утвърдило въ половината на XI вѣ̀къ до настояще време се е запазило, безъ да се глѣ̀да на всичкѝтѣ опитвания на папството да го склони на своя страна.

Прѣ̀гледъ историята на Бѣ̀лгарската църква.

Въ Бѣ̀лгария Правосла̀вието се утвърдило при царъ Бориса, и въ първо време то трѣ̀бвало да издържи силна борба противъ язычеството и домогванията на латинската пропаганда. Слѣ̀дъ покрѣ̀стванието на Бориса и приближенитѣ негови придворни, прѣ̀дводителитѣ, на языческата партия възбунтували народа

въ десетъ области, искали да го убиятъ, и да възведатъ на престола язичникъ. Царъ Борисъ като се прѣкръстилъ, излѣзалъ при тѣлпата на мятежниците съ седемъ свещенници и 48-мъ придворни християне; бунтовниците се смутили и прѣдали главнитѣ зачинници. Когато бунтътъ се усмирить, народътъ като се покорявалъ на волята на Княза, безпрѣкословно почналь да се кръщава. Обаче скоро подиръ това въ България проникнали латински свещенници и като се възползували отъ националното не расположение на Българитѣ къмъ Гръцитѣ, почнали да ги надѣхватъ съ различни съмнѣния за Константинополската черква. Борисъ, като се страхувалъ, да не би, чрѣзъ религиозната връзка съ византия да подпадне подъ политическото влияние на Гръцитѣ; а отъ друга страна като се надѣвалъ скоро да получи отъ папата самостоятелностъ за Българската църква, а сжщо и защита на Българската земя отъ нѣмцитѣ, които притѣснявали Българитѣ отъ сѣверна страна рѣшилъ се съ цѣлиятъ свой народъ да се обърне къмъ римската църква. Папа Николай испратилъ въ България свои епископи и свещенници. Обаче скоро на българитѣ станало ясно, че латинскитѣ духовни се стараятъ не толкозъ за утвърждение Християнството въ новопросвѣтената земя, колкото за распространението тукъ на своето влияние и материални ползи. Окружното послание на патриарха Фотия (867 г. разкрило на Българитѣ, че новитѣ мнѣния и обрѣди, които се утвърждаватъ у нихъ отъ Латинското духовенство, не сж съгласни съ истинното църковно прѣдание. Тогава царъ Борисъ изново изговилъ отъ своята земя латинскитѣ свещенници и се обърналъ къмъ гръцката църква. Цариградския съборъ (869 год.) рѣшилъ, щото България да се намира въ църковна зависимостъ отъ Цариградъ. Патриархъ Игнатий изново испратилъ тукъ епископи и свещенници и отъ тогива православieto почнало да се утвърдява все повече и повече въ Българската земя. Още при Бориса биле основани тукъ седемъ епархии и направени много храмове. Най-дѣятелни сътрудници на царъ Бориса въ распростране-

нието на християнското просвѣщение между народътъ се явили—ученицитѣ на святаго Методия: Гораздъ, Наумъ, Ангеларъ, Савва, и особено св. Климентъ, Епископъ Величскій. Послѣдния като помагалъ на Бориса за правение храмове и наредби на църковенъ клиръ особено се грижилъ да въспита на български духовенство, отъ помежду тѣхъ и да имъ даде народна проповѣдь. Той събралъ около себе три хиляди български младежи и самъ почналъ да ги обучава съ такава цѣль, щото послѣ тѣ да бждатъ учители на народътъ. Понеже у Българитѣ нѣмало още образци на църковна проповѣдь на народния имъ языкъ, то святий Климентъ самъ написалъ за руководство на священниците по Български цѣль кръгъ проповѣди за всичкитѣ празнични дни, приспособени къмъ потрѣбитѣ и разумѣнието на народа. Сжщо така прѣвождалъ отъ грѣцкый языкъ житиетата на святийтѣ и църковнитѣ пѣснопѣния. Къмъ края на живота си царь Борисъ се рѣшилъ да завърши своитѣ подвизи за полза на църквата съ приеманieto на монашеството. Четиридесетъ годишното царствование на Борисовия синъ Симеонъ, било златенъ вѣкъ на Българската История. Неговата власть се простирала, освѣнъ надъ България, и надъ землитѣ на другитѣ южни славяне, сърби, иллириици. Византийскитѣ императори се бояли отъ неговото могѣщество и му плащали данокъ. Като поставилъ България на най-висока стѣпень на политическото могѣщество, царь Симеонъ получилъ най-добро образование въ Константинополъ и за своята любовъ къмъ просвѣщението е нареченъ книголюбецъ, и се стараялъ да распространява образованието въ своя народъ. Съ голѣмо съчувствие той покровителствувалъ труда на святаго Климента Величскаго, обиколилъ се отъ учени хора, които били длѣжни да съставяватъ за него и да прѣвождатъ на български языкъ книги, прѣимущественно съ богословско съдържание. Трудовѣтъ на Иванъ екзархъ Български и на пресвитеръ Константина, Сборникъ Симеоновъ). Синътъ Симеоновъ, царь Петръ—се отличавалъ съ особено благочестие и усърдие къмъ църквата. При

него Българската църква станала независима отъ Константинополската; Дамиянъ Българский Архиепископъ получилъ титлата патриархъ. Въ негово време е живѣялъ най-знаменития отъ Българскитѣ подвижници св. Иванъ Рилски. Обаче политическото могущество на България при Петра Симеоновича станало по-слабо. Воеводитѣ, управителитѣ на отдѣлни области, бунтували народа противъ царьтъ. Починали да се явяватъ междуусобия въ самото царско семейство. Въ България се силно распространила Богомилската ересь. Главнитѣ распространители на тая ересь били двама попове: Иеремия и Богомилъ. Тая ересь раздѣлила Българския народъ на двѣ враждебни партии. Хитрата Византийска политика се възползувала отъ вътрѣшнитѣ неурѣдби на България за ослабване нейното могущество. Императорьтъ Никифоръ Фока повикалъ противъ България дружественния нему руски князь Святославъ. България станала поприще на една кръвопролитна война между Гръцкитѣ и Рускитѣ войски. Подиръ оттеглянието на Святослава, омаломощената България подпаднала подъ властѣта на Гръцкия императоръ Цимисхия. Но слѣдъ смъртьта на Цимисхия, Българския Войвода Шишманъ съ четирмата свои синове пакъ възстановилъ самостоятелността на Българското царство. Самуилъ, най-младия синъ на Шишмана, като убилъ баща си и двама свои братия, станалъ единодържавенъ господаръ на българскитѣ земли, подчинилъ подъ своята властъ и съседната земля на Албанцитѣ, Власитѣ, Сърбитѣ, Харватитѣ и Далматинцитѣ, приелъ на себе си титлата *Императоръ Славянски* и накаралъ страхъ на Византия, (976—1014) Обаче Гръцкий Императоръ Василий П-й поставилъ си за задача да употреби всичкитѣ сили на своята държава само и само да потѣпче българската самостоятелность. Постоянно той въ продължение на тридесетъ години нападалъ на отдѣлни области български, които и покорявалъ една слѣдъ друга като не се спиралъ прѣдъ никакви срѣдства — коварства и жестокость. Като заловилъ съ хитрость на едно мѣсто 15,000 Български войници, той заповѣдалъ да имъ

искаратъ очитѣ като оставатъ на сто души единъ съ едно око, да ги води и ги испратилъ на Самуила. Страшния прѣдводителъ Български, бащоубиецъ и братоубиецъ не можилъ да претърпи тази гледка и умрѣлъ ненадѣйно. Като се отървали отъ страшния противникъ, гръцитѣ възбудили крѣвави междуусобия между останалитѣ подиръ него роднини и истрѣбили всичкитѣ главни прѣдводители на Българския народъ; най сетнѣ подчинили на себе България съ всичкитѣ подчинени ней племена: Сърби, Хървати, Албанци (1099 г.) За такивато подвизи на импер. Василия II народната паметъ и лѣтописи му сж дали името Българоубиецъ. (Βουλγαροκρόνος). Слѣдъ политическото падание трѣбвало да падне и църковната самостоятелностъ на България. Въ половината на XI вѣкъ при императоръ Константинъ Мономахъ, билъ испратенъ да управлява Българската църква гръцкии Архиепископъ Львъ, и съ него се поченали рѣдъ на гръцки владици въ България. Отъ тѣхъ особено най забѣлѣжителенъ е билъ Блаженный Теофилактъ, Епископъ Охридский въ края на XI вѣкъ най ученъ отъ православнитѣ пастери на своя вѣкъ, който е оставилъ слѣдъ себе си толкования почти на всичкитѣ книги отъ священното писание и много други съчинения. Въ зависимостъ отъ Византия българитѣ се намирали около сто и педесетъ години до края на 12 столѣтие; въстания по времена се появявали сегизъ тогизъ между българитѣ, но тѣ не имъ помагали да си въстановатъ своята самостоятелностъ. Вечъ въ края на 12 вѣкъ двама братя Асенови: Иванъ и Петаръ прѣдводители на българитѣ въстановили самостоятелността на Българското царство. Иванъ Асенов I-й, или Иоанникий приелъ на себе си титула на Българский царь, който въ скоро врѣме направилъ своята държава грозна, т. е. страшна и за латинскитѣ императори, крѣстоносцитѣ утвърдили се въ Константинополь, а за гръцкитѣ императори, избѣгали въ Никеа. Иванъ Асенъ 2-й, или Кало-Иванъ (Добрий Иванъ) като поставилъ България на най-висока стѣпень на политическо могъщество, той се рѣшилъ да

и възвърне и църковната самостоятелностъ. За тая цѣль той почналъ да иска отъ Никейскитѣ патриарси да се откажатъ тѣ отъ своитѣ права на българската църква. А когато грѣцитѣ не искали да се съгласатъ съ това прѣдложение, Кало-Иванъ завелъ сношение съ римския дворъ, който непрѣставалъ да държи своитѣ намѣрения за България и даже врѣменно притворно (за очи приелъ унията, — заедно съ царска корона отъ папата. Тогава никейската иерархия признала за нужно да утвърди исканията на българитѣ; Българската църква била признава за независима. На Търновския Архиепископъ Иоакимъ билъ даденъ титула Патриархъ; слѣдъ туй Калоиванъ прекъсналъ сношенията си съ Римъ. Обаче въстановленната България и тоя пѣтъ дълго не могла да пази своята самостоятелностъ, Въ 14 й вѣкъ пакъ се открили въ България между усобия и тя отъ начало подпаднала подъ властѣта на сѣрбскитѣ господари; а въ 15-й в. заедно съ другитѣ християнски племена, на югоисточна Европа, подпаднали подъ властѣта на турцитѣ.

Подъ турското иго на българитѣ се паднало да прѣтърпятъ най много отъ всичкитѣ други покорени отъ турцитѣ християне отъ славянско племе. Като прѣносяли турския деспотизмъ Българитѣ, освѣнъ това, били длѣжни много да претърпѣватъ и отъ насилието и хитроститѣ на грѣцитѣ фанариоти, които като се ползовали съ своята близость до турското правителство и съ привиллегиитѣ си, получени отъ турскитѣ султани, сгарали се да подчинатъ подъ своето влияние другитѣ подвластни на турцитѣ християнски племена. Грѣцитѣ постоянно внушевали на турското правителство, че до гдѣто българитѣ иматъ своя национална иерархия, неможе да се порѣчителствова никой за тѣхната вѣрноподанническа покорность. Вслѣдствие внушението на грѣцката иерархия и интригитѣ на иезуитската пропаганда, която распрѣснувала своитѣ мрежи между българитѣ; отъ българитѣ въ втората половина на миналото столѣтие била отнета националната имъ иерархия и тѣ въ църковно отношение били отдадени подъ надзорѣтъ и господ-

ството на гръцитѣ. Всичкитѣ висши църковни и прос-ти свещеннически мѣста били замѣстени отъ гръцитѣ. При богослужението и въ училищата славянскій языкъ билъ замѣненъ съ гръцкиятъ. Много паметници отъ древната славянска писменностъ и история били истребени. Слѣдствие на това било, че българитѣ починали съвсѣмъ да изгубватъ сознанието на своята националностъ. Голѣма частъ отъ по знатнитѣ български фамилий се погръчила или по турчила. Но въ тридесетата и четиридесетата година на настоящето столѣтие българското национално чувство пакъ почнало да се пробужда (Юрий Венелинъ) и първитѣ негови проявления се обърнали противъ гръцкото Духовенство. Българитѣ почнали да искатъ, щото Константинополската Патриаршия да намали своитѣ тежоби и даждия, които земала отъ тѣхъ, да извади гръцкитѣ понове отъ българскитѣ църкви и да имъ даде Архиерей отъ природни българи. Гръцката иерархия испърво съ неудоволствие отхвърлила тия искания на българитѣ, но понеже българитѣ ставали по упорити, — то трѣбвало да имъ се направатъ нѣкои устѣпки; употреблението на славянскій языкъ било позволено въ църквитѣ и училищата, и на българитѣ дали свѣщенници, дали имъ нѣколко епископи българи. Обаче съ това не се задоволили българитѣ, тѣ почнали да искатъ да имъ се въстанови старото имъ патриаршество, или на тѣхнитѣ епископи да имъ се даде право да засѣдаватъ въ гръцкия сѣнодъ, на равно съ Гръцкитѣ Владици. Въ туй състояние тѣ наречения български църковенъ въпросъ съ гръцитѣ възникналъ още въ края на педесетата година и до сега счастливо не се е разрѣшилъ. Турското правителство, като се бояло, да не би, заради църковнитѣ спорове между него и християнскитѣ подданны да възникне волнение, нѣколко пѣти заповѣдало да се съставатъ смѣсени комитети отъ Духовни и свѣтски лица българи и гръци за взаимно съгласие и рѣшение въпроса. Но когато тия комисии къмъ нищо не могли да се съгласатъ, тогава турското правителство рѣшило най сетнѣ, прѣзъ февруарий м. 1872 година.

съ собствената своя власть да обяви отдѣлението на българский екзархатъ отъ Константинополската патриархія и Султанътъ прѣдоставилъ на българитѣ да устроятъ свое самостоятелно църковно управление съ най слаба зависимостъ отъ Константинополский патриархъ. На основание дадения фирманъ султански на българитѣ, тѣ избрали одного отъ своитѣ Архиерей, Видинския Митрополитъ Антимъ за свѣй Екзархъ и устроили своето църковно управление. Но гръцката Патриаршия протестовала противъ тия дѣйствия, като противъ незаконни, и Константинополский Патриархъ свикалъ въ септемврий мѣсець 1872 година съборъ отъ гръцкитѣ Архиерей и подложилъ на него Българитѣ на отлжчение отъ черквата, което отлжчение българитѣ, разбира се на признали. Въ такова сжщо не опредѣленно положение остава българската църква и до днесъ.

Прѣгледъ исторіята на сърбската църква.

Сърбскитѣ племена до края на 12 столѣтие не съставлявали една цѣла държава, но се раздѣляли на нѣколко малки княжества и се управлявали отъ воеводи, жупани и бани, отъ които, повечето били зависили отъ нѣкого отъ сърбскитѣ силни царѣ, или отъ гръцкитѣ, или отъ българскитѣ, нѣмитѣ, венгерскитѣ. Християнството между тия племена начнало да се распространява около 7 вѣкъ, когато у тѣхъ при императора Ираклия възникнали сблъсквания съ византийската империя. Но макаръ отъ него врѣме и до 9 вѣкъ сърбитѣ признавали надъ себе си зависимостъта отъ Византийскитѣ императори, но тѣй като тая зависимостъ имала малко влияние на вътрешния животъ на сърбскитѣ племена и Духовенството гръцко малко се грижило за утвърдението християнството въ Сърбия и нѣмало още за славянскитѣ племена богослужение на народния имъ языкъ, за туй и успѣхитѣ на християнството въ Сърбия за пръвъ пѣтъ дълго врѣме били слаби и не прочни. Въ началото на 9-й

вѣкъ, сърбитѣ, при Императора Михаила заецѣтъ, прѣ-
кжнали свѣрската си съ Византия и се отдали подѣ
покровителството на западнитѣ Императори; това още
повече спомогнало да ослабне между тѣхъ християн-
ството. Латинското духовенство се старало да утвър-
ди между тѣхъ своето влияние, но неговото домогва-
ние и латинското богослужение, не се правили на
сърбитѣ; и мнозина отъ послѣднитѣ, като били вече
християни, почнали пакъ да прѣминаватъ въ язичес-
твото. Разпространението на православната проповѣдь
и славянско богослужение между бѣлгаретѣ и морав-
цитѣ въ половината на 9 вѣкъ, имало силно влияние
и на сърбитѣ, тѣ изново признали надъ себе зависи-
мостѣта отъ Византийскитѣ Императори и мнозина
отъ тѣхнитѣ язичници, като чули християнското бого-
служение на родния имъ языкъ, приели святото креще-
ние. При все това църковнитѣ отношения на Сърбия
вътрешни и вънкашни до края на 12-й вѣкъ оставали
забрѣкани и неуредени. Источнитѣ сърбски племена
вече се подчинявали подѣ влиянието на Гърция и
България, държали се близко въ сѣюзъ на грѣцката
църква. Тукъ имало доста благочестиви князове, които
се грижали за утвърждението на православието въ сво-
итѣ земли; между тѣхъ особено забѣлѣжителенъ
билъ Святии Владимиръ, Князь на подгорѣе, зетъ на
бѣлгарский царь Самуила.

Западнитѣ сърбски племена повече се находили
подѣ влиянието на Венгрия и Италия, като пазили слав-
янското богослужение, подчинявали се по управлени-
ето на Римската черква. Въ нѣкой княжества преиму-
щественно въ Богемия, държали се и се покровител-
ствували отъ Князетѣ ереситѣ: Богомилска и Ариян-
ска, а въ нѣкой мѣста пазили остатки отъ язичес-
твото. Въ половината на XI-й вѣкъ, слѣдъ падението
на България, били покорени отъ грѣцитѣ и источ-
нитѣ сърбски земли; но това не усилило тукъ влияни-
ето на источната църква, а напротивъ, едва ли не го
подкопало за винаги. Притѣсненията на грѣцитѣ вос-
питали къмъ тѣхъ ненавистъ въ сърбитѣ. Воиводата
сърбски Стефанъ Боиславъ, който избѣгналъ отъ Ви-

зантийската тюрма, възбудилъ своитѣ съотечественници противъ гръцитѣ, въстановилъ на сърбитѣ свободата. И слѣдъ това, по ради ненавистьта къмъ гръцитѣ, даже и помежду источнитѣ сърби начало да се появява склоность къмъ унията, а западнитѣ сърби, хърватитѣ, Далматинцитѣ ставали повече и повече подчинени подъ влиянието на Венгрия и Италия и за едно съ това и на влиянието на Латинството. Обаче въ втората половина на XII вѣкъ явилъ се между сърбскитѣ князове челоуѣкъ на когото поне, источната Сърбия главно дължи запазването на своята самостоятелность и православие. Това е билъ святей Стефанъ Нѣмая, владѣтель на Княжеството Расе. Послѣ много неудачи и трудна борба, той успѣлъ да съедини сърбската земля въ едно доволно силно Господарство и утвърдилъ въ него православиято; ако не е унищожилъ, поне доста ослабилъ латинството, влиянието на Ариянството, Богомилството и язичеството. Стефанъ ималъ трима синове. Стефанъ, Волканъ и Растко. (Ростиславъ). Послѣдния отъ нихъ ималъ отъ дѣтинство наклоность къмъ науката и благочестиято, отишелъ въ Атонската гора и тамъ приелъ монашеството подъ името Савва. Князь Нѣмая, въ началото негодувалъ отъ това и искалъ да го възвърне, но послѣ се помирилъ съ неговото призвание и въ края на живота си, по убѣждението на сина си, той самъ приелъ монашество на Аѳонъ подъ името „Сѹмеонъ“ (умрѣлъ 1,200). Между двамата останали въ мѣртътъ синове на Нѣмая: Стефанъ и Волканъ, слѣдъ, смъртта на Сѹмеона, възникнали между усобия. Волканъ, владѣтель на западнитѣ сърбски земли, заключилъ съюзъ съ папата и Венгерския кралъ, началъ да притѣснява брата си Стефана Нѣмая и ималъ намѣрение въ всичкитѣ сърбски земли да утвърди унията. Тогавъ святей Савва се явилъ спасителъ на самостоятелността и православиято въ родната негова земля. Той оставилъ Атонското уединение, за да въстанови миръ между братията си и да ги отвърне отъ съюза съ латинството. Като прѣнесалъ въ Сърбия мощитѣ на своя баща, святаго Сѹмеона и ги поставилъ въ

студенецкият манастиръ (1,208 год.) и като обиколил сърбската земля съ проповѣдь, той укрѣпилъ въ сърбитѣ чувството на патриотизма и прѣданността на православието. За да усигори и успокой Сърбия отъ всяко неприятно влияние отъ страна на гърцитѣ, той испросилъ въ Никея (1222 г.) отъ императора и патриарха Константинополски за сърбската черква право да има свой Архиепископъ, който да е природни сърбинъ, да се посвящава въ Сърбия и да управлява самостоятелно дѣлата на сърбската църква, като признава само върховната зависимостъ отъ гърцкия патриархъ. Първий Архиепископъ сърбски билъ самъ свети Савва, за да може въ бждще врѣме да отвлече владѣтелите на Сърбия отъ соблазнъ да встъпватъ въ прѣговори съ папата заради кралска корона и за да даде на Сърбия единство и на своя народъ преобладание надъ другитѣ отдѣлни сърбски князове, той самъ въ тържественно събрание на сърбски князове и велможи вѣнчалъ съ царска корона своя братъ Стефанъ, който за туй се и нарѣкалъ Стефанъ първовѣнчанний. Слѣдъ туй всичкото врѣме на живота си св. Савва прѣкаралъ въ грижи за образованието на народа, за устроение на редътъ и искоренението на ереситѣ въ сърбската църква. Отъ сѣщия свети Савва били устроени 12 епархии, въ примирението на распритѣ, които възникноватъ въ църковнитѣ семѣйства, въ отношение съ иностраннытѣ господарства ради благословение на Сърбия, въ путешествията си по святитѣ мѣста и т. н. той умрѣлъ 14 Януари 1230 година при двора на българския Князь Асѣна, въ гр. Търново. Народътъ сърбски почиталъ святаго Савва и мощитѣ му изъ България били прѣнесени въ Сърбия, тѣ сѣ биле най скѣпа святиня за сърбския народъ; турцитѣ като завоевали Сърбия, изгорили тая святиня. Послѣ свети Савва православието повече и повече се утвърждавало въ Сърбия, на която и политическото могущество се възвишавало.

Прѣемниците на първовѣнчаннаго Стефана били: Владиславъ, Урошъ Великий, Милюгинъ, Свягий Стефанъ Дечанский — извѣстни за своето усърдие къмъ

църквата, за построяване и украшение на много храмове и мѣнастири, а тъй сѣщо и за богатитѣ пожъртвования на църквитѣ не само въ своето отечество, но и въ чуждитѣ страни на Аѳонъ и въ Палестина. Най висока стѣпень политическо могущество достигнала Сърбия при Стефана Душана, въ половината на XIV вѣкъ (1336 — 1355 год.), който ималъ подъ своята власть не само всичкитѣ отдѣлни Княжества на Сърбия, но и България и много земли грѣцки и носилъ титла Императоръ Ромейски, като ималъ прѣдъ видъ слѣдъ свой прѣстолъ да утвърди правата и значението на расклатения прѣстолъ на Византийскитѣ Императори. Като възвисилъ твърдѣ много страната си, Душанъ искалъ да даде голѣма слава и на своята църква. По негово желание въ съборътъ на сърбскитѣ епископи и съ благословението на Патриарха Търновски на сърбския Архиепископъ святии Иоаникий билъ даденъ титула Патриархъ, при всичко че въ Константинополъ нѣколко врѣме негодували на това, но най сетнѣ и тамъ признали законността на сърбското Патриаршество.

Душанъ още оставилъ слѣдъ себе си паметъ съ съставянието на *законикътъ* за сърбската земля, въ който има много статей, относящи се до сърбската църква. Послѣ Душана сърбското царство, вслѣдствие раздѣленито на частъ на свързанитѣ съ тѣхъ разни междуусобия, начало да слабнѣе и не могло да удържи страшната напора на турцитѣ, които въ това врѣме се устремили да Юго-Истокъ отъ Европа. Послѣднитѣ владѣтели на Сърбия, доблѣстнитѣ и благочестивитѣ: Св. Лазаръ, сърбский царъ, падналъ убитъ отъ турцитѣ въ голѣмото кръвопролитно сражение на Коссовото поле (1383 г.), оставилъ вѣчна паметъ въ народа за своитѣ добродѣтели и самоотвержение, както и за своята геройска кончина — неговия синъ, (сѣщо святии) Стефанъ Лазаревичъ и зетъ на послѣдний Юрий Бранковичъ, при всичкото свое мжжество и прѣданность на народа, не могли да удържатъ свободата на своето отечество. Въ послѣднитѣ години на сърбската самостоятелность папитѣ прѣдлагали на

сърбитѣ помощъ отъ западъ за спасението имъ отъ турцитѣ, подъ условие, щото унията да допуснатъ съ Римъ. Обаче сърбитѣ прѣдпочели по добръ да се покорятъ на турчатѣ, отъ колкото да се съединатъ съ паписташитѣ. Папиститѣ не губили надежда, като се ползовали отъ несчаститѣ обстоятелства на сърбитѣ, почнали да разпространяватъ своето влияние между сърбитѣ. Пропагандата латинска, както и мохамеданската въ сърбскитѣ земи биле доста силни. Но латинската пропаганда имала значителни успѣхи само въ Богемия, между отколѣ утвърдилата се въ тукашното население Богомилска ересь. Православнитѣ сърби и подъ турското иго останали вѣрни пазители на своего православно исповѣдание. Угнетението на турското господство било твърдѣ тѣжко за сърбскитѣ християне, при всичко, че въ по малка степенъ отъ колкото у Българитѣ, защото сърбитѣ повече отъ всичкитѣ други племена, покорени на турцитѣ, запалили духътъ на независимостта, предъ които се съдържалъ деспотизмътъ турски. Часть сърби, като се укрѣпили въ горитѣ — черно-горцитѣ, въ продължение на четири столѣтия умѣли да запазятъ своята самостоятелность отъ Турцитѣ. Они оставатъ строго православни и иматъ своитѣ епископи, които до послѣдно врѣме били и прѣдводители на народа и пастири и князове на черно-горцитѣ. Най-забѣлжителни между тѣхъ е били Данаилъ и св. Петръ отъ фамилията Негушъ. Друга часть отъ сѣрбитѣ, на брой 37,000 семейства, подъ прѣдводителството на патриарха Арсения Черноевича, въ краятъ на ХVІІ ѣ вѣкъ се прѣселили въ владѣнията на Австроунгарската империя, като прѣнесли съ себе си мощитѣ на св. Лазара Княза, който падналъ на Косово поле, които и до сега се пазатъ цѣли въ мѣнастира фрушка гора, като драгоцѣнна святия на сѣрбския народъ. Патриархътъ сѣрбски избралъ за свое мѣстопрѣбивание градътъ Карловацъ, и почналъ да управлява всичкитѣ православни цѣркви, които се намирали въ Австрийската Империя. Турското Правителство, като се опасявало да не би сѣрбитѣ, като

останатъ въ неговото владѣние, да се съобщаватъ съ патриарха, който се прѣселилъ въ Австрия, заповѣдалъ на сърбитѣ да си избератъ другъ патриархъ. Но въ половината на XVIII вѣкъ, вслѣдствие на новитѣ възмущения отъ страна на сърбитѣ и по наговоритѣ на гръцитѣ било възбудено подозрѣние противъ националната сърбска иерархия. Отъ сърбската църква била отнета нейната самостоятелностъ; висшитѣ църковни мѣста били замѣстени съ гръцки духовни лица. Впрочемъ гръцитѣ успѣли да распространятъ своето влияние надъ сърбитѣ не въ такава степенъ, въ каквото отношение се подчинявали на гръцката иерархия Българитѣ. Енорийскитѣ сърбски священници и монаситѣ на сърбскитѣ манастири и при гръцкитѣ епископи били почти на всякадѣ природни сърби; и това обстоятелство много спомагало за запазването на националния духъ на сърбитѣ. Въ настоящето столѣтие сърбитѣ въстанали противъ турцитѣ подъ прѣдводителството на Кара Георгия и Милошъ Обреновичъ, и това въстание се свършило съ това условие, щото турското правителство било задължено да признае Сърбия за особено княжество само съ нѣкаква зависимостъ отъ портата. Заедно съ това почнала да се устроява и самостоятелността на сърбската църква. Въ сегашно врѣме сърбитѣ, които живѣятъ въ Кралевството, иматъ свой митрополитъ и свои епископи, които управляватъ дѣлата на сърбската църква, почти независимо отъ Константинополския патриархъ. Обаче голѣма частъ сърби, които живѣятъ въ тѣй наречената стара Сърбия, въ Богемия, Ерцеговина, Кроация, все още оставатъ подъ гнѣтътъ на чужди правителства въ политическо отношение и въ църковно.

Сгостоянието на Источната Църква подъ турското господство.

Всичкитѣ четири знаменити и обширни въ дрѣвността патриархата: Александрийскій, Антиохийски,

Иерусалимский и Константинополски — единъ слѣдъ другъ подпаднали подъ властѣта на мохаметанскитѣ народи. Отъ тѣхъ първитѣ три, обезсилени отъ църковнитѣ раздори, подпаднали подъ властѣта на мохамеданитѣ твърдѣ рамо въ 7 и 8 столѣтие. Тѣжко било за християнитѣ да живѣятъ тамо, особено въ първитѣ врѣмена на мохаметанското господство, когато мохамеданитѣ се отличаваха съ най-горѣщъ фанатизмъ въ распространението на своето учение и не търпимостъ къмъ всѣкакви други вѣрования. Разрушението на цѣли градове и великолѣпни храмове, поруганието на християнскитѣ свядини, истрѣблението паметниците на християнската писменностъ, тѣжкитѣ налози, грабителствата и притѣсненията, насилственитѣ обръщания въ мохамеданство, мъченията и наказанията напомнували на источнитѣ християне врѣмената на древнитѣ гонения противъ християнството и дали на черквата нови исповѣдници и мъченици. Края на дългото и многовѣковно робство се оказало това, че отъ древнитѣ знаменити Патриархати: Александрийски, Антиохийски и Иерусалимски, уцѣлѣли до настояще врѣме само нѣколко християнски градища и населения съ десетини, стотини хиляди християне, които живѣятъ въ крайна бѣдность и угнетение. Тѣжкитѣ бѣдствия на источнитѣ християне възбудили участие въ западнитѣ християне. Въ 11-й и 12-й вѣкове вървели отъ западна Европа опълчения Кръстоносци, за да освободатъ християнитѣ отъ игото на невѣрнитѣ. Но, както излезнало сетнѣ, Кръстоносцитѣ западни всѣкога се стараяли не толкова да облекчатъ сѣдбата на своитѣ братия источни, колкото да распространятъ между тѣхъ влиянието на Папата и неговата властъ на истокъ. На источнитѣ християне се случвало повѣкогашъ да търпатъ отъ кръстоносцитѣ току-рѣчи толкова, колкото отъ невѣрнитѣ мохамедани. И до настояще врѣме западнитѣ християне, особено католицитѣ се грижатъ само за да пропагандиратъ своето исповѣдание между источнитѣ християне. Само ходатайството и материалнитѣ пособия, въ прежне врѣме на гръцкитѣ царѣ, а послѣ на Рус-

скитѣ облъгчавали донѣйдѣ тѣжката сѣдба на православнитѣ християне на источнитѣ патриархати.

Константинополскій Патриархатъ повече отъ другитѣ источни патриархати е упазилъ своята самостоятелностъ. Но отъ 14 й вѣкъ мохамеданитѣ Турци, проникнали въ Европа; Византийската Империя начала да губи своитѣ области една слѣдъ друга; а въ половината на 15 ий вѣкъ (1453 год. май м.) и всичката гръцка империя подпаднала подъ властѣта на Турцитѣ. У турцитѣ въ това врѣме религиозния фанатизмъ вече доста билъ ослабналъ. Мохамедъ 2-ий завоевателятъ на Константинополъ, билъ уменъ политикъ и не искалъ съ преслѣдване на Християнството да възбужда противъ себе и озлоблява своитѣ ново покоренни подданници. Заради туй живота на православнитѣ гръци подъ властѣта на турцитѣ, билъ нѣкакъ си още доволно сносенъ. Като далъ испърво храна на военнитѣ страсти и користолюбиего на своитѣ турци съ страшното разграбание на Константинополъ и като обърналъ великолѣпния Гръцки съборъ Св. София и нѣкои други храмове въ Мохамедански джамии, Мохамедъ 2 се грижилъ по нататъкъ да обезпечи нѣкои права и свобода на гръцката църква и вѣра. Той самъ утвърдилъ на гръцитѣ новий Патриархъ Генадия — чловѣкъ на пълно достоенъ, прѣдоставилъ му пълна властъ да управлява вътрѣшнитѣ дѣла на църквата; освободилъ гръцкото духовенство да плаща данъкъ и прѣдоставилъ право на Патриарха да надзирава и сѣди Християнитѣ подданници на неговата Империя, даже въ нѣкои граждански дѣла, обезпечилъ на християнетѣ правото торжественно да си извършаватъ богослужението, да празнуватъ празниците, да извършаватъ браковѣтѣ, погребенията и другитѣ обряди. Всекакво оскърбление на православната вѣра и църква било заирѣтено подъ заплашване на наказание. Тия постановления на Мохамеда 2-й трѣбвало да останатъ за ръководство и на неговитѣ прѣемници. Обаче въ таково не благоустроено царство, каквото е турското, не е възможно да се изпълняватъ макаръ най-добритѣ закони. По нѣкогашъ самитѣ господари,

като Селимъ I-й, Сюлейманъ 2-й, Селимъ 2-й, Муратъ 3-й, (въ 18-й вѣкъ,) безъ да се стѣсняватъ отъ законитѣ, подигали страшни гонения противъ християнитѣ. грабили, църквитѣ обръщали въ мечети, облагали съ тѣжки даноци народътъ и духовенството, отнемали отъ християнитѣ малкитѣ дѣца, насилствено ги възпитавали въ мохамеданската вѣра, и съ тѣхъ подпълняли полковетѣ на яничаритѣ. Често пѣти прибѣгвали и до истезание и убивания. А повечето пѣти и безъ волята и знанието на Султана, всѣки паша, всѣки кадия, простъ турски сълдатинъ, могълъ, ако искалъ, безнаказанно да оскърбява и граби християнина, да се ругае надъ вѣрата му, да нарушава неговата семейна честъ, даже да го убива. Оплаквания и свидѣтелски християнски показания противъ мусулманитѣ въ турскитѣ сѣдилища не се приемали. Различнитѣ права, прѣдоставени въ Турция на подданицитѣ отъ мохамеданско исповѣдание, прѣдпочитанието мохаметанитѣ прѣдъ християнитѣ въ държавната служба, карало по нѣкогажъ слабитѣ въ вѣрата гръци да приематъ мохаметанство. А по нѣкогажъ турцитѣ и насила потурчвали гърцитѣ; поради това въ царигр. църква се явили много нови мѣченици за вѣрата, прѣзъ врѣмето на турското господарство. Самитѣ правдини дадени отъ турското правителство на гръцкото духовенство, близостъта на Гръцката иерархия до Константинополския дворъ не останали безъ врѣдно влияние на нравствения характеръ на гръцкото духовенство. Султанътъ като оставилъ на иерархията надзорътъ надъ християнскитѣ подданици, заедно съ това турското правителство възложило на нея отговорността за спокойствието и покорността на християнитѣ, живущи въ турската империя. Гръцкото духовенство по нѣкогажъ било заставяно по нужда, или да донесе на правителството за своитѣ пасоми, или да си жертвува главата въ случай на нѣкой подозрѣния отъ страна на турското правителство: смъртъта на Патриарха Григория въ 1821 год. А високитѣ даноци, съ които било обложено отъ портата достиганieto на патриаршеска,

епископска и всяка висока църковна длъжностъ, развили въ духовенството интриги и търгувания и го накарали да прави тѣжки незаконни събличания народътъ. Всичко това разваляло нравствения характеръ на гръцкото духовенство и разпространявало въ народа не добро мнѣние за фенерското духовенство. Въ нравствения характеръ на гръцкия народъ робското състояние на послѣдниятъ не могло да не се отрази съ скърбни сетнини. Духътъ на търговството, на интригите, на лицемѣрието, на коварството, на лъжата самоунижението, отъ които не биле чужди гръцитѣ въ прѣжнитѣ врѣмена, естествено било, сега още повече да се развиятъ въ тѣхъ подъ турското подданство. А близостъта къмъ народа, нравственостъта на когото е запечатана съ грубо чувствения характеръ на източното происхождение и мохаметанската религия не забѣлжжено трѣбвало да внася източната безнравственностъ и въ животътъ на гръцитѣ. Просвѣщението въ народътъ, покоренъ подъ чуждо и при това грубо и варварско иго, естествено трѣбвало да отпадне. Не много бѣдни училища при мѣнастиритѣ и при митрополиитѣ оставали за гръцитѣ единственъ источникъ на просвѣщението. А за хора, които желаяли висше образование, оставало да отиватъ въ чужди страни и да го придобиватъ по нѣкога съ скъпата цѣна на народностъта. Само вѣрата на прѣдѣдитѣ, на която гръцитѣ и въ угнетенното си състояние оставали крѣпко предадени, била за тѣхъ едничка опора на народностъта имъ и залогъ на бѣдъщето имъ освобождение и нравственното обновление.

Дѣйствиата на западната пропаганда въ Гръция слѣдъ покорението на Константинополъ отъ Турцитѣ.

Тѣжкитѣ страдания на гръцитѣ духвали на западнитѣ християни, католицитѣ, мисълъта, че сега е настанало най-доброто врѣме за присъединението на гръцката църква съ Римската. Като не успѣли да до-

стигнатъ това по прѣди чрѣзъ открититѣ съборни совѣщанія (въ врѣме на лионската и флорентинска унія), папиститѣ счели за по-добрѣ сега да дѣйствуватъ чрѣзъ скрита пропаганда. Западнитѣ монаси францисканци, Бернардити и особено иезуититѣ съ цѣли тѣлпи отивали на истокъ, преоблечени съ отрастнати бради, и тукъ подъ видъ на лекари, или учители на младѣжитѣ влизали въ семействата на богатитѣ грѣци и придобивали довѣрие, старали се незабѣлѣжено да разпространяватъ въ народа брошурки, напоени съ униятско мнѣние. Чрѣзъ посрѣдството на консулитѣ на своитѣ държави като получили достъпъ въ самия турски дворъ иезуититѣ явно открили свой колегиумъ въ самия Константинополь, а въ Римъ устроили висше училище за дѣтцата на богатитѣ грѣци съ цѣль да иматъ въ тѣхъ сетнѣ дѣятелни помощници на своята пропаганда. По нѣкога даже успѣвали да поставятъ на най-високитѣ мѣста на грѣцката църква свои тайни съобщници. Въ случаи на несполука на тѣхнитѣ хитри мѣрки, тѣ не се спирали отъ съвѣстѣта си да прибѣгватъ и до по-груби мѣрки съ бунтувания, интриги, клевети, шпионства възбуждали турското правителство противъ грѣцитѣ; особено противъ ония грѣцки пастири, които разбирали тѣхната тактика и имъ противодѣйствували. Така въ 17-й вѣкъ по интригитѣ на иезуититѣ билъ наклеветенъ, нѣколко пѣти испращанъ на заточение и най-сетнѣ убитъ знаменития и образованъ Константинопольскій патриархъ Кириллъ Лукарисъ. Съ такива мѣрки иезуититѣ успѣвали да склонятъ къмъ католизмътъ, или въ униятство нѣколко грѣци; но говорейки сравнително не съ били мнозина такива гърци. Протестантитѣ сжщо, като имали предъ видъ религиозното свое съединение съ грѣцитѣ, употребявали за туй и пѣтъ на открити прѣговори и сношения (при патриарха Иеремия 2-й въ XVI вѣкъ) и пѣтъ на пропаганда; но тѣхнитѣ дѣйствия на истокъ били още по-малко успѣшни, отъ колкото дѣйствията на иезуититѣ.

Образованието и устройството на новогръцката църква.

Въ първата четвъртъ на настоящето столѣтие една часть отъ гръцитѣ, насѣляюща южната страна на балканский полуостровъ, успѣла да се освободи отъ турското иго и образувала самостоятелното гръцко Кралство. Отдѣлилитѣ се гърци отъ Турция въ политическо отношение, не искали да оставатъ въ църковно отношение подъ управлението на патриархътъ, зависимъ отъ турското правителство. За туй, за управлението дѣлата на новогръцката църква, по примѣрътъ на Русската, билъ съставенъ самостоятеленъ синодъ.

Назидателни размишления

I

Коего не познаваме, това и неможемъ да желаемъ.

Това въ едно отношение е добро, а въ друго лошо.

Има *блаженно* непознаване на много нѣща, които сами по себе макаръ и да сѣз невинни, нѣ неусѣтно сковаватъ сърдцето, помрачаватъ чистотата му и нарушаватъ душевниятъ миръ.

Има пъкъ и *окаянно* непознаване, което за да се плаче непостигътъ сълзи. — *Истинската свѣтлина бѣше въ свѣтътъ, из свѣтътъ не ѣ позна.* Да, имаме прѣдъ себе си свѣтлината, а пъкъ да не ѣ познаваме, да не ѣ виждаме, — каква плачевна участь! Да имаме прѣдъ себе си свѣтлината, а пъкъ да не желаемъ да ѣ познаемъ, да не се стрѣмимъ къмъ неѣ, — каква плачевна участь!

Свѣтлината е Христосъ. Человѣцитѣ ако бѣха Го познали, то безъ съмнение биха се распалили отъ любовъ къмъ Него, понеже красотата Му щѣше да ги привлѣче. Опитътъ хиляди пѣти е доказалъ дѣйствителността на това отъ сѣверния дори до южниятъ

полюсъ. Нъ опитътъ, за жалость, говори и за такъ-
вито, които упорито не искатъ да Го познайтъ. Той
говори и за такъвито, които сж видѣли *най-прѣкрас-*
ниятъ отъ синоветъ чловѣчески, нъ непоискали да се
плѣнѣтъ отъ хубостъта Му; говори и за такъвито,
които знайтъ Иисуса, знайтъ и Павла, нъ не жела-
йтъ да станѣтъ ученици на Иисуса и подражатели
на Павла.

Древнитѣ философи твърдѣтъ, че добродѣтелта
ако бѣше възможно да стане видима, то всички чело-
вѣци, възхитени отъ нейната красота и любезность,
щѣха да ѝ обикнѣтъ и да се прилѣпѣтъ къмъ нея.
Тя дойде въ видимъ чловѣчески образъ, пълна съ
благодать и истинна, и *живѣ съ насъ*; а чловѣцитѣ
обикнаха по-вече тъмнината, отколкото свѣтлината; по-
вѣче прѣстѣпникътъ и разбойникътъ, отколкото не-
виниятъ и безгрѣшниятъ: обикнаха *Варавва*, а не
Иисуса.

Кой ще докаже противното?

II

Съ сзединени сили се извѣрива по-вече.

За това въ отношение къмъ земното ни учи Ме-
ханиката. Въ небесното и духовното пакъ ни учатъ
священото Писание и историята.

Главното правило на дяволътъ е *отлжчванието*.
Отлжчи се, и ти ще станешъ Господъ — това е над-
писътъ на ада. Главното правило на Христа е *сзединени-*
ето. *Прѣбждвайте твърдо въ една мисль* — това е над-
писътъ на Христовата църква. Не единъ *сгюзъ* само,
нъ *сзединението* е главното правило, отличителното
сжщественно свойство на Христовото Царство. Да
свѣрзва може и свѣтътъ и природата; а да *сзединява*,
за работение съ единъ духъ и една душа, може само
благодатьта, само *любовта*, която иде отгорѣ.

Много може молитвата на единъ праведенъ, ако е
искренна. Когато *двамина* станѣтъ въ едно, тѣ полу-

чаватъ това, за което се молятъ. Нъ *сзединената* молитва на *мнозина* ученици, които *еднодушно* и *непрѣстано* се молятъ и *принасятъ* молби, може *несравнено* по-вѣче (Дѣян. 1,14). Несравнено по-вече може пакъ молитвата на *хиллядо*, които *постоянно* прѣбждватъ въ *общението*, въ прѣчупванието на хлѣба, и въ *молитвѣ* (Дѣян. 2,42), които *еднодушно* и *съ едни уста* славятъ Бога (Римл. 25,6). Какво могатъ да направятъ *всички* земни сили, *всички* врата на ада противъ такъвата молитва?

III

Моли се, и труди се.

Има ли по-обикновено правило отъ това, което тъй често се произнося безъ всяко размишление? Има ли нѣщо по-възвишено, отъ това правило на благочестието?

Въ *язика на християнина* то има двойно значение. Първо обикновенното: *моли се и се труди*; второ: *моли се* като се *постоянно трудиш*; *труди се* като се *постоянно молиш*.

Нашето тѣло има нужда отъ двойно поддържане. Едното състои отъ *неволното непрѣкъснато дѣшане* *жизненна сила* отъ въздухътъ, денъ и нощъ; а другата отъ *приемане храна и питие* въ *опредѣлено врѣме*. Безъ първото тѣлото не може да прѣкара нито четвъртъ отъ часъ; а безъ послѣдното може да прѣкара само нѣколко врѣме.

Тѣй е и съ *нашата душа*. Хранението и поддържането на живота ѝ е *молитвата*. Затова и молитвата е двояка: *вътрѣшна*, *постоянна* и *непрѣкъсната*, и обикновено тъй наричаната *вънкашна* молитва. Първата е *необходимость непрѣкъснато дѣшане* на *жизнениятъ въздухъ* за *здравието на душата*; а втората е *нейното повтаряно* отъ *врѣме на врѣме* *ядение и пиение*.

Священното Писание *разумява онази вътрѣшна, непрѣкъсната молитва*, за която ни съвѣтва да се

молимъ на *всѣко врѣме, непрѣстанно*, да просимъ и се молимъ *духомъ*, всичко да вършимъ *въ името на Иисуса*, да почитаме *Господа въ сърдцата си*, да ходимъ *прѣдъ Бога*, *прѣдъ лицето на Господа*. Давидъ *прѣбъждаше прѣдъ Господа*, — Давидъ, който мислелъ за своятъ Господъ когато заспивалъ, и говорилъ за Него, когато се пробуждалъ. Той нощъ Му пѣлъ, и се молилъ на Бога — своятъ животъ.

Това *прѣбъждане прѣдъ Бога* е най-приличното и правилно име за *вънтрѣшната, непрѣкъсната молитва*, което е *пô-вѣче състоянието на молитвата*, отколкото *испълнението на молитвата*, *пô вѣче постоянното направление и уреждане на душата*, отколкото *свършванието и отново повтаряние на молитвата*. Това състояние на молитвата е истинската стихия, сжщия животъ на душата. Вънъ отъ тази стихия нагледъ душата може да живѣе, нъ този нейнъ животъ е грубъ; тя, спорѣдъ св. Писание, *лѣжи въ смъртъта*.

Съ *всѣки облагодѣлствуванъ*, който е вече достигналъ *блаженното общение съ своятъ Спасителъ*, и е станалъ *небесно сжщество*, бива тъй, както и снѣжното дѣте, когато то се намира *прѣдъ очитѣ на майка си*. Въ *врѣме на игритѣ си*, то постоянно поглѣжда къмъ *майка си*; то плаче и крѣщи, когато излиза *майка му*. Тя се повраща и утѣшава *дѣтето*, и *дѣтето* удовлетворено, продължава *игритѣ си*. Така е и *облагодѣтелствувания християнина*. Въ *врѣме на обикновеннитѣ си работи*, той неуморно глѣда *духомъ къмъ Христа*, и всичко щото върши, върши го *прѣдъ Неговитѣ очи*. Така той се *труди като се моли непрѣстанно*, и се *моли като се труди постоянно*. Тъй *всѣки неговъ трудъ е дѣло извършено въ Господа*; *всѣко негово занятие е трудъ*, а *сжщеврѣменно и наслаждение*, — е *напрягане*, а *сжщеврѣменно и отпочивание*.

Нъ и *вънкашното ядене и пиене въ извѣстно врѣме прѣзъ денътъ* е нужно за здравето. Никой християнинъ не бива да напуска *вънкашната молитва*, чрѣзъ която *цѣлиятъ вънкашенъ и вънтрѣшенъ чловѣкъ*, като *напуска всичко земно*, се занимава съ *Бога*. Нашиятъ Господъ въ всичко ни е послужилъ.

за примѣръ. Той живѣлъ съ постоянно обръщане къмъ Отца, който *никога* не Го е оставялъ на гората да се *молм*.

IV

Слѣдъ дъждѣтъ, настѣпва грѣянието на слънцето.

Тѣй е въ царството на природата, тѣй е и въ царството на благодатѣта. Както тамъ, тѣй и тука бива подрѣдъ дъждъ, суша, облачно и ясно слънце. И едното и другото служатъ, за да узрѣва плодѣтъ. Мъглата и дъждѣтъ, както тука, тѣй и тамъ, сѣ благо-дѣяние и благословение, както тогази когато той е ползотворенъ дъждъ отъ Господа, както и тогази, когато той е за наказание, което отначало макаръ и да се вижда тѣжко, нѣ отпослѣ произвежда миренъ плодъ на праведность:

Въ живота на облагодѣтелствуваниятъ могатъ да се случатъ и такъви дни, въ които душата не вижда и не усѣща слънцето, въ които дни тя съ гласъ се оплаква: *„Ти се скри задъ облакъ, за да не проникне молитвата ми, за да не ме чуешъ!“* Тя може да изпадне въ отчаяние, даже и въ съмнѣние: Дѣйствително дали ѣ се е явявало нѣкога слънцето? Това, което считала тя за слънце, дали не е било нѣкой пусть метеоръ, или измамчивъ блуждающъ огнь?

Блаженна си ти, душо, която *не виждашиъ*, а съ търпение очаквашъ Господа! Великъ подвигъ, когато оставениятъ бива търпеливъ, и съ мълчание очаква надѣждата, — надѣждата, която непосрамява. Ти се оплаквашъ, че *облакѣтъ* закрива *слънцето* отъ тебе, което е било *свѣтилникъ прѣдъ краката ти, и свѣтлина прѣдъ стѣпките ти*. Блажени сѣ плачуущиѣ, понеже *ще се утѣшиѣтъ*. И къмъ тебе вика гласѣтъ на любовта. „Азъ те оставихъ за минутата, (само за една минута); нѣ Азъ ще те зарадвамъ съ вѣчна милость.“ Скоро, много скоро ще захванешъ да говоришъ съ радость: „Благодарѣ Ти, че *Ти ме смири, и пакъ ме утѣши!*“ — Така слѣдъ *краткозрѣмениятъ* дъждъ настѣпва *свѣното* грѣяние на слънцето! (Слѣдва)

Айтось 1898 г.

Протоиерей К Христовъ.

Вѣчно Слово и писано Слово.

Отъ Д-ра на Богословието А. Сафиръ (Adolph Saphir*).

(Прѣвежда Гр. Несторовъ).

Азъ имамъ за задача да докажъ, че Библията е жива книга и че тази велика истина прѣмущественно свидѣтельствува днешното врѣме.

*) Неизвѣстний до скоро въ Руссия английскій Богословъ Адолфъ Сафиръ, който внезапно умрѣлъ прѣди 3 години, тъй да се каже, съ перо въ рѣка, билъ придворенъ проповѣдникъ въ Кенсингтонъ, западно прѣдмѣстие на Лондонъ съ дворецъ на сѣщото име. Извънредно даровитий, философски образований еврейнъ съ живи стрѣмления да рѣши за себѣ си въпроситъ на религията, той скоро се убѣдилъ въ лъжливостта на Иудейството, въ което той билъ възпитанъ. Той се увлѣкълъ въ Хегелианизма, нѣ понеже го изучавалъ безпристрастно и всестранно, та за туй той (хегелианизма) принесълъ на душата му само по-големо мѣчение. Политизма пакъ го хвърлилъ въ мрачната пропастъ на материализма. Обаче, самий този мракъ, който уплашилъ неговата душа, когато той отново дошелъ въ себѣ си го заставилъ да иска да излѣзе къмъ свѣтлината! И ето Христосъ — Единичката истина Свѣтлина озарилъ неговата страдалческа душа и станѣлъ Християнинъ. Подиръ това той въ скоро врѣме станѣлъ извѣстенъ на Западъ, като единъ отъ най първитѣ Богословци и проповѣдници. Особенно внимание обърнѣлъ Западъ на него въ края на 1888 г., когато той, като билъ вече станѣлъ Докторъ на Богословието, открилъ въ Кенсингтонъ четението на своитѣ знаменитѣ бесѣди „За Божественното единство въ св. писание“, които съ необикновенно увлѣчение се слушали отъ научно образоанитѣ Християни на разнитѣ въроисповѣдания. Тѣзи именно бесѣди билъ той завършилъ прѣди 3 години и когато биле вече готови за печатание, неочаквано го постигнѣла смъртта. И днесъ подъ название;

Прѣди всичко азъ ще се установиж върху това, че между Иисуса Христа Вѣчното Слово Божие и писаното Слово Божие има вѣтрѣшна тайнствена връзка, и вслѣдствие на това единство, се открива забѣлежителното съотношение, поразяюще дори самия повърхностенъ наблюдателъ, между Иисуса Христа и Библията. Азъ ще посочж само на три сравнения.

Първото е това, че Иисусъ и Синъ Божий Господъ отъ небето — *Слѣзний отъ горѣ* (Иоан. 3, 13, 31); нъ въ сжщото врѣме Иисусъ е Синъ Человѣчески, Който по всичко станжлъ *подобенъ на Своитѣ братия* (Евр. 2, 17). И писанието ний приемаме като Слово Божие и въ сжщото врѣме слово человѣческо — като свята книга, написана отъ человѣцитѣ, и която дишж на всѣкждѣ и въ цѣлата атмосфера на человѣчески животъ и человѣческитѣ чувства.

Второто сравнение е слѣдующето: Иисусъ, като человѣкъ, *роденъ отъ жена* (Гал. 4, 4) е Синъ на Давида и Синъ на Авраама (Мат. 1, 1). Той дошелъ отъ Витлеемъ. Той се въспитавалъ въ Назаретъ. Той поучавалъ (Проповѣдвалъ) въ Галилея и въ Иудея, и надъ неговия кръстъ биле написани думитѣ, „Иисусъ царь Иудейский“; и това родство, въ което се намира и Иисусъ съ еврейтѣ, е родство не за извѣстно само врѣме, не е конечно, нъ за прѣзъ всичкитѣ врѣмена.

The divine unity of Scripture. London 1893 г. бързо се распростра- нява въ Европа и Америка, книгата на Сафира, изъ която ний прѣдлагаме на читателитѣ си само първата глава. Издателя на книгата К. Карлейлъ така свидѣтелствува за този послѣденъ трудъ на Сафира: «това е единичкото най-важно отъ всичко, което е написалъ Сафиръ. Нито единъ писателъ или проповѣдникъ, въ наше врѣме, не е ималъ такова дълбоко и ясно познание за духа и вѣтрѣшното единство на книгитѣ на св. писание, каквото е открилъ Сафиръ въ тѣзи бесѣди, отъ което става оче- видно, какъ рѣдкий еврейски умъ и въспитание забѣлжително го облѣгчили въ разбиранieto на трудния за изучаване Символизъмъ и источната образностъ на библията. Раскритието на неговото възрѣние на единството въ Божественното учение на Библията и на отношението къмъ неаналогичнитѣ философски системи, при своято увлекателна жизненностъ повече отъ всяка друга полемика распрѣска мъглата на съврѣменнитѣ лъжливи мишления.

до като сѣществува тази земя и до като свѣтътъ надъ нея слънцето и луната.

Тѣй сѣщо и писанието е собствено еврейска книга. Всичкитѣ негови писатели, както отъ вѣтхий, тѣй и отъ новий завѣтъ сѣ биле евреи отъ евреи. Самото повѣствуване е еврейско, тонътъ, на който то е написано, е еврейски; даже гръцкитѣ писания на Новий Завѣтъ говорѣтъ чрѣзъ гласътъ на израиля Нъ, безъ да се гледа на това, че Иисусъ *дошелъ при своитѣ* (Иоан. 1,11), Той е свѣтлината на свѣта, *благословието на всичкитѣ народи* и Неговото име трѣбва да стане извѣстно на всичкитѣ сѣмена и на всичкитѣ родове на земята, затова, защото *Единъ е Богъ и единъ е ходатая между Бога и чловѣцитѣ — чловѣка Христосъ Иисусъ* (1 Тим. 2,5). Сѣщо тѣй и еврейската Библия, спорѣдъ нейнитѣ писатели е книга за цѣлия свѣтъ, и въ нея не се забѣлѣзва *нито скитъ, нито рабъ, нито свободенъ* (Кол. 3,11). Това е книгата на чловѣчеството!

Третьото сравнение: Иисусъ Христосъ говорѣлъ, до колкото се може, на най простъ и разбираемъ языкъ. Той ежедневно проповѣдвалъ въ храмътъ. Говорѣлъ по улицитѣ и народнитѣ сборища. Той говорѣлъ за всичкитѣ, *които иматъ уши да слушатъ*, а между това само тѣзи, които сѣ биле озарени чрѣзъ Божи-ятъ Духъ сѣ биле въ сѣстояние да усвоятъ Неговитѣ думи. Само *Неговитѣ овце слушаша Неговия гласъ*. Сѣщо тѣй и Библията е единственната проста книга, достъпна за самитѣ необразовани хора и дѣцата, и при това и за нея е потрѣбно озарението чрѣзъ Святий Духъ, така щото нейнитѣ прости думи да можатъ да станѣтъ живо разбираеми, и нейнитѣ ясни и свѣтли призвания и прѣдложения да можатъ да бѣждѣтъ въсприети.

Ако има подобно сходство между Христа и Св. Писание, то непрѣмѣнно трѣбва да има сходство и между дѣйствиата, които тѣ оказватъ надъ чловѣческитѣ души. Думитѣ на нашия Благословенъ Спасителъ привлѣкли къмъ Него хора изъ разнитѣ обществени слоеве, много или малко отдалечени отъ Него.

Человѣцитѣ, които винаги сж стояли надалѣчь отъ Него, като вѣнъ отъ Неговия кръгъ, изобразени въ первосвященнически служители, сами дошли да взематъ Иисуса, казали: *Никога не е говорилъ чловѣкъ тѣй, както този чловѣкъ говори.* (Иоан. 7, 45. 46). Това е било толкова необикновено и чудно, до таквазъ стѣпень прѣввишающе всичкитѣ чловѣчески думи въ устата на този чловѣкъ, щото самата тази особенностъ на Неговитѣ думи имъ открила за Божественната властъ на Неговото учение. Свѣтътъ никогашъ не билъ чувалъ такъвъ гласъ, свѣтътъ никогашъ не е слушалъ подобни думи и подобна мѣдрость.

Близо къмъ Христа стоялъ другъ кръгъ отъ хорае — това биле жителитѣ на Назаретъ, които слушали Неговитѣ проповѣди, а *очитѣ имъ бѣха се възрѣли въ Него и чудиха се за думитѣ на благодатъта, които излизахъ изъ устата Му*, когато Той имъ обясняваше цѣлѣта на Своего дохаждане спорѣдъ пророчеството на Исайя (Лукъ. 4, 16 — 22). Още по близо до Него билъ народа, който подиръ Неговата нагорня бесѣда *чудилъ се на Неговото учение и говорилъ, че Той ги учи, като че ли има властъ, а не както книжниците и фарисеитѣ* (Мат. 7, 28 — 29).

Още по близо до Христа биле Неговитѣ ученици, които Му казвали: *Господи, при кого да отидемъ? Ти имашъ думи на животъ вѣченъ* (Иоан. 6, 68).

И още по-близки станжли тѣ къмъ Него, прѣди всичкитѣ християни, послѣ съшествието на Св. Духъ въ деньтъ на Петдесетницата, когато ведно съ всичкитѣ вѣрующи, озарени чрѣзъ свѣтлината на разума и небесната радостъ, биле въ състояние да засвидѣтелствуватъ, че мракътъ вече исчезналъ, и едничката истинска свѣтлина свѣти!

Обаче азъ искамъ да говорѣмъ само за тѣзи хора, които винаги сж стояли на далѣчь отъ Христа, — за свѣтътъ, който свидѣтельствува за Писанието чрѣзъ думитѣ на первосвященническитѣ служители: *Никога не е говорилъ чловѣкъ тѣй, както Този чловѣкъ.*

Христа, който бѣше огласилъ свѣта съ небеснитѣ думи, почнали да прѣслѣдватъ, искали и се мѣчили

да го *хванатъ* (Иоан, 7. 30, 32 44) Библията, която слѣдъ врѣме се явила въ пълний си съставъ, като че ли бѣше въплотила въ себѣ си всичката *пълнота* на Словото Божие, и почнѣла да „оглашава“ народитѣ, се подхвърлила на страшно прѣслѣдване и гонение. Нъ безъ да се гледа на това, тя си живѣе и въ днешно врѣме, повече отъ колкото всѣкога, смѣло може да се гледа на нея като на жива книга — повече отъ колкото всѣкога открито може сега да се свидѣтельствува за нейния животъ, като на поразително чудесенъ фактъ, тъй като непрѣкъснатитѣ въ течение на толкова вѣка прѣслѣдвания и до сега продължаватъ.

Тази книга на живота най напредъ почнѣла да се прѣслѣдва отъ язический Римъ, и особено силно било гонението противъ нея прѣдъ вѣстържествуванието на християнството, напр. въ 303 година. Първитѣ християни съ умиление и вѣсторгъ четяли Словото Божие. Първитѣ учители на християнската вѣра съвѣтвали да се изучава Словото Божие на цѣло, а не само части отъ него. Св' Иринеи говори: „Четете цѣлото Писание, защото е казано, отъ всичкитѣ дървета въ рая ти ще ядешъ“ (Бит. 2 16). Оригенъ пакъ говори: „вий нетрѣбва да забравяте ветхий завѣтъ, нъ трѣбва да го изучавате така, както и новий, затова, щото да можете да станете подобни на добъръ домакинъ, които вади изъ съкровището си и ново и ветхо (Мат. 13 52). Тъй и било. Въ всичкитѣ християнски събрания, биле тѣ домашни или общественни, винаги се четяли много мѣста изъ Св. Писание; а тъй като книгитѣ на Св. Писание биле твърдѣ скъпи, то богатитѣ християни харчили огромни количества пари за тѣхното прѣписване и ги раздавали даромъ на бѣднитѣ членове на църквата. Това е билъ забѣлжителенъ *дружески съюзъ на читателитѣ Словото Божие*, и хистианитѣ съ таквъзъ благоговѣйно внимание се отнасяли къмъ това четение, щото спорѣдъ свидѣтелството на Евсевия, нѣкой си Иоанъ въ Египетъ, ржководѣйки събранията, билъ въ състояние да повтаря не само нѣкои глави, нъ и цѣли час-

ти отъ Библията. Язичниците виждали, че всичката сила на ненавистното тѣмъ учение се заключавала въ Писанието и заради това, даже, билъ издаденъ отъ Диоклитяна императорски указъ за прѣслѣдванieto на Писанието. Много екземпляри отъ Писанието биле изгорени, и мнозина отъ пазителитѣ на Писанието биле подхвърлени на най-ужасна и най-мжчителна смъртъ, особено епископитѣ.

Подиръ язическия Римъ, Писанието взело да се прѣслѣдва отъ папския Римъ, нъ по съвсѣмъ другъ начинъ: вмѣсто да станелъ пазителъ на Писанието, той станжлъ стражаръ — тюремщикъ на Писанието и въ продължение на много вѣка Словото Божие било скрито отъ народа, вслѣдствие на което пѣкъ, легендитѣ и челоуѣческитѣ прѣдания станжли, вмѣсто Св' Писание, духовна храна за християнитѣ. Реформацията се появила много страшна за Западъ, нъ и Истокъ призналъ, че тя освободила Писанието и го распространила по цѣлий свѣтъ, благодарение книгопечатанieto, което се появило чрѣзъ Божията помощ, нѣколко години до нея (реформацията.) И народитѣ съ радость захванжли да внимаватъ на небесния гласъ на Словото божие. А подиръ туй пакъ гонения. Нъ съ това още не сж се исчерпали всичкитѣ гонения противъ Божията книга, които Тя трѣбвало да прѣтърпи. Нѣколко врѣме слѣдъ освобождението на библията, захванжлъ да я прѣслѣдва пѣкъ рационализма, който вѣрва само въ това, което може да се узнае и безъ Библията, а изъ нея знае само това, че Исусъ притѣжавалъ великъ и чуденъ характеръ. Вънкашио рационализма се отнася къмъ Библията съ уважение, но той я оставя като Симеона, лишенъ отъ косми и очи, когато се раздалъ викътъ „филистимянитѣ сж вртхъ тебе!“

Подиръ туй настѣпилъ периода на невѣрието — на смѣлото, дързкото, присмѣхливото невѣрие; което даже прѣдсказвало, че слѣдъ петдесетъ години не ще остане ни най малка слѣда отъ Библията.

А напоследъкъ настанжлъ периода, продължавайки се и до днесъ, на пантеизма, който отхвърля чудесата и

личността на Бога, и признава всичкитѣ повѣствування за Исуса Христа като митическа дрѣха, покривающа идеитѣ и понятията.

Послѣ всичко това се начиняла вътрѣшната критика, която за изслѣдване Писанието и подлинността на Неговитѣ книги, прибѣгвала за помощъ къмъ исторіята, естественнитѣ науки, археологията и др. Тази критика имала таквовъ дѣйствие надъ по голѣмата частъ отъ вѣрующитѣ, каквото дѣйствие е имало прѣданието подъ влиянието на Римъ, а именно това, че тя заставила мнозина да си мислятъ, че простия и неучения човѣкъ не е въ състояние да разбира Писанието, слѣдователно, не трѣбва и да го чете. И че само тѣзи, които сж посвѣтени на специалното изучаване особено ститѣ на Писанието, могатъ съ доказателства да твърдятъ кое е истинско и кое е лъжливо въ Библията.

Обаче, да се обърща внимание на всичко това, — безъ да се гледа и на това, че язическии Римъ се мѣчилъ да унищожи Библията, папскии Римъ — да заключи, библията на вѣчно, въ тъмницата. рационализма — да обезсили Библията, француското невѣрие — да осмѣ Библията, пантеизма — да погребѣ Библията, съврѣменната критика — да отдалечи Библията на безкрайно разстояние отъ болшинството на човѣчеството, — Библията си живѣе, подобно на еврейтѣ, които Фараонъ напраздно се мѣчилъ да ги потопи, Навуходоносоръ — да ги изгори, Аманъ — да ги прѣдаде на позорна смъртъ! И-не само, че Библията и сега живѣе, нѣ тя никога не е била проявявала таквазъ жизненность каквато проявява въ днешно врѣме.

Нима Всемирното Библейско общество не е чудесенъ фактъ? . . . Единъ великъ философъ, който прѣди много години е билъ прѣдсѣдателъ на едно отъ неговитѣ (Библейското общество) събрания, казалъ една твърдѣ забѣлжителна рѣчь, въ която той разяснилъ важното значение на библейското общество — Библейското общество, спорѣдъ неговитѣ думи, като че ли въплотява нагледно, прѣдъ всичкитѣ на-

роди, великата истина, че тази книга е собственостъ на всичкитѣ хора, че въ вселенската Христова църква всичкитѣ нейни членове, чрѣзъ Словото Божие, се държатъ въ съобщение помежду си и Самаго Бога, и че всички, затова, не само могатъ, нѣ сж и длѣжни да четжтъ Св. Писание.

Библейското общество е издало въ повече отъ 312,000,000 екземпляри Библията и я е прѣвѣло на 350 язика и на 70 такива язика, които до началото на настоящия вѣкъ не сж имали нито азбука, нито най-малка слѣда отъ литература. Това е въ най-висока степенъ забѣлѣжителенъ, или по добрѣ да се каже, поразителенъ фактъ! Ний едвали сме въ състояние да оцѣвимъ величието на този фактъ, — какво значи да дадешъ на народа писменностъ и възможностъ за литература и тази литература да почне съ книгата надъ книгитѣ! . . . Да направи това 70 пѣти, и въ такъвъ кратко врѣме, — това е наистина, поразителено явление! Въ сжщето това врѣме, когато Римската църква се е хвалила и сега продължава да се хвали, че посрѣдъ всичкитѣ народи на земното кълбо тя постоянно повтаря текста на мъртвъ латински языкъ, който не подбужда ни едно човѣческо сърдце, всемирното Библейско Общество винаги е отивало на прѣдъ и винаги върви на прѣдъ, напомнявайки, открито, на цѣлий свѣтъ чудото, което е станжло въ денѣтъ на петдесетницата, и проявява всеобгржщащото човѣколюбие на Нашия Великъ Богъ и Спасителъ!

Тази книга, въ днешно врѣме, се явява въ свѣтътъ пълна съ най-високъ интересъ не само за нейнитѣ приятели, нѣ и за враговетѣ ѝ. Никогашъ Библията не се е изучвала така старателно, никогашъ не е привличала вниманието на всичкитѣ хора изобщо и никогашъ желанието на Христианитѣ да узнаватъ всичкитѣ *свѣсти на Бога* — всичкитѣ *пѣтици и мисли* на Бога, като да сж въплотени въ нея (Ис. 55 гл.), не е било така силно, както въ сегашно врѣме. Това показва, че тя дѣйствително е „Жива Книга“!

Нъ азъ още се докосвамъ само до вѣнкашната страна на това велико явление. Ний сме до толковъ запознати съ поражающитѣ ни факти на това явление, щото неможемъ да не обѣрнемъ вниманието на всички вѣнкашно на това, та да можемъ да запетачаме въ нашитѣ умове величието на това чудо. Ще продължж върху това пакъ отъ къмъ вѣнкашна страна. Нито една книга не може да се сравни съ Библията, ако се разглежда просто като книга.

Тя е источна книга, нъ колко отдавна бѣше казалъ серъ Уплялъ Джонсъ, за всичкитѣ други источни книги, че колкото и да биле тѣ поетични или пъкъ мѣдри, то за да станжтъ разбираеми и интересни за западния умъ, непрѣмѣнно трѣбва да се прѣправжтъ, много нѣща въ тѣхъ трѣбва да се изсхвърлятъ, много — да се смягчжтъ. Какъ е било възможно, щото тази источна книга да завладѣе прѣимущественно чрѣзъ Иафета, — западнитѣ страни, а най-главно Англия, Германия, Америка? Какъ е било възможно, щото тази источна книга, прѣнесена въ Германия, или въ Магадаскаръ, или въ Южна Америка, или пъкъ въ дълбочинитѣ на Индия, неотразимо да дѣйствува на умоветѣ и сърдцата на тѣзи, които я слушали? Миналата недѣля азъ четохъ отчетъ на единъ мисионеръ, въ който той описваше четението, въ Индия, на първата глава отъ посланието къмъ Римлянитѣ, гдѣто се изобразява язичеството въ всичкитѣ си проявления и дѣйствия: Когато главата се завършила, браминътъ, който присѣтствувалъ при четението, приближилъ се къмъ мисионера и му казалъ: „Съ това той описва насъ“. Той видѣлъ въ прочетенитѣ думи изображението на религиозното и нравственното състояние на своя народъ. Въ тази книга нѣма ограничения въ родътъ и националността. Тя станжала у всичкитѣ народи книга на домашното огнище книга на семейството, книга на сърдцето.

Погледнете на минжлото на тази книга. За нейната всеобщность ний можемъ да сѣдимъ по тази могжественна сила, каквато тя проявява въ всичкитѣ язици при нейното прѣвеждане. Нѣмската Библия

служи като образецъ за нѣмската литература. Всичкитѣ, биле тѣ вѣрующи или невѣрующи, католици или протестанти, всички признаватъ, че Мартинъ Лютеръ, когато прѣвелъ Библията, прѣобразовалъ и уредилъ, нѣмския языкъ. Съ това нѣмския языкъ, нѣкакъ си подновилъ младостта си, даже нѣщо повече — той приелъ въ себѣ си животворящи и прѣобразующи елементи, които по прѣди въ него съвсѣмъ несъществуваха. Всѣко обръщение на думитѣ въ Библията на Лютера, всѣко изражение сж въ висша степенъ нѣмско, изъ самата дълбочина на сърдцето на нѣмския народъ. Пима това сжщото не е и съ английската Библия?

Нима това сжщото явление не е и въ другитѣ страни? Какъ е било възможно, щото тази еврейска книга да стане най-близка за всичкитѣ народи отъ всичкитѣ тѣхни книги? — Твърдѣ просто и чудно: тя говори на сърдцето на чловѣчеството! Погледнете на всички тѣзи хора, на които влияела тази книга. Ако вий не обръщате внимание, съ тази специална цѣль, на съчиненията на попървитѣ дѣатели по Литературата, напр. Милтона, Шекспира и другитѣ велики автори въ другитѣ страни, — то вий неможете си прѣдстави: до каква степенъ Библейскитѣ повѣствованиа, Библейскитѣ истини, Библейскитѣ сравнения Библейскитѣ изрѣчения, дори и думитѣ, сж влезли въ самата сжщность на Литературитѣ у разнитѣ народи.

И азъ съмъ увѣренъ, и всички, които сж опитали на себѣ си, ще потвърдятъ моитѣ думи, че ако вий обладавате дарбата на най-блестяще краснорѣчие, или пъкъ сте написали нѣщо, което се отличава съ тънки и оригинални разсждения, и ако при това въ васъ има цитирани мѣста изъ Библията; то посрѣдъ всякия блѣсъкъ на вашето краснорѣчие или творение, тѣзи мѣста всѣкога сѣ повече ще блѣстятъ и ще се окажатъ единственни дълбоки по мислитѣ и чувствата си, и тѣ прѣди всичко ще завладѣятъ умотѣ и сърдцата на чловѣцитѣ.

Помислете още, за тѣзи велики хора, които въ благоговѣйния си вѣсторгъ, се прѣкланяли прѣдъ Биб-

лията Лейбницъ, Милтонъ, Лордъ Беконъ, Паскаль, Фардей, Ньютонъ, Локъ, метафизицитъ, най-първитъ знаменитости по естественнитъ науки, поетитъ, филофитъ и пр. пр. Азъ не указвамъ на това като на доказателство за истинността на Библията. Тѣзи хора видѣли истината; както тя е въ Писанието. не защото сж биле мѣдри и учени, нъ защото Духъ Святий ги озарилъ. Този фактъ, прѣди всичко доказва, че макаръ много учени и да отхвърлятъ Библията, не всѣкога, обаче, тѣхната ученность ги заставя да я отхвърлятъ. сжщо тѣй, както не умътъ и не знанието убѣждаватъ други да я приематъ. — Тази книга — това Слово Божие, до безкрайность прѣвипнава всѣка човѣческа ученость, и мѣдрость, всичкото земно величие на гениитъ, — тя е *слѣзла отъ горѣ*, съ своитъ небесни думи, съ своята собствена небесна свѣтлина, съ своята собствена Божественна сила!

Нъ азъ искамъ да ви напомня за другъ единъ още по-широкъ кръгъ отъ читатели, когото Библията сама заставила да я обикне и на когото тя сама свидѣтелствува за себѣ си. Странно е наистина, че нѣма друга книга въ свѣтътъ за дѣцата подобна на Библията. Има едно забѣлжително мѣсто въ една отъ рѣчитъ на Хексли, въ което той говори, че макаръ той напълно да залѣга за свѣтското образование, не по малко отъ това, той съвсѣмъ не е въ състояние да намѣри съ какво да замѣни Библията, защото нѣма друга книга, въ която самитъ високи, самитъ възвишени и очищающи мисли да бжджтъ така достъпни и тѣй привлекателни за умътъ на дѣтето, както въ Библията. Професора Ст. Иларий пише: „Азъ пътувахъ на Сѣверъ и на Югъ, на Западъ и на Истокъ, и всѣкога съмъ бивалъ поразяванъ отъ това, че въ всичкитъ страни, гдѣто Библията се чете, има литература за дѣцата и за работницитъ; нъ въ тѣзи страни, въ които Библията не се чете, като напр Италия или дори въ Франция. нѣма литература за дѣцата и бѣдния народъ. Гдѣ ще намерите вий таквазъ История? Гдѣ ще намѣрите вий такива повѣствуваня? Гдѣ ще намѣрите таквозъ учение? Гдѣ ще намѣ-

рите таквазъ поезия — най великото, а въ сѣщето време, отъ всичко, най близко за дѣцата и народа, което дава Библията. Всемиренъ е нейния языкъ! Той е подобенъ на слънцето, което осветлява всичкитѣ страни и всичко, което е въ тѣзи страни! . . .

Поетитѣ, особено, признавали чудното върховенство на Библията. Гете, този великъ прѣдставителъ на сѣврѣмената мисль, казалъ: „нѣка свѣтътъ да се развива до колкото си иска, нека всичкитѣ отрасли на челоуѣческото ислѣдване се раскриватъ до най висока степенъ, обаче, нищо не може замѣни Библията, — тя е основата на всѣко развитие и на всѣко образование!“

Погледнете на стилътъ на Библията. Той мъчно може да се опише, нъ всѣкой има опрѣдѣлено понятие за него. Простотата, сѣвршено обективното (сжщинското) спокойствие въ нейнитѣ раскази, нейната сила, нейната ясность, нейната изящность, — всичко това всѣкой е почувствувалъ, когато е челъ Библията, па билъ той вѣрующъ или невѣрующъ. Къждѣ другадѣ, въ цѣлото царство на литературата, може да се намѣри расказъ, подобенъ на повѣствованието за Авраама, който извелъ сина си Исака на гората Мариа, или за възкресението на Лазаря, или пъкъ Иосифа, когато се откривалъ на братията си? Или вземете, най-сетнѣ, Евангелието, въ което ни на мивутка да не исказватъ своя въсторгъ или своето чувство тѣзи, които сж го писвали. Помислювали ли сте нѣкога за 22-й псаломъ? Не можемъ да се въздържимъ отъ желанието да не ви го напомнимъ:

Господь е пастирь мой: не ще бжде въ лишение. На зелени пасбища ме упокоява; при тихи води ме води. Възвраща душата ми: води ме прѣзъ пѣтеката на прасдата заради името си. И даже въ долгѣтъ на смъртната сѣнка ако додѣж, не ще се оплашѣ отъ зло, защото Ти си съ мене; Твоя жезлъ и твоята тояга — тѣ ме утѣшаватъ. Приготвилъ прѣдъ мене трапеза. срѣщу враговѣ ми; помазалъ си съ елей главата ми; чашата ми се пролива, Наистина, благодатъ и милость ще ме послѣдватъ прѣзъ всичкитѣ дни на живота ми, и ще жи-

вѣжъ въ домътъ Господень на много дни. — Тѣзи шестъ кратки стиха, това кратко изложение на цѣлий чело-вѣчески животъ, — това е малкото славейче, което, прелетява по всичкитѣ страни на земята, като на вѣ-ждѣ повтаря своята неподражаема мелодия и съ това прониква въ сърдцата и ввася миръ и утѣшение въ душитѣ.

Мислите ли вий, че ако всичкитѣ поети въ свѣ-тътъ, би работили колкото и да било години, би могли да създадѣтъ такива шестъ стиха? О, колко е чу-денъ стилътъ на Библията! Азъ ще ви прочетѣ, какво е казалъ за Библията единъ изъ най виднитѣ лири-чески поети, който като художникъ, видѣлъ всичката красота въ Библията и безкрайната разлика въ всичко, което може да произведе искуството на тази книга. Ето думитѣ на Хайне „Каква е таквазъ книга“. — Голѣма и обширна като свѣтътъ, вкоренила се е въ дъл-бочината на вселенната и се е въздигнала до тайн-ственната лазуръ на небето! . . . Истина, това е Божие Слово, когато всичкитѣ други исказватъ само челоуѣческото искуство. Въ Библията нѣма нито слѣда отъ искуство; невъзможно е да се разбере критически нейния стилъ“. Този челоуѣкъ е билъ близо до това — да разбере въ що се заключава тайната на сти-лтъ на Библията. Както природата стои по високо отъ искуството, така и Библията по високо стои отъ всѣка друга книга на Литературата. Нали ко-гато видите една искусвенна роза, вий зачудено казвате: „Колко искусно е изработена!“ Когато пъкъ видите сѣщинска роза, вий тогава казвате: „Колко е прѣкрасна, колко е благоуханна!“ Както природата стои по високо отъ искуството, тѣй и вдѣхновението — отъ природата. Гениалния челоуѣкъ стои по ви-соко отъ обикновенния челоуѣкъ. Той е самъ за себѣ си законъ. Неговитѣ думи, неговитѣ картини, него-вата скульптура — това всичко е като негово собст-венно създание. Нѣ макаръ, че разликата между гениалния челоуѣкъ и обикновения е твърдѣ го-лѣма, обаче, това е нищо въ сравнение съ разни-цата сѣществующа между челоуѣка когото Духъ

Святий е оразилъ чрѣзъ собственната си свѣтлина, и чрѣзъ когото говори Духътъ и Всевишния и между единствения най великъ, единствения най блѣстящъ гений. Това е гласътъ на Бога макаръ и челоувѣчески гласъ, който ни говори въ това слово; и всички, биле тѣ вѣрующа или не, трѣбва да кажѣтъ, *никога нѣ е говорилъ така, като Този челоувѣкъ!* — „никога нито една книга не е била написана тѣй, както тази книга! . . .

Да прѣмине сега отъ формата къмъ същността на библията. Нѣма друга книга въ свѣтътъ толкова интересна и важна за челоувѣка, *като челоувѣкъ*. Кое въ нея е ново? Кое е вѣто? Челоувѣцитѣ често пѣти грубо се лжжѣтъ като не умѣятъ да разпознаватъ съврѣмненото отъ новото, тѣй като много отъ съврѣмненото, което е погрѣбано съ хиляди пѣти и което само се мѣрка, подобно на сѣнката безъ да има въ себѣ си нито сила, нито животъ; тогава когато всѣкога има старо, пълно съ животъ, затова защото е вѣчно. Многото отрасли на знанието се развиватъ; факти подиръ факти се откриватъ, открития слѣдватъ подиръ открития и опити слѣдъ опити — по такъвъ единъ начинъ постепенно се полага камакъ слѣдъ камъкъ и — огромното здание се изгражда. Нѣ въ това, което най много ни интересува и което повече отъ всичко друго е важно за челоувѣка, въ него нѣма развитие. Запитванията, които челоувѣкъ си правилъ въ днитѣ на Иовѣ, сѣ същитѣ тѣзи запитвания които излизатъ изъ дълбочината на челоувѣчката душа сега, и повече отъ това, що е дѣло откровениято, челоувѣкъ не се е помжрднѣлъ нито на единъ шагъ (раскрачъ) къмъ отговора на тѣзи запитвания. Ний знаемъ съ най голѣма достовѣрностъ, че тритѣ жгли въ трижгалника заедно се равняватъ на два прави жгли, и че не може да се има ни най малко съмнение относительно исчисленията на астрономията, като наука на небеснитѣ тѣла; нѣ кое ще даде подобно значение въ безисходното положение на челоувѣка, мжжа, жената, юноша, дѣвицата, — въ врѣме на страшна мжжа или смъртъ? . . . Библията заклю-

чава въ себѣ си, именно това, което се касе до нашия вътрѣшенъ, духовенъ и вѣченъ животъ; и поради това безразлично е какво направление ще вземе историята, до какво развитие може да достигне науката, единствения важенъ интересъ и първата новина — младенческата свѣжестъ (прѣснота) на Библията — ще си останатъ прѣзъ всичкитѣ вѣкове неизмѣними. Има единъ расказъ за единъ отъ генералитѣ на Фридрихъ Великий — Шмидта. Този генералъ билъ истински вѣрующъ въ Божественността на Писанието и Фридрихъ Великий често пѣти се обръщалъ съ запитвания къмъ него, съ цѣлъ да го порасърди малко нѣщо или пъкъ да получи нѣкой другъ отговоръ. Веднажъ той го попиталъ: „Кажете ми, защо вий винаги се обръщате къмъ Библията?“ и Шмидтъ му далъ слѣдующий отговоръ, когото азъ считамъ за едникия най-прѣкрасенъ отговоръ: „затова, защото Библията открива Моя Отецъ, който даже космитъ на главата ми е броилъ; затова, защото Библията ми открива Спасителя, който съ собствената си кръвъ е искупилъ всѣки единъ отъ моитѣ грѣхове; и затова, че Библията ми открива небето, гдѣто азъ вѣчно и блаженно ще съществувамъ!“

Обаче, азъ ще Ви прочетѣмъ още едно свидѣтелство за Библията, което е още повече интересно, — то е свидѣтелство отъ самитѣ противници на нейната Богодуховенностъ, споредъ както ний разбираме Богодуховенността отъ Пророцитѣ и Апостолитѣ, — свидѣтелството на извѣстния Щраусъ, побѣденъ прѣдъ смъртта си чрѣзъ Божието милосердие. — Ето какво е написалъ той не много врѣме прѣди смъртта си, желайки искрено да обясни могществото на християнството: „мчението на душата, произходяще изъ съзнанието нашитѣ грѣшки и уризението на съвѣстѣта, се облегчава само чрѣзъ християнството; прѣзъ неговото учение за очистителното искушение, безотрадното, тѣжкото чувствување, че сме жергва на слѣпата случайностъ, изчезва, — чрѣзъ свѣтлината на християнското учение за вѣчно защищающата и покровителствующата сила на провидѣнието, мжката, скръ-

бѣта, нощния мракъ на нашия земенъ животъ се озарява отъ лъчитѣ на надѣждата за вѣчното, безмъртното и небесно блаженство“. Това, което е казалъ истинския християнинъ Шмидтъ, вслѣдствие испитаното отъ самаго него и утвърждавалъ като фактъ, изведенъ изъ Библията, този челоуѣкъ (Щраусъ) пъкъ, който се е борилъ противъ Евангелието, въ краятъ на живота си вижда, че тукъ именно се съхранява това, което отговаря на потребноститѣ на челоуѣческото сърдце и съвѣсть, и че всичко това се дава само отъ християнството. Нѣма спокойствие за душата безъ Отца, който неискazано ни обича и постоянно се грижи за насъ, — нѣма миръ безъ Спасителя, Който е снелъ и постоянно сменя тѣжестъта отъ нашата съвѣсть, — нѣма спокойствие безъ надѣждата въ вѣчното блаженство, — надѣжда, която *не ще се посрами*.

И тъй азъ завършвамъ съ нѣколко думи за Исуса Христа, и, до като азъ да ги искажъ, помислете си за Библейската аналогия, съ която почнахъ рѣчъта си. — Исусъ, който се родилъ въ Витлеемъ и е билъ възпитанъ въ Назаретъ; който е билъ безъ влияние за лжеученикѣ, който е билъ отхвърленъ отъ Фарисеитѣ, осмѣянъ и поруганъ отъ садукеецѣ, който е билъ погребенъ — Живѣе! . . .

Майкитѣ довеждатъ и водятъ дѣцата си при Него; дѣцата Му пѣхътъ: „Осанна“; безчетното множество измъчени въ живота — *трудящитѣ ся и обремененитѣ* — сладостно внимаватъ на Неговия Божественъ призивъ: *елате при Мене, и Азъ ще ви успокоя и ще дамъ миръ* (Мат. 11, 28 29)!... И ето — днесъ по цѣлата вселенна се разнася отзивчивото къмъ него исповѣдание отъ избранникитѣ на царството Божие. *Господи, при кого да отидемъ? — Ти имашъ думи на животъ вѣченъ; и ний повѣрзахме и познахме, че Ти си Христосъ, Синъ на Бога Живаго.* (Иоан. 6, 68. 69)!

Старини.

Императорски Гербъ Султанъ Абдулъ Меджидъ Ханъ, синъ на султанъ Мехмедъ Хана, побѣдителъ на всѣкого.

Славний ми Министре, Възвишенный ми Военно-началнико, народний законовѣдче, Мѣдрій управитель общественимъ дѣламъ, проникателний духомъ въ общитѣ дѣла, слава и честь на Империята, славенъ чиновникъ Главнаго ми щаба, Кавалеръ на Императорскитѣ ми ордени отъ разни классове, Военний Генераль Губернаторъ на Видинската Губерния еалеть съ при съединенитѣ и мѣста, Министре мой Хюсеинъ Паша, нѣка Богъ ти умножи славата ти, Главний Фисофъ Управитель на рѣчената Губерния, съ достоинство Императорский Конюшникъ, удостоенъ на Императорскитѣ ми милости, Благородний Соилеманъ, нѣка ти се умножи успѣха и Ви отъ Губерниитѣ духовни лица Дубнички Намѣстникъ на кадията (свѣщенно законенъ Сѣдия) и прокуроръ священнаго закона (мюфтия), нѣка да успѣете. Ви отъ подобнитѣ гражданский лица Управителю на Окръга (Каймаками каза) и първенци на града нѣка да бждѣте щастливи. Като пристигне Височайший ми Императорски указъ нѣка Ви бжде извѣстно, че на основаение, че било записано съ перо въ Главний регистъръ на Императорската ми канцелария на архивитѣ, че обителъта святи Иванчо въ Селото рила, подчинено на Дубничката Околия въ Кюстендилската Губерния (лиа), имала въ сѣщата околия на мѣстността Бохичъ (А може би постичъ. Постилца (!) една ливада, на мѣстността бабина, една нива на мѣсаностъта „Нивадова“ една нива на мѣстността „круша“ една нива развалена на мѣстността „евреловъ долъ“ нива една на мѣстността Богородица, една нива на мѣстността „фуркошъ“ нива една на мѣстността, „ливадица“, една пчеларница и ливада на мѣстността остъта (може би и домна), ливада една развалена на мѣстность „Стругарски долъ“; нивата една на мѣст-

носѣта „Бистрица“ ливада една на мѣстносѣта Добрий поселець или Добрий Постилци; ливада една на мѣстносѣта „Сауджи“!; ливада една развалена, на мѣстносѣта „Орлица“, лозѣе едно и бостанъ единъ, на мѣстносѣта „Нетюбечъ“ (Стобець), лозѣе едно, пчеларница една, на мѣстносѣта Грудмалъ (иже би и Громель) лѣзѣе едно, пчеларница една, брой педесетъ на мѣстносѣта Истуриль (Истуричъ или святи врачъ) пчеларница една развалена на мѣстносѣта Ибли Сариль или Ибли-саричъ (Блисарець), пчеларница една, на мѣстносѣта „Докупа“, една нива и въ селото Рила отъ дрѣвне врѣме имали воденица и лозѣя, които не плащали десѣтъкъ и даждие, Самоковъ единъ, три воденици на мѣстносѣта Осѣкани ушакъ, едно лозѣе, едно стара брантия лозѣе и друго старо лозѣе, едно ново лозѣе и четири други лозѣе и въ селото проминъ четири воденици, двѣ валавеци, които неплащатъ и даждие отъ дрѣвне врѣме, на сѣщото мѣсто три ливади и бустанъ на воденицата два камена (ниви нерабоени) и три нови. Отъ лозето, нивитѣ и воденицитѣ привързани нарѣчената обителъ, които давали тѣ са били слѣдующитѣ които се описватъ: Въ селото Баланово подъ владѣнието священо монаситѣ на обителѣта единъ чифликъ, който дава произведение на Спахията, въ селото Слатина въ рѣцѣте на Бали-бегъ една нива, която дава десѣтъка на притежателя на земята. Священо Монаситѣ на обителѣта имали на рѣцѣтѣ стари священи постановления отъ миналитѣ султани и подновени священо постановления отъ Бивший Господаръ Императоръ и повѣже и Старий регистъръ на Императорскитѣ архиви билъ съгласени съ священнитѣ постановления било завѣдено по този начинъ, че нетрѣбвало да даватъ даждие и дѣсетъкъ за лозията, воденицитѣ, градинитѣ, ливадитѣ и нивитѣ привързани на обителѣта И отъ миналитѣ врѣменна дори до днесъ било вписано въ книгитѣ на даждията и на даждията за овцитѣ и завѣдено като било казано да бждатъ удостовѣрени (Емичъ) самитѣ. Отъ царскитѣ давжци (аварѣзидивание и отъ задължителнитѣ, които (Текиашари Юрфие)

даже и въ новата книга (регистъръ) тоже се било за-
вѣло спорѣдъ описаний начинъ, сж били опростени
отъ дрѣвно врѣме привързаниитѣ на обителъта лозя,
градини, воденици и бостани, мѣста, които били отво-
рили съ сѣкиритѣ си, нъ послѣ ако обаче работили
по прѣдани мѣста или ако добиятъ странство или зе-
матъ мѣсто подъ залогъ да даватъ данѣкъ на при-
тѣжателя на земята (царския чиновникъ) за земята като
работятъ на поданный мѣсто откакъ дадатъ десѣтъкъ
на притѣжателя на земята, както се горѣ описа, съ
условие да не даватъ десѣтъкъ и даждие отъ привър-
заниитѣ на рѣченната обителъ лозя, воденици, градини,
ливади, бостани и ниви; записано било тоже да да-
ватъ производѣнието отъ единъ чифликъ въ означе-
ното село Баланово на спайята священно-монаситѣ на
обителъта, подъ владѣнието на който се намира та-
кожде и десетъка на една нива въ селото Слатина на
притѣжателя на земята спорѣдъ горѣ-означений на-
чинъ десѣтъкъ на мѣстото на единъ чифликъ и една
нива на Спахията. Нарѣчений чифликъ и нарѣчената
нива производенията и назначенията () да ся за-
държатъ отъ страна на свѣщенно — монаситѣ на рѣчена-
та обителъ, и задружно производенията и даждията на
бащинитѣ записани на селото Рила и отъ страна на
владѣтельтъ на тимаръ (феодалностъ) по шесть-хиляди
аспри отъ С. Рила и друга отъ шесть-хиляди аспри
отъ селото Рила, а други отъ пенсионерелитѣ, или и
Императорски рѣдовни всички Яхия Хасановъ, и за-
дружно производѣнията и даждията на бащинитѣ за-
писани въ рѣченото село Поромино и подъ него отъ
страна Зиянета на Мехмедъ Нури единъ отъ начал-
ницитѣ (Конмакали) на кавалерията на Император-
скитѣ ми рѣдовни войски, нѣка той успѣе, владѣтель
на педесетъ и двѣ хиляди и четиристотинъ и седем-
десетъ аспри зияметъ отъ губернитѣ Паша, Хамедъ,
Карасж, Кюстендилъ и въ околитѣ Берковица и се-
лото Влахъ и други отъ страна по собственната ми
Императорска касса производѣнията и даждията и ба-
щинитѣ записани въ с. Баланово и подъ него задружно
производѣнията и даждията такожде на бащинитѣ

и чифлицитѣ въ с. Слатина и подъ него да са зиматъ отъ тимара на Хасанъ Шабановъ отъ рѣдовнитѣ ми Императорски войски кавалери, владѣтель на тимаръ задружно отъ осѣмъ-хиляди и педесетъ и осѣмъ аспри тимаръ отъ с. Слатина и други било завѣдено въ канцеларията на Императорскитѣ ми архиви. Съгласно канцеларията на тѣзи архиви, че обителъта святи Иванча, надъ с. Рила на мѣстността Бохичъ (поститцъ) ливада една, на мѣстността „Бабина“, една нива на мѣстността „Богородица“, ливада една на мѣстността „Фаркуще“, нива една, на мѣстността „Вадица“, една пчеларница и ливада на мѣстността „Осме“, една ливада развалена, на мѣстността „Стругарница долъ“, една нива, на мѣстността „Бистрица“, ливада една, на мѣстността „Добри Поселицъ“ (постницъ) една ливада, на мѣстността „Саудуло“, една ливада развалена, на мѣстността „Орличъ“, лозье едно, единъ бостанъ, на мѣстността „Собеличъ“, (Спобецъ) едно лозье, една пчеларница, на мѣстността „Крудмень“ (Грюмень) едно лозье и една пчеларница на брой педесетъ, на мѣстността „Истуричъ“, една пчеларница развалена, на мѣстността Иблисаринъ (Блисарецъ), една пчеларница, на мѣстността „Докоса“, една нива въ с. Рила, отъ дрѣвне врѣме иматъ воденици пакъ който недавали десетъкъ и даждие, единъ Самаковъ, три воденици, едно лозье на мѣстността „Ушакъ“ (осакъ), едно лозье брантия, старо едно друго лозье, едно ново лозье, четири лозя, четири воденици и двѣ валавици въ с. Пороминъ, които тоже отъ старо врѣме не давали десетъкъ и даждие, на сжщата мѣстность три ливади и единъ бостанъ на воденицата, двѣ и три ниви отъ лозята воденицитѣ и ливадитѣ и нивитѣ привързани на рѣчената обителъ който даватъ десетъкъ сж тѣзи, които се означаватъ долу : единъ чифликъ въ с. Баланово, които е подъ владѣнието на священно-Монаситѣ на обителъта, които дава произведението си на спяхията въ с. Слатина въ рѣцѣтъ на Бали-Бегъ, една нива, която дава десетъкъ на притѣжателя на земята, Священно-Монаситѣ отъ обителъта иматъ на рѣцѣтъ си стари священни постановле-

ния подновени отъ бившии Господарь Императоръ и понеже старий регистъръ въ канцеларията на Императорскитѣ ми архиви е съгласенъ съ Святитѣ постановления сѣ записани, по този начинъ щото лозята, воденицитѣ, градинитѣ и нивитѣ привързани на рѣчената обителъ да не даватъ десѣтъкъ и даждие и отъ дрѣвнѣ врѣме и до днесъ, понеже е завѣдено въ книгитѣ за даждията, на областитѣ, заведено е още самитѣ да бждатъ безпечени отъ царскитѣ данъци (аваржъ-давание) и задължителнитѣ налози (текельоридие), даже и въ новий регистъръ по означений начинъ, лозята, градинитѣ, воденицитѣ, бостанитѣ, мѣста, който сѣ отворени съ секиритѣ си и които сѣ забѣлѣжили като упростени отъ древне врѣме, обаче, испослѣ ако работятъ на подани мѣста, или добиятъ ступанства, или зематъ съ залогъ да даватъ десѣтъкъ на притѣжателя на земята, спорѣдъ разяснителната книга на канцеларията на Императорскитѣ архиви като работятъ по поддани мѣста, отъ какъ даватъ десѣтъка на притежателя на земята, а онѣзъ, които неще да даватъ десѣтъкъ и даждие съ отъ лозята, воденицитѣ, градинитѣ, ливадитѣ, бостанитѣ и нивитѣ привързаний на рѣченната обителъ съ единъ чифликъ въ с. Баланово подъ владѣянieto на св. Монаситѣ на обителъта, които дава произведението на стахията въ с. Слатина една нива, която дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята е такождѣ записано въ разяснителната книга въ канцеларията по Императорскитѣ архиви и гдѣто не трѣбвало никой да се смѣсва на св. Монаситѣ, когато желаятъ тѣ да зиматъ произвѣденията и назначенията на горѣ-означений чифликъ и ниви и до гдѣто рѣченитѣ св. Монаси неправили никакъвъ недостаткъ въ сдаванието десѣтъка, на работенитѣ отъ тѣхъ поданныи мѣста, които съ единъ чифликъ въ с. Баланово, една нива въ с. Слатина извѣстяватъ, че ги притѣжавали съ исканието повѣче десѣтъкъ. Заради това въ прѣбиваемото въ столични градъ Романски Цариградски на подчиненитѣ мѣста патриархъ и святи му Синодъ, поднасятъ на Императорския ми прѣстолъ и подписано прошение и про-

схтъ издаванието на св. заповѣдь. Като се отнася работата до общитѣ и разяснителни книги, които се съхраняватъ отъ Императорский ми журналджия въ Императорската ми канцелария на архивитѣ дѣйствителни на Високата ми Империя великиятъ повѣренникъ на архивитѣ (тѣфтеръ-емени) достоенъ и благороденъ чиновникъ Али Раифъ, нѣка да успѣе, прѣдстави, че обителъта св. Иванча въ с. Рила, подчинена на Дубничка сколия имала, казва, въ вписанитѣ си мѣста на мѣстността Бохичъ (постницъ) една ливада на мѣстността „бабина“ или (балто), една нива на мѣстността „Круша“, една нива на мѣстността „ливадово“, една нива развалена, на мѣстността „Ярловъ-Долъ“, и мѣстността Форкатъ, една нива, на мѣстността „Богородица“, една нива на мѣстността „Ливадице“, една пчеларница и една ливада, на мѣстността „Осень“, една ливада развалена, на мѣстността „Стругарица-долъ“, една нива, на мѣстността „Бистрица“, една ливада на мѣстността „Добриноселецъ“, една ливада, на мѣстността „Сауджю“, една ливада, на мѣстността „Орличъ“, и развалена, едно лозье и единъ бостанъ на мѣстността „Струбеличъ“, (Столбецъ), или Столбецъ, едно лозье и пчеларница една развалено на мѣстността „Кугудманъ“, едно лозье, петдесять пчеларници на мѣстността „Шипочени“, една нива, една ливада и пчеларници петдесять на мѣстността „Истуруинъ“, една пчеларница развалена, на мѣстността „Ибли-Саринъ“, подчинено на обителъта една пчеларница по брой петдесять на мѣстността „Дукошъ“, една нива. Овци петстотинъ и десять волове, десять конье и въ с. Рила имали отъ старо врѣме воденици и лозя, които не давали десятькъ и даждие и подъ него единъ Сомоковъ, три воденици, на мѣстността „Ушакъ“, едно развалено лозье и едно старо лозье (брантия), едно старо лозье развалено едно ново лозье, други четири лозя тоже въ с. Параминъ една воденица, двѣ валавици, които не давали десятькъ и даждис отъ старо врѣме и по сѣщата мѣстность три ливади, единъ бостанъ, на воденицата двѣ колела и три ниви, а отъ привързанитѣ на обителъта лозя, воденици,

ниви, които давали десѣтъкъ и даждие били слѣдую-
щитѣ, които са означаватъ: единъ чифликъ на с. Ба-
ланово, подъ владѣніето на священно-Монаситѣ на
обителѣта, на които произведението даватъ на спахи-
ята въ с. Слатина въ рѣцѣтъ на Бали-Бегъ, една
нива, която дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята
и по други мѣста и съставляющитѣ обществото въ
обителѣта священно-Монаситѣ на този обителъ имали
на рѣцѣ свѣтитѣ постановления отъ поминалитѣ сул-
тани и подновено отъ бившій Господарь Императоръ
и понѣже и стария регистъръ на канцеларията на
Императорскитѣ ми архиви билъ съгласенъ съ священ-
ний постановления забѣлѣжено било по този начинъ,
щото лозята, воденицитѣ, градинитѣ, ливадитѣ и ни-
витѣ да не даватъ даждие и десѣтъкъ и отъ мина-
литѣ врѣмена до днесъ; било забѣлѣзано въ книгитѣ
за по областитѣ. Записано е да бѣдѣтъ тѣ обезпе-
чени отъ царски данѣци и задължителни налози. Така
и въ новата книга по сѣщій начинъ било завѣдено,
че лозята, градинитѣ, воденицитѣ и бостанитѣ сѣ мѣ-
ста, които тѣ сѣ отворили съ бравитѣ си и които сѣ
завѣли отъ старо врѣме, които сѣ упростени, обаче ако
исполѣ работятъ на поданий мѣста, или ако добиятъ
стѣпанство или зематъ подъ залогъ, било записано
въ разяснитѣлната стара книга, че трѣбвало да да-
ватъ десѣтъкъ на притѣжателя на земята. По този на-
чинъ се забѣлѣзало и въ новата книга както слѣдва:
въ Дубничката околия неферитѣ (членовѣтъ на обще-
ството) бащинитѣ и селото Рила съ произвѣдението
си подъ него, житото, размѣсеното и една
воденица съ други зима даждие и едно раз-
валено; десѣтъка на бустана священно-законно сѣдѣбно
право годишно даждие дивотине (дещебанъ) и зем-
ни всичко заедно съ други било записано
съ перо петхилѣди аспри и събрановъ общата книга
съ рѣченото перо деветнадесѣтъ хилѣди четирѣстотинъ
и осѣмдесѣтъ и осѣмъ аспри зияметъ, отъ които зборъ
сѣ записани върху Яхия Хасановъ шѣстъ хилѣди аспри,
а остатѣка на съдружницитѣ му. Тоже по Дупничката
околия, подчиненитѣ, членовѣтъ съдържатели (наем-

ници мюсюмананъ молителя нефонваранъ) и село Пороминъ и подъ произвѣдение кжцитѣ (мюсюмански или на молитѣлитѣ), жито съ десѣтъка, общини, смѣсенитѣ, священно-законно сждѣбно право, годишното даждие и дивотинята, зѣмнитѣ документи всичко съ други, четири хиляди и петстотинъ и десѣтъ аспри едно перо записано въ разяснитѣлната обща книга и съ рѣченното перо събрано всичко съ другитѣ единъ зборъ отъ дванадесѣтъ хиляди деветстотина и деведесѣтъ, отъ които зборъ деветъ хиляди петстотинъ и педесѣтъ аспри сж записани върху рѣчений каймакаминъ Мехмедъ Аури Бегъ, а остатъка върху другаритѣ му. Тоже на подчиненитѣ на тази околия производѣния, съдържателитѣ, бащинитѣ селото Баланово подъ производѣния спенчитѣ, житото смѣсено по св. законно сждебно право, годеничното даждие, дивотинята, земнитѣ документи всичко съ другитѣ шѣсть хиляди деветстотинъ и седемдесѣтъ аспри, перо записано въ разяснителната обща книга е присъединено на собственитѣ ми земи. Подчиненитѣ тоже на рѣчената околия молители (мюсюмананъ) съдържатели (киречъ), чифлици, бащинитѣ селото Слатина и подъ производѣние кжцитѣ на мюсюманитѣ, (молители или мюсюмани) наслѣдницитѣ на спенчитѣ, живото, смѣсеното, съ законно сждебно право, годишното даждие, дивотинята, земнитѣ документи, всичко съ другитѣ петъ хиляди и седемстотинъ и двадесѣтъ и двѣ аспри перо забѣлѣзано въ расяснитѣлната обща книга и събрани съ рѣченото перо всичко двадесѣтъ хиляди и осѣмстотинъ и четиридесѣтъ и три аспри зияметъ, називаемъ единъ зборъ и отъ този зборъ, трихиляди двѣстѣ и шѣсть аспри сж записани върху рѣчений Хасанъ Шабановъ, а остатъка върху съдружницитѣ му.

Спорѣдъ горѣизложеното, както било забѣлѣжано въ Императорскитѣ ми архиви се вижда, че върху обителѣта Свѣти Иванча, надъ с. Рила, близу забѣлѣзаний на мѣстността „Бохичъ“, една ливада на мѣстността „Бабина“, една нива на мѣстността „Круша“, една нива, на мѣстността „Нива дере“, една нива раз-

валена на мѣстносттата „Ярловъ-долъ“, една нива на мѣстносттата „Богородица“, една нива на мѣстносттата „Ливадице“, една нива на мѣстносттата „Осме“, една ливада развалена на мѣстносттата „Стругарница-долъ“, една нива на мѣстносттата „Бистрица“, една ливада на мѣстносттата „Добри-Поселецъ“, една ливада на мѣстносттата „Сауджи“, една ливада развалена на мѣстносттата „Орлицъ“ едно лозье, единъ Бустанъ на мѣстносттата „Стобелицъ“, едно лозье една на мѣстносттата „Корудманъ“, едно лозье, една пчеларница, на брой петдесѣтъ, на мѣстносттата „Шипочли“, една нива, една ливада и една пчеларница по брой петдесѣтъ, на мѣстносттата „Истуринъ“ една пчеларница развалена, на мѣстносттата „Иблисаринъ“, една пчеларница на мѣстносттата „Докушъ“, една нива. Тоже въ с. Рила отъ старо врѣме иматъ воденици и лозя и които недаватъ даждие и десѣтъкъ единъ Самоковъ три роденици на мѣстносттата „Осенъ“, едно лозье, едно старо лозье брантия, другу старо лозье, едно ново лозье, други четири лозя, тоже въ с. Пароминъ, недавающи отъ старо врѣме десѣтъкъ и даждие, четири воденици, двѣ валавици, на сжщата мѣстностъ три ливади, единъ бостанъ въ воденицата, двѣ келими и три ниви. Привързанитѣ на обителѣта лозя, воденици и ниви, които даватъ десѣтъкъ сж слѣдующитѣ, които сж означаватъ подъ владѣнието на св. Монаситѣ на обителѣта единъ чифликъ въ с. „Баланово“, отъ когото произвѣдението не даватъ на стахията въ с. „Слатина“ въ рѣцѣтъ на Хали Бегъ, една нива, която дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята. Священно-Монаситѣ на обителѣта иматъ на рѣцѣтъ си стари священни постановления, отъ миналитѣ султани дъже и подновени отъ бивший Господарь Императоръ и старата книга на канцелярията на Императорскитѣ архиви е съгласно съ св. постановления. Така се записало че привързанитѣ лозя, воденици, градини, ливади и ниви на обителѣта дане даватъ десѣтъкъ и даждие и отъ миналитѣ врѣмена до днесъ понѣже било забѣлезено и въ книгитѣ на

даждията областни самитѣ да бждатъ опростени отъ царскитѣ данъци и задължителнитѣ налози. Тѣй е записано и въ новата книга завѣдоха се като опростена отъ дрѣвнѣ врѣме, отворенитѣ съ секири принадлежащи на обителъта лозя, градини, воденици и бостани. Испослѣ обаче, ако работятъ на поданий мѣста, или добиятъ ступанство или зематъ подъ залогъ мѣсто, въ резяснителната книга е записано, че ще да даватъ десятъка на притѣжателя на земята. Като работятъ на поданни мѣста, откакъ дадатъ десятъка на притѣжателя на земята, привързанитѣ други на обителъта лозя, воденици, градини, ливади, бустани и ниви да не даватъ десятъкъ и даждие.

Подъ водението на св. монаситѣ на обителъта единъ чифликъ въ с. Баланово, които дава произвѣдѣнието на стахията, въ с. Слатина, една нива, която дава десятъкъ на притѣжателя на земята. Спорѣдъ разяснителната обща книга, спорѣдъ горѣ-изложенъ начинъ единъ чифликъ и една нива да даватъ десятъкъ на спахията, а произвѣденията и назначени-ята да се задържатъ отъ страна на св. монаситѣ на обителъта. Произвѣденията и даждията на бащинитѣ записани въ селото Сила и подъ него да се зиматъ отъ Яхия Хасановъ и съдружницитѣ му. Произвѣденията и даждията на иащинитѣ записани въ селото Пороминъ и подъ него отъ каймаканина Мехмедъ Нури Бегъ и другитѣ му съдружници. Произвѣденията и даждията на бащинитѣ въ селото Баланово и подъ него отъ собственото ми Императорско съкровище такожде произвѣденията и даждията на чифлика и общинитѣ записани въ селото Слатина и подъ него отъ Хасана. Шабановъ и другитѣ му съдружници. Върховний сждъ на правосъдието ми е рѣшилъ че въ Високата ми Императорска държава въ мѣсто гдѣто сществува нарѣдби произвѣденията на десятъка на всичкитѣ заняти, и мукати, ще я зиматъ чрѣзъ чиновницитѣ имъ на десетѣхъ едно. Заради това, понѣже са издаде и правосъдната ми Височайша Императорска заповѣдъ повѣлихъ тѣй да ся постъпи. Впрочемъ Ви, които сте священо законенъ сждия, про-

куроръ (мюфтия) и други да видите и да забѣлѣжите напълно това дѣло и съгласно спорѣдъ постановлението на повѣренника на Императорскитѣ ми архиви и на книгитѣ на това управление, обителѣта св. Иванча въ с. Рила, както се каза по-горѣ, имало спорѣдъ забѣлѣженото въ разяснителната книга на мѣстността „Бохичъ“ една ливада, на мѣстността „Бабина“ една нива, на мѣстността „Круша“, една нива, на мѣстността „Ливадово“, една нива развалена, на мѣстността „Ярловъ-долъ“, една нива на мѣстността „Богородица“, една нива на мѣстность „Фаркосино“, една нива на мѣстността „Ливадище“, една пчеларница, една ливада на мѣстността „Стругарица-долъ“, една ливада на мѣстность „Бистрица“, една ливада на мѣстността „Добра Поселецъ“, една ливада на мѣстността „Саудую“, една ливада развалена на мѣстността „Орличъ“, едно лозье, единъ бостанъ на мѣстността „Струбелицъ“, едно лозье, една пчеларница на мѣстността „Крудманъ“, едно лозье, една пчеларница на брой петдесетъ на мѣстността „Шипочни“, една нива, една ливада и пчеларница една брой петдесетъ на мѣстността „Истуримъ“, една пчеларница на мѣстността „Ибри-Саримъ“, една пчеларница на мѣстността „Дукосче“, една нива. Тоже въ с. Рила отъ дрѣвнѣ врѣме имали воденици и лозя и единъ Самоковъ и три воденици, които тоже недавали десѣтъкъ и даждие на мѣстността „Ушакъ“ (осѣмъ), едно лозье, една стара брантия, друго едно старо лозье, едно ново лозье, други лозя четири. Тоже въ с. Пороминъ недавающи отъ дрѣвнѣ врѣме десѣтъкъ и даждие четири воденици, двѣ волавици, на сжщата мѣстность три ливади, въ воденицата единъ бостанъ, двѣ келеми и три ниви. Даваущитѣ десѣтъкъ привързани на обителѣта лозя, воденици и ниви сж означенитѣ кокто слѣдва: единъ чифликъ на с. Баланово, подъ владѣнието на св. монаситѣ, които дава произвѣдение на спахията, една нива въ с. Слатина въ рѣцѣтѣ на Бали-Бегъ, която дава десѣтъкъ на притѣжателя на земята. На рѣцѣтѣ на св. Монаситѣ има отъ миналитѣ Султанови дрѣвни св. постановления и подновено св. постановление.

Вечернята Пѣсенъ.

„Свѣте тихий, светия слави, безсмертнаго Отца небеснаго, светаго блаженнаго. Иисусе Христе, пришедше на западъ солнца, видѣвши свѣтъ вечерний, поемъ Отца, Сина и Святаго Духа, Бога; — достоинъ еси во вся времена нѣтъ бити гласи прѣподобными, Сине Божий, живишъ даий, тѣмже миръ Тя славимъ“.

На нѣкоя отъ по-високитѣ иерусалимски планини, — може би на тази сѣщата, отъ която Спасителя мира въ навечерието на своитѣ страдания при тихата светлина на заходящото слънце, е гледалъ на Иерусалимъ и печално разговарялъ съ своитѣ ученици за близкото падание на Божия градъ. — Уединено е сѣделъ прѣмъждрия старецъ Патриархъ Софроний (защо да не се мисли, че това е било така?), и замислено вдълбочавалъ погледитѣ си на заходящото палестинско слънце. Дълбоката тишина, угасвающа вечерня свѣтлина, прохладний и съживителенъ вечеренъ въздухъ и други трогателни картини на вечернята природа, съ които прѣмъждрий Софроний обичалъ да се наслаждава, сж потопили тоя Божественъ служителъ въ дълбоко размишление. Прѣдъ него се простиралъ града Иерусалимъ, съ когото сж съединени толкова много велики въспоминания; послѣднитѣ слънчеви лъчи падали върху тоя славенъ градъ така сжщо, както и много по-ранно не освѣтявали въ него ни Соломоновий Храмъ, ни Иродова дворецъ, ни якитѣ стѣни и високи кули слонови. Града като, че изглеждалъ мраченъ и унилъ както бива въ всѣки домъ домовладиката, на който отдавна е умрѣлъ и не завѣщалъ никому да го подкрѣпя и нарежда. Прѣмъждрий Софроний не се вълнувалъ и трѣвожилъ толкова за съсипанитѣ стѣни на Иерусалимский храмъ. Той зналъ, че изъ развалинитѣ на вѣтхий, ще изникне новий Иерусалимъ, който

ще дава заря на всичкия свѣтъ и надъ който грѣе вече славата Господня; защото той прѣди да бѣде патриархъ, съ пѣтническа тояга обходилъ Гръция, Палестина, Сирия, Египетъ, на всѣкъждѣ видѣлъ християнски градове и на всѣкаждѣ срѣщалъ храмове посветени въ името на Спасителя.

И ето вечерната свѣтлина, която тихо падала върху останките на древний Иерусалимъ, обраца мисълта на прѣстарѣлия мъдрецъ и светителъ къмъ прѣдмѣтъ повече важенъ, отъ колкото развалините на града. Както нѣкога Илия по *тихия и тѣнъкъ гласъ* (3 Царст. 19; 12) позна присѣтствието на Йегова, така и прѣмъдрий Софроний, философъ и историкъ, вития и пѣснотворецъ, патриархъ и светителъ заедно, съ тънката свѣтлина на вечерната заря мислено осѣтилъ съприкосновението на друга, висша свѣтлина. Вещественното слънце, което се наклоняваше на западъ, наклонило ума на иерарха къмъ прѣдставление въ себе си невещественното Слънце, — и образа на светата и живоначална Троица се явилъ прѣдъ мисленитѣ му очи. Слънчевий *западъ* му напомнилъ тъмния *западъ* на падналото човѣческо естество; тихата свѣтлина на заходящото слънце, която обливала заморената вечерня природа живо му изобразила *схожданието* на Сина Божий къмъ тъмното човѣчество за да го просвѣти и въстанови, а заедно съ него и всичката природа. Въ прохладното полѣхвание на вечерния въздухъ, той осѣтилъ образа на оная благодать, съ която Духъ Светий, вслѣдствие искуплението, одухотворява човѣка и въобще вселената. Душата на мъдрия старецъ се изпълнила съ благодарно умиление и треперещий му гласъ, гласъ прѣподобенъ, възпѣва на Твореца на вселенната вечерня химнъ *свѣте тихий свѣтлия слави* . . . „О, Спасителю мой Христе, Ти откривашъ славата на Отца небеснаго! О, тиха свѣтлина и слава светая, на която нашитѣ душевни очи съ такава утѣха глѣдатъ, както и тѣлеснитѣ ни очи на тихата вечерня свѣтлина! За да спасишъ свѣта, Ти споходи тъмния западъ на нашето естество; за туй и ний, всѣкога кога достигнемъ *слънчевия западъ*,

всѣкий день, кога достигнемъ или видимъ вечернята свѣтлина, пѣемъ на Отца твоего, пѣемъ на Тебе-Сина, пѣемъ на Светаго Духа, възспѣваме триединаго Бога. О, Сине Божий, който давашъ живота на насъ и на всичко съществующе! Ний сме длъжни да Те възспѣваме съ свещенни гласове, ний сме длъжни да се покланяме прѣдъ Тебѣ не само при заходъ слънце, не само при виждане вечернята свѣтлина, но и въ всѣко врѣме на деня и годината. Ти си живота на вселенната, за туй те слави всичката вселенна“.

Тази свещенна пѣсенъ съ тѣчение на много вѣкове огласява християнскитѣ храмове: но нито въ вѣковетѣ, нито въ храмоветѣ е изгубила тя своята свѣжестъ и умилителность. Напротивъ, тя всѣкога при захождане на слънцето се обновлява; защото всѣки вечеръ, до който Богъ е облаговолить да доживѣемъ, тя може да обновлява нашата душа съ свети помисления и чувства. Сами ли пѣемъ, или слушае тази пѣсенъ, всѣкога чувствуваме нѣкаква благодатна сладость въ сърдцето си, нѣкакви високи прѣдчувствия попълнюватъ нашата душа. Кадѣ се отдалечава отъ насъ вечернѣото слънце? то не огасва: закрито отъ насъ, съ еднаква свѣтлина грѣе то другата страна на земята. Безсѣмнение, така сжщо, и нашето духовно слънце, скрито отъ нашитѣ очи, всѣкога еднаково свѣти и видимо въ всичката си слава въ другия свѣтъ, отъ което окото на вѣрата вижда отъ блѣсъка на Неговата вечерня свѣтлина (В. Ч.).

Медвенъ.

Прѣв. Протоиерей Н. Далакчиевъ

Димитръ Х. Коцовъ.

(Софийски първогражданинъ)

Единъ общъ недостатъкъ, едно общо зло, у насъ, е и това, гдѣто ние съвсѣмъ немаримъ за нашитѣ общенародни дѣйци, ама каквито и да биле тѣ, и ги забравяме щомъ тѣ закриватъ очитѣ си. Па нестига това, но и се стараеме сегизъ — тогизъ и да закриваме диритѣ на тѣхната дѣятелность, като да се страхуваме, че тѣ бъркатъ на нашата дѣятелность, а слѣдователно не оставатъ мѣсто и за нашата слава. Ние изучаваме историята на разни народи, въодушевяваме се до небото отъ тѣхнитѣ отлични и неотлични мѣже, потрудили се за тѣхна полза, но за такива наши, като че се срамуваме да споменемъ нѣщо. А между тѣмъ и у насъ има много нѣщо да се запише, и ние имаме мнозина отлични мѣже, които сж доста много поработили на врѣмето си за ползата на народътъ ни, или по право да кажемъ, които сж положили основата на сегашния ни свободенъ животъ, и отъ които ние, сегашнитѣ, можемъ да зимае примѣръ. Но защо това неправимъ, защо губимъ и тъпчимъ своето, остава да се произнесе бѣдѣщия историкъ и той да посочи, поне, на бѣдѣщето поколѣние да направи това, което ние сега немаримъ.

Като се задаватъ сегизъ-тогизъ такива въпроси отъ нѣкои наши учени хора, слушатъ се отъ други отговори на тѣхъ, че ние не сме имали отъ миналия си животъ, до освобождението ни, нѣщо такова, съ което би могли да се поучаваме ние, сегашнитѣ, нѣмали сме били нѣкакви отлични мѣже, съ дѣятелността на които би могли сега да се ползуваме, а между тѣмъ, въ дѣйствителность, всѣко село, всѣки градъ, всѣка

колиба до освобождението ни сж били мѣста, гдѣто се е изработвала сегашната наша свобода и гдѣто се е пазила народността ни, даже съ нейното присъще мировъзрѣние. Отъ тия мѣста сж излезнали Паисиевци, Неофитовци, Львски, Бенковски, Каблешковци и множество други като тѣхъ народни дѣйци, но ние малко искаме да знаеме, съ едно твърдѣ малко исклучение, че и ние сме имали дѣйци, труженници, които сж служили на народътъ ни съ вѣра и правда и които за тѣзи си служби сж положили и главитѣ си. Но ние ще разберемъ нашата истина само тогава, когато изучимъ, както трѣбва, всичкото наше минало и тогава само ще узнаемъ, че и въ най затѣнитѣ наши села и градове, прѣзъ турското робство, сме имали работници, които сж умирали за майка България, безъ да сж прибѣгвали до *протогери*, както мнозина отъ сегашнитѣ праватъ, за да ги чуе и глухия царь, че сж снесли по голѣмо яйце.

При отказването да сме имали ние нѣщо добро прѣзъ миналото врѣме, винаги се прибавя и туй, че тогава сме имали само лошава, изѣдници чорбаджии, които, спорѣдъ утвърждението на едни, били едничката причина българския народъ да стои толкозъ дълги години подъ турското робство, като чели всичкитѣ прѣдни тогавашни наши хора, наричани *чорбаджии*, сж били, наистина, всички изѣдници. Както тогава, тъй и сега, па тъй ще бѣде и до край свѣтъ, ще има и лошава, развратни хора, па ще има и добри хора, на които сърдцето се кѣса, като гледатъ лошотитѣ на другитѣ, а особено като виждатъ, че отъ тия именно лошотии народътъ се съсипва. Ако е имало мѣжду старитѣ наши прѣдни хора и лошава, изѣдници, отъ което по нѣкой пѣтъ е доста теглилъ па и то само въ нѣкои части отъ отечеството ни, това е много по извинително отъ направеното, па и сега правеното прѣзъ врѣмето на свободния ни животъ отъ нѣкои нови наши чорбаджии, които, безъ да виси надъ шиятъ имъ нѣкакъвъ ножъ, продадоха и себе си и своитѣ само и само за една усмивка и похвала, че сж умни хора. Не бѣше отколѣ, на прѣсти можемъ прѣброи туй врѣме, когато

и светостъта на убѣжденията и най скѣпото на чело-
вѣкътъ се продаваха отъ нови нѣкои чорбаджии съ
по долна цѣна отъ паница леща, вслѣдствие на което
се турнаха такива вериги на шиитѣ на невиннитѣ бра-
тия, каквито нито единъ извѣдникъ старъ *чорбаджия*
е тургалъ нѣкому. А като на панагонъ на това такива
чорбаджийски услуги, разбирай на новитѣ чорбаджии,
се поставяха на първо мѣсто въ лѣтописитѣ на за-
слугитѣ.

Отъ размишлението, що може да се направи по
тия нѣща, челоуѣкъ дохожда до заключението, че мно-
зина отъ старитѣ чорбаджии, заслужили на народътъ
ни, сж недосѣгнувани по висотата отъ прѣдъ сегаш-
нитѣ, новитѣ, които, впрочемъ, сами говорятъ за нѣ-
какви свои услуги. Като зимаме прѣдъ видъ това, ние
ще кажемъ нѣколко къси думи въ настоящата си ста-
тия за единъ отъ старитѣ наши многозаслужили чор-
баджии и народни дѣйци, за когото още нищо не е
казано въ новитѣ ни лѣтописи и то по тази естествена
причина, че самъ той извършваното отъ него е покри-
валъ съ скромность и никакъ не е прибѣгвалъ до
гласътъ на самохваленията.

Думата ни е за Димитръ Х. Коцовъ, Софійский
гражданинъ и първенецъ, починалъ въ 1895 година
13 Януарий.

Димитръ Х. Коцовъ е синъ на извѣстенъ въ гр.
София първенецъ, бившъ въ началото на настоящия
вѣкъ *градоначалникъ* — кметъ на градътъ, по име
Хаджи Никола Коцовъ,⁽¹⁾ за когото самъ той бѣлѣжи въ

(1) Отъ този софійский градоначалникъ, кметъ, роденъ въ
1787 г., ето какво е останало, както пише самъ Д. Х. Коцовъ, не-
говъ синъ въ едно писмо до прѣдсѣдателятъ на «Бъл. Книжов. Дру-
жество», щомъ то било прѣнесено въ градъ София. „Като прѣ-
ровяхъ книгата на покойния ми баща, случайно ми се падна
една книга (тефтеръ), подвързана съ червена мешина, въ която
намѣрихъ смѣткитѣ по даждията на града София отъ 1806 го-
дина до 1847 година мѣсецъ юлий 10 день. Тѣй сжщо се на-
мѣри въ сжщата книга едно послание на Цариградския вселен-
ски патриархъ, подписано и отъ синодолнитѣ старци, па-
писано на гръцки и прѣведено на български, съ което се прѣ-
порѣчва на жителитѣ отъ Соф. епархия назначения за Софий-

една своя автобиографическа бѣлѣжка, че „билъ единъ отъ първитѣ богати граждани въ София“. Димитръ Х. Коцовъ се родилъ въ 1846 година на 3-й Октомврий и могълъ да се радва на бащината си любовъ и грижа едвамъ до петъ-годишната си възраст, тъй като тогива баща му се поминвалъ, като му оставилъ „нѣколко мюлкове, земя и малко пари за прѣхранване“.

Подиръ смъртта на баща си той приелъ първото си образование въ Софийското училище, открито още на 2-й Май въ 1839 година, а сетнѣ благодарение на вѣтътъ си Савва Филаретовъ, въ началото на 1862 годена той заминалъ да се учи въ Руссия въ одеския ришельевски лицей. За Д. Х. Коцева слѣдъ смъртта на баща му настѣпили дни на нещастия — измрѣли му двѣ сестри отъ една страна, и отъ друга до ожениването на другата му сестра останала жива и омъжена за Савва Филаретовъ той ималъ нещастieto да вижда злоупотрѣбление на оставеното отъ баща му имущество и еднички утѣхи и вадѣжди ималъ на новия си вѣтъ С. Филаретовъ, както самъ се изразява: „тъй що азъ се размислихъ и видѣхъ, че сжмъ единъ най-злополученъ человекъ на свѣтътъ, но при всичко това мисълта, че имамъ единъ непоколебимъ подиръ (Филаретовъ) ме правеше да се утѣша“. И дѣйствително Филаретовъ билъ за него непоколебимъ

ски владика грѣкътъ Паисия. Като считамъ, че тия дрѣвности не само ще бѣдѣтъ любопитни за идущитѣ поколѣния, но и днешнитѣ граждани на българската столица съ интересъ би видѣли начинътъ, по който сж събирани даждията и другитѣ повинности въ началото на настоящия вѣкъ, а така сжщо и размѣрътъ, съ който е било обложено християнското население на днешната българска столица, рѣшихъ да го прѣпроведа за да се съхранява въ библиотеката на прѣдставляваното отъ васъ дружество. При това счетохъ за нужно да дамъ и нѣкои кратки обяснения, както върху прѣдметната книга, тъй сжщо и за по-главнитѣ произшествия на мѣстото въ този периодъ.

До колкото помнимъ прѣдметното дружество, струва ни се, още не е писало нѣщо нито по тази важна книга, нито пакъ за споменуванитѣ произшествия.

подпоръ¹⁾ Въ 1861 година Филаретовъ билъ опрѣдѣленъ на служба (въ руското посолство въ Цариградъ) и къмъ края на мѣсець Октомврий дошълъ въ София да земи съпругата си съ току родилото му се момче Владимиръ и се условили съ Д. Х. К. да го испроводи въ Руссия да се учи, което и станало, както казахме по горѣ, въ началото на 1862 година.

Прѣвъ 1866 година Д. Х. Коцовъ се върналъ отъ Россия и се заловилъ за привеждане въ редъ своето имущественно състояние, като въ сѣщето врѣме водилъ и една малка търговия. Като человекъ съ наука, той се старялъ, и училищата въ родното му мѣсто да бжджтъ едни отъ най добритѣ, затова и въ скоро врѣме той поченалъ да зима участие въ общественитѣ дѣла. Гледалъ да снабдява училищата си съ добри сили, а пакъ кжщата си, заедно съ едничката си сестра, останала жива, съпруга на Савва Филаретова, Г-жа И. Филаретова обърнали на центръ на всички интелегентни и патриотични сили. Тукъ, въ тѣхната кжща, е било сборището на всички учители и тукъ сж прѣговаряли за всичко, що е движило интелегентния и разбранъ българинъ по онова врѣме. Ако и чорбаджия — първенець Д. Х. Коцовъ, но и той е принесълъ своята лепта на дѣлото на Лъвски и както расправятъ съврѣменници не единъ пжтъ е бивалъ въ кжщата му и самъ Лъвски и е ималъ на расположение то си неговата материална поддржка(i) А въ 1876 г., при почванието на въстанието въ Панагюрище и Коприщица и въ неговата кжща се леяли тайно коршуми, и правили цървули за народна борба.

Но Д. Х. Коцовъ заедно съ сестра си И. Филаретова послужили на отечеството ни доста много и

1) А сетнѣ, въ 1864 година, на 13-й Ноемврий, когато Савва Филаретовъ се поминалъ Д. Х. Коцовъ е искалъ всичката си скърбъ въ слѣднитѣ стиховци:

„Очи се движатъ,
Сълзи течатъ
Ржцѣ се биятъ
Сири се мило славенце
Спри се мисли гласове“.

съ туй, гдѣто единия, като узнавалъ всичкитѣ звѣрства на тогавашната власть, втория ги прѣпращалъ на надлежно мѣсто въ Цариградъ, ползвайки се съ чуждоподанството си. А въ врѣмето на войната, когато мѣстнитѣ власти били задигнали нѣколко санджаци съ вещи и книжя изъ кѣщата на Д. Х. Коцовъ, между които се намирала и прѣписката на Софийската община съ Денкооглу и нѣкои други важни книжя за народното ни дѣло Д. Х. Коцовъ далъ една крупна сума на лицето, що прѣглеждало и прѣвождало тия книжя на турски да ги избави, за да не пострада цѣлия градъ¹⁾.

Но по голѣмо съдѣйствие Д. Х. Коцевъ показалъ къмъ народното ни дѣло въ 1876 година въ врѣме на вѣстанието, въ което, както е извѣстно, zelo дѣятелно участие и софийското село гол. Раковица. Когато се узнало за участието и на туй село, правителството zelo извѣнмѣрно строги мѣрки да издири всички участвуващи въ вѣстанието, а ако може и интелектуалнитѣ такива, а черкезитѣ и башибозуцитѣ двойно и тройно по строго направили тия мѣрки, като даже и овчаритѣ по кѣрищата считали за „комитѣ“ и едни убивали на мѣсто, безъ всѣкакви прѣсѣди и имъ доносили главитѣ въ София за доказателство, че комити сж убили, за което получавале и богати па-

¹⁾ Същото лице — българинъ на турска служба за второ по малко възнаграждение, тоже дадено отъ Д. Х. Коцевъ, заслѣнало единъ рапортъ до руското посолство за злоупотребленията на турцитѣ, който се намиралъ въ единъ сандѣкъ на книжя, принадлежащъ на Г-жа Филаретова, но земенъ въ турския воененъ сѣдъ по подозрѣние. Любопитно съবাদение станало съ този рапортъ и сандѣкъ. Лицето, което било написало рапортътъ и го дало на г-жа И. Филаретова да го испроводи въ руското посолство наскоро било прѣдставено въ този сѣдъ за сѣдба, обвинявано въ държавно прѣстѣпление и по покана на сѣдътъ било принудедо да сѣдне на сандѣкътъ на г-жа Филаретова, изъ който тя не сколасала да извади рапортътъ, по който, ако не билъ засѣлнатъ отъ казанія патриотъ българинъ, щѣлъ е на туй лице, па и на много други да окачи вѣжето на шията привсичко, че туй лице е намирало голѣма защита въ лицето на извѣстенъ по онова врѣме въ София муфетишинъ Мустафа — цотурнякъ.

рични награди¹⁾, а други докарвали въ градътъ и хвърляли въ тѣжки зандани. Хиляди хора били ис-



Д. Х. Коцовъ.

позатворени, стотини избити и всички писнали кански и тръгнаха по капиитѣ на чорбаджиитѣ да дирятъ защита

¹⁾ За очи прѣдъ чуждия свѣтъ, а особено за очи прѣдъ консулитѣ въ гр. София турското правителство се било распо-

„Сърдцето ми се свива отъ нравственъ болѣжъ“, казвалъ Д. Х. Коцовъ, когато въ конакътъ избити и измъчени докарватъ прости селяни и ги обвиняватъ въ „комитажилкъ; азъ се слисвамъ какво да говорѣ и какво да права за тѣхно оправдание, като виждамъ, че турцитѣ дебнатъ и погледътъ ми и чакатъ да кажа една дума за защита, та мене да обвинятъ“. ²⁾ Но при всичко това този първенецъ чорбаджия прѣзъ тази 1876 година не единъ свой братъ отървалъ отъ бѣсилка и отъ затворъ, при всичко, че една година по сетнѣ и самъ билъ хвърленъ въ затворъ и заточенъ. А въ това той често пѣти могълъ да сполучва благодарение на мѣдрото си и тактично отнасяние къмъ турцитѣ изобщо и частно къмъ тогавашния мютесарифинъ Софийскій Махзаръ паша. Последния, като уменъ и хитъръ чловѣкъ, билъ много добръ разбралъ, че

рѣдило, щото донасянитѣ глави на »комититѣ« да се погрѣбаватъ отъ християнски свещенници и софийската митрополия била опрѣдѣлила туй да извършва Н. В. Благоговѣйство протоиерей Христо Павловъ. Колко собствено глави сѣ били донесени и погрѣбени отъ о. протоиерея Христо, положително не може да се каже, но знае се само това, че имало дни, когато свѣтина му е погрѣбавалъ по петъ и по тридесетъ на день а пакъ такива се донасяли въ продължение на повече отъ единъ мѣсець. Главитѣ се доносили на конакъта отъ башибозуци, черкези и заптиета и подиръ това, турнати въ конски торби, прѣдавали на свещеникътъ и придружени отъ заптиета, отнасяли за погрѣбаване на старитѣ гробища. Отъ многото и всѣкидневно погрѣбаване такива глави казаний протоиерей се билъ вече разболѣлъ.

Дали нече е възможно и полезно да се замоли О. Христо Павловъ да посочи мѣстото, гдѣто е била погребена главата на покойния Бенковски, донесена съ главата на игумена Кирилла и четери още други, когато и той и други слѣдъ погребението на тия мѣченически глави, и дума немогли да си продуматъ отъ жалби. Не е ли добръ да се намѣратъ тия глави и да се постави паметникъ надъ тѣхъ?

²⁾ Въ 1875 година Д. Х. Коцовъ билъ назначенъ членъ въ търговското Соф. сѣдилище, а по сетнѣ, прѣзъ сѣщата година, билъ произведенъ и рутбелія, но освѣнъ туй членство той често пѣти билъ каранъ да присѣжтствува въ общия мезлижъ, особно когато се рѣшавали важни работи. Прѣзъ него врѣме, както и по сетнѣ Д. Х. Коцовъ билъ и членъ въ Соф. Епархиал Духов. Свѣтъ и билъ единъ отъ дѣятелнитѣ негови работници.

Д. Х. Коцовъ има високи способности, поради което завземалъ първо мѣсто мѣжду гражданитѣ и особено между интеллигентитѣ, затова и по всѣки начинъ гледалъ да го галка и привързва къмъ себе. Той даже настоятелно го молилъ да приеме да го испрати за каймакаминъ въ единъ отъ околнитѣ на гр. София градове. А когато турското правителство, се по онова врѣме, намислило чрѣзъ сдушаване на турцитѣ съ българитѣ да привлече къмъ себе послѣднитѣ, да ги слѣе като въ единъ народъ и ги надѣха съ самото свое мировъзрѣние, той заедно съ първенцитѣ софийски турци избралъ за прицѣлна точка семейството на Д. Х. Коцовъ, тъй като то било главното кале, което трѣбвало да се прѣвземе най напрѣдъ. Но при всичкитѣ опитвания чрѣзъ посѣщения туй семейство отъ страна насамия папа¹⁾ и голѣмци турци, до никакъвъ благоприятенъ резултатъ немогло да се дойде, защото както семейството на Д. Х. Коцови; тъй и другитѣ, съ кои-

1) Още прѣзъ 1875 г. поченалъ да се съзира у турцитѣ особенъ планъ на дѣйствие за тѣсно сближаване съ българетѣ, което сближаване тукъ, тамъ и отимало своитѣ зли сетинни въ лицето на нѣкои наши сънародци, но до особенни нѣкакви резултати то не достигнало. едно, че турцитѣ не могли тъй лесно да се отърватъ отъ старитѣ свои мировъзрѣния относително раята и друго, че почеванието на освободителната война имъ побъркала на планътъ. Ние държимъ мнѣние на основание на факти, че ако освободителната война бѣше закѣснела съ 10 — 15 години, ние вече нещѣхме да диримъ свобода и нито пакъ ще можеха да работятъ по между ни такива самоотверженици, като Львски, а щѣхме да станемъ такива, за каквито блънуваше Митхадъ паша и каквитѣ вече тукъ, тамъ имаше. Въ изпълнение на този именно планъ и бѣ подигнатъ въпросътъ, по онова врѣме, за сливането на българскитѣ училища съ турскитѣ, за разрѣшението на който въ полза на турцитѣ, за жалость, сж работили и българи.

Че турцитѣ имали планъ да се сближатъ съ българитѣ и по степенно да ги воспитаятъ, тъй да се каже, съ своята цивилизация, или просто ди ги направятъ турци-християни, у пишущия настоящитѣ рѣдовце се намиратъ четири писѣмца отъ софийския мутесафиринъ Махзаръ паша съ извинения, че занятаята му побъркали да го поздрави лично „съ скѣция и за него именъ день“ и „съ великия за всички поданници на безсмъртния падишахъмъзъ Великденъ“ и др. т.

то намѣрвали турцитѣ да постигнатъ своята цѣль, останали нечувствителни къмъ турскитѣ подмилкувания. И въ туй отношение, както забѣлѣжихме и по горѣ, туй семейство дало тонътъ на всички други въ градътъ какво трѣбва да се прави съ намисленото отъ страна на турцитѣ.

Се прѣзъ сѣщата година, слѣдъ разбиванieto на Ботевата чета, Д. Х. Коцовъ изпълнилъ своята патристическа и чловѣческа длъжностъ, като въ конакътъ се застъпвалъ за нещастнитѣ българи, а на вѣнъ давалъ своята лепта за поддържанieto на тия нещастници, както за тия, що гинали въ затворитѣ, тъй и за ония намиращи се на вѣнъ, а и слѣдъ общата амнистия на всички политически прѣстѣпници той не оставилъ безъ поддръжката си никсго. Той билъ единъ отъ щедритѣ поддръжници и на тримата скрити Ботеви съратници, пазени нѣколко врѣме въ София отъ прѣданни на общето дѣло българе¹⁾, ако своята поддръжка той и да правилъ чрѣзъ крайно близки на себе лица, разбира се, безъ да трѣби въ четири трѣби за това, както нѣкои правятъ при всѣко свое добродѣяние.

Но колкото и да работилъ искусно прѣдъ турцитѣ, Д. Х. Коцовъ се немогълъ да избѣгне отъ тѣхнитѣ мжчителни ржцѣ. Прѣзъ 1877 год. слѣдъ от-

¹⁾ Слѣдъ разбиванieto на Ботевата чета, нѣкои отъ останалитѣ живи се распрѣснали по балканитѣ и всѣки дирилъ коматче хлѣбъ да се нахрани и ако може да избѣгне отъ многобройнитѣ потери, търгнали подиръ тѣхъ, като по дивачъ. Трима отъ тази чета — Костадиновъ, Петръ Левски и още единъ, слѣдъ дълги скитания, голи, боси, гладни и жѣдни се рѣшаватъ да влезатъ въ гр. София и да се прѣдадатъ на властитѣ. Дохождатъ и се спиратъ на Буховския ханъ и Чичо Спасъ ханджията, живъ и сега, трѣгва да обади на конакътъ, че въ ханътъ му дошли лошава хора, но перодияконъ Партений, сега Архимандритъ и Игуменъ на Бачковския мѣнастирь и Нешо Грозевъ, книжаръ, покоенъ вече, изваждатъ ги изъ ханътъ и тукъ, тамъ ги скриватъ и пазятъ до амнистията, когато и тѣ, смѣшани съ другитѣ, могли да се отърватъ и избѣгатъ за граница. Тия трима поборници прѣзъ всичкото си врѣме на скриванieto си въ София сѣ били поддържани отъ помощи на разни лица, между които на първо мѣсто, по щедростта си, билъ Д. Х. Коцовъ.

криванието на освободителната война, когато наново турския ножъ се билъ развъртелъ на четири страни, когато турцитѣ намирали московци и комити и подѣ керемидитѣ на българитѣ, на думитѣ на Д. Х. Коцовъ, както и на другитѣ соф. първенци, поченали да обръщатъ друго внимание и като ги сравнували съ това, що шпионитѣ донасяли, излизало, че и той е московъ-комита, затова и къмъ началото на м-цъ Октомврий с. г. при многото други граждани чорбаджии, но не изѣдници, билъ затворенъ и той безъ съдъ и прѣсѣда и на 24 й Ноемр. испратенъ на заточение на Родосто и то въ такова врѣме, когато жена му, убита отъ тѣги и скърби за него, въ срѣдъ родилни страдания и мъчения, му сдобила чедо безъ да може той да я види и каже послѣдно прости, а тѣй също да види и роденото.

Тѣжно станало на всички граждани, страшно и болѣзненно се отзовало въ сърдцата на всички народни работници заточението на първенцитѣ и всички като да останали сирачета. А най много се усѣтила липсата на Д. Х. Коцова, тѣй като голѣмата надѣжда на него се възлагала. И дѣйствително турцитѣ като да пощърклели сетнѣ и какви не звѣрства неизвършили върху населението и въ градътъ и въ селата.

Слѣдъ освобождението на отечеството ни, когато Турция, принудена отъ руската сила, освободила всичкитѣ прави и неправи затворници и заточеници българи и Софийскитѣ граждани,—чорбаджии, въ числото на които билъ и Д. Х. Коцовъ, били освободени и се завърнали въ свободния си вечъ градъ. Посрѣщанието на тия чорбаджии страдалци било толковъ тържественно, толковъ задушевно, щото и самитѣ руси се зачудили и казвали, че това е посрѣщание както на руския царъ. А тази срѣща е била такава, ще кажемъ, за това, защото първенцитѣ софийски не сж били такива чорбаджии въ турско врѣме, каквито мнозина казватъ били изобщо чорбаджиитѣ-изѣдници, но е имало и такива, които

не само сж бранили народътъ си, но и животътъ си сж жертвовали за него ¹⁾).

Като се завърналъ отъ заточение Д. Х. Коцовъ и за него се открило ново поприще за дѣятелностъ въ нашето собствено царство; той билъ веднага повиканъ да земе дѣятелно участие въ нарѣжданieto на новия ни свободенъ животъ; испърво билъ опрѣделенъ на служба въ окръжъ Свѣтъ, а сетнѣ и въ градския и три пѣти бивалъ кметъ на града София. Освѣнъ туй той билъ избранъ депутатъ на първитѣ двѣ Вел. Нар. Събрания въ Търново и на онова въ Свищовъ, а тѣй сжщо такъвъ бивалъ и въ нѣколко обикновенни и като такъвъ на това въ 1895 год. той починалъ. Освѣнъ депутатството си и дѣятелността като кметъ и членъ на Окр. Свѣтъ, Д. Х. Коцовъ бивалъ назначаванъ въ разни комисии и винаги принасялъ полза съ своитѣ знания и опитностъ.

Като чловѣкъ Д. Х. Коцовъ билъ честенъ въ висока стѣпенъ и въ обноскитѣ си съ други благороденъ. За него убѣжденията на други били святи и той съ особенно старание ги подлагалъ на своя критически пожъ, безъ обаче да иска да ги тъпче или игнорира. Туй го и карало той да стои по далечъ отъ партизанскитѣ борби и много пѣти той даже студено се отнасялъ и къмъ свои едномисленници, щомъ виждалъ, че тѣ не въ пълнота държатъ убѣжденията си и праватъ съ тѣхъ извѣстни компромиси. Той билъ консерваторъ-русофилъ прѣзъ всичкото врѣие на своята политическа дѣятелностъ и такъвъ и умрѣлъ.

При това той билъ и прѣкрасенъ семьянинъ и при древнитѣ начала на домашния си животъ, недопускалъ никакви модерни нововведения. Самъ строго нравственъ, той гледалъ и домашнитѣ си да нестранятъ отъ това.

¹⁾ Отъ всички заточеници тогава Софийски чорбаджии първенци останалъ живъ само гнѣ Атанасъ Филиповъ, по тѣлото на когото и сега личели диритѣ отъ турекитѣ вериги, както що показвалъ цѣлия му организмъ благодаренията на турекитѣ зъдани. Но пригледанъ ли е той както трѣбва за да може да прѣнася мѣкитѣ си съ благодарностъ?

Но особена чърта у него била тази, че той ималъ извънрѣдна скромность ⁽¹⁾, което на мнозина се е прѣдставлявало като недостатъкъ, незнание и др. т. При тази му скромность той се отличавалъ още и съ това да благодотвори нещастнитѣ, но винаги това като и за него да бѣде скрито—слѣдвалъ подпълно Евангелския съвѣтъ — да незнае лѣвицата, що прави десницата. И тази чърта у него е имала ягка основа отъ туй, гдѣто той билъ искрено-вѣрующъ християнинъ.

Въ литературно отношение не е извѣстно за сега Д. Х. Коцовъ да е поработилъ нѣщо, но отъ него имало запазени доста много записки за разни събития отъ общественния ни животъ, които имали важно значение за нашата история. Отъ такива то важни записки намъ падна на рѣка една, въ която се разправя какъ е отишла въ 1879 г. въ Петербургъ депутацията, въ която той билъ членъ, отъ страна на цѣлия български народъ да поднесе благодарителния адресъ на Царь Освободителя за освобождението на България. Ние печатиме тукъ тази записка, за да видятъ читателитѣ ни какъ е извършила тази депутация миссията си, а тъй сжщо да си направатъ заключение, че наистина руситѣ ни сж освободили не съ нѣкакви задни цѣли, а по чисто християнско и братско побуждение, нѣщо, което се ясно вижда отъ отговорътъ на царя освободителя, изказанъ на депутацията. Освѣтъ другитѣ добрини, сторени на народътъ ни отъ Д. Х. Коцова, само за тази му записка ние всички трѣбва да му дължимъ вѣчна признателность⁽²⁾.

(1) Поради голѣмата своя скромность той нито единъ пѣтъ не споменалъ за доброто си познанство съ Львски, познанство водено още отъ г. Пловдивъ, когато той живѣялъ тамо и което именно довело Львски въ София да работи. Тѣй сжщо той не споменалъ нито еднажъ, че много пѣти парично спомогалъ този народенъ апостоль, а когато билъ вещь затворень, испращалъ писма съ ближния си приятель Георги Анастасовъ въ Т. Пазарджикъ до Т. Пазард. Комитетъ и въ гр. Пловдивъ до Найдена Герова, руски консулъ да зиматъ надлежни мѣрки, както що съ сжщия си приятель промѣкналъ въ Сърбия другия помощникъ на Львски игумена на Драгалевския мѣнастирь Генадия.

(2) Много добръ би било ако и другъ нѣкой отъ депутацията е държалъ такива записки, да ги напечати, за да се

Ето самата записка на Д. Х. Коцова какъ е написана.

„На 12 Юлий часътъ по 7 занахъта потеглихъ отъ София заедно съ г-на М. С. Дриновъ, до с. Врѣбница излѣзли бѣха да испроводятъ г. Дринова: Икономъ п. Тодоръ. п. Матей и г. Македонский. Въ Берковица пристигнахме въ 6^{1/2} часътъ дѣкато оставихме г-на Ив. Вазова, който ни бѣше спжитникъ, и слѣдъ като подмѣнихме конетѣ на пощенската кола, продължихме пъхтъ си къмъ Ломъ-паланка. Параходътъ на Дунавската Австрийска компания минава прѣзъ Ломъ за надолу обикновено въ 12 часътъ прѣзъ нохъта срѣщу петъкъ, но този пъхъ за наше щастие бѣше закъ снелъ и при всичко, че ние пристигнахме частъ по 1^{1/2} прѣзъ нохъта въ Ломъ, него го още нѣмаше. Слѣдъ като починахме около два часа на агенцията, параходътъ пристигна отъ къмъ Видинъ и на расъмнувание трѣгнахме за Русчукъ. Въ параходътъ намѣрихме Негово Блаженство Антима и членътъ отъ депутацията Иванъ Брѣчковъ отъ Кула.

Въ Русчукъ пристигнахме часътъ по 11 прѣдъ пладнѣ и г-нъ Дриновъ като се раздума да излѣзе въ Русчукъ, промени си билета и продължи пъхтъ си за Рени. Азъ съ члена Брѣčkова слезахъ въ гостилницата „Свищовъ“. 13, 14, 15 и 16 прѣсѣдохъ въ Русчукъ да чакаме чиновника (Голубцовъ), който щеше да ни поведе нататъкъ. На 17 прѣдъ пладнѣ повикаха ни отъ губернатора (г-на Иванова) на закуска, и отъ тамъ пѣши трѣгнахме къмъ скелето да се качимъ на приготвениятъ за насъ воененъ руски параходъ (Голубчикъ). Насъ ни придружи до парахода Губернаторътъ г-нъ Ивановъ и полицмейстера г-нъ Александръ Цановъ. Параходътъ трѣгна равно въ 4 часътъ и на другиятъ день (18 юлий) около часътъ 3 пристигнахме на Рени, декато чекахме похъзда до 8 часътъ вечеръта. Отъ Рени като трѣгнахме прѣзъ нохъта на Болградската станция бѣха излѣзли по пър-

направи едно пълно описание на това важно събитие въ нашата история — за освобождението единъ народъ, да се види, какъ той благодари своитѣ освободители.

витъ български българи съ фамилиитъ си да ни срѣцнатъ и пожелають добъръ часъ. Тукъ г-нъ Стояновъ каза нѣколко думи, на които Н. Пр. Климентъ отговори.

Прѣзъ деньтъ 19 Юлий часътъ по 6 пристигнахме на станцията „Раздѣльная“, отъ декато азъ се отдѣлихъ отъ депутацията да отидемъ въ Одесса за да замолимъ Одесското българско настоятелство да устѣпи на депутацията приготвената отъ тѣхъ икона за царя освободителя и която трѣбваше да поднесе избранната депутация въ С.-Стефано.

Въ Одесса пристигнахъ часътъ по 9½ и спрѣхъ се въ гостилницата „Франция“; на другия день 20-й Юлий намѣрихъ г-на Рашеева, Стомонякова, Минкова и Пашова и слѣдъ дълги приказки рѣшиха да устѣпятъ иконата. Тогазъ написахъ и имъ прѣдадохъ слѣдующата расписка: „Долоподписанный приехъ отъ Одесското българско настоятелство иконата св. Кирилъ и Методий пожертвована отъ г-нъ М. Пашова за поднесение на Негово Императорско Величество отъ страна на българския народъ. Членъ депутации Д. К. 1879 год. Юлий 20-й, Одесса.

Тукъ българитъ, като мислили, че депутацията ще мине прѣзъ Одесса, излѣзвали нѣколко дена на рѣдъ да я чакатъ на пристанището. Въ сѣщия день (20 Юлий) часътъ по 6 вечерята тръгнахъ съ куриерскій поѣздъ направо за Киевъ. На другия день (21 Юлий) пристигнахъ въ Киевъ на 11 часа и намѣрихъ депутацията въ гостилницата „Грандъ Хотель“. Тукъ прѣстояхъ 21, 22, а на 23 по пладнѣ тръгнахме съ вечерния куриерскій поѣздъ направо за С.-Петербургъ. Въ Киевъ можахъ да разгледвамъ само царскитъ дворецъ „а дружината бѣха ходили въ Лаврата“ прѣди да пристигна азъ и бѣха се прѣдставлявали на генералъ Губернатора, а духовнитъ бѣха на обѣдъ у тукашниятъ митрополитъ. Отъ тукъ телеграфирахъ М. С. Дринову, който са намѣрваше въ с. Сеньково, орловска губерния, да излезе на станцията Александровска или Цовыры.

На другия день 24 Юлий, като минувахме прѣзъ Орелъ оказа се въ трена г-нъ Дриновъ и прослѣдва

съ насъ чакъ до Петербургъ. То се случи тъй, той бѣше земалъ билетъ до Москва, и понеже са намѣриха на станцията въ този градъ съ генерала Гресера, то склони да доде до Петербургъ. Въ Москва се спрѣ тренътъ само 20 минути и тръгна, за Петербургъ, декато пристихнахме на 25 Юлий въ 11 часътъ прѣдъ пладнѣ и са помѣстихме въ Европейската гостилница. На другия день (26 Юлий) сутринтъ се прѣдставихме прѣдъ княза Дондукова—Карсакова, който като ни прие твърдѣ ласкаво, обяви ни, че Императора може да приеме депутацията на 29 Юлий въ недѣля, но до тогава, каза да са прѣдставиме на Петербургскій митрополитъ Исидора, който ще отдѣли и помѣщение въ Александро-Невската Лавра за двамата владици, а подиръ това може да отидеме и при помощника на министра на вънкашнитѣ дѣла Негово Високопревосходителство г-на Гирса. Това всичкото се изпълни въ този день. Въ слѣдующия день депутацията разгледва зимния дворецъ, Петропавловската крѣпость, Исайкиевскій и Казанскі събори, но азъ, понеже имахъ още отъ вечеръ силна трѣска, неможахъ да отида заедно, а надвечеръ отидохъ и разгледахъ само Казанскій и Исакиевскі събори. Въ този день нашитѣ владици по прѣдложение отъ Петербургскій митрополитъ бѣха служили заедно въ Исакиевскій съборъ. На 28 прѣгледахме Ермитажа, и митрополититѣ, понеже бѣха повикани на обѣдъ у Негово Високопрѣосвященство Исидора, ние, другитѣ членове отъ депутацията ходихме на островитѣ: Елагинъ, Каменный и обѣдовахме въ дачата „Ливадия“. На връщание прѣгледахме къщата на Петра Великаго въ лѣтний Садъ.

Въ недѣля по 8 часа отидохме въ станцията на царско селската желѣзница, декато слѣдъ малко пристигна и князь Дондуковъ-Корсаковъ облеченъ въ мундиръ на 9 русчущка дружина, и съ поѣзда отидохме на царское село дѣто на станцията чакаха придворни карети. Като се качихме въ тѣхъ, отидохме на дачата на единъ генералъ, която дача бѣше опредѣлена за Княза Дондукова. Тамъ постояхме до 11 часа и послѣ,

въ сѣщитѣ карети отидохме въ царскитѣ палати на черква. Слѣдъ отпуска на черква, пригласиха ни въ ближнитѣ тамъ салони да закусимъ, а подиръ това отведоха ни въ други единъ салонъ декато, като почакахме, дойде императора и Князь Дондуковъ ни прѣдстави единъ по единъ. Въ това прѣдставление Негово Преосвещенство Климентъ изрече слѣдующето слово.

„Великий Государь! болгарский нашъ народъ, спасений и освобожденный тобою и твоимъ великимъ народомъ, послалъ насъ къ тебѣ повернуть къ твоимъ царственнымъ стопамъ чувства его глубокой и вѣчной признательности и преданности за великое благодѣяние, содѣянное ему тобою. Ты, великий Государь, не пощадилъ священной крови синовъ твоего Великаго возлюбеннаго народа; Ты не пощадилъ и своего собственного спокойствия; ты полагалъ въ опасность свою собственую жизнь, и жизнь своихъ августѣйшихъ дѣтей; Ты слезы проливалъ на нашей землѣ и все то для того, что бы освободить нашъ многострадалный народъ изъ подъ тяжелаго ига. И ты освободилъ его, Государь. Но твоей великой царственной любви недовлело сие. Ты желалъ видѣть нашъ несчастный народъ не только свободнымъ, но и счастливымъ. Ты желалъ видѣть нашу разоренную страну устроенною и потому, освободилъ нас, ты оставилъ у насъ своихъ дѣтелей, которые, воодушевляясь Твоею любовью къ намъ исполняя твою височайшую волю и желаніе всего твоего народа не щадили ни трудовъ, ни спокойствия для нашего блага. И народъ нашъ вздохнулъ свободно, Государь, отъ забылъ свои несчастія; забылъ свои вѣковыя страданія и смотритъ теперь съ довѣріемъ и надеждою на свое будущее, потому что по твоему великому мановенію восстановилось у насъ спокойствіе, вѣстановился порядокъ. Явилось наше и для насъ народное управленіе; явились наши и для насъ благотворные законы, явилось наше войско и наконецъ Болгарія наша приняла отъ твоихъ рукъ и изъ подъ твоей царственной кровли своего богомъ указаннаго Избраника своего Князя и владѣ-

теля, котораго и полюбила сильно, которому и прѣданна глубоко и на котораго смотреть какъ на священный и драгоцѣнѣйшій залогъ твоей постоянной любви къ намъ. За все это народъ нашъ глубоко прѣданъ и признателенъ Тебѣ, Государь. За все это онъ благословяетъ и вѣчно будетъ благословлять великое твое имя и твоего великаго народа. Какъ видимый же знакъ своей глубокой и вѣчной признательности и прѣданности тебѣ народъ осмѣливается поднести тѣбѣ чръзъ своего старѣйшаго Іерарха ету святыню и просить принять ея съ такою любовью, съ какою Ты освободилъ насъ:

На това слово царя освободителъ благоволи да каже горѣ-доло слѣдующитѣ думи: *Сердечно благодарю Васъ за выражения вами чувства и радъ, что дѣло ваше приведено къ концу. Хотя конечно не все то было достигнуто, что такъ горячо желали и вы и я, но будемъ надѣяться Богу, что современемъ и то будетъ достигнуто. Только даю вамъ мой совѣтъ: старайтесь всѣми силами устроится у себя, укрѣпить то, что имѣете теперь, а дудущее прѣдоставимъ Богу. Теперь у Васъ Князь нашъ племянникъ, котораго я люблю, полюбите его и Вы, сгруппируйтесь около него и содѣйствуйте ему въ его намѣреніяхъ о благѣ вашего отечества“.*

Подиръ като ни прѣдставлявеше Князь Дондуковъ каза, че въ врѣме на войната билъ съмъ въ заточение, благоволи да ме попита дека съмъ билъ заточенъ и кога съмъ се завърналъ, на което му отговорихъ. Подиръ това приказва на кратко съ дим. Селвели, хаджи Стоянъ Пантовъ и Стоянъ Бръчковъ. Слѣдъ това обърна се къмъ всинца ни и каза: „надѣюсь, что Вы останете съ довольны своимъ пребивніемъ въ Петербургѣ“.

Подиръ това, като се готвеше да са оттегли царя каза: „Незабывайте того, что я Вамъ совѣтовалъ: старайтесь устроится у себя и укрѣпить то, что имѣете теперь, а будущее прѣдоставте Богу. Помогайте своему князю въ его трудахъ“. Съ тѣзи думи царя се оттегли като каза „досвиданія“.

Подиръ прѣдставлението ни отидохме въ сжщата дача, дѣто бѣхме прѣди и отъ тамъ все съ сжщитѣ кареты са завърнахме на станцията, отъ гдѣто съ желѣзницата пристигнахме въ Петербургъ.

Въ понедѣльникъ 30 юл. бѣхме свободни. У вторникъ 31 юлий утреньта чиновника, който идеше съ насъ донесе и раздаде на всичкитѣ членове отъ депутацията императорскитѣ подаръци, които състояха на Негово блаженство Антима брилиантовъ кръстъ за шапката му; на преосвещенный Климентъ енголпие брилиантово, на 4-та свѣтски членове брилиангови пръстени, и на двамата диякони златни часовници. Подиръ къмъ пладне, ходихме да са прѣдставимъ на оберъ прокурора святѣйшаго Синода графу Толстому.

На 1 Августъ утреньта ходихме да благодаримъ на князя Дондуковъ за императорскитѣ подаръци, а подиръ това прѣдставлявахме са на генеральтъ Гурко и Скобелева младший.

На 2 Августъ ни пригласи С-Петербургското Славянско благотворително общество да участвуваме вечеръта по 8 часа на засѣданието му. Дѣто ни заведоха въ карети нарочно за депутацията отъ тѣхъ хващати. Слѣдъ засѣданието и слѣдъ нѣколко съчтвствувани рѣчи пригласиха ни да закусимъ и подиръ да вечеряме. На трапезата се напиха нѣколко здравици за Императора, за българский князь, за руский и българский народъ и за войскитѣ, а подиръ това са завърнахме късно на мѣстата си. При този случай славянското общество подари една икона на черквата св. четиредесетъ мученици въ Търново. Въ това събрание между другитѣ членове на обществото бѣха прѣдсѣдателствуващій Владимиръ Ивановичъ Ламанский, Алк. Алексѣевичъ Кирѣвъ, Атанасий Васильевичъ Васильевъ, Василий Звановичъ Христовъ (чл. секр.) Иванъ Петровичъ Корниловъ, Александръ Димитриевичъ Бошмаковъ, Иванъ Ивановичъ Петровъ, Иванъ Леонтиевичъ Янышевъ, Михаилъ Теодоровичъ Раевский и священникъ Яхонтовъ.

Хр.



Левский въ стихотворението озаглавено съ името му
отъ *Ив. Вазовъ*.

До колкото знаемъ Вазовото стихотворение за Левский, не е расчекнувано до сега съ цѣль да се види до колко вѣрно е прѣдставенъ въ него юнакътъ, съ чието име е озаглавено то, и въобще колко чини това стихотворение.

Ние ще се опитаме да сториме това до колкото ни иде отржки, като ще се стараеме да бждемъ безпристрастни.

Това стихотворение състои отъ единъ монологъ (встѣплението му), едно описание дѣятелността на Левский и неговитѣ страдания и отъ едно възхваление бѣсилото въобще. По цѣлото това стихотворение вѣе единъ духъ враждебенъ на калугерството и даже на християнството. Но нѣка разгледаме една по една всѣка негова часть, а особено характернитѣ имъ мѣста.

Въ монологътъ си Левский казва, че мѣнастирътъ билъ тѣсенъ за неговата душа. Когато човѣкъ отивалъ тамъ да се покаялъ отъ грѣховетѣ си, той требвало да забрави грѣховния свѣтъ, да избѣгва съблазнитѣ и да търси миръ на душата си; но неговата съвѣсть днесъ инакъ му говорѣла, а именно че „това черно расо . . . не го одобрявало съ тия небеса (Бога). И, когато си издвигнѣлъ гласътъ въ черква да пѣе химнъ на Бога за да спечели райя, мислѣлъ, че Той слуша тия, що ридажтъ; че Той сърдитъ си затуля ухото да не чуе ни святата пѣсенъ, ни херувикото; че вратата на небесния рай никой не знаялъ на къдѣ излежджтъ; че изъ килията му не извоздала на татъкъ; че изъ свѣтътъ шуменъ пж-

тътъ билъ по краткъ; че на Господа Вишний билъ много по мили отъ всичкитъ химни и тропари лишни чиститъ сълзи, вдовишкия плачъ, и почтенния потъ на простия орачъ, благата дума, правото дѣло, свята-та правда изказани смѣло и подаденната безъ гордостъ и безъ викъ, а скришно, братска ржка на нѣкой клѣтникъ“.

Че когато човѣкъ отивалъ въ мѣнастиръ да се покае отъ грѣховетъ си, той трѣбва да забрави грѣховния свѣтъ, да избѣгва съблазнитъ и да търси миръ на душата си — е повече отъ вѣрно и право. Но вѣрно и право ли е онова, което съвѣстътъ на Левски му била говорѣла въ този день, когато той се билъ рѣшилъ да остави и оставилъ тѣсния за душата му мѣнастиръ?

Тя му била казала, че *туй черно расо не го одобрява съ тия небеса (Бога)*, т. е. че да се одобри човѣкъ съ Бога, и слѣдователно спасе, не е необходимо да става той калугерь (да навлича отъ горѣ си черното расо, или съ др. думи да посвящава всецѣло живота си на служение Богу, като се въздържа отъ всичко, що може да го отлъчи отъ Бога и да попрѣчи на спасението му и, въ сжщото врѣме „като се подвизава съ добрия подвигъ на вѣрата въ Исуса Христа). Даже нѣщо по вече: ако единъ човѣкъ като него иска да се одобри съ Бога (да се спасе) не бива да става калугерь. защото черното расо не одобрява съ Бога.

Това е, единъ камъкъ хвърленъ върху калугерството въобще, само и само да се задоволи единъ капризъ на единъ порядочно злостенъ и самомнителенъ егоистъ. Само оня човѣкъ може да прави това да замѣря съ камъни калугерството, който сжди за неговата сжщина по единъ повърхностенъ погледъ за него, които слѣдователно не си дава и най малкия трудъ да навикне въ тѣзи сжщина и да я проучи и разбере както трѣбва, та чеда може и да я прѣцѣни разумно и безпристрастно. Но г. Вазовъ знае да се приспособява на обстоятелствата и да се присламча къмъ модернитъ ужъ критици.

А когато си издвигналь гласътъ въ черква да пѣе химнъ на Бога, за да спечели райа у него се възбуждали тѣзи мисли: „че Богъ не слуша него, а тѣзи, що ридаятъ; нѣщо по вече даже: Той сърдито си затуляль ухото да не чува ни святата пѣсенъ ни херувикото, които Левский пѣяль; че вратата на небесния рай никой незнаяль на кждѣ изглеждатъ; че килията му неизваждала на татъкъ; че изъ свѣтъкъ шуменъ пѣтътъ (за въ райа) билъ по кратъкъ; че на Господа Вишний билъ много по мили отъ всичкитъ химни и тропари лишии, чиститъ сълзи, вдовишкия плачь и почтенния потъ на простия орачъ, богатата дума, правото дѣло, святата правда изказана смѣло и подаденната безъ гордостъ, безъ викъ, а скришно, братска ржка на нѣкой клѣтникъ“. Съ думитъ: „да пеѣх химнъ на Бога, за да спечеля райа“, Вазовъ ни рисува Левский като много ограниченъ умствено човѣкъ, като човѣкъ, който вѣрвалъ; че райа се печели съ пѣние химни на Бога въ черквата. Намъ обаче не ни се вѣрва Левский да е мислилъ и вѣрвалъ така. Това сж думи не на Левский, а на Вазова, когото не е срамъ да се показва толкова невѣжа въ работитъ на вѣрата, която божемъ исповѣдва отъ малкъ.

Ако ли пѣкъ Левский наистина е мислилъ и вѣрвалъ тѣй, то не е чудно, че неговата молитва се е губяла като димъ и, че Богъ си е затуляль ухото да не чува пѣенитъ отъ него свята пѣсенъ и и херувико, а да е давалъ ухо на риданията на страждущитъ, но нероптающи Нему хора, както си е отвърналъ лицето и отъ Каиновата жертва и отъ фарисеювата молитва въ христовата притча, а е приелъ Авеловата и чуль оная на смирения Митаръ, който му се молѣль отъ все сърдце и душа, съ пълно съзнание на своята грѣховность и съ искренно покаяние. Тогазъ Левский е билъ като онѣзи християни ужъ, които съ устата си постоянно се повтаряли думитъ Господи, а пѣкъ сърдцата имъ сж стоели далечъ отъ Него.

По нататъкъ Левский казва, че никой незнаяль на кждѣ изглеждали райскитъ врата, че килията му не из-

веждала на татътъ и, че, като се живѣло и вървѣло въ и прѣзъ шумния свѣтъ къмъ райа, по скоро се отивало тамъ.

Ако наистина никой не знае на кѣдѣ изглеждатъ райскитѣ врата, то и никой не може опжти човѣка на татъкъ. Но, да ли наистина никой не знае, на кѣдѣ изглеждатъ тѣзи врата? Намъ се струва, че всѣкой, който не мисли, че райа се печели само съ пѣние химни на Бога, знае на кѣдѣ изглеждатъ тѣ. А тѣ изглеждатъ на татъкъ, на кѣдѣто вървѣтъ онѣзи, които се подвизаватъ съ „добъръ подвигъ“.

Ако килията на Левский не извежда на татъкъ, къмъ райа, то значи, че животътъ му въ нея не ще да е билъ животъ на „добъръ подвигъ“, а нѣщо съвсѣмъ друго. Левский трѣбва да е знаалъ, мислихме, че килията има сжщо такава значение, слѣдователно и цѣль, каквато е имала пустинята за Иисуса Христа подиръ кръщението Му и за ап. Павла слѣдъ обръщанието му. И, ако му се е струвало, че тя нѣма да го изведе къмъ райскитѣ врата, то за това е виновенъ пакъ самъ той, а не тя. Извѣстно мѣсто възбужда у човѣка и извѣстни настроения въ душата му; но ако той е вдаденъ по отъ рано на мисли за др. нѣща, както е било съ Левский, чиято душа не се е побирала и свѣртала въ мѣнастирската ограда, а се е лутала иоше изъ шумния и грѣховенъ свѣтъ, когото пъкъ, види се, не е можела да забрави, макаръ да е била дошла въ мѣнастира за да се покае и подвизава съ „добъръ подвигъ“ — мѣстото малко може да му повлияе и на строи душата му тѣй, както би трѣбвало това да стане при по внимателното отнасяние отъ стр. на човѣка къмъ това мѣсто, въ което се намѣрва той.

Колко пъкъ за туй, че като се живѣло и вървѣло въ и изъ шумния свѣтъ къмъ райа, поскоро се отивало тамъ, ще кажемъ, че това е вѣрно само за онѣзи испитани (калѣни) и съ твърда вѣра въ Бога хора, които се срѣщатъ много рѣдко днесъ у насъ. Да живѣнешъ въ шумния и грѣховния свѣтъ бѣзъ да се повлияешъ отъ него, а напроотивъ даже ти да по-

влиешъ нему за добро, потрѣбно е да имашъ вѣрата на Авраама и Ноя и характерътъ на Павла и другитѣ апостоли и тѣхни прѣемници, ако не на самага Христа.

За да би ставали ние толкова съвършени, необходимо е да се упражниме първенъ съ помощта на Божията благодать и подъ ръководството на самага Бога въ лицето на Неговитѣ избрани мжжѣ.

Прочее, ако отъ килията до райа пътятъ е много дълъгъ за тѣзи, които искатъ да стигнатъ чрѣзъ пѣние само химни на Бога въ черква, прѣзъ шумния и грѣховния свѣтъ, този пътъ е иоще по дълъгъ, за такива хора. Само за съвършеннитѣ той е кратъкъ.

Въ края на монологътъ си Левский казва, че нему се струва какво на Бога билъ по мили чиститѣ сълзи, вдовишкия плачъ и почтенния потъ на простия орачъ, богатата дума, правото дѣло, святата правда, изказавна смѣло и подаденната безъ гордостъ и безъ вика, а скришно, братска ржка на нѣкой клѣтникъ, — отъ колкото всичкитѣ химни и тропари лишни (непотрѣбни).

И това е вѣрно, щомъ като пѣнието на тѣзи химни и тропари става безъ участието на сърдцето и безъ душевно съкрушение, както ги е пѣлъ навѣрно, споредъ Вазова, самъ Левский.

Какъ лесно е да се каже отъ единъ поетъ, че всичкитѣ химни и тропари, съ които се славослови Богъ и неговитѣ святи угодници, сж лишни!

Но, чиститѣ сълзи, вдовишкия плачъ, и почтенния потъ на простия орачъ, и пр. сж мили на Бога не сами по себе, а когато се свързани съ дълбокото съзнание на своята грѣховность отъ стр. на плачушитѣ (Блаженни сж плачушитѣ за своитѣ грѣхове — за гдѣто сж ги сторили — защото тѣ ще се утѣшатъ — Богъ ще ги помилва), трудящитѣ се и пр. хора и безъ спекулативни прѣсмѣтания.

Като описва по нататъкъ неговата дѣятелность Вазовъ го характеризира съ тѣзи думи: „той бѣше безстрашливъ, той бѣше готовъ *сто пѣти* да умрѣ на кръстътъ христовъ . . . смъртта бѣ за него приятель и братъ“.

„Властѣта бдѣше вредомъ . . . за да улови този демонъ вездѣсѣщъ“.

Тукъ Вазовъ го е прѣкалилъ до нѣма-й кждѣ. Ако е вѣрно, че когато Левский узналъ йоще въ тъмницата рѣшението на сѣдилището — да го обѣсятъ, той си билъ разбилъ главата о стѣната ѣ и, е билъ изведенъ отъ тамъ ни живъ ни умрѣлъ; тогава ще се покаже йоще по прѣкалено това Вазово твърдение: Оная, който билъ готовъ *сто пѣти* да умрѣ на кръстѣтъ Христовъ, като притѣрпи всичкитѣ му мъки и цѣлия позоръ свързанъ съ него, се уплашилъ отъ едно бѣсило!

Или Вазовъ нѣма понятие за каквината на Христовата кръстна смъртъ, или пъкъ за да възвеличи славата на Левский (по легендаренъ начинъ) умишлено омаловажава страданията и смъртъта на Исуса Христа. И това го прави той безъ да го нагрize християнската му съвѣсть (каквато ние не прѣдполагаме да му липсува чакъ до толкозъ, щото да се мисли, че я нѣма) Каква осѣдителна маниера! Нѣщо по-вече даже: Това е плодъ на сатанинска злоба противъ Христа.

Ако горния фактъ е вѣренъ, ние смѣло можемъ да твърдиме, че Левский не само — че не е билъ готовъ да умрѣ *сто пѣти* на кръстѣтъ Христовъ, или да изгори живъ и прѣтѣрпи мъжитѣ на Св. Петра; но не е ималъ куражъ да умрѣ и еднѣждъ само на бѣсилото, като много други по малко чувовни отъ него бунтовници.

Твърдението на Вазова, че бѣсилото било равно съ кръстѣтъ по срамъ и по блѣсъкъ, е само едно надутото изрѣчение и нищо по-вече. Между смъртъта на кръстѣтъ и оная на бѣсилото не може да има никакво сравнение.

Колкото пъкъ за това, че смъртъта била за Левский приятель и братъ, ще кажемъ, че това твърдение звѣнти като цѣль абсурдъ. Да е дружилъ Левский съ смъртъта като съ приятель, или да е самъ отъ едно естество съ нея, това, струва ни се, не би

смѣялъ да си помисли и най убогия умствено човѣкъ а пъкъ то се говори отъ единъ поетъ. Срамота!

Левский е можелъ само да се не плаши отъ смъртъта (смъртъта бѣше близко, но страхътъ, отъ нея, разбира се, далечъ) и най-многого — да я прѣзира, а не да я счита за приятелъ и братъ.

Обстоятелството, че той билъ вашилъ тайно вържкава си ядъ, съ цѣлъ да се утрови когато намѣри това за умѣстно да стори, показва само туй, че той е кроялъ да накара смъртъта (противъ волята ѝ разбира се да го грабне и отърве отъ лишни мъки и попорни унижения. Но, и това, както се види не ще да е било истина, защото тогава щѣше да бжде излишно да си разбива той главата о стѣната на тъмницата съ цѣлъ да не даде възможность на враговетъ да го накажжтъ и се ругаятъ съ него. По лесно е да се глътне отровата и се умрѣ скоро, отъ колкото да се разбива главата о стѣната и се мрѣ въ мъки и несъзнание. Относително прозвището *демонъ вездѣсичкъ* ще забѣлѣжимъ, че то е много злѣ избрано и никакъ не се мири съ другата титла на Левский — апостолътъ. Ако ли властѣта го е наричала тъй, тогава др. въпросъ; но отъ течението на мислитѣ не се вижда това, а напротивъ, личи, че Вазовъ го величае съ тѣзи нова титла.

Като дохажда до прѣдаванието на Левский Вазовъ казва, че прѣдателя му попъ билъ „позоръ за Бога и пятно на храмътъ“.

И не споменува името му отъ страхъ да не оскверни съ него пѣсенъта си.

Да се каже, че единъ служител на Бога е позоръ за Него, трѣбва първомъ да се докаже, че този служител е билъ истинский служител на Бога. И, чакъ тогава да се твърди, че Богъ се позори отъ Него — прѣдаденнитѣ Нему хора, слугитѣ Му върни, вършжтъ позории дѣла. А пъкъ самъ Вазовъ по надолѣ твърди, че този издайникъ грозенъ и ужасъ — *Божи* „служителъ безъ срамъ билъ наситилъ туй звание священно“. Слѣдователно той не е можалъ ни най-малко да

позори Бога, нито даже да бжде пятно на храмътъ. Той поворялъ само себе си съ лицемѣрието си.

И тукъ Вазовъ се е заплѣлъ въ противорѣчия отъ желание да замѣри йоще еднаждъ съ камикъъ Бога и натакне на Неговия храмъ, на служителитѣ му.

Колко идентиченъ се показва той съ грубата и не смисленна тѣлпа, която и хвали и позори въ едно и сѣщото врѣме идолитѣ си.

И не ще да спомене името на прѣдателя за да не оскверни съ него пѣсенъта си.

Виждъ ли Ти! Защото единъ безсраменъ лицемѣренъ, похитителъ на священното звание — Божий служителъ, билъ извършилъ позорно дѣло, за туй името му, инакъ много хубаво (Кръстю) станало тѣй скверно, щото може да оскверни и една пѣсенъ като Вазовата! Каква логика! Какъвъ смисълъ!

„И този човѣкъ йоще живѣе между насъ“ — очудва се съ негодувание г. Вазовъ. Нѣма ли кой да го прѣтрѣпи, пита той съ тѣзи си думи. „И грѣмъ? не строши ржката му, която не благословия, ами издѣйство извърши!“ очудва се йоще той. Зеръ Богъ за това е и Господъ да не допуца на никого да извърши издѣйство и въобще да бърка на сполуката на борбата за свободата на хората. Допустне ли пѣкъ еднѣжъ по погрѣшка да стане такаво нѣщо, трѣбва да побърза да накаже съ грѣмъ и молния извършителтъ на спѣнката, Колко плоски понятия има г. Вазовъ за правата на хората и за волята на Бога! Какво капризно дѣте се показва той тукъ, горкия!

Въ послѣдната частъ на стихотворението си Вазовъ като расправя за мжкитѣ на Левский въ тъмницата и описва твърдостъта на волята му, казва тѣзи характеристични думи: „Туй гордо страдание (самъ Левский) не издаде въ мракътъ ни молба, ни гласъ, ни проклятие грозно, ни болно стѣнание!“ Ще рече Левский съ надмѣнностъ е посрѣщаль всички мжки, на които е билъ излаганъ и, тѣй се е показалъ нечувствителенъ къмъ тѣхъ. Съ други думи, той не е усѣщаль тѣзи мжки и не е страдалъ (както не е страдалъ и баснословния прометей). Какъвъ мжченикъ е

той тогава на народната свобода, каква жертва е той? Види се Вазовъ, въ захласванието си, се е до толкова забравилъ, щото вмѣсто да испише вѣждитѣ на Левский, извадилъ му е очитѣ, като ни го описва и прѣдставя като единъ зайнатиъ се на своете човѣкъ, който прѣзира въ гордостъта си всичко.

Ами гдѣ остана готовността на Левский да умрѣ *сто пѣти* на кръстътъ Христовъ (да прѣтърпи смиренно и безъ роптание, че и съ пълно съзнание *сто пѣти* на редъ всичкитѣ мѣки, съ които е свързана смъртъта на този кръстъ), Какъ не усѣтно Вазовъ опровергава самъ казанното прѣди малко пакъ отъ него за Левский, за неговото фалшиво възвеличаванье.

Къдѣ края на пѣсенъта си, възпѣвайки бѣсилото Вазовъ го прави по срамъ и по блѣсъкъ съ кръстътъ равно, за да умаловажи йоще единъ лишенъ пѣтъ кръстната смъртъ на Исуса Христа, който. види се, ще да му вади очитѣ за нѣщо си.

И тъй въ туй Вазово стихотворение Левский е прѣдставенъ като човѣкъ, който приелъ монашеството безъ да му мисли много-много и, слѣдователно безъ да разбира както трѣбва неговото високо възпитателно за душата му значение. Нѣщо повече даже: Той е мислѣлъ да спечели райа съ много евтѣна цѣна, съ единъ почти шеговитъ трудъ, — като пѣе химни на Бога въ църква безъ вжтрѣшно душевно и сърдечно участие. А, когато го е изобличавала за това съвѣстъта му като му е подсказвала, че Богъ сърдито си затула ухото да не чуе пѣенитѣ отъ него пѣсни и самъ той виждалъ огъ др. стр. че молитвата му поради това се губила като димъ, той вмѣсто да съзнае грѣшката си и се постараетъ да я поправи, заключава, че прѣвъ шумния и грѣховенъ свѣтъ по лесно се отивало въ райа, и захвърлилъ расото на страна.

Левский е убѣденъ, че никой не знае на кждѣ изглеждътъ райскитѣ врата и, слѣдователно, пѣтътъ по който се отива въ райа; хемъ отъ др. стр. е убѣденъ, че прѣвъ свѣтътъ шуменъ по скоро се отивало тамъ. Види се, че по този неизмѣненъ пѣтъ се отива въ райа безъ да се влиза прѣвъ вратата му; а нѣкакъ си иначе.

Послѣ, Левский хемъ е безстрашливъ и готовъ да умрѣ сто пѣти на кръстѣтъ Христовъ, да изгори живъ, или да бѣде притритъ съ трионъ, като чувствува най силно и дълбоко всичкитѣ мъки на тѣзи умирания и ги понася търпеливо и смиренно, хемъ отъ др. стр. е толкува гордъ и нечувствителенъ къмъ страданията, щото (сѣщо като прометея) не иска ни да ги знае — не ги усѣща за да не достави удоволствие на мъчителя си, — а пѣкъ свършва съ разбиране главата си о стѣната на тъмницага, въ която е билъ запрянь.

И туй стихотворение се счита йоще отъ мнозина видни хора за добра и вѣрна характеристика на Левский — мъченикътъ апостолъ!

Септемврий 1898 г.

И. В.



*Покаянія отверзи ми дѣбри Жизно-
давче, утреннюетъ бо духъ мой по
храму святому Твоему!*

Превелъ Священникъ Стефанъ П. Чернооковъ.



И така, ний отъ само себе си, съ наши сили не-
можемъ да постигнемъ не само истинско освобожде-
ние отъ грѣхветѣ, и правдата прѣдъ Бога, но немо-
жемъ даже да си отворимъ вратитѣ на покаянието,
т. е. да се оставимъ отъ да живѣемъ безаконно. —

— *Право ли е това?* — ще си помисли нѣкой,
който не е испиталъ надъ себе си дѣйствието и силата
на истинското покаяние. *Когато азъ можъ да прѣдамъ*
себе си на грѣха, то защо нѣкъ да не можъ да остазя
грѣха и да захваня да живѣя праведно? Въ тоза се и
сѣстои свойството на моята свобода, че азъ имамъ воля
да правя каквото искамъ. Грѣха неможе да отнеме сво-
бодата ми: затова неможе да отнеме и възможността
ми да се оставя отъ да грѣша. Разсѣждение доста ху-
баво на глѣдъ, но то показва, че онѣзи, които разми-

шляватъ по такъвъ начинъ, никога не сж захващали дѣлото на покаянието, както трѣбва. Захвани, и тогава ще познаешъ, що значи грѣхъ. какво върши той съ твойта свобода и какъ мъчно е да се вдигнешъ отъ ямата на страститѣ. Наистина, грѣха не ти отнима свободата, защото тя е необходима способностъ въ състава на душата ти, но прави съ нея сжщото което рѣждата прави съ желѣзото. Рѣждасалото желѣзо губи здравината и силата си до тамъ, че онова, което по-напрѣдъ не сж могли да строятъ голѣми усилия, то хваща да се троши и кърти отъ малко напругание, макаръ че обемътъ и количеството на желѣзото сж сжщитѣ: така и у грѣшника остава цѣлий призракъ на свободата; въ нѣкои случаи той се вижда, като да е по-свободенъ и отъ най праведния, които винаги е вързанъ отъ съвѣстѣта си, и отъ Божия страхъ; но грѣшника нѣма вътрѣшна мощъ за добро и, при едно малко усилие къмъ нѣкой добръ подвигъ, той е слабъ като дѣте. Защо тъй? — Защото съ нашата свобода — нѣка употребимъ друго сравнение — произлиза отъ грѣха сжщото, което става съ мегнитъ, когато го употребяватъ неправилно. Магнитъ губи силата си да привлича желѣзото и да показва странитѣ на свѣта: нашата свобода губи силата да привлича къмъ себе си волята и желанието и заедно съ тѣхъ да се оправя по закона на съвѣстѣта. Свойството на грѣха и наказанието за него е таково, че слѣдъ всѣко беззаконие, грѣшника губи частъ отъ способността си да върши правда. Съ продължаване грѣховното състояние, тѣзи загуба дохожда до тамъ, че бѣдния грѣшникъ става свършенъ робъ на своитѣ страсти и лоши навици. За него е невъзможно вече безъ чужда помощъ не само да се повдигне отъ ямата на страститѣ си, но трудно му е даже да си помисли за връщане въ правия пѣтъ. Ний като вървимъ въ пѣтя на беззаконията, ако до сега не сме още испитали това на себе си, то е вѣренъ знакъ, че никога още не сме захващали истинското покаяние отъ грѣховетѣ си. Може би имало го е въ устата ни, произвеждало е даже нѣкакво врѣменно промѣнение

въ нашитѣ постыжки и отношения, но се е допирало до самый изворъ на злото, което е въ насъ, не е влизало въ самото ни сърдце и душа. Въ противенъ случай и ний щѣхме да почувствуваме, да осѣтимъ сжщото онова нѣщо, което осѣщали въ себе си онѣзи, що се покаявали истински; щѣхме да видимъ ужасната сила на грѣха и страститѣ, щѣхме да познаемъ вичката слабостъ на нашата воля и умъ, щѣхме да дойдемъ до сжщото чувство на безнадѣжностъ, въ което се намиралъ единъ когато викалъ: *Изведи изъ темницы душу мою исповѣдатися имени твоему!*

Отъ това, хората, които истински се каятъ, иматъ първата и послѣдната си надѣжда не въ себе си, не въ умътъ и сърдцето си, но въ Божиата благодать. Тѣ смиренно исповѣдватъ, че ако Самъ Господъ не съзижда домътъ на другитѣ имъ, то напраздно ще бждатъ сичкитѣ имъ трудове и подвизи за негово поправяние: безъ помощъ отъ горѣ, при сичкитѣ наши усилия, той — домътъ на душитѣ ни — ще си остане вѣчно въ развалини. А подобно чувство на собствена немощъ заставя ги непрѣстанно да обръщатъ очитѣ на горѣ, да викатъ съ молитва къмъ Силний и Живий Бога, за да имъ испрати благодать за покаяние, и да имъ даде сила за да намразятъ грѣха да строщатъ юздата на страститѣ, да обикнатъ, да добиятъ и да пазятъ чистотата и правдата, които оставатъ чужди и противни за нераскаяния грѣшникъ.

Самитѣ тѣзи чувства се изразяватъ въ оная умилителна пѣснь, която ний прѣдложихме въ началото на нашия разговоръ съ васъ, братя мои. Понеже св. църква повтаря тѣзи пѣсень всѣка седмица, прѣзъ велики пости, то нѣка се вдълбочимъ въ нея съ още нѣколко наши размишления.

Покаянія отверзи ми двери Жизнодавец.

Грѣшника, който се кае, като че казва така: Жизнодавец-Господи, Ти самъ виждашъ, че азъ нещастния, отдавна съмъ прѣстаналъ вече да намирамъ сладостъ въ отровната чаша на грѣха и беззаконията; Самъ виждашъ какъ искрено искамъ да промѣня

моя нечистъ животъ и вече много пѣти събирахъ сичкитѣ си сили за да разскжсамъ връзкитѣ на моитѣ прѣстѣпни навици, да се отърва отъ пагубната примка, въ която мя е уловилъ врага ми, но какво излиза отъ сичкитѣ ми усилия? Съ какво се свършватъ сички обѣщания и рѣшителности, толкова често повтаряни, да оставя грѣха и да се обърна въ пжтеката на твоитѣ заповѣди? — Горко ми, не успѣвамъ още да се омия отъ сълзитѣ на покаянието, когато пакъ падамъ въ блатото на нечестивитѣ мисли и стидни работи! Лютия ми врагъ, види се, само за това ми и дава нѣколко духовна свобода, за да я отнеме послѣ и да събори сичко, което съмъ направилъ въ врѣме на покаяние. По прѣди несмисления азъ можахъ да се надѣвамъ на своитѣ сили, да си въображавамъ, че когато поискамъ ще прѣстана отъ да грѣша, но сега подиръ толкози нещастни опити виждамъ, че съмъ свършенъ робъ на грѣха, моитѣ страсти сж безкрайно по силни отъ мене, че ако остане на мене, само съ моя си умъ и сърдце, то врагътъ ще ме влочи отъ долина въ долина, догдѣто ме не хвърли въ адовата пропасть. И така, азъ напуцамъ надѣждата, която имавъ въ себе си, и възлагамъ сичкото си упование на Тебе, Господи и Спасителю мой, на Тебе, комуто всемогществото е безгранично и милостъта безкрайна, на Тебе, който съ святия си духъ можешъ да прѣсъздадешъ самото ми зло сърдце. Поглѣдни на мене бѣдния и безпомощния грѣшникъ, които иска спасение, и дай ми духъ на покаяние, което непрѣстанно се отдалѣчава отъ мене, като сѣнка, когато азъ се обржцамъ къмъ него: *Покаянія отверзи ми дзери*. Отвори ми вратитѣ на покаянието. И не само ги отвори, но и въведиме въ покаянието, задържъ ме въ тѣзи баня на прѣбражданието до тогава, до когато се не исцѣрятъ сичкитѣ рани на съвѣстъта ми, до когато се не изгони отъ душата ми сичкото зло и остане въ нея само единичкия твой Божественъ образъ.

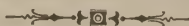
Тѣй се молятъ онѣзи, които се каятъ истински. Тѣй трѣбва да се молимъ и ний, ако наистина искаме

освобождение отъ грѣховетѣ и отъ навикѣтъ ни въ беззаконіето, освобождение дѣйствително и трайно, а не само съ думи и приврѣменно. Бждете увѣрени, братие мои, че освѣнъ Всемогѣщия никой другъ не може да направи това, защото тукъ, — при промѣняванието на нашитѣ нрави и животъ, — трѣбва да се извърши чудо, не по малко отъ онова което било при създаванието ни отъ нищо. Даже за да се създадемъ, — ще се одързостимъ да кажемъ, — е било по-лѣсно нежели да се пресъздадемъ, защото тогава нищо въ насъ не е прѣчило на всѣмогѣществото на твореца. а сега при духовното ни прѣсъздавание, Нему му трѣбва да побѣждава и да искренява злото, което живѣе въ нашето сърдце, да измѣни въ добро самата ни свобода която бидѣйки твърдѣ слаба за добро въ грѣшника, толковъ по-силна е за зло и за противяние на Божията благодать.

Но като възлагаме грижата и упованието си на Господа, нѣка не сме, братия мои, праздни зрители на собственната си погибелъ отъ грѣха. Ний не можемъ сами да се прѣродимъ духомъ, сѣщо както не можемъ да влѣземъ пакъ въ майчината си утроба, но можемъ и длѣжни сме пламенно да желаемъ това прѣраждане и да молимъ Бога за него; можемъ и длѣжни сме да отстраняваме сичко въ насъ, което Му прѣчи и което не дава на силата на благодатьта да показва дѣйствието си надъ насъ. Пѣснопѣнието, което разглѣждаме, ни внушава самото това нѣщо, съ по нататѣшнитѣ си думи. И какво се говори по-нататѣкъ? *Утренниютъ бо духъ мой ко храму святому твоему.* Виждате съ какво е занятъ този, който се кае истински! Той не спи и не лѣжи празенъ като не раскаяния грѣшникъ, а *утренниютъ* т. е. подранява, става отъ лѣглото, когато още сичко спи, когато още нигдѣ се не вижда движение. А какво го занимава тъй постоянно? — Дѣлото на неговото спасение: *Утренниютъ духъ мій ко храму Святому твоему* т. е. къмъ сичко, което може да служи за въ полза на душата; къмъ умъртвявание грѣха и страститѣ въ нея. И дѣйствително, първото и последнето дѣло на тѣзи, които ис-

тияски се каятъ е да се грижатъ за душата си. Никой не посѣщава Божия храмъ тъй често както тѣ, не слуша църковнитѣ молитви съ такова внимание, не чете Св. писание така отъ сърдце, не бърза на помощъ къмъ ближния. Както мирскитѣ любители търсатъ веселби и развлечения, така онзи, който се кае търси сълзи и душевноумиление. По тѣзи принази сѣдете, братия мои, и сами себе си. Ако ти, като вникнешъ въ поведението си, неможешъ каза свѣстно: *Урениюетъ духъ мой ко храму святому твоему.* то въ тебе нѣма искрено желание да се покаешъ отъ грѣховетѣ си. Та какво ще бѣде то такова желание което се не извява съ никакви дѣйствия? Въ такъвъ случай напраздно ще бѣде да повтаряме и първитѣ думи на Св. Пѣснь: *Покаяния отверзи ми двери,* защото сѣщия милостивъ Спаситель ще ни каже: До кога ще я отварямъ напраздно за васъ? — Затворете вий понапрѣдъ самитѣ врати на страститѣ си и за съблазнитѣ на свѣта, че тогава елате при мене съ молба въ духа на истинското покаяние,

(Сочиненія Инокентія III).



Приносъ къмъ материала по въпроса за празнуването на II-й Май.

Кога е възникнала пръвъ пжтъ мисльта, у кого и пр. за празнуването у насъ денътъ 11-й Май, и защо е избрано именно 11 число отъ мѣсець Май, когато да се празнува паметъта на светитѣ равноапостолни братя Кирилла и Методия, — тоя въпросъ не е още рѣшенъ. Ние, мислимъ, че това не е станало кесимъ току-така, а трѣбва да има нѣкакви разумни основания. Но до когато да се издирятъ тѣ, ние за сега прѣдлагаме на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“, едно извлечение отъ прѣписката, която е ставала отъ 1862 година 3-й Априлий до 1868 година

Май 10-й, въ руския св. Синодѣ, когато, именно е билъ установенъ празника въ руската църква. Това извлечение съдържа: а) едно кратко съобщение за праднуваніята у западнитѣ славѣни или 1000 годишнина отъ изнамѣрванието на славянската (старобългарската) азбука или 1000 г. отъ покрѣстянието на Моравия; б) една записка, писана отъ знаменития московски митрополитъ Филарета и н.) самия указъ, издаденъ отъ руския св. Синодъ за установяванieto на празника 11-й Май. За тѣзи точни извлечения ние благодаримъ на г на С. Гунчевъ, студентъ въ Петербург. Духовна Академия, къмъ когото се обърнахме съ молба и той изпълни просбата ни най-любезно. Ето и съдържанието на самитѣ извлечения, които ние оставихме нарочнѣ не прѣведени, като намѣрваме, че въ прѣводъ тѣ би изгубили нѣщо отъ своята цѣна, ако ги прѣдадѣхме на български.

Въ Будшинѣ (Бауценѣ) предполагалось въ 1862 году праздновать тысячелѣтіе изобрѣтенія Славянскихъ письменъ.

Такъ какъ вопросъ о времени изобрѣтенія етихъ письменъ есть спорный, то въ замѣнъ етаго предлагается въ 1863 году праздновать тысячелѣтіе обращенія Моравіи въ Христіанство.

II.

О Церковномъ Празднованіи
тысящелѣтія Славянскаго Про-
свѣщенія

*Доложено Ея Величеству
25 Apr. 1862.*

I. Тогда, какъ опредѣлено 26 Августа текущаго года праздновать тысячелѣтія Россіи, какъ государства, возникаетъ еще вопросъ: не должно ли 11 Мая сего же года церковно праздновать память Прѣподобныхъ Кирилла и Меѳодія, въ воспоминаніи совершившагося тысячелѣтія отъ положеннаго ими начала или начала славянскаго просвѣщенія? многое препятствуетъ отвѣчать на сіе утвердительно.

II. Торжество тысячелѣтія церковное и торжество тысячелѣтія государственное, въ единъ годъ, но

въ развѣя мѣсяцы и дни, прѣдставили бы видѣ нѣкоторой нестройности и разъединенія.

III. Видѣ нестройности представился бы и въ томъ есть ли бы Россія праздновала Славянское тысячелѣтїе въ 1862 году, тогда какъ западные Славяне положили праздновать оное въ 1863.

IV. Чтѣ можемъ мы праздновать въ 1862 году? Изобрѣтеніе Славянской Азбуки? Но она, по свидѣтельству ближайшаго ко времени событія писателя, Храбра изобретена въ 855 году; и ея тысячелѣтїе уже миновало. Праздновать на основаніи догадокъ Шафарика и Бодянского было бы не очень надежно. Или будемъ праздновать тысячелѣтїе крещенія Моравовъ въ 862 году (карандашемъ исправлено: 863)? — Но ето при надлѣжитъ собственно имъ.

V. У насъ предъ глазами три тысячелѣтїя: 1) тысячелѣтїе отъ начала Славянской Азбуки, или лучше сказать, отъ начала перевода Священнаго Писанія на Славянскій языкъ (хотя азбукю не совсѣмъ опрѣдѣляется начало перевода), 2) тысячелѣтїе отъ крещенія Равноапостольной Княгини Ольги, 3) тысячелѣтїе отъ крещенія равноапостольнаго Владиміра и Россіи вообще. Трижды, въ три срока, праздновать одно тысячелѣтїе, въ отношеніи къ одному предмету, не было ли бы слышкомъ щедро? — Но есть ли избрать одинъ изъ трехъ указанныхъ сроковъ: то предпочтительно должно избрать одинъ изъ двухъ послѣднихъ, какъ собственно относящихся къ Россійской церкви и къ Рускому народу.

Впрочемъ, какъ неизвѣстно, какое будетъ на сей прѣдметъ возрѣніе власти: то въ случаѣ назначенія совершить въ семъ или въ будущемъ году 11 Мая въ всѣхъ церквахъ Россіи празднованіе памяти Преподобнаго Кирилла и Меѳодія, какое должно быть празднованіе? — По уставу церковному всенощное бдѣніе, соборная литургія и молебное пѣніе.

При семъ нельзя не обратить вниманія что особой службы въ честь Кирилла и Меѳодія въ церковныхъ книгахъ нѣтъ. Составить се было бы благоврѣменно для особеннаго праздненства.

Какъ же должна быть составлена сія служба?— Для разрѣшенія сего вопроса нужно еще спросить: что собственно правдновать будетъ православная церковь? Славенскую ли азбуку? — Конечно нѣтъ. Правдновать ей прилично освященіе Славянскаго языка переводомъ на него Слова Божія. А за сіе Кирилла и Методія только прославять должно?—Конечно нѣтъ, но прежде и выше всего должно прославить Тріипостаснаго Бога и благодать Господа нашего Иисуса Христа, которой Кириллъ и Методій были орудіями. И такъ служба только Кириллу и Методію была бы неудовлетворительною.

Укажемъ примѣръ. Когда при Императоръ Петрѣ Великомъ устроилось торжество мира съ Швеціею и вмѣстѣ перенесенія мощей Святаго Благовѣрнаго Великаго Князя Александра Невскаго: очевидно, требовалась служба святому Александру. Но святѣйшій Синодъ не ограничился симъ. Служба составлена такъ, что хвала с. Александру предваряема была словословіями Пресвятой Троицы.

Подобно сему, прилично было бы въ настоящемъ случаѣ, что бы составленъ былъ канонъ, который бы заключалъ въ каждой пѣсни по три стиха, одинъ во Славу Пресвятыя Троицы или Христа Спасителя, другою въ честь Кирилла и Методія, и третій въ честь Божіей Матери; и что бы сей канонъ на молебнѣ по литургіи, между пѣніемъ Ирмосовъ, внятно былъ прочитанъ, дабы сіе было и торжественно, и назидательно.

УП. Есть свѣденіе, что составленъ Акатистъ Кириллу и Методію. Ничего нельзя сказать о немъ, когда нѣтъ его въ виду. Но можно сказать вообще, что нынѣшняя щедрость на составленіе Акатистовъ не всегда сообразна съ древнымъ духомъ и чиномъ церковнослужебныхъ установленій и не всегда истинно назидательна. Въ объясненіе сей мысли при семъ прилагается особая записка; *нѣчто объ Акатистахъ*

Апрѣль 12 1862,

Филаретъ М. Московскій

III.

О празднованіи Святѣмъ Кириллу и Меѳодію,

Единоврѣнные намъ Славяне Австрійской Имперіи намѣрены праздновать 11 Мая 1863 г. торжество тысячелѣтія проповѣди св. Кирилла и Меѳодія въ Странахъ Славянскихъ. Славяне Римскокатолическаго исповѣданія также устроятъ къ етому времени торжество, причисляя сихъ угодниковъ къ лику Святыхъ Своей церкви.

Святѣйшій Всероссійскій Синодъ съ своей стороны положилъ:

1). Въ память совершенія тысячелѣтія отъ первоначальнаго освященія нашего отечественнаго языка Евангеліемъ и вѣрою Христовою, установить ежегодно, начиная съ текущаго 1863 года, въ 11 день Мая, церковное празднованіе Преподобнымъ Кириллу и Методію, отправляя всенощное бдѣніе, Литургію и молебное пѣніе симъ Преподобнымъ.

2). Служба св. Кириллу и Методію, напечатанную (карандашемъ поправлено: изданную) въ 1862 г. въ Бѣлградѣ, по отпечатаній въ Синодальной Типографіи, въ количествѣ 35/т. экземпляровъ, разослать къ Епархіальнымъ Архіереямъ и къ Главнымъ священникамъ Бажанову и Кутневичу, для раздачи въ всѣ подвѣдомія имъ церкви, и

3). Имена Преподобныхъ внести съ будущаго 1864 года въ Календарь, подъ 11 число мая, такъ: „Преподобныхъ Отецъ нашихъ Равноапостольныхъ Меѳодія и Кирила, въ міръ Константина.“

сдано 21 Марта 1863 г.

началось 1862 г. Апрѣль 3

кончилось 1863 г. Мая 10

На 16 Октомврий 1870 година билъ разглѣжданъ въпроса по това, че ако и Май се падне въ дѣлниченъ день, то да се пренесе празнуваніето въ близкия недѣленъ день. Това се отхвърлило отъ св. Синодъ.

Забѣл. 35/ч. = 35 тысячей = 35,000.

Отъ тѣзи извлечения, вѣрваме, че ще може да се знае поне кога и по какви съображения сж е водилъ руския св. Синодъ при установяването на празника. Най-главното, отъ указа на руски св. Синодъ се вижда, че числото 11-й Май е земено отъ западнитѣ славѣни и, както може да се прѣдполага, за да има единство между празнуванията и руския св. Синодъ е установилъ 11-й Май, като празникъ, въ който да се слави паметъта на св. Солунски братя Кирилла и Мотодия.

Интересно би било да знаехме отъ какви съображения сж се ръководили западнитѣ славени, та сж избрали пръвъ пѣтъ числото 11-й Май и установили да празнуватъ паметъта на св. братя. Но това, може би, да прѣдложимъ на читателитѣ на „Бъл. Цър. Прѣгледъ“ по послѣ.

И. Г. Бакаловъ



ЮЛИЙ и МАРИЯМЪ

(разказъ отъ врѣмето на Иерусалимската обсада).

Прѣди да приеме командата на императорската армия въ Римъ, полковникъ Фабриций дълго врѣме живѣялъ въ Иерусимъ, гдѣто неговия полкъ съставлявалъ частъ отъ гарнизонътъ, поставенъ тамо за пазение градътъ.

Този полковникъ свързвало искрено приятелство съ иерусалимския първосвещеникъ Иоакима, произлезнало отъ взаимни услуги и взаимно уважение. Съвсѣмъ прѣдаденъ на еврейската вѣра, първосвещеникъкъ заялъ да цѣни и разбира великодушнитѣ качества, които отличавали римския сълдатинъ.

Дѣцата на двамата порастнали почти на едно. Мариямъ и Аптония се обичали една друга, като сестри. Разликата на вѣрата имъ ни най-малко не бъркала на приятелството имъ.

Юлии, братътъ на Антония, билъ постояненъ другаръ и покровителъ на приятелкитѣ; когато се тѣ расхождали по хѣлмоветѣ и околноститѣ на Иерусалимъ.

Когато Юлий и Мариямъ били дѣца, родителитѣ имъ се радвали, като гледали взаимната имъ дѣтинска привързаностъ, но като почнали да порастнуватъ, това тѣхно приятелство доста много обезпокоявало Иоакима и жена му Лея. Разбира се, тѣ немогли и да си прѣдставятъ да може да се ожени дъщеря имъ за язичникътъ. Мариямъ вѣрвала и се покланяла на бога на своитѣ прѣдѣди съ горѣща искренностъ и прѣданностъ рѣдка въ онова врѣме на упадъкътъ и лицемѣрието, когато тя живѣяла.

Тя прѣзирала язичеството. Като обичала своитѣ римляне приятели съ всичката живостъ на своето младо сърце, Мариямъ твърдѣ много скърбила за тѣхното язичество и често пѣти се опитвала да прѣмахне заслѣпяванието имъ.

Едничката отстъпка, която тя достигнала отъ тѣхната страна, — било това, гдѣто тѣ признали, че израилскій Богъ може да бѣде божество като римскитѣ богове, но не погорѣ отъ тѣхъ.

Мариямъ мислила, че нейната привързаностъ къмъ Юлия, е просто приятелство, иначе тѣ би прѣдпочели да умрѣ, отколкото да се сбере съ язичникъ.

Между тѣмъ, когато Фабриций и семейството му били повикани въ Римъ и когато Юлий отишелъ тамо, за да довърши военното си образование, Мариямъ усѣтила голѣма празнина въ своето сърдце, тя трѣбвало да се съзнае прѣдъ себе, че присѣтствието на Юлия било нужно за нейното щастие, и въ сѣщето врѣме се зарѣкла и да непомислюва за него.

Мариямъ имала твърдъ характеръ, голѣма енергия и независимостъ, което ѝ помагало да навие своитѣ чувства. Изминали се двѣ години отъ като Юлий отишълъ въ Римъ, и усилията на Мариямъ били толкозъ настойчиви, щото тя могла да побѣди себе си, и съ внимание и грижа изпълнявала всичкитѣ си длѣжности. Даже майка ѝ, вѣрната повѣренница на ней-

нитѣ радости и саърби, ни най малко не се съмнѣвала, че Мариямъ е съвършено забравила младия и хубавецъ римлянинъ

Завръщанието на приятелката ѝ, Антония, която дошла да моли да я приематъ у Йоакима, когато смъртта на майка ѝ я принудила да напустне лагерътъ, гдѣто се намиралъ фабриций, била голѣма радостъ за Мариямъ; тя съ удоволствие слушала похвалитѣ, които Антония искавала за брата си Юлия. Нѣжното поздравление, което той испратилъ прѣзъ сестра си на Мариямъ, пробудило въ нея споменътъ, който съ мъка тя гонила отъ умътъ си.

Види се разликата, която съществувала между Юлия и нейния собственъ братъ Натанъ още повече подигалъ и уголѣмвявалъ прѣдъ очитѣ на Мариямъ достоинството на младия римлянинъ. Огъ самия си дѣтски възраст Натанъ показвалъ жестоки и сурови наклоности; неговия непокоренъ и властолюбивъ характеръ постоянно прѣдизвиквалъ прѣспирни съ Юлия, който всекогашъ приемалъ страната на по слабия и бранилъ всички, които Натанъ прѣслѣдвалъ.

Привръзанността на сестрата къмъ Юлия, възбуждала завистъ въ душата на Натана. Той често нападалъ сестра си за другаруванъето ѝ съ язичникътъ.

Безъ намисанието на Мариямъи Антония, силнитѣ прѣспирания и кавги още повече би се усилвали между младитѣ хора, защото Натанъ билъ твърдѣ грубъ къмъ Юлий.

Съ порастнуванието си Натанъ се повече и повече ставалъ суровъ и грубъ.

Като се прѣдалъ на фанатизмътъ, той станалъ още по лошавъ. Той тургалъ религията за основа, прѣдлогъ за своето диво поведение, вмѣсто съ помощта на религията да смѣгчи и укроти характерътъ си. Бащата на Натана Йоакимъ, който билъ отъ фарисейската секта, билъ строгъ послѣдователъ не само на всичкитѣ церемонии и обрѣди на Моисеевия законъ, но и на всичкитѣ обичаи, останали отъ прѣдание. Но той нѣмалъ тия пороци и недостатѣци, за които Спесителъ обличавалъ фарисеетѣ.

Нѣма съмнение, че срѣдата, въ които се намиралъ Иоакимъ, е имала на него извѣстно влияние за поведението му, но той билъ искрено набоженъ; неговитѣ скрити, горѣщи молитви къмъ Бога били толкозь чести, както и тия, които той правилъ, по примѣрътъ на първосвещеницитѣ и фарисеитѣ, на улицитѣ и въ общественитѣ мѣста.

Натанъ заминалъ своя добъръ баща и съ най голѣма точностъ изпълнявалъ най малкитѣ обрѣди на вѣрата.

Той извръшвалъ всичкитѣ прѣдписани възлияния, отдавалъ десетата частъ. Но, за жалость, той нѣмалъ искренната набожностъ, която отличавала характерътъ на Иоакима; жестокостта на характерътъ му, неговата дива гордостъ огорчавали твърдѣ много добрата му и кротка майка.

Лея била въ всичко отлична отъ другитѣ членове на семейството Иоакимово. Смирена, боязлива, зависима, тя живѣла, като била въ всичко ръководена отъ мъжътъ си. Но тъй като длъжноститѣ на първосвѣщенникъ често принуждавали Иоакима да оставя домътъ си, то грижата за възпитанието на Натана и Марямъ останала всичката на слабата и смиренна Лея.

Нейната добрина била главната причина на разликата въ характерътъ на Натана и Марямъ. Нѣжната природа на момата, нейната кротостъ и правъ, здравъ умъ, я направили да неприлича набрата си.



КНИГОПИСЪ.

А. Борсендорфъ. Свободномислящия човѣкъ.

Прѣвелъ отъ французски: А. К. Осоговский. София. Печатница
Ив. П. Даскаловъ и Сіе 1867 година. Цѣна 50 стот.

(продължение отъ IX и X книжка).

Противорѣчията, що срѣщаме и по този *въпросъ*, ний *ще ги* минемъ мълкомъ, *) а само ще попитаме автора и прѣводача: видѣли ли сж първоначаленъ атомъ, първоначална материя? Отговора ще бжде отрицателенъ, а въ сжщото врѣме ще ви кажѣтъ, че сжществува атомъ и първоначална материя. Ако ги заставете да ви докажѣтъ да ли сжществува *внѣ* отъ насъ *пространство* и *врѣме*, то тѣ ще побъркатъ *концитѣ*, а въ сжщото врѣме учѣтъ, че тѣ сж *вѣчни*. Отъ приведеното става ясно до колко сж здрави и основателни доводитѣ на автора, когато иска да обори битието на *Тогози*, Когото той само че не билъ видѣлъ и не може да докаже, отрича. А до колко *положителни познания* ни дава микроскопа и телескопа, *чрѣзъ които*, по мнѣнието на автора, „*било оборено божеството на папитѣ*“, ний се обѣщаваме прѣдъ читателитѣ си въ скоро врѣме да ги запознаемъ и съ това.

*) А че има такива противоречия, ний ще укажемъ само на *пс главнитѣ*. На стр. 16, р. 2—3 отд, четемъ, че битието на Бога било оборено съ научни акти; стр. 17, р., 7—9, ни учи, че „*науката е доказала ничтожеството на Бога*“, а на стр. 26 ни се говори, че „*никога не се е доказало сжществуването на Бога*.“ Е, моля ви се, здравия разумъ може ли да допусне такова противорѣчие? Нѣ разсѣдѣка на г. Борсен. отива подалече и казва, че „*и най-слабия разумъ би билъ способенъ да ни докаже, че нѣма никакъ Богъ на свѣта*.“ (Курс. на авт.). И иди слѣдъ това, та кажи, че нѣма логичность въ мислитѣ на автора!

— Нашия прѣгледъ щѣше да бѣде непълненъ, ако не спомѣнехме за още единъ аргументъ въ полза на Борсендорфовия атеизмъ. „Ако да имаше единъ Богъ“, казва автора, „то не би видѣлъ чловѣкъ въ свѣта едно голѣмо число крайно бѣдни хора и многото богати; той не би видѣлъ порока, подлостта и прѣстѣпленieto; не би можелъ да види благородния чловѣкъ да стане жертва на подлецитѣ и да бѣде прѣслѣдванъ постоянно отъ съперничеството.“ Ако не бѣхме създадени разумни и съ свободна воля то и тѣзи аномалиности не щѣхъ да се забѣлѣзватъ, а и автора на книжката нещеше да се хваща за лѣжница, която не е по неговитѣ уста и нѣмаше да оспорява битието на Бога — е нашия отговоръ. — Послѣдната страница на тѣзи глава е посветена на „чернокапцитѣ, които учятъ, че Богъ е всемогъщъ, а когато паднатъ болни . . . се обръщатъ къмъ лѣкаря“, а при края има такъво остроумно изрѣчение: „Богъ е чистъ духъ и недѣлимо същество, а това, което е недѣлимо, е нищо (курсивътъ нашъ). Много нѣщо бихме казали и по тѣзи редовце на автора, ако располагахме съ повече време и ако ги не намирахме до толкова плиткоумни, щото всѣки разбранъ човѣкъ би се насмѣлъ подъ тѣхъ.

Ако има мисли логически да сж произлѣзли отъ първитѣ, то сж ония, които автора исказва въ V гл. Въ неж той се отрича велегласно, а така съвѣтва и читателитѣ си, отъ Бога и отъ бѣдѣщия животъ. Нѣ право да си кажемъ, насъ това никакъ не изненада. Човѣкъ, на когото основитѣ на мишлението сж криви и неясни, естественио, е че и до криви умозаклучения ще дойде — такъвъ е законътъ на логиката. Ето и защо ний виждаме, че г. Борсенъ се отрича отъ Бога, а признава за Богъ майка си (стр. 29). Ако има нѣщо да обръща вниманието на читателя, то е своеобразния начинъ на възпитанието, що проповѣдва автора. Той съвѣтва и даже настоява, щото родителитѣ никакви познания да не втѣлпяватъ въ главитѣ на дѣцата (стр. 30). Както вижда читателя, тукъ г. Борсенъ е излѣлъ *по-сари* и отъ Ж. Ж. Русо. Пакъ до толкова не щѣше да бѣде строгъ и да отрича

значението на възпитанието, а наедно съ това и педагогията, като наука, ако чръзъ него (възпитанието) не си служежъ „поповетѣ“ и учехъ дѣцата да вѣрватъ въ Бога, т. е. ако нѣмаше религиозно възпитание, нѣ не ли и тѣ си служатъ съ Педагогията, то той човѣкътъ ък отрича. Нѣ че наедно съ това той прѣнебрѣгва и Психологията, която съвсѣмъ друга ни прѣдставя чдвѣшката душа, а не както автора, то затова грижа ли го е! Не ли се постига цѣлѣта, та за срѣдствата кой пита! — Въ втората половина отъ тѣзи глава той се отрича и отъ бѣдѣщия животъ. И защо да се не отрича, когато „знаемъ всички, че когато съединението на атомитѣ, които съставляватъ чловѣческото сщество, е разложено, то това послѣдното не сществува вече“! Та най-сѣтнѣ, когато „ни кой анатомистъ не е срѣщналъ душа съ ножчето си“, то защо да вѣрва въ неѣ и автора! Прѣдставѣте му душата на едно блютце и да видите не ще ли да повѣрва човѣка! Е, това не може да направитѣ, то тогава защо ми се смѣете! Ама ще кажете, че отъ толкова години психолозитѣ (въ това число и психолозитѣ — физиологисти, като Ланге, Вундъ и др. се възъ основа на сществуването на душата граджѣтъ ученията си, а този не иска и да знае. Защо да си бие главата човѣка по такива пусти въпроси, когато не може съ ножчето си да посѣче душата!

И „всичко, което по-горѣ изложихме, е едно необоримо доказателство“, провиква се автора въ VI глава („Религииитѣ“); . . . „защото религииитѣ не сж направили нищо друго, освѣнѣ дѣто сж прѣчили на чловѣческия напрѣдѣкъ, искривявали сж мозѣцитѣ на хората и сж обливали земята съ кръвъ.“ „Поповетѣ, говори по нататѣкъ г, Борсен., сж най-проклетия изродѣ, който се е показалъ върху лицето на земята за нещастие на чловѣческия родѣ, за когото тѣ прѣдставятъ просто единѣ бичѣ и които поддържа самата чловѣческа глупостъ.“ Да пише човѣкъ така за религииитѣ изобщо, значи да приписва тѣзи епитети и на християнството и неговитѣ служители. (Подъ *служители* тукъ автора разбира западното духовенство). А да се

пускатъ такива отровни стрѣли за смѣтка на Християнството, значи да се игнорирватъ историческитѣ факти. Не ще ли си напраща трудъ автора или прѣводача да ни опишѣтъ или пъкъ сами за себе да прочетѣтъ, какво е било положението на чловѣчеството до идванието на Ис. Христа и какво влияние е оказало Неговото учение между хората? Ний ги съвѣтваме да направѣтъ това, пъкъ не е злѣ и всѣки другъ, който се съмнѣва въ благотворното влияние на Христовото учение да направи същото и дори тогава съ факти да излѣзѣтъ и изказватъ горнитѣ мисли. А да ги избавимъ отъ единъ излишенъ трудъ (коя история или съчинение да четѣтъ) и като познаваме умственнитѣ способности на автора и прѣводача, които не сѣ способни и не желаятъ да четѣтъ по-сериозни съчинения, то ние имъ прѣпорѣчваме да прочетѣтъ за сега *романтъ* „Камо грядеши“ отъ Сенкевича, който мислимъ е прѣведенъ и на български.

Съдържанието на VП глава съвсѣмъ изоставяме понеже колкото пжти и да ѣ прочетохме нищо не можехме да разберемъ, а задачата на критиката, ни се струва, е да прѣглежда поне горѣ-долѣ сноснитѣ съчинения, а не и разнитѣ „Въздушни природи“ отъ Семкова, на които „природи“ неотстѣпва и разгледваното отъ насъ съчинение, а особено въпросната глава.

Въ глава VIII („Християнството“) автора, като споменава за „плачевното и злочесто минжло на католицизма“ и за прочутата инквизиция, той отива толкова далечъ, щото отрича съществуването на Ис. Христа, като го нарича „легендаренъ Христосъ“ и на това основание отхвърля, разбира се, и религията. — Относително съществуването на Ис. Христа било би бесполезно и глупаво и да се спори, а само ще попитаме автора и прѣводача да ли знаѣтъ за послѣднитѣ раскопки около Римъ, дѣто сѣ намѣрени нѣколко плочи, на които била написана прѣсѣдната на Ис. Христа? Ако не знаѣтъ това, то нека прѣровѣтъ излѣзлитѣ книжки отъ „Бъл. Цър. Прѣгледъ“, дѣто, ако се не лѣжемъ, бѣше съобщено за това и тогава.

нека пакъ казватъ, че Ис. Христосъ е „легендарна“ личностъ. А колко се отнася до инквизицията, то никой съвѣстенъ човѣкъ не ъж оправдава, та макаръ че тя била издигната въ името на Ис. Христа; нъ отъ тука никакъ не слѣдва да отричаме учението на Тогова, Който казваше: „любѣте враговетѣ си“. Съ малко ли идеи злоупотрѣбаватъ хората? Сжщото станъ и става и съ Христовата идея. — Въ сжщата грѣшка е паднълъ автора и въ IX глава („Истинския Богъ“), дѣто не се разсжждава за името Божието и за религията по принципъ, а се осжждатъ злоупотребителитѣ съ Божието име и религията, и като слѣдствие искарева, че Богъ не сжществува и че религиитѣ сж глупостъ.

Като оставяме останжлитѣ глави, които нѣматъ никакъвъ интересъ за насъ, ний ще кажемъ нѣколко думи върху *заклучението* на тѣзи брошурка. Въ него автора вади *заклучението*, че „отъ всичкитѣ тѣзи богослужения, които отъ толкова вѣка насамъ сж слѣдвали едно слѣдъ друго, е проистекла *политиката*“ (курсивътъ е на автора). Куриозно *заклучение*, любезни чататели, не ли? Дали г. Борсен. е помислилъ малко, когато е вадилъ това *заклучение*, ний се съмнѣваме, защото ний не можемъ си прѣдстави какъ може да пише човѣкъ такива редове, когато той самъ като атеистъ, води извѣстна *политика* за осжществлението на своята идея, а въ сжщото врѣме казва, че *политиката е плодъ на религията* Тогава не желае ли автора да ни каже: *неговата политика плодъ на коя религия е, когато той не исповѣдва и не признава никаква религия?* Като човѣкъ чете такива велики мисли, нему не оставе друго освѣнъ да се провикне: o, sancta simplicitas!

Отъ всичко казано до тука, читателя може самъ да се досѣти, че ний освѣнъ дѣто нѣма да му прѣпоржчаме въпросната брошурка, нъ и ще го посвѣтваме, щото всѣкога, когато си дава паритѣ за книжки съ голѣмо довѣрие да се не отнася къмъ всѣкоя брошурка, а нека се отнася за съвѣти къмъ по-опитнитѣ отъ него. А прѣводача, г. А. К. Осоговски, ще помо-

лимъ, когато другъ пѣтъ прѣвежда нѣкоя книжка, то нека прави по-добъръ изборъ, а не да ни приподнася боклука¹ на хората. „Всичко, що лѣщи, не е злато“, казва нашата поговорка; всичко, що се пише на западъ, не е чиста монета, ще кажемъ ний. Нека това правило съблюдава и г. Осоговски, когато ще прѣвежда нѣкоя книжка.

г. Самоковъ, 31/VII 98 г.

Хр. М. Тошевъ студентъ.

С М Ъ С Ъ



1. — *Человѣкоѣдство*. Человѣкоѣдството въ щатѣтъ (държавата, царството) на Конго*) съществува и въ сегашно врѣме. По думитѣ на „Пр. Вѣстникъ“ (въ Россия), белгийския мисионеръ, патеръ Деккенъ (отецъ Деккенъ), съобщава, възмутителни, но наедно съ това и любопитни дреболии за человѣкоѣдството у негърскитѣ племена въ сѣверно Конго. Агентинѣтъ на горната компания (дружество) въ Конго, като обихождалъ нѣколко тамкашни села, видѣлъ въ едно отъ тѣхъ единъ младъ негъръ (арапинъ), който се растѣтрувалъ (расхождалъ) на задъ на прѣдъ; цѣлото негово тѣло било попѣстрено съ прави, полегати и криволичести линии, направени съ бои по кожата му, и така било раздѣлено тѣлото като на части. Този человѣкъ билъ заробенъ войникъ, неговото мѣсо трѣбало да бѣде продадено и по напредъ било распрѣдѣлено на части, за да привлече мющерии (покупатели). Когато всичкитѣ части били распродадени, злочестия робъ, както съобщава патеръ Деккенъ, билъ закланъ, както колятъ добитѣцитѣ въ касапницитѣ, и всѣкой отъ жителитѣ, получилъ послѣ частъта, която е купилъ, разбира се

*) Въ Африка. Прѣв.

и главата отъ трупътъ. Други единъ мисионеръ Огуаръ разказва, че веднѣжъ дивацитѣ се готвяли да убиятъ единъ войникъ, който билъ отъ друго нѣкое си племе и когото тѣ уловили робъ. Трѣбвало да чакатъ мющерия за главата на злочестата жертва, но тѣй като не се намирало кой да я купи, то онѣзи отъ дивацитѣ, които били купили ржцѣтѣ и нозетѣ поискали да имъ дадѣтъ тѣзи части отъ тѣлото и тѣхното искание било удовлетворено. На злочестия робъ най-напрѣдъ испотрошили коститѣ отъ ударитѣ съ една голѣма сопа, а послѣ отрѣзали ржцѣтѣ и нозетѣ . . . Но още повече поразителенъ случай разказва патеръ Деккенъ отъ думитѣ на единъ чиновникъ въ Конго. Името на чиновника се казва Сегеръ. Той се помжчилъ да избави единъ робъ (негъръ), когото любителитѣ на човѣческо мѣсо угоявали въ пълната смисълъ на думата. „Та тебѣ ще та убиятъ, нещастнико“ — казалъ той на дивака, който билъ вече доста много затлѣстѣлъ отъ изобилна и угодна храна. „Не се бойте заради мене“, — му отговорилъ негѣра. „А при това мене още не сж ме изѣли, а може би азъ ще сполуча съ хитростъ или съ измамване да избѣгна отъ орисницата, която ме очаква, а пѣкъ азъ се угоявамъ и безъ съмнѣние, никждѣ въ свѣтанѣмада намѣря такова изобилно и безъ пари угощаване, съ каквото азъ се ползувамъ сега всѣки день“.

(Изъ руското сп. „Вѣра и Разумъ“).

2. — *Дъщерята на Карла Маркса.* Не отколѣ се самоубила Елеонора Марксъ-Аделингъ, дъщерята на Карла Маркса; тя била, така да се каже, дѣзната ржка на своя бѣлѣжитъ баща, когато той основалъ въ Лондонъ международния комитетъ. Тя водила токо-рѣчи цѣлата негова грамадна кореспонденция. Нейната смъртъ прѣдставлява много голѣма загуба за английския социализмъ и за работническия въпросъ. Писателската нейна и ораторска дарба твърдѣ много спомогнали да популяризира идеитѣ на баща си между работническитѣ дружества. Литературнитѣ нейни трудове, които прѣдставляватъ повечето обработване на

чуждестранни произведения и брошури, се явяватъ доста много важни за английската социалъ-демократическа книжнина. Като ораторка, тя още неотколѣ се явила въ събранията на „Съюза на Социалиститѣ“, като агитирала за въ полза на „Trade Union“. Особенно близо до работѣта тя се намѣрвала къмъ „Асоциацията на хамалитѣ при корабитѣ“ и „Асоциацията на работниците при газията и другитѣ работници“. Двѣтѣ тѣзи асоциации на грамадно мнозинство безкнижни работници прѣдставляватъ социалистически уреджания, при които подирното за своето появяване най-много е обязано на Елеонора Марксъ Аделингъ. Съ Асоциацията на хамалитѣ при корабитѣ“ тя се сближила прѣвъ 1889 година, когато тѣ произвели смущения, въ които тя взела живо участие, била каснерка и распрѣдѣляла паритѣ, като работила съ голѣмо усърдие. Тя се счита жена на писателя докторъ Аделингъ, съ името на когото се и наричала, макаръ формаленъ бракъ да не билъ сключенъ между тѣхъ. Тя всѣкога работила въ литературата наедно съ д-ръ Аделинга. Съ него и съ Либкнехта тя пжтувала въ 1886 година по сѣверна Америка, говорила слова и рѣчи и подиръ това тя и д-ръ Аделингъ издали книгата „Движението на работниците въ Америка“. Въ сжщото врѣме тя прѣвела и книгата: „Историята на комуната“ отъ Лиссагора. Нейната сестра е оженена за Полъ Лафарга, главенъ водителъ на французскитѣ социалисти. Подиръ смъртта на Фридриха Енгеля двѣтѣ дѣщери на Карла Маркса се по обогатили, тѣй като тѣ бити негови наслѣдници, а до това врѣме въ сѣмѣйството на Карла Маркса се прѣкарвало по нѣкога голѣма нѣмотия, Защо се е самоубила Елеонора, — до сега не се знае. По думитѣ на д-ра Аделинга, неговата жена (Елеонора) често пжти говорила за самоубийството и даже канила и него да направатъ това наедно, но той не придавалъ никакво значение на тѣзи нейни думи. Въ деньтъ на смъртта ѝ д-ра излѣзълъ твърдѣ рано и отишелъ въ Лондонъ. Наскоро подиръ заминуванието негово Елеонора проводила слугинята си въ аптеката съ такава респика: „*Моля Ви да испроводите съ пода-*

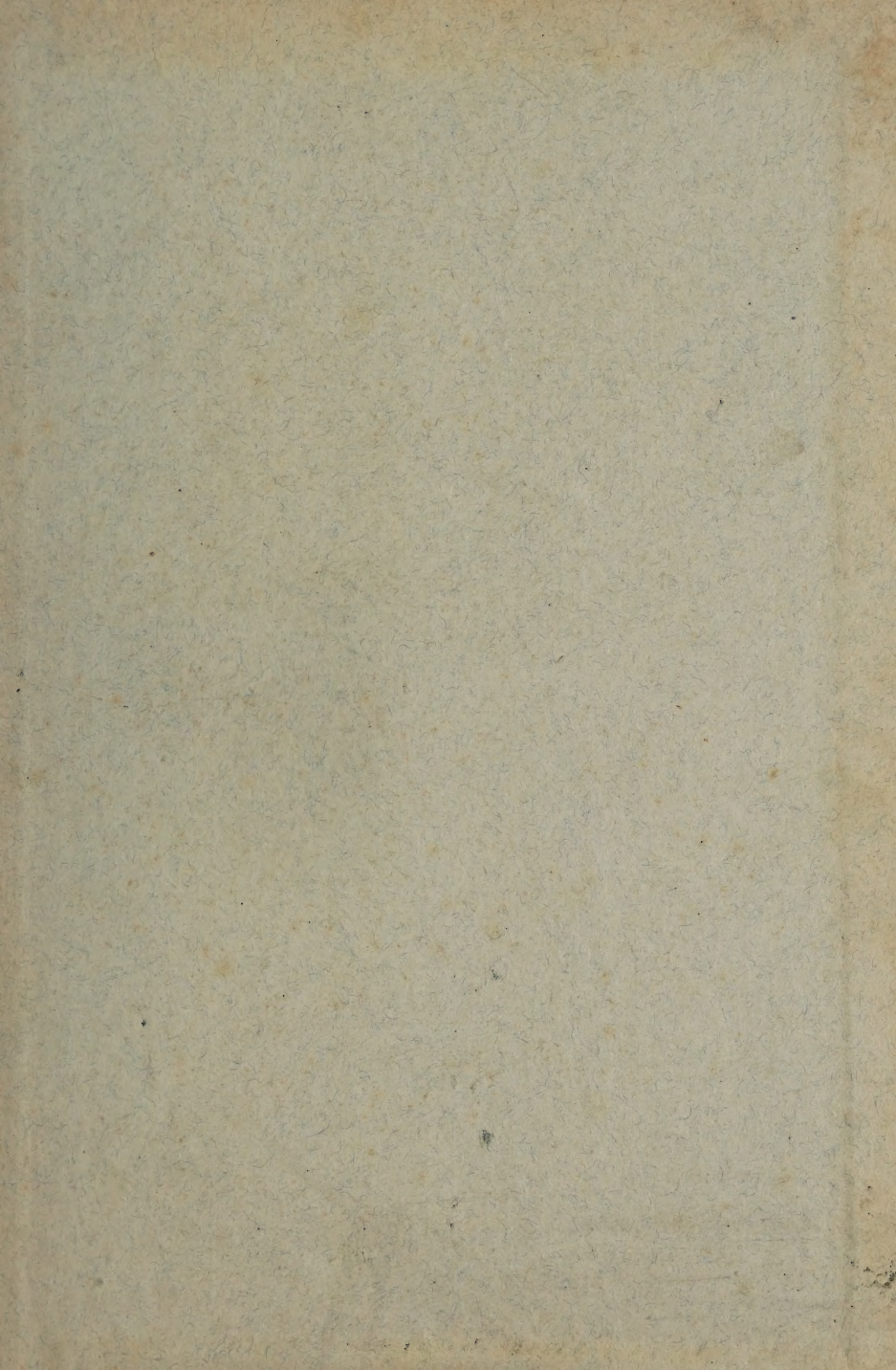
мелката на настоящето писмо хлороформъ и малка доза синилна киселина га куче. С. А.“ При това била турена визитна карточка отъ д-ра Аделинга. Въ аптеката, като прѣдполагали, че отровата иска доктора, аптекаря испроводилъ съ особенна книга и исканата отрова. Въ книгата се расписала за получванието на отровата съ буквитѣ: „Е. М. А.“ т. е. Елеонора Марксъ Аделингъ. Елеонора била на 40 г. възраст. Тѣлото нейно било изгорѣно“.

(Изъ „Ново Време“ № 7979 отъ 1898 г.)

Забѣлѣжка: Ако изгуби чловѣкъ вѣрата въ Бога, сѣгнатиата му е такава въ тоя миръ.

Прѣвелъ: Великинъ.

АНТИКВАРНА - В. С.
цена лв.
№ 195 г.



UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA



3 0112 086059786